TC
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE TEMEL SORUNLAR VE 1999 SONRASI YUMUŞAMA DÖNEMİ

BORA ÜNAY

Ankara, 2007

GCRIS

TC
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK - YUNAN İLİŞKİLERİNDE TEMEL SORUNLAR VE 1999 SONRASI YUMUŞAMA DÖNEMİ

BORA ÜNAY

TEZ DANIŞMANI
DOÇ.DR. İDRİS BAL

Ankara, 2007
(Fotokopi İle Çoğaltılabilir)

GCRIS

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bora ÜNAY'a ait "Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....
Doç.Dr. Veysel BİLGİÇ

Üye.....
Doç.Dr. İdris BAL(Danışman)

Üye.....
Yrd.Doç.Dr. A.Bahar HURMİ TURHAN

ÖZET

Ege Denizi'nin karşılıklı kıyılarını paylaşan Türkiye ile Yunanistan arasında pek çok sorundan bahsetmek mümkündür. İki ülke arasındaki başlıca gerginlik noktaları; Kıbrıs, Ege Denizi kaynaklı meseleler ve karşılıklı Azınlıklara yönelik uygulamalardır. Öte yandan Yunanistan'ın, Türkiye aleyhine faaliyet gösteren terör örgütlerine verdiği destek, etkin güce sahip lobilerinin Türkiye aleyhtarı girişimleri, Türkiye'ye yönelik kurmaya çalıştığı ittifaklar ve ikili meseleleri Avrupa Birliği platformuna taşıma amacı, her ne kadar Atina tarafından kabul edilmese de Türkiye açısından, iki ülke münasebetlerindeki diğer sorunları oluşturmaktadır.

Türkiye ile Yunanistan arasında mevcut ortak tarih, bu sorunların çözümünü sadece güçleştirmekle kalmamakta, başlı başına bir mesele olarak iki ülke ilişkilerinde yerini bulmaktadır.

Ancak, tüm bu sorunlara rağmen, iki ülke arasında 1930'lu yıllar ve 1950'lerin ilk yarısında olduğu gibi zaman zaman yumuşama dönemleri de yaşanmıştır. 1999 yılının ikinci yarısında, iki ülke Dışişleri Bakanları İsmail Cem ve Georgios Papandreou'nun başlattığı ve depremlerin ivme kazandırdığı yumuşama dönemi, ülke yetkililerinin sıklıkla bir araya geldiği, krizler temelinde söylemlerin düşük tonlarda cereyan ettiği bir süreç olmuş, iki halkı birbirine yaklaştırarak, ülkeler arasındaki ekonomik ve ticari işbirliğini arttırmıştır. Bu dönemde, iki ülke açısından ikinci derecede öneme sahip konularda yapılan anlaşmalar, yüksek politika nitelikli, güvenlik ve ulusal çıkar konularını kapsayan Kıbrıs ve Ege gibi temel meselelere yansımamış, bu çerçevede yumuşama yakınlaşmaya dönüşmemiştir.

1999 yılının ikinci yarısında başlayan Türk-Yunan yumuşamasının henüz bir sonuca varmadığını söylemek mümkündür. Kuşkusuz, ilişkilerin devamını ve derinliğini, bundan sonra tarafların izleyeceği politikalar belirleyecektir. Ancak Ankara'nın Avrupa Birliği adaylığı ve bunun gereklilikleri karşısındaki son günlerde dile getirilen Yunan söylemleri, ilişkilerin yakın gelecekte tekrar gerginlik ortamına dönebileceğinin ilk sinyalleridir.

ABSTRACT

There are numerous problems amid Turkey and Greece that are sharing the two coasts of the Aegean Sea. The main points that lead to tension between two sides simply are; the Cyprus issue, Aegean related conflicts, and the treatment of the respective minorities. Also, even it is not considered as a bilateral problem by Athens, the support given to terrorist organizations practising against Turkey, the active endeavours of the Greek lobies, the efforts to form alliances opposed to Turkey, and the intention to convey the bilateral problems to the European Union platform, are perceived as the other parts of the dispute by Turkey.

The common historical background, not only complicates the solution of these issues, but also stands as a matter of conflict between the two neighbours.

However, despite the aforomentioned problems, Turkey and Greece enjoyed periods of rapproachment in 1930s and in the first half of 1950s.The detente period that commenced by the efforts of the Ministers of Foreign Affairs, İsmail Cem and Georgios Papandreou, in the second half of the 1999, and was hastened with earthquakes, increased the dialogue of the states officials, eased the level of provocative announcements, draw two nations closer, and developed the economic and commercial cooperation. In this period, the treaties signed in the area of low level politics, does not revealed itself in the side of high politics which contains security dilemmas and national interests such as Cyprus and Aegean. Therefore, it can be observed that the detente period hasn't been transformed to a rapproachment yet.

Within this context, it will be accurate to state that, the detente period of 1999 has not reached an outcome yet. Undoubtedly, the continuance and the extent of bilateral relations under the period of detente, will be determined by the ensuing policies of the two parts. But, the stance displayed nowadays by Greece, on the membership of Turkey to the European Union, can be considered as signals of return to conflicting days.

ÖNSÖZ

Söz konusu tezin yazımına 2005 yılı Ekim ayında başlanmış ve 2006 Kasım ayında tamamlanmıştır. Türk-Yunan ilişkileri üzerine çalışma hazırlanması fikrinin daha eski tarihlere dayanması temelinde, literatür taraması, arşiv tetkiki ve saha/alan araştırmasının bir bölümü uzunca bir dönemin ürünüdür.

İki ülke arasındaki sorunların çokluğu, meselelerin ilişkileri etkileme boyutu ve yaşanan hızlı gelişmeler, konunun detaylarıyla ele alınmasını gerektirmiştir. Türk-Yunan siyasi yetkililerinin hemen hemen her gün birbirleri hakkında verdikleri demeçler ise, meseleyi daha da içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Bu çerçevede, güncel basın ve haber ajanslarının takip edilmesine ayrı bir önem verilmiştir. Bu hususlar doğrultusunda, belirli unsurlar irdelenmeden, 1999 yılının ikinci yarısında başlayan yumuşamanın tam anlamıyla açıklığa kavuşturulamayacağı düşüncesinden hareket edilerek, tarihsel boyutun da etkisiyle, konuların etraflıca araştırılması gündeme gelmiş ve bu konuda çeşitli çalışmalar yapmış uzmanların görüşlerine başvurularak tecrübelerinden yararlanılması yoluna gidilmiştir.

Bu meyanda, çalışmanın hazırlanması sırasında, tarafıma yol göstererek, konuya çeşitli açılardan yaklaşmamı sağlayan danışmanım Doç.Dr. İdris Bal'a, bilgi birikimi ve tecrübelerinden yararlandığım Doç.Dr.Hasan Ünal'a, Yunanca kaynakları temin eden babam İsmail Ünay ve Ramadan Duban'a, bunları tarafıma ulaştıran Orhan Çardak'a, Batı Trakya Türk Azınlığı konusunda değerli fikirlerini benimle paylaşan Gündem gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hülya Emin ve Azınlık siyasi hayatında etkin roller üstlenmiş Dr.İbram Onsunoğlu'na, çalışmamı okuyarak yapıcı eleştirilerini eksik etmeyen Ferhan Utku ve Bahadır Özbayrak'a, içinden çıkılmaz bir hale geldiği noktada her konuda yardımlarını esirgemeyen eşim Simferay Ünay'a, ayrıca Özgü Özturan, İlhan Şener ve Halit Ünkazan'a, bilgisayar ortamındaki yardımları dolayısıyla Özberk Alpay'a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Tablolar xi

Kısaltmalar xii

Giriş 1

BÖLÜM – I : TÜRK-YUNAN SORUNUNDA TARİHSEL SÜREÇ

1. Giriş 9

2. Çağdaş Yunan Ulusunun İsimlendirilmesi ve Yunanlıların Tarihsel Kökeni 11

2.1. Yunan Ulusunun İsimlendirilmesi 11

2.2. Yunanlıların Tarihsel Kökeni 13

3. Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu 19

4. Osmanlı Yönetimi Altında Rumlar 24

5. Yunan Ulusal Bilincini Destekleyen Faktörler ve Yunan Bağımsızlığı 30

5.1. İç Faktörler 30

5.2. Dış Faktörler 34

5.3.Yunan Bağımsızlığı 36

5.4. Bağımsızlık Sonrası Yunanistan'ın Genişlemesi ve Megali İdea 46

6. Osmanlı İmparatorluğu ve Doğu Sorunu 49

7. Lozan Barış Antlaşması ve Karşılıklı Oluşturulan Denge 51

7.1. Milli Mücadele ve Lozan Barış Antlaşması 51

7.2. Atatürk-Venizelos Dostluk Dönemi (1928-1939) 63

7.3. 1939-1955 Arasındaki Dönem 68

8. Sonuç 71

GİRİŞ

BÖLÜM - II : İKİ ÜLKE ARASINDAKİ MEVCUT SORUNLAR

1. Giriş 73

2. Kıbrıs Sorunu 73

2.1. Ada'nın Konumu, Stratejik Önemi ve Tarihsel Süreç 74

2.1.1. Kıbrıs Adası'nın Konumu 74

2.1.2. Kıbrıs Adası'nın Stratejik Önemi 75

2.1.3. Kıbrıs Adası'nın Tarihi 76

2.2. Sorunun Ortaya Çıkışı-1960 Kıbrıs Cumhuriyeti ve 1974 Barış Harekatını Gerekli Kılan Nedenler 81

2.2.1. Sorunun Ortaya Çıkışı ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti 81

2.2.2. 1974 Barış Harekatını Gerekli Kılan Nedenler 87

2.3. 1974 Barış Harekatı ve Sonrası 95

2.3.1. 1974 Barış Harekatı 95

2.3.2. 1980-1990 Arasındaki Gelişmeler 99

2.3.3. 1990-1999 Arasındaki Gelişmeler 104

2.3.4. 1999-İki Ülke İlişkilerindeki Yumuşama Dönemi ve Sonrasındaki Gelişmeler 114

3. Ege Denizi Sorunu 124

3.1. Adaların Statüsü ve Yunanistan Tarafından Gayri-Meşru Olarak Silahlandırılması 128

3.2. Kıta Sahanlığı 135

3.3. Kara Suları 147

3.4. Hava Sahasına İlişkin Sorunlar 157

3.4.1. Yunan Hava Sahası 157

3.4.2. FIR Hattı 160

3.4.3. Öteki Sorunlar 164

3.5. Gri Bölgeler (Kardak-Gavdos) 167

4. Azınlıklar Sorunu 180

4.1. Genel Karşılaştırma 181

4.2. Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Haklarını Muhafaza

Eden Antlaşmalar ve Uluslararası Metinler 186
4.2.1. Yunanistan'ın Taraf Olduğu Antlaşmalar 186
4.2.1.1. 03 Şubat 1830 Londra Protokolü 186
4.2.1.2. 24 Mayıs 1881 İstanbul Sözleşmesi 187
4.2.1.3. 14 Kasım 1913 Atina Antlaşması 187
4.2.1.4. 10 Ağustos 1920 Yunan Sevr'i 189
4.2.1.5. Lozan Barış Antlaşması 192
4.2.1.6. 01 Aralık 1923 Atina İtilafnamesi 193
4.2.1.7. 10 Haziran 1930 Ankara Sözleşmesi 193
4.2.1.8. 09 Aralık 1933 Ankara Sözleşmesi 194
4.2.1.9. 20 Aralık 1968 Kültür Protokolü 194
4.2.2. Uluslararası Metinler 195
4.2.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 196
4.2.2.2. Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi 196
4.2.2.3. AGİK 1975 Helsinki Nihai Senedi 197
4.2.2.4. AGİK 1989 Viyana İzleme Toplantısı Kapanış Belgesi 197
4.2.2.5. AGİK 1991 Cenevre Milli Azınlıklar Uzmanlar Toplantısı Raporu 198
4.3. Batı Trakya Bölgesi'nin Konumu ve Nüfus Yapısı 199
4.4. Bölgenin ve Azınlığın Tarihsel Geçmişi 202
4.5. Azınlığa Yönelik Yunan Politikaları 215
4.5.1. Siyasi Alan 215
4.5.1.1.Yurttaşlıktan Çıkarma 215
4.5.1.2. Pasaport Sorunu 219
4.5.1.3. Yasak Bölge 220
4.5.1.4. Kimliğin Tanınmaması 221
4.5.1.5. Onur Kırıcı Muamele 224
4.5.1.6. İfade ve Haber Alma Özgürlüğü 225
4.5.1.7. Din Özgürlüğü 228
4.5.1.8. Seçim Sorunu 234
4.5.2. Eğitim Alanı 237

4.5.2.1. Okullar ve Okul Kitapları 237
4.5.2.2. Öğretmeler Sorunu 240
4.5.2.3. DİKATSA Sorunu 241
4.5.3. Ekonomik Alan 242
4.5.3.1. Toprak Sorunu, İkametgah Onarım ve İnşaat İzni 242
4.5.3.2. Kamulaştırma ve Toprak Birleştirmesi (Anadazmos) 244
4.5.3.3. İş Sahası ve Kamu Alanı 246
4.5.3.4. Ehliyet Sorunu 247
4.5.3.5. Krediler 248
4.6. 1999 Yumuşama Dönemi Sonrası Batı Trakya Türk Azınlığı 248
5. Diğer Sorunlar 256
5.1. Yunanistan'ın Türkiye Aleyhine Faaliyet Gösteren Terör Örgütlerine Verdiği Destek 256
5.2. Yunanistan'ın İlişkileri Avrupa Birliği Platformuna Taşıması 262
5.3. Etkin Yunan Lobisi ve Türkiye Aleyhtarı Faaliyetleri 265
5.4. Yunanistan'ın Türkiye'ye Yönelik Kurmaya Çalıştığı İttifaklar 269
6. Sonuç 276

BÖLÜM - III : TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE ALGILAMA, MEVCUT GÜÇ VE TEHDİT UNSURU

1. Giriş 280
2. Karşılıklı Tehdit Algılamaları 281
2.1. Yunanistan Açısından 281
2.2. Türkiye Açısından 289
3. İki Ülkenin Gücün Maddi Unsurları Arasında Yer Alan Özelliklerine Göre Analizi 294
4. Yunanistan'ın Gücü Dengeleme Çabaları 304
5. Sonuç 311

BÖLÜM - IV : 1999 İLİŞKİLERDEKİ YUMUŞAMA DÖNEMİ

1. Giriş 312
2. Yunanistan'ın Soğuk Savaş Dönemi Sonrasını Karşılayışı 313
3. Soğuk Savaş Sonrası Balkanlarda Türk-Yunan Rekabeti 324
4. Yumuşamaya Yönelik Atılan Adımlar ve Yaşanan Gelişmeler 336
4.1. Ege Barış Süreci 336
4.2. Akil Adamlar Komisyonu 337
4.3. Madrid Zirvesi 338
4.4. 1997 Eylül New York Birleşmiş Milletler Toplantısı – Pangalos & Cem Görüşmesi ve 1997 Kasım Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci Toplantısı – Yılmaz & Simitis Görüşmesi 340
4.5. Türkiye'nin, Ege Sorunları Hakkında Üst Düzey Temaslara Başlanması Yönündeki 12 Şubat 1998 Tarihli Teklifi 341
4.6. Terörist Abdullah Öcalan'ın Yakalanması 344
4.7. İsmail Cem'in 24 Mayıs 1999 Tarihli Mektubu ve Yunanlı Meslektaşı Georgios Papandreou'nun 25 Haziran 1999 Tarihindeki Cevabı 347
4.8. Ağustos ve Eylül Depremleri – Sismik Diplomasi 349
5. Yumuşamaya Yol Açan Faktörler ve Analizleri 352
5.1. Siyasi Faktörler 352
5.1.1. Uluslararası Sistem Etkeni ve Bölgesel Konjonktür 352
5.1.2. ABD ve Avrupa Birliği'nin Etkisi 359
5.1.3. Siyasi Kişiliklerin Etkileri 365
5.1.4. Yerel Yönetimlerin Etkisi 370
5.1.5. Diğer Unsurlar 374
5.2. Ekonomik Faktörler 377
5.3. Toplumsal Gelişmeler 383
6. Yumuşama Dönemi, Niteliği ve Gelinen Nokta 390
6.1. Yumuşama Dönemi 391
6.1.1. Doruk Noktası – Anlaşmalar Dönemi (1999 – 2002) 391
6.1.2. İhtiyatlı Devam Eden Yumuşama (2003 – 2005) 411

6.2. Yumuşama Döneminin Niteliği 417
6.3. Gelinen Nokta – İki Ülkenin Yaklaşımları 420
7. Sonuç 424
Sonuç 426
Ekler 436
Kaynakça 454

GCRIS

TABLOLAR

Tablo 1 : Yunanistan'a AB'den Sağlanan Gelirler 301

Tablo 2 : Yunanistan'ın 1995-2005 Yılları Arasındaki Ekonomik Profili 302

Tablo 3 : Türkiye'nin 1995-2005 Yılları Arasındaki Ekonomik Profili 303

Tablo 4 : Türkiye-Yunanistan Dış Ticaret Değerleri 378

GCRIS

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSP	: Avrupa Güvenlik Savunma Politikası
AHEPA	: American Hellenic Educational Progressive Association
AHI	: American Hellenic Institute
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AT	: Avrupa Topluluğu
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BOTAŞ	: Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi
DEPA	: Greek Public Gas Company
EIP	: Yunanistan Milli İstihbarat Teşkilatı
ELIAMEP	: Hellenic Foundation for European and Foreign Policy
EMU	: European Monetary Union (Avrupa Para Birliği)
EOKA	: Etniki Organosi Kiprion Agoniston (Kıbrıs Mücadelesi İçin Milli Örgüt)
FIR	: Flight Information Regions (Uçuş Bildirim Bölgeleri)
GAÖ	: Güven Arttırıcı Önlemler
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HÖH	: Hak ve Özgürlükler Hareketi
ICAO	: Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü

KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NOTAM	: Notice to Airman (Havacılara İlan)
PASOK	: Pan Hellenik Sosyalist Parti
SAT	: Sualtı Taaruz Timi
SÖPA	: Selanik Özel Pedagoji Akademisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı

GCRIS

GİRİŞ

Türkiye ile Yunanistan ilişkileri, iki komşu devletin irtibat kurarak temaslarını geliştirebilecekleri hemen hemen her noktanın nasıl bir çatışma alanına dönüştürülebileceğine en güzel örnektir. Bununla birlikte, bu iki devlet NATO üyesidir. Yani, NATO güvenlik şemsiyesi altında birbirlerine saldırmamayı taahhüt etmişlerdir. Bu noktada, iki komşu devletin ilişkileri tarihsel süreç içerisinde ele alındığında ve 1950'li yıllardan sonra konuya NATO taahhüdü de dahil edilerek değerlendirildiğinde, sorunların temelinde, coğrafi konum gereği bölgedeki ekonomik pay savaşlarının yattığı görülmektedir.[1]

Türkiye ile Yunanistan arasında, başlıca üç ana sorundan bahsetmek mümkündür. Bunlar; Kıbrıs, Ege Denizi ve Azınlıklar konularıdır. Ancak, ilişkilerin boyutu, tarihsel olgulara dayanarak, süreç içinde artış göstermiş ve karşılıklı oluşturulabilecek hemen hemen her temas noktasının problem olarak algılanmasını sağlamıştır. Mesela, Atina'ya gönderilen bir mektupta alıcı adrese "Yunanistan" yazılması durumunda posta muhatabına ulaşmamaktadır. Diğer taraftan, "İstanbul" yerine "Konstantinopolis" yazılı bir zarf da aynı muameleye maruz kalmaktadır.[2] Görülmektedir ki, iki ülke arasında, bahsedilen temel sorunların yanında, isim veya isimlendirme meselesine kadar giden problemler de mevcuttur. Çünkü Yunanlılar, kendilerini "Hellen"(Ellines) veya Batı'daki tabiriyle "Greeks" olarak tanımlamakta, ancak Türkiye "Yunan" demektedir. Öte yandan, 1453 yılındaki fetih ile "Konstantinopolis" tarih olmuş ve yerini "İstanbul" almıştır.

Tarihsel birliktelik, bir diğer problemin nedenini oluşturmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde yaşayan iki toplum, bir tarafa göre, barış içinde bir arada yaşarken, diğer tarafa göre bu beraberlik tarihteki karanlık dönemi teşkil

[1] M.Fatih Tayfur, "Akdeniz'de Bir Adanın Kalın Uçlu Bir Kalemle Yazılmış Hikayesi: Kıbrıs", (Der.) Oktar Türel, **Akdeniz'de Bir Ada, KKTC'nin Varoluş Hikayesi,** Ankara, İmge Kitabevi, I.Baskı, Şubat, 2002, ss.26-27.
[2] Herkül Millas, **Daha İyi Türk-Yunan İlişkileri İçin Yap-Yapma Kılavuzu,** İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, I.Baskı, Haziran, 2002, ss.3-12.

etmektedir. Yunanistan açısından Osmanlı İmparatorluğu, hem kökenlerinin selefi olarak gördüğü Bizans İmparatorluğu'nun sonunu getirmiş, hem de Yunan halkının 500 küsur yıl boyunduruk altında yaşamasına neden olmuştur. Bu itibarla, Yunanistan tarafından, bir daha yaşanması arzulanmayan bir dönem olarak nitelendirilmektedir.

Öte yandan, Yunanistan'ın bağımsızlığını, bugünkü çağdaş Türkiye'nin kökeni olarak gördüğü Osmanlı İmparatorluğu'na karşı verdiği savaşla kazanması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de, temelde İngiltere'nin desteğiyle Anadolu'yu işgal etmiş Yunan ordularını yenerek kurulması, iki komşu ülkenin birbirlerine karşı mevcut bakış açılarını olumsuz yönde etkilemekte ve süreç içerisinde bir mesele olarak karşılarına çıkarmaktadır.

Türkiye ve Yunanistan, ulus devlet sahnesinde yerlerini almaları sonrasında, Lozan Barış Antlaşması'ndan kalan sorunların çözümüyle birlikte, ilk defa 1950'li yılların ortalarında, Kıbrıs sorunu ile karşı karşıya gelmişler ve 1960'lı yıllarda Ege Denizi kaynaklı meselelerle uğraşmaya başlamışlardır. Bununla birlikte, Kıbrıs meselesi ve Ege Denizi, Lozan Antlaşması'nın iki ülkeye emanet ettiği Azınlıklara yönelik muamele şeklinin belirlenmesinde etkin bir rol oynamış ve Azınlıklar konusunun sorun olarak gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu itibarla, Kıbrıs ve Ege'de tansiyonun yükselmesi Azınlıklara, artan baskıcı politikalar şeklinde yansımıştır.

Türkiye ile Yunanistan arasında, 1980'lerden sonra başka sorunlardan da bahsetmek mümkündür. Bunların; Yunanistan'ın, Türkiye aleyhine faaliyet gösteren terör örgütlerine verdiği destek, Atina'nın ikili sorunları Avrupa Birliği platformuna taşıması, Yunan lobilerinin Türkiye aleyhtarı faaliyetleri ve Yunanistan'ın, Türkiye'ye yönelik kurmaya çalıştığı ittifaklar olduğunu söylemek mümkündür. Bu mevzular, Yunanistan açısında ikili sorun olarak nitelendirilmese de, Türkiye için çözüm bulunması gereken önemli meselelerdir. Çünkü, bazıları Türkiye'nin kalkınmasını engellerken, bazıları uluslararası arenada güç durumda kalmasına neden olmaktadır.

Mevcut sorunların çokluğunun ve hergeçen gün daha da artma potansiyeline sahip oluşunun, iki ülke yetkililerini adeta bıkkınlık noktasına getirdiğini söylemek mümkündür. Dönemin Dışişleri Bakanı Georgios Papandreou'nun, 18 Eylül 2002 tarihinde, Türkiye üzerinden Yunanistan'a yasadışı geçiş yapan göçmenler hakkında; "Kaçak Sorunu, Türk-Yunan Sorunu Değildir" açıklaması bunun bir göstergesidir.[3] Georgios Papandreou'nun açıklamasından, iki ülke arasında mevcut sorunlara, yeni bir problemin ilave edilmemesinin arzulandığı anlaşılmaktadır.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki tüm bu sorunlar gelgeç ve bir günde oluşmuş sorunlar değildir. Tarihsel süreç göz önüne alındığında, tüm bu problemlerin karşılıklı güvensizlikten ve diyalog ortamının olmayışından kaynaklandığı görülmektedir.

Ancak tüm bu sorunlara rağmen, kısıtlı da olsa iki ülkenin diyalog kurma ve hatta işbirliğine yönelme girişimleri sergilediği dönemler de olmuştur. 1930'lardaki Atatürk-Venizelos ve 1950'lerin ilk yarısındaki yakınlaşma ve işbirliği dönemi hariç (Bu dönemde Kıbrıs ve Ege Denizi kaynaklı sorunlar henüz iki ülke arasında mevcut değildir) 1988 Davos süreci bunun en güzel örneğidir. Fakat Davos ruhu, sorunların özüne ilişkin yaklaşım sergilenmemesi nedeniyle, anlaşmazlıkların çözümünde herhangi bir ilerleme sağlamamıştır.

1999 yıllının ikinci yarısında, ilk olarak Türk Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in kaleme aldığı ve muadili Georgios Papandreou'nun yaklaşık bir ay sonra cevapladığı, karşılıklı mektup teatisi sonrasında, iki ülke münasebetlerinde bir yumuşama başlamış ve iki tarafta da meydana gelen depremler bu süreci hızlandırmıştır. 1999 yılının sonlarında yaşanan bu gelişmenin, aslında 1990'lı yılların ortasında iktidara gelen Kostas Simitis'in siyasi anlayışı çerçevesinde Türkiye'ye bakış açısından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

[3] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou: Kaçak Sorunu, Türk-Yunan Sorunu Değildir" Dedeağaç, 18 Eylül 2002, Saat:00.38, Sayı:AA0007.

Kostas Simitis, selefi Andreas Papandreou'nun milliyetçi söyleminin Yunanistan'a, uluslararası camiada ve 1981 yılından beri üyesi olduğu Avrupa Birliği nezdinde zarar verdiğini görmüş, ekonomik kalkınmayı sağlayarak, Birlik içerisinde daha etkin bir konuma gelebilmek amacıyla bu anlayıştan vazgeçilmesi gerektiğini idrak etmiştir.

Kostas Simitis, bu amaçlar doğrultusunda ve bunların yanında, yıllardır savunulan "tehdidin Doğu'dan geldiği" söyleminin gerektirdiği savunma harcamalarını Yunanistan ekonomisine kanalize edebilmek amacıyla Türkiye'ye yönelik ılımlı bir yaklaşım başlatmıştır. Fakat, bu anlayışının pratiğe geçirilmesi, kemikleşmiş parti içi muhalefeti nedeniyle hemen mümkün olmamıştır. Kostas Simitis bunu ancak, Yunanistan himayesindeki terörist Abdullah Öcalan'ın yakalanışıyla, ülkenin uluslararası arenada düştüğü durum sonrasında, Dışişleri Bakanlığı görevine sertlik yanlısı Theodoros Pangalos'un yerine Ankara'ya ılımlı yaklaşan Georgios Papandreou'nun getirilmesiyle birlikte, 1999 yılının ikinci yarısında başarabilmiştir.

Yunanistan açısından Kostas Simitis'in altyapısını hazırladığı ve Türkiye tarafından da, Atina'ya yönelik mevcut politikası temelinde, olumlu adımlarla cevap verilen, diyalog ortamını iki ülkenin yakınlaşmasından ziyade, sadece politikalarının yumuşaması olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır. Çünkü, diyalogun başlamasıyla, mevcut temel sorunların yerine, iki ülke açısından düşük profile sahip konular ele alınmış ve Kıbrıs, Ege Denizi ile Azınlıklar dururken, ekonomi, turizm ve çevre alanlarında çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır.

Bu sebeple, 1999 yılında başlayan ve ihtiyatlı da olsa günümüze dek devam eden süreci, iki ülke ilişkilerinde "yakınlaşma dönemi" yerine "yumuşama dönemi" olarak değerlendirmek daha yerindedir.[4]

[4] Aleksis Heraklides, "Yunan-Türk Yumuşaması (1999-…): Bir İlk İnceleme", (Der.) Birgül Demirtaş Coşkun, **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002, s.31.

Öte yandan, yumuşama döneminin, ilk mektupla öneriyi getiren tarafın Türkiye olmasına rağmen, büyük oranda Yunanistan'ın politika değişikliğinden kaynaklandığını söylemek olasıdır. Çünkü, anlayış değişikliği Yunanistan tarafından başlatılmış, Ankara da buna karşılık vermiştir. Şüphesiz, iki ülke ilişkilerinin olumlu seyretmesi, Avrupa Birliği adaylığı sürecindeki Türkiye'nin de çıkarınadır. Ancak Türkiye, iki ülkenin iyi ilişkiler kurması taraftarı olduğunu, 1980'lerin sonunda tek taraflı vizeyi kaldırarak ve 1990'lı yılların ortalarında başlattığı Ege Barış Girişimi ve Akil Adamlar önerisi gibi insiyatiflerle çok önceden göstermiştir.

Soğuk Savaş sonrası döneminin dinamikleri, NATO'nun eski kanat ülkeleri Türkiye ve Yunanistan'ın stratejik konumlarını güçlendirmiş ve iki ülke ilişkilerinin uluslararası gündemde daha üst sıralara çıkmasını sağlamıştır. Ayrıca, 1999 yılının ikinci yarısında başlayan yumuşama dönemi de bu ilişkiler ağının önemini bir kat daha arttırmıştır.

Yunanistan açısından, Türkiye ile ilişkiler, her zaman ayrı bir hassasiyete sahip olmuştur. Bunu yanı sıra, Kostas Simitis döneminde başlatılan anlayış ve bu anlayışın getirdiği amaçlara ulaşmak açısından, Türkiye'nin önemi Yunanistan nezdinde daha da artmıştır. Öte yandan, iki ülke ilişkilerinin seyri, tarihsel süreçte göz önüne alındığında, Avrupa Birliği üyeliğine yönelmiş, bölgesel güç olma yolunda bir Türkiye için Yunanistan'ın konumu daha iyi anlaşılmaktadır. Türkiye, gerek Avrupa Birliği, gerekse ABD ile ilişkilerinde, bunun yanı sıra Balkanlara yönelik politikasında, Yunanistan'ın yaklaşımlarını daha yakından izlemek etmek zorundadır.

Söz konusu hususlarla birlikte, Türk-Yunan ilişkileri, Uluslararası İlişkiler Disiplini çerçevesinde, iki komşu devletin münasebetlerinin analizi açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Üniversitelerin, Uluslararası İlişkiler ve ilgili bölümlerinde, Türk-Yunan münasebetlerinin ders veya konu olarak okutulması bunun güzel bir örneğidir.

Bu çalışma, iki ülke ilişkilerinin, belirtilen önemi temelinde hazırlanmış ve tarihsel süreç içinde Türk-Yunan sorunlarını ele alarak, 1999 yılının ikinci yarısında

başlayan yumuşama dönemine ışık tutmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, iki ülke arasında bunca soruna rağmen yaşanan yumuşamanın yakınlaşmaya dönüşüp dönüşemeyeceğini irdelemeye çalışmakta ve yumuşamanın, Yunanistan tarafındaki alt yapısının 1990'ların ortalarında Atina'nın ilişkileri Avrupa Birliği platformuna taşıması amacıyla, Türkiye'ye yönelik bakış açısı değişikliği çerçevesinde hazırlandığını gündeme getirmektedir.

Tarihsel perspektif ve meseleler yumuşama döneminin ve bu noktaya gelinen süreçteki olguların/faktörlerin daha iyi anlaşılması amacıyla detaylı olarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda, mevcut problemlerin doğuşu, mahiyeti ve ilişkileri etkileme boyutu da meselelerin tek tek ele alınması ihtiyacını doğurmuştur.

Çalışma, literatür taraması, arşiv tetkiki ve saha/alan araştırması yapılarak hazırlanmıştır. Süreli yayınlar, güncel basın ve haber ajanslarının takip edilmesine önem verilmiş, ayrıca iki tarafın görüşleri ve politikalarının iyi anlaşılabilmesi temelinde, imkanlar nispetinde, karşılıklı ve üçüncü taraf kaynaklarından da istifade edilmesine özen gösterilmiştir.

Özellikle Batı Trakya Türk Azınlığı konusu ele alınırken, literatür taraması ve belgelere başvurulmasının yanında, uzun yıllar bölgede bulunulmasının avantajı da kullanılarak alan çalışması yapılmış, bu doğrultuda Azınlığın siyasi hayatında etkin rol alan şahısların bilgi ve tecrübelerinden yararlanılmıştır.

Türk-Yunan ilişkilerini takip etmek ve meseleleri ayrı ayrı ele almak oldukça zordur. Çünkü, sorunlar iç içe geçmiştir. Ege Denizi kaynaklı problemlerin doğuşunda Kıbrıs krizinin etkisi büyüktür veya Yunanistan tarafından terör örgütü PKK'ya verilen destek, Yunanistan'ın Türk düşmanlığını gösterirken, aynı zamanda Atina'nın, Türkiye'nin gücünü dengeleme çabası olarak da karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu hususlar, çalışma hazırlanırken karşılaşılan zorluklar arasındadır. Öte yandan çalışmada, ilk olarak Batı Trakya Türk Azınlığı'nın yanında İstanbul Rum Azınlığı'nın da ele alınması planlanmış, ancak konunun dağılması endişesiyle hareket

edilerek, İstanbul Rum Azınlığı'na, Batı Trakya Türk Azınlığı Bölümü'nde kısaca değinilmiştir. Bu husus da çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Söz konusu çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, tarihsel süreç ele alınırken, Çağdaş Yunan Ulusu'nun kökenleri incelenmiş, isimlendirme sorununa değinilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu egemenliğindeki dönem irdelenerek, Yunan bağımsızlığı analiz edilmiştir. Ayrıca, Lozan Barış Antlaşması ile kurulan denge ve sonrasındaki yakınlaşma dönemleri aktarılmıştır.

İkinci bölüm, Türk-Yunan İlişkilerindeki mevcut sorunların irdelendiği alandır. Bu bağlamda, ilişkilerin gidişatında etkin bir yere sahip olan Kıbrıs meselesi etraflı şekilde incelenmiştir. Ege Deniz Kaynaklı sorunlar, iki ülke görüşleriyle birlikte aktarılmış ve Batı Trakya sorunu; Azınlığa tanınan hakları garanti altına alan ikili ve çok taraflı anlaşmaların yanı sıra, bölgenin konumu ve tarihçesiyle birlikte, Yunanistan'ın politikaları çerçevesinde; siyasi alan, eğitim alanı ve ekonomik alan olmak üzere üç boyutta ele alınmıştır. Son olarak da, 1999 Yumuşama Dönemi sonrasında Azınlığın durumuna değinilmiştir.

Ayrıca ikinci bölümde, Türkiye tarafından, iki ülke ilişkilerinde sorun olarak nitelendirilen, "Yunanistan'ın, Türkiye aleyhine faaliyet gösteren terör örgütlerine verdiği destek", "İlişkilerin Avrupa Birliği platformuna taşınması", "Etkin Yunan Lobisi ve Türkiye aleyhtarı faaliyetleri" ve "Türkiye'ye yönelik kurmaya çalıştığı ittifaklar" konuları ayrı ayrı başlıklar altında irdelenmiştir.

Üçüncü bölüm; Türk-Yunan ilişkilerinde algılama, mevcut güç ve tehdit unsurunu içermektedir. Bu bölümde, ilk olarak halkların karşılıklı yaklaşımları ele alınarak, iki ülke arasında gücün maddi unsurları açısından analizi yapılmış ve Yunanistan'ın gücü dengeleme çabalarına değinilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, 1999 yılının ikinci yarısında başlayan ve çalışmanın diğer konusunu oluşturan "Yumuşama Dönemi" irdelenmiştir. İlk olarak,

Yunanistan'ın Soğuk Savaş Dönemi sonrasındaki dış politikası incelenerek, bu dönemde Balkanlardaki Türk-Yunan rekabetine değinilmiştir. Akabinde, yumuşamaya yol açan adımlar ve 1990'ların ortasından başlamak üzere yaşanan gelişmeler ayrı ayrı başlıklar altında ele alınmış, yumuşamaya yol açan faktörlerin analizleri, "Siyasi Alan", "Ekonomik Faktörler" ve "Toplumsal Gelişmeler" alt başlıklarında yapılmıştır. Ayrıca dördüncü bölümde, yumuşama dönemi, zaman sürecinde aktarılırken, niteliği ve gelinen noktayla iki ülkenin döneme ilişkin yaklaşımlarına açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Tezin sonuç bölümünde de, konunun özetiyle birlikte, iki ülke arasındaki yumuşamanın yakınlaşmaya dönüşüp dönüşemeyeceği tartışılmış ve bunun için gerekli olan faktörlerin tetkiki yapılmıştır.

Çalışmanın sonunda, konunun görsel açıdan daha netleşmesi amacıyla ekler bölümü ilave edilmiş ve burada, sorunların haritalar ve belgelerle yansıtılması amaçlanmıştır.

GCRIS

BÖLÜM-I : TÜRK-YUNAN SORUNUNDA TARİHSEL SÜREÇ

1. Giriş

Türkiye, Batı komşusunu "Yunanistan", bu topraklar üzerinde yaşayan toplumu da "Yunan", "Yunanlı"[1] veya "Yunanistanlı" olarak isimlendirmektedir. Öte yandan, Anadolu topraklarında belirli bir dönem yaşamış ve bugün İstanbul'da hala mevcut Ermeni ve Musevi cemaati dışındaki, Yunanistan vatandaşı olmayan Gayri Müslim topluluk, Türkiye için "Rum"dur. Ayrıca günümüzde, Rum tabiri, Kıbrıs'ta veya bugünkü Yunanistan sınırları dışında yaşayan, Yunan uyruğu bulunmayan, ancak kendilerini Yunan hisseden toplulukları[2] da simgelemektedir.

Oysa, Türkiye için Yunan ve Rum olan bu millet, Batı ülkeleri nezdinde "Greeks" ve mevcut sınırlar ile çevrili ülke ise "Greece"tir. Söz konusu iki tabirin yanı sıra karşımıza çıkan bir diğer üçüncü niteleme ise "Ellines" ve "Ellada" kelimeleridir. Yunanistan toprakları üzerinde yaşayan bugünkü Yunan vatandaşı halk, kendisini "Ellines" (Hellen) ve yurdunu da "Ellada-Ellas[3]" (Hellada-Hellas) olarak isimlendirmektedir.

Yunanlılar tarihsel kökenlerini, Kadim Yunan'a, Büyük İskender'in Asya seferleriyle başlayan Hellenistik döneme ve Bizans İmparatorluğu'na dayandırmaktadır. Oysa, diğer taraftan, çağdaş Yunan ulusunun 15.yüzyılda Slav

[1] Bkz. Hakan Cem Işıklar, **Ege'de Casus Belli,** Ankara, Ümit Yayıncılık, Mayıs 2005, s.25. H.C.Işıklar, Türkçe'ye yerleşmiş "Yunanlı" tabirinin yanlış olduğunu, Türk'e "Türklü", Alman'a "Almanlı" veya İngiliz'e "İngilizli" denmediği gibi Yunanlı için de "Yunan" veya "Yunanistanlı" tabirlerinin kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Öte yandan, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2000 yılında yayımlanan Türkçe sözlükte "Yunan" kelimesinin anlamı "Yunanlı" kelimesi ile aynıdır. Sözlük iki kelimeyi de "Yunanistan halkından olan kimse" şeklinde tanımlamaktadır. Bkz. Milli Eğitim Bakanlığı, **Örnekleriyle Türkçe Sözlük,** İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No:929, Sözlük Dizisi No:5, 4.Cilt (S-Z), 2000, s.3259. Bu çerçevede, çalışmada, komşu ülke insanı isimlendirilirken; Yunanlı, Yunan ve Yunanistanlı tabirleri eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

[2] Örneğin Avusturya ve Amerika Rumları gibi.

[3] "Ellas" tabiri, günümüzde de zaman zaman kullanılmakla birlikte, Kathareousa'nın (yalın, sade dil) 1970'li yılların ortasında resmi dil olmaktan kalkması sonucu yerini "Ellada" kelimesine bırakmıştır. Yunan devletinin resmi yazışmalarında ülke, "Ellada" olarak isimlendirilmektedir.

ırkıyla karıştığı ve hatta bu kökenden geldiği yönünde çeşitli iddialar da mevcuttur. Türklerle, Yunanlıların tarihsel süreçteki ilk yüzleşmelerini Malazgirt Muharebesi öncesine götürmek mümkündür. Ancak, 1071 yılında Anadolu'ya yaşanan yoğun Türk göçü, iki halkın karşılaşmalarını en üst seviyeye çıkarmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Bizans'ın sonunu getirmiş ve bu nokta, Yunanlıların tarihlerinde "kara dönem" olarak nitelendirecekleri 500 küsür yıllık bir dönemi başlatmıştır.

Yunanistan 19.yüzyılda, dönemin büyük güçlerinin desteğiyle Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklanarak bağımsızlığını kazanmış ve iki ülke arasındaki mücadele, 1923 Lozan Barış Antlaşmasıyla bir dengeye oturmuştur. Lozan dengesi sonrasında, Mustafa Kemal Atatürk ve Eleftherios Venizelos gibi liderlerin etkisiyle, Antlaşmadan kalan sorunların çözümü sağlanmış, ekonomik gelişme ve kalkınma ihtiyaçlarının yanında üçüncü ülkeden algıladıkları tehdit çerçevesinde iki ülke arasında bir yakınlaşma dönemi başlamıştır. Söz konusu yakınlaşma, farklı dinamikler temelinde[4] II.Dünya savaşı sonrasında da 1950'li yılların ortalarına kadar devam etmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, Türk–Yunan ilişkilerindeki tarihsel süreç ele alınacaktır. Bu bağlamda, günümüz Yunanistan ve halkının isimlendirilmesi maksadıyla kullanılan ifadelerin anlamları üzerinde durulacak, tarihsel kökenleri incelenerek, çağdaş Yunan halkının geçmişi, mevcudiyetinin temellerini dayandırdığı noktalar açıklanacaktır. Buradaki amaç, Yunanistan'da dahi mevcut,[5] çağdaş Yunanlıların, Kadim Yunan (Ancient Greece), Hellenistik Dönem ve Bizans İmparatorluğu'nu oluşturan topluluğun devamı olup olmadığı tartışmalarına ışık tutmaktır.

[4] Melek Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-I, İstanbul, İletişim Yayınları, I.Baskı, 2001, s.576.
[5] Herkül Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar, Dil, Din ve Kimlikleri,** İstanbul, İletişim Yayınları, I.Baskı, 2003, ss.17-20.

Bunun yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu ile başlayan süreçte, Osmanlı yönetimi altındaki Yunanlıların konumu analiz edilecek ve Yunan bağımsızlığı anlatılarak, Lozan Barış Antlaşması sonrasındaki yumuşa dönemleri nitelikleriyle birlikte irdelenecektir.

2. Çağdaş Yunan Ulusunun İsimlendirilmesi ve Yunanlıların Tarihsel Kökeni

2.1. Yunan Ulusunun İsimlendirilmesi

Arif Müfid Mansel, Yunanistan ve Ege Denizi havzasının tarihinin, sanıldığının aksine Yunanlılarla başlamayıp beşinci ve dördüncü bin yıla kadar çıkarak, çok daha eski çağlara uzandığını, Yunanlıların ise, bu uygarlığın sadece mirasçısı olduklarını, Pelasg, Leleg veya Kar olarak adlandırılan bu kavimlerin, Yunanistan'ın Yunanlılardan önceki halkı olarak kabul edildiğini ifade etmektedir.[6]

Akhalar, bugünkü Yunanistan topraklarına, Egeliler ya da Yunan öncesi topluluklar olarak isimlendirilen[7] kavimler (Pelasg, Leleg ve Kar) sonrasında gelen ilk topluluktur.

İkinci bin yılda, İlliryalılar'ın kuzeyden gelerek Balkan Yarımadası'nın güneybatı bölgesine girmesiyle, Trak kabilelerinden bazıları Anadolu'ya göç etmiş ve burada bulunan Hitit Krallığı'na son vermişlerdir.

M.Ö.1200 yıllarına doğru Dorlar'ın Yunanistan'ı istilası, Hitit Krallığı'nın yıkılmasının da yarattığı etkiyle Akhaların Anadolu topraklarına mevcut göçünü hızlandırmıştır. Söz konusu göçler sonrasında Batı Anadolu Bölgesi'nde, Ege Denizi kıyılarında Eolya ve Eski Yunan'da kullanılan "Şehir Devlet"(City State)

[6] Arif Müfid Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi,** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VI.Baskı, 1995, ss.7-20.
[7] Herkül Millas, **Yunan Ulusunun Doğuşu,** İstanbul, İletişim Yayınları, I.Baskı, Ekim, 1994, s.30.

nitelendirmesinin doğduğu yer olan, Pers belgelerinde "Yauna" olarak geçen İonya bölgesi kurulmuştur.[8]

Bugün Türkçe'de kullanılan "Yunan" kelimesinin kökeni "İonya"(İon) ismine dayanmaktadır. İonya, Dor istilası karşısında Anadolu'ya göç eden halkı simgelemektedir.[9] "Yunan" kelimesi, Perslerin, daha sonra Arapların ve genel anlamda İslam Dünyası'nın antik ve çağdaş Yunan'a verdikleri isimdir.

Oysa Yunanlar, İyonya sözcüğünden türetilmiş olan bu terimi, tarihin hiçbir kesitinde kullanmamışlar ve kendilerini Ellines (Hellen) olarak tabir etmişlerdir.[10] Hellen, Yunan mitolojisinde, Yunanlıların kendi atası saydığı Pirra ve Defkalion'un oğludur.[11] Söz konusu kavram, denizciliğin gelişmesiyle ortaya çıkan koloniler devrinde doğmuştur. Koloniler, özelliklerini korumak için ortak düşmana karşı birleşmek gibi bir dizi önlemler almışlardır. Bu birleşmede, farklı lehçelere rağmen ortak Yunan dili ve birtakım ortak gelenek ile töreler etkin olmuştur. Perslere karşı Sparta ve Atina'nın kurduğu "Hellen Birliği" buna örnek teşkil etmektedir. Diğer taraftan, kendilerinden olmayan, farklı bir dil konuşan kavimleri de "Barbar" olarak isimlendirerek yabancılarla aralarına sınır çekmeyi ihmal etmemişlerdir.[12]

Doğu'da Yunan olarak nitelendirilen bu topluluğa, Latin Dünyası'nda Grek denmiştir.[13] Grek kelimesi, "Gra" kavimin adının İtalya'da bir nebze değişikliğe uğrayarak "Graecus" şeklinde ifade edilmesinden türemiş ve Yunan topluluğunu

[8] Mansel, **Ege ve Yunan…,** ss.58-91.
[9] Murat Özcan, **Tarihin Işığında Yunan Mezalimi,** İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, I.Baskı, Nisan, 2003, ss.46-47.
[10] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar...,** ss.160-161.
[11] M.Tahsin Kozanoğlu, **Yunan Mitolojisi,** (Basım Yeri Verilmemiştir), Düşünen Adam Yayınları, II.Baskı, Ocak, 1994, ss.195-196.
[12] Mansel, **Ege ve Yunan…,** ss.97-300.
[13] Türk-Yunan İlişkileri Sayfası, Grek Adının Kaynağı, (Bakılan Tarih: 31 Ekim 2005) http://www.turk-yunan.gen.tr/turkce/iliskiler/grek_adinin_kaynagi.html

simgeleyen bir kelime olarak kullanılmıştır.[14] Günümüz Yunanlıları, "Grek" kelimesini hırsız ve hilekar anlamı nedeniyle kendilerine layık görmemektedirler.[15]

Söz konusu anlamların yanı sıra, Özdemir Kalpakçıoğlu "Grek" kelimesinin "ecnebi" anlamına geldiğini, Yunanistan'dan İtalya yarımadasına giderek yerleşen Yunanlıların yerli halk tarafından "yabancı" olarak tanımlanarak "Grek" dendiğini belirtmektedir.[16]

Rum kavramı ise; Roma sözcüğünden türetilmiş ve Romalı anlamında kullanılan "Romeos" veya "Romios" kelimelerinden gelmektedir.[17] Bizans İmparatorluğu'nun, Hıristiyanlığı kabul etmesi ve Bizans'ın kendisini Batı Roma İmparatorluğu'nun devamı olarak görmesi sonucunda, putperest ve kafirlikle eşdeğerde tutulan Hellen isminden vazgeçilerek Romeos kavramı tercih edilmiştir.[18]

Yunanistan'a ilişkin farklı bir isimlendirme de Gürcü dilinde karşımıza çıkmaktadır. Yunanlılar, Gürcüce'deki "akıl-us" kelimesi olan "Brdzeni" den türetilen "Berdzeni" olarak nitelendirilmekte, ülkeye ise "Saberdznet" denmektedir.[19]

2.2. Yunanlıların Tarihsel Kökeni

Günümüz Yunan milletinin kökeninin analiz edilebilmesi, Ege Havzası'nın ve Yunanistan yarımadasının coğrafi yapısı gereği oldukça zordur. Ayrıca, bölgeye değişik dönemlerde yaşanan göçler, yerli halkın göç eden kavimlerle kaynaşarak yeni kültürler ve uygarlıkların doğması, konuyu daha da içinden çıkılmaz bir hale

[14] Mansel, **Ege ve Yunan…,** s.163.
[15] Ali Güler, **Sorun Olan Yunanlılar ve Rumlar,** Ankara, Berikan Yayınları, 2005, s.316., Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.29. ve Özcan, **Tarihin Işığında Yunan…,** s.47.
[16] Özdemir Kalpakçıoğlu, **Yunan'dan Dost Olmaz,** İstanbul, Form Matbaacılık Limited Şirketi, 1994, s.63.
[17] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** s.162.
[18] M.Murat Hatipoğlu, Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar, Yunanistan ve Yunanlılar, Ankara, 1999, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, (Bakılan Tarih: 30 Ekim 2005) http://www.saemk.org/yazdir.asp?id=3&dba=009
[19] Wikipedia, Free Encyclopedia, Greece, A Wikimedia Project, (Bakılan tarih: 02 Kasım 2005) http://en.wikipedia.org/wiki/Greece#History

sokmaktadır. Öte yandan, Yunan halkının, Antik Yunan'ın ve Bizans'ın devamı olup olmadığına ilişkin görüşler ise hala tartışmalı geçerliliklerini sürdürmektedir. Yunanlıların tarihsel kökeni analiz edilmeye çalışılırken, konu; Ege Havzası ve Yunanistan yarımadası toplulukları, Antik Yunan, Büyük İskender – Hellenistik Dönem, Hıristiyanlık ve Bizans İmparatorluğu çerçevesinde ele alınacaktır.

Ege Havzası'nın ilk uygarlığı, M.Ö. 2000 dolaylarında Giritlilerin kurduğu ve krallarının isminin verildiği Minos Uygarlığı'dır. M.Ö. üçüncü bin yıl başlarında, Batı Anadolu'dan, Girit, Ege Adaları, Orta ve Güney Yunanistan'a göçler yaşanmış[20] ve bunun sonucunda yerleşik halk ile göç eden kavimlerin üretim ilişkisi yeniden belirlenerek, Yunanistan yarımadası ve Ege'de karşılaşacağımız göçler konusunda önemli bir yere sahip olacak deniz kültürü doğmuştur.

Kıvanç Ertop ve Çetin Yetkin, söz konusu göçlerle Girit Adası'na madenciliği de getiren bu Anadolu kavimlerinin "Karlar, Lelegler ve Likyalılar" olduğunu ifade etmektedir.[21]

M.Ö. 1800'lü yıllarda yaşanan Akha göçleri sonrasında, M.Ö.1600 başlarında Akha kavminin gelenek ve göreneklerinin, Girit kültürü ile birleşmesiyle Mikenei uygarlığı doğmuştur. Akhalar'ın menşei ile ilgili iki ayrı görüş mevcuttur. Hint-Avrupa kökenli olan bu halkın, Yunanistan yarımadasına Kuzey'den geldiği ve Yunanca konuşan ilk halk olduklarını savunan birinci görüşün aksine, ikinci görüş; Anadolu ve Avrupa halklarının karışımından ortaya çıkan Akhalar'ın Yunanistan'a Güney'den girdiklerini ileri sürmektedir. Ayrıca, Mikenei kültürünün, kendilerine Hellen diyen halkla ilişkisini kuşkulu bulan görüşler de mevcuttur.[22]

---

[20] Gordon Childe, **Tarihte Neler Oldu",** (Çev.) Mete Tunçay-Alaeddin Şenel, İstanbul, Alan Yayınları, II.Baskı, 1983, ss.169-189.
[21] Kıvanç Ertop, Çetin Yektin, **Sosyo Ekonomik Temelleriyle Siyasal Düşünceler Tarihi,** İstanbul, Say Yayınları, I.Baskı, Aralık, 1985, s.85.
[22] Akhalar'ın menşei konusunda bkz., Mansel, **Ege ve Yunan…,** ss.59-60 ve Ertop ve Yektin, **Sosyo Ekonomik Temelleriyle…,** s.86.

Mikenei uygarlığı döneminde, denizcilik ve deniz ticareti gelişmiş, bu sayede Akhalar ilk defa Batı Anadolu kıyıları ile tanışmışlardır. M.Ö.1200 yıllarına doğru yaşanan Dor istilası, Mikenei uygarlığına son vermenin yanı sıra, gelişmiş deniz ticaretini de ortadan kaldırmış ve Akhalar'ın, Batı Anadolu'ya göçünü hızlandırarak[23] Eolya ve İyonya bölgelerinin kurulmasını sağlamıştır.

İstila akabinde Peloponnesos civarına yerleşen Dorlar, bir süre sonra Girit, Rodos ve İstanköy(Kos) Adaları'nı ele geçirerek İyonya'nın güneyindeki bölgeye yerleşmişlerdir. Dor istilasından kaçan kabilelerin, Batı Anadolu coğrafyasının yapısı gereği dış saldırılara açık şekilde yerleşmeleri ve Dor istilası ile deniz ticaretinin sona ermesi neticesinde sadece kendi kendine yeten (otarşik), kapalı bir ekonomiye sahip toplumların ortaya çıkması "Polis" adı verilen site devletlerinin kurulmasına vesile olmuştur.[24]

Herkül Millas, Antik Yunan'ın, İyon, Dor ve Akhalar olmak üzere üç ayrı kökenden geldiğini belirtmektedir.[25] Ancak, Akhalar'ın söz konusu iki farklı görüş çerçevesinde Güney'den (Anadolu'dan) veya Kuzey'den Yunanistan Yarımadası'na gelmeleri sonrasında Girit uygarlığı ile kaynaşmaları, Dorların Kuzey'den göçleri sırasında karşılaştıkları Traklar ve İlliryalılar gibi diğer toplumlarla kaçınılmaz olarak ilişkiye girmeleri ve Akhalar'ın Batı Anadolu'ya göçleri sonrasında buradaki toplumlarla entegrasyonu, söz konusu kavimlerin yapılarının homojen kalamayacağının en büyük göstergesidir.

Bölgenin coğrafi yapısı gereği, ilk etapta birbirleriyle kısıtlı irtibat kurma yeteneğine sahip olan bu site devletleri, denizciliğin de etkisiyle çeşitli ilişkiler içerisine girerek, lehçe farkına rağmen konuştukları ortak dil çerçevesinde kendilerini "Hellenler" olarak adlandırmışlardır.

---

[23] Metin İşçi, **Siyasi Düşünceler Tarihi,** İstanbul, Der Yayınları, 2004, ss.35-37.
[24] Alaeddin Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi – Tarih Öncesinde, İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş,** Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, Kısaltılmış 5.Basım, 1996, s.113.
[25] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** s.161.

Ancak Hellenizm sözcüğü, ilk kez, Büyük İskender'in Asya seferleriyle tarihe mal edilmiş ve Yunan gelenek ve göreneklerinin site devletlerinin dışına çıkarak Akdeniz ile Asya kültürlerinin kaynaşması neticesinde oluşan bir medeniyet şeklinde tanımlanmıştır.[26] Büyük İskender'in fetihleri sonunda Yunan kültürü, Akdeniz Bölgesi'nden Hindistan'ın içlerine kadar yayılmış,[27] Atina site devletinin güçlü olduğu dönemde saygınlık kazanan Attik lehçesi de Ortadoğu'nun en çok konuşulan dili halinde gelmiştir. Kimi dilbilimcilere göre Çağdaş Yunanca'nın temeli Hellenistik ortak dildir.[28]

Büyük İskender'in kökeninin Yunanlı olup olmadığı bugün hala mevcut, tartışmalı bir konudur. Belirli tarihçiler kendisini Yunanlı olarak nitelendirirken, bazıları "Yunanlılaşmış" bir barbar şeklinde ifade etmektedirler. Ancak, Makedonya Kralı I.İskender'in Olimpiyatlara dahil olma teklifi ilk etapta, Makedonyalıların başka bir ırktan olduğu gerekçesiyle Yunanlılar tarafından reddedilmiştir.[29] Büyük İskender'in kimliği konusunda kesin bir kanaat oluşturmak zordur, ancak kökeninden ziyade, Aristotales'in öğrencisi[30] olması sebebiyle, etkilendiği Yunan kültürünü Asya'ya taşıdığını söylemek daha doğru olacaktır.

Hellen kültürünün Asya'ya yayılmasıyla iki kültür kaynaşıp karışma sürecine girmiş ve Roma İmparatorluğu döneminde devam ederek, Hıristiyanlık'ta son şeklini almıştır.[31] Hıristiyanlığın doğması ile Antik Yunan'a karşı tepkiler başlamış ve Hellenizm, putperestlik ile eşdeğer görülmüştür. Dönem içerisinde, Yunan dili, ırkı veya soyu belirleyen bir faktör olma özelliğini yitirmiştir.[32]

---

[26] Mansel, **Ege ve Yunan…,** ss.507-508.
[27] A.B. Bosworth, **Büyük İskender'in Yaşamı ve Fetihleri, Fetih ve İmparatorluk,** (Çev.) Hamit Çalışkan, (Yay. Haz.) Suat Kemal Angı, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, I.Baskı, Kasım, 2005, ss.150-163.
[28] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** s.29 ve s.161.
[29] Mansel, **Ege ve Yunan…,** s.395 ve s.433.
[30] Mete Tunçay (Der.), **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi, Seçilmiş Yazılar, Eski ve Orta Çağlar,** İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, I.Baskı, Mart, 2006, s.144.
[31] Mehmet Ali Ağaoğulları, **Kent Devletinden İmparatorluğa,** Ankara, İmge Kitabevi, I.Baskı, Ekim, 1994, s.359.
[32] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** s.113.

Bugün Yunan kültüründe geniş bir etki ve siyasetinde de ciddi bir konuma sahip olan Ortodoksluk; Hellenizm, Doğu Kültürü ve Hıristiyanlık'ın birleşmesinden doğan Bizans İmparatorluğu'nun eseridir.[33] 1562 yılında ilk defa telaffuz edilen Bizans ismi, Megara kentinden gelip bugünkü İstanbul yöresine yerleşen topluluğun komutanı "Byzas"dan türemiştir. Bu isim, imparatorluk döneminde hiç kullanılmamış, halka Romalı ve ülkeye ise Yeni Roma denmiştir.[34]

Bizans devleti her evresinde Roma'nın mirasçılığını üstlenmiş, bu sebeple kendisini Rum olarak nitelendirmiştir.[35] Soy ve kültürel miras açısından ise; Hıristiyanlıkla doğan olumsuz anlamı temelinde Hellen kelimesinin yerine Greek (Graecus) ismi tercih edilmiştir.

Bizans'ın tarih sahnesinden silinmesiyle, Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde kalan Rum tebaa kendisini cemaat ve soy anlamına gelen "ethnos" ve "genos"[36] kelimeleri ile nitelendirmiştir. Bizans ve Osmanlı egemenliği altında dile getirilmeyen Antik Yunan, 1829 yılındaki ayaklanma ve ihtilalle, uluslaşma süreci çerçevesinde tekrar odak noktası halini almıştır.[37]

Çağdaş Yunan Kültürü bugün**,** varlığının temellerini Kadim Yunan'ın yanı sıra, Hellen'e karşı çıkmış olan Hıristiyanlık ve Bizans'a dayandırmaktadır. Patrik Genadios Skolarios'un "Ben Yunan değil, Hıristiyan'ım" demesi ve günümüz

[33] Vamık D.Volkan, Norman Itzkowitz, **Türkler ve Yunanlılar - Çatışan Komşular,** (Çev.) Banu Büyükkal, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, I.Baskı, Mart, 2002, s.37.
[34] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** ss.130-131
[35] Şenel, **Siyasal Düşünceler…,** s.265.
[36] İstanbul Rum Ortodoks Azınlık Ortaokulu tabelesı, 1970'li yılların başına kadar "İ Megali Tou Genos Sholi" (Büyük Cemaat/Soyun-genos- Okulu) şeklindedir. Bkz.Vemund Aarbakke, **The Muslim Minority Of Greek Thrace,** Norway, University of Bergen, 2000, Thesis Submitted for the Degree of Doctor Philosophiae, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.180. Aarbakke, buradaki "genos" kelimesinin cemaat veya soy anlamından ziyade, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki tabiriyle "millet" anlamına geldiğini belirtmektedir.
[37] Millas, **Yunan Ulusunun…,** s.51.

Yunanistan Anayasası'nın, "Kutsal, Aynı Özden ve Bölünmez Teslis adına" diye başlaması bunun temel göstergeleridir.[38]

Yunanistan'ın temellerini dayandırdığı noktaların esaslığını, doğrudan ve birebir kabul etmek oldukça güçtür. Şüphesiz, toplumlarda çok eskilerden beri devam eden belirli özelliklerin gözlemlenmesi muhtemeldir, fakat tarihsel süreç içerisinde, bu toplumların, siyasal veya kültürel anlamda dış güçlerden etkilenmemiş olmaları ve yabancıların özelliklerini benimsememeleri imkansızdır.

Ayrıca, Yunanistan yarımadasının, coğrafi yapısının yerleşik halk üzerinde oluşturduğu kısıtlamalar ile M.Ö. dördüncü bin yıldan bu yana yaşanan göçler, günümüz Yunan halkının kan bağından ziyade kültürel bir birliktelik ile lehçe farkına rağmen dil yakınlığından[39] müteşekkil olduğunu göstermektedir.

Avusturyalı tarihçi Jakop Philipp Fallmerayer'in, "Yunan ırkının kökeninin Eski Yunan ile herhangi bir ilişkisinin olmadığı, günümüz Yunanlıların kökenlerinin Orta Çağ'da ülkeyi istila eden Arnavut ve Slavlara dayandığı[40] ve Antik Yunan ile Çağdaş Yunan arasında organik devamlılık ve devlet sürekliliği bulunmadığı"[41] görüşü, bu bağlamda haklı gözükmekle birlikte, Yunanlılar arasında ciddi bir rahatsızlığa ve şahsa yönelik tenkitlere neden olmaktadır.

---

[38] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** ss.108-134. ve The Constitution of Greece, The Fifth Revisionary Parliament of the Hellenes Resolves, Athens, Hellenic Resouces Network, 1995-2006, Constitutions of Greece and Neighboring Countries. (Bakılan Tarih: 10 Temmuz 2006) http://www.hri.org/MFA/syntagma/artcl25.htm#A14.

[39] Michael Llewellyn Smith, **Yunan Düşü,** (Çev.) Halim İnal, Ankara, Ayraç Yayınevi, I.Baskı, 2002, s.40.

[40] Charles Kyriacou, Classical Greece and the Study of Modern Greek Folk Dance, Paper Published in Dance and Ancient Greece, Proceedings of the 5th International Organization of Folk Arts Conference, 04-08 September 1991, USA, Volume 1. (Bakılan Tarih: 05 Kasım 2005) http://www.filetron.com/grkmanual/iofa91.html ve Volkan ve Itzkowitz, **Türkler ve Yunanlılar…,** s.38. Volkan ve Itzkowitz; 565 yılında Justinianus'un ölümü sonrasında haleflerinin, dini, askeri ve iktisadi sorunlar karşısında başarılı olamadıklarını, Avar idaresindeki Slav saldırılarının eski Yunan'ın sonunu getirdiğini ifade etmektedir.

[41] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** ss.166-167.

Ancak, günümüz Yunanistan toprakları içerisinde yaşayan, Yunan nüfus cüzdanı hamili olan ve kendisini Yunan hisseden bireyler, geçmişlerini Antik Yunan, ve Bizans İmparatorluğu ile ilişkilendirmekte ve Hellenistik Döneme de sahip çıkmaktadırlar. Bu söylem gerçeği yansıtsın veya yansıtmasın, belirtilen özellikleri taşıyan ülke insanı, bu bağlantının varlığına inanmakta, davranışlarını ve hayat tarzını bu algılamaya göre biçimlendirmektedir.

Bununla birlikte, çağdaş Yunan devletinin temel ideolojisi, ulusunun ve onu oluşturan temel öğelerinin çok eskilere dayanan binlerce yıllık bir geçmişten kaynaklandığı görüşünden hareket etmektedir.

3. Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu

Selçuklu İmparatorluğu Hakanlarından Alp Arslan'ın, Malazgirt Muharebesi öncesinde, savaş hazırlıklarını tamamlamasını müteakip, atının üzerinden askerlerine yönelik son hitabında dile getirdiği *"……Zaferi kazanırsak önümüzde çok hayırlı günler olacaktır."*[42] ifadesi, Bizans İmparatoru Romanos Diogenes kuvvetlerine karşı verilecek savaşın kazanılması ile ortaya çıkacak durumun ve devamlılık arz edecek neticelerinin önemini göstermektedir.

1071 yılındaki bu zafer, Türk Boyları'nın Anadolu'ya yerleşerek topraklara hakim olma sürecinin dönüm noktasını oluşturmaktadır.[43] Aslında, Malazgirt Muharebesi'nden önce Anadolu'nun çeşitli yörelerinde bulunan yerleşik Türk kavimlerinden ve bunların zaman zaman Bizans ile yüzleşmesinden bahsetmek

[42] Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti,** Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No:7, Seri-III, Sayı: A 1, 1965, ss.129-132.
[43] Ertan Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen Kin,** İstanbul, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, I.Baskı, Ekim, 2005, ss.25-26.

mümkündür. Fakat, Anadolu'nun tam anlamıyla Türkleşme süreci, Malazgirt Savaşı sonrasındaki, bölgeye yönelik Türk göçleri ile başlamıştır.[44]

Bununla birlikte, 1071 yılı, Türklerin bölgede mukim kavimlerle ilişki ve çatışmalarının da fiili başlangıcını teşkil etmektedir. Söz konusu kavimlerle başlayan ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile daha da artmıştır.[45]

Malazgirt Zaferi'nden 10 yıl sonra kurulan ve sınırları Ege kıyıları ile Marmara Denizi'ne ulaşan Anadolu Selçuklu İmparatorluğu, 227 yıllık yaşam süreci (1081-1308) içerisinde, Batı'da Bizans ve Doğu'da ise Moğol İmparatorluğu ile sürekli mücadele etmek durumunda kalmıştır.[46]

Moğol İmparatorluğu'nun, 13.yüzyılın sonlarına doğru düzenlediği akınlar, Anadolu'da Türkmen yığılmasına neden olmuş ve akınların sonucu olarak cereyan eden bu birikme, bölgedeki siyasal bütünlüğü parçalayarak düzenin dağılmasına olanak vermiştir. Gelişmeler karşısında devamlılığını sağlayamayan Anadolu Selçuklu yönetimi çökmüş ve Orta Anadolu'nun iç bölgelerinde çeşitli beylikler kurulmuştur.

Söz konusu beyliklerden bir tanesi olan Osmanlı Devleti, Anadolu'nun Kuzey-Batısı'nda, Eskişehir'in Kuzeyi'nde Söğüt adlı küçük bir kasaba ve civarında kurulmuş, kurucusu Ertuğrul Gazi'nin 1281 yılında ölümü ile beylik yönetimi oğlu Osman Gazi'nin eline geçmiştir. Osman Gazi yönetimindeki bu topluluk, 1299 yılında Selçuklu Devleti'ne karşı bağımsızlığını ilan etmiş ve 1300 senesinde, doğusu

---

[44] Ali Güler, **Sorun Olan Yunanlılar…,** s.2. Güler, Anadolu'nun Türkleşme sürecinin dört dönemde yaşandığını, bölgede M.Ö.VII.Yüzyılda Kimerlerle başlayan ve İskitlerle devam eden bir Türk varlığının söz konusu olduğunu, Malazgirt Zaferi sonrasında XI.Yüzyılda Selçuklu Devleti'nin bilinçli iskan politikaları ile belirli bir Türk nüfusun bölgeye göç ettiğini, XIV.Yüzyılda Türkmen beylikleri döneminde Anadolu'nun yeni bir çehre kazandığını ve bu sürecin Osmanlı İmparatorluğu dönemi ile tamamlandığını ifade etmektedir.

[45] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.26.

[46] Emre Kongar, **21.Yüzyılda Türkiye – 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı,** İstanbul, Remzi Kitabevi, I.Baskı, 1998, s.49.

ve güneyinde diğer Türk beylikleri, kuzeyi ve batısında ise Bizans sınırları bulunan, belli bir toprak parçasına hakim bir uç beyliği haline dönüşmüştür.

Bizans İmparatorluğu, 11.yüzyılın sonundan beri, Doğu'dan yönelen Selçuklu akınları ve Batı'dan gelen Haçlı Seferleri'ne maruz kalarak eski kudretini kaybetmiş ve gittikçe güçsüzleşmiştir.[47] İmparatorluk toprak yitirmesinin yanı sıra, 12.yüzyılda Ege ve Akdeniz'deki üstünlüğünü de Latin dünyasına bırakmak zorunda kalmıştır.[48]

Emre Kongar, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal olarak ortaya çıkış nedenlerini, dönem içerisinde güçsüzleşen iki komşu arasında yer almasına, Bizans İmparatorluğu'nun gerileme devrini yaşarken, Selçuklu İmparatorluğu'nun çöküş evresinde olmasına, bölgenin siyasi güçsüzlüğü ile kamu düzeni ihtiyacına ve söz konusu faktörlerin ekonomik gelişmeleri karşılamaması sonucu bölgenin tek bir siyasal güç altında birleşmesi gerekliliğine bağlamaktadır.[49]

Orhan Bey, babası Osman Bey'in sağlığında, askeri idareyi ele almış ve Bizans topraklarına yönelik olarak, 1321 yılında Mudanya'yı, 06 Nisan 1326 tarihinde Bursa'yı, Pelekanon zaferinden sonra İznik'i, 1334 yılında Gemlik'i ve 1337 yılında da İzmit'i ele geçirerek[50] İstanbul'a komşu olmuştur.

14.yüzyıl başlarında Bizans'a komşu olan Osmanlı Devleti, Bizans ile her bakımdan etkileşim içinde bulunmuş ve Bizans İmparatorluğu'nun jeopolitik izleyeni olmuştur.[51]

---

[47] Metin Kunt, "Siyasal Tarih (1300-1600)", (Yayın Yönetmeni) Sina Akşin, **Türkiye Tarihi II, Osmanlı Devleti 1300-1600,** İstanbul, Cem Yayınevi, IV.Basım, Ekim, 1995, ss.23-31.
[48] Şükrü Sina Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821 – 1993),** Ankara, Ümit Yayıncılık, Eylül, 1993, s.20.
[49] Kongar, **21.Yüzyılda Türkiye…,** s.16.
[50] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi,** I.Cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6.Baskı, 1994, ss.117-123.
[51] Haluk Alkan, "Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Yunanistan: Gerilimli Bir Dönüşüm Hikayesi", Birgül Demirtaş Coşkun (Der.), **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002, s.57.

Ancak Bernard Lewis, Osmanlı'daki Bizans etkisinin genellikle mübalağalı olarak ifade edildiğini, Bizans ile uzun süre yan yana yaşamış olmanın verdiği etkiyle iki toplumun karşılıklı bir iletişim içine girmelerinin doğal olduğunu, fakat Osmanlı devlet ve toplumundaki hemen hemen her şeyin Bizans'tan geldiği yönündeki söylemin abartılı algılandığını ve gerçeği yansıtmadığını vurgulamaktadır.[52]

Osmanlı yükselişi, 14.yüzyıl boyunca Batı'ya doğru devam etmiş ve 1354 yılında Gelibolu fethedilmiştir.[53] I.Murat, babası Orhan Bey'in Batı'ya yönelik yayılma politikasını izlemiş, Trakya'yı ele geçirerek, 1362 yılında Edirne'yi almış ve 1365 yılında başkent yapmıştır. Osmanlı tarihinde, Sırpların bozgunu olarak nitelendirilen ve Balkanlar'ın fethinde önemli bir adım olan 1364 yılındaki Sırpsındığı Savaşı[54] sonrasında, Gümülcine, Serez, Drama ve Kavala kentleri alınmış, 1373 yılında Sırbistan ve Bulgaristan gibi Bizans'ı da vergiye bağlayan bir devlet haline gelinmiştir.[55] Teselya, Larissa, Vardar, Selanik ve Halkidiki Yarımadası Yıldırım Beyazıt döneminde fethedilmiştir. 1397 yılında Epir ve Mora Yarımadası'nın bir bölümü Osmanlı topraklarına katılmıştır.[56]

Osmanlı Devleti, Balkanlarda fethedilen yerlere Anadolu'daki Türk halkını yerleştirerek bölgenin Türkleşmesini sağlamayı ihmal etmemiştir.[57] Osmanlı'nın gelişimi ve faaliyetleri karşısında çaresiz kalan Bizans İmparatorluğu, umudunu Osmanlılara Doğu'dan yönelen Timur tehdidine bağlamış, ancak Türkleştirme

[52] Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu,** (Çev.) Metin Kıratlı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6.Baskı, 1996, s.5.
[53] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.21.
[54] Georges Castellan, **Balkanların Tarihi,** (Çev.) Ayşegül Yaraman Başbuğu, İstanbul, Milliyet Yayınları, I.Baskı, Mayıs, 1993, ss.62-63.
[55] Dimitri Kantemir, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi,** (Çev.) Özdemir Çobanoğlu, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, I.Cilt, Haziran, 1998, s.101. Kantemir, Bizans İmparatoru Paleologos'un, tacını koruyabilmek ve başkentini kurtarmak amacıyla Osmanlı İmparatorluğu ile on senelik bir ateşkes anlaşması imzalamaya razı olduğunu, Osmanlılara vergi vermeyi kabul ederek, İstanbul'da bir cami ile mahkeme yapılarak Müslümanların Hıristiyanlarla olabilecek davalarına bakacak bir kadının atanmasını kabul ettiğini ifade etmektedir.
[56] Alkan, "Avrupa Birliği'ne Entegrasyon…," s.57.
[57] Castellan, **Balkanların…,** s.62.

politikasının da etkisiyle Balkan topraklarında tutunmayı başaran Osmanlı, 1413 yılından başlayarak yeniden bölgedeki üstünlüğünü sağlamıştır.[58]

Fatih Sultan Mehmet döneminde, İstanbul dahil tüm Yunanistan anakarası Osmanlı egemenliği altına girmiştir.[59]

Osmanlı Devleti'nin dini olan İslamiyet, İmparatorluğun kuruluşundan sonra salt bir din kaynağı olmaktan çıkmış[60] devletin "cihad" ile temellendirilmiş genişlemesinin de ana unsuru haline gelmiştir. İmparatorluk, "dar el-Harb"ı, "dar el-İslam"a dönüştürme siyasası izlemesi sonrasında doğal olarak yayılmacı bir kimlik kazanmıştır.[61] Osmanlı Devleti'nin amacı, tüm Dünya'yı İslam birliği altında toplamak olmuş ve stratejik öneme haiz İstanbul ve fethedilen Balkan Yarımadası toprakları, bu politikanın gereği olarak ele geçirilmiştir.

Fatih, 29 Mayıs 1453 tarihinde İstanbul'u fethederek Bizans İmparatorluğu'nun sonunu getirmekle kalmamış, aynı zamanda doğudaki Hıristiyan İmparator dönemini de bitirmiştir. Fetih, hemen hemen her yerde duyulurken, Hıristiyan dünyasında büyük bir kaygı yaratmıştır.[62] İstanbul'un, bir Salı günü Türklerin eline geçmesi, Yunanistan'da Salı günlerinin uğursuz olduğu söyleminin doğmasına neden olmuştur.[63]

Trabzon'un 1461 yılındaki fethi ve aynı zamana tekabül eden Mora Yarımadası'nın tamamının ele geçirilmesi sonucunda, Osmanlı İmparatorluğu, Ege

[58] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.21.
[59] Alkan, "Avrupa Birliği'ne Entegrasyon…,".
[60] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma,** (Yayına Hazırlayan) Ahmet Kuyaş, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 6.Baskı, Mart, 2004, s.35.
[61] Salahi R. Sonyel, **Minorities and the Destruction of the Ottoman Empire**, Ankara, Turkish Historical Society Printing House, 1993, s.3.
[62] Alan Palmer, **Osmanlı İmparatorluğu, Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi,** (Çev.) Belkıs Çorakçı Dişbudak, İstanbul, Sabah Kitapları, Gençlik Yayınları, Dördüncü Baskı, Ekim, 1994, ss.1-2.
[63] Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi,** (Çev.) Dilek Şendil, İstanbul, İletişim Yayınları, I.Baskı, 1997, s.19.

Denizi'nin iki yakasını egemenliği altına almış, bundan sonra Ege ve Akdeniz'deki Latin egemenliği altındaki adaların fethine yönelmiştir.[64]

4. Osmanlı Yönetimi Altında Rumlar

Osmanlı İmparatorluğu, Katolik-Ortodoks çekişmesi çerçevesinde, Bizans ve Latin dünyası ilişkilerini kendi lehine kullanarak, Ortodoks Hıristiyanların koruyuculuğuna soyunmuş,[65] bu da Bizans halkının kendisine karşı olumlu yaklaşımını sağlamıştır.

Bu bağlamda, Bizans Donanması'nın başındaki Büyük Dük Lukas Notaras'ın, 1439 yılında, iki kilise arasındaki ilişkinin yumuşadığı bir dönemde Latinlerin etkisinde kalma olasılığına karşılık dile getirdiği *"Kentin ortasında Latinlerin başlığını görmektense, Türk Sultanları'nın sarığını görmek daha iyidir"* ifadesi, Roma'ya duyulan öfkenin yanı sıra, bir nebze de olsa, Bizans halkının Osmanlı'ya bakış açısını yansıtmaktadır.[66]

Bizanslılar, 1204 yılındaki Dördüncü Haçlı Seferi'nin İstanbul'a yönelerek şehirde yarattığı hezimeti çabuk unutmamışlar ve Latin dünyasının egemenliği altına girmektense, Osmanlı Devleti yönetiminde dini vecibelerini özgürce yerine getirebileceklerine inanmışlardır. Ayrıca, Osmanlı egemenliğini Tanrı'nın, günahlarına karşılık bir cezası olarak algılamışlardır.[67]

Osmanlıların, ele geçirdikleri topraklardaki baskın çoğunluğu oluşturan Ortodoks tebaanın[68] gönüllü sadakatini sağlamaya çalışmaları, devletin kanunlarının kazanılan topraklar üzerinde rahatlıkla kabullenilmesine olanak vermiş ve Osmanlı yayılmasındaki başarıyı perçinleştirmiştir.

---

[64] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.21.
[65] Alkan, "Avrupa Birliği'ne Entegrasyon…," s.57.
[66] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** s.125.
[67] Volkan, Itzkowitz, **Türkler ve Yunanlılar…,** ss.54-55.
[68] Clogg, **Modern Yunanistan…,** ss.19-23.

Osmanlı İmparatorluğu'nun, Bizans'ın Ortodoks Hıristiyanlığı'nı desteklemesi, sadece Bizans halkının kendisine karşı mevcut bakış açısından kaynaklanmamaktadır. Aynı zamanda bu yaklaşımla, doğabilecek bir Katolik-Ortodoks yakınlaşmasına da engel olunması amaçlanmıştır.

Osmanlı, ulus kavramının henüz doğmamış olması nedeniyle, tebaasını 1839 Tanzimat Fermanı'na kadar din temeline göre sınıflandırmıştır.[69] "Osmanlı Millet Sistemi" olarak isimlendirilen bu sistemde etnik kökene bakılmaksızın tüm Ortodoks Hıristiyanlar "Ortodoks Milleti" mensubu sayılmışlardır. Bu çerçevede, tebaanın Yunanlı, Sırp ya da Bulgar oluşu hiçbir önem arz etmemiştir.

Gayri-Müslim tebaa, sistem çerçevesinde, devletin temel parçası olarak görülmüş, cemaatin başında bulunan din adamlarına, din işlerini yürütmenin yanı sıra, ölümleri, doğumları, evlenmeleri ve miras davalarını izleyerek, gereken kayıtları tutma, aralarında doğacak anlaşmazlıkları kurulan mahkemelerde çözüme kavuşturma ile devlete teslim edilmek üzere cemaat üyelerinden vergi toplama hakkı tanınmıştır. Osmanlı Devleti, hükümranlıkla eşdeğer tutulan bu işlemleri, Batı'nın aksine kendisi yürütmemiş, bilerek ve isteyerek cemaat liderine vermiştir.[70]

Yunan Ortodoks Hıristiyanlar, "Millet-i Rum" olarak isimlendirilmişlerdir.[71] Yunan cemaati, Ekümenik Patrikhane, Kutsal Sinod ve Ortodoks Kilise hiyerarşisi üzerindeki etkinliğine rağmen, millet sistemi temelinde kontrol altında tutulmuş, ancak toplumunun fiziksel varlığının korunması, dilinin kullanılması, tarih bilinci, kültürel gelenekleri ve dini vecibelerinin yerine getirilmesine önem verilerek, pek çok ülkeden daha esnek davranılmıştır.[72]

[69] Güler, **Sorun Olan Yunanlılar…,** s.3.
[70] Arnold Toynbee, **Türkiye, Bir Devletin Yeniden Doğuşu,** (Çev.) Kasım Yargıcı, İstanbul, Milliyet Yayınları, I.Baskı, Ağustos, 1971, s.45.
[71] Clogg, **Modern Yunanistan…,** s.23.
[72] Sonyel, **Minorities and the Destruction…,** ss.24-72.

Bu temelde, Yunanlı tarihçi Dimitris Kitsikis, Millet Sistemi'nin ırk ayrımına dayanmayan, değişik kültürler ve kişiliklere saygı gösteren bir sistem olduğunu ifade etmekte ve Türk egemenliğinin Yunanlılar için 400 yıllık bir kölelik olmadığını, aksine Yunan kültürünün bağımsız gelişiminin Türk otoritesince mümkün kılındığını dile getirmektedir.[73]

Rumlar, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde, diğer pek çok Gayri Müslim tebaanın aksine belirli bir yerde toplanmayarak çeşitli bölgelere dağılmışlar, ancak yoğunluk olarak Mora, Teselya ve Ege Adaları'nda yaşamışlardır. İmparatorluğun belirli bölgelerinde kendi kendilerini yönetmişler, vergiler dışında İstanbul'un hiçbir etkisini hissetmemişlerdir. Hatta, Ayvalık, Sakız Adası ve Mora Yarımadası gibi bölgelerde belirli vergilerden de muaf tutulmuşlardır.[74]

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un alınması sonrasında, Rum nüfusunun sayısının azalması temelinde[75] ve Rum Milleti'nin gönlünü kazanmak amacıyla, fetih sırasında İtalya'ya kaçmış olan Patrik Gregory Mammas'ın yerine, Bizans İmparatorluğu'ndaki usuller çerçevesinde yeni bir patrik atanmasını uygun görmüş ve İstanbul-Roma birleşmesine muhalif George Scholarios'un yeni Patrik olarak seçilmesini destekleyerek onaylamıştır.[76] George Scholarios, Patrik olmasını müteakip, Katolik Papalar örneğindeki gibi "Gennadios" ismini almıştır.[77]

Sultan Mehmet, Gennadios'a, vergi muafiyeti, seyahat özgürlüğü ve kişisel dokunulmazlık haklarını sağlayan ve bu hakların haleflerine geçmesini garanti eden bir ferman vermiş, bunun yanında Kiliselerin Camiye dönüştürülmeyeceğine dair ikinci bir buyruk daha yayınlamıştır.[78] Ancak, Sultan Mehmet sonrasında saltanatı

[73] Dimitiris Kitsikis, **Türk-Yunan İmparatorluğu,** İstanbul, İletişim Yayınları, 1996, ss.7-186.
[74] Richard Clogg, "Aspects of the Movement for Greek Independence", (Ed.) Richard Clogg, **The Struggle For Greek Independence,** London, The Macmillan Pres Ltd., 1973, s.2.
[75] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi,** II.Cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7.Baskı, 1995, s.157.
[76] Sonyel, **Minorities and the Destruction…,** ss.26-27.
[77] Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi,** Cilt-II, ss.158-159.
[78] Sonyel, **Minorities and the Destruction…,** s.27.

devralan bazı padişahlar, bu ikinci fermanı tanımamışlar ve Patrikhanede meydana gelen yangın sebebiyle de bu buyruğun ispatı İkinci Beyazıd döneminde üç Yeniçeri'nin şahitliğine kalmıştır.[79]

Patrik, Bizans İmparatoru'nun emri altındaki basit bir memur konumundan ayrılmış, bütün Ortodoks aleminin tek dini lideri olmasının yanı sıra, Osmanlı bürokrasisinde etkin bir statüye sahip, üç tuğlu Osmanlı Paşası unvanı[80] ile cemaati üzerinde tüm yargı yetkisini elinde bulunduran, Rum Milleti'nin başı yani Etnark'ı konumuna gelmiştir.[81]

Patrikhane, sahip olduğu mülkün Müslüman vakıflarının statüsüne yükseltilmesi ve vergi toplama yetkisi sonucunda kayda değer ekonomik bir güç olmuştur. Dönem içerisinde, Patrik ve Kutsal Sinod'un onayı alınmadan kiliselere papaz ataması dahi yapılmamıştır. 16.yüzyılda İskenderiye ve Küdüs Patrikliği'nin İstanbul'a bağlanmasının yanında, Balkanlarda da aynı amaç güdülmüş ve Gayri Müslim tebaanın tek bir elden, yani İstanbul'dan yönetimi hedeflenmiştir.

Yine 16.yüzyılda, Rum cemaati zenginleşerek Patrikhane üzerinde etkin bir konuma sahip olmuştur. Bu çerçevede Cantacuzeni ailesi, Doğu'nun en zenginleri arasına girmiştir.[82] Öte yandan Osmanlılarca, devlet hizmetinde çalışmak isteyen pek çok Yunanlının kişisel ilerlemesi, başarısı ve devlete önemli hizmetlerde bulunabilmesi için geniş olanaklar sağlanmıştır.

18.yüzyılda, Ortodoks Milleti'nde büyük bir eğitim yaygınlaşması başlamıştır. İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde pek çok Yunan okulu açılmış, oldukça yüksek

[79] Clogg, **Modern Yunanistan…,** s.23.
[80] Güler, **Sorun Olan Yunanlılar…,** s.5.
[81] Alexis Alexandris, **The Greek Minority of İstanbul and Greek-Turkish Relations 1918-1974,** Atina, Center for Asia Minor Studies, 1983, ss.22-23.
[82] Sonyel, **Minorities and the Destruction…,** ss.27-37.

sayıda Rum öğrenci, Avrupa üniversitelerine, özellikle Padua Üniversitesi'ne eğitim almaya gitmiştir.[83]

Şüphesiz, Rum Milleti'nin kültür seviyesinin yüksek olmasında, 03 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı'nın etkisi büyüktür. Millet Sistemi'nin temellerini sarsan Gülhane Hatt-ı Hümayunu, kozmopolit bir İmparatorluk doğurmuş, Müslümanlar ile Gayri Müslimlere eşitlik getirmiştir. Ancak bu eşitliğin yanında, Gayri Müslimlere tanınan askerlik muafiyeti, cemaatin eğitime ve ticarete yönelmesine sebep olmuştur.[84]

Rumların Avrupa'da aldıkları eğitim, kültürel gelişimin ötesinde, Avrupalı tacirlerle tanışmalarını sağlamış bu irtibat sonucunda yapılan alışveriş de gelişmiş bir Rum ticaret sınıfını doğurmuştur.

Ticaretten oldukça kar elde eden ve bunun sonucunda zenginleşerek sayıca arttan Rumlar, limanlar ve Osmanlı dominyonlarındaki ticaret merkezleri vasıtasıyla yayılmışlar, Rusya, Avusturya, Hollanda, İtalya, Fransa, İngiltere ve hatta Hindistan'da ticaret kolonileri kurmuşlardır. Bu çerçevede, 1779 yılında Rus bayrağı kullanma ayrıcalığını ve Rus konsoloslarının korumasını elde etmişlerdir.[85]

Rum Milleti'nin zenginleşmesiyle birlikte "Fenerli" kavramı ortaya çıkmıştır. Fener semtinde, Patrikhane civarında mukim bu kesim, Osmanlı bürokrasisi içinde aktif olarak yer almış[86] ve otorite Patrikliğin elinde olduğundan, Patrikhane'nin kontrolü de onların egemenliğine geçmiştir. Kendilerini Yunan Milleti'nin "archontes"i (lideri/başkanı) olarak isimlendiren bu kesim 17.yüzyılın sonunda, Osmanlı hizmetinde karlı kariyerler oluşturmaya başlamışlardır.[87]

---

[83] Clogg, **Modern Yunanistan…,** s.29. ve Sonyel, **Minorities and the Destruction…,** s.75.
[84] Sina Akşin, "Siyasal Tarih (1789-1908)", (Yayın Yönetmeni) Sina Akşin, **Türkiye Tarihi III, Osmanlı Devleti 1600-1908,** İstanbul, Cem Yayınevi, IV.Basım, Ekim, 1995, s.124., Güler, **Sorun Olan Yunanlılar…,** s.8. ve Alexandris, **The Greek Minority…,** s.25.
[85] Sonyel, **Minorities and the Destruction…,** ss.76-77.
[86] Millas, **Yunan Ulusunun…,** s.54.
[87] Sonyel, **Minorities and the Destruction…,** s.77.

Fenerliler, yabancı dil bilmeleri sebebiyle Osmanlı dış ilişkilerinde yüksek mevkiiler edinmişler, Dışişleri Bakanlığı'nın tarihini oluşturan Reis-ül Küttaplık'da çeşitli görevler almışlar ve cemaatleri içerisinden pek çok dragoman, şef-tercüman, diplomat ve hatta 1836 yılında Osmanlı Hariciye Nezareti kurulduktan sonra Hariciye Nazırı çıkarmışlardır.[88]

Bu yapı içerisinde Rum köylüsü de din ve dil özgürlüğüne sahip olmuş, kendisine toprak üzerinde mülkiyet hakkı tanınarak zenginleşmesine olanak verilmiş ve dönemin Batı Avrupa köylüsü ile aynı imkan ve standartlarda nitelendirilmiştir.[89]

Rum milleti, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde, yukarıda açıklık getirilmeye çalışılan çerçevede ayrıcalıklı konumunu daima muhafaza etmeyi başarmıştır. Yunanlı tarihçi Alexis Alexandris, Osmanlı toplumunda baskın unsur olan Türklerden sonra, Rumların ikinci en önemli etnik grup olduğunu ve bu birlikteliğin toplumların kendi dünyalarında yaşamalarına karşın, bir nebze de olsa birbirleriyle etkileşim içerisinde 500 yıldan fazla sürdüğünü belirtmektedir.[90]

Söz konusu ifadeleri destekleyen tarihçi Arnold Toynbee de Osmanlı Devleti'ndeki Rumların statüsünü, İmparatorluğun bir çeşit ortağıymışçasına iyi olduğunu yazmaktadır.[91]

Malcolm E.Yapp ise, Balkan milliyetçiliğinin ve ayaklanmaların ardındaki faktörlerden bir tanesinin, Balkan uluslarının, diğerlerinin ayrıcalıklı durumuna gücenmelerinden kaynaklandığını, Rum Kilisesi'nin, Yunan kültürünün ve Osmanlı

---

[88] Kemal Girgin, **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol),** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Dizi-Sa.136, 1994, ss.19-45. ve Sinan Kuneralp, "İstanbulinli Rumlar: Rum Asıllı Osmanlı Diplomatları", (Derleyen) Semih Vaner, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı,** İstanbul, Metis Yayınları, I.Basım, Ocak, 1990, ss.43-48.

[89] Douglas Dakin, "The Formation of the Greek State 1821-1833", (Ed.) Richard Clogg, **The Struggle For Greek Independence,** London, The Macmillan Pres Ltd., 1973, s.157. ve Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856),** V.Cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7.Baskı, 1995, s.107.

[90] Alexandris, **The Greek Minority…,** s.51.

[91] Toynbee, **Türkiye, Bir Devletin…,** s.46.

hizmetindeki bazı yüksek sıfatlı ailelerin statüsünün, Balkan milliyetçiliğinin, Osmanlı egemenliğinden çok, bahsedilen Yunan unsurlarına bir reaksiyon olduğunu vurgulamaktadır.[92]

Sonuç olarak Rumların, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde imtiyazlı bir tebaa olduğunu ve ayrıca Balkan isyanlarının tamamen Osmanlıya yönelik değil de bir nebze de olsa, bu ayrıcalıklı kesime karşı yaşandığını söylemek yanlış olmasa gerektir. Sırp, Bulgar ve Romen tarihçiler, Rum Ortodoksluğu'nun, Osmanlı İmparatorluğu içindeki etkinliğini, kendilerine yönelik bir "Osmanlı-Rum" boyunduruğu şeklinde nitelendirmişlerdir.[93] Bulgar Ekserhanesi'nin 1870 yılında kurulması bunun en güzel örneğidir.[94]

5. Yunan Ulusal Bilincini Destekleyen Faktörler ve Yunan Bağımsızlığı

5.1. İç Faktörler

Yunan ulusal bilincinin doğmasında, 18.yüzyılda başlayan eğitim yaygınlaşması, Fener aristokrasisi ve gelişen ticaret sınıfının etkileri oldukça büyüktür.

Eğitim yaygınlaşması, Rumların Avrupa ile iletişimini sağlamanın yanı sıra tebaanın aydınlanmasını, dış dünyadaki yeniliklere ve bilimsel gelişmelere açık olmasını desteklemiştir. Fenerlilerin, Osmanlı Devleti içindeki konumları, devlet yöneticiliği vasfı kazanmalarına neden olmuş ve ticaret sınıfı ise tebanın zenginleşmesine olanak vermiştir.

---

[92] Malcolm E.Yapp, **The Making of Modern Near East, 1792-1923,** New York, Longman, 1987, s.60.
[93] Peter F.Sugar, **Southeastern Europe Under Ottoman Rule 1354-1804,** USA, University of Washington Press, Second Printing, 1993, ss.252-253.
[94] Douglas Dakin, **The Greek Struggle in Macedonia 1897-1913,** Thessaloniki, Institute for the Balkan Studies, 1993, s.13.

Söz konusu bu unsurlar, 1820'lerin ikinci yarısında yaşanan isyana kısa dönemli etki yapmaktan ziyade, çok önce başlayan faaliyetleriyle, uzun dönemde Osmanlılıktan ayrı bir Yunan ulusal bilincinin doğmasını sağlamışlardır.

Fenerli aristokratlar, temelde yabancı dillere vakıf olmalarından kaynaklanan özel konumları dolayısıyla, Osmanlı Devleti'nin en önemli görevlerini uzun bir dönem ellerinde tutmuşlar, Reis-ül Küttaplık'da aldıkları çeşitli görevlerin ötesinde, 1709 yılında Boğdan ve 1715 yılında Eflak Voyvodalığı görevlerine getirilmişlerdir. Bu görevlerin, Fenerli seçkinlere verilmesiyle, Rum Ortodoks cemaati için devlet tecrübesi kazanmanın yolları açılmış, adeta bir okul oluşturulmuştur.[95]

Rum zengin sınıfı, ticaret ve sanayinin güçlü olduğu merkezlerde, ilk etapta kendilerinin, daha sonra cemaatlerin finanse ettiği okullar yaptırmıştır. Cemaatlerin büyük yatırımlara karşılık kurduğu okullara; Ayvalık, Sakız Adası, Bükreş, Yaş ve Yanya'dakiler örnek olarak gösterilebilmektedir. Yunan ayaklanmasında ektin bir şekilde rol alan şahıslar, genellikle bu okullarda öğretmenlik yapmış kişiler olarak tarihe geçmişlerdir.[96]

Michael Llewellyn Smith, söz konusu okullarda, çağdaş, yüzyılın konularıyla ilgili, Yunanlılarda milliyetçilik duygusunu pekiştirmeyi ve ana dilleriyle övünmeyi öğretmeye yönelik bir eğitim verildiğini vurgulamaktadır.[97]

Dönem içerisinde kitap basımı artmış, kütüphaneler kurulmuş ve yetişmiş insanlara gereksinim duyulması nedeniyle burslar verilmiştir. Bu faaliyetler, Rum gençlerin laik bir eğitim olanağına kavuşmasını sağlamış, ayrıca Avrupa'da filizlenen yeni düşüncelerin Osmanlı Devleti içinde okumuş Rum kitleye ulaşmasını kolaylaştırmıştır.[98]

---

[95] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** ss.23-24.
[96] Millas, **Yunan Ulusunun…,** s.43.
[97] Smith, **Yunan…,** s.44.
[98] Millas, **Yunan Ulusunun…,** ss.44-45 ve Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** ss.23-24.

19.yüzyılda, Yunanca basılan çeviri ve eser sayısındaki artışın[99] en önemli sonuçlarından bir tanesi, Rum Ortodoks dünyasının kökenlerini, yeniden Antik Yunan'a dayandırmaya başlaması olmuştur. Kültürel sınırları, Ortodoks Kilisesi'nin düşüncesi dışına çıkmayan Rumlar, söz konusu gelişmelerle birlikte atalarını Bizans ve Roma'dan gerilere, Kadim Yunan'a uzatmış ve bu da ayrı bir kendine güven duygusu kazandırmıştır.[100]

18.yüzyılın sonu ve 19.yüzyılın başında Yunan sermayesi genel olarak gemiciliğe yatırılmış ve İngiltere ile Fransa arasındaki çekişme buna olanak sağlamıştır.[101] Rum gemiciler, zamanla önemini yitirmiş olan Venedik'in, Akdeniz'deki ticaret üstünlüğünü ellerine almışlardır. Yaklaşık 600 Rum ticaret gemisi, Kuzey Afrika korsanlarından korunmak üzere silahlandırılmış bir şekilde Akdeniz'de seyrü sefer yapmıştır.[102]

Osmanlı Devleti, Orta Avrupa'da gerileyip toprak yitirdikçe, Rum tüccarların eski Osmanlı topraklarındaki ticaret etkinlikleri de yükseliş göstermiştir.

Öte yandan, 19.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu, meydana gelen çeşitli iç huzursuzluklar ve bunlar sonucunda alınan kararlara istinaden uygulanan yeniliklerin, Yunanlıların ulusal bilinçlerinin ortaya çıkışında, en az yukarıda açıklanmaya çalışılan unsurlar kadar etkin olduğunu söylemek mümkündür.

Anılan yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu; ordusunda bozukluklar baş gösteren, çeşitli eyaletlerinde ayaklanmalar yaşanan, eğitim sistemi dünya yeniliklerine ayak uyduramayan, endüstri ve ekonomi alanında geri kalmış, diplomasi usullerinin

[99] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** s.164.
[100] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.26. ve Clogg, **Modern Yunanistan…,** s.41.Clogg; Bu döneme kadar Türk egemenliği altındaki Yunanlıların, Antik Yunan'a atıfta bulunmadıklarını, ancak yeni yetişen aydın kesimin Batı kültürünün de etkisiyle, söz konusu dönemde atalara duyulan aşırı bağlılık (progonopleksi) dürtüsüyle hareket etmeye başladıklarını ve eski Yunan terimlerinin kullanılmasının sapkınlık derecesine vardığını ifade etmektedir.
[101] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.25. ve Millas, **Yunan Ulusunun…,** ss.81-85.
[102] Karal, **Osmanlı Tarihi…,** ss.107-108.

yetersizliği nedeniyle devletlerarası münasebetlerde yalnızlık politikası izleyen bir devlet profili sergilemiştir.

Tımar düzeninin çöküntüye uğramasıyla, 19.yüzyılın başında denetimi zayıflayan devletin merkezileştirilmesi maksadıyla 1808 yılında Sened-i İttifak imzalanmıştır. Tanzimat Fermanı gibi Gayri Müslim tebaa üzerinde doğrudan etkisi olmamakla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nun sonuna doğru gidilen yolda Padişah'ın otoritesinin bir nebze olsun kırılması ve ıslahat hareketlerinin tarihsel süreklilik içerisinde algılanması açısından, Batılılaşma yolunda gerçekleştirilen bir ıslahat çalışması olma özelliği taşımaktadır.[103]

1839 yılında yayınlanan Gülhane Hattı Hümayunu, Osmanlı Bürokrasisi'nin kaymağından faydalanan Rum aristokrat sınıf tarafından kaybedeceği ayrıcalıklar nedeniyle büyük bir hoşnutsuzlukla karşılamışsa[104] da, Hıristiyanlar ile Müslümanları yasa önünde eşit kılmış, Gayri Müslimlerin haklarının Padişah tarafından güvence altına alınmasını sağlamıştır. Fermanla, Gayri Müslimlerin askere alınması amaçlanmış, ancak süreç içinde bu gerçekleşmemiş ve Müslüman olmayan Osmanlı tebaanın ticaret ve eğitim alanına kaymasına neden olmuştur.

Herkül Millas, bu dönem zarfında Bizans'ın dışlanarak, Patrikhane ve kilise yöneticilerinin tutuculukla suçlandığını, toplum içinde olumsuz görülen her konunun Bizans'tan kaynaklandığı fikrinin işlendiğini belirtmektedir.[105]

Ancak, öte yandan, Yunan ulusal bilincinin doğmasında, ilk etapta her ne kadar dışlanmış olsa da, toplumların dinsel ihtiyaçları çerçevesinde bireylerin

---

[103] İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı,** İstanbul, İletişim Yayınları, V.Baskı, 2000, s.36., Akşin, "Siyasal Tarih…", ss.94-96 ve Kongar, **21.Yüzyılda Türkiye…,** s.65. Sened-i İttifak ile Osmanlı İmparatorluğu'nun, Ortaçağ Avrupası'ndaki "feodal" yapıya benzer bir görüntü kazandığı yönünde tartışmalar mevcut olmakla birlikte, bu tezin konusu kapsamında olmadığından ele alınmayacaktır.

[104] Fahir Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914),** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Dizi, 1997, ss.220-226 ve Kongar, **21.Yüzyılda Türkiye…,** s.66.

[105] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** s.166.

irtibatlarını hiç kesmedikleri Ortodoks Patrikhane'nin etkisinin olduğu açıktır. Yunan ayaklanması sırasında Patriğin idamı bunun bir göstergesidir.[106]

5.2. Dış Faktörler

Yunan ulusal bilincinin gelişerek, bağımsızlık düşüncesinin filizlenmesine yol açan dış etkenleri, 19.yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun uluslararası alandaki konumu, Rusya başta olmak üzere öteki Avrupalı devletlerle mevcut ilişkileri, Fransız İhtilali'nin sonuçları ve 15.yüzyıldaki Rönesans ile Antik Yunan'a duyulan hayranlığın canlanması ile nitelendirmek mümkündür.

1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu için bir devri bitirmiş, yeni bir dönemi başlatmıştır. Antlaşma, Osmanlı Devleti'nin geçmişte uyguladığı diplomatik alışkanlıklarını bırakarak, Avrupa diplomasi sistemine entegre olmasının ilk noktasını teşkil etmektedir. Ayrıca ilk defa, toprakların düşmana bırakıldığı bir savaşta Osmanlı'nın açıkça yenilerek imzaladığı bir antlaşma özelliğini taşımaktadır.

İmparatorluk 18.yüzyılda, Avrupa devletleriyle mevcut ilişkilerinde savaş yerine diplomatik temaslar kurarak, çıkarları doğrultusunda müttefikler edinme politikası gütmek durumunda kalmıştır.

Ancak söz konusu siyasa, Avrupa devletlerinin Osmanlı içişlerine müdahalesine zemin hazırlamış ve İmparatorluğun sonuna doğru gidilen yolda belki de en önemli temel taşlarından bir tanesini teşkil etmiştir.

17.yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun karşısına, sürekli genişleyen güçlü bir Rusya çıkarmıştır. Coğrafi konumları, önemli ulaşım yolları üzerinde bulunmaları ve

[106] Karal, **Osmanlı Tarihi…,** ss.109-110.

Karadeniz bölgesindeki ticari çıkarları, iki devleti, 200 yıllık (1678-1878) süre içerisinde 10 defa karşı karşıya getirmiştir.

Diğer taraftan, din öğesi çerçevesinde Rusya, Müslüman Osmanlı Devleti egemenliğinde yaşayan Ortodoks Hıristiyan tebaanın sürekli baskı altında yaşadığını düşünmüş ve bu cemaatlerin özgürlüklerinin sağlanmasını kendisine bir görev telakki etmiştir.

1774 senesinde imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile, ticari imtiyazlar ve İngiltere ile Fransa'nın sahip olduğu ayrıcalıkları elde etmenin yanı sıra, Osmanlı topraklarındaki Ortodoks cemaatin hamiliğini üstlenmiş ve temsilcilik açarak İmparatorluğun iç işlerine karışma yetkisini kazanmıştır.[107]

Ayrıca Rus Çariçesi Katerina'nın, Slavlar ve Rumların, Osmanlı yönetiminden kurtarılarak, Bizans'ın diriltilmesine ilişkin "Grek Projesi" Rusya'nın konuya yaklaşımının ideolojik boyutunu göstermektedir.[108]

Fransız İhtilali'nin ürünü olan ulusçuluk fikri, İtalya ve Almanya'nın birliklerini sağlarken, Habsburg ve Osmanlı Devletleri'nin sonunu getirmiştir. Bab-ı Ali ilk olarak, devrimin Osmanlı İmparatorluğu'nu etkilemeyeceğini düşünerek, Avrupalı Hıristiyanların bir iç meselesi olarak algılamıştır.

Ancak, Fransa'nın devrim savaşları sırasında Adriyatik'teki yedi adayı işgal ederek Osmanlı ile komşu olması Bab-ı Ali'nin bu ülkeye olan dostane bakış açısını değiştirmiştir. Fransa, Rum Ortodoks dünyasına özgürlükçü ve ulusal düşüncelerin girdiği bir kapı açmıştır. Rusya ve İngiltere de bu geçiş yolunu kullanarak Rum Ortodoks tebaaya rahatlıkla ulaşmışlardır.

---

[107] Oral Sander, **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü, Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir İnceleme,** Ankara, İmge Kitabevi, Nisan, 1993, ss.121-150.
[108] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.27. ve Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi…,** ss.17-18.

Napolyon, devrimin Fransa dışında, Güneydoğu Avrupa ülkeleri nezdinde kabul görmesi çerçevesinde Rumları, özgürlüklerini elde etme yönünde merkezi otoriteye karşı kışkırtmış ve Yunan ayaklanmasının ilk tohumlarını serpiştirmiştir.

Napolyon ve Osmanlı-Rus Savaşı ile İyon Adaları, 1800-1807 yılları arasında Rusya'nın güvencesi altına alınarak bağımsız bir devlet statüsü kazanmıştır. Ortodoks dünyanın önderliğini arzulayan Rusya bu kazanımla ciddi bir avantaj elde etmiştir.[109]

İngiltere, 1814 yılında anılan adaları Napolyon'dan tekrar kurtarmış ve adalar üzerindeki himayesini 1864 yılında bağımsız Yunanistan'a bırakıncaya kadar sürdürmüştür.[110]

15.yüzyılda Avrupa'da yaşanan Rönesans ile Avrupalı aydınlar, "hümanizm" akımı çerçevesinde, Antik Yunan kültürüne ilgi duymaya başlamışlardır.[111] Bu temasın neticesinde, düşünce alanında bir Yunan dostluğu baş göstermiş ve Osmanlı İmparatorluğu aleyhine Yunan savunuculuğunun üstlenildiği pek çok eser yayımlanmıştır. Bunun yanı sıra, Yunan dostluğu ve sevgisine ilişkin pek çok dernek ve cemiyet kurulmuş, Avrupalı aydınlar bu dernekler ve yayınlanan eserlerin etkisiyle Rumların geleceğine ilgi duymaya başlamışlardır.[112]

5.3. Yunan Bağımsızlığı

Yunan ayaklanması, 1804 yılındaki Sırp isyanının aksine, Avrupa güçlerinin ilgi odağı olmuş ve 1820-1830'ların başlıca sorunu haline gelmiştir. Bunun temel nedenleri, Yunanistan'ın stratejik coğrafi konumu sebebiyle Büyük Güçlerin bölgeye duyduğu ilgi ve Yunan isyanının kendi içerisinde, temelde köylü ayaklanmasından ibaret olan Sırp başkaldırısından farklı unsurları içermesidir. İsyan, Mora

[109] Sander, **Anka'nın Yükselişi…,** ss.153-170.
[110] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.26.
[111] Kemali Saybaşılı, **Political Theory-Historical Foundations,** Volume I, İstanbul, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Yayın No:385, 1989, s.131
[112] Karal, **Osmanlı Tarihi…,** s.108.

Yarımadası'nda başlamış, ancak bölgenin dışında yaşayan Yunanlılardan büyük ilgi ve destek görmüştür.[113]

Bu çerçevede, Filiki Eterya liderlerinin ve ilk üyelerinin Mora ile bağlantılarının bulunmaması, bir çoğunun Fenerli aristokrat sınıfından gelmesi, Yunan ulusal bilincinin, daha önce ele alınan iç ve dış etkenler kapsamında oluşarak geliştiğinin bir göstergesidir.[114]

19.yüzyılda, Filologiki Eteriya (1810) ve Eteriya ton Filomuson (1812) gibi Yunan ulusçuluğuna ilişkin pek çok cemiyetten bahsetmek mümkündür.[115] Ancak, Yunan bağımsızlık hareketinin en önemli nitelendirilebilecek örgütü Philiki Hetairia (Filiki Eterya – Dostlar Derneği)[116] 1814 yılında Odesa'da, Yunan asıllı Nikolas Skouphas, Emmauel Ksanthos ve Bulgar kökenli Anastosyan Çakalof tarafından kurulmuştur.[117]

1818 yılında merkezini Odesa'dan İstanbul'a taşıyan dernek, ilk olarak, Rusya'nın desteğinde, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı, halklar arasında birlik yaratarak Balkan ayaklanmasını amaçlamış, ancak bu hedefine ulaşamamıştır.[118]

Cemiyet kısa zamanda, çeşitli sınıf ve bölgelerden Yunanlıları bünyesi altında toplamayı başarmıştır. Bu başarıda kuruluşun, isyan ve bağımsızlıktan sonra nasıl bir toplumsal düzen oluşturulacağına ilişkin bir ideolojisinin olmamasının etkisi

---

[113] Charles and Barbara Jelavich, **The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920,** Seattle USA, University of Washington Press, Second Edition, 1993, s.38.
[114] Dakin, "The Formation…", s.161.
[115] M.Murat Hatipoğlu, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101.Yılı, 1821-1922,** Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, No:85, 1985, ss.6-7.
[116] Ortaylı, **İmparatorluğun En…,** s.81. Ortaylı; Filiki Eterya'nın isminin literatürümüze Etniki Eterya olarak yanlış girdiğini, Etniki Eterya'nın 1894 yılında subaylar, aydınlar ve tüccarlar tarafından kurulduğunu ve cemiyetin asıl amacının Osmanlı egemenliğindeki bütün Yunanlıları kurtarmaktan ziyade Makedonya sorununa el atarak Bulgar komiteleriyle mücadele etmek olduğunu ifade etmektedir.
[117] Eric Hobsbawm, **Devrim Çağı 1789-1848,** (Çev.) Bahadır Sina Şener, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, III.Baskı, Haziran, 2003, s.157.
[118] Jelavich, **The Establishment…,** s.40.

büyüktür.[119] Ancak Yunanlı tarihçiler, genellikle bu faktörü göz ardı etmekte ve Yunanistan'ın kurulması amacıyla bu tür sınıf ve bölgesel ayırımların önemsenmediğini vurgulamaktadırlar.[120]

Örgütün merkezinin İstanbul'a taşınması sonrasında İzmir, Sakız Adası, Misolongi, Bükreş, Yaş, Yanya ve Trieste gibi şehirlerde bürolar kurulmuş ve üyeler edinilmiştir.[121] Ancak örgüt, Yunanlıların yaşadığı Londra, Paris, Marsilya ve Amsterdam gibi büyük Avrupa şehirlerinden, sadece bir üyeli Viyana dışında taraftar bulamamıştır.[122]

Filiki Eterya, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kendisini, Hıristiyan tebaanın eğitim ve öğretimini geliştirmek amacını güden bir dernek olarak lanse etmiş, ancak Rum Patriğin idaresinde, İstanbul merkez olmak üzere Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma ülküsü gütmüştür. Bu çerçevede, Patrik gibi birçok Ortodoks din adamı da söz konusu derneğin üyesi olmuştur.

Yunan ayaklanması ilk olarak 06 Mart 1821 tarihinde Eflak ve Boğdan Beylikleri'nde baş göstermiştir. Dernek lideri Fenerli Rum Aleksander İpsilanti, Rusya'nın desteğini alarak bölge halkını tüm Balkanları kapsayacak şekilde Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmayı amaçlamış, bir miktar asker ile Prut nehrini geçerek Bükreş'e girmiştir.

Ancak Romenler, Fenerli Rum Voyvodaların baskısı, Yunanlılarla aynı kökenden gelmemeleri, görece özerk yönetimleri ve liderleri Theodor Vladimirescu'nun öldürülmesi sebebiyle İpsilanti'ye destek vermemişlerdir. Öte

[119] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.27.
[120] George D.Frangos, "The Philiki Etairia: A Premature National Coalition", (Ed.) Richard Clogg, **The Struggle For Greek Independence,** London, The Macmillan Pres Ltd., 1973, ss.87-89.
[121] Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1999),** İstanbul, Filiz Kitabevi, V.Baskı, 2000, ss.138-139.
[122] Frangos, "The Philiki Etairia…", s.94.

yandan, Sırplar ve Bulgarlar da, Yunanlıların liderliğinde bir harekete katılmaktan imtina etmişlerdir.[123]

Diğer taraftan, Yunan ayaklanmasının haberleri, Metternich Sistemi'nin sağlanması ve güçlendirilmesi amacıyla düzenlenen Laibach Kongresi'ne ulaşmış ve Avusturya İmparatoru Metternich, isyana sıcak bakan Aleksander'i, Yunan asıllı danışmanı Capo d'Istria'nın[124] etkisinden kurtararak, kongrenin amacına ters düştüğü yönünde uyarmıştır.[125]

Uluslararası alanda yaşanan bu gelişme karşısında Alkesander I, Yunan isyanını desteklemediğini duyurmuş ve hatta İstanbul'daki temsilcisi vasıtasıyla Osmanlı İmparatorluğu'na, ayaklanmayı bastırmak üzere yardımda bulunabileceği haberini iletmiştir.[126] Bu durum karşısında Aleksander İpsilanti, üzerine gönderilen Osmanlı güçlerine yenilmiş ve Viyana'ya kaçmak durumunda kalmıştır.

Eflak-Boğdan ayaklanması ve yaşanan olaylar akabinde, Patras Piskoposu Pol Germanos'un ve Kalamata/Mani bölgesinin lideri Petros(Petrobey) Mavromihalis'in kışkırtmaları ile 06 Nisan 1821 tarihinde Mora'da bir ayaklanma başlamıştır. İsyan kısa sürede diğer papazların katılımıyla dinsel bir boyut kazanmış ve Yunanlıların deniz ticaretindeki konumları dolayısıyla da Ege Adaları'na sıçramıştır.[127]

Bab-ı Ali'den uzak, belirli ayrıcalıklara sahip otonom yönetimi, nüfusun çoğunluğunun Yunanlılardan oluşması, gelişmiş denizciliğin Yunanlıların elinde bulunması sebebiyle Osmanlı güçlerinin bölgeye deniz yoluyla ulaşmasındaki

[123] Uçarol, **Siyasi Tarih…,** ss.139-140.
[124] Viyana Kongresinde Çar'ın danışmanlığını yürüten Capo d'Istria'nın, Filiki Eterya ile ilişkisi hakkında bkz. C.M.Woodhouse, "Kapodistrias and the Philiki Etairia, 1814-21", (Ed.) Richard Clogg, **The Struggle For Greek Independence,** London, The Macmillan Pres Ltd., 1973, ss.104-134.
[125] Vladimir Potyemkin ve diğerleri, **Uluslararası İlişkiler Tarihi-Başlangıçtan Bugüne Diplomasi Tarihi,** (Çev.) Atilla Tokatlı, İstanbul, May Yayınları, I.Cilt, I.Basım, Eylül, 1977, s.485.
[126] Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi…,** s.170.
[127] Uçarol, **Siyasi Tarih…,** s.141.

zorluklar ve Tepedelenli Ali Paşa'nın, II.Mahmud'un danışmanı Halet Efendi ile mevcut itilafı, Mora Yarımadası'nı isyan için elverişli kılan sebepler arasındadır.[128]

İsyanın başlamasıyla, Aleksander İpsilanti'nin kardeşi Dimitri İpsilanti ilk olarak Hydra'ya giderek adanın kaynaklarını ayaklanma yönünde kanalize etmeye çalışmış ve merkezi otoritenin kurulması için Mora'ya geçmiştir. Yunan ayaklanması, Yunanlıların Osmanlı'ya karşı mücadelelerinin yanı sıra kendi içlerindeki otorite çekişmelerine ve bölgeler arasındaki çatışmalara da sahne olmuştur. İlk olarak, Mora, Batı Yunanistan, Doğu Yunanistan ve Ege Adaları'nda yaşayan halk, mevcut anlaşmazlık temelinde merkezileşmeye destek vermemiştir. Bu çerçevede isyan, uzun süre, bir birliktelik içerisinde yürütülmekten uzak kalmış ve başlamasından birkaç ay sonra üç taşra hükümeti kurulmuştur.

Petros Mavromihalis, ayaklanmanın hemen ardından, Yunan ulusu adına Avrupa güçlerinden yardım ve tanınma talep etmiştir.[129] Ancak, Avrupa devletleri ilk etapta resmi olarak, Metternich Sistemi'nin gerektirdiği şekilde isyan karşısında tarafsız bir siyasa gütmüşlerdir.[130]

İsyanın başlamasıyla birlikte, bölgede yaşayan Türkler ciddi saldırılara uğramış ve kırk bin Türk öldürülmüştür.[131] Ayaklanmayı bastıracak güçten yoksun olan Osmanlı İmparatorluğu, Türklerin öldürülmesine daha fazla sessiz kalmamış ve Yunanlıları cezalandırmak amacıyla, Filiki Eterya üyesi olduğu anlaşılan Patrik Gregorios'u 10 Nisan 1821 tarihinde, cemaatine sahip çıkamadığı gerekçesiyle Patrikhane'nin kapısında idam etmiştir. Bazı Fenerli Rumlar ile belirli metropolitler de ölüm cezasına çarptırılmışlardır.[132] Öte yandan, Patrikhane'nin Yunan ayaklanmasını desteklemediği ve Rum halk tarafından tutucu ve geri kalmış olarak

[128] M.S.Anderson, **The Eastern Question 1774-1923, A Study in International Relations,** London, Macmillan Pres Ltd., 1968, ss.53-54.
[129] Dakin, "The Formation…", ss.161-165.
[130] Uçarol, **Siyasi Tarih…,** s.141.
[131] Castellan, **Balkanların…,** s.272.
[132] Clogg, **Modern Yunanistan…,** ss.52-53.

nitelendirildiği, isyanın, Fransız Devrimi sonucu bütün Avrupa'yı kasıp kavuran fikirlerin ürünü olduğu yönünde görüşler de mevcuttur.[133]

Ancak Enver Ziya Karal, Filiki Eterya üyesi Patriğin, isyanın Rusya tarafından el altından desteklendiğini görünce korktuğunu ve aforozname düzenleyerek Cemiyet üyelerinin yapmış oldukları yeminleri batıl kıldığını, ayrıca üyelikten çekilmeyerek devlete karşı isyana devam edeceklerin lanet altında kalacağını ilan ettiğini belirtmektedir.[134]

Osmanlı'nın bu yöndeki sert tepkisi ve Avrupa kamuoyunun gelişmelere yakından ilgi duyması, Avrupa devletlerinin ve özellikle Rusya'nın isyana müdahale etmesine sebep olmuştur.

Rusya, Patriğin idamını bahane ederek, asıl amacı olan kendi himayesinde bir Yunanistan'ın kurulması için harekete geçmiş ve 28 Haziran 1821 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'na bir ultimatom vererek, Hıristiyan tebaaya zulmetmemesi yönünde güvence istemiştir. Bunun yanı sıra, diğer Avrupa Güçleri'ne ise, Metternich Sistemi ve Dörtlü İttifaka sadık kalacağını duyurmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun, söz konusu ultimatomu reddetmesinin yanı sıra Rusya, diğer Avrupa devletlerinden de destek bulamamış, Avusturya ve İngiltere, Rusya'nın önerisi olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması fikrine[135] şiddetle karşı çıkmışlardır. Ayrıca, bu sırada Mora'da yaşanan gelişmeler de Rusya'yı Osmanlı Devleti ile anlaşmanın yollarını aramaya itmiştir.[136]

01 Ocak 1822 tarihinde, Epidor yakınında bir meclis toplanmış ve Yunanlılar bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. İsyanın siyasi örgütlenme yönünü tamamlayacak

[133] Philip Sherrard, "Church, State and the Greek War of Independence", (Ed.) Richard Clogg, **The Struggle For Greek Independence,** London, The Macmillan Pres Ltd., 1973, ss.182-183., Frangos, "The Philiki Etairia…", s.90. ve Millas, **Yunan Ulusunun…,** ss. 154-155.
[134] Karal, **Osmanlı Tarihi…,** s.113.
[135] Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi…,** s.172.
[136] Toktamış Ateş, **Siyasal Tarih,** İstanbul, Der Yayınları, III.Baskı, 1994, ss.293-294.

olan, beş üyeden oluşan bir hükümet kurulmuş ve Mavrokordatos bu hükümetin başına geçirilmiştir. Bağımsızlık ilanı Avrupa halklarında sevinçle karşılanmış ve Yunanlılara yardım her boyutuyla artmıştır.

Öte yandan, Osmanlı Devleti'nin isyanı bastırması maksadıyla gönderdiği Hurşit Paşa komutasındaki kuvvetler etkisiz kalmıştır. Belirli başarılar gösterilmekle birlikte özellikle deniz çatışmalarında herhangi bir kazanım elde edilememiştir.[137]

Ayrıca, isyanın bastırılmasında Yeniçeri Ocağı'nın gösterdiği beceriksizlik ve dağınıklık,[138] 1826 yılında bu teşkilatın lağvedilerek yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye isimli yeni bir ordunun kurulmasını sağlamıştır.[139]

Osmanlı İmparatorluğu'nun bu başarısızlığı karşısında İngiltere, Yunanlıların bağımsızlığını kazanacağına inanmaya başlamış ve Rusya'ya bağlı kurulacak bir Yunanistan'ın, bu ülkeyi Akdeniz'e taşıyacağından bahisle tarafsızlık politikasını değiştirerek, 1823 yılında Yunanlıları "savaşçı" olarak nitelendirmiş ve Osmanlı dışında ayrı bir varlık olarak tanınmalarının ilk işaretlerini vermiştir.[140]

Osmanlı Devleti'nin tek destekçisi kalan Metternich, kurduğu ve emsalsiz savunucusu olduğu Avrupa Sistemi'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun güçsüzlüğü ile dağılacağını ve Balkanların Rusya'nın egemenliği altına gireceğini anlayarak, Osmanlı'ya Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım talep etmesini tavsiye etmiştir.[141]

Mehmet Ali Paşa, Girit Valiliği'nin kendisine, Mora Valiliği'nin de oğluna verilmesine karşılık isyanı bastırmak üzere harekete geçmiş ve oğlu İbrahim Paşa komutasında 60 gemi ve 16.000 askerden oluşan bir kuvveti Mora'ya göndermiştir.

---

[137] Uçarol, **Siyasi Tarih…,** s.142.
[138] Ortaylı, **İmparatorluğun En…,** s.37.
[139] Uçarol, **Siyasi Tarih…,** s.149.
[140] Jelavich, **The Establishment…,** s.48.
[141] Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi…,** ss.173-174. ve M.S.Anderson, **The Eastern…,** s.55.

İbrahim Paşa, 26 Şubat 1825'te Mora Yarımadası'na çıkmış ve güçlerini Osmanlı kuvvetleri ile birleştirerek Yunanlılar üzerinde ciddi bir etki yaratmıştır. 23 Nisan 1826'da Mesolongi ve 05 Haziran 1826'da da Atina alınarak isyan bastırılmıştır.[142]

Ancak bu noktada, Yunan sorunu Avrupa büyük devletlerinin müdahalesine sahne olmuştur. Rusya, I.Nikola'nın Çar olmasıyla, Mehmet Ali'nin Doğu Akdeniz'deki egemenliğini çıkarlarına aykırı bulmuş ve 1812 Bükreş Antlaşması'nın bazı noktalarının değiştirilmesini talep ederek diplomatik yollardan Osmanlı İmparatorluğu'na hücum etmiştir. Bab-ı Ali, henüz yatışan Yunan isyanının Rusya'nın etkileriyle tekrar alevlenmemesi için bu ülkenin görüşme önerilerini kabul etmiş ve 07 Ekim 1826'da Akkerman Sözleşmesi imzalanmıştır. Söz konusu sözleşmede, Yunan halkını ilgilendiren herhangi bir husus bulunmamakla birlikte, Rusya, ticaret gemilerinin Osmanlı karasularında serbestçe dolaşması gibi ciddi kazanımlar elde etmiştir.[143]

Yunan halkının, 1822 yılında Epidor'da bağımsızlığını ilan etmesi, Rusya'yı endişelendirmiştir. Rusya, hiçbir zaman bağımsız bir Yunanistan taraftarı olmamış ve daima kendisine bağlı bir devlet olarak hayal etmiştir. Bu çerçevede İngiltere'nin, Yunanistan hakkındaki görüş talebine, "Bölgeyi üç parçaya bölerek, Osmanlı Devleti'ne bağlı, özerk yapılar şeklinde düşündüğü" cevabını vermiştir.[144]

Rusya ile İngiltere arasında bu çekişme devam ederken, 1825 Eylül ayında Yunan isyancılar, İngiltere'nin himayesi altına girmek istemiş, ancak İngiltere diğer devletlerin tepkisini çekmemek için bu teklife sessiz kalmıştır. Ayrıca, yine Yunan isyancılar tarafından 19 Nisan 1826'da İngiltere'ye arabuluculuk teklif edilmiştir.[145]

---

[142] Hakkı Akalın, **Ede'de Bahar, Gül Mü Dikeni Mi !!!,** Ankara, Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Ocak, 2000, s.58. ve Jelavich, **The Establishment…,** s.46.
[143] Uçarol, **Siyasi Tarih…,** ss.143-144.
[144] Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi…,** ss.174-175.
[145] Stanley Lane Poole, **Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları, Tanzimat'ın 150.Yılı,** (Çev.) Can Yücel, Ankara, Yurt yayınları No:17, Türkiye Araştırmaları No:16, II.Basım, Mart, 1988, s.53.

Rusya ve İngiltere, 04 Nisan 1826 tarihinde Petersburg Protokolü'nü imzalayarak özerk bir Yunanistan yaratılması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Bu protokole daha sonra Fransa da dahil olmuştur. Petersburg Protokolü, 1827 yılı Nisan ayında Osmanlı Devleti'ne resmen tebliğ edilmiş, ancak Bab-ı Ali bunu reddetmiştir. Söz konusu üç devlet, 06 Temmuz 1827 tarihli Londra Protokolü ile Osmanlı Devleti'nin isyancılarla bir bırakışma imzalayarak, iç işlerinde tamamen özerk bir Yunanistan'ın kurulması için çalışmalara başlanması ve İstanbul'un bunu kabul etmemesi halinde ise Yunanlılara yardım ederek Bab-ı Ali'ye baskı yapma kararı almışlardır.[146]

Osmanlı Devleti'nin bu koşulları reddetmesi sonrasında, İngiliz, Rus ve Fransız donanmaları Mora Yarımadası'nı çevreleyerek İstanbul ile bağlantıyı kesmeyi amaçlamışlardır. İlk olarak İbrahim Paşa'ya anlaşma önermişler, kabul görmeyince, Osmanlı asker ve donanmasının Yunanistan'dan ayrılmasını talep etmişlerdir. Müttefiklerin ikinci istekleri de kabul edilmeyince, 20 Ekim 1827 tarihinde Navarin'de demirlemiş olan Osmanlı-Mısır birleşik donanmasını yok etmişlerdir.[147]

Avrupa ve Yunanistan'da sevinç yaratan Navarin Savaşı, bastırılmak üzere olan isyanının, Yunanistan lehine gelişecek ikinci dönemine girmesine ve Mora Yarımadası'na bağımsızlık yolunun açılmasına vesile olmuştur.

İngiltere, Osmanlı Donanması'nın yok edilmesiyle Rusya'nın Doğu Akdeniz'de kontrol edilemeyeceğini düşünerek, ilk etapta olayı kınamış ve sorumlu olarak tespit ettiği İngiliz Amirali Codrington'u görevinden uzaklaştırmıştır. Navarin sonrası Fransa, Mora Yarımadası'na 30.000 asker sevk etmiştir.[148]

---

[146] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** ss.28-29 ve Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi…,** ss.179-180.
[147] Yılmaz Öztuna, **Büyük Osmanlı Tarihi,** Cilt-I, İstanbul, Ötüken Yayınları No:287, Kültür Serisi No:88, 1994, s.130. ve Uçarol, **Siyasi Tarih…,** s.146.
[148] Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi…,** s.181.

Navarin'in ardında, Bab-ı Ali cephesinde yegane suçlu Rusya görülmüş ve Yunan ayaklanmasının bu ülke tarafından Müslüman-Hıristiyan davasına dönüştürüldüğü ilan edilerek, II.Mahmut tarafından, Rusya ile savaşılması kararlaştırılmıştır.[149]

Bu savaş kararında, Yunan bağımsızlığına hiçbir tepki verilmeyerek, diğer Gayri Müslim tebaanın da ayaklanması için örnek teşkil edeceği fikrinin etkin olduğunu söylemek mümkündür.[150] Rusya, Osmanlı padişahının tutum ve ifadelerini bahane ederek, 26 Nisan 1828 tarihinde Bab-ı Ali'ye savaş açmıştır. Rus kuvvetleri Tuna ve Kafkas olmak üzere iki cepheden saldırmışlar, 08 Mayıs 1828'de Prut Nehri'ni geçerek Osmanlı topraklarına girmişlerdir. 1829 yılında savaş tümüyle Osmanlı aleyhine dönmüş ve Tuna cephesinden Edirne, Kafkas cephesinden de Kars ve Erzurum işgal edilmiştir. Osmanlı Devleti, ağır bir yenilgiye uğrayınca Akkerman Sözleşmesi'nin hükümlerine uyacağını ve Londra Protokolleri'ni kabul edeceğini açıklamış, sonunda iki devlet arasında 14 Eylül 1829 tarihinde Edirne Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşmaya göre, Rusya işgal ettiği yerlerin büyük bir kısmını Osmanlı Devleti'ne geri vermiş, ancak Osmanlı Devleti de, 06 Temmuz 1827 tarihli Londra Protokolü'nün yanı sıra üç büyük devlet tarafından yine Londra'da imzalanan 22 Mart 1829 tarihli anlaşmayı onaylayarak, bağımlılığı kendisine yılda vereceği 1.5 Milyon kuruştan ibaret olan, bağımsız bir Yunanistan'ın kurulmasını kabul etmek durumunda kalmıştır. Beş ay sonra, 03 Şubat 1830 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanan yeni bir Londra Protokolü ile Osmanlı'ya vereceği meblağdan da vazgeçilen, tamamen bağımsız bir Yunanistan'ın kurulduğu ilan edilmiştir.[151]

---

[149] M.S.Anderson, **The Eastern…,** s.68.
[150] Ateş, **Siyasal…,** ss.296-297.
[151] Uçarol, **Siyasi Tarih…,** s.152., Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.29 ve Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi…,** ss.184-185.

İngiltere, Fransa ve Rusya, özellikle Navarin Savaşı sonrasında "Koruyucu Güçler" olarak konuya müdahale etmiş ve bağımsız bir Yunanistan'ın kurulmasını sağlamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu, 24 Nisan 1830 tarihinde Yunanistan'ın bağımsızlığını onaylamıştır.[152]

5.4. Bağımsızlık Sonrası Yunanistan'ın Genişlemesi ve Megali İdea

Yunanistan'ın bağımsızlık savaşında, dış güçlerin etkisini göz ardı etmek mümkün değildir. Hatta, bağımsızlık yolunda ilerleyen süreçte, Avrupa'nın Büyük Güçleri tarafından Yunanistan lehine verilen pek çok kararda, Yunanistan'ın fikrine dahi başvurulmadığını söylemek yanlış olmasa gerektir. Bu temelde bağımsızlığını kazanan yeni Yunanistan, uzun bir dönem, büyük güçlerin etkisi altında kukla devlet olmaktan öteye gidememiştir.

Richard Clogg, İngiltere, Rusya ve Fransa'nın, 13 Şubat 1932 tarihinde, Londra'da imzaladıkları ve Yunanistan Krallığı'nın başına Bavyera Kralı I.Louis'nin oğlu Prens Otto'nun getirilmesinin kararlaştırıldığı anlaşmada, Yunanistan'ın taraf edilmediğini vurgulamaktadır.[153]

Prens Otto, 1833 yılı Şubat ayında, Yunanistan'ın dönem içerisindeki başkenti Nauplion'a gelmiş ve Yunanca olması nedeniyle Othon ismini almıştır.[154] 1834 yılında bir kararname ile başkenti Atina'ya taşımış ve ekonomik ve siyasi sorunlar içerisinde bulunan ülkenin gelişmesi, birliğinin sağlanması amacıyla zorunlu askerlik yasasını çıkartarak nizami bir ordu kurmuştur.[155]

[152] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.30.
[153] Clogg, **Modern Yunanistan…,** s.65.
[154] Jelavich, **The Establishment…,** s.51.
[155] Akalın, **Ede'de Bahar…,** s.63.

Osmanlı Devleti, İngiltere, Rusya ve Fransa arasında, 21 Temmuz 1832 tarihinde İstanbul'da imzalanan konvansiyon ile Yunanistan'ın Kuzey sınırları Doğu'da Volos ile Batı'da Arta olarak belirlenmiştir.[156]

Ancak, bu sınırlar içindeki Yunanistan'ın nüfusu yaklaşık 750.000 iken, iki buçuk milyon Yunanlı Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında kalmıştır. Osmanlı egemenliği altında yaşayan Yunanlıların sayısının, bağımsız Yunanistan'da yaşayan Yunalılardan hemen hemen üç kat fazla olması, bağımsızlığın kabul edilmesinden 90 yıl sonra "Megali İdea" konsepti ile gündeme gelmiştir.[157]

Yunanistan, Kral Othon'un yönetiminde, Avrupalı Büyük Güçlerin daima etkisi altında kalmıştır. Ülke içerisinde siyasi oluşumlar, İngiltere, Rusya ve Fransa'nın partileri olarak nitelendirilmişlerdir. 1844 yılında Anayasal Monarşi'ye geçilerek ilk kez seçimler yapılmıştır. Anayasacılığı savunan Fransa partisi seçimleri kazanmış ve İoannis Kolletis Başbakan olmuştur.[158]

Othon'un yönetimi devralmasıyla, Yunanistan Bavyeralılardan oluşan üç kişilik bir kurulca yönetilmiştir. Savaş vererek bağımsızlığını kazanan Yunan halkı idareye dahil edilmemiş, mevcut hukukun yerine Roma medeni ve ceza hukuku uygulanmış ve 1850 yılına kadar Patrikhane ile ilişkiler dondurulmuştur.

1862 yılında bir darbe ile Othon devrilmiş ve Garantör Güçler bir kez daha Yunanistan'a Kral seçmek zorunda kalmışlardır. 1864 yılında, Danimarkalı Prens, I.George ismiyle Yunanlıların ikinci kralı olmuştur.[159]

Yunanistan, 1864 yılında İngiltere'den, Adriyatik Denizi'nde bulunan Yedi Ada'yı almıştır. 93 Harbi sonrasında, Berlin Kongresi ile Kıbrıs'ın yönetimi İngiltere'ye verilmiş ve Büyük Devletlerce, Yunanistan'ın, Osmanlı Devleti ile

[156] Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi…,** s.186. ve Smith, **Yunan…,** s.15.
[157] Clogg, **Modern Yunanistan…,** s.66. ve Uçarol, **Siyasi Tarih…,** s.153.
[158] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.31.
[159] Clogg, **Modern Yunanistan…,** ss.68-79.

mevcut sınırlarının gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır. 1881 yılında İstanbul Antlaşması ile Larissa şehri dahil olmak üzere Teselya'nın büyük bir bölümü ve Epir'in küçük bir parçasını alarak topraklarını Bab-ı Ali aleyhine genişletmiştir.

Yunanistan ve Osmanlı Devleti, 1821 yılında başlayan isyan sonrasında, ilk defa 1897 yılındaki savaşla karşı karşıya gelmişler, Yunanistan ciddi anlamda hezimete uğrayarak, küçük toprak kaybına uğramış ve tazminat ödemeye mahkum edilmiştir. Ancak Girit, Büyük Devletlerin koruması altında otonomi kazanmıştır.[160] Bu zafer, 93 Harbi mağlubiyetinin verdiği çöküntüyü bir nebze olsun kırmış ve Osmanlı Devleti'nin moralini yükseltmiştir.[161]

Yunanistan, Balkan Savaşları sonrasında imzalanan 30 Mayıs 1913 Londra, 10 Ağustos 1913 Bükreş ve 14 Kasım 1913 Atina antlaşmalarıyla, Girit Adası'nı, Güney Epir Bölgesi'ni, Selanik'i, Makedonya'nın büyük bir bölümünü ve Ege Adaları'nın bir kısmını ele geçirerek, ülkesinin yüz ölçümünü %70 oranında büyütmüş ve nüfusunu iki katına çıkartmıştır.[162]

Batı Trakya, 1920 yılında Yunanistan'ın egemenliğine geçmiştir.[163] 10 Şubat 1947 tarihinde imzalanan Paris Barış Antlaşması ile de Yunanistan, 12 Ada'ya sahip olmuştur.[164] (Yunanistan'ın genişlemesi hakkında Bkz Ek-I)

Megali İdea; Antik Yunan ve Bizans Hellenizmi'ne ait tüm toprakların yeniden doğan bir ulus için tekrar sahiplenilmesini amaçlayan bir düşüncedir. Bu

[160] Niyazi Ahmet Banoğlu, **Tarihte Girit ve Osmanlılar Dönemi,** İstanbul, Kastaş Yayınları, Tarihsel Araştırmalar Dizisi, I.Baskı, Temmuz, 1991, s.98. ve Akalın, **Ede'de Bahar…,** ss.66-69.
[161] Bayram Kodaman (Yayına Hazırlayan), **1897 Türk-Yunan Savaşı (Tesalya Tarihi),** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIV. Dizi, Sayı 15, 1993, s.vıı.
[162] Clogg, **Modern Yunanistan…,** s.107., Akalın, **Ede'de Bahar…,** s.73. ve Hatipoğlu, **Yunanistan'daki Gelişmelerin…,** s.59.
[163] Tevfik Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Milli Mücadele,** Cilt-I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Dizi, Sayı 25, II.Baskı, 1987, ss.314-319.
[164] Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.123.

fikir, İstanbul başkent olmak üzere bütün Yunanlıları tek bir devlet içerisinde toplamayı amaçlamaktadır.[165]

Megali İdea, Yunanistan'ın, Anayasal Monarşi'ye geçmesiyle, seçimleri kazanarak Başbakan olan İoannis Kolletis tarafından, ülkenin dış politikasının belirlenmesi çerçevesinde 1844 Ocak ayında Ulusal Meclis'te yaptığı konuşmada dile getirilmiştir.[166]

Söz konusu ülkünün temellerinin, İstanbul'un Türklerin eline geçerek Bizans İmparatorluğu'nun yıkılmasına dayandığını söylemek mümkündür. Bu fikir çerçevesinde, Yunanistan'ın bağımsızlığının elde edilmesi, Ege Denizi'ne sahip olunması, Kıbrıs ve Girit Adaları'nın alınması, Batı Anadolu, Karadeniz, Epir, Makedonya, Doğu ve Batı Trakya bölgelerinin Yunanistan'a dahil edilerek İstanbul'un ilk, Atina'nın ise ikinci başkent olması hedeflenmektedir.[167]

Megali İdea'nın, bugünkü Yunanistan'da belirli kitleler tarafından hala inanılarak savunulduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir.

6. Osmanlı İmparatorluğu ve Doğu Sorunu

Doğu'da güçlü bir Osmanlı İmparatorluğu yerine zayıf, parçalara bölünmüş bir devleti tercih eden İngiltere, Fransa ve Rusya gibi zamanın büyük güçleri, Yunanistan'ın bağımsızlık mücadelesine ses çıkarmamışlar ve hatta bu savaşı desteklemişlerdir.

Bağımsız Yunan Devleti'nin kurulmasına verilen bu destek, kuşkusuz, söz konusu ülkelerin çıkarı gereği olmuştur. 1815 yılında kurulan ve Avusturya Macaristan Başbakanı'nın adını taşıyan Metternich Avrupa'sı artık sona ermiş;

[165] Volkan ve Itzkowitz, **Türkler ve Yunanlılar…,** s.56.
[166] Smith, **Yunan…,** s.17.
[167] Özcan, **Tarihin Işığında Yunan…,** s.58.

ülkeler ilişkilerini ve birbirlerine karşı olan tutumlarını gözden geçirmeye başlamışlardır. Metternich düzeni, Fransız Devrimi ve Avrupa'ya yayılan etkisine karşı, eski status-quo'yu korumayı amaçlamaktadır.[168] Kısaca, Yunan ayaklanması ve buna karşı Avrupa güçlerinin Osmanlı'nın yanında mücadeleye katılmaması, Avrupa düzeninin sonunu getiren noktayı koymuştur.[169]

İngiltere ve Rusya'ya nazaran Fransa, kendi iç sorunlarından dolayı Yunan ayaklanmasına daha sessiz kalmış; bunun yanında İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybedeceğini görmüş, Rusya'ya etki alanı bırakmamak ve Yunan desteğini alabilmek arzusuyla bu bağımsızlık mücadelesini sonuna dek desteklemiştir. Rusya, Ortodoks etmenini ve Balkanlardaki etki alanını göz önünde bulundurarak, konunun büyük bir hassasiyetle üstünde durmuştur.

Avrupa ve Osmanlı diplomasi tarihinde sıklıkla karşımıza çıkan ve bir o kadar bulanık olan "Doğu Sorunu" terimi, işte bu olaylar zincirinden sonra tarih sayfasında yerini bulmaktadır. Doğu Sorunu, terim olarak Avrupa devletlerine aittir ve kastedilmek istenen bölge Osmanlı İmparatorluğu topraklarıdır.

Bu tarihten sonra ve ilerleyen süreç içerisinde Avrupa, doğuda bir sorun olduğunun farkına varmış ve Osmanlı Devleti de Avrupa tarihi içinde daha çok rol oynamaya başlamıştır. Avrupa'da değişen güç dengesiyle, aktörler; etki alanı paylaşımına başlamışlar ve I.Dünya Savaşı ile noktalanan bir kamplaşmaya yönelmişlerdir.

Yaşanan bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu, bu güçlerden birinin desteği olmadan artık tek başına varlığını koruyamayacağını anlamış ve Büyük Güçler de çıkarları doğrultusunda Osmanlı'nın taleplerine cevap vermeye çalışmışlardır. 1856 Londra Protokolü ile Osmanlı toprak bütünlüğünün korunmasını kabul eden ve

[168] Oral Sander, **Siyasi Tarih, İlkçağlardan-1918'e,** Ankara, İmge Kitabevi, I.Baskı, Ekim, 1989, ss.117-123.
[169] Hüner Tuncer, **Metternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848),** Ankara, Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Ocak, 1996, ss.74-76.

destekleyen İngiltere, bu tavrına 1878 Berlin Anlaşması ile son vermiş ve Osmanlı Devleti'ni parçalayıp yerine kendine bağlı küçük, zayıf devletçikler kurmayı yeğlemiştir.

Bu çerçevede, Osmanlı İmparatorluğu Avrupa güçlerine cevaben Tanzimat ve Islahat Fermanları'nı uygulamaya koymuştur.[170]

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti içinde birçok ayrıcalığa sahip olan Rumlar, Osmanlılara karşı Sırplar'dan sonra ikinci ayaklanmayı gerçekleştirmişler ve Osmanlı toprak bütünlüğünü parçalayan unsur olmanın yanı sıra, Avrupa Uyumu'nun temellerinin sarsılmasına da yol açmışlardır.

7. Lozan Barış Antlaşması ve Karşılıklı Oluşturulan Denge

7.1. Milli Mücadele ve Lozan Barış Antlaşması

Yunanistan, İtilaf Devletleri'nin yanında 1915 yılında, I.Dünya Savaşı'na katılmıştır. Yunanistan'ı bu yönde karar almaya iten en önemli etken, kuşkusuz İngiltere'nin Batı Anadolu (Küçük Asya)'da bu devlete vaat ettiği topraklardır.

İttifak Devletleri'nin savaşta yenilmesi sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü koruyamayacağı yönünde duyumlar alan Başbakan Eleftherios Venizelos, temelleri İstanbul'un Türklerin eline geçtiği tarihe dayanan Megali İdea'yı hayata geçirme vaktinin geldiğine inanmış ve 1915 yılı Ocak ayında İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in Batı Anadolu kıyısında önemli toprak tavizleri teklif ettiği mektubunu alması sonrasında, muhalifliğine rağmen Kral Konstantinos'a bir yazı göndererek, Hellen medeniyetinin beşiği olan bölgede oluşturulacak büyük Yunanistan için, üzücü olmasına karşın Kavala şehrinden bile vazgeçebileceğini belirtmiştir.[171]

[170] Sander, **Anka'nın Yükselişi…,** ss.226-243.
[171] Alexander Anastasius Pallis, **Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922),** (Çev.) Orhan Azizoğlu, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, I.Baskı, Mart, 1995, ss.24-30.

Venizelos, 1919 yılında Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ı bu düşünceler içerisinde temsil etmiştir. Başbakan'ın sahip olduğu fikirler, dönem içerisinde Yunan kamuoyundan da ciddi bir destek bulmuştur.

Yunanistan, Konferansa katılan devletlerin delegelerine, 30 Aralık 1918 tarihinde bir nota göndererek Kuzey Epir, Doğu ve Batı Trakya, Trabzon ve bölgesi (Pontus), Batı Anadolu, Gökçeada, Bozcaada ve Oniki Adalar ile sessiz bir şekilde Kıbrıs'ın, Wilson İlkeleri Self Determinasyon (Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkı) prensibi çerçevesinde, bölge halkının Rum nüfus oranının Türklerden fazla olduğu gerekçesiyle kendilerine verilmesini talep etmiştir.[172]

İngiltere ve Fransa, Yunanistan'ın toprak taleplerini fazla bulmakla beraber Batı Anadolu'da bir bölgeye sahip olmasını kabul etmişlerdir. Öte yandan İtalya, Saint Jean de Maurienne gizli sözleşmesi gereğince bu toprakların kendisine verildiğini belirterek, söz konusu Yunan talebini onaylamamıştır. ABD ise, Yunanistan'ın sunduğu nüfus oranlarına güvenmeyerek ve İzmir'in ticari konumu nedeniyle konuya sıcak yaklaşmamıştır.

Paris Barış Konferansı'nda, Yunanistan'ın toprak talepleriyle ilgilenmek üzere 05 Şubat 1919'da kurulan komisyon Mart ayı sonunda çalışmalarını tamamlamış ve belirli değişiklerle Yunan isteklerini kabul etmiştir. Ancak bu istekler, ABD ve İtalya tarafından kabul edilmemiştir.[173]

İtalya'nın görüşmelerden çekilmesi sonrasında, bu ülkenin hareket tarzındaki belirsizlik ve bir oldu bittiye (fait accompli) başvurma ihtimali İngiltere'nin endişelerine sebep olmuştur. Öte yandan İtalya'nın, Konferanstan ayrılmasını fırsat bilerek bu imkanı iyi değerlendiren Venizelos, İngiltere, Fransa ve ABD'ye baskı

[172] Melek Fırat, "1919-1923 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-I, İstanbul, İletişim Yayınları, I.Baskı, 2001, ss.179-181.
[173] Salahi R.Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika,** Cilt-I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI.Dizi, III.Baskı, 1995, ss.51.52.

yaparak, Yunan askerlerinin İzmir'e çıkış onayını almayı başarmıştır. İtalya, 12 Mayıs 1919 günü Konferansa tekrar katılmış, ancak kendisine, Yunan askerinin, İzmir'de olası bir Türk mezalimine karşı Rumları korumak üzere çıkacağı, kentin geleceğine ilişkin kararın daha sonra verileceği belirtilerek, bu hareket tarzının bir işgal veya paylaşım olmadığı vurgulanmıştır. Yunan askerleri, 15 Mayıs 1919'da büyük güçlere ait savaş gemilerinin koruması altında İzmir'e çıkmıştır.[174]

İzmir ve bölgesinde yaşayan Rumlar, şehrin istilasını, taşkınlıklara varan sevinç gösterileriyle kutlamışlar ve bölgede iki halk arasında uzun yıllar mevcut, sükunetin bozulmasına önayak olmuşlardır.

Yunan işgali sırasındaki ilk çatışmayı kimin başlattığı yönündeki sorular hala kesin olarak cevaplandırılamamıştır. 38.Efsun Alayı, emirlerdeki karışıklık yüzünden, Kordon'un ortasına çıkmış ve Rumların hararetli desteği altındaki yürüyüşü esnasında kargaşalar yaşanmıştır. Konak meydanında bulunan diğer Yunan birliğinin de kargaşalar sırasındaki yaylım ateşe destek vermesiyle pek çok Türk öldürülmüş ve esir alınmıştır. Bu sırada, İzmir Rum halkı da Yunan ordularının Türklere yönelik bu davranışından geri kalmamıştır.[175]

Yunan kuvvetleri, İzmir'in işgali sırasında şehrin Metropoliti Hrisostomos'tan ciddi destek görmüşlerdir. Ayrıca, Yunan askerlerine yardımcı olunması amacıyla Rumlar tarafından bölgede gizli bir örgüt kurulmuştur.[176]

İlk Yunan birliğinin İzmir'e varmasından dört gün sonra, 19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk Samsun'a çıkmış, Türk milletini işgale tepki

---

[174] Fırat, "1919-1923 Yunanistan'la…", s.181. ve İsmail Soysal, **Türk Dış Politikası İncelemeleri için Kılavuz (1919-1993),** İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayıncılık, 1993, s.41.
[175] Smith, **Yunan…,** ss.133-134.
[176] Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri,** Ankara, Bilgi Yayınevi, 1982, ss.48-50. Yunanistan'ın Anadolu topraklarında kurduğu şiddete dayalı örgütler konusunda etraflı bilgi için bkz. Güler, **Sorun Olan Yunanlılar…,** ss.15-26.

göstermeye çağırarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanacak Milli Mücadele'yi başlatmıştır.[177]

18-22 Haziran 1919 tarihinde Amasya Bildirisi yayınlanmış, 23 Temmuz - 07 Ağustos 1919'da Erzurum, 04-11 Eylül 1919'da da Sivas Kongresi kararları alınmıştır. Anadolu'da hergeçen gün büyüyen bu hareket, Müttefikleri endişelendirerek barış antlaşmasının bir an önce imzalanması yönünde harekete geçirmiştir.

Ayrıca İtalya, Yunan güçlerinin işgal bölgelerini genişletmeye başlaması ve Paris Konferansı'nda etkili olamaması sebebiyle, Türklerle iyi ilişkiler kurma yolunu tercih ederek, politikasında değişikliğe gitmiştir. İtalya'nın yanı sıra Fransa da, işgal bölgelerinde karşılaştığı etkin mukavemet ve Türkiye'nin, Rusya Sosyalist Federe Sovyet Cumhuriyeti ile irtibat kurması nedeniyle tutumunu gözden geçirmek zorunda kalmıştır.

Ancak İngiltere, Türkiye'ye karşı sertlik yanlısı tutumunu değiştirmemiş ve Yunanistan'a toprak verilmesi karşılığında Anadolu hareketini bastırması yönünde desteklemiştir. Bunu fırsat bilen Venizelos, Yunan ordusunu Anadolu içlerine doğru harekete geçirmek üzere İngiltere'ye baskı yapmaya başlamıştır.[178]

1919 yılında yapılan seçimler sonrasında kurulan ve ilk toplantısını 12 Ocak 1920 tarihinde yapan Meclis-i Mebusan, 28 Ocak 1920'de, Erzurum Kongresi'nde kabul edilen ve Sivas Kongresi'nde genişletilerek teyit edilen ilkeleri kapsayan Misak-ı Milli'yi[179] kabul etmiştir. Müttefikler, Milli Ant'ın kabul edilmesinden hemen sonra, Anadolu'da başlayan hareketi bastırmak ve tasarlanan barış şartlarını

[177] Turgut Özakman, **Şu Çılgın Türkler,** Ankara, Bilgi Yayınevi, 55.Basım, Eylül, 2005, ss.19-20.
[178] Fırat, "1919-1923 Yunanistan'la…", ss.183-184.
[179] Misak-ı Milli metni için bkz. Mediha Akarslan, **Milli Mücadele Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk,** İstanbul, Arion Yayınevi, Tarih Dizisi No:01, Genişletilmiş II.Basım, Temmuz, 1995, ss.53-56.

kolaylaştırmak gayesiyle donanmalarını sevk ederek, 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal etmişler ve Meclis-i Mebusan'ın çalışmalarını durdurmuşlardır.[180]

Yaşanan gelişmeler karşısında Mustafa Kemal Atatürk, 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi'ni açmıştır. Venizelos'un İngiltere'ye baskıları, Büyük Millet Meclisi'nin açılması ile Sevr'in Ankara tarafından kabul edilmeyeceğinin anlaşılması, Fransa'nın TBMM Hükümeti ile silah bırakışması görüşmeleri ve Türk milliyetçilerinin İzmit dolaylarında İngiliz askerlerine saldırması yönündeki gelişmeler, Müttefiklerce asker yardımında bulunulmadan sadece silah ve mühimmat sağlanarak, 20 Haziran 1920'de, Yunanistan'ın Anadolu'da ilerlemesine sıcak bakılmasına sebep olmuştur. Yunan güçleri, 08 Temmuz'da Bursa'yı, 20 Temmuz'da Tekirdağ'ı, 25 Temmuz'da Edirne'yi ve 29 Ağustos'ta Uşak'ı işgal etmişlerdir. Gelişmeler karşısında ve Müttefiklerin baskısıyla İstanbul Hükümeti, 10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr'i imzalamıştır.[181]

14 Kasım 1920 tarihinde Yunanistan'da seçimler yapılmış ve Venizelos iktidarı kaybetmiştir. Kazanan Rallis, hükümeti kurarak, Kral Konstantinos'un ülkeye dönmesini sağlamış ve Yunanistan'da krallık dönemi tekrar başlamıştır. Söz konusu seçimler, Cumhuriyetçi, Liberal Venizelosçular ile Kralcılar arasında çekişmeye sahne olmuş ve Venizelos, Anadolu'daki başarılarına rağmen yarışı kaybetmiştir. Bunda hiç şüphesiz, Yunan halkındaki savaş yorgunluğu, İngiltere ve Fransa gibi güçlerin Yunanistan'ın iç meselelerine karışmalarının doğurduğu tepki ve Venizelos'un iktidarı sırasında başına buyruk tutumlarına duyulan öfkenin etkisi olmuştur.

İngiltere, 14 Kasım seçimleri sonrasında Yunanistan'a yönelik politikasını değiştirmiş ve bu değişiklikte, Kralın Atina'ya dönmesini bahane etmiştir.[182] İngiltere'nin politika değişikliğindeki bu bahane yeterli görülse bile, esas nedenlerin

[180] Mehmet Gönlübol ve Cem Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938),** Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1997, ss.7-10.
[181] Fırat, "1919-1923 Yunanistan'la…", s.185.
[182] Clogg, **Modern Yunanistan…,** ss.119-120.

Ankara'nın güçlenerek Moskova ile ilişkisini geliştirmesi, Fransa'nın güneydeki direniş karşısında etkisiz kalması ve Ankara'ya yönelik sıcak yaklaşımları, İngiltere ve Fransa kamuoylarındaki savaş bıkkınlığı olduğunu belirtmek daha doğru olacaktır. İngiltere, Ankara'nın Moskova ile ilişkilerini ilerleterek maddi imkan sağlama konumuna getirmesinden rahatsızlık duymuş, ancak Yunanistan'a olan sorumluluğunu da göz ardı edememiştir.

14 Kasım'daki hükümet değişikliği ve Kralın Yunanistan'a dönmesi, İngiltere'nin Anadolu'da savaş halinde olan Yunanistan'a maddi desteğini kesmesine zemin hazırlamıştır. İngiltere, Sevr'de değişiklik yapılması konusunda Fransa ile aynı tutumu sergilemiş, ancak Fransa'nın aksine Yunan askerlerinin Anadolu'dan çekilmesine karşı çıkmıştır.

Rallis, iktidarı devralması sonrasında Anadolu'da Venizelos'tan farklı bir politika izlememiştir. İngiltere'nin maddi desteğini kaybetmiş Yunan ordusu, 06 Ocak'ta Bursa'dan Eskişehir ve Uşak'tan Afyon istikametine hareket emri almış, ancak 09-11 Ocak 1921 tarihinde İsmet İnönü komutalığındaki Türk kuvvetlerine yenilerek eski mevziilerine dönmek zorunda kalmıştır.

İki ordunun ilk kez karşılaştığı Birinci İnönü Muharebesi, Ankara'nın moralini yükselterek, Müttefiklerin Londra'da konferans hazırlığına başlamalarına sebep olmuştur. Ayrıca, Türkiye üzerindeki, Müttefikler ile Moskova arasındaki rekabeti de arttırmıştır.[183]

Londra Konferansı, 21 Şubat 1921 tarihinde başlamış ve Ankara Hükümeti, ısrarı sonucu, İstanbul'dan ayrı davetiye alarak Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey tarafından temsil edilmiştir. Rallis, Konferansa katılma yönündeki uzlaşmacı tutumundan dolayı istifa etmek durumunda kalmıştır. Londra Konferansı'nda Yunanistan'ı, ülkenin tezlerine gönülsüz olarak katılan yeni Başbakan

[183] Özakman, **Şu Çılgın…,** s.25. ve Fırat, "1919-1923 Yunanistan'la…", ss.186-187.

Kalogeropoulos savunmuştur. Ancak İngiltere, Kralcı Kalogeropoulos'un yanı sıra, Venizelos'un da görüşlerine başvurarak, arka planda daima var olmasını arzu etmiştir.[184]

Londra Konferansı'nda, Sevr'de yapılabilecek değişiklikler taraflara sunulmuştur. İstanbul, Boğazlar, ordu ve mali konularda yapılan değişiklikler Ankara'nın beklentilerinden uzak olmakla birlikte, Konferansta, İzmir'in Türk egemenliğine verilmesi, ancak şehirde bir Yunan kuvvetinin bulundurulması, yönetimin başında Milletler Cemiyeti (MC) tarafından görevlendirilecek Hıristiyan bir Vali'nin olması, iki tarafın da talebiyle bu statünün beş yıl sonra tekrar gözden geçirilebileceği, ayrıca Türk-Yunan nüfusunun belirlenmesi için bir sayım yapılması kararları alınmıştır.

Türk heyetinin, kararların görüşülmesi için süre isteyerek Londra'dan ayrılması sırasında, 23 Mart sabah saat 07.00'da, Yunan ordusu Eskişehir'den Afyon'a iki koldan yeniden saldırıya geçmiş ve İstanbul'da bulunan Yunan donanması da Karadeniz'e açılmıştır.[185]

Yunan kuvvetleri, 27 Mart'ta Afyon'u almış, ancak Kuzey'de, yine İsmet İnönü komutanlığındaki güçlere yenilerek geri çekilmiştir. İkinci İnönü Zaferi ile İtalya Anadolu'dan çekilmeye başlamış, Fransa ise barış görüşmeleri için zemin yoklama girişimlerini arttırmış ve Zonguldak'ı boşaltmıştır.

Yunanistan, mağlubiyet sonrasında, Anadolu'da kalabilmek için Türk kuvvetlerini yenmesi gerektiğini idrak ederek takviye güç sağlamak üzere çalışmalara hız vermiştir. 10 Temmuz'da başlayan üçüncü saldırı ile 17 Temmuz'da Kütahya'yı ele geçirmiş, 19 Temmuz'da Eskişehir'e girmiş ve 24 Ağustos'ta Türk güçleriyle karşılaşmıştır. Üç hafta süren çarpışmalar sonrasında Türk kuvvetleri Yunan ilerlemesini durdurmuşlar ve 08-10 Eylül'de karşı saldırıya geçerek Yunan askerini

[184] Salahi R.Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika,** Cilt – II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, II.Baskı, 1991, ss.117-132.
[185] Özakman, **Şu Çılgın…,** s.28. ve Fırat, "1919-1923 Yunanistan'la…", s.188.

Sakarya'dan püskürtmüşlerdir. Yunan kuvvetleri 20.000'den fazla kayıp vermiş ve Eskişehir'e çekilirken, köyleri yakmış, Türklerin kullanımını engellemek maksadıyla demiryollarına zarar vermiştir.[186]

Yunanistan, Sakarya Muharebesi ile Ankara'yı silah gücüne dayalı politikayla yenemeyeceğini ve Serves'i imzalatamayacağını anlamıştır. Bu yenilgi sonrasında Yunanistan'da ciddi iç çekişmeler yaşanmış ve tekrar Venizelos etkinlik kazanmaya başlayarak, Anadolu'da yaşanan savaş politikasındaki ulusal birlik bozulmuştur.[187] Sakarya Zaferi, Ankara'nın uluslararası kamuoyunda prestijini yükseltmiş ve 13 Ekim 1921 tarihinde Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan ile Kars Antlaşması, 20 Ekim 1921'de Fransa ile ön barış antlaşmasının imzalanmasına destek olmuştur.[188]

Söz konusu antlaşmalardan sonra Ankara, ilgi odağını Anadolu içlerinde bulunan Yunan kuvvetlerine çevirmiştir. Ancak, bu arada anlaşma zemini yaratılması maksadıyla 1922 yılı başlarında Paris'te toplanan Müttefiklerin aldıkları kararlar da yakından takip edilmiştir. Yunanistan konumu gereği, Paris'te alınan silah bırakışması kararlarını hemen kabul etmiştir.

Öte yandan, Ankara 22 Nisan 1922'de, silah bırakışması ile eş zamanlı olarak Anadolu'nun tahliyesini istemiştir. Müttefiklerin, Milli Hükümet'in bu talebinin, barış koşullarının tamamının kabul edilmesi halinde onay göreceğini belirtmesi üzerine Ankara, son derece zayıf durumda bulunan Yunan ordusuna yönelik son darbe için Büyük Taarruz'u başlatmıştır.[189] 26 Ağustos 1922 tarihinde, Türk kuvvetleri saldırılara başlamış ve yorgun Yunan cephesi kısa sürede yarılmıştır. 30 Ağustos günü Yunan kuvvetleri tamamen yenilerek geri çekilmeye başlamışlardır. Türk ordusu, 09 Eylül 1922'de İzmir'e, 10 Eylül 1922'de Bursa'ya, 17 Eylül 1922'de Bandırma ve Mudanya'ya girmiştir. 1922 Ekim ayında Türk-Yunan Savaşı sona

[186] Yunanlıların geri çekilmeleri esnasında Orta Anadolu bölgesinde yaptıkları mezalim hakkında bkz. Özcan, **Tarihin Işığında Yunan…,** ss.132-138.
[187] Fırat, "1919-1923 Yunanistan'la…" s.189. ve Smith, **Yunan…,** ss.328-330.
[188] Soysal, **Türk Dış Politikası İncelemeleri…,** s.42.
[189] Aptülahat Akşin, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi,** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI.Dizi, Sayı 56, 1991, ss.99-103.

ermiştir.[190] Yunanlılar, "Küçük Asya Felaketi"(Mikrasiatiki Katastrofi) olarak nitelendirdikleri bu hezimeti hiçbir zaman unutmamışlardır. Bu mağlubiyet, Türkiye'ye yönelik mevcut düşmanlık politikalarında her zaman yerini korumaktadır.

Öte yandan Fatih Tayfur, Küçük Asya Felaketi'nin, Yunanistan için askeri bir hezimetten çok, bölgede batı yönelimli, kendisine her zaman rakip olmaya potansiyel bir ulus devlet doğmasından kaynaklandığı görüşünü ifade etmektedir.[191] Türk-Yunan ilişkilerinin tarihsel perspektifi, M.Fatih Tayfur'un bu görüşündeki haklılığını gözler önüne açıkça sermektedir.

Türk kuvvetlerinin, Yunan ordusunu topraklarından uzaklaştırması sonrasında Çanakkale istikametine yürümesi ve İngiliz askerleri ile karşı karşıya gelmesi neticesinde, 11 Ekim 1922 tarihinde Türkiye ile Müttefikler arasında Mudanya Mütarekesi imzalanmış ve Trakya Meriç Nehri'ne kadar herhangi bir çatışma olmadan Türk kuvvetlerine bırakılmıştır.[192]

Mudanya Mütarekesi'nden bir hafta sonra, Müttefik güçler girişimde bulunarak Ankara'yı Lozan'da görüşmelere davet etmişlerdir.

24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması ile sonuçlanacak görüşmeler, 21 Kasım 1922 günü başlamış ve özellikle kapitülasyonlar yüzünde çıkan sorun nedeniyle iki buçuk aylık bir kesintiye uğramıştır. 23 Nisan 1923'te ikinci dönemi başlayan görüşmeler toplam sekiz ayda sona ermiştir.[193]

---

[190] Fırat, "1919-1923 Yunanistan'la…" ss.192-193.
[191] Tayfur, "Akdeniz'de Bir Adanın…", s.26.
[192] Yusuf Hikmet Bayur, **Türkiye Devleti'nin Dış Siyasası,** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI.Dizi, II.Baskı, 1995, s.118.
[193] Baskın Oran, "1919-1923 Lausanne Barış Antlaşması", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-I, İstanbul, İletişim Yayınları, I.Baskı, 2001, ss.215-219.

Konferansta ele alınan konular, Barış Antlaşması, Barış Antlaşması'nı tamamlayan sözleşmeler, bildiriler ve protokoller gibi ek belgelerden oluşan bağıtlarla sonuçlandırılmıştır.[194]

Yunanistan, Küçük Asya Felaketi sonrasında ciddi bir siyasi kriz içerisine girmiş ve bu krizi Yunan askerinin yanı sıra Anadolu'da mukim pek çok Rum'un da göç etmesiyle başlayan ekonomik sorunlar takip etmiştir.

Venizelos, Lozan Konferansı'na, Atina'ya sormadan tüm anlaşma ve belgeleri imzalama yetkisine sahip tek lider olarak katılmıştır. Konferans'ta, iki ülke arasında görüşülen meseleleri; sınır sorunları, insani sorunlar ve mali konular başlıkları altında ele almak mümkündür.[195]

Barış Antlaşması'nın ikinci maddesi; Trakya sınırını, Meriç Nehri'nin akım yolu olarak belirlemiştir. Yine sınır sorunları çerçevesinde, Gökçeada ve Bozcaada'nın Türkiye'ye verilmesi ve Yunanistan'a bırakılan Anadolu kıyısına yakın adaların askersizleştirilmesi öngörülmüştür.[196]

Türk heyeti Lozan'a, ulus devletin oluşturulması çerçevesinde homojen yapının sağlanması[197] maksadıyla, Türkiye sınırları içerisinde yaşayan Rumların mümkün olduğunca fazla sayıda Yunanistan'a göç etmesi fikri ile katılmıştır. Ancak, nüfus değişimi konusu Türk heyetinin hiç beklemediği bir anda Müttefikler tarafından dile getirilmiştir.

---

[194] Oran, "1919-1923 Lausanne Barış…", s.220., Lozan Barış Antlaşması ve tamamlayıcı belgelerin tam metinleri için bkz. İsmail Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları,** I.Cilt (1920-1945), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, II.Baskı, 1989, ss.67-242.

[195] Söz konusu sorunların üç başlık altında toplanması M.Fırat'tan alınmıştır. Melek Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-I, İstanbul, İletişim Yayınları, I.Baskı, 2001, s.326.

[196] Mehmet Gönlübol ve Cem Sar, "1919-1938 Yılları Arasında Türk Dış Politikası", Mehmet Gönlübol ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası,** Ankara, Siyasal Kitabevi, 8.Baskı, 1993, s.51.

[197] Nüfus Mübadelesi'ne, iki ülkedeki toplumların homojenleştirilmesi açısından bir yaklaşım için bkz. Ayhan Aktar, "Toplumsal Dokunun Dönüşümü: Türkiye ve Yunanistan'da Etnik ve Dini Homojenlik Arayışları", (Der.) Renee Hirschon, **Ege'yi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi,** (Çev.) Müfide Pekin, Ertuğ Altınay, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No:95, I.Baskı, Mart, 2005, ss.116-119.

MC'nin göçmen sorunlarını incelemekle görevli yetkilisi Norveçli Dr.Fridtjof Nansen, iki ülkede gerçekleştirdiği görüşmelerde tarafların ahali değişimine sıcak yaklaştıklarını dile getirmiş ve Yunanistan'daki Müslümanlarla, Anadolu'daki Ortodoksların isteğe bağlı olarak değiştirilebileceğini, İstanbul'daki Rumların değişim dışı tutulabileceğini önermiştir. Nansen'in bu konuda hazırladığı rapor, 01 Aralık 1922 tarihinde Konferans'ta okunmuştur.

Yunanistan ve Türkiye konuya farklı açılardan yaklaşmışlardır. Yunanistan, Küçük Asya Felaketi sonrasında orduları ile birlikte Anadolu'dan kaçan Rumlara yerleşim imkanı sağlanması maksadıyla kısıtlı sayıda yapılacak bir mübadeleye olumlu bakarken, Türkiye bu sayının mümkün oldukça yüksek tutulmasını ve Batı Trakya Müslüman Türkleri'nin bölgede çoğunluğu oluşturmaları nedeniyle mübadele dışı bırakılmalarını amaçlamıştır.[198]

Nüfusu Mübadelesi'nin, "gönüllü" olup olmayacağı konusu, Müttefiklerin ağırlıklarını koymaları neticesinde "zorunluluk" ilkesi çerçevesinde sonuçlanmıştır. Ancak, değişimin kimleri kapsayacağı ve İstanbul'un sınırları konusunda çeşitli problemler yaşanmıştır. Yunanistan, aldığı göçlerin yarattığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle İstanbul Rumları'nın mübadelesine karşı çıkmıştır. Yunanistan'ın bu görüşü, İstanbul Rumları ile ticari bağlantıları nedeniyle Müttefiklerden de destek bulmuştur. Görüşmeler sonucunda Türkiye, İstanbul Rumları'nın mübadele dışında kalmasını kabul etmiştir.

İstanbul'un sınırları konusunda ise, Yunanistan İzmit'e dayandırma arzusundayken, Türkiye Erenköy ile sınırlandırılmasını savunmuştur. Bu konuda, 1912 Belediye Kanunu'nda çizilen sınır, kabul edilerek sorun çözülmüştür.[199] 1912 kanunu ile sınırlandırıldığı şekilde, İstanbul Belediyesi sınırları içinde 30 Ekim 1918

[198] Kemal Arı, **Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925),** İstanbul, Türkiye Araştırmaları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Eylül, 1995, ss.16-17.
[199] Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…", ss.331-332.

gününden önce yerleşmiş bulunan tüm Rumlar, İstanbul'da mukim, 1913 Bükreş Antlaşması'nın saptamış olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanlar Batı Trakya'da mukim olarak nitelendirilmişler ve gayri mübadil (etabli) olarak muamele görmüşlerdir.

Bu gelişmeler çerçevesinde, Türk topraklarında yerleşik Rum Ortodoks dininden Türk uyruklular ile Yunanistan topraklarında mevcut Müslüman dininden Yunan uyrukluların, 01 Mayıs 1923 tarihinde başlamak üzere zorunlu mübadeleye tabii tutulacakları, İstanbul Rumları ile Batı Trakya Müslümanlarının kapsam dışı bırakılacağının belirtildiği nüfus mübadelesini içeren sözleşme ve ek protokol 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanmıştır.[200]

Türkiye'den 1.200.000 Ortodoks'un Yunanistan'a ve 450-500.000 Müslüman'ın da Türkiye'ye göç ettirildiği[201] Nüfus Mübadelesi'ne ilişkin protokolün imzalanması sonrasında, mübadelenin uygulanışının getirdiği zorluklar, iki ülke açısından değişik sorunlar doğurmuş[202] ve meselenin çözümü ancak 1930'da imzalanan anlaşmayla mümkün olmuştur.

Lozan'da Patrikhane'nin, sadece dini işlerle mükellef bir kurum olarak İstanbul'da kalması kararlaştırılmıştır. Lozan görüşmeleri esnasında Türkiye, Müttefiklerin Gayri-Müslimlerin askerlik muafiyeti koşuluna karşılık, Patrikhane'yi bir koz olarak kullanmış ve bunda başarılı olmuştur. Patrikhane meselesi Lozan Barış Antlaşması temel metni ve ek protokollerde yer almayarak, belirtilen statüde Türk iç hukukuna bırakılmıştır.[203]

---

[200] Arı, **Büyük Mübadele…,** s.18.
[201] Kemal Arı, "Bir Tarih Araştırma Konusu Olarak Mübadele", (Der.) Müfide Pekin, **Yeniden Kurulan Yaşamlar, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfusu Mübadelesi,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No:112, I.Baskı, Ekim, 2005, s.388.
[202] Uygulamanın getirdiği zorluklar ve Yunanistan'dan gelen mübadillerin Türk toplumsal yapısına etkileri hakkında etraflı bilgi için bkz. Mehmet Ali Gökaçtı, **Nüfus Mübadelesi, Kayıp Bir Kuşağın Hikayesi,** İstanbul, İletişim Yayınları, III.Baskı, 2004, ss.295-302.
[203] Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…", ss.334-335. ve Alexandris, **The Greek Minority…,** ss.87-95.

Konferansın ikinci döneminde ele alınan tazminat konusu, görüşmelerin zorlu ve sıkıntılı geçmesine neden olmuştur. Türkiye, savaş sırasında Yunanistan'a herhangi bir maddi hasar vermediğini, ancak Yunanistan'ın kendi ülkesinde maddi zarara yol açtığını, bu çerçevede, meblağ konusunda uzlaşma olmaması halinde bir hakem tarafından belirlenecek miktarın kendisine tazminat olarak verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yunanistan yaşadığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle tazminat verebilecek konumda olmadığından, Venizelos, Türkiye ile uzlaşmanın yollarını aramış ve maddi tazminat karşılığında Karaağaç bölgesinin Türkiye'ye teklif edilmesini tasarlamıştır.

Venizelos, 14 Mayıs'ta İsmet İnönü ile gerçekleştirdiği özel görüşmede, Yunanistan'ın söz konusu tazminatı ödeyemeyeceğini, ancak Türkiye'yi manevi bakımdan tatmin etmeye çalışacağını ifade etmiştir.

Bunun üzerine İsmet İnönü, Yunanistan'ın Türkiye'ye savaş tazminatını kabullenmesi ve Karaağaç'ı bırakması durumunda nakdi para olarak ödenmesinden vazgeçtiğini, Yunan tarafına bildirmiş ve bu öneri Yunan tarafınca kabul görmüştür.[204]

Lozan Antlaşması sonrasındaki beş yıllık dönem, 1928 yılına kadar, iki ülkenin söz konusu antlaşmadan kalan sorunlarla uğraşmaları çerçevesinde sürekli karşı karşıya geldikleri bir zaman dilimi olmuştur. Nüfus Mübadelesi'nin uygulanışından kaynaklanan sorunlar ve Patrikhane meselesi, Türkiye ile Yunanistan'ın iyi ilişkiler içerisine girmelerini engellemiştir. 1925 yılında başlayan karşılıklı görüşmeler, mevcut sorunların çözümü için atılan ilk önemli adımları teşkil etmiştir.[205]

7.2. Atatürk-Venizelos Dostluk Dönemi (1928-1939)

[204] Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı…,** Cilt – II, ss.343-346.
[205] Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…", ss.342-344.

Türkiye ile Yunanistan arasında, 1928 yılında Atatürk ve Venizelos tarafından başlatılan ve iki ülke arasında "ilk" olarak nitelendirilebilecek yumuşama ve yakınlaşma döneminin, 1950'li yılların ortasına dek devam ettiğini söylemek mümkündür. Söz konusu yakınlaşma, 1930'lu yıllarda imzalanan çeşitli anlaşmalarla doruk noktasına ulaşmış[206] ve Mustafa Kemal Atatürk, 1934 senesinde Eleftherios Venizelos tarafından Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiştir.[207]

1923-1928 yılları arasında Yunanistan, askeri darbeler ve siyasi krizlerle çalkalanmış, göçmenlerin getirdiği sosyal ve ekonomik sorunlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. 1922 yılında Kral Konstantin tahtı oğluna bırakmış, Küçük Asya Felaketi'nin sorumlusu olarak görülen sekiz politikacı ve asker 1922 yılı Kasım ayında, infaz edilen kişi sayısının ismini alacak "Altılılar" davasında yargılanarak ölüm cezasına çarptırılmışlardır. 1923 yılında yapılan seçimler ile anayasayı oluşturacak bir kurul belirlenmesi amaçlanmış ve monarşi taraftarlarının seçimleri boykot etmesi neticesinde Venizelos yanlıları çoğunluğu sağlamada başarılı olmuşlardır. Yine aynı yıl içerisinde Kral II.George, Yunanistan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. 1924 yılındaki halk oylaması, cumhuriyetin yeniden kurularak monarşinin kaldırılması ile sonuçlanmıştır. Ancak, seçimlerin yapılması ve monarşinin kaldırılması, 1927 yılına kadar anayasal cumhuriyetin kurumsallaşmasını sağlayamamıştır.[208]

1920 yılı Kasım ayı seçimlerini Kralcıların kazanması sonrasında Yunanistan'dan ayrılarak Paris ve Londra'da yaşayan Venizelos, ülkenin yaşadığı sıkıntıyı çözmesi amacıyla diğer siyasi parti liderleri tarafından Yunanistan'a davet edilerek, 1928 seçimlerine katılması yönünde ikna edilmiş ve söz konusu seçimlerini kazanarak Başbakan olmuştur.[209]

---

[206] Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980,** Cilt-I, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No:252, 9.Baskı, 1993, ss.325-327.
[207] Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…", s.350.
[208] Clogg, **Modern Yunanistan…,** ss.126-134.
[209] Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954,** Ankara, Siyasal Kitabevi, Haziran, 1997, s.81.

Venizelos, 1927 yılına kadar Avrupa'da yaşamasına rağmen, dönem içerisinde uzaktan da olsa Yunanistan siyasetinde etkisini daima göstermiştir. Başbakan olmasının akabinde, belirli iç düzenlemelere yönelişinin yanı sıra, dış ilişkilere de önem vererek, komşu devletlerle dostane münasebetler kurmayı amaçlamıştır.[210]

Öte yandan, savaştan yeni çıkmış olmanın getirdiği ağır ekonomik sorunlar içerisinde bulunan Türkiye Cumhuriyeti de, kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, modern bir yapıya kavuşmak maksadıyla bir dizi siyasi, kültürel ve sosyal değişimler yaşayarak, ulusal birliğin sağlanması için çeşitli inkılaplar yapmıştır. Lozan Antlaşması'ndan kalan, Müttefiklerle ilgili sorunları neticelendirmesini müteakip bölgede, özellikle Balkanlarda barış ve huzuru sağlayacak statükocu bir siyasa gütmüştür.[211]

İki devletin, yakınlaşmasına vesile olan en önemli dış etken, İtalya ve Bulgaristan'ın revizyonist politikaları olmuştur.[212] İtalya, I.Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik buhran ve diğer siyasi partilerin etkisizliği neticesinde, savaştan kısa bir süre sonra faşist bir yönetim altına girmiş ve Paris Barış Konferansı'nda isteklerinin göz ardı edildiğini yineleyerek revizyonist taleplerini dile getirmeye başlamıştır. Benito Mussolini, Başbakanlık görevini üstlenmesi sonrasında, hızla silahlanma ve sömürge yerleri arama politikası izleyerek, eski Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmak ve ülkesini Avrupa'nın başat gücü haline getirmeyi amaçlamıştır.[213]

İtalya'nın bu politikası, hedef dışı olsa da, tehdit nedeniyle silahlanma ve özellikle deniz silahlanmasına ayrı bir önem veren Türkiye ile Yunanistan'ın yakınlaşmasını sağlamıştır. Mussolini, Fransa ve Yugoslavya'ya karşı, Balkanlarda etki alanını genişletmek amacıyla, 30 Mayıs 1928'de Türkiye ile iki ayrı anlaşma

[210] Barbara Jelavich, **History of the Balkans-Twentieth Century,** Volume-II, New York USA, Cambridge University Pres, 1983, s.175. ve Clogg, **Modern Yunanistan…,** s.135.
[211] Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye…,** s.79. ve Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…, s.344.
[212] Birgül Demirtaş Coşkun, "Değişen Dünya Dengelerinde Türk-Yunan İlişkileri", (Der.) İdris Bal, **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası,** Ankara, Nobel Yayınları, II.Baskı, Ocak, 2004, s.246.
[213] Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1990,** Ankara, İmge Kitabevi, Genişletilmiş III.Baskı, Ekim, 1993, ss.27-29.

imzalamıştır. Söz konusu anlaşmalarla harekete geçen Atina, Roma ile 23 Eylül 1928 tarihinde, Türkiye ile İtalya arasındaki anlaşmaların hükümlerini içeren "Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Yargısal Çözüm Antlaşması" yapmıştır.[214]

Diğer taraftan, Neuilly Antlaşması'yla; Güney Dobruca'yı, Gümülcine'yi, Dedeağaç'ı, Tsaribrod ve Sturmitsa'yı bırakmak zorunda kalan Bulgaristan'da, toprak kayıpları nedeniyle bölgede revizyonist emeller güden bir devlet haline gelmiştir.[215]

Belirtilen bu koşullar altında, 30 Ağustos 1928 tarihinde Venizelos, İsmet İnönü'ye Türkiye'nin Yunanistan'dan herhangi bir toprak talebi olmadığına inandığını ve Yunanistan'ın da Türk topraklarında gözü bulunmadığını içeren bir mektup göndererek, iki devletin iyi ilişkiler gütmesini arzuladığını ifade etmiştir. Söz konusu mektup Türkiye'de olumlu karşılanmış ve İsmet İnönü tarafından aynı niyetlerle cevaplandırılmıştır.[216]

İki ülke arasında, 1930'larda imzalanan anlaşmalardan önce, 1925 Ankara ve 1926 Atina Anlaşmaları'na değinmek gerekmektedir. 1925 Ankara ve 1926 Atina Antlaşmaları'nın, iki ülke arasında Venizelos iktidarı ile başlayan iyi ilişkilerdeki önemi oldukça belirgindir. Bir defa, mübadeleden kaynaklanan mali ve hukuksal sorunları çözmeyi amaçlayan Ankara Antlaşması, Yunanistan'ın iç siyasi çalkantıları nedeniyle herhangi bir sonuca ulaşmasa da Lozan Antlaşması sonrasında iki ülke yetkililerinin ilk defa Avrupalı devletlerin herhangi bir müdahalesi olmadan karşı karşıya gelmelerine olanak vermiştir. Ayrıca, iki ülke tarafından birbirleri nezdine elçi atamalarına vesile olmuştur. Mali sorunların konu edildiği Atina Antlaşması ise, 01 Aralık 1926'da imzalanmış, ancak uygulanışında teknik sorunlarla karşılaşılmıştır. Atina Antlaşması, iki ülke yetkililerinin ikinci defa bir araya gelerek sorunları birebir görüşmelerini sağlamıştır.[217]

---

[214] Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…", s.345.
[215] Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi…,** s.148. ve Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye…,** ss.84-87.
[216] Gönlübol ve Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin…,** ss.61-63.
[217] Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…", s.344.

10 Haziran 1930 tarihli Ankara Sözleşmesi ile Nüfusu Mübadelesi'nden kalan sorunlar çözüme kavuşturulmuştur. Sözleşmede, Batı Trakya Müslümanları ve İstanbul Rumları, doğum yeri ve yerleştikleri tarihe bakılmaksızın yerleşik (etabli) kabul edilmişlerdir.[218] Ayrıca, mübadillerin geride bıraktığı mallar konusu da sonuçlandırılmıştır.

Ankara Sözleşmesi sonrasında, Venizelos 27 Ekim 1930 – 01 Kasım 1930 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiş ve 30 Ekim 1930'da Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşması, Deniz Kuvvetleri'nin Sınırlandırılmasına İlişkin Protokol ve İkamet, Ticaret, ve Seyrisefain Antlaşmaları imzalanmıştır. Belirtilen antlaşmalarla, Türk-Yunan ilişkileri, en azından bugüne kadar, tarihinde hiç yaşanmamış bir dostluk havasına girmiştir.[219]

Dönemin ilişkilerini ve özellikle Seyrisefain Antlaşması'nı, Hülya Demir ve Rıdvan Akar, *"Atatürk ve Venizelos'un Ege'de kurmak istedikleri minik bir Ege Topluluğu projesiydi."*[220] ifadeleri ile yorumlamaktadır.

Venizelos'un Ankara temasları ve imzalanan antlaşmalar sonrasında, İsmet İnönü Atina'yı ziyaret etmiştir. İki ülke arasında devam eden iyi ilişkiler Venizelos'un iktidarı kaybettiği yıl olan 1932'den sonra da etkisini göstermiş ve revizyonist Bulgaristan'dan gelebilecek saldırıya karşı, iki ülke arasında 1933 Samimi Anlaşma Belgesi imzalanmıştır. Ayrıca ekonomik işbirliği konusunda da Takas Anlaşması yapılmıştır.[221] 1938 yılında, Avrupa'daki siyasi durumun tehdit ve saldırılara açık hale gelmesi nedeniyle, iki ülke arasında imzalanan antlaşmaların (1930 ve 1933) sürelerinin uzatılması ve etkilerinin güçlendirilmesi maksadıyla, "Türkiye ile Yunanistan Arasındaki 1930 Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve

[218] Akalın, **Ede'de Bahar…,** s.100.
[219] Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…", ss..346-349.
[220] Hülya Demir ve Rıdvan Akar, **İstanbul'un Son Sürgünleri, 1964'te Rumların Sınırdışı Edilmesi,** İstanbul, İletişim Yayınları, III.Baskı, Ekim, 1994, ss.42-43.
[221] Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…", ss..349-350.

Hakemlik Antlaşması ve 1933 İçtenlikle Anlaşma Paktı'na Ek Antlaşma" başlığı altında, 27 Nisan 1938 tarihinde bir bağıt imzalanmıştır.[222]

Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki düzenlemelerle tatmin olmamış ülkelerin, özellikle Balkanlara yönelmeleri, Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluğu pekiştirerek bölgesel örgütlenme çabalarına sebep olmuştur. Bölgesel işbirliğini geliştirmek ve revizyonist ülkelerin mevcut dengeyi bozmalarına mani olmak gayesiyle Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında, 1934 yılında Balkan Antantı kurulmuştur. Söz konusu antant ile imzacı devletler, sınırlarını karşılıklı olarak güvence altına almışlardır. Ancak antantın, ekonomik ve ticari işbirliği dışında sadece güvenlik gereksinimlerini karşılaması, Balkan ülkeleri olan Bulgaristan ile Arnavutluğu içine alacak fikirler üzerinde fazla çaba harcamadan kurulması, güvenlik alanındaki bu işbirliğinin uzun ömürlü olmasını engellemiştir.[223]

Kuşkusuz, Türkiye ve Yunanistan arasındaki bu dostluk döneminin oluşturulmasında, dış dinamiklerin yanı sıra, iki ülkede mevcut liderlerin geniş bir vizyona sahip olmalarının da etkisi mevcuttur. Dönem içerisinde Yunan basınında, Türkiye ile Yunanistan'ın federatif bir yapı altında birleşmesi yönünde yazılar yayınlanmış, hatta Yunanlı General Plastiras'ın bile, merkezi İstanbul olacak, bu fikri desteklediğini dile getirdiği söylenmiştir.[224]

7.3. 1939-1955 Arasındaki Dönem

Ankara-Atina arasındaki yakınlık, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir nebze soğumakla birlikte, 1950'lerin ilk yarısına kadar devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması sonrasında Yunanistan'ın, İtalya, Almanya ve Bulgaristan tarafından işgali ve Türkiye'nin savaş dışı konumu, iyi ilişkileri durağanlaştırmış ve imzalanan antlaşmalardan doğan hükümlerin uygulanmasını olanaksız kılmıştır.

[222] Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile…,** I.Cilt, ss.588-590.
[223] Sander, **Siyasi Tarih 1918…,** ss.93-95.
[224] Demirtaş Coşkun, "Değişen Dünya…", s.246.

Savaş sırasında, üç devlet tarafından işgal edilen Yunanistan, 1930'larda yapılan anlaşmaları uygulamamakla Türkiye'yi eleştirmiş, Ankara ise, mevcut konumunu gündeme getirerek sadece Yunanistan'ı sözlü olarak desteklemekle yetinmiştir. Ancak Türkiye, Yunanistan'ın İtalyan işgali sırasında Bulgaristan'ın da saldırması halinde savaşa gireceğini ifade ederek, batı komşusunun iki cephede çatışmasını dolaylı olarak engellemiştir. Bunun yanı sıra, işgal altında bulunan Yunanistan'a gıda yardımı yapılmış ve İtalyanlar ile mücadele etmek için Yunanistan'a gitmek isteyen Türk vatandaşı Rumlara ses çıkartılmamıştır.[225]

Yunanistan, 1944 yılında, solcu ELAS ve sağcı EDES arasında kanlı çatışmalara sahne olacak, iki aşamada değerlendirilebilecek bir iç savaşa sürüklenmiştir. Söz konusu iç savaş 1950 yılında, Yugoslavya'nın Kominform'dan atılmasıyla Kuzey Yunanistan'daki çetecilere verdiği desteği kesmesi ve Truman Doktrini'nin etkisiyle sonuçlanmıştır.[226]

Çift kutuplu dünyanın kurulması aşamasında, Yunanistan ve Türkiye, Batı Bloku içerisinde yerlerini almışlardır. 1948 yılında imzalanan Ticaret Antlaşması, Türkiye ve Yunanistan'ın ekonomik alandaki işbirliğini bir nebze olsun canlandırmış ve iki ülkenin 1952 yılında, birlikte NATO'ya katılması yeniden oluşacak siyasi yakınlaşmanın temellerini atmıştır. Aynı yıl içerisinde, Yunanistan Başbakanı Sofokles Venizelos, Türkiye'yi ziyaret etmiş ve iki ülke arasında ticari yakınlaşmayı sağlayacak anlaşmalar imzalanmıştır. Yunanistan'ın bu atılımını, Başbakan Adnan Menderes ile birlikte Dışişleri Bakanı ve Genelkurmay Başkanı'nın, 26 Nisan 1952 tarihindeki, Atina ziyareti takip etmiştir. Yunan Kralı ve Kraliçesi'nin ziyareti ile aynı yıl içerisinde yer alan Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın ziyaretleri, iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden doruk noktasına ulaşmasını sağlamıştır.[227]

[225] Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la…", ss.576-581.
[226] Sander, **Siyasi Tarih 1918…,** ss.224-227.
[227] Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la…" ss.581-588.

Başbakan Menderes'in, Sofokles Venizelos'un Ankara ziyareti sırasında, yakın bir gelecekte alevleneceğini hissettiren Kıbrıs meselesi hakkındaki "Kıbrıs'ın, Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde çözülecek bir konu olduğuna inandığı" ifadeleri, iki ülke arasındaki ilişkilerin vardığı noktayı göstermektedir.[228]

Atatürk-Venizelos Dostluk Dönemi gelişmelerine benzer bir şekilde, Dünya'nın iki kutba bölünerek Soğuk Savaş'ın başlaması akabinde, iki ülke birbirine yakınlaşmış ve bu sefer farklı olan dış dinamiklerin etkisiyle yeniden bölgesel örgütlenmeye gidilmiştir. Bu temelde, ortak sorunların karşılıklı danışılacağı ve güvenlik sorunlarının birlikte analiz edileceği Balkan Paktı, 1953 yılında Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında imzalanmıştır. Söz konusu Pakt, 1954 yılı Ağustos ayında Bled Antlaşması ile ortaklık ittifakına dönüştürülmüştür. Ancak bu atmosfer, Kıbrıs sorununun 1950'li yılların ortasında iki ülke ilişkilerinde gündemin ilk maddesini oluşturması nedeniyle bozulmuştur.[229]

Soğuk Savaş sonrasında, iki ülkenin aynı blokta yer alması ve ABD'nin de etkisiyle başlayan Türk-Yunan yakınlaşmasını "İkinci Dostluk Dönemi" olarak nitelendirmek mümkündür.[230] Birinci Dostluk Dönemi'ne benzer şekilde, bu dönem içerisinde de, Yunan basınında iki ülkenin birleşmesini konu eden pek çok yazı yayınlanmıştır.[231]

İki ülkenin birleşmesi konusu, yakın dönem içerisinde de Dimitris Kitsikis örneğinde olduğu üzere, belirli Yunanlı Tarihçiler tarafından gündeme getirilmiş, ancak çalışmanın II.Bölümü'nde ele alınacak mevcut sorunlar nedeniyle, günümüzde geçerliliğini yitirmiş bir kavram olarak gözükmektedir.[232]

---

[228] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.55.
[229] Demirtaş Coşkun, "Değişen Dünya…", ss.246-247.
[230] Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la…" ss.584-586.
[231] Demirtaş Coşkun, "Değişen Dünya…", s.246.
[232] Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar…,** ss.190-193.

8. Sonuç

Yunanistan bugün, Türkiye'nin ifade ettiği şekilde, halkının "Yunan" ve ülkesinin de "Yunanistan" olarak adlandırmasını kabul etmemekte ve bu isimlendirmeyi düşmanlık göstergesi olarak nitelendirmektedir. Yunanistan'ın bu katı tavrına en büyük sebep şüphesiz, Atina'nın bunu "ulus devlete, milletinin bölünmez bütünlüğüne" yönelik bir tehdit olarak algılayışıdır.

Öte yandan Türkiye'de, Ege'nin karşı kıyısının "Ellada" yerine, "Yunanistan" olarak isimlendirilmesi ise, ülkenin adının Türk diline Yunanistan olarak yerleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Türk dış politikasında, karşı kıyı isimlendirilirken "Yunanistan" denmesinde, Atina'nın iddia ettiği gibi kasıt aramak en azından haksızlıktır.

Yunanistan bugün, kökenlerinin Eski Yunan'a, Hellenistik döneme ve Bizans İmparatorluğu'na dayandığı savını ileri sürmektedir. Ayrıca, "demokrasinin beşiği" olarak nitelendirilen Eski Yunan'ın selefi olduğu iddiası da diğer ve özellikle Batı ülkeleri nezdinde itibar görmesini sağlamaktadır. Ancak bölgenin coğrafi yapısı, mevcut göçler göz önüne alındığında, çağdaş Yunan ulusunun kan bağından öte kültürel bir birliktelikten müteşekkil olduğunu açıkça göstermektedir.

Öte yandan, Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısı ve işleyişi gereği, Rum Gayri Müslim tebaa millet sistemi içerisinde yer almış ve belirli ayrıcalıklara sahip olmuştur. Ancak, söz konusu ayrıcalıklar bugün, Yunanlılar tarafından menfi yönde algılansa da, bağımsızlığına gidilen yolda Yunan ulusal bilincinin oluşmasına ve gelişmesine imkanlar hazırlamıştır. Bu çerçevede, Yunanlı tarihçilerden bir kısmının da ifade ettiği şekliyle, Yunanlılar; Osmanlı yönetimi altında ezilen, cefakeş halktan ziyade İmparatorluğun ortağı gibi yaşamışlardır.

Yunanistan Batılı güçlerin de desteğiyle bağımsızlığını kazanması sonrasında, Osmanlı İmparatorluğu aleyhine dört defa topraklarını genişletmiş, ancak kuvvet

yoluyla son genişleme teşebbüsü olan Anadolu'nun işgalinde başarılı olamamıştır. Lozan Barış Antlaşması, iki ülke arasında bir denge kurmakla birlikte, Yunanistan'ın karşısına, bölgenin kaynaklarının paylaşımı temelinde bundan böyle rakip olacak Türkiye Cumhuriyeti'ni çıkarmıştır.

İki ülke, dönemin liderlerinin vizyonu, iç gelişmelerde amaçlanan hedefler ve dışarıdan algılanan tehdit çerçevesinde, Lozan Antlaşması'nın bıraktığı sorunların çözümü akabinde bir yakınlaşma sürecine girerek, çeşitli anlaşmalarla bunu pekiştirmişlerdir. Söz konusu yakınlaşma, II.Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı sonrasında da farklı dinamikler çerçevesinde devam etmiş, 1950'li yılların ortasına kadar sürmüştür.

Ancak, 1950'li yılların ortasında başlayan ve temelde Yunanistan'ın Ada'ya yönelik ihtirasları nedeniyle doğan Kıbrıs meselesi ve buradan kaynaklanan sorunların Ege'ye sirayet etmesi, bu yakınlaşma dönemlerini çok çabuk unutturmuştur.

Tarihsel süreç, ortak geçmişe rağmen, iki ülkenin farklı yaklaşımları nedeniyle, birbirlerine karşı bakış açısını belirleyen ve sonunda başlı başına soruna dönüştüren bir faktördür. Bu çerçevede, iki toplum için de karşı taraf "öteki" konumundadır.

Fakat tarihsel boyut içindeki yakınlaşma dönemleri de iki ülkenin, günümüzde mevcut sorunlar gibi problemlerle yüzleşmedikleri takdirde, tüm geçmişin farklı yorumlanışına rağmen, iyi ilişkiler kurabileceğinin de temel göstergesidir.

BÖLÜM – II: İKİ ÜLKE ARASINDAKİ MEVCUT SORUNLAR

1. Giriş

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar; Kıbrıs, Ege ve Azınlıklar meselesiyle bitmemektedir. İki ülke arasında bu sorunlara ilave edilebilecek ve zaman zaman kriz yaratan başka problemler de mevcuttur. Yunanistan, Türkiye'nin aleyhine faaliyet yürüten terör örgütlerine uzun bir dönem destek vermiş, diasporadaki soydaşlarının kurduğu lobiler vasıtasıyla Türkiye'nin uluslararası arenada köşeye sıkıştırılmasını hedeflemiş, çevreleme politikaları kapsamında "düşmanımın düşmanı benim dostumdur" prensibini benimsemiş ve sorunları Avrupa Birliği platformuna taşıyarak sonuçlarını lehine çevirmeye gayret etmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türk–Yunan sorunları ele alınacaktır. İlk olarak, iki ülke açısından da büyük öneme haiz Kıbrıs meselesi, tarihsel boyut içinde irdelenecek ve akabinde Ege kaynaklı sorunların mahiyeti, iki tarafın bakış açısıyla birlikte analiz edilecektir. Batı Trakya Türk Azınlığı'nın doğuşu, muadili İstanbul Rum azınlığı ile sosyal alandaki karşılaştırılması yapılarak, Yunanistan'ın azınlığa yönelik politikaları ve 1999 yılının ikinci yarısında başlayan yumuşamanın bu politikalara etkisi aktarılacaktır. Bu bölümün son kısmında ise, Yunanistan'ın sorun olarak nitelendirmediği, ancak Türkiye açısından bariz birer sorunu teşkil eden ve yukarıda bahsedilen diğer problemler açıklanacaktır.

2. Kıbrıs Sorunu

Kıbrıs Meselesi, Türkiye ve Yunanistan arasında, iki taraf açısından da en temel sorundur. Özellikle Yunanistan, her ne kadar Kıbrıs'a uzaklığı, Türkiye'ye nazaran daha fazla olsa da, Ada'nın olası bir Türk egemenliğine girmesini hiçbir zaman kabullenemeyecek görüntüsü sergilemektedir. Öte yandan Türkiye de, Kıbrıs'ın muhtemel bir Yunan hakimiyetiyle kendisini çevrelenmiş hissetmekte ve Akdeniz'e açılan kapısının kapandığı duygusuna kapılmaktadır. Ada'nın bölgedeki

stratejik önemi, 1950'li yılların ortalarından beri verilen mücadelenin en güzel kanıtıdır.

2.1. Ada'nın Konumu, Stratejik Önemi ve Tarihsel Süreç

2.1.1. Kıbrıs Adası'nın Konumu

Kıbrıs Adası, Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'deki üçüncü büyük adadır. Toplam yüzölçümü 9251 kilometrekaredir (3572 milkare). Boyutları, kuzeyden güneye 100 km (62 mil), doğudan batıya ise 240 km(149 mil) dir.[1] (Bkz Ek-II)

33-35 doğu boylamlarıyla, 34-36 kuzey enlemleri arasındaki Ada, Türkiye'nin 42 mil güneyinde, Suriye'nin 77 mil batısında, Mısır Arap Cumhuriyeti'nin 300 mil kuzeyinde ve Yunanistan anakarasının yaklaşık olarak 650 mil güney doğusunda bulunmaktadır.[2]

Kıbrıs Adası'nın, isminin kökeni hakkında çeşitli rivayetler mevcuttur. Bunlara göre; Ada'nın ismini, Kına Çiçeği denilen bir çiçekten aldığı veya Kiniros'un kızının isminden türediği, yahut aşk ilahesi Kipris'ten geldiği söylenmektedir. Tarihte Kıbrıs, meşhur şehirlerinin adlarına göre Amatusya, Pafya ve Salaminya namı ile de anılmıştır. Hititler zamanında Alaşya ve Asi ile Finikeliler devrinde ise Kittim(Hetim) olarak adlandırılmıştır. Ayrıca, Avrupa dillerindeki bakırın isminin, Kıbrıs'ın isminden türediği de ifade edilmektedir.[3]

---

[1] Kıbrıs Cumhuriyeti (GKRY), About Cyprus, Land, Resmi İnternet Sitesi,10 Ağustos 2001, GKRY, (Bakılan Tarih: 17 Aralık 2005)
http://www.cyprus.gov.cy/cyphome/govhome.nsf/Main?OpenFrameset&Frame=Top&src=/cyphome/govhome.nsf/TurkishLookup?ReadForm&languageNo=1

[2] Zaim M.Necatigil, **The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law,** New York USA, Oxford University Press, Revised Second Edition, 1996, s.1.

[3] Fikret Halil Alasya, **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Seri-III, Sayı:I-B, 1964, s.13.

Meserya Ovası Ada'nın tahıl ambarı olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu ovanın sınırları, Kuzeydeki Beşparmak Dağları'ndan başlayarak güneydeki Trodos sıra dağlarına ve Güzelyurt (Omorfo) Koy'undan, Gazimagosa'ya kadar uzanmaktadır.[4]

Trodos Sıra Dağları'nın en yüksek noktası 1953 metre olan Olimpus Tepesi'dir. Ada'nın kuzeyinde, denize paralel uzanan Beşparmak Dağları'nın en yüksek noktası ise, 1024 metre olan Selvitepe'dir.[5]

Ada nüfusunun, %24.6'sını Kıbrıs Türkleri, %74.7'sini Kıbrıslı Rumlar oluşturmaktadır. Maronitler, Latin kökenliler, Ermeniler ve İngiliz vatandaşları küçük gruplar halinde adadaki mevcudiyetlerini korumaktadırlar. Kıbrıs'taki Türkler İslam dinine mensuptur, Rumlar ise, Hıristiyan olup Yunan Ortodoks Kilisesi'ne bağlıdırlar.[6]

2.1.2. Kıbrıs Adası'nın Stratejik Önemi

Ahmet Davutoğlu, Kıbrıs Adası'nı "Türkiye'nin Stratejik Kördüğümü" olarak nitelendirmektedir.[7] Günümüze kadar devam eden Kıbrıs meselesi, genellikle siyasi boyutu ile uluslararası arenada yerini almış, ilgili olduğu Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve hatta ABD ile Avrupa Birliği'ni genel olarak siyasi yönleriyle etkilemiştir.

Oysa, Kıbrıs Adası stratejik boyutu çerçevesinde Avrupa, Asya ve Afrika'ya eşit uzaklıktadır. Bu sebeple merkezi bir konuma sahiptir. Bunu yanı sıra Girit Adası

[4] Rauf Denktaş, **The Cyprus Triangle**, New York USA, The Office of the Turkish Republic of Northern Cyprus, 1988, s.17.
[5] Kıbrıs'taki yerleşim birimleri ve coğrafi oluşumların, Türkçe alfabetik dizine göre, Yunanca ve İngilizce isimlendirilmesi ve konumları hakkında bkz. Ata Atun, **Kıbrıs'ın 2500 Yıllık Geçmişinde Tarihin Derinliklerinde Kaybolmuş Yer İsimleri,** KKTC, SAMTAY Vakfı Yayınları, No:11, I.Basım, Ekim, 2004, ss.55-77.
[6] Denktaş, **The Cyprus…,** s.17.
[7] Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu,** İstanbul, Küre Yayınları, 14. Baskı, Kasım, 2003, s.175.

ile birlikte su geçiş yollarının kesiştiği bir hat üzerindedir. İki kıtayı ayıran Çanakkale ve İstanbul Boğazı ile Asya ve Afrika'yı bölen Suveyş Kanalı arasında yer alması sebebiyle bölgede adeta sabit bir üs durumundadır.[8]

Ayrıca, çağımızda ülkelerin temel ihtiyacı konumunda bulunan petrolün, hareket güzergahı çerçevesinde, özellikle Hazar petrolünün Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı ile Akdeniz'e açıldığı Ceyhan kapısının ilk korunma noktasıdır. Bu bağlamda, Avrupa'nın enerji güvenliğinde kilit bir mevkie sahiptir.[9]

Bu sebepledir ki İngiltere, mevcut üsleriyle Ada'daki varlığını hala sürdürmektedir. Londra'nın, Ada'dan çekilme niyetinin henüz olmaması Kıbrıs'ın stratejik öneminin en güzel kanıtıdır.[10]

2.1.3. Kıbrıs Adası'nın Tarihi

Kıbrıs, yukarıda değinilen jeostratejik konumu çerçevesinde ve medeniyet bölgelerinin arasında yer alışı nedeniyle tarihin en eski devirlerinden beri gerek Anadolu'ya, gerekse Suriye'ye egemen olan devletlerin kendi topraklarına katma arzuları güttüğü bir ada olmuştur.

Ancak, jeostratejik ve jeopolitik önemine karşın, tarihi boyunca yazgısı dışardan belirlenmiş, bu bağlamda halkına danışılmadan alınıp satılan, egemenliği devredilen bir ülke olarak değerlendirilmiştir.[11]

---

[8] Davutoğlu, **Stratejik Derinlik…,** ss.175-176.
[9] Nejat Eslen, "Kıbrıs'ın Küresel, Bölgesel ve Türkiye'nin Güvenliği Açısından Jeostratejik Önemi", (Ed.) İrfan Kalaycı, **Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,** Ankara, Nobel Yayınları, I.Baskı, Aralık, 2004, ss.91-96.
[10] Haldun Çancı, **Kıbrıs'ta Son Perde - ABD, AB ve AKP Üçgeninde Küreselleşen Kıbrıs,** İstanbul, Otopsi Yayınları, I.Basım, Nisan, 2004, s.21.
[11] Erol Mütercimler, **Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekatı,** İstanbul, Arba Yayınları, İkinci Baskı, Temmuz, 1998, s.33.

Arkeolojik araştırmalardan, jeolojik devrin ikinci ve üçüncü zamanında yaşanan bir çöküntü sonucunda Hatay Bölgesi'nden koparak bir ada biçimine geldiği ve ilk yerleşimcilerinin Anadolu kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Ada, M.Ö. 15.yüzyılda Hitit egemenliği altına girmiştir. Mısır Hükümdarlarından III.Tutmez M.Ö.1450 yılında Ada'yı işgal etmiştir. Kıbrıs, M.Ö.1320'de tekrar Hititler tarafından alınmış ve kısa bir müddet sonra ikinci defa Mısırlıların kontrolüne geçmiştir. Yunanlılar, M.Ö.1200 yılından itibaren Ada'da çeşitli kent krallıkları kurmuşlardır. Yunanlılardan sonra Kıbrıs'ı; Fenikeliler, daha sonra Asuriler, Mısırlılar (üçüncü defa), Persler, Makedonlar, Ptolemy Sülalesi, Romalılar, Bizanslılar, İngilizler ve Cenevizliler ile 1571 yılına kadar Venedikliler yönetmişlerdir.[12]

Zaim M.Necatigil, Yunanlıların Kıbrıs'ta şehir krallıklar kurmalarına rağmen tarihin hiçbir kesitinde Ada'nın tamamına egemen olmadıklarını, Rumların Ege Kolonilerinin varisleri olduğu iddialarının arkeologlar tarafından tartışıldığını ifade etmektedir.[13]

Ada, 1489 yılında Venediklilerin eline geçmiş ve bu dönemde Kıbrıs'ta, terör ve korsan yönetimi hüküm sürmüştür. Halk, Venediklilerin zulüm ve baskısı altında adeta ezilmiştir.

Ada'nın stratejik öneminin yanı sıra, Venediklilerden duyulan tehdit ve Doğu Akdeniz'in güvenliğini tehlikeye sokan korsanlık, Osmanlı Devleti'nin, bütünlüğü ve geleceğinin bekası için Kıbrıs'ı topraklarına katmasını bir zorunluluk durumuna getirmiştir. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu, 1878'e dek Kıbrıs Adası'ndaki egemenliğini korumuştur.[14]

---

[12] Hüner Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı-Nasıl Bir Çözüm?,** Ankara, Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Şubat, 2005, ss.45-49. ve Mütercimler, **Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs...,** ss.33-34.
[13] Necatigil, **The Cyprus Question…,** s.1.
[14] Mütercimler, **Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs…,** s.35.

Türklerin, Kıbrıs'ı fethetmelerinde bir başka öğe ise, buradaki Rumların Ada'nın bir önceki sahibi Venediklilerin baskılarından çok çekmeleri ve buradaki Ortodoks Kilisesi'nin biraz olsun Venedik hakimiyetinden kurtulması için Osmanlı İmparatorluğu'na yaptıkları çağrılardır.[15]

1571'den bu yana, Ada'nın nüfusunun çoğunluğunu Ortodoks Rumlar ve Müslüman Türkler oluşturmaktadır. Ada'daki Müslüman Türkler, Osmanlı İmparatorluğu'nun fethi sonrasında Anadolu'dan Kıbrıs'a yollanmış ve Venediklilerden boşalan topraklara yerleştirilmiştir.[16] Osmanlı döneminde, Ortodoks Rumlara mali yardımlarda bulunulmuş ve Katoliklere karşı Ortodoksların eski ayrıcalıkları canlandırılmıştır. Osmanlılar Ada'yı fethettikleri tarihten, kaybettikleri tarih olan 1878 yılına kadar, Türklerle Rumlar bir arada barış içinde yaşamayı başarmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu Kıbrıs'ı, millet sistemi ile yönetmiştir. Söz konusu yönetim çerçevesinde Rumlar, Ortodoks Kilisesi'nin himayesinde, eğitim, sosyal ve din işlerini yürüterek yarı otonom bir idare altında yaşamışlardır.[17]

Osmanlı İmparatorluğu, 93 Harbi'nde, İngiltere'nin Rusya'ya karşı diplomatik desteği temelinde, 1878 yılında Ada'nın yönetimini bu ülkeye kiralamıştır. 04 Haziran 1878 tarihinde Osmanlı Devleti başkentinde imzalanan anlaşma ile İngiltere, Kars, Ardahan ve Batum'a giren Rus ordularının geri çekilmesi karşılığında Kıbrıs'ın kullanım ve yönetim hakkını elde etmiştir.[18]

01 Temmuz 1878 günü, 04 Haziran 1878 tarihinde imzalanan söz konusu Savunma İttifakı Konvansiyonu'na yapılan ve konvansiyonun ekinde yer alan bir madde çerçevesinde, Rusya'nın son savaş esnasında ele geçirdiği yerler ve

[15] Necati Münir Ertekün, **The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus,** Great Britain, K.Rüstem and Brother, Oxford University Press, Second Edition, 1984, s.1.
[16] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.53.
[17] Necatigil, **The Cyprus Question…,** s.1.
[18] Sibel Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de Egemenlik Mücadelesi", Kemal İnat ve diğerleri, **Dünya Çatışma Bölgeleri,** Ankara, Nobel Yayınları, I.Baskı, Nisan, 2004, s.140.

Osmanlı'ya ait olan Kars'tan çekilmesi halinde Kıbrıs Adası'nın İngiltere tarafından boşaltılması ve anlaşmanın fesh edilmesi öngörülmüştür.[19] Fakat İngiltere, Kıbrıs'ta bir koloni yönetimi kurarak 1960 yılına kadar Ada'dan ayrılmayı kabul etmemiştir.

Ada'daki çoğunluğu oluşturan Rumların, Türkleri göz ardı ederek, İngilizlere karşı verdikleri tek yanlı mücadelede, bağımsızlıktan ziyade, Yunanistan'a bağlanmayı (enosis) tercih etmeleri, iki toplum arasındaki mesafeyi derinleştirmiş ve ortak hareket kabiliyetlerini yok etmiştir. Ayrıca, yönetim gereği Rumların Ortodoks Kilisesi'ne bağlı olması ve kilise çevresinde yarı otonom bir idare ile yönetilmesi de bu farklı olma durumunu desteklemiştir.[20] Bu çerçevede, Ada'daki Türkler ve Rumların, yaşadıkları bölgeyi bir ortaklık ve işbirliği içerisinde savunduklarını söylemek zordur.

I.Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın yanında yer almasıyla İngiltere, 05 Kasım 1914 tarihinde Krallık Konseyi kararı ile Kıbrıs'ı ilhak etmiştir. Türkiye bu ilhak kararını, 1923 Lozan Barış Antlaşması ile onaylamıştır.[21] Lozan görüşmeleri sırasında kapitülasyonların fesh edilmesi konusunda İngilizleri daha da uzlaşmaz bir tavır içine itebilir endişesiyle, Kıbrıs meselesinin gündeme getirilmesinden özenle imtina edilmiştir.[22] Ayrıca, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin, dış münasebetlerde sorunları giderme ve içeride reformlarla uğraşma politikasının da, Kıbrıs'ın İngilizlere bırakılmasında etkin olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir.[23]

---

[19] 04 Haziran 1878 tarihinde İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan Savunma İttifakı Konvansiyonu ile söz konusu anlaşmaya 01 Temmuz 1878'de yapılan ek'in metinleri hakkında bkz. Kemal Rüstem (Chief Editor), **North Cyprus Almanack,** London, Published by K.Rustem & Brother, Printed by Context Typesetting Systems Ltd. Marlow-Bucks, 1987, ss.231-233.
[20] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.53.
[21] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", ss.140-141.
[22] William Hale, **Türk Dış Politikası 1774-2000,** (Çev.) Petek Demir, İstanbul, Mozaik Yayınevi, 2000, s.131.
[23] Nasuh Uslu, "Kıbrıs Sorunu", (Ed.) İdris Bal, **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası**, Ankara, Nobel Yayınları, II.Baskı, Ocak, 2004, s.301.

İngiltere, Lozan Antlaşması sonrasında, 1925 yılından başlamak üzere Ada'yı Kraliyet Kolonisi olarak, İngiliz Vali denetiminde ve 1931 yılında Rumların enosis için ayaklanması sonucunda fesh edilecek Yasama Meclisi eşliğinde yönetmiştir.[24]

1920'li yılların ilk yarısından 1950'lerin ilk yarısına kadar olan zaman dilimini, Kıbrıslı Rumların İngiltere'ye karşı enosis'i sürekli gündeme getirerek Yunanistan'a bağlanmaları için zemin oluşturma ve ekonomik olarak Türklere nazaran güçlenme dönemi olarak nitelendirmek mümkündür.

Yunanistan, Kıbrıs'ı resmi olarak talep ettiğini, ilk defa 30 Aralık 1918 tarihinde dile getirmiş ve 10 yıl sonra İngiltere, Rusya ve Fransa'ya nota vererek enosis fikrini açıklamıştır. Bu fikir temelinde, 1931 yılında İngiliz yönetimine karşı, Lefkoşa'daki Vali Konağı'nın yakılmasına varacak isyanlar baş göstermiştir.[25] 1940'lı yıllardan başlamak koşuluyla, Rumların tüm ulusal ve dini törenleri Yunanistan ile birleşme için gösteri yapma aracı olmuştur.

1940'ların ikinci yarısında, Rum sağcı ve komünist partilerinin temsilcileri Londra'ya giderek Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi için çeşitli girişimlerde bulunarak destek talep etmişlerdir. Bu girişimler ve baskılar neticesinde, 1948 yılında İngiltere Kıbrıs'a "kendi yönetim hakkını" vermiş, fakat Rumlar tarafından enosis'i engelleyen bir hareket olacağı düşüncesiyle kabul edilmemiştir. 15 Ocak 1950 tarihinde Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Yunanistan ile birleşmek için gayri resmi bir plebisit düzenlemiştir. İngiltere'nin tanımadığı oylamaya 224.700 Rum katılmış ve Yunanistan'a katılma yönünde 215.000 oy çıkmıştır.[26] Rumların enosis talebinin, 1950'li yılların başında, Yunanistan tarafından sessiz bir şekilde destek gördüğünü söylemek mümkündür.[27]

---

[24] Rüstem (Chief Editor), **North Cyprus…,** s.12.
[25] Ahmet Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu-Çözüm Arayışları "Annan Planı ve Referandum Süreci",** Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti., I.Baskı, 2005, ss.10-14.
[26] Denktaş, **The Cyprus…,** s.21. ve Mütercimler, **Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs…,** s.51.
[27] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.73-75.

Kıbrıs konusu, 1950'li yıllarda Yunanistan tarafından uluslararası arenaya taşınmıştır. Öte yandan, Türkiye 1950'lere kadar ve 50'li yılların ilk yarısında Kıbrıs konusu ile siyasi açıdan pek ilgili görünmemekle birlikte, Ada'daki Türklerin konumunu daima göz önünde bulundurmuştur.[28]

2.2. Sorunun Ortaya Çıkışı - 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti ve 1974 Barış Harekatı'nı Gerekli Kılan Nedenler

2.2.1. Sorunun Ortaya Çıkışı ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti

Kıbrıs Sorunu, 1950'li yılların ortalarında, Türk dış politikasının ana konularından biri haline gelmiştir. Yunanistan'ın 1954 yılında, İngiltere'nin Ada üzerindeki yönetiminden şikayetçi olarak Kıbrıs meselesini milletlerarası bir uyuşmazlık temelinde ve Ada halkına self determinasyon (kaderini tayin etme hakkı) prensibinin uygulanması çerçevesinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'na taşıması, Türkiye'yi de soruna doğrudan taraf etmiştir. Kıbrıs konusu BM nezdinde, 14 Aralık 1954 tarihinde siyasal komitede gündeme gelmiş, ancak ilgili tarafların çıkarları açısından Ada'nın Yunanistan'a bırakılması uygun görülmemiştir.[29]

Yunanistan'ın, Kıbrıs meselesini BM'ye taşıyarak uluslararası bir hale getirmesindeki amacının, II.Dünya Savaşı sonrasında belirginleşen sömürgeci aleyhtarlığı akımından yararlanmak olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir.[30]

Ancak, Yunanlı Akademisyen Theodoros A.Kouloumbis, Yunanistan'ın Kıbrıs meselesini BM Genel Kurulu'na taşımasının, söz konusu dönem içerisinde

[28] Hale, **Türk Dış Politikası…,** ss.131-132.
[29] Hasan Hüseyin Doğan, "Kıbrıs'ın Kiraya Verilmesi: Tarihsel Süreci ve Türk Dış Politikası Gündemine Yeniden Taşınması", (Ed.) İrfan Kalaycı, **Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,** Ankara, Nobel Yayınları, I.Baskı, Aralık, 2004, s.368.
[30] Suat Bilge, "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Türkiye-Sovyetler Birliği Münasebetleri", Mehmet Gönlübol ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990),** Ankara, Siyasal Kitabevi, 8.Baskı, 1993, ss.337-338.

Yunanistan'ı destekleyecek ülkelerin bulunmaması nedeniyle, anılan ülkenin Kıbrıs politikasında yaptığı ilk hata olduğunu ifade etmektedir.[31]

Yunanistan, 1950'li yılların başında, bir yandan Batı İttifakı ve Türkiye ile mevcut iyi ilişkiler, öte yandan iç kamuoyundan hissettiği enosis baskıları karşısında bir ikilem yaşamıştır. Ancak, iç kamuoyunun talepleri ağır başmış ve 1951 yılında enosis resmen dile getirilmiştir.[32]

BM'nin, 17 Aralık 1954 yılında, konunun görüşülmesinin ertelenmesi yönündeki resmi kararı, Yunanistan'ın EOKA'nın[33] faaliyetlerine sıcak bakmasını sağlamıştır. EOKA, 01 Nisan 1955 tarihinde, Ada'daki İngiliz unsurlara karşı silahlı mücadeleye başlamıştır.[34]

İngiltere, EOKA'nın faaliyetleri sebebiyle 1955 yılında, Türk ve Yunan Hükümet temsilcilerini Londra'da yapılacak bir konferansa davet etmiştir. Bu konferansta, İngiliz hakimiyeti altında Türk ve Rum taraflarının kendi kendilerini yönetmeleri konusu üzerinde durulmuş, ancak sonuç alınamamıştır. Türk Dışişleri Bakanı, Londra Konferansı'nda Ada'daki İngiliz hakimiyetinin sona ermesi halinde tüm Ada'nın Türkiye'ye iade edilmesi gerektiğini savunmuştur.[35]

Kıbrıs meselesinde Yunanistan'ı, taleplerini dillendirmeye cesaretlendiren temel unsurların başında, Türkiye'nin 1950'li yılların ilk yarısında güttüğü dış politika gelmektedir.[36] Türkiye, II.Dünya Savaşı sonrası ve Soğuk Savaşın başladığı ilk yıllarda Sovyetler Birliği'nden aldığı tehditlerle ciddi bir güvenlik bunalımına

[31] Theodoros A.Kouloumbis, **Kipriako, Lathi, Didagmata kai Prooptikes,** Atina, ELİAMEP I.Sideris Yayınları, 1996, s.80. (Kitabın adı :Kıbrıs Sorunu, Yanlışlar, Dersler ve Umutlar - Çalışmada yapılan tüm tercümeler sahibine aittir)
[32] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.73-74. ve Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** s.18.
[33] EOKA (Etniki Organosi Kiprion Agoniston)'nın açılımının Türkçesi "Kıbrıs Mücadelesi İçin Milli Örgüt"tür.
[34] Faruk Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri & BüyükGüçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar,** İstanbul, Der Yayınları, No:269, 2000, s.9.
[35] Hale, **Türk Dış Politikası…,** s.132.
[36] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.55.

girmiştir. Ankara'nın Batı Bloku içerisinde yer alma çabaları, Yunanistan ile mevcut Kıbrıs sorunuyla ilgilenmesini engellemiştir.

Ancak bunun, Türkiye'nin Ada ile hiç ilgilenmediği anlamına geldiğini söylemek yanlış veya en azından eksiktir. 1940'lı yılların sonunda, Türk basınında, Kıbrıs hakkında yazılar yayımlanmış, üniversite gençliği tarafından çeşitli mitingler düzenlenmiş ve 1953 yılında Türkiye Milli Talebe Federasyonu tarafından Kıbrıs'ın "ulusal dava" olduğu beyan edilmiştir.[37]

Türklere uygulanan terör ve Yunanistan'ın enosis temelinde uluslararası camiadaki girişimleri, Türkiye'yi Lozan Antlaşması ile kurulan mevcut dengenin değiştiği endişelerine yöneltmiştir.[38] Ancak, NATO üyesi, güvenlik sorunlarını aşmış Türkiye, 1956 yılında Kıbrıs siyasasını değiştirerek Rumların enosis fikrine karşılık taksim tezini savunmaya başlamıştır.[39]

1955-1959 yılları arasında, Kıbrıs'ın yönetim şekli konusunda, İngiltere tarafından ilgili ülkelerin de dahil olduğu karşılıklı toplumlara, I.Mac Millan Planı, I. ve II.Harding Planları, Radcliffe Anayasa Tasarısı, Hugh Foot Muhtariyet Anayasa Tasarısı, II.Macmillan Planı ve Spaak Planı gibi pek çok tasarı sunulmuş, ancak enosis talebini karşılamaması sebebiyle Rumlar tarafından kabul edilmemiştir. Öte yandan, söz konusu planlar Kıbrıs'ın bağımsızlığı düşüncesinin doğmasına vesile olmuşlardır.[40]

1958 yılında, Ada'daki çekişmeler Yunanlılar ile İngilizler arasındaki mücadeleden çok, bir Türk-Rum çatışması halini almaya başlamıştır.[41] 1959 yılında İngilizlerin Doğu Akdeniz'de stratejik askeri üs bulundurmak için tüm Kıbrıs'ta

[37] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** s.19. ve Doğan, "Kıbrıs'ın Kiraya Verilmesi…", ss.368-369.
[38] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", s.141.
[39] Hale, **Türk Dış Politikası…,** s.132. ve Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.78-79.
[40] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.24-32.
[41] Denktaş, **The Cyprus…,** s.23

hakimiyet sağlamaya gerek olmadığını fark etmeleri sonrasında bir dönüm noktasına gelinmiştir.[42]

Bu kapsamda, görüşmeler ilk olarak, BM'nin tavsiyeleri doğrultusunda Dışişleri Bakanları düzeyinde 18 Aralık 1958 tarihinde Paris'te başlamış ve Şubat 1959 ayında Zürih'te Başbakanlar seviyesinde devam etmiştir.[43]

Diğer taraftan, 1950'li yılların sonunda, mevcut uluslararası konjonktür ve konumu gereği Amerika Birleşik Devletleri (ABD) uzaktan da olsa konuya taraf olmuştur. Ancak, anılan ülke tarafından, Kıbrıs'ın kimin elinde olacağından çok, kendisine bağlı ve stratejik çıkarlarına uygun bir konumda bulunmasına önem verilmiştir.[44]

ABD, Kıbrıs sorununa, Rusya'nın da dahil olmasını engelleyebilmek amacıyla, görüşmelerin BM'ye taşınmadan İngiltere, Yunanistan ve Türkiye tarafından ele alınmasını arzu etmiştir.

İngiltere'nin yanı sıra, ABD'nin de teşvikiyle Türkiye Başbakanı ile Yunanistan Başbakanı, 05-10 Şubat 1959 tarihleri arasında Zürih'te bir araya gelerek 1960'da kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti'ne giden ilk adımı atmışlardır. 06 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te imzalanan anlaşmaya Kıbrıs'taki iki halkın temsilcileri de paraflarını koymuşlardır.[45]

Zürih görüşmelerinde Türkiye, Ada'dan üs verilmesini talep etmiş, ancak Yunanistan, Türkiye'yi mesele çerçevesinde İngiltere ile aynı konumda

---

[42] Hale, **Türk Dış Politikası…,** s.133.
[43] Veysi Akın, "Kıbrıs Sorunu'nun Ortaya Çıkışı ve Gelişmeler", (Der.) Şenol Kantarcı, **Kıbrıs Laboratuarı,** İstanbul, Aktüel Yayınları, I.Baskı, Nisan, 2005, s.39.
[44] İlhan Uzgel, "1980-1990 ABD ve NATO'yla İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-II, İstanbul, İletişim Yayınları, II.Baskı, 2002, ss.60-61.
[45] Nasuh Uslu, **Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs,** Ankara, 21.Yüzyıl Yayınları, No:12, I.Baskı, Mayıs, 2000, ss.32-35.

değerlendirmediği için bu talebe sıcak bakmamıştır. İngiltere, Yunanistan için Ada'da kalıcı olmayan bir ülke olarak düşünülmüştür. Türkiye'ye üs verilmesi, Türkiye'nin Ada'da sürekli olarak kalacağının göstergesi olarak nitelendirilmiştir. Bu düşünce çerçevesinde Türkiye'nin, üs ile elde etmek istediği haklar Zürih'te imzalanan anlaşmaların içerisine dağıtılmıştır.[46]

Taraflar, Zürih'te İngiltere'nin yer almaması sebebiyle, anılan ülkenin de dahil olması maksadıyla, 19 Şubat 1959'da Londra'da toplanmışlar ve Zürih'te imzalanan anlaşmalara eklenen memorandumu onaylamışlardır.[47]

Ek belgelerin dışında, Londra'da imzalanan üç anlaşma; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ilişkin "Kurucu Anlaşma", Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki "Garanti Anlaşması" ve Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasındaki "İttifak Anlaşması"dır.[48] Anlaşmalar, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanmış, Kıbrıs adına ise, iki toplumun temsilcileri tarafından ayrı ayrı imza koyulmuştur. Zürih ve Londra Anlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş çalışmalarına başlanmıştır. Bu çerçevede, 14 Aralık 1959'da Makarios'un Cumhurbaşkanı ve Dr.Fazıl Küçük'ün de Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığı'na seçildiği duyurulmuştur.[49]

Kurucu Anlaşma ile, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, İngiliz üsleri dışarıda kalmak suretiyle, eski koloni toprağı üzerinde egemen olması öngörülmüştür. Garanti Anlaşması çerçevesinde, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye, birlikte ve ayrı ayrı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasal düzenini garantileri altına almışlardır. İttifak Anlaşması ile de Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, ortak savunmaları için birbirleriyle işbirliği yapmaları

[46] Suat Bilge, "Kıbrıs Sorunu", (Ed.) Turhan Fırat, **Dış Politikamızın Perde Arkası, 23 Büyükelçinin Olaylara Bakışı,** Ankara, Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Kasım, 2005, s.18.
[47] Nazım Güvenç, **Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ve Türkiye,** İstanbul, Çağdaş Politika Yayınları, I.Baskı, Şubat, 1984, s.125.
[48] Söz konusu anlaşma metinleri için bkz. Ertekün, **The Cyprus Dispute…,** ss.145-160.
[49] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.36-37.

öngörülmüş ve Kıbrıs'ta 950 Yunan, 650 Türk askerinin bulunacağı ortak bir karargah kurulması tasarlanmıştır.[50]

Kıbrıs Anayasası, yukarıda anılan üç antlaşma ile aynı gün, 06 Nisan 1960 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu üç antlaşma, anayasanın içinde de yer almıştır.

Anayasa'nın 181.maddesi, Garanti ve İttifak Anlaşmaları'nın "Anayasa hükmünde olacağına" değinmekte, 182.maddesi, Zürih Anlaşması'daki Temel Hükümlerin "hiçbir biçimde değiştirilemeyeceği"ne atıfta bulunmakta ve 185.maddesinde ise, Kıbrıs'ın hiçbir şekilde başka bir devlet veya yapı ile bütünleşemeyeceği ya da ayrılıkçı bağımsızlığını ilan edemeyeceği vurgulanmaktır.[51]

İki toplumun eşitliğini ve egemenliğini sağlayan bu Anayasa'nın, 36-60.maddeleri, Cumhurbaşkanı'nın Rum, Yardımcısı'nın ise Türk olmasını ve ikisinin de kendi toplumları tarafından seçilerek "veto" yetkisi kullanmasını öngörmektedir. 46-62 ve 63.maddeler, Bakanlar Kurulu ve Temsilciler Meclisi'nde iki toplum arasında kararlaştırılan nüfus oranını belirlemektedir. 133-164.maddeleri, yargı organlarını düzenlemekte ve 123.madde ise, Kamu Hizmetlerini %70 Kıbrıslı Rum, %30 Kıbrıslı Türk oranında sonuca bağlamaktadır. Ayrıca, 86-111.maddeleri toplumların Cemaat Meclisleri'ne değinmekte ve 173-177.maddeleri de yerel yönetimleri ele almaktadır.[52]

Anayasa maddeleri çerçevesinde, Kıbrıs'taki düzenin, iki topluma federal düzeyde birbirlerini denetleme imkanı sunduğunu, büyük ölçüde "kendini yönetme" hakları tanıdığını, din, eğitim ve kültürel konularda bölgesel özerkliğe dikkat edildiğini, bu çerçevede nüfus oranı gereği iki toplumun da eşit kategoride değerlendirildiğini söylemek mümkündür.

[50] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** s.88.
[51] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** ss.55-56.
[52] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.38-39.

Bugün yaşanan gelişmeler bağlamında, Kıbrıs'ta mevcut iki toplumun eşit statüye haiz olması Türkiye ve Kıbrıs Türk Toplumu açısından ciddi anlamda önem arz etmektedir. Zira, Yunanistan ve Rum Toplumu, 1960 dengesini ilerleyen yıllarda yıkmanın da ötesinde, günümüzde dahi Kıbrıslı Türkleri, Kıbrıs'ın bütününü kapsayacak şekilde telaffuz ettikleri kendi devletleri içerisinde bir azınlık konumuna sokmayı amaçlamaktadırlar.

2.2.2. 1974 Barış Harekatı'nı Gerekli Kılan Nedenler

Kıbrıs Rum toplumu ve Yunanistan, 1960'ta oluşturulan bu dengeyi dönem içerisinde hazmedememiştir. Cumhurbaşkanı Makarios, 1959 yılında Londra dönüşünde, yapılan anlaşmalardan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve Zürih-Londra dengesini değiştirmek için harekete geçeceğini ifade etmiştir.

Makarios, 30 Kasım 1963 tarihinde İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'dan, Anayasa'nın 13 temel maddesinin değiştirilmesini talep etmiştir.[53] Türkiye ve Kıbrıs Türk Toplumu, Makarios'un bu isteklerini kabul etmemiş, bunun üzerine Ada'da, Türklere karşı terör faaliyetleri yeniden başlamış ve Türk toplumunun büyük bir bölümü Lefkoşa'nın Türk kesimine sığınmak zorunda kalmıştır.[54]

Esasen Makarios'us, Anayasa'da değişiklik taleplerinden önce, vergilerin toplanması, silahlı kuvvetlerin düzenlenmesi, kamu hizmetlerine katılımın sağlanması ve iki toplumun ayrı belediyelerinin sınırlarının belirlenmesi konularında ilk anlaşmazlıklar baş göstermiştir.[55]

[53] Türk toplumu tarafından seçilen Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın "veto" hakkının iptali, ayrı belediyelerin kaldırılması, idari ve ordu içindeki görevlerin nüfus oranına göre yeniden düzenlenmesini de içeren söz konusu değişiklik talepler için bkz. Sabahattin Egeli, **How the 1960 Republic of Cyprus was Destroyed,** İstanbul, Kastaş Yayınları, First English Edition, June, 1991, s.31.
[54] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.57.
[55] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", s.142.

21 Aralık 1963 akşamı Lefkoşa'da yaşanan olaylar[56] kurulan denge ile dondurulan çatışmaları tekrar başlatmıştır. Türkler, 1963 yılı sonlarında Rumlar tarafından devletten dışlanmışlar "getto"larda yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Sosyo-ekonomik yönden tükenme noktasına getirilmeleri üzerine kendi yönetimlerini oluşturma cihetine gitmişler ve 1960 anlaşmaları ile kurulan devletin organlarından ayrılmak durumunda kalmışlardır.[57]

Rum toplumu, Yunanistan'ın desteğiyle, enosis için Türklerin yok edilmesini amaçlayan Akritas Planı çerçevesinde kanlı eylemlerine devam etmiş ve 24-25 Aralık 1963 tarihlerinde savunmasız Türkleri öldürerek, Denya, Ayvasıl ve Şillura köylerini almıştır. Literatürde Kanlı Noel olarak da yer alan bu olaylar karşısında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye danışarak, Garanti Anlaşması'nın dördüncü maddesi gereğince müdahale kararı almış, fakat İngiltere ve Yunanistan bu karara olumlu yanıt vermekten kaçınmıştır. Bunun üzerine Türk jetleri ilk olarak Lefkoşa üzerinde uyarı uçuşunda bulunmuş ve İttifak Anlaşması gereğince Ada'da bulunan Türk Kuvvetleri de ihtiyaten Lefkoşa-Girne yolunu denetim altına almıştır. ABD'nin tavrı ise, barışçı çözüm temelinde üç garantör ülkenin her hareketini destekleyeceği yönünde olmuştur.[58]

27 Aralık 1963 tarihinde, İngiliz generalin komutası altında garantör ülkelerin askerlerinden oluşan bir kuvvet "Barışı Koruma Gücü" ismi altında Ada'da göreve başlamış ve "Yeşil Hat" çizgisi çizilmiştir.[59]

---

[56] Melek Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-I, İstanbul, İletişim Yayınları, I.Baskı, 2001, s. 722. Olaylar, Lefkoşa'nın bir Türk mahallesinde devriye gezen Kıbrıslı Rum polisin, Kıbrıslı Türklerin bulunduğu bir arabayı durdurarak arama yapmak istemesi ve arabada bulunanların buna karşı çıkması üzerine, olay yerine gelen Kıbrıslı Türklerin polisle çatışmaya girmeleri ve bir Türk bayanın ölmesi sonucunda başlamıştır.

[57] İ.Reşat Özkan, **Dış Politika, Dış Kapının Dış Mandalı,** İstanbul, Çınar Yayınları, I.Baskı,Ekim, 1996, s.138. ve Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.57.

[58] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.95-97.

[59] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.48-53.

Makarios'un, 1964 yılı Ocak ayında İttifak ve Garanti Anlaşmaları'nı fesh ettiğini açıklaması üzerine, Türkiye ve İngiltere tek taraflı feshin geçerli olmadığını beyan etmişlerdir.[60]

Toplumlararası çatışmaların tüm şiddetiyle devam etmesi ve Kıbrıs'a çözüm bulunamayacağının anlaşılması üzerine İngiltere, 15 Şubat 1964 yılında BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur. 04 Mart 1964'te kabul edilen BM Güvenlik Konseyi'nin 186 sayılı kararı ile Ada'ya BM Barış Gücü'nün yerleştirilmesine karar verilmiştir.

Ancak, yukarıda değinilen Yeşil Hat'ın çizilmesi ve Barış Gücü'nün gelmesi çatışmalara engel olmamıştır. Türkiye, bu gelişmeler karşısında 1964 Haziran ayında Kıbrıs'a müdahale kararı almış, ancak ABD Dışişleri Bakanı tarafından, yardımcılarının bilgisi dahilinde kaleme alınan, Türk siyasi hayatında "Johnson Mektubu" olarak yer edinecek mektupla bu karardan vazgeçmiştir.[61]

Rumların, Grivas'ın da Ada'ya dönmesiyle, Türklere yönelik uyguladıkları terör ve şiddet faaliyetleri, 1964 Ağustos ayında meydana gelen Erenköy olayları ile doruk noktasına çıkmıştır.[62] Garanti Anlaşması uyarınca, NATO ve BM'ye başvuru sonrasında Türk uçakları Kıbrıs üzerinde, 07 Ağustos 1964'te ihtar uçuşu yapmış, 08-09 Ağustos 1964 günü de Rum mevkilerini bombalamıştır.[63] Bu olayın, Türkiye'nin Ada'ya ilk fiili müdahalesini teşkil ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

1964 yılında, Yunanistan siyasi hayatında değişiklik yaşanmış ve 1955'ten beri Yunanistan'ı yöneten Karamanlis iktidardan ayrılarak yerine Georgios Papandreou[64] gelmiştir. Papandreou'nun iktidar olmasıyla, Kıbrıs konusu yeniden

[60] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.81.
[61] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", s.143. ve Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.65-66.
[62] Sabahattin İsmail, **20 July Peace Operation Reasons-Development and Consequences,** İstanbul, Kastaş Yayınları, First English Edition, 1989, s.110.
[63] Melek M. Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu,** Ankara, Siyasal Kitabevi, I.Baskı, Şubat, 1997, ss.125-139.
[64] PASOK Partisi Genel Başkanı Georgios Papandreou'nun dedesi.

alevlenmiştir.[65] Türk Dışişleri Bakanlığı kaynakları, bu dönemde Yunanistan tarafından Ada'ya gizlice 20.000 kadar asker çıkartıldığını vurgulamaktadır.[66] Daha sonra iki ülke arasında 1967 yılında yapılacak mutabakatla söz konusu askerlerin Ada'dan ayrılmalarının talep edilişi, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın vurgusunu doğrulamakta ve haklı kılmaktadır.

Kıbrıs'ta sorunun devam etmesi nedeniyle NATO Güney Kanadı'nda zayıflamayı göze alamayan ABD, 1964 yılı Temmuz ayındaki Cenevre görüşmeleri sonucunda Acheson planını taraflara sunmuştur. Bu plan doğrultusunda, Ada'nın Kuzey Doğusu'ndaki Karpaz Burnu'nda Türkiye'ye bir üs verilmesi, yerel özerkliğe sahip bir iki Türk Kantonu'nun oluşturulması ve Yunanistan'ın, Türkiye'ye Akdeniz'den gelebilecek bir saldırı karşısında güvenliğini sağlaması maksadıyla Meis Adası'nı bırakması öngörülmüştür. Türkiye, Acheson Planı'nı görüşmeye değer bulmuştur.[67] Yunanistan ilk etapta plana olumlu bakmış, ancak Makarios'un, Acheson Planı'nı, Ada'nın "taksimi" olarak nitelendirip reddetmesi temelinde, Papandreou'da aynı görüşü izlemiştir. Diğer bir deyişle, Yunan-Rum tarafı Kıbrıs'da "üs karşılığında enosis" demek olan Acheson Planı'nı reddetmiştir.[68]

BM Genel Sekreteri, 16 Eylül 1964 tarihinde, Galo Plaza Lasso'yu arabulucu olarak görevlendirmiştir. Anılan, bu çerçevede, Ekim ve Kasım ayları içerisinde Türkiye, Kıbrıs, Yunanistan, İngiltere ve ABD'de bir dizi istişarelerde bulunmuş ve 26 Mart 1965 tarihinde görüşlerini içeren raporunu taraflara sunmuştur. Türkiye söz konusu raporu, Kıbrıslı Türklere azınlık hakları sunması çerçevesinde kabul etmemiştir.[69]

---

[65] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.60.
[66] Türk Dışişleri Bakanlığı, Kıbrıs Sorunu, Ankara, 1998, ss.2-3. (Resmi İnternet Sitesi - Bakılan Tarih: 20 Nisan 2005) http://www.mfa.gov.tr
[67] H.Fahir Alaçam, "Kıbrıs Sorunu, Acheson Planı ve İsmet İnönü", (Ed.) Turhan Fırat, **Dış Politikamızın Perde Arkası, 23 Büyükelçinin Olaylara Bakışı,** Ankara, Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Kasım, 2005, ss.23-26.
[68] Fırat, **1960-71 Arası Türk…,** ss.135-138. ve Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.61.
[69] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.79-82.

15 Temmuz 1965 tarihinde Georgios Papandreou, Kral II.Konstantin ile Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı'nın değiştirilmesi konusunda anlaşmazlığa düşmüş ve bu anlaşmazlık ülkeyi uzun süre azınlık hükümetlerinin yönetmesine ve ardından askeri darbenin gelmesine salık vermiştir.[70] 21 Nisan 1967'de bir grup albay darbe ile yönetime el koymuştur.

Başbakan Demirel, Albaylar Cuntası'nın görüşme önerisini kabul etmiş ve Demirel ile Başbakan Kollias, 09-10 Eylül 1967'de Keşan ve Aleksandroupolis (Dedeağaç)'te bir araya gelmişlerdir. Görüşmelerde Yunan tarafı; Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirilmesine karşılık Türklere azınlık hakları tanınması ve Türk-Yunan sınırında bazı değişiklikler yapılmasını teklif etmiş, ancak Türk tarafı bu önerileri kabul etmeyerek, 1959 düzenlemesine geri dönülmesi veya çifte enosis'e gidilmesini dile getirmiştir. Tarafların tutumları nedeniyle görüşmelerden herhangi bir sonuç çıkmamıştır.[71]

Albaylar Cuntası, Keşan-Dedeağaç görüşmelerinden sonuç alamayınca "Kıbrıs meselesine, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesinden başka çözüm bulunamaz" siyasasını güderek,[72] Rum toplumunun silahlandırılmasını arttırmış ve kanlı eylemlere yeniden başlamıştır.

15 Kasım 1967 tarihinde, Grivas yönetimindeki Rum Milli Muhafız Ordusu, Geçitkale ve Boğaziçi köylerine, basit bir sebeple saldırmış ve 28 Kıbrıslı Türkü öldürmüş,[73] iki Türk de yaralanmıştır. Bu gelişmeler sonrasında, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale edeceğini sezinleyen ABD, Amerikan Başkanı'nın özel olarak görevlendirdiği Cyrus Vance'ın katkılarıyla bir uzlaşma sağlanması için çaba

[70] Andreas G.Papandreou, **Namlunun Ucundaki Demokrasi,** Ankara, Bilgi Yayınevi, I.Basım, 1977, ss.250-259.
[71] Uslu, **Türk Amerikan…,** ss.201-205.
[72] Cemalettin Taşkıran, "Kıbrıs Meselesinde Son Durum ve Muhtemel Gelişmeler", (Der.) Şenol Kantarcı, **Kıbrıs Laboratuarı,** İstanbul, Aktüel Yayınları, I.Baskı, Nisan, 2005, s.97.
[73] Söz konusu olay, Rumların stratejik öneme haiz Boğaziçi-Geçitkale yolunu kontrol altına alma arzularından kaynaklanmıştır. Bkz. Candemir Önhon, "Kıbrıs'ta Boğaziçi ve Geçitkale Köylerine Rum Saldırısı (15 Kasım 1967)", (Ed.) Turhan Fırat, **Dış Politikamızın Perde Arkası, 23 Büyükelçinin Olaylara Bakışı,** Ankara, Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Kasım, 2005, ss.27-37.

göstermeye başlamıştır. C.Vance arabuluculuğunda, 30 Kasım 1967'de Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs'taki bunalımın aşılması için bir mutabakata erişilmiş, Türkiye'nin müdahale hazırlıklarını durdurması karşılığında, Yunanistan 1964 yılında Ada'ya soktuğu askerlerini ve General Grivas'ı geri çekmeyi kabul etmiştir.

Makarios, Albaylar Cuntası ile mevcut olumsuz ilişkileri çerçevesinde, Yunan askerlerinin çekilmesine ses çıkarmamıştır. Ancak, uzlaşma gereği Geçitkale ve Boğaziçi köylerinde öldürülen Türklerin ailelerine ödenmesi gereken tazminat verilmemiş ve Rum Milli Muhafız Ordusu dağıtılmamıştır.[74]

Yunanistan, 1964-1967 yılları arasında enosis'i, Türkiye'ye rağmen ve Türkiye'nin askeri alandaki zayıflığı çerçevesinde, ciddi anlamda olası görmüştür. Dönem içerisinde Ada'ya gönderilen Yunan tümeninden medet umulmuş, hatta Yunan toplumunun bazı kesimleri, Türkiye'nin "enosis'in eninde sonunda gerçekleşeceği fikrini kabul ettiğine" inanmışlardır.[75]

Ancak gelinen noktada, Kıbrıs Türkleri, 28 Aralık 1967'de Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi'ni kurmuşlardır. Yönetimin başkanlığına Dr. Fazıl Küçük getirilirken, Rauf Denktaş başkan yardımcısı olmuştur.[76]

03 Haziran 1968 tarihinde Denktaş ile Rum temsilci Glafkos Klerides arasında, Kıbrıs sorununa barışçı bir çözüm bulunması amacıyla, BM Genel Sekreteri'nin girişimleri sonucunda ve Genel Sekreter Kıbrıs Özel Temsilcisi B.F.Osorio-Tafall'ın da katıldığı toplumlararası görüşmeler başlamış, ancak 20 Eylül 1971 tarihinde tıkanıklığa uğramıştır. Bu tarihin, 1967'de Ada'dan ayrılmak zorunda kalan Grivas'ın gizli olarak tekrar geliş yılına tekabül etmesi oldukça dikkat çekicidir.

---

[74] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.91-95. ve Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.62.
[75] Emilis Ikionomou, "Kipros, İ Dinami Kai Adinamia Tis Elladas, H Pos Borei Na Lithi To Kipriako Provlima", **Simerini,** Lefkoşa, 17 Ağustos 1998, s.3. (Makale başlığının tercümesi: Kıbrıs, Yunanistan'ın Gücü ve Zafiyeti veya Kıbrıs Sorunu Nasıl Çözümlenebilir) Söz konusu gazete EOKA-B çizgisinde olup, DISI Partisi eğilimlidir. Günlük tirajı yaklaşık 10 bin civarındadır. Anılan yayın ve DISI Partisi hakkında bkz. Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.36 ve s.43.
[76] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** s.106.

Toplumlararası istişareler, 08 Haziran 1972'den itibaren BM Genel Sekreteri'nin çabaları doğrultusunda genişletilmiş görüşmeler olarak yeniden başlamış ve 1974 Temmuz ayında Makarios ile Grivas taraftarları arasındaki çekişmeler nedeniyle son bulmuştur.[77]

Kıbrıslı Rumların gözünde son derece karizmatik bir lider konumunda bulunan Makarios, Yunanistan'ın etkisinde kalmayarak, özellikle 1967 yılı sonrasında izlediği, kendine özgü politika sebebiyle Cunta'nın aşırı uçlarının hedefi haline gelmiştir. Cunta tarafından kendisinin yönelik "Ermis" ve "Apollon" suikast planları hazırlanmış ancak başarıya ulaşılamamıştır.[78]

Papadopoulos yönetimi, 1973 Kasım'ında, 1963-1964 yıllarında Kıbrıs'ta Milli Muhafız Ordusu'nda görevli bulunduğu sırada Makrios'a "Kıbrıslı Türklere karşı Ada'nın her yerinde aniden saldırıya geçerek, Türkleri yok etmeyi" öneren İoannides önderliğindeki bir başka subaylar grubu tarafından devrilmiştir. 15 Temmuz günü, Kıbrıs'ta EOKA-B tarafından bir darbe düzenlenmiş, Makarios kaçarak İngiliz üslerine sığınmış, Malta üzerinden İngiltere'ye geçmiş ve Cunta'nın seçtiği Nikos Sampson "Kıbrıs Elen Cumhuriyeti"ni ilan ederek Cumhurbaşkanı olmuştur.[79]

Türkiye bu gelişmeyi, hukuk dışı bir askeri yönetimin kurulması olarak değerlendirmiş ve Ada'da bozulan düzenin yeniden sağlanması maksadıyla garantör devlet hakkını kullanarak müdahale kararını almıştır.[80]

Başbakan Bülent Ecevit, Sampson darbesini öğrendikten sonra seyahatini yarıda keserek Ankara'ya dönmüş, parti önderleriyle görüşmüş, Milli Güvenlik Kurulu ve Bakanlar Kurulu toplanmış, hükümet Garanti Anlaşması'nın işletilmesine

[77] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.120-121. ve Ertekün, **The Cyprus Dispute…,** ss.25-26.
[78] Kouloumbis, **Kipriako, Lathi…,** ss.29-31.
[79] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.63.
[80] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…, s.144.

karar vermiştir.[81] Ada'ya çıkarma harekatı kararı, 15 Temmuz 1974 gecesi alınmıştır. Öte yanda Makarios, BM'ye başvuruda bulunarak darbenin arkasında Atina'nın olduğunu ileri sürmüş ve Yunanistan'ı şikayet etmiştir.[82]

Türkiye, çıkarma harekatı başlamadan önce diğer garantör devletlerden biri olan İngiltere ile diplomatik çaba ve ortak müdahale için görüşme talebinde bulunmuş ve Başbakan Ecevit, 17 Temmuz 1974 tarihinde İngiltere'ye gitmiştir. İngiltere ziyaretinden sonuç alınamaması nedeniyle Türkiye, müdahale kararını kesin olarak açıklamış ve darbenin arkasında Yunanistan'ın bulunması temelinde bu ülkenin görüşüne başvurulmamıştır.

Ancak bugün, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın, söz konusu döneme ilişkin arşiv belgelerinin açıklanmasıyla, Başbakan Ecevit'in İngiltere'den sonra Atina'ya da başvuruda bulunarak Kıbrıs'taki darbeye birlikte müdahale teklif ettiği ve bu teklifin Atina tarafından reddedildiği yönündeki bilgiler tartışmaların yeniden alevlenmesine neden olmuştur.[83]

Yunanistan, yaşanan bu gelişmeleri, çıkarları doğrultusunda Kıbrıs'ın içişleri olarak değerlendirmiş ve sessiz kalmayı yeğlemiştir.[84]

Türkiye'nin kesin tavrı karşısında ABD devreye girerek, Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Sisco'yu Ankara ve Atina'ya göndermiştir. Joseph Sisco, Türkiye'nin taleplerini İoannides'e aktarmış, ancak soruna herhangi bir çözüm getirilememiştir.[85]

---

[81] Ercüment Yavuzalp, **Liderlerimiz ve Dış Politika,** Ankara, Bilgi Yayınevi, I.Basım, Eylül, 1996, ss.158-160.
[82] Denktaş, **The Cyprus…,** ss.180-188.
[83] Yorgo Kırbaki, "Ecevit, Atina'ya Kıbrıs'a Birlikte Müdahale Önermiş", **Hürriyet,** 30 Aralık 2005, s.20.
[84] Kouloumbis, **Kipriako, Lathi…,** s.51.
[85] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.64. ve Mütercimler, **Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs…,** ss.147-152.

2.3. 1974 Barış Harekatı ve Sonrası

2.3.1. 1974 Barış Harekatı

Türk Silahlı Kuvvetleri, 20 Temmuz 1974 günü sabah saatlerinde Barış Harekatı'nı başlatmıştır. Girne'nin batısına çıkarılan Türk birlikleri, Lefkoşa'nın kuzeyine indirilen birliklerle temas kurmuş[86] ve Türkiye, 20-22 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirdiği harekat sonrasında elde ettiği bölge ile Türklerin güvenlik kaygılarının giderilmesini siyasal ve diplomatik yollarla sağlayabileceğini düşünerek, 23 Temmuz 1974'te BM'nin ateşkes çağrısına uymuştur. İlk harekat ile Sampson yönetimi çökmüş[87] ve Kıbrıs Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides Rum toplumunun önderliğine getirilmiştir.

İlk Barış Harekatı sonrasında ABD tarafından çatışmaların yeniden başlamasını önlemek maksadıyla başlatılan diplomatik girişimler ve BM Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı, Kıbrıs'ta anayasal düzenin yeniden kurulması için Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın görüşmelere başlamasını içeren kararı gereği, 25 Temmuz 1974'te Cenevre'de ABD, SSCB ve BM'nin gözlemci olarak katıldığı görüşmeler başlamıştır. 25 Temmuz'da yapılan ilk konferansta taraflar çok az konuda görüş birliğine varmışlar, ateşkes koşullarına uyulacağı teminatını vermişler ve Yunan kuvvetlerinin Türk bölgelerinden çekilmesine karar almışlardır.[88]

08-13 Ağustos tarihlerinde yapılan Cenevre Konferansı'nın ikinci ayağında, Kıbrıs Türklerini temsil eden Rauf Denktaş, federal yapı içerisinde iki kesimli otonom bölgelerin oluşturulacağı yeni bir anayasa talep etmiş, Türk Dışişleri Bakanı Turan Güneş ise, kendi ismiyle anılacak, altı bölgede Türk Kantonları'nın oluşturulmasını önermiştir.[89] Ada'nın %30'unun Türklere bırakılmasını öngören söz konusu iki teklif de, Kıbrıslı Rum temsilci Glafkos Klerides tarafından reddedilmiştir.

---

[86] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.64.
[87] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", s.144. ve Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** s.110.
[88] Cenevre Deklarasyonu için bkz. Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.136-137. ve Ertekün, **The Cyprus Dispute…,** ss.248-249.
[89] Kouloumbis, **Kipriako, Lathi…,** ss.62.

13 Ağustos'da görüşmelerdeki tansiyon yükselmiş ve 14 Ağustos'da herhangi bir neticeye varılamadan sona ermiştir.

Rum tarafının Cenevre'de yayınlanacak ortak deklarasyona, Türklere uluslararası camia tarafından yapılacak baskıları düşünerek, zaman kazanma amacıyla imza atmayı geciktirmesi, ilk konferans sonrasında varılan uzlaşma çerçevesinde Yunanistan desteğindeki Milli Muhafız Ordusu Kuvvetleri'nin Türk bölgelerinden çekilmemesi, bu süre zarfında silahlanmaya devam ederek mayın döşeme faaliyetleri ve ilk harekat sonrasındaki Kıbrıslı Türklerin rahatlıkla vurulabilir konumu, 14 Ağustos 1974 günü başlayan ikinci harekatın temel nedenleri olmuştur.[90]

İkinci harekat ile, bugünkü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin topraklarını oluşturan bölge denetim altına alınmış, 16 Ağustos 1974'te ateşkes ilan edilmiş ve taraflar buna uymuşlardır.[91] Türkiye tarafından gerçekleştirilen ilk müdahale uluslararası kamuoyu nezdinde haklı bulunarak sessiz kalınırken, ikinci müdahale tüm dünya devletleri ve uluslararası örgütler tarafından kınanmıştır.[92]

Ancak ABD, harekat karşısında, Türkiye'ye yönelik silah ambargosu uygulamakla beraber, olumsuz yönde resmi bir politika gütmeyerek, Barış Harekatı ile Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün ihlal edildiğine yönelik herhangi bir açıklamada bulunmamıştır.[93]

Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar ABD'nin bu tavrını, Türkiye yanlısı olarak değerlendirmişler ve Kıbrıs'ta, ABD'ye karşı yapılan gösterilerde Lefkoşa Büyükelçisi Roger Davies'i öldürmüşlerdir.[94]

[90] Necatigil, **The Cyprus Question…,** ss.96.101.
[91] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** s.143.
[92] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** s.111.
[93] Uslu, **Türk Amerikan…,** s.301.
[94] Kouloumbis, **Kipriako, Lathi…,** ss.64 -67.

İkinci harekat sonrasında, BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim, 25-26 Ağustos 1974 tarihlerinde Kıbrıs'a giderek iki tarafla görüşmelerde bulunmuş ve bu görüşmeler çerçevesinde zemini hazırlanan BM Kıbrıs Özel temsilcisi nezdinde Denktaş-Klerides toplantıları yapılmıştır. İnsani konuları içeren söz konusu toplantılar neticesinde karşılıklı savaş esirlerinin serbest bırakılması konusunda uzlaşmaya varılmıştır.[95]

Kıbrıs Barış Harekatı, Yunanistan'da Cunta'nın iktidarı kaybetmesine ve demokrasinin yeniden doğmasına sebep olmuştur. Fransa'da sürgünde bulunan Konstantin Karamanlis harekat sonrasında Yunanistan'a dönerek demokratik hükümeti kurmuştur.[96] Yunanistan, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi sonrasında Trakya sınırına asker yığmasına rağmen, Türkiye ile savaşı göze alamamış ve Barış Harekatı'nı, NATO'nun askeri kanadından çekilerek protesto etmekle yetinmiştir.[97]

Oluşturulan yeni düzen çerçevesinde Türkiye, bundan böyle Ada'daki mevcut durumun "iki toplumlu ve iki bölgeli" coğrafi federasyona dayalı olarak değerlendirilmesi savını benimseyerek, 1960 anlaşmaları çerçevesinden ziyade 1974'ten sonra ortaya çıkan fiili durum temelinde çözüm arayışına yönelmiştir.[98]

Kıbrıs Türk toplumu, Barış Harekatı sonrasında kendisini, Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi ismi altındaki idari yapıyla yönetmiştir. Ancak bu yapının Kıbrıslı Türklerin ihtiyaçlarını gidermemesi neticesinde, 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) ilan edilmiştir. KTFD'nin kurulmasıyla, Kıbrıslı Rumlar ve uluslararası kurumlarla görüşmelere daima açık olunduğu deklare edilmiş, devletin nihai kuruluş amacının Kıbrıs Rum Toplumu ile iki bölgeli bir federasyon çerçevesinde birleşmek olduğu vurgulanmıştır. Ancak bu açıklamalar ve güdülen temel hedefe rağmen, KTFD'nin ilanı 12 Mart 1975 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi

[95] Denktaş, **The Cyprus…,** s.75. ve Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.144 -145.
[96] Süleyman Koç, **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar,** İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İnceleme Araştırma Dizisi No:93, I.Baskı, Mayıs, 2005, s.236.
[97] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.65. ve Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** s.143.
[98] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", ss.144 -145.

kararı ile kınanmış ve iki toplumun eşitlik temeli üzerinde müzakerelere devamı öngörülmüştür.[99]

BM Genel Sekreteri'nin, 28 Nisan 1975 tarihinde, iyi niyet girişimi çerçevesinde hayata geçirdiği görüşmelerin ilk etabı, 03 Mayıs'ta başlamış, 05 Haziran'da ikinci tur olarak devam etmiştir. 31 Temmuz – 02 Ağustos tarihleri arasında yapılan üçüncü tur görüşmelerin sonunda Nüfus Mübadelesi Anlaşması'na varılmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde, yaklaşık 65.000 Türk, Güney'den Kuzey'e geçmiştir. Söz konusu görüşmeler ve varılan mübadele anlaşması, Barış Harekatı sonrasında tekrar Kıbrıs'a dönen Makarios'u kendi halkının hedefi konumuna getirmiştir. Görüşmelerin dördüncü etabı New York'ta 08-10 Eylül 1975 tarihlerinde gerçekleştirilmiş, ancak Glafkos Klerides'in, Türk tarafının toprak konusunda yapıcı önerileri olmamasını bahane etmesi neticesinde durdurulmuştur. Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları'nın, 12 Aralık 1975 tarihinde Brüksel'de vardıkları uzlaşma çerçevesinde, görüşmelerin beşinci etabı, beş ay gecikmeli olarak 17 Şubat 1976 tarihinde düzenlenmiş, fakat herhangi bir sonuç alınamamıştır. Beş etapta gerçekleştirilen Viyana görüşmeleri iki kesimli federal yapının temellerini atmış, bu çerçevede Kıbrıslı Rumlar tarafından çeşitli eleştirilere mahkum edilmiştir.[100]

Denktaş'ın, 09 Ocak 1977 tarihinde, Makarios'a gönderdiği mektup sonrasında başlayan görüşmeler, 12 Şubat 1977 günü BM Genel Sekreteri'nin gözlemciliği altında imzalanan dört maddelik doruk anlaşmasıyla[101] sonuçlanmıştır. Makarios, söz konusu anlaşmayı imzalamış olması nedeniyle, halefi Spiros Kipriyanu tarafından ciddi anlamda eleştirilmiştir.[102]

31 Mart – 07 Nisan 1977 tarihleri arasında, Viyana'da, Denktaş ile Makarios yeniden bir araya gelmişler, ancak doruk anlaşmasında yer alan iki bölgelilik

[99] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.151-153. ve Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", s.145.
[100] Denktaş, **The Cyprus…,** ss.80-82. ve Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.153-156.
[101] Doruk Anlaşması'nın maddeleri için bkz. Anıl Çeçen, **Kıbrıs Çıkmazı,** İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları No:312, Araştırma ve İnceleme No:119, I.Baskı, Eylül, 2005, s.268.
[102] Rauf R.Denktaş, **Kıbrıs Girit Olmasın,** İstanbul, Remzi Kitabevi, I.Basım, Kasım, 2004, ss.48-50.

konusundaki farklı görüş ve yorumları sebebiyle uzlaşmaya varamamışlardır. Makarios'un, 1977 yılı Ağustos ayı başındaki vefatı sonrasında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) liderliğini Kipriyanu üstlenmiştir. BM Genel Sekreteri'nin gözlemciliği altında, 19 Mayıs 1979'da, Denktaş ile Kipriyanu bir araya gelerek "10 Nokta Anlaşması"nı imzalamışlardır.[103]

Rum tarafının, 15 Haziran 1979 tarihinde, yapılan toplumlararası görüşmelerde Türk tarafına yönelik ambargoyu kaldırmayarak, 10 Nokta Anlaşması'nın altıncı maddesini ihlal etmesi ve iki bölgeliliğe ilişkin prensibi kabul etmemesi temelinde sonuca ulaşmak mümkün olmamıştır.[104]

2.3.2. 1980-1990 Arasındaki Gelişmeler

Rum Kesimi, 1980 sonrasında sorunu uluslararası platforma çekme çabalarına hız vermiştir.[105] 09 Ağustos 1980 tarihindeki toplumlararası görüşmelerde, Türk tarafı halklar arası eşitlik ve iki kesimlilik ilkelerinin dile getirilmesi çerçevesinde, BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in önerilerini hemen kabul etmiş, ancak Rum tarafı iki toplumluluğu benimsemesine rağmen iki kesimliliği reddetmiştir.[106] Söz konusu görüşmeler, 1983 yılı Nisan ayına kadar devam etmiş ve Rumların, Türkleri kendilerine eşit bir toplum olarak görmeyi kabul etmemeleri çerçevesinde netice alınamayarak son bulmuştur.

Belirtilen süre zarfındaki görüşmelerde, Türk tarafı iyi niyet göstergesi olarak topraklarının %30'lara kadar indirilmesini de içeren çeşitli tekliflerde bulunmuş, ancak Rumlar, Türk tarafının, sunulan önerileri eninde sonunda kabul etmeyeceği düşüncesi içerisinde hareket ederek zaman kazanma politikası gütmüşlerdir.[107]

---

[103] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.115-116. ve 10 Nokta Anlaşması'nın maddeleri için bkz. Çeçen, **Kıbrıs Çıkmazı,** s.269.
[104] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.165-166.
[105] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.136.
[106] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** s.117.
[107] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** s.169.

GKRY, 1983 yılında, tek yanlı olarak sorunu BM Genel Kurulu'na götürmüştür. Genel Kurul tarafından, 13 Mayıs 1983'te, alınan 253 sayılı karar ile Ada'daki işgalci güçlerin çekilmesi, mültecilerin eski yerlerine dönmeleri ve meselenin çözümü için uluslararası konferansın toplanması talep edilmiştir. Yunanistan'ın görüşlerini destekler nitelikteki bu karar sonrasında, Türk tarafı görüşmelere katılmayı reddetmiştir.[108]

Söz konusu kararın, büyük oranda, BM Güvenlik Konseyi'nin, İsrail ve Mısır'ın saldırgan tavırları karşısında, 22 Kasım 1967 tarihinde kabul ettiği 242 sayılı "Savaş yoluyla toprak alınması kabul edilemez" ilkesi çerçevesinde verildiğini söylemek mümkündür. Ancak, Kıbrıs meselesindeki gelişmelerin, bu ilkeyi oluşturan gerçeklerden tamamen farklı olduğunun göz ardı edilmesi ve Türkiye'nin bu yöndeki girişimlerinin kale alınmaması, Kıbrıslı Türklerin, haklı olarak, bundan böyle görüşmelere katılmama politikası benimsemelerine sebep olmuştur. Ayrıca, söz konusu kararla, 1977-1979 anlaşmalarının uygulanması ihtimalinin baltalandığını söylemek yanlış olmasa gerektir.

Öte yandan Türk toplumu aleyhine alınan bu karar sonrasında, Rum Kesimi ve Yunanistan, Türk toplumunun uzlaşmaz olduğu söylemi ile uluslararası arenada destek bularak siyasi açıdan güçlenmiştir.[109]

Kıbrıs Rum toplumunun, tüm dünyanın tanıdığı bir devlet olmanın verdiği hareket serbestisi içinde, uzlaşmaz taraf konumunu devam ettirmesi nedeniyle, Kıbrıs Türk toplumu, kendi kaderini tayin etme hakkını kullanarak, KTFD Meclisi'nin oy birliği neticesinde, 15 Kasım 1983 tarihinde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ilan edilmiştir. Bağımsızlık bildirisinde yine iyi niyet göstergesi olarak "iki kesimli federal bir çözüme taraftar olunduğu" açıklanmıştır.[110]

[108] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", s.145.
[109] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.171-172.
[110] Denktaş, **Kıbrıs Girit…,** ss.63-71.

Ayrıca, BM ilkelerine bağlı kalınacağı, hiçbir blokta yer alınmayarak bağımsız bir dış politika izleneceği, ittifak anlaşmaların geçerliliğini koruduğuna inanıldığı, kurulan devletin iki eşit halkın ortak bir federasyon çatısı altında birleşmesine engel olmadığı deklare edilmiştir.[111]

KKTC'nin ilan edilmesiyle konu, iki toplum arasındaki bir mesele olmaktan çıkmış ve her ne kadar KKTC, Türkiye dışında, başka hiçbir ülke tarafından tanınmasa da, iki devlet arasındaki bir sorun halini almıştır. KKTC kurulduğu günden bugüne değin, uzlaşma yönünde iyi niyet gösteren etkin taraf olmuştur.

Kurulması sonrasında, KKTC'nin temel politikasının, Türkiye'nin etkili güvencesinin devamı, iki bölgeli iki toplumlu bağımsız, merkezi hükümetin yetkileri sınırlı, federal yapıya sahip, ortak bir devletin kurulması olduğunu söylemek mümkündür. KKTC'nin söz konusu politikası, çalışmanın ileriki bölümlerinde ele alınacak küçük değişiklikler dışında bugün de aynılığını korumaktadır.

BM Güvenlik Konseyi, KKTC'nin ilanı üzerine, 18 Kasım 1983 tarihli 541 sayılı kararıyla, bu ülkenin varlığının yasal olmadığını ilan etmiş,[112] bu çerçevede KKTC'yi Türkiye dışında tanıyan olmamıştır. Yunanistan, KKTC'nin kurulmasına tepki göstererek konuyu çeşitli uluslararası kuruluşlara taşımıştır.[113]

KKTC'nin kurulmasıyla kesilen görüşmeler, 02 Ocak 1984'te Denktaş'ın BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'a sunduğu iyi niyet önerileri ile yeniden başlamıştır. Söz konusu iyi niyet önerileri çerçevesinde Denktaş; Maraş konusunda atılabilecek adımlar, Lefkoşa uluslararası havalimanının açılması, kayıp şahıslar komitesinin çalışmaya başlaması ve iki toplum arasında işbirliği yapılabilecek konulara değinmiş,

---

[111] Melek Fırat, "1980-1990 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-II, İstanbul, İletişim Yayınları, II.Baskı, 2002, ss.107-108.

[112] Hüseyin Işıksal, "Kıbrıs Sorunu ve Annan Planı Ekseninde Çözüm Önerileri", (Ed.) İrfan Kalaycı, **Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,** Ankara, Nobel Yayınları, I.Baskı, Aralık, 2004, s.63.

[113] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.123-124.

ancak Rum tarafı, sadece Denktaş'ın bu önerilerini reddetmekle kalmamış, aynı zamanda Genel Sekreter'in gündeme getirdiği Maraş konusuna da olumlu yaklaşmamıştır. Rum tarafının görüşmeler devam ederken sergilediği isteksiz tavırlar, Türkiye ile KKTC arasındaki ilişkilerin Büyükelçilik seviyesine yükseltilmesine neden olmuştur.[114]

Türkiye ile KKTC arasında diplomatik ilişki kurulması, BM Güvenlik Konseyi'nin 550 sayılı kararı ile geçersiz sayılmıştır. Rum lider Kipriyanu'nun, KKTC'nin bağımsızlık ilanı nedeniyle, karşılıklı görüşmeler masasına oturmama kararı üzerine, 1984 yılı Ağustos ayında BM Genel Sekreteri nezdinde üç adet dolaylı görüşme yapılmış ve iki lider arasında yeni bir zirve tertiplenmesi kararlaştırılmıştır. New York'ta, 10 Eylül 1984 tarihinde, başlayan dolaylı görüşmelerin ikinci turunda, bir sonraki müzakerelerin 15-26 Ekim 1984'te doğrudan görüşmeler şeklinde düzenlenmesine karar verilmiştir. Söz konusu görüşmelerin son turu ise, 26 Kasım 1984'te gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonunda BM Genel Sekreteri, taraflara bir metin sunmuş ve 17 Ocak 1985 tarihinde New York'ta bir araya gelmelerini sağlamıştır.

Rauf Denktaş, söz konusu metni imzalamak üzere New York'ta bulunduğunu açıklamış, ancak dolaylı görüşmeler sonrasında Yunanistan'a giden Kipriyanu, dönemin Başbakanı Andreas Papandreou'nun talimatıyla taslağı imzalamak yerine kesinleştirmek ve belirli maddeleri tekrar görüşmek üzere ABD'ye geldiğini beyan etmiştir.[115]

Genel Sekreter'in hazırladığı taslak doğrultusunda, ABD'nin baskıları, Türkiye'nin uluslararası arenadaki konumu ve çözüm için dönemin Başbakanı Turgut Özal'ın ısrarlı davranışları çerçevesinde Denktaş, toprak konusunda %30'un altına inmiş, rotasyonlu cumhurbaşkanlığı uygulamasından vazgeçmiş ve Türkiye'nin güvencesi yerine uluslararası garantiyi kabul etmiştir. Ancak, Kipriyanu'nun

[114] Fırat, "1980-1990 Yunanistan'la…", s.118.
[115] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.192-194.

taleplerinde direterek konuyu kasıtlı olarak uzlaşmazlığa sürüklemesi temelinde New York görüşmelerinde herhangi bir anlaşmaya varılamamıştır.[116]

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar taraflara, 29 Mart 1986'da "Kıbrıs Üzerine Anlaşma Taslağı"[117] adı altında yine federal çözümü ön gören yeni bir belge sunmuş, söz konusu tasarı KKTC tarafından tümüyle kabul edilirken, Rum tarafı Türk askerinin Kıbrıs'tan çekilmesi, Barış Harekatı'ndan sonra Kıbrıs'a yerleşenlerin Türkiye'ye dönmesi, hareket özgürlüğünün sağlanması gibi taleplerde bulunarak, 10 Haziran 1986 tarihinde taslağı reddettiğini açıklamıştır. Ancak söz konusu cevap ile Rum tarafı BM Genel Sekreteri'nce uzlaşmaz taraf olarak nitelendirilmiştir.[118]

Avrupa Topluluğu ve GKRY, 22 Mayıs 1987 tarihinde Gümrük Birliği'ni başlatmışlar ve protokol, 01 Ocak 1988'de tüm Ada'yı kapsayacak şekilde yürürlüğe girmiştir. 21 Şubat 1988 tarihinde Rum kesiminde yapılan seçimlerde Yorgo Vasiliou rakiplerini geride bırakarak yeni başkan olmuştur.[119]

Vasiliou, iş adamı kimliği temelinde, tüm ümitlere rağmen Kıbrıs konusunda Kipriyanu'dan farklı bir yaklaşım sergilememiştir. Kıbrıslı Türkleri azınlık olarak görmüş ve ilk etapta Denktaş'ı muhatap olarak kabul etmemiştir.[120] BM Genel Sekreteri'nin arabuluculuğu çerçevesinde, 1988 yılı Eylül ve Kasım aylarında ilki Cenevre ve ikincisi New York'ta yapılan doruk toplantılarında, Türk tarafının İsviçre sistemine yakın bir yapı önermesine karşılık, Rum tarafının Kıbrıs'ın askerden arındırılması ve Güvenlik Konseyi'nin güvencesi altına alınması talebi, tarafların ortak noktada uzlaşmalarına engel olmuştur.[121]

[116] Fırat, "1980-1990 Yunanistan'la…", ss.119-120.
[117] Çeçen, **Kıbrıs Çıkmazı,** s.17.
[118] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.128-129. ve Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** s.197.
[119] Çeçen, **Kıbrıs Çıkmazı,** s.17.
[120] Uslu, **Türk Amerikan...,** s.380.
[121] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.129-130.

25 Temmuz 1989'da taraflara BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar tarafından "Cuellar Planı" adını alacak yeni bir tasarı sunulmuş, ancak Türk tarafının görüşünün alınmaması sebebiyle Denktaş tarafından kabul edilmemiştir.

Denktaş, 11 Ekim 1989'da, Genel Sekreter'e sunduğu bir belgede, yapılacak görüşmelere mesnet teşkil etmesi maksadıyla Kıbrıs'taki iki halkın kaderini tayin etme hakkına sahip olduğunu vurgulamış, ancak Vasiliou'nun, Türk toplumunun self determinasyon hakkı olduğunu kabul etmemesi üzerine görüşmeler kesilmiştir.[122]

2.3.3. 1990-1999 Arasındaki Gelişmeler

1990 yılında Kıbrıs Rum Yönetimi'nin, Avrupa Topluluğu'na üyelik müracaatında bulunmasıyla sorun yepyeni bir boyut kazanmıştır.[123] BM Genel Sekreteri gözetiminde yapılacak görüşmelere katılmak üzere, 26 Şubat 1990'da New York'a giden Denktaş, "Kıbrıs'ta Kapsamlı Anlaşmanın Ana Hatlarına İlişkin Proje" başlığı altında Türk tarafının önerilerini götürmüş, ancak Türk halkının eşitliğini, self determinasyon hakkını ve egemenliğini kabul etmeyen Vasiliou tarafından reddedilmiştir. Denktaş ile Vasiliou arasında, 26 Şubat - 02 Mart'ta gerçekleştirilen görüşmelerde Denktaş'ın egemenlik konusundaki ısrarı üzerine, BM Genel Sekreteri görüşmeleri çıkmaza sürükleyen tarafın Türk kesimi olduğunu belirtmiştir.[124]

BM Güvenlik Konseyi, 12 Mart 1990'da aldığı 649 sayılı kararla, meseleye çözüm bulma hususunda, Kıbrıs Türk halkının siyasi eşitliğine değinerek, her iki tarafın liderini aynı statüde BM Genel Sekreteri ile işbirliğine davet etmiş, sorunun 1977 ve 1979 Doruk Anlaşmaları çerçevesinde iki toplumlu ve iki bölgeli bir federasyon oluşturulması sonucunda çözüme kavuşturulmasını öngörmüştür. Ayrıca

[122] Fırat, "1980-1990 Yunanistan'la…", s.122.
[123] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", s.146.
[124] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** s.206.

Cuellar, 1991 yılı Aralık ayında sunduğu raporunda, Ada'da siyasal açıdan eşit, iki toplumun bulunduğunu kabul etmiştir.[125]

Rum Yönetimi, 03 Temmuz 1990 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti olarak, Ada'nın bütününü temsil edermişçesine, AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Bu başvuru karşısında KKTC, AT Bakanlar Konseyi'ne itiraz etmiş, AT üyeliğine karşı olunmadığını, ancak Rum Yönetimi'nin Ada'nın tümünü temsil etmediğini, adaylığın sadece sorunun kalıcı bir çözüme kavuşturulmasıyla birlikte gündeme gelebileceğini duyurmuştur.

Ayrıca, söz konusu başvurunun 1960 anlaşmalarının ihlali anlamına geldiği beyan edilmiştir. Öte yandan AT, başvurunun, sorunun çözümüne ivme kazandıracağı gibi yanlış bir düşünce içerisinde, 17 Eylül 1990 günü Rum Yönetimi'nin üyelik başvurusunun normal süreç içerisinde değerlendirileceği yönünde bir karar vermiştir.[126]

Türkiye, AT'nin bu kararına karşılık, uluslararası alanda etkin bir girişim sergileyememekle birlikte, KKTC ile ekonomik ve sosyal ilişkilerin derinleştirilmesi yönünde mutabakat metni imzalayarak, KKTC ile ekonomik bir birliğe gidebileceği yönünde bir tavır sergilemiştir.[127]

Cumhurbaşkanı Özal, 29 Mayıs 1991 tarihinde Ada'daki iki toplum ve Türkiye ile Yunanistan'ın dahil olacağı dörtlü görüşmelerin yapılmasını önermiş, ancak Rum tarafı bu öneriye karşılık BM Güvenlik Konseyi'nin beş üyesinin de hazır bulunacağı dokuzlu çok taraflı bir konferans teklif etmiştir. ABD ise Türkiye'nin

[125] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.131-132.
[126] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.208-209.
[127] Türkiye'nin uluslararası camiada etkin olamamasının nedenleri hakkında etraflı bilgi için bkz. Melek Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-II, İstanbul, İletişim Yayınları, II.Baskı, 2002, ss.452-454.

önerisine Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilave edildiği beşli konferansı önermiştir.[128] Söz konusu teklif, Rumların idaresindeki yapının Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanınması anlamına geldiği için Türkiye tarafından kabul edilmemiştir.

Başbakan Mesut Yılmaz ile Yunanistan Başbakanı Konstantinos Mitsotakis, Kıbrıs konusunda, 11 Eylül 1991'de, Paris'te bir araya gelmişler, ancak herhangi bir çözüme ulaşamamışlardır. Aynı tarihte BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 716 sayılı kararın, müzakereler çerçevesinde yeni kavramların masaya getirilmesinden imtina edilmesi yönündeki maddesinin, "egemenlik" meselesini kast etmesi ve egemenliğin bölünmezliğine dem vurması nedeniyle KKTC ve Türkiye'nin tepkilerine sebep olmuştur.[129]

1992 yılında BM Genel Sekreterliği görevine gelen Butros Butros Gali, 03 Nisan 1992 tarihinde, "Gali Fikirler Dizisi" ismini alacak yeni bir tasarıyı taraflara sunmuştur. Söz konusu tasarıyla, egemenliğin açık bir dille iki toplumdan kaynaklandığı ifade edilmiş, AT'ye üyelik konusunun ise, görüşmelerde tartışılacağı ve iki toplum arasında uzlaşma sağlanması akabinde, sonucun iki toplumda yapılacak referandumla belirleneceği hususlarına atıfta bulunulmuştur.

Fikirler Dizisi'nin temel alındığı görüşmeler, 18 Haziran – 11 Kasım 1992 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.[130] Görüşmelerde; toprak, göçmenler ve anayasa olmak üzere üç temel konu ele alınmış ve Gali tarafından tasarlanan bir de harita sunulmuştur.

Toprak meselesi ve sunulan harita, Ada'nın kullanılabilir su kaynakları konusunda stratejik öneme haiz Güzelyurt'un Rumlara bırakılması nedeniyle Denktaş

[128] Faruk Sönmezoğlu, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Kıbrıs", (Der.) Faruk Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi,** İstanbul, Der Yayınları, Yayın No:137, Gözden Geçirilmiş İlaveli III.Basım, 2004, s.573.
[129] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.210-214.
[130] Denktaş, **Kıbrıs Girit…,** ss.109-110.

tarafından reddedilmiştir. Göçmenler ve anayasa konularında da uzlaşma sağlanamaması üzerine, 12 Ağustos 1992'de görüşmelere ara verilmiştir.

Güvelik Konseyi, Genel Sekreter'in sunduğu rapora istinaden, 26 Ağustos 1992 tarihinde aldığı 774 sayılı kararla, söz konusu haritayı Fikirler Dizisi'nin bir parçası olarak kabul etmiş[131] ve böylelikle belgeye, tartışma zemini açısından resmiyet kazandırmıştır.

Denktaş, bu oldu-bittiler karşısında, 26 Ekim 1992'de New York'ta başlayan görüşmelerin üçüncü turuna olumsuz bir yaklaşımla katılmakla birlikte, 100 paragraftan oluşan Fikirler Dizisi'nin 91 paragrafını kabul etmiş dokuz paragrafın da görüşülebilir olduğunu vurgulamıştır.[132]

Öte yandan Vasiliu, Rum tarafındaki seçimler ve muhalefetin ısrarları çerçevesinde hiçbir paragrafı doğrudan onaylamamış ve hemen hemen hepsine karşılık belirli çekincelerini dile getirmiştir. Rum Yönetimi'nde, 1993 yılı Şubat ayında yapılan seçimleri, Fikirler Dizisi'ne karşı olan Glafkos Klerides'in kazanması, Rum toplumunun bu müzakerelere bakış açısını yansıtmaktadır. Ancak Denktaş, görüşmeler çerçevesinde, Genel Sekreter tarafından uzlaşmaz taraf olarak nitelendirilmiştir.[133]

Her iki toplumun görüşlerine oldukça yakın bulunan Fikirler Dizisi, tarafların birbirlerine karşı duydukları güvensizliğin en güzel göstergesidir.[134] Mevcut güvensizlik çerçevesinde, BM Genel Sekreteri, 19 Kasım 1992'de Güvenlik Konseyi'ne bir rapor sunmuş ve Denktaş'ı uzlaşmaz olarak tanımlamanın yanı sıra, Fikirler Dizisi'nin uygulanabilmesi maksadıyla taraflarca güven arttırıcı önlemlerin kabul edilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

---

[131] Sönmezoğlu, "Soğuk Savaş Sonrası…", s.574.
[132] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", s.456.
[133] Denktaş, **Kıbrıs Girit…,** s.110.
[134] Necatigil, **The Cyprus Question…,** s.399.

Bunun üzerine Güvenlik Konseyi, 25 Kasım 1992 tarihinde aldığı 789 sayılı karar ile Türk tarafını Fikirler Dizisi'ne uygun hareket etmeye davet etmiş ve müzakerelerde Gali haritasının temel alınmasını istemiştir. Ancak, söz konusu kararda, Kıbrıs hakkında alınmış diğer kararlara atıfta bulunulurken, iki toplumun siyasal eşitliğini öngören 649 sayılı karardan bahsedilmemesi Türkiye ve KKTC'nin tepkisine neden olmuştur.[135]

Denktaş, 1993 yılı Şubat ayında Klerides'e görüşme teklifinde bulunmuş, ancak bu öneri Rum muadili tarafından kabul edilmemiştir. Müzakerelerin sonuçsuz kalması üzerine BM Genel Sekreteri, karşılıklı güven arttıracak tedbirler içeren bir paket hazırlamış[136] ve taraflar 30-31 Mart 1993'te New York'ta bir araya gelerek, 24 Mayıs 1993'te görüşmelerin başlaması yönünde karara varmışlardır.

24 Mayıs 1993'te başlayan müzakerelerde, Türk kesiminin bilgisi ve haberi olmadan, görüşmelerin usullünde değişiklik yapılmış ve Güvenlik Konseyi'nin beş üyesinin temsilcilerinin toplantının ilk bölümüne iştirak etmeleri sağlanmıştır. Haber verilmeden, karşılaşılan bu uygulama Türk tarafının itirazına neden olmuştur.

BM Genel Sekreteri, sunduğu Güven Arttırıcı Önlemler Paketi'nin, taraflarca "evet" ya da "hayır" şeklinde kabul veya reddedilmesini talep etmiştir. Kıbrıs Rum tarafı, söz konusu paketi onaylamanın Türk tarafının tanınacağı anlamını taşıdığı sebebiyle kabul etmediğini açıklamıştır.[137]

Avrupa Komisyonu'nun, 30 Haziran 1993'te aldığı, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin üyelik başvurusunun uygun görüldüğünü içeren karar sonrasında, Rum yönetimi, politikasını değiştirmiş ve Klerides, AT üyeliğinin Türk tarafınca kabul edilmemesi

[135] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", ss.456-457.
[136] Denktaş, **Kıbrıs Girit…,** s.111.
[137] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.237-239. ve Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", ss.457-458.

halinde müzakere edecek herhangi bir konunun olmadığını vurgulayarak, konuyu AT çizgisine çekmeyi amaçlamıştır.[138]

1994 yılı başlarında toplumlararası görüşmeler yeniden başlamış ve Denktaş küçük değişikliklerin yapıldığı Güven Arttırıcı Önlemler Paketi'ni kabul etmiştir. Ancak Klerides, AT çizgisinde değişen politikası çerçevesinde, bu paketi onaylamayarak müzakerelerin sonuçsuz kalmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler ışığında, Haziran 1994 ayı itibariyle iki toplum arasındaki görüşmeler yeniden kesintiye uğramıştır.[139]

1993 yılı Ekim ayında Andreas Papandreou'nun Başbakan olması sonrasında Yunanistan'ın, Kıbrıs ve Türkiye politikasında yeniden bir sertlik baş göstermiştir. Bu çerçevede, Kasım ayında Yunanistan ile GKRY arasında "Ortak Savunma Doktrini" imzalanmış ve Atina, Kıbrıs'ı savunma alanına dahil ederek, Türkiye'den gelecek bir saldırının kendisine yönelik kabul edileceğini açıklamıştır.[140] Söz konusu ortak doktrine, Türkiye dışında İngiltere veya başka herhangi bir ülkeden tepki gelmemiştir.[141]

AT, 24 Haziran 1994 tarihinde Korfu Zirvesi'nde, Yunanistan'ın Dönem Başkanlığı çabaları sonucunda[142] GKRY'nin tam üyelik başvurusunu kabul ettiğini ve GKRY'nin, Avrupa Genişleme Programı'na dahil edildiğini duyurmuştur.[143]

Söz konusu karar üzerine, KKTC Meclisi, Türkiye ile KKTC arasında imzalanması gündeme gelen Özerklik Anlaşması'nın hayata geçirilmesi için alt yapı çalışmalarına başlamış ve federasyonu tek çözüm şekli olmaktan çıkaran kararı almıştır.

---

[138] Denktaş, **Kıbrıs Girit…,** ss.112-113.
[139] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** s.137.
[140] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", s.459.
[141] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.246-247.
[142] Demirtaş Coşkun, "Değişen Dünya…", ss.255-256.
[143] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", s.146.

Yunanistan, Türkiye ile 06 Mart 1995'te imzalanan Gümrük Birliği çerçevesinde, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği (AB) üyeliği konusunda güvence almış ve aynı tarihte AB tarafından, Kıbrıs Rum Hükümeti'nin bütün adayı temsil ettiği görüşü benimsenerek, tam üyelik başvurusuna ilişkin müzakerelerin tarihe bağlanmasına karar verilmiştir.[144] Türkiye, 28 Aralık 1995 tarihinde, Cumhurbaşkanları Demirel-Denktaş Deklarasyonu'nun imzalanması ile bu karara tepki göstermiştir.[145]

Yunanistan'ın, Ortak Savunma Doktrini çerçevesinde, 1995 yazında Baf'a hava üssü açacağını belirtmesi, gerilimin yeniden tırmanmasına sebep olmuştur. Söz konusu gerilim, Rum kesimi tarafından Yeşil Hattı delme girişimleri ile devam etmiş ve iki toplum arasındaki tansiyonun yükselmesine ve güven bunalımının derinleşmesine neden olmuştur. Ayrıca GKRY'nin, 05 Ocak 1997'da Rus yapımı S-300 karadan havaya menzilli füzeleri yerleştirme kararı, toplumlararası gerilimin yanı sıra konunun askeri boyutunu ön plana çıkarmıştır.[146]

Aslında GKRY ve Yunanistan, S-300 füzelerinin Ada'ya konuşlandırılmasıyla, bölgede sürekli bir savaş tehdidinin varlığını ve bölgenin güvenli olmadığını vurgulamayı amaçlamışlardır. Bu politika ile, dönem içerisinde Hazar ve Orta Asya enerji kaynaklarının dünya pazarına Türkiye'nin güneyinden girecek olması temelinde, Ankara'nın kazanacağı önem ve prestijin önlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bir diğer amacın ise; her zaman olduğu gibi, Türkiye'yi Kıbrıs konusunda diğer ülkelerle (bu faktörde Rusya Federasyonu) karşı karşıya getirmek olduğunu söylemek mümkündür.[147]

Bu politika doğrultusunda, Yunanistan tarafından, Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik bir tehdit oluşturduğu ve Ada'ya askeri müdahaleye Yunanistan'ın sessiz

[144] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", s.461.
[145] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** s.255.
[146] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…, ss.470-471.
[147] Tayfur, "Akdeniz'de Bir Adanın…", ss.41 ve 47. Tayfur, Yeşil Hattı delme girişiminin de, yapay sorunlar yaratarak bu amaçla düzenlenmiş bir politika olduğunu vurgulamaktadır.

kalmayacağı yönünde, Yunanistan Hükümeti tarafından demeçler verilerek konunun sürekli olarak sıcak kalması sağlanmıştır.[148]

Bunların yanında, Yunanistan'ın, Türkiye ile mücadelesi çerçevesinde, GKRY'nin Rus füzeleri konusunda 1997 yılındaki bu teşebbüsü bir ilk değildir. Rum kesimi, 1964 yılı ikinci yarısında da Rusya ile füze alım anlaşması imzalamış ve 1965 yılında füzelerin Mısır üzerinden Ada'ya gelmesi planlanmıştır. Ancak, ABD'nin yaptığı baskı ve girişimler sonucunda füzeler Ada'ya konuşlandırılmayarak Mısır'da kalmıştır.[149]

Rum tarafı ve Yunanistan, söz konusu füzeleri, siyasi müzakerelerde kozlarını kuvvetlendirmek amacıyla da kullanmış ve füzelerin konuşlandırılmasının iptali karşılığında Türk askerinin Ada'dan çekilmesi ve Kıbrıs sorununun çözümü ön şartlarını koşmuştur.[150]

Bu süreç içerisinde, Türkiye ile KKTC arasında her konuda varolan işbirliğini geliştirmek ve derinleştirmek üzere iki ülke Cumhurbaşkanları tarafından, 20 Ocak 1997 tarihinde ortak bir deklarasyon yayınlanmış ve ekonomik, mali, güvenlik savunma ve dış politika konularının yanı sıra GKRY ve AB arasında işbirliği yönünde atılacak adımların aynısının uygulanacağı belirtilmiştir. Türkiye ile KKTC'nin entegrasyonunu içeren deklarasyon, AB'nin GKRY üyeliği karşısında tavrını yumuşatmasına sebep olmuştur.[151]

---

[148] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Dışişleri Bakan Yardımcısı İoannis Kraniditiotis: Türkiye'nin Kıbrıs'a Askeri bir Müdahalesine Yunanistan Cevap Verecektir", Atina, 31 Ağustos 1998. Saat: 17.47. Sayı: AA1105.

[149] Gavriil Mina, "Politiki İgetes Kai Didagmata Tis İstorias", **Simerini,** Lefkoşa, 13 Aralık 1998, s.4. (Makale başlığının tercümesi: Siyasi Liderlerimiz ve Tarihin Öğrettikleri) Söz konusu gazete hakkında bkz. Işıklar, **Ege'de Casus…,** ss.33-36.

[150] Stavros Ligeros, "İporgos Ethnikis Aminas Tzohatzopoulos, Dilose Oti; Mono İmerologio Gia Tin Lisi Tou Kipriakou Tha Borei Na Embodizei Tin Proselevsi Ton Piravlon S-300 Sto Nisi" **Kathimerini,** Atina, 02 Ağustos 1998, ss.9-10.(Savunma Bakanı Akis Tsohatzopoulos'un, Stavros Ligeros ile röportajı – Başlık Tercümesi: Savunma Bakanı Tzohatzopoulos, Sadece Kıbrıs Sorununun Çözümü Konusundaki bir Takvimin S-300 Füzelerinin Ada'ya Gelmesini Engelleyebileceğini Belirtti) ve Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan S-300'lerle Koruma Sağlayacak", Atina, 30 Ağustos 1998 Saat:14.22. Sayı: AA0403.

[151] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.258-263.

ABD, 1990'lı yılların ikinci yarısında, uluslararası alandaki konumu gereği Kıbrıs'ın çözüme kavuşması için girişimlerini arttırmıştır. Clinton yönetimi, 1997 yılını Kıbrıs'ın çözüm senesi olarak ilan etmiş ve Richard Holbrooke'u Kıbrıs Özel Temsilcisi olarak atamıştır. Ayrıca, Kıbrıs'ın tek taraflı AB üyeliğine sorunun çözümünü zorlaştıracağı gerekçesiyle karşı dahi çıkmıştır.[152]

Holbrooke'un özel temsilci olarak atanması, Bosna konusundakine benzer bir mekik diplomasisi uygulayabileceği[153] temelinde, Türkiye'yi endişeye sevk etmekle birlikte rahatsız etmemiştir. Türkiye'nin üzerinde durduğu temel nokta, AB'nin tek taraflı olarak GKRY'yi, Kıbrıs'ın meşru hükümeti sayması sonucu verdiği haksız kararlar olmuştur.[154]

Ayrıca Türkiye, 1997 yılında Kıbrıs'ın, ülkesinin güvenliği ve Doğu Akdeniz'deki çıkarları açısından önemini ve vazgeçilmezliğini gündeme getirmeye başlamıştır. Kıbrıs'ın, Türkiye için önemi hiçbir zaman göz ardı edilmemiştir. Ancak 1997 yılına kadar, devletin resmi açıklamaları Ada'da yaşayan Türklerin hakları ile ilgili olmuştur. Fakat, 1997 yılı ile birlikte Kıbrıs'ın, Türkiye açısından stratejik önemi ön plana çıkmaya başlamıştır.[155]

Denktaş ve Klerides, Holbrooke'un etkisiyle yapılan, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın davetine olumsuz cevap vermemişler ve 09 Temmuz 1997 tarihinde[156] New York Troutbeck'te bir araya gelmişlerdir. Söz konusu görüşmede, BM Genel Sekreteri tarafından bir plan sunulmuş ve tarafların 11 Ağustos 1997'te İsviçre Glion'da bir araya gelmeleri kararlaştırılmıştır. Glion'da, 11-15 Ağustos 1997

---

[152] İlhan Uzgel, "1990-2001 ABD ve NATO'yla İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-II, İstanbul, İletişim Yayınları, II.Baskı, 2002, ss.293-294.
[153] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", s.473.
[154] Uslu, "Kıbrıs Sorunu", s.318.
[155] Melek Fırat, "AB-Kıbrıs İlişkileri ve Türkiye'nin Politikaları", (Der.) Gencer Özcan-Şule Kut, **En Uzun On Yıl, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar,** İstanbul, Boyut Kitapları, Siyaset Yazıları Dizisi No:11, I.Basım, Kasım, 1998, ss.274-275.
[156] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1997'de Türk Dış Politikası (1), Kıbrıs Konusunda Hareketli Yıl" Ankara, 26 Aralık 1997, Saat: 11.56, Sayı: AA9246.

tarihlerinde yapılan görüşmelerde, AB'nin üyelik konusunda, Türkiye ve GKRY'ye yönelik tezat politikaları çerçevesinde herhangi bir sonuca ulaşılamamıştır.

AB Komisyonu, 15 Temmuz 1997'de yayımladığı Gündem 2000 (Agenda 2000) ile Türkiye'yi listesine almazken, GKRY'den aday olarak bahsetmiştir. Türkiye buna karşılık KKTC ile bütünleşme sürecini başlatmış ve Denktaş, New York ve İsviçre'de yapılan müzakerelerde federasyon yerine gevşek bir konfederasyon tezini üstü kapalı olarak gündeme getirmiştir. Bu çerçevede, ilk etapta federasyon tezine karşı olan GKRY, Türk tarafının dile getirdiği konfederasyon görüşü sonucunda, federasyon ilkesini benimseme ve sahiplenme arayışına yönelmiştir.

Türkiye, AB'nin GKRY'ye lehine verdiği kararlar karşısında, iki yönlü bir politika izlemiştir. Bir yandan ortak çözüm önerileri desteklerinken, öte yandan çözüme ulaşılamaması halinde KKTC'nin bağımsızlığını koruyabilmesi için gereken koşulların sağlanması ilkesini gütmüştür. KKTC ile yapılan görüşmeler sonrasında, 06 Ağustos 1997 tarihinde "Ortaklık Konseyi" kurulmuştur.[157]

AB, 12 Aralık 1997 tarihindeki Lüksemburg Zirvesi'nde GKRY'nin üyeliğini kabul etmiş ve 31 Mart 1998 tarihinde tam üyelik müzakerelerine başlayacağını açıklamıştır.[158]

Bu açıklama üzerine, 13 Aralık 1997 tarihinde, Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş Başkanlığı'nda, KKTC Bakanlar Kurulu toplanmış ve alınan karar ile AB'nin, Adadaki tüm yasal, siyasal ve fiili gerçekleri göz ardı ederek vardığı sonuç kınanmıştır. Bakanlar Kurulu kararında ayrıca, "AB'nin BM müzakere sürecine yıkıcı

[157] İsmail Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya, Strateji Yunanistan Kıbrıs,** Birinci Cilt, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları No: 68, I.Baskı, Haziran, 2004, ss.186-194. ve Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", s.475.
[158] Gülcan, "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de…", s.147.

bir darbe indirdiği vurgulanarak, bundan sonraki temasların sadece iki devlet arasında yapılabileceği" ifade edilmiştir.[159]

Lüksemburg Zirvesi kararları sonrasında Türkiye, KKTC ile Ortaklık Konseyi toplantılarına başlamış ve bundan böyle Ada'da iki devletin varlığı kabul edilmedikçe çözümün mümkün görülmediği politikasına geçilmiştir.[160]

Yaşanan gelişmeler çerçevesinde, AB'nin 31 Mart 1998'de GKRY ile üyelik müzakerelerine başlaması sonrasında, 31 Ağustos 1998 tarihinde KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş, çözüm için konfederasyon teklifini açıklamıştır.[161]

2.3.4. 1999 - İki Ülke İlişkilerindeki Yumuşama Dönemi ve Sonrasındaki Gelişmeler

1999 yılının ikinci yarısında başlayan, iki ülke arasındaki yumuşama içerisinde, Kıbrıs; Türk-Yunan sorunsalında yer almamış ve görüşmelerde resmi gündemde bulunmayarak, soğuk tutulmaya özen gösterilen bir mesele haline gelmiştir.[162] Bunda, Yunanistan açısından GKRY'nin AB üyeliği gibi nedenler olmakla birlikte, temel noktanın, meselenin iki ülke arasında mevcut sorunlar içerisinde en derin temelleri olan ve insani boyut içermesi nedeniyle çözümü zor bir problem oluşundan kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Cumhurbaşkanı Denktaş, 1999 yılı Eylül ayında, BM Genel Sekreteri ile görüşmelerde bulunarak, bundan böyle müzakerelerde "toplum" kelimesinin tarafınca kabul edilmeyeceğini vurgulamış ve gerçek bir çözümün amaçlanması halinde, Güvenlik Konseyi'nin, 04 Mart 1964 tarih ve 186 sayılı, Rumların Kıbrıs'ın yasal

[159] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "AB Zirvesi'nin Ardından, KKTC Bakanlar Kurulu Kararı", Lefkoşa, 14 Aralık 1997, Saat: 13.25, Sayı: AA0093.
[160] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", s.476.
[161] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** s.138.
[162] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** ss.139-140.

hükümeti olduğunu tanıyan kararı ile 01 Kasım 1974 tarih ve 3212 sayılı, tarafları toplum olarak nitelendiren kararının fesh edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.[163]

Genel Sekreter Kofi Annan'ın girişimleri sonucunda iki lider, hiçbir ön koşul olmaksızın ve eşit statüde, 03-14 Aralık 1999 tarihlerinde New York'ta dolaylı görüşmelere başlamıştır. Söz konusu müzakerelerde, 01 Kasım 1999 tarihinde Genel Sekreter'in Kıbrıs Özel Temsilcisi olarak atanan Alvaro de Soto'da hazır bulunmuştur. Müzakerelerde, ABD'nin de etkisi ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki yumuşama çerçevesinde, genel kanı Kıbrıs konusunda diyalogun arttığı yönünde olmuştur.[164]

Türk tarafı, konfederasyon tezini yinelemiş ve KKTC'nin egemenlik haklarının tanınmasını ileri sürmüştür. Öte yandan Rum Yönetimi, konfederasyon önerisini kabul etmediğini açıklamış ve toprak konusunun ele alınmasını talep etmiştir. Tarafların görüşlerindeki bu uyuşmazlık çerçevesinde herhangi bir sonuca ulaşmak mümkün olmamıştır. Dolaylı görüşmelerin ikinci turu, 31 Ocak – 10 Şubat 2000 tarihleri arasında Cenevre'de yapılmıştır. New York'ta dile getirilen hususların yinelenmesi sonucunda netice alınması mümkün olmamıştır.

05-12 Temmuz 2000'de başlayan ve 24 Temmuz – 04 Ağustos 2000 tarihleri arasında devam eden üçüncü tur görüşmelerde de herhangi bir neticeye varılamamıştır. Dördüncü tur görüşmeler, 09-26 Eylül 2000'de New York'ta gerçekleştirilmiştir.[165]

Cenevre'de, 01-08 Kasım 2000 tarihleri arasında yapılan beşinci turda, AB tarafından özlü görüşmelere geçilmesi için somut adımların atılması yönünde bir açıklama yapılmıştır. Genel Sekreterin, beşinci tur görüşmelerine ilişkin verdiği

[163] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** s.139.
[164] Uslu, "Kıbrıs Sorunu", s.312.
[165] Sönmezoğlu, "Soğuk Savaş Sonrası…", s.578.

beyanatta tek egemenliğe ve tek uluslararası kimliğe sahip ortak bir devletten bahsetmesi üniter devlet anlamına geldiği düşüncesiyle Türk tarafınca reddedilmiştir.

Bu koşullar altında Denktaş, dolaylı görüşmeler sürecinden olumlu sonuç alınamayacağı düşüncesiyle müzakerelere iştirak etmeme kararına varmış ve Başbakan Bülent Ecevit, Avrupa Parlamentosu'nun, 15 Kasım 2000'de Ada'daki Türk Kuvvetleri'nin geri çekilmesi yönündeki beyanı doğrultusunda, Denktaş'ın bu kararını desteklediğini açıklamıştır.[166]

Denktaş, Kıbrıs konusundaki gelişmeler karşısında, 08 Kasım 2001 tarihinde GKRY Başkanı Klerides'e mektup göndererek yüz yüze görüşme talebinde bulunmuş ve öneri Klerides tarafından kabul edilmiştir. Alvaro de Soto, söz konusu görüşmelere sadece not tutarak iştirak etmiştir. Klerides, 05 Aralık 2001'de, KKTC'ye geçerek Denktaş'ın davetine icabet etmiş ve 29 Aralık 2001 günü de Denktaş GKRY'ye giderek iadeyi ziyarette bulunmuştur. Taraflar bu görüşmeler sonrasında 11 Ocak 2002'de yüz yüze görüşme konusunda uzlaşmışlardır.[167]

Denktaş'ın KKTC'nin tanınmasından önce müzakerelere başlamama ilkesinden ödün vermesi ve konfederasyon yerine ortaklık devleti açılımını yapmasına rağmen, gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerden herhangi bir sonuç alınması mümkün olmamıştır.

Tarafların uzlaşmaya varamaması sonucunda, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 11 Kasım 2002 tarihinde kendi ismiyle anılacak "Annan Planı"nı sunmuştur.[168]

---

[166] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.283-287.
[167] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.140-141.
[168] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.297-298. Söz konusu planın BM öncülüğünde hazırlandığı halde, İngiliz Dışişleri Bakanlığı bürokrasisinin etkin olduğu yönündeki iddialar hakkında etraflı bilgi için bkz. Mehmet Hasgüler, "Annan Planı Öncesi ve Sonrası Kıbrıs", (Ed.) İrfan Kalaycı, **Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,** Ankara, Nobel Yayınları, I.Baskı, Aralık, 2004, ss.39-53.

Söz konusu plan, beş defa değişikliğe uğramış olması nedeniyle ilk sunulan tasarı, I.Annan Planı olarak isimlendirilmiştir. Ortak devlet ve bu devletin tek egemenliği,[169] her iki toplumun parça devletleri ve bunların eşitliği ile sosyal adalet ve güvenlik konularına atıfta bulunan plan,[170] Kurucu Anlaşma ile birlikte bağlayıcı olan beş adet ekten ve bu eklere bağlı çok sayıda alt bölümlerden ibarettir.[171]

Genel Sekreter, tarafların plan hakkındaki görüşlerini iletmelerini talep etmiş, Rum tarafı ilk etapta kabul ettiğini belirtirken, daha sonra değişiklik olmaması halinde onaylamayacağını vurgulamıştır. KKTC ise, müzakere edilebilir bir hale sokmak için görüşmelere hazır olduğunu açıklamıştır.

Tarafların görüşleri doğrultusunda söz konusu plan, 10 Aralık 2002 tarihinde revize edilmiştir.[172] Ancak değiştirilmiş planın, iki bölgeliliği göz ardı etmesi, yeni kurulacak devletin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devamı niteliğinde olup olmayacağına açıklık getirmeyerek, üstü kapalı bir şekilde mevcut cumhuriyetin devamını ön görmesi, Ada'daki Türk varlığını tehlikeye sokacağı düşüncesiyle KKTC tarafından kabul edilmemiştir.[173] Söz konusu planın gözden geçirilmiş hali Rum tarafınca da eleştirilmiş ve onaylanmamıştır.

12-13 Aralık 2002 tarihli Kopenhag Zirvesi'nde, Kıbrıs'ın, AB tam üyeliğine kabul edildiği açıklanmış ve sorunun çözümü için tarafların girişimlerini sürdürmelerinin memnuniyetle karşılandığı ifade edilmiştir. Bu karar ile, sorunun 28 Şubat 2003[174] veya 16 Nisan 2003 tarihine kadar çözülememesi durumunda, GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" ismi altında tam üye yapılacağı vurgulanmıştır.

---

[169] Denktaş, **Kıbrıs Girit…,** s.109.
[170] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.298.
[171] Türk Dışişleri Bakanlığı, Annan Planı, Basis for Agreement on a Comprehensive Settlement of the Cyprus Problem, Ankara, 2002. (Bakılan Tarih: 17 Kasım 2002) http://www.mfa.gov.tr
[172] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** s.299.
[173] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.161-162.
[174] Işıksal, "Kıbrıs Sorunu ve…" s.67.

KKTC ve Türkiye, Annan Planı ve revize edilmiş hallerinde, ileriye dönük olarak toprak, mal-mülk, göçmenler ile güvenlik konularında doğabilecek sorunlar ve özellikle ekonomik konuların yer almaması nedeniyle[175] çekimser davranarak ihtiyatlı bir politika gütme ihtiyacı hissetmiştir. Öte yandan Rumlar ise, AB üyeliği çerçevesinde, elde edilen avantajın yanı sıra, Annan Planı'nda, Türkiye'nin garantör statüsü ve askeri varlığının devam etmesi, göçmenler ve toprak konusundaki taleplerini de karşılamadığı gerekçesiyle tasarıya olumlu bakmamıştır.[176]

15 Ocak 2003 tarihinde taraflar arası yüz yüze görüşmeler tekrar başlamış, ancak Denktaş'ın sunduğu tüm öneriler Rum tarafınca reddedilerek sonuç alınamamıştır.

GKRY'de, 16 Şubat 2003 tarihinde yapılan Başkanlık seçimlerini Tasos Papadopoulos kazanmıştır. Kofi Annan, 26 Şubat 2003 tarihinde, planın revize edilmiş üçüncü halini sunmuş ve planın 30 Mart 2003'te referanduma sunulmasını talep ederek, tarafların 10 gün içerisinde cevaplarını bildirmelerini istemiştir.

Denktaş ile Papadopoulos, 28 Şubat 2003'te bir araya gelerek Annan'ın Lahey'de görüşme talebini kabul ettiklerini açıklamışlardır. 10-11 Mart 2003 tarihlerinde Lahey'de yapılan görüşmelerde, herhangi bir değişiklik yapılmadan kabul edilmesi önerisine, tarafların karşı çıkması nedeniyle herhangi bir sonuca varılamamıştır.[177] Ancak Lahey'deki başarısızlıktan Türk tarafı sorumlu tutulmuştur.

03 Kasım 2002 genel seçimleri ile Türkiye'de iktidara gelen AK Parti Hükümeti, ülkenin AB adaylığı doğrultusunda Kıbrıs meselesinin çözümünü gerekli görerek, bu yönde bir çizgi izlemiş ve bu çerçevede Türkiye'nin 32 yıllık Kıbrıs

[175] Serap Durusoy, "Kıbrıs Sorununu Çözme(me)ye Yönelik Annan Planı'nın Ekonomik Yansımaları", (Ed.) İrfan Kalaycı, **Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,** Ankara, Nobel Yayınları, I.Baskı, Aralık, 2004, ss.84-87.
[176] Hasgüler, "Annan Planı Öncesi…", s.50.
[177] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.300-306.

politikasında Hükümet kanadında bir değişim gözlemlenmiştir.[178] KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş'ın, 14 Nisan 2003 tarihinde Türkiye Başbakanı'na gönderdiği mektup ile KKTC ve Türkiye Hükümeti arasındaki bu görüş ayrılığı doruk noktasına çıkmıştır.[179]

Denktaş, 02 Nisan 2003 tarihinde, GKRY lideri Papadopoulos'a güven arttırıcı öneriler kapsamında bir tasarı sunmuş ve görüşme çağrısı yapmıştır. Ancak, "görüşmelerin sadece BM çerçevesinde yapılabileceğini ve güven arttırıcı önerilerin bir paket halinde kabul edilemeyeceğini" belirten Papadopoulos bu teklifi reddetmiştir.

AB, 16 Nisan 2003 tarihli Atina Zirvesi'nde GKRY'yi Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında birliğe kabul etmiştir. KKTC Bakanlar Kurulu, aynı gün aldığı kararla, Güney'den Kuzeye geçecek belirli mallar üzerindeki kısıtlamaları kaldırmış ve 21 Nisan 2003'te de Rum tarafı ile aradaki geçişleri belirli şartlar çerçevesinde serbest bıraktığını duyurmuştur. Söz konusu karar, GKRY tarafından tanınmamış ve geçişlerin yoğun olması nedeniyle engelleme girişimlerinde bulunulmuştur.

Papadopoulos, 06 Mayıs 2003 tarihinde BM Genel Sekreteri'ne gönderdiği mektupta Annan Planı temelinde müzakerelere hazır olduğunu bildirmiştir.[180]

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararınca, 02 Aralık 2003 tarihinde, Kıbrıslı Rum Titiana Loizidou'ya, diğer başvurulara emsal yaratmaması koşuluyla, bir milyon ikiyüz bin dolar tutarındaki meblağı ödemiştir. Kıbrıslı Rum Titiana Loizidou, 19 Mart 1989 tarihinde, Barış Harekatı'nı ve KKTC'nin varlığını protesto etmek üzere katıldığı "Kadınlar Evlerine Yürüyor" adlı yürüyüşte yeşil hat çizgisini geçerek KKTC sınırları içerisine yasal olmayan yollardan girmiş, tutuklanması sonrasında Barış Gücü'ne teslim edilmiştir. Akabinde bireysel başvuru

[178] Taşkıran, "Kıbrıs Meselesinde Son…", s.93.
[179] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** s.172.
[180] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.307-312.

hakkını kullanarak, Girne'de bulunan mallarından yararlanmasının engellendiği gerekçesi ile Türkiye aleyhine dava açmış ve Kıbrıs meselesinde tamamen haksız olmasına rağmen adeta simgeleştirilmiştir.[181]

Genel Sekreter Kofi Annan, 05 Şubat 2004 tarihinde Denktaş ve Papadopoulos'a birer mektup göndererek, anlaşma metninin tamamlanarak 24 Nisan 2004'te referanduma sunulacak şekilde hazırlanması maksadıyla, tarafları 10 Şubat 2004'te New York'a davet ettiğini bildirmiştir.

10 Şubat günü başlayan müzakerelerde, Genel Sekreter ilk olarak taraflarla ayrı ayrı görüşmüş ve ardından üçlü görüşmelere geçilmiştir. Müzakerelerin ikinci gününde Türk tarafı, üç aşamalı görüşme planı sunarak, tarafların anlaşamaması halinde Türkiye ve Yunanistan'ın da dahil olmasını, fikir ayrılığının devam etmesi durumunda ise Genel Sekreter'in hakemliğinin taraflarca kabul edilmesini belirtmiştir.

Söz konusu öneri karşısında Rum tarafı ise, AB'nin müzakerelere taraf olmasını talep etmiştir. Ancak bu talep AB tarafından onaylanmamıştır. New York görüşmelerinde, 19 Şubat 2004'te Ada'da müzakerelere başlanması kararı alınmıştır.

İkili müzakereler, Annan Planı temelinde, Genel Sekreter Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro de Soto gözetiminde, 19 Şubat 2004'te Lefkoşa ara bölgede başlamış ve 22 Mart 2004 tarihine kadar sürmüştür. Görüşmelerde, devletin milli marşı ve bayrağı gibi teknik konularda uzlaşmaya varılmışsa da, temel konulardaki görüş ayrılığı nedeniyle ciddi bir sonuca ulaşılamamıştır.[182]

Türkiye ve Yunanistan'ın da katılımıyla taraflar, 24 Mart 2004 tarihinde İsviçre Lüzern şehri Bürgenstock kasabasında bir araya gelmişlerdir. 29 Mart 2004

[181] Titiana Loizidou davası ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin usul hukukuna aykırı bir şekilde Türkiye'yi kendi ülkesi dışındaki bir olay nedeniyle suçlu duruma düşürmesi hakkında etraflı bilgi için bkz. Çeçen, **Kıbrıs Çıkmazı,** ss.145-160.
[182] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.324-333.

tarihinde Türkiye ve Yunanistan'ın Başbakanları da müzakerelere iştirak etmiş ve Genel Sekreter, Annan Planı'nın revize edilmiş dördüncü halini taraflara sunmuştur.

Dördüncü Annan Planı'nda, genel olarak, Kuruluş Anlaşması'nın onaylanması şeklinde değişikliğe gidilmiş ve anlaşmaya ek "Kıbrıs'taki Yeni Düzenlemelere İlişkin Anlaşma"nın Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından imzalanması sonrasında yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Ayrıca, Federal Parlamento'ya bağlı Senato ve Temsilciler Meclisi'ndeki oranlar, GKRY'ye verilecek toprakların devredilme süreleri, mal-mülk konusundaki düzenlemelerde değişiklikler yapılarak, Ada'daki halk arasındaki ilişkinin siyasal eşitlik çerçevesinde uygulanacağı vurgulanmıştır.[183]

Genel Sekreter Kofi Annan, dördüncü planda tarafların değişiklik önerilerini kale almış, 31 Mart 2004'te planın revize edilmiş beşinci ve son halini taraflara sunarak, Kıbrıs'la ilgili müzakere sürecinin sona erdiğini belirtmiş, 24 Nisan 2004 tarihinde her iki kesimde ayrı ayrı referandumun öngörüldüğünü ifade etmiştir.

Türkiye sorumluluklarını yerine getirmek üzere hazır olduğunu ve gerekli değerlendirmelerin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulacağını belirtirken, Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis, planın son şeklinin GKRY'nin beklentilerinden uzak olduğunu, ancak nihai kararın GKRY halkı tarafından verileceğini dile getirmiştir.[184]

24 Nisan 2004 tarihinde KKTC ve GKRY'de yapılan referandum sonucunda, Türk kesimi %64.96 oranında Annan Planı'na evet demiştir. Ancak, Rum kesiminde %75.83 oranıyla hayır çıkması soncunda, söz konusu plan yasal açıdan geçersiz sayılmış ve uygulamaya konulmamıştır.[185]

[183] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.176-179.
[184] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.334-336.
[185] Tuncer, **Kıbrıs Sarmalı…,** ss.192.

Sonuçlar, GKRY'nin; AB üyeliğinin sağladığı avantajlar ve mevcut ekonomik durumu kapsamında, Türk kesimiyle bir arada yaşamayı düşünmediğinin en güzel göstergesidir. Ayrıca, hemen hemen tüm müzakerelerde suçlanan Türk tarafının çözümsüzlüğü arzu eden taraf olmadığını ispatlamıştır.

Annan Planı, kağıt ortamında Türk kesiminin taleplerine pek çok açıdan cevap verir gözükse de, ileriye dönük uygulamalarda Türk kesimini bir azınlık durumuna getirme tehlikesini içermektedir. İlk olarak, egemenliği tek taraflı Birleşik Kıbrıs Devleti'ne vermekle, Rumlarla eşit statüde değerlendirse dahi Türk halkının, kaderini tayin etme hakkını elinden almaktadır.

Ayrıca, daha evvel belirtildiği üzere, ekonomik unsurlara değinilmemesi, anlaşmanın en büyük dezavantajlarından bir tanesini oluşturmaktadır. Çünkü, ekonomik açıdan oldukça ileri bir seviyede bulunan GKRY'nin, planın uygulanması sonrasında Türk kesimini tamamen yutmasına engel koymamaktadır.

Bunların yanında, derin bir güvensizlik bulunan iki toplum arasında hemen kaynaşmanın ne şekilde olacağı şüphe uyandırmaktadır. Öte yandan, Türk askerinin zaman içerisinde Ada'dan çekilmesi talep edilirken, İngiliz üslerine değinilmemesi plana kuşkuyla yaklaşılmasına neden olmaktadır.[186]

Referandum sonrasında, BM, AB gibi uluslararası örgütler ve ABD, Türk kesimini destekleyen ve Rum tarafını suçlayan açıklamalarda bulunmuşlardır. BM Genel Sekreteri, Kıbrıs Türklerinin durumunun uluslararası camia tarafından tekrar değerlendirilmesi gereğine işaret etmiş ve Türk kesiminin dünyadan tecrit edilmesine gerekçe kalmadığını vurgulamıştır. Ancak günümüze değin Türk tarafının tanınması bir yana, mevcut ambargoların kaldırılması yönünde atılmış herhangi ciddi bir adım dahi bulunmamaktadır.

[186] Çeçen, **Kıbrıs Çıkmazı,** ss.167-169.

KKTC sadece, İslam Konferansı Örgütü ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nda, Annan Belgesi'nde ifade edildiği şekliyle "Kıbrıs Türk Devleti" olarak isimlendirilmesi hakkını elde etmiştir.[187]

17 Aralık 2004 tarihinde, Brüksel'de düzenlenen Avrupa Birliği Liderler Zirvesi'nde Türkiye, müzakerelere başlama tarihi almıştır. Diğer taraftan Atina, söz konusu zirveyi, Yunanistan'ın tüm taleplerini karşılamamakla birlikte diplomatik bir başarı olarak değerlendirmiştir. Türk güçlerinin Ada'da bulunması ve GKRY'nin Türkiye tarafından tanınmamasını, zirveden elde edemedikleri hususlar şeklinde yorumlamış ve Türkiye'nin AB'ye tam adaylığının GKRY'nin tanınmasından geçtiğine inanmıştır.[188]

Bugün, AB ile üyelik müzakerelerine başlayan Türkiye'nin karşısına, Ankara Anlaşması'nın uyarlanması gereği sık sık GKRY'nin tanınması ve Gümrük Birliği çerçevesinde de, limanlar ile havaalanlarının açılması gibi belirli imkanlarından yararlandırılması konusu getirilmektedir.[189]

Öte yandan, GKRY'nin son derece haksız AB üyeliği, Yunanistan'ın eline, hem birlik içerisinde, hem de Türkiye'ye karşı kullanılmak üzere önemli bir siyasi koz vermektedir. GKRY, AB üyeliği sürecinde, her ne kadar veto yetkisini Türkiye'ye karşı kullanmayacağını taahhüt etmiş ise de, zaman zaman bunu gündeme getirmekten çekinmemektedir.[190]

Ayrıca, bu üyelik, bundan böyle AB'yi de doğrudan soruna taraf etmektedir. Bu kapsamda, AB'ye henüz üye olmamış bir Türkiye ile Kıbrıs sorununun çözümü en azından yakın bir gelecekte olası gözükmemektedir. Diğer taraftan, KKTC üzerindeki

---

[187] Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu…,** ss.475-477.
[188] Theodoros A. Kouloumbis, "Kipriko: Mia Akomi Efkeria", **Kathimerini,** Atina, 01 Ocak 2005. s.9. (Makale başlığının tercümesi: Kıbrıs Sorunu: Bir Şans Daha) Ortalama günlük tirajı 80 bin olan Kathimerini gazetesi bağımsız sol ittifak koalisyonu tandanslıdır. Bkz. Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.34.
[189] Taşkıran, "Kıbrıs Meselesinde Son…", ss.87-89.
[190] Esat Arslan, "17 Aralık Sonrası Kıbrıs Gözden Çıkarıldı Mı?", (Der.) Şenol Kantarcı, **Kıbrıs Laboratuarı,** İstanbul, Aktüel Yayınları, I.Baskı, Nisan, 2005, s.146.

mevcut ambargoların, GKRY ve Yunanistan'ın AB içerisinde veto kartını kullanma tehdidiyle yapacakları baskılarla, yakın gelecekte de devam edeceği mütalaa edilmektedir.[191]

Bunların yanında, mevcut durum çerçevesinde, birlik içerisindeki söz sahibi ülkeler, Türkiye'nin üyeliğine karşı GKRY'nin vetosuna sığınma cihetine gidebileceklerdir. Türk-Yunan ilişkilerinin yumuşamaya başladığı 1999 yılına kadar yaşanan süreçte bu tür siyasalara pek çok defa şahit olunmuştur.

1999 yılında başlayan, iki ülke arasındaki ilişkilerin yumuşaması, görüldüğü üzere, oldukça derin tarihsel kökenleri bulunan Kıbrıs meselesine pek yansımamıştır. Annan Planı çerçevesindeki referandumda Türk tarafının yaklaşımını bir nebze olsun yumuşatmışsa da, Rum tarafına etkisinden bahsetmek zordur. Kıbrıs sorunu hala iki ülke ilişkileri arasında çözüm bekleyen temel konulardan biri olarak politik sahnedeki yerini muhafaza etmektedir.

Türk-Yunan ilişkilerinin yumuşamasında, en önemli rollerden birini üstlenen dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem, bu dönemi Kıbrıs meselesi çerçevesinde değerlendirirken, Yunanlı meslektaşı Georgios Papandreou'dan sadece bir defa, Denktaş'ın tekliflerini reddeden Klerides üzerindeki etkisini kullanarak, önerilerin kabulünü sağlamasını rica ettiğini belirtmektedir.[192]

3. Ege Denizi Sorunu

Ege Denizi, Doğu Akdeniz'in Kuzey'inde, Anadolu Yarımadası'nın Batı sahili ile Balkan Yarımadası'nın Doğu sahili arasında, Kuzey-Güney istikametinde bulunan yarı kapalı bir denizdir.(Bkz. Ek-III) Çuha (Kitira), Sikliye (Anthikitira), Girit, Çoban (Kasos), Kerpe (Karpatos) ve Rodos Adası zinciri ile Akdeniz'den ayrılmaktadır. 35-41 Kuzey enlemleri ve 23-28 Doğu boylamları arasında yer alan

[191] Tayfur, "Akdeniz'de Bir Adanın…", s.48.
[192] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.140.

Ege Denizi'nin ortalama derinliği yaklaşık 350 metredir. Egriboz, Andre (Andros), İstendin (Tinos), Mokene (Mikonos), Ahikerya (İkaria) ve Sisam adaları çizgisi Güney Ege'yi, Kuzey Ege'den ayırmaktadır. Kuzey Ege Denizi'nin en derin yeri yaklaşık 1367metredir. Güney Ege'nin ise 2658 metreye kadar varmaktadır.[193] Ege Denizi'ne kıyısı bulunan iki ülke mevcuttur. Bular; Türkiye ve Yunanistan'dır.

Ege Denizi, hemen hemen her yönüyle, Türk-Yunan ilişkilerindeki başlıca sorunlardan birini teşkil etmektedir. Tarafların, Ege'deki ikili sorunların neler olduğu yönündeki farklı görüşleri ile bunların çözüm yöntemindeki anlaşmazlıkları ise, Ege kaynaklı meselelerin listesini çoğaltarak derinleştirmektedir.[194]

Aslında, Ege Denizi kaynaklı sorunların temel mevcudiyeti, iki ülkenin de konuya farklı yaklaşımından ve bakış açılarının değişik oluşundan kaynaklanmaktadır. Bugün Yunanistan, Ege'yi kendi denizi olarak görmekte ve bu denizin kaynaklarının kullanımını kimseyle paylaşmayı kabul etmemektedir. Öte yandan, Türkiye'nin konuya ilişkin tek amacı, Ege Denizi kaynaklarının iki ülke arasında hakça paylaşımının sağlanmasıdır.

Türkiye'ye göre; Ege kaynaklı sorunların başında, bazı adaların hukuki statüsü ile Doğu Ege Adaları'nın Yunanistan tarafından gayri meşru olarak silahlandırılması, Kıta Sahanlığı, Karasuları, Hava Sahası ve bu konuya ilişkin FIR Hattı ile Komuta Kontrol Sahaları ve aidiyeti anlaşmalarla belirlenmemiş coğrafi formasyonlar, yani Kardak ve Gavdos gibi Gri Bölgeler gelmektedir.

Diğer taraftan Yunanistan ise, Türkiye ile arasında, Ege'de mevcut tek bir "meşru" ikili sorun bulunduğunu ve bunun da Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılması meselesi olduğunu kabul etmektedir.

---

[193] Ali Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı", (Yayına Hazırlayan) Ali Kurumahmut, **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar,** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Dizi-Sayı:182, 1998, s.2.

[194] Şule Kut, "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", (Der.) Faruk Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi,** İstanbul, Der Yayınları, Gözden Geçirilmiş İlaveli Üçüncü Basım, Yayın No:137, 2004, s.507.

Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılması dışında hiçbir Ege sorunu, Yunanistan'a göre meşru birer devletlerarası uyuşmazlık değildir. Çünkü, bunlar "sorun" olmayacak denli Yunanistan'ın egemenlik konularını ilgilendirmektedir. Diğer bir deyişle, Ege'de Yunanistan ile Türkiye arasında, görüşerek veya anlaşarak çözülmesi gereken türden mesele yoktur, konuları; Türkiye'nin, Yunanistan'ın Ege üzerindeki meşru haklarına ve egemenliğe yönelik tehditleri yaratmaktadır.[195]

Yunanistan, egemenliğinin sorgulanabilirliğinin kabulü anlamına geldiği için, sorunları; Türkiye ile hiçbir zeminde görüşmeye yanaşmamaktadır. Ege Denizi Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılması konusu dışındaki tüm problemler, Yunanistan için güvenliğini tehdit eden, Türkiye'nin yayılımcı politikasının yarattığı yapay ve siyasal konulardır.[196]

Bu çerçevede Yunanistan, her fırsatta, Ege'de tamamen Uluslararası Hukuka uygun davrandığını, öte yandan Türkiye'nin ise, her konuda Uluslararası Hukuka aykırı iddialarıyla olay yaratarak sorun çıkardığını, meşru ve yasal egemenliğini tehdit ettiğini dile getirmektedir.

Öte yandan Türkiye, Ege sorunlarının bir bütün halinde ve ilk olarak müzakereler yoluyla, çözülmemesi neticesinde de "Uyuşmazlıkların Barışçıl Yollarla Çözümü" ilkesi çerçevesinde, üçüncü taraflı çözüm ihtimalini dışlamadan, hukuki zemine dayalı bir neticeye kavuşturulması taraftarıdır.[197] Yunanistan ise, Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılması, 1996 yılından bu yana Kardak Kayalıkları krizi ile gündeme gelen Gri Bölgeler konusu ve 1998 yılında dönemin Yunanistan Dışişleri

[195] Nikos Marakis, "H Angira Epimeni Stis Apetisis Tou", **To Vima,** Atina, 14 Haziran 1998, s.10. (Makale Başlığı: Ankara Taleplerinde Israr Ediyor) İkonomikos Tahidromos gazetesinin haftalık eki olarak yayınlanan gazete PASOK yanlısı olup, tirajı yaklaşık olarak 200 bin civarındadır.Bkz. Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.35.
[196] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.246.
[197] Kut, "Türk Dış Politikasında…" ss.515-516.

Bakanı Theodoros Pangalos'un yaptığı açıklama doğrultusunda Hava Sahası'nın Lahey Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesini istemektedir.[198]

Belirtilen çerçevede, tarafların; uyuşmazlıkların çözüm yöntemleri üzerinde anlaşamamaları konusu, Ege Denizi kaynaklı Türk-Yunan sorunsalını daha bir çetrefilli hale getirmektedir.

Burada değinilmesi gereken en önemli husus, iki ülke arasındaki Ege kaynaklı sorunların (Yunanistan için Kıta Sahanlığı, Gri Bölgeler ve şimdi Hava Sahası) "teknik" meseleler olduğudur. Yani Ege sorunsalı, iki ülke arasında mevcut "Kıbrıs" veya "Azınlıklar" gibi doğrudan bir insani boyut içermemekte ve bu yöne dolaylı olarak etki etmektedir.

İki tarafın, sorunların ele alınmasındaki farklı yaklaşımı temelinde, Yunanistan'ın, Türkiye'nin Uluslararası Adalet Divanı'ndan kaçtığı ve gücüne dayanarak hukuk dışı bir çözümü dayatmaya çalıştığı yönündeki iddiası, en basit tabiriyle amaçlı ve mesnetsizdir. Çünkü Türkiye, 1996 yılında gerçekleştirdiği "Ege Barış Süreci" girişimi bağlamında, üçüncü tarafın çözüm ihtimalinin dışlanmadan masaya oturulması seçeneğini kabul etmiştir.[199]

Ayrıca, Türkiye'nin müzakerede ısrarlı olması, hukuk dışı olarak nitelendirilemez. Müzakere yöntemi de en az Uluslararası Adalet Divanı ya da arabuluculuk kadar Uluslararası Hukuka uygun bir çözüm yoludur.

Bunun ötesinde, Yunanistan'ın 1976 yılında Kıta Sahanlığı konusunu tek taraflı olarak Uluslararası Adalet Divanı'na götürmesi sonrasında, Divan'ın yargı yetkisinin olmadığı sonucuna varmasıyla, New York'ta başlayan ikili görüşmeler

[198] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan, Pangalos'un Lahey Önerisine Yanıt", Ankara, 27 Ocak 1998. Saat:11.40. Sayı: AA1341.
[199] Kut, "Türk Dış Politikasında…", ss.515-516.

örneğinde olduğu gibi, Türkiye'nin Ege kaynaklı sorunlar zincirinde Uluslararası Hukuk'tan kaçtığını söylemek en azından yanlıştır.[200]

Ege Denizi'nde, 1923 Lozan Antlaşması ile kurulan denge, 1930'lu yılların başında, Yunanistan'ın tek taraflı uygulamaları ile değişmeye başlamış, fakat açıkçası iki ülke ilişkilerinin mevcut durumu ve özellikle II.Dünya Savaşı sonrasında Kuzey komşudan hissedilen tehdit nedeniyle Türkiye'yi rahatsız etmemiştir. Ancak, 1970'li yıllara gelindiğinde Ege ile ilgili görüş ayrılıkları bu denize ilişkin olarak iki devlet arasında ciddi bir çıkar çatışmasına neden olmuştur.[201]

Ege Denizi kaynaklı sorunların bu kadar çok olması, bu denizin coğrafi özelliğinden ve irili ufaklı bir çok adanın ve kayalıkların mevcudiyetinden kaynaklanmaktadır.[202] Bu nedenle, Ege sorunları ele alınırken ilk önce adaların statüsü ve Yunanistan'ın anlaşmalarla silahtan arındırılmış adaları yeniden silahlandırması konusundan başlanmıştır.

3.1. Adaların Statüsü ve Yunanistan Tarafından Gayri Meşru Olarak Silahlandırılması

213.016 kilometrekarelik bir alana sahip[203] Ege Denizi'nde bulunan adaların sayısı tartışma konusudur. Yunanistan'a göre yaklaşık üç bin civarında ada mevcuttur. Ancak, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı çalışmalar, Ege'nin yüzeyine serpilmiş, çoğunluğu kayalık olan irili ufaklı 1800 coğrafi oluşum (Ada, Adacık ve Kayalık) bulunduğunu göstermektedir. Bunlardan meskun olanların sayısı yaklaşık 100

[200] Fuat Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri, İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme,** Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi(SAEMK), Araştırma Projeleri Dizisi 2/2001, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001, s.78.
[201] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.66.
[202] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.508.
[203] Yüksel İnan, Sertaç H.Başeren, "Ege Karasuları Sorunu", **Dış Politika,** Ankara, Dış Politika Enstitüsü ile Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayını, Cilt 7, Sayı 3-4, No:3-4/96, Mart, 1997, s.44.

civarındadır.[204] Bu coğrafi oluşumlardan 24 kadarının yüzölçümü, 100 kilometre karenin üzerindedir. Diğerleriyle birlikte, tüm coğrafi oluşumların toplam yüzölçümü ise 23.000 kilometrekare civarındadır.[205]

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 10.maddesi adaları; "*su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır."* şeklinde tanımlamaktadır.[206]

Ege Denizi'nde, genel coğrafi konumları gereği ve tarihsel boyutları itibariyle, Boğazönü, Saruhan, Menteşe, Kuzey Sporadlar ve Kiklatlar olmak üzere toplam beş grup adadan bahsetmek olasıdır.[207]

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte, 1829 Edirne Antlaşması ve 1830 Londra Protokolü gereğince, Batı Ege Adaları olarak isimlendirilen Eğriboz Adası, Kuzey Sporadlar ve Kiklad takım adalarından oluşan bir grup ada, Osmanlı İmparatorluğu'ndan alınarak bu devletin egemenliğine devredilmiştir.[208] Doğu Ege Adaları ve Girit Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında bulunmaya devam etmiştir.[209]

Girit, 1897 yılında fiilen Osmanlı Devleti'nden ayrılmış, ancak Balkan Savaşı'na kadar resmen Osmanlı'nın malı olarak kalmıştır.[210] Balkan Savaşları sırasında, Taşoz, Midilli, Sakız, Psara, Nikarya, Semadirek, Gökçeada ve öteki Doğu Ege Adaları, Osmanlı Devleti'nin zayıflığından yararlanan Yunanistan tarafından

---

[204] Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.121.
[205] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…" s.4.
[206] 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi için bkz. Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler,** İstanbul, Beta Yayınları, Hukuk Dizisi No:208, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, Ekim, 1994, ss.260-265.
[207] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", s.4.
[208] Hüseyin Pazarcı, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü,** Ankara, Turhan Kitabevi, II.Baskı, 1992, s.1.
[209] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.66.
[210] Banoğlu, **Tarihte Girit…,** s.98.

işgal edilmiştir. Bu adaların geleceğinin belirlenmesi, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya-Macaristan ve Rusya'nın kararına bırakılmıştır.[211]

Girit'in kaderi ise, Balkan Devletleri'nin insiyatifine verilmiştir. Bab-ı Ali ve Yunanistan, 14 Kasım 1913 tarihli Atina Anlaşması ile 1913 Londra Anlaşması'nı teyit etmişlerdir.[212] 1914 yılı Şubat ayında Londra'da toplanan altı Avrupalı devlet, Meis dışındaki 12 Adayı üstü kapalı bir biçimde İtalya'ya, Gökçeada ve Bozcaada dışındaki Doğu Ege Adaları'nı da, askerden arındırılması ve bundan böyle asker bulundurulmaması koşuluyla Yunanistan'a bırakmayı kararlaştırmışlardır. Söz konusu devletler, bu kararlarını, 13 Şubat 1914 tarihinde Yunanistan'a ve 14 Şubat'ta da Osmanlı Devleti'ne tebliğ etmişlerdir. Yunanistan da, altı devlete gönderdiği, 21 Şubat 1914 tarihli yazısında bu koşulları kabul ettiğini bildirmiştir.[213]

Türk-Yunan ilişkileri açısından özel öneme sahip olan Lozan Barış Antlaşması'nın ana metninde Ege'yi ilgilendiren altı madde yer almaktadır. (Ek-IV) Konuya ilişkin olarak, 16.maddenin önem arz ettiğini söylemek yanlış olmasa gerektir. Çünkü Yunanistan bugün, bu maddeye atıfta bulunarak Türkiye'nin Ege'de Adalar konusunda hak iddia edemeyeceğini vurgulamaktadır. Fakat söz konusu madde, aynı zamanda, Türkiye'nin sınır komşuları ile kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmayacağını da karara bağlamaktadır. Yani, Yunanistan'ın iddialarının tersine, Türkiye'nin, Lozan'da ismi geçmeyen Ege Adaları'nın aidiyetini sorgulama hakkı, bu madde çerçevesinde mevcuttur. Ayrıca bu madde, statüsü anlaşmalarla belirlenmiş adalar dışındaki coğrafi formasyonlar konusunda, komşusu Yunanistan ile görüşmeler yapmasına olanak tanımaktadır.[214]

24 Temmuz 1924 tarihinde imzalanarak Lozan Barış Antlaşması'na ek olarak ilave edilen Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin dört ve altıncı maddeleri, Boğazönü

[211] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.68.
[212] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.509.
[213] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.68.
[214] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.509.

Adaları'nın (Limni, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları) askersizleştirilmiş statüsünü bir kez daha belirtmektedir.[215]

Türkiye, 1936 yılında, Milletler Cemiyeti'ne başvuruda bulunarak, Akdeniz'deki mevcut değişiklikleri gündeme getirmiş ve günün koşullarına uymadığı gerekçesiyle Boğazları askersizleştiren ve geçişi MC denetimine bırakan Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesini talep etmiştir.[216] Montreux'da toplanan konferansta, 20 Temmuz 1936 tarihinde, Boğazları Ankara'nın denetimine bırakan ve yeniden silahlandırılmasına olanak veren Montreux Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır.[217] Söz konusu sözleşme, Boğazönü Adaları konusunda Yunanistan'ın egemenliği altında bulunan Limni ve Semadirek'e yer vermemiştir.

İtalya'nın II.Dünya Savaşı sonunda yenik düşmesi neticesinde, 10 Şubat 1947'de imzalanan Paris Barış Antlaşması ile İtalya'nın egemenliği altındaki 12 Ada (Menteşe Adaları)[218] Yunanistan'a bırakılmıştır.[219] Ancak Paris Barış Antlaşması, 14.maddesiyle adaları devrederken askerden arındırılmış statüsünün devam edeceğini de vurgulamaktadır.[220] Yunanistan, Türkiye bu antlaşmaya taraf olmadığı gerekçesiyle, kendisinin bu adaları silahlandırmasına itiraz edemeyeceğini öne sürmektedir.[221]

İtalya tarafından, 1912 yılında işgal edilen Menteşe Adaları bölgesindeki bazı adaların Uşi Anlaşması ile tahliyesi öngörülünce, Yunanistan buraları kendi topraklarına dahil etmek üzere harekete geçmiş, ancak başarılı olamamıştır. Söz konusu adalar, Mondros Mütarekesi, ölü doğmuş Serves'in 122.maddesi ve Lozan

---

[215] Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile…,** Cilt-I, ss.146-148.
[216] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.86.
[217] Pazarcı, **Doğu Ege Adalarının…,** s.82.
[218] Söz konusu adalara "12 Adalar" veya "Dodecanessos" ismi Yunanlılar tarafından Balkan Savaşı öncesinde verilmiştir. Ancak, bölgedeki ada sayısı 12'den bir hayli fazladır. Bkz. Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", s.5.
[219] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** ss.68-69.
[220] Paris Barış Antlaşması'nın 14.maddesi için bkz. Kurumahmut **Ege'de Temel Sorun…,** Ek-17, (Sayfa numarası belirtilmemiştir)
[221] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.510.

Barış Antlaşması'nın 15.maddesiyle İtalya'ya bırakılmıştır. Yunanistan'ın, çeşitli haritalar sunarak, bu adaları topraklarına katma çabalarına Paris Barış Anlaşması sırasında da rastlanılmaktadır.[222]

Yunanistan, Doğu Ege Adaları'nı 1960'ların başından itibaren yukarıda belirtilen uluslararası bağıtlara aykırı olarak yeniden silahlandırmıştır. Türkiye, bu durumu ilk olarak 1964'te Yunanistan'ın dikkatine sunmuş ve 29 Haziran 1964 tarihinde bir nota vererek Rodos ve İstanköy'de yapıldığı saptanan tahkimata, antlaşmalara uyularak son verilmesi istenmiştir. Yunanistan ise, 01 Temmuz 1964 tarihindeki cevabi notasında anlaşmalara uyduğunu ve söz konusu adalarda tahkimat yaptığını kabul etmemiştir.[223]

Türkiye'nin 1969 yılı Nisan ayında Limni'deki silahlanma faaliyetleriyle ilgili olarak verdiği notaya, Yunanistan ilk kez, Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin kendisine silahlandırma hakkı tanıdığını öne sürmüştür.

Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanmasıyla Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin geçerliliğini yitirdiğini, Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nde de adaların askerden arındırılmasıyla ilgili herhangi bir hükmün bulunmadığını ve Türkiye'nin bu sözleşmeye dayanarak Boğazları ve Boğazönü Adaları'nı silahlandırdığını, bu bağlamda kendisine ait Limni ve Semadirek Adaları'nı da silahlandırabileceğini vurgulamıştır.[224]

Ancak Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin Yunanistan'ı ilgilendiren hükümlerini ortadan kaldırmaması nedeniyle Atina'ya bu yönde bir hak vermediği açıktır. Kaldi ki, Montreux, Lozan Antlaşması'nın ana metnini geçersiz kılmamaktadır ve ana metnin 12.maddesinde bu adaların silahsızlandırılması hükmü mevcuttur.

---

[222] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", ss.6-8.
[223] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.69.
[224] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.86.

Ayrıca, Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nde kaleme alınan, yeniden silahlandırma, tüm Doğu Ege Adaları'nı veya tüm Boğazönü Adaları'nı değil, açıkça yalnızca Türk egemenliğindeki Boğazlar bölgesini kapsamaktadır. Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nde, Yunanistan'ın egemenliğindeki Doğu Ege Adaları'nın yeniden silahlandırılması yönünde hiçbir hüküm açıkça ya da üstü kapalı olarak yer almamaktadır.[225]

Yunanistan'ın, söz konusu Doğu Ege Adaları'nın silahlandırılması maksadıyla ileri sürdüğü ikinci husus, Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın, 31 Temmuz 1936 tarihinde TBMM'de Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin onaylandığı oturumda yaptığı konuşmadır.

Bakan Rüştü Aras, konuşmasında;

> *"…Lozan Mukavelesi ile gayrı askeri hale ifrağ edilmiş olan komşumuz ve dostumuz Yunanistan'a ait Limni ve Samotra adalarına dair olan hüküm de Montreux mukavelesi ile kalkmış oluyor demektir ki bundan da ayrıca memnunuz…"*[226]

demiştir. Türkiye Dışişleri Bakanı'nın, bu konuşmasını, dönem içerisinde olumlu seyreden Türk-Yunan ilişkilerinin etkisinde yapmış olabileceğini söylemek mümkündür. Ancak bu konuşmayı, Yunanistan'a bu hakkı verdiği yönünde yorumlamak yanlış olacaktır. Bu iyi niyet açıklamasının hüküm ifade etmesi için sözleşmeye taraf diğer devletlerin de bu yoruma katılmaları gerekmektedir.[227] Ayrıca, yukarıda değinildiği üzere, Montreux Boğazlar Sözleşmesi, Lozan Barış Antlaşması'nın ana metninin 12.maddesini hükümsüz saymamaktadır.

Dolayısıyla, Yunanistan'ın özellikle Limni'yi silahlandırma gerekçesi olarak Montreux Boğazlar Sözleşmesi'ne atıfta bulunmasının hiçbir hukuki dayanağı yoktur. Türkiye'nin egemenliğinde olan adaların Montreux ile yeniden silahlandırılması, Yunanistan'a bu hakkı "kendiliğinden" vermemektedir.

---

[225] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.512.
[226] Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…", s.353.
[227] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.70.

Yunanistan, 1974 yılından sonra adaları yeniden silahlandırma faaliyetlerine gerekçe olarak ileri sürdüğü tezlerine, Ege'deki "Türk tehdidini" de eklemiş ve meşru savunma hakkını dile getirmiştir. Bunu da, Birleşmiş Milletler Anayasası'nın saldırıya uğrayan ya da saldırı tehdidine maruz kalan devletlere "meşru müdafaa" hakkı tanıyan 51.maddesine dayandırmıştır.[228]

Ayrıca, 1974 yılından sonra, silahlandırma faaliyetlerini inkar etme yoluna gitmemiştir. Bu noktada, Türkiye'nin Ege Ordusu'nu (4.Ordu) –ki bu ordu NATO kuvvetlerine bağlı değildir- adaları silahlandırma gerekçesi olarak göstermektedir. Fakat gözden kaçırılmaması gereken husus, Ege Ordusu'nun, silahlandırma faaliyetlerinin başlamasından sonra kurulmuş olduğudur.

Aslında Yunanistan'ın bu konudaki temel tezi, NATO ve Varşova Paktı'nın oluşmasıyla, Soğuk Savaş dönemi faktörleri çerçevesinde "koşulların değiştiği" (rebus sic stantibus) şeklindedir. Ancak, bu kuralın uygulanması için gerekli, iki ülke ilişkilerinde köklü bir değişikliğin yaşandığını söylemek zordur. Öte yandan, iki ülkenin de NATO'ya katılması, dostane ilişkiler kurmalarını ve örgütün birbirlerine yönelik hükümlerini kabul etmelerini gerektirmektedir. Bu gelişmeler kapsamında, makul olan Yunanistan'ın adaları silahlandırması değil, tam aksine bir harekettir.[229]

PASOK'un 1981 yılında iktidar olmasıyla birlikte Yunanistan, Doğu Ege Adaları'nın silahlandırılmasına ayrı bir önem vermiştir. Bu çerçevede, Limni Adası'nın, "NATO savunma hattı projesine dahil edilmesi" kavramı gibi muğlak taktiklere başvurarak, Ada'nın silahlı halinin NATO'ya tescil ettirilmesini amaçlamış[230] ve bu maksatla, defalarca Limni'deki askeri tesisleri ve kuvvetlerini NATO'nun hizmetine tahsis ettiğini açıklamıştır. Limni'nin, Ege'de yapılacak NATO

[228] Kut, "Türk Dış Politikasında…", ss.512-513.
[229] Hüseyin Pazarcı, "Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü", (Der.) Semih Vaner, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı,** İstanbul, Metis Yayınları, I.Basım, Ocak, 1990, ss.120-121.
[230] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.247.

tatbikatlarına dahil edilmemesi halinde de tatbikatlara katılmayacağını duyurmuştur.[231]

3.2. Kıta Sahanlığı

Kıta Sahanlığı kavramı, Uluslararası Hukuk alanında oldukça yaygın ilgi duyulan ve hakkında pek çok eser yazılmış bir konudur. Coğrafi bir terim olan Kıta Sahanlığı konsepti, 19.yüzyılın sonunda, 20.yüzyılın başında karşımıza çıkmaktadır.[232] Kıta sahanlığı terimi, ilk defa 1945 yılında, dönemin ABD Başkanı Harry Truman'ın kendi adını taşıyan bildirisi ile Uluslararası Hukuka dahil edilmiştir.[233]

Truman Bildirisi'nde, Kıta Sahanlığı kavramının ortaya çıkarılmasına dört neden gösterilmiştir:

i. devletin deniz yatağı ve altında doğal kaynakları işletebilmesi için o denizin sahillerini de kontrol edebilmesi gerekir;
ii. diğer yandan devletin kendi kendisini koruması fikri sahildar devletin sahilinin açığındaki alanı kontrol etmesini gerektirir;
iii. kıta sahanlığı olarak tarif edilen alandaki madenler çoğunlukla sahildeki madenlerin bir uzantısı niteliğindedir;
iv. kıta sahanlığı sahildar devletin kara ülkesinin bir uzantısıdır ve bu nedenle doğal olarak ona aittir.[234]

---

[231] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.513. ve Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.71.
[232] Aslan Gündüz, **The Concept of the Continental Shelf in its Historical Evolution (With Special Emphasis on Entitlement),** İstanbul, Marmara Üniversitesi (Yayın No490), Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayını, Yayın No:1, 1990, s.16.
[233] Şule Kut, "The Aegean Continental Shelf Dispute Between Turkey and Greece", **Balkan Forum,** Üsküp/Makedonya, Published by NIP Nova Makedonija, Vol.3, No:1(10), March, 1995, s.180.
[234] Sertaç H.Başeren, "Kıta Sahanlığı Doğal Uzantı ve Mesafe İlkesi İlişkileri", **Dış Politika,** Ankara, Dış Politika Enstitüsü ile Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayını, Cilt 6, Sayı 1, Nisan, 1995, s.52.

Bugün Uluslararası Hukuk çerçevesinde, Kıta Sahanlığı kavramının, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde (BMDHS-UNCLOS) olmak üzere iki tanımı yapılmıştır.

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin birinci maddesi;

"…kıyıya bitişik fakat Kara Suları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya, o derinliğin ötesinde üsteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkan tanıdığı yere kadar uzanan yerleri ve adaların kıyılarına bitişik benzeri su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek üzere kullanılmıştır."[235]

şeklindedir ve 1982 BMDHS'nin 76.maddesi de;

"Bir kıyı devletinin Kıta Sahanlığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca Kara Suları'nın ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanmadığı) yerlerde, Kara Suları'nın ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsamaktadır."[236]

şeklindedir. Belirtilen iki tanımda görüldüğü üzere, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, derinlik ve işletilebilirlik esasında bir tanım yaparken,[237] BMDHS'nin 76.maddesi, işletilebilirlik konusuna değinmeden ve Kıta Sahanlığı'nın gerçek fiziksel yapısını önemsemeden, devletlerin karasularının ölçüldüğü esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye kadar, Kıta Sahanlığı'nın 200 deniz mili mesafesini aşması halinde de, kıyı devleti doğal uzantısı gereği bu sahanlığın sona erdiği yere kadar, Kıta Sahanlığı'na sahip olduklarını belirtmektedir.[238]

[235] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.268.
[236] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.317.
[237] Başeren, "Kıta Sahanlığı Doğal…", s.52.
[238] BMDHS, Kıta Sahanlığı'nın hiçbir zaman 350 mili veya 2500 metre derinlikten itibaren 100 mili aşmaması gerektiğini vurgulamaktadır. bkz. Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.754.(söz konusu sayfada bulunan; Funda Keskin tarafından kaleme alınan Kıta Sahanlığı Kutusu)

Söz konusu sözleşmelere Yunanistan imzacı taraf, Türkiye ise değildir.[239] Ege kaynaklı tüm sorunlarda görüldüğü üzere, Kıta Sahanlığı meselesinde de Türkiye ile Yunanistan arasında iki yönlü anlaşmazlık bulunmaktadır. Ancak bu sefer, ilk yön farklıdır. Görüş ayrılığı, konunun niteliğine, yani Kıta Sahanlığı'nın tanımına ilişkin değil, sınırlandırmanın hangi ilkelere göre yapılacağı yönündedir. İkinci husus ise, tüm Ege sorunlarında mevcut, izlenecek çözümün yöntemine ilişkin anlaşmazlıktır.[240]

Ege Denizi Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıkta, düğüm noktasını adalar oluşturmaktadır. Sorun çerçevesinde Yunanistan, adaların kıtalarla eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgularken Türkiye, Ege Denizi'nin özel ve kendine has özellikleri nedeniyle, üzerinde bulunan adaların böyle bir eşitlikten yararlanmaması gerektiğini savunmaktadır.

Konuyla ilgili Yunanistan'ın savları;

1. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1982 BMDHS uyarınca adaların kendi Kıta Sahanlıkları'na sahip olma hakkı vardır.
2. Yunanistan'ın anakarası ve adaları, siyasal ve ülkesel bir bütün oluşturmaktadır. Uluslararası Hukuk'ta kabul edilen devletin ülkesel bütünlüğü ve bölünmezliği ilkesince Yunanistan'ın kıta ülkesi ve adalardan oluşan siyasal ve ülkesel bütünlüğünün arasına yabancı bir deniz alanının girmemesi gerekir.
3. Türkiye ile Yunanistan arasında Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılmasının, eşit uzaklık ilkesi temelinde, Türkiye kıyılarıyla Yunanistan'ın Ege Denizi'nde en doğuda yer alan adalarının uç noktaları arasında yapılması gerekmektedir.
4. Kıta Sahanlığı sınırlandırılması hukuksal bir konudur ve 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile 1982 BMDHS esas alınarak uluslararası yargı yoluyla yapılmalıdır.

[239] Kut, "The Aegean Continental…", s.180.
[240] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.520.

şeklindedir.[241] Bu çerçevede Yunanistan'ın, adaların Kıta Sahanlıkları'na sahip olma hakkıyla ilgili ilk görüşü, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1(b) maddesine ve BMDHS'nin 121.maddesinin ikinci paragrafına dayanmaktadır.[242] Bu hükümler, Yunanistan tarafından, adaların özellikleri hiçbir önem arz etmeden, bir anakaranın Kıta Sahanlığı'na sahip olması gibi, adaların da sahip olması gerektiği şeklinde yorumlanmaktadır.

Ancak, Yunanistan'ın bu görüşünde haklı olduğunu söylemek pek doğru değildir. Çünkü, Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan bu husus, adaların özellikleri ne olursa olsun, Kıta Sahanlığı'na sahip olacağı anlamına gelmemektedir.

Uluslararası Adalet Divanı, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davasında,[243] Kıta Sahanlığı'na sahip olma hakkının, Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılması üzerinde etkisi olamayacağını kabul etmiştir. Bu çerçevede, Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılması hususunda, belirli adaların ya hiç etkisinin bulunmadığı ya da bazı koşullarda limitli etkisi olduğu tereddütsüz kabul görmektedir.[244]

Öte yandan, BMDHS'nin adalar rejimini içeren 121.maddesinin üçüncü fıkrası, adaların Kıta Sahanlığı'na sahip olabilmesini, insan barınması veya kendine ait ekonomik hayatı olması gibi unsurlar ile kısıtlandırmaktadır.[245]

Yunanistan, ikinci görüşü ile kendisini takım ada devleti olarak kabul ettirmeyi amaçlamaktadır. Buradaki temel hedefinin, en dıştaki adaları birleştirecek

[241] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.108. ve Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.758. (Bkz. söz konusu sayfada yer alan, Kıta Sahanlığı konusunda Yunan ve Türk Tezleri kutusu)
[242] Söz konusu maddeler için bkz. Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.269 ve s.329.
[243] Dava tarafları, Federal Almanya, Hollanda ve Danimarka'dır. Bkz. A.Suat Bilge, **Büyük Düş, Türk Yunan Siyasi İlişkileri,** Ankara, 21.Yüzyıl Yayınları, Bilim Araştırma Serisi No:2, I.Baskı, Ekim, 2000, s.240.
[244] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.108.
[245] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.329.

çizginin içinde kalacak denizi "iç sular"[246] olarak göstermek olduğunu söylemek mümkündür.[247]

Bu kapsamda, 03 Aralık 1973 tarihinde New York'da başlayan[248] Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın başında Yunanistan, takımada devletlerine tanınan, "takım ada oluşturan adalar esas hatlardan geçen bir çizgiyle birleştirilmeli ve bir bütün olarak değerlendirilmelidir" görüşünü savunmuştur.[249]

Devletin ülkesel bütünlüğü ve bölünmezliği ilkesi çerçevesinde ise, Yunanistan'a göre, Deniz Hukuku bir devletin ülke bütünlüğünün bölünmezliğini teyit etmeli ve o devletin ülkesini anakarasıyla adaları arasında hiçbir ayrım yapmadan ele almalıdır. Yani, bir devletin ülkesinin çeşitli bölümleri arasında, öteki devletlere ait deniz bölgelerinin olmaması gerekmektedir.

Ancak Yunanistan bugün, imzacısı olduğu 1982 BMDHS'nin 46.maddesinin (a) bendine göre takımada devleti statüsünden yararlanamamaktadır. Çünkü söz konusu maddenin (a) bendi, bir devletin takımada devleti statüsünden yararlanabilmesi için hiçbir kara ülkesine sahip olmaması gerektiği şartını koymaktadır.[250]

Öte yandan, ülke bütünlüğü ilkesi, devleti siyasal açıdan bölmeye yönelik her türlü eylemi engellemeyi amaçlarken, coğrafi verilerin düzenleniş şekline atıfta bulunmaktadır. Yani coğrafi oluşumlar, farklı bir düzenleniş tarzına sahipse, bu prensip ülke bütünlüğünün sağlanması hususunu gerçekleştirmemektedir. Bugün Ege

[246] İç sular konusunun kapsamı ve hukuksal rejimi hakkında bkz. Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk,** Ankara, Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş II.Baskı, Haziran, 2004, ss.255-258.
[247] Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.758. (bkz. söz konusu sayfada yer alan, Kıta Sahanlığı konusunda Yunan ve Türk Tezleri kutusu)
[248] Pazarcı, **Uluslararası…,** s.252.
[249] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.109.
[250] Pazarcı, **Uluslararası…,** s.254. ve Bahse konu madde için bkz. Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.304.

Denizi'nde, başka bir devlete ait olan deniz bölgeleri, bu ilke çerçevesinde, Yunanistan'ın parçası olarak sayılamaz.[251]

Üçüncü Yunan görüşü, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin altıncı maddesine dayandırılmaktadır.[252] Bu maddeye göre, Kıta Sahanlığı sınırlandırılması eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasıyla gerçekleştirilir. Ancak madde, "özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa" ibaresini öngörmektedir.

Yunanistan, maddenin özel şartını kale almadan, Türkiye ile arasındaki Kıta Sahanlığı sınırlandırılmasında "eşit uzaklık-ortay hat" ilkesinin geçerli olmasını talep etmektedir. Yani, Ege'nin doğusunda kendine ait adaların en uç noktasından başlamak üzere, Anadolu kıyısı ile arasında kalan Kıta Sahanlığı'nın iki tarafa eşit uzaklık ilkesi çerçevesinde sınırlandırılmasını arzulamaktadır.[253]

Ancak, Fransa ile İngiltere arasındaki Kıta Sahanlığı davasına bakan hakemlik mahkemesi, 1958 sözleşmesinin altıncı maddesine göre eşit uzaklığın ilke, özel koşuların istisna olduğu fikrini reddederek, Yunanistan'ın bu görüşünü doğrulamamaktadır.[254]

Yunanistan, meselenin çözüm yöntemine ilişkin, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile 1982 BMDHS esas alınarak uluslararası yargı yoluna gidilmesi tezinde tamamen haklı değildir.

Çünkü, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin altıncı maddesinde, aynı Kıta Sahanlığı'nın, kıyıları karşı karşıya olan iki veya daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu durumlarda sınırlandırılmanın anlaşma yoluyla tespit edilmesi öngörülmektedir. BMDHS'nin 83.maddesinin birinci fıkrası da, hakça çözüm bulmak

[251] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.109.
[252] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.269.
[253] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.520.
[254] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.110.

üzere Uluslararası Hukuk çerçevesinde anlaşma yoluyla çözülmesini uygun bulmaktadır.[255]

Söz konusu anlaşmalar çerçevesinde, başka bir çözüm yoluna başvurulmadan önce, görüşmelerle sınırlandırılması konusunda bir yükümlülüğün olduğundan bile bahsetmek mümkündür. Uluslararası Adalet Divanı, Kuzey Deniz Kıta Sahanlığı davasında, 20 Şubat 1969'da aldığı bir kararla tarafları, sorunun çözümü için görüşmeler yapmaya çağırmıştır.[256]

Diğer yandan Türkiye'nin mesele karşısında savunduğu başlıca görüşler ise şunlardır;

1. Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılmasında doğal uzantı ilkesi esastır.
2. Sınırlandırma hakça ilkelere uygun olarak yapılmalıdır. Bu çerçevede adalar her haluklarda özel bir durum oluşturur. Anadolu doğal uzantısı üzerinde bulunan Yunanistan'a ait adaların Kıta Sahanlığı olmaması gerekir.
3. Ege Denizi yarı kapalı bir denizdir ve genel kuralların yerine özel kuralların uygulanması gerekir.
4. 1923 Lozan Barış Antlaşması ile Ege'de oluşturulan denge bozulmamalıdır. İki ülke bu denizden eşit koşullardan yararlanmalıdır.
5. Ege Kıta Sahanlığı sınırlandırılması sadece hukuksal bir konu değildir. Ege dengesi göz önüne alındığında siyasal niteliği ağır basmaktadır. Bu çerçevede, anlaşmalarla çözüme gidilmesi gerekir.[257]

Türkiye'nin tezlerinde, Lozan dengesinin bozulması veya meselelerin görüşmeler yoluyla ele alınması gibi, belirli uluslararası anlaşmaların bire bir maddelerine atıfta bulunmaması ve hakça ilkelerin uygulanması gibi genel içtihat

[255] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.269 ve s.319.
[256] Bilge, **Büyük Düş…,** s.240.
[257] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.110. ve Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.758. (bkz. söz konusu sayfada yer alan, Kıta Sahanlığı konusunda Yunan ve Türk Tezleri kutusu)

kurallarına referans vermesi, Yunanistan tarafından, Uluslararası Hukuk'tan kaçtığı yönündeki iddialara neden olmaktadır.[258]

Yunanistan'ın bu tür iddialarında doğruluk payının bulunduğunu söylemek oldukça zordur. Çünkü Türkiye, meselenin doğal uzantı kavramı çerçevesinde ele alınmaması halinde, Anadolu karasının Kıta Sahanlığı'nın yok varsayılacağından hareketle,[259] savını Uluslararası Adalet Divanı'nın Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davasında verdiği kararın "devletlerin Kıta Sahanlığı'nın kendi anakarasının bir uzantısı olduğu" şeklindeki 85.paragrafına dayandırmaktadır.[260]

Ayrıca, adaların coğrafi konumlarının, gerek uluslararası mahkeme kararları gerekse öğretide, temel öğelerden kabul edilerek, kıta sahanlığı tanınmadan sadece karasuları hakkı verilmesi uygulamaları da mevcuttur.[261]

Ege Denizi Kıta Sahanlığı sınırlandırılırken, Ege Adaları'nın kendilerine özgü durumları, yapıla geliş değeri 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin altıncı maddesiyle hükme bağlanmış olan bir temelde ortaya konulmuştur. Hakça ilkelerin uygulanması ilkesi çerçevesinde ise, uluslararası içtihatta bu kurala başvurma eğiliminin giderek güçlendiğini söylemek mümkündür.[262]

Bu esaslar çerçevesinde, Türkiye'nin Uluslararası Hukuk zemininde bir çözümü dışladığını söylemek en hafif deyimiyle yanlıştır.

Yunanistan, 1960'lı yılların başında, Ege Denizi'nde deniz tabanının jeolojik yapısını incelemeye ve ekonomik değerlerini araştırmaya başlamıştır.[263] Bu

[258] Theodoros Katsoufros, "Ege Denizi'yle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları", (Der.) Semih Vaner, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı,** İstanbul, Metis Yayınları, I.Basım, Ocak, 1990, ss.90-94.
[259] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.520.
[260] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.110.
[261] Pazarcı, **Uluslararası…,** s.253.
[262] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", ss.110-111.
[263] Sami Doğru, **Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı,** Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s.69.

çerçevede, 1960-1970 yılları arasında Ege'de iki ülke arasında herhangi bir kıta sahanlığı sınırlandırılması olmadan çeşitli yabancı şirketlere araştırma ve inceleme yapmak üzere lisanslar vermiştir. Türkiye'nin Ege'deki faaliyetlerine başlaması ise 1968 yılına tekabül etmektedir.[264]

Yunanistan ilk olarak Rodos ve Karpatos Adası yakınlarında araştırma yapmış, bu çalışmalarını Kuzey Ege'ye kaydırmış ve 1973 yılında Taşoz Adası yakınlarında kendi karasuları içinde petrol bulmuştur.

İki ülke arasındaki Kıta Sahanlığı sorunu, 1973 yılı Kasım ayında Türkiye'nin, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) Ege Denizi'nde petrol arama ruhsatı vermesi ve bu ruhsat bölgelerinin, Yunanistan tarafından verilen ruhsat bölgeleri ile çakışması sonucu, Atina'nın bunu protesto etmesiyle başlamıştır.[265]

Türkiye'nin, 27 bölge için TPAO'ya sağladığı ruhsatın, resmi gazetede yayımlanması sonrasında, Yunanistan Semadirek, Limni, Midilli, Aghios, Sakız, Psara ve Antipsara Adaları'nın batısında yer alan deniz yataklarının kendisine ait olduğunu belirten bir nota vermiştir. Türkiye, cevabi notasında, konuya ilişkin Uluslararası Hukuk kurallarını, yasal koşulların gerekliliğini, özellikle 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ni ve 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davasında Uluslararası Adalet Divanı'nın vermiş olduğu kararları dikkatle incelediğini vurgulayarak, yukarıda ele alınan görüşlerini savunmuştur.[266]

Yunanistan, Ege'de herhangi bir sınırlandırma olmamasına rağmen, Türkiye'nin Karasuları'na yakın bölgelere kadar ruhsat vererek, tüm Ege Kıta Sahanlığı'nı kendi egemenliği altında değerlendirmiştir. Türkiye ise hakkının,

[264] Fuat Aksu, **Ege Denizi Kıta Sahanlığı Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri,** İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Bölümü, 1986, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss.60-61.
[265] Bilge, **Büyük Düş…,** s.236. ve Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.519.
[266] Aksu, **Ege Denizi Kıta Sahanlığı…,** ss.62-63.

Ege'nin ortasına tekabül edecek bir çizgiye kadar olduğunu düşünmüş ve sonuçta çok farklı iki sınır çizgisi doğmuştur.[267]

Türkiye, 29 Mayıs 1974 tarihinde Çandarlı gemisini sismik araştırma yapmak üzere savaş gemileri eşliğinde Ege'ye göndermiş ve Atina ile Ankara arasında nota teatisi yaşanmıştır.[268]

Taraflar, 1973-74 yıllarında sorununun çözüm yoluna ilişkin anlaşmaya varamamışlar ve iki ülke Dışişleri Bakanları, 17 Mayıs 1975 tarihinde Roma'da bir araya gelmişlerdir. Bu görüşmeleri, 1975 Mayıs ayı sonunda iki ülke Başbakanı'nın Brüksel'de NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde yaptığı görüşmeler izlemiştir. Görüşmeler sonrasında yayınlanan ortak bildiride Yunanistan konunun Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesini istemiş,[269] Türkiye ise, ilk önce taraflar arası görüşmelerin yapılması gerektiğini vurgulamıştır.[270]

Roma ve Brüksel'deki üst düzey görüşmeler sonrasında, konu ile ilgili olarak iki ülke uzmanlar komitesi müzakerelere devam etmiştir. Söz konusu müzakereler, Yunanistan'ın konuyu Uluslararası Adalet Divanı'na götürmesindeki ısrarlı tutumu nedeniyle 1976 yılı Şubat ayında kesilmiştir.[271]

06-08 Ağustos 1976 tarihlerinde, daha sonra ismi Sismik-I olarak değiştirilen Hora Türk araştırma gemisi Ege'ye açılmış, Kıta Sahanlığı'nın ihlali gerekçesiyle Yunanistan bunu, 10 Ağustos 1976'da BM Güvenlik Konseyi'ne şikayet etmiş ve Uluslararası Adalet Divanı'na tek taraflı başvuruda bulunarak, araştırmanın durdurulması için geçici tedbirlerin alınmasını talep etmiştir.

---

[267] Bilge, **Büyük Düş…,** s.236 ve Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.519.
[268] Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.752.
[269] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.182.
[270] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.111.
[271] Suha Bölükbaşı, "The Turco-Greek Dispute, Issues, Policies and Prospects", (Ed.) Clement H.Dodd, **Turkish Foreign Policy,** Great Britain, SOAS Modern Turkish Studies Programme, Occasional Papers-II, The Eothen Press, 1992, s.35.

Güvenlik Konseyi, 25 Ağustos 1976 tarihinde aldığı 395 sayılı kararla, Türkiye ile Yunanistan arasında tercih yapmaktan kaçınmış, tarafların sorunu doğrudan görüşmeler yoluyla çözümlendirmeleri tavsiyesinde bulunarak, Uluslararası Adalet Divanı'nın olası katkılarını dikkate almaya davet etmiştir.[272]

Uluslararası Adalet Divanı, 11 Eylül 1976 tarihinde Yunanistan'ın geçici tedbir kararı talebini reddetmiştir.[273] Divan kararında, Türkiye'nin yapmış olduğu sismik araştırmaların Yunanistan Kıta Sahanlığı'nda yapılmış varsayılsa bile, Kıta Sahanlığı'na onarılmaz bir hasar vermediğini ileri sürmüştür.[274]

Divan'ın kararı sonrasında, ABD'nin de etkisiyle, iki ülke Dışişleri Bakanları New York'ta bir araya gelmiş ve Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılması için görüşmelere başlanılmasını uygun bulmuşlardır. Bu çerçevede, 02-11 Kasım 1976 tarihleri arasında uzmanlar düzeyinde iki ülke teknik heyetlerinin katıldığı Bern müzakereleri yapılmıştır.[275]

Bern toplantısı sonunda uyuşmazlığın çözümünde izlenecek yöntemle ilgili bir tutanak yayınlanmıştır. Taraflar sorunla ilgili olarak sınırlandırma kurallarını belirlemek amacıyla görüşmelere başlamayı, durumu kötüleştirecek hareketlerden kaçınmayı ve müzakereleri gizlilik içerisinde yürütmeyi üstlenmişler, ayrıca sorunun çözümüne ilişkin devletlerin uygulamaları ile uluslararası kurallardan esinlenmeyi kabullenmişledir.[276]

Bern Anlaşması'ndan sonra devam eden heyetler arası görüşmelerde, Yunanistan ilk olarak Ege Kıta Sahanlığı sınırının Anadolu Kıtası önündeki Yunan Adaları ile Anadolu arasında çizilmesini önermiş, daha sonra bu fikrini değiştirerek adaların Ege Denizi'ne açılan kıyılarından başlamak üzere Ege'nin %8'ini

[272] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.76.
[273] Bilge, **Büyük Düş…,** s.237.
[274] Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.756. (bkz. söz konusu sayfada yer alan Uluslararası Adalet Divanı'nın Ege Kıta Sahanlığı'na İlişkin Kararı kutusu)
[275] Bilge, **Büyük Düş…,** s.237.
[276] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.112.

kapsayacak bir bölge teklif etmiştir. Yunanistan'ın, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında, hakça bölüşüm ilkesini benimseyen ve bu çerçevede sınırlandırmanın Ege'nin ortasından başlaması görüşünü savunan Türkiye'ye, kabul edemeyeceği öneriler sunması kapsamında görüşmelerden bir çözüm elde etmek mümkün olmamıştır.[277]

İki ülke Başbakanları, 10-11 Mayıs 1978'de Montreux'de bir araya gelmişler, ancak ne sorunun özü ne de izlenecek yöntem konusunda uzlaşmaya varmışlardır. Yunanistan'da PASOK'un iktidar olmasıyla hükümeti kuran Andreas Papandreou'nun, Türkiye'ye karşı yönelik sert tutumu görüşmelerin kesilmesine sebep olmuştur.[278]

Öte yandan, Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği karara göz atacak olursak; Türkiye, Divan'ın yetkisine itiraz etmiş, Yunanistan gibi özel (ad hoc) yargıç atamamış ve duruşmaya da katılmamıştır. Sadece, 10 Ekim 1978'de, Divan'ın davaya bakmakla yetkili olduğu Yunan görüşünü çürütmek üzere bir mektup sunmuştur. Bu gelişmeler çerçevesinde, Divan; 19 Aralık 1978 tarihinde davaya bakmakla yetkili olmadığını içeren bir açıklama yapmıştır. Divan, söz konusu kararında, Yunanistan'ın, 1928 Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü konusundaki Genel Sened'e koyduğu "ülkesel yetki alanına giren sorunlar dışarıda kalmak suretiyle" hakkındaki çekinceye atıfta bulunmuş[279] ve 31 Mayıs 1975 tarihinde Brüksel Zirvesi sonrasında alınan kararlar çerçevesinde tek taraflı başvuru hakkının olmadığını ifade etmiştir.[280]

Kıta Sahanlığı sorunu, iki ülke arasında 1987 yılında tekrar gündeme gelmiştir. Yunanistan'ın, Taşos Adası'nın 10 mil doğusundaki bir bölgede petrol arama ve sondaj çalışmalarına başlayacağını açıklaması Türkiye'nin sert tepkisine

[277] Bilge, **Büyük Düş…,** s.238.
[278] Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.757. ve Kut, "Türk Dış Politikasında…", ss.519-520.
[279] Pazarcı, **Uluslararası…,** s.85.
[280] Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.756. (bkz. söz konusu sayfada yer alan Uluslararası Adalet Divanı'nın Ege Kıta Sahanlığı'na İlişkin Kararı kutusu)

neden olmuştur. Türkiye, Yunanistan'ın Karasuları dışındaki bu faaliyetinin Bern Mutabakatı ile uyuşmadığını dile getirmiş ve olayı engellemek için harekete geçeceğini açıklamıştır. Bu çerçevede, Piri Reis araştırma gemisi Ege'ye gönderilmiştir. Ayrıca, 26 Mart 1987 tarihinde Ege'de tartışmalı bir bölgeyi kapsayan alan için Türkiye tarafından TPAO'ya ruhsat verilmesi gerginliği tırmandırmıştır. Bunun üzerine Yunanistan, tepki göstererek fiili olarak karşılık vereceğini açıklamış ve ordusunu alarma geçirmiştir.

Karşılıklı olarak yapılan açıklamalardan sonra, iki ülke arasındaki diplomatik münasebetler hızlanmış, ABD ve NATO'nun girişimleriyle, Yunanistan çalışmaları ertelediğini duyurmuş ve iki ülke savaşın eşiğinden dönmüştür.[281] Yunanistan, krizin başlamasıyla birlikte 1976 Bern Sözleşmesi'nin, sadece görüşmeler sürecinde geçerli olduğunu, görüşmelerin kesilmiş olması nedeniyle ömrünü tamamladığını deklare etmiştir. Ancak krizin sonunda, Başbakan Papandreou, 24 Mayıs 1987 tarihinde parlamentoda yaptığı konuşmada ülkesinin Bern Sözleşmesi'ne bağlı olduğunu açıklamıştır.

Krizin aşılmasıyla birlikte başlayan hızlandırılmış diplomatik temaslar neticesinde, iki ülke Başbakanı 1988 Ocak ayında Davos'ta bir araya gelmişler, ancak Davos Süreci, karşılıklı ilişkilerde etkili ve uzun ömürlü olmamıştır.[282]

3.3. Karasuları

Karasuları, bir kıyı devletinin kara ülkesini çevreleyen ve Uluslararası Hukuk'a uygun olarak açıklara doğru belirli bir genişliğe kadar uzanan kıyı devletine ait deniz kuşağına verilen isimdir.[283]

[281] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** ss.80-84.
[282] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.520.
[283] Pazarcı, **Uluslararası…,** s.258.

İki ülke arasında mevcut, Ege Denizi kaynaklı sorunların, en popüler olanı, tarafların uygulamaları çerçevesinde, kuşkusuz karasuları meselesidir. Meselenin özü, iki ülke için altı deniz mili olan karasularının genişliği üzerindeki görüş ayrılığıdır.[284]

Karasuları, devletlerin, toprakları gibi üzerinde tam egemenliğe sahip oldukları ülke parçalarıdır.[285] Bu itibarla, karasularının genişliği ile sınırlandırılması konusu 17.yüzyıldan bu yana giderek önem kazanmış ve 18.yüzyılda genel ilke olarak üç mil biçiminde uygulanmıştır. Ancak teknolojinin ilerlemesiyle ülkelerin karasularının ekonomik zenginliklerinden yararlanma talepleri, devletleri yeni genişlik arayışlarına yöneltmiştir.

Ülkelerin konuya farklı yaklaşımları çerçevesinde, 1958 ve 1960 Cenevre Deniz Hukuku Konferansları'nda karasuları genişliği konusunda herhangi bir sonuca ulaşılamamıştır.[286]

Bu konudaki nihai karara Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile varılmıştır. Sözleşmenin üçüncü maddesi;

"Her devletin, karasularının genişliğini bu sözleşmeye uygun şekilde belirlenen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini aşmayan bir sınıra kadar tespit etme hakkı vardır."[287]

şeklindedir. Sözleşme, kıyı devletlerine 12 mile kadar varan bir karasuyuna sahip olma hakkını ilke olarak tanımaktadır. Ancak kıyı devletine tanınan bu belirleme hakkının, coğrafi ve hukuksal nedenlere bağlı olarak bir takım kısıtlamalara uğraması olasılığı da yine bu sözleşmenin 15.maddesi ile öngörülmektedir.[288]

[284] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.112.
[285] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.516.
[286] Pazarcı, **Uluslararası…,** s.259.
[287] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.291.
[288] Pazarcı, **Uluslararası…,** s.259.

Sözleşmenin 15.maddesi;

"İki devletin kıyısının karşı karşıya veya yan yana olduğu durumlarda, iki devletten hiçbirisi, aralarında aksini ön gören bir anlaşma olmadıkça, karasularını, her noktası iki devletten her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçirmeye yetkili değildir. Bununla beraber, tarihi bir hak veya diğer özel şartlar sebebiyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir şekilde sınırlandırmasının gerekli olduğu yerlerde, yukarıdaki hüküm uygulanmaz."[289]

demektedir. Öte yandan, kıyı devletinin karasularını 12 mile çıkararak, bu bölgeyi ele geçirmesi sonucunda karşı devlete vereceği zararın giderilmesi amacı yine aynı sözleşmenin 16. kısmında yer alan 300. maddesi ile ifade edilmektedir.

Sözleşmenin 300.maddesi;

"Taraf devletler, bu sözleşmeye göre üstlenilen yükümlülükleri iyi niyetle yerine getireceklerdir ve bu sözleşmede tanınmış olan hakları, yetkileri ve özgürlükleri, hakkın suistimalini teşkil etmeyecek bir tarzda kullanacaklardır.[290]

şeklindedir. Görüldüğü üzere, sözleşmenin üçüncü maddesi, 12 mile kadar karasuyu genişliğini öngörmekteyken, böyle bir hakkın hiçbir kısıtlama olmadan mutlak kullanımını tümüyle ilgili kıyı devletinin egemenliğine vermemektedir.[291] Yunanistan BMDHS'ne imzacı, Türkiye ise değildir.

Türkiye ile Yunanistan arasında, Ege Denizi'nde denge oluşturan Lozan Barış Antlaşması imzalandığı sırada iki ülkenin de Geleneksel Deniz Hukuku ilkeleri çerçevesinde karasuları üç mildir.[292] Lozan Barış Antlaşması, karasularının genişliğini belirleyen herhangi bir hüküm içermezken, ana metnin altı ve 12.maddeleri, aksi hüküm olmadıkça Anadolu kıyısına üç milden daha az bir

[289] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.294.
[290] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.378.
[291] Pazarcı, **Uluslararası…,** s.259.
[292] Aksu, **Ege Denizi Kıta Sahanlığı…,** s.17.

mesafede bulunan adaların egemenliklerinin Türkiye'ye ait olduğuna değinmektedir.[293]

Bu çerçevede Türkiye, 1964 yılına kadar sadece Ege'de değil, Akdeniz ve Kara Deniz'de de üç deniz mili sınırlandırması uygulamıştır.

Öte yandan, 1936 yılına kadar Yunanistan'ın da İyon ve Ege Denizi'ndeki karasuları üç mildir. Yunanistan, 1930 Lahey Kodifikasyon Konfernası'nda, üç deniz mili uygulamasını savunmuş olmasına rağmen, 17 Eylül 1936 tarihinde 230 sayılı yasa ile iki devlet arasındaki yakınlaşma dönemini de fırsat bilerek, tek yanlı bir kararla karasularını altı mile uzatmıştır. Şüphesiz iki ülke arasında mevcut iyi ilişkiler çerçevesinde Türkiye, Yunanistan'ın bu tek taraflı uygulamasına itiraz etmemiştir. Ayrıca, 1930 yılındaki söz konusu konferansta Türkiye, altı deniz mili sınırlandırılmasına taraftar olmuştur.[294] Türkiye'nin, Yunanistan ile iyi ilişkilerinin yanı sıra, bu fikri savunmuş olması nedeniyle de, komşusunun bu tek taraflı girişime sessiz kaldığını söylemek mümkündür.

Türkiye, 1964 yılında 476 sayılı yasa ile karasularını altı mile çıkartmış ve Ege'de bugünkü denge ortaya çıkmıştır. Bu durumda, Ege'nin %48.85'ini açık deniz alanı, %43.68'ini Yunan Karasuları ve %7.47'sini de Türk Karasuları oluşturmaktadır.[295] (Bkz. Ek-V)

476 sayılı Karasuları Kanunu, Ege Denizi'nde, altı mil sınırlandırması uygulamasının yanı sıra, karşılıklılık esası çerçevesinde, daha geniş karasuları uygulama hakkını ve karasularının genişliğini ölçmek için normal esas hatlar ya da Uluslararası Hukuk'un uygun gördüğü yerlerde düz esas hatlar metodunu uygulama hakkını saklı tutmuştur. Bu kapsamda, karşılıklı sahillerin altı milden az olduğu yerlerde ise taraflar arası bir anlaşmanın olmaması nedeniyle orta hat kuralı

[293] Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile…,** Cilt-I, ss.88-90.
[294] İnan, Başeren, "Ege Karasuları…", ss.36-39.
[295] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.76.

kullanılmıştır. Bu hat, uygulamada, Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasuları sınırını oluşturmuştur.

Türkiye, Deniz Hukuku'ndaki gelişmelere bağlı olarak ve devletlerin farklı görüş ve uygulamaları çerçevesinde, 20 Mayıs 1982 tarihinde 2674 sayılı yeni yasayı kabul ederek, 476 sayılı yasayı yürürlükten kaldırmıştır. Bu bağlamda, Türkiye bugün, eski yasada olduğu gibi altı mil karasularını öngören ve hakkaniyet ilkesi çerçevesinde tüm koşuların haklı kıldığı belirli denizlerde hükümete daha geniş sınırlar ilan etme yetkisi tanıyan bu kanunu uygulamaktadır.

Hükümet, 29 Mayıs 1982 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Ege dışında, Akdeniz ve Kara Deniz'de 12 deniz mili uygulanması kararını almıştır. Ancak, bu karar ile hakkaniyet ilkesine ters düşeceği için Ege'nin özel deniz konumu göz önünde bulundurulmuştur.[296]

Yunanistan ise, bugünkü tavrına tezat oluşturacak şekilde, 1936 yılındaki kararla altı mil karasuları uygulamasına rağmen, 1958 Cenevre Karasuları Konferansı'nda üç deniz milini savunmuş ve bunun kabul edilmesi halinde karasularını üç mile çekeceğini duyurmuştur.[297]

Karasuları konusunun, iki devlet arasında ciddi boyutlara ulaşabilecek bir sorun durumuna gelmesinin nedeni, Yunanistan'ın Ege'deki karasularını altı milin ötesine, 12 mile genişleterek, neredeyse bu denizin tamamına egemen olma arzusudur.[298]

[296] İnan, Başeren, "Ege Karasuları…", ss.37-38.
[297] İnan, Başeren, "Ege Karasuları…", s.39.
[298] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.76.

Yunanistan bu talebini, imzacısı olduğu 1982 BMDHS'ye dayandırmaktadır. 10 Aralık 1982'de imzalanan ve 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe giren sözleşme 1995'in Şubat ayında Yunanistan parlamentosunda onaylanmıştır.[299]

Yunanistan'ın buradaki temel amacı, sözleşmenin sadece üçüncü maddesine atıfta bulunarak, Ege'de karasularını 12 mile çıkarmak ve dengeyi kendi lehine çevirmektir. Ancak Yunanistan, sözleşmenin, özelliği bulunan denizlerde işbirliğini öngören 15. ve iyi niyet kapsamını içeren 300.maddelerini görmezden gelmektedir. Aslında Yunanistan'ın, bu sözleşmenin sadece üçüncü maddesi ile değil tüm maddeleri ile bağlı olduğunu görmek gerekmektedir.

Yunanistan'ın bu konuda ileri sürdüğü hukuki savlarını şöyle özetlemek mümkündür:

i. Karasuları genişliğinin 12 mil olabileceği kuralı BMDHS üçüncü maddesi ile kabul edilmiş ve yapılageliş niteliği kazanmıştır. Dolayısıyla bir Uluslararası Hukuk kuralı olmuştur. Bu çerçevede Yunanistan karasularını 12 mile çıkarma hakkına sahiptir.

ii. Anakara ile adalar Yunanistan'ın ülkesel bütünlüğünü oluşturmaktadır. Bu çerçevede ve bu ilkeye uygun olarak Ege herhangi bir kuraldışılık bulunmamaktadır. Adaların da karasuları hakkı olmasına istinaden 12 mil adalara da uygulanmalıdır.

iii. Karasularını saptamak kıyı devletinin egemenlik yetkisi dahilindedir.[300]

[299] Şule Güneş, "12 Mil Sorunu ve Ege'nin Yarı-Kapalı Statüsü", **Dış Politika**, Ankara, Dış Politika Enstitüsü ile Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayını, Cilt 6, Sayı 1, Nisan, 1995, s.73.

[300] Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.753. (bkz. söz konusu sayfada yer alan Karasuları Konusunda Türk ve Yunan Tezleri kutusu).

Diğer taraftan Türkiye'nin hukuki savları ise kısaca şöyledir:

i. Karasularının genişliği konusunda genel olarak kabul edilen ve dünyanın her bölgesinde uygulanacak tek düze bir kural yoktur. BMDHS'de 12 millik karasuları genişliği azami olarak kabul edilmiştir, her durumda otomatik olarak uygulanamaz. Ayrıca, bu hak 300.madde gereği kötüye kullanılamaz ve yapılageliş niteliği, III.Deniz Hukuku Konferansı'nda itirazları bulunan Türkiye'ye karşı kullanılamaz.

ii. Karasuları genişliği saptanırken coğrafi özelliği olan denizlerin bu durumları göz önünde bulundurulmalıdır. Ege, özellikleri olan ve genel nitelikli kuralların dışına bazı özel kuraların uygulanmasını gerektiren bir denizdir. Bir devletin, karasuları genişliğini saptarken komşu bir devletin karasularının açık denizle bağlantısını engellemeyecek bir biçimde davranması gerektiği göz önüne alınmalıdır.[301]

Ege Denizi, yarı kapalı bir denizdir. BMDHS'nin 122. ve 123.maddeleri kapalı ve yarı kapalı denizlerde karasularının belirlenmesi koşullarına değinmekte ve bu çerçevede devletlerin birbiriyle işbirliği yapmalarını öngörmektedir.[302]

Türkiye, Ege Denizi'nin yarı-kapalı deniz olması itibariyle özel bir durum oluşturduğunu, bu nedenle de Deniz Hukuku ile ilgili genel hükümlerin bu denizin kendine özgü koşullarına göre uygulanması gerektiğini mütemadiyen ileri sürmüş, bu çerçevede, Birleşmiş Milletler 1982 III.Deniz Hukuku Konferansı sırasında kapalı ve yarı-kapalı denizlerle ilgili bir düzenlemeye sözleşmede yer verilmesi için somut katkılarda ve ciddi önerilerde bulunmuştur.[303] Sözleşmenin karasularının sınırlandırılmasıyla ilgili üçüncü madde hükmüne, kapalı ve yarı-kapalı denizlerle ilgili çeşitli hükümler ilave edilmesini talep etmiş, ancak önerilerinin dikkate alınmaması nedeniyle BMDHS'yi imzalamamıştır.

[301] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.76. ve Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.753.
[302] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.330.
[303] Güneş, "12 Mil Sorunu…", s.73.

Öte yandan, 12 mil azami genişlik zorunlu ya da otomatik olarak uygulanması gereken bir kural değildir. Bu koşul ancak, sözleşmenin 300.maddesinde öngörülen iyi niyet ve hakkın kötüye kullanılmaması ilkelerine ters düşmediği ölçüde uygulanabilir. Ayrıca, tüm devletler için sadece 12 mil olması da öngörülmemektedir. Bu bağlamda kuralın uygulanmasında devletler arasında bir genellik ve yeknesaklık bulunmamaktadır. Bu sonuçla, teamüli bir hukuk kuralını oluşturduğu söylenemez.[304]

Yunanistan'ın, Ege'de 12 millik karasuları iddiası, Türkiye'nin sadece açık denize çıkışının önündeki engel olarak bulunmamakta, deniz yatağı ve deniz yatağının altı dahil tüm Ege'nin, Yunanistan'ın eline geçmesine imkan vermektedir. Bu durum, Türk gemilerinin Ege'de serbestçe hareket etmesini engelleyeceği gibi, sınırları henüz belirlenmemiş de olsa Kıta Sahanlığı üzerindeki *ipso jure* ve *ab initio*[305] haklarının elinden çıkmasına neden olmaktadır.[306]

Yarı-kapalı bir deniz olan Ege'de, Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması, hakkın kötüye kullanımını teşkil edeceği için sözleşmenin 300.maddesine aykırıdır.[307]

Yunanistan, sözleşmenin üçüncü madde hükmünün uluslararası örf ve adet hukukunun bir parçası haline geldiğini ileri sürmektedir. Ancak yukarıda açıklanan gerekçelerle bu kuralın teamül oluşturması mümkün değildir. Ayrıca, aksi düşünülmesi durumunda dahi, oluşum aşamasından itibaren tutarlı itirazları çerçevesinde Türkiye'ye karşı kullanılamayacağı aşikardır.

Adalar bakımından ise, uluslararası yargı kararları, adaların içinde bulundukları koşulları dikkate alarak, zaman zaman kısmi etki vermekte ve bazen de hiçbir etki tanımamaktadır.[308]

---

[304] Bilge, **Büyük Düş…,** s.227.
[305] Söz konusu Latince terimler "yasa gereğince", "hukuken" ve "başlangıçtan", "en baştan" anlamındadır. Bkz. Ahmet Emin Dağ, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü,** İstanbul, Anka Yayınları No:62, I.Basım, Mayıs, 2004, s.261 ve s.11.
[306] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.113.
[307] İnan, Başeren, "Ege Karasuları…", s.40.

Ege'nin birçok yerinde Türkiye ile Yunan adaları arasında 2-3 milden fazla bir mesafe bulunmamaktadır. Adaların, Anadolu kıtasına yakınlığı çerçevesinde karasularının sınırı ortay hat esasına göre çizilse dahi, böyle bir durum uluslararası hukukun hakkaniyet ilkesine uymayacağı gibi, ülkelerin de ulusal çıkarları gereği kabul edemeyeceği bir durumu oluşturacaktır.[309]

Yunanistan'ın karasularını 12 mil olarak kabul ettirmesi durumunda, Ege'nin %73'ünden fazlası Yunanistan'ın karasuları, %9'undan azı Türk karasuları ve %15'ine yakını da açık deniz alanı olacaktır.[310] (Bkz. Ek-VI)

Türkiye, bu durumun kabul edilemez olduğunu defalarca dile getirmiş ve Yunanistan'ın bu yöndeki tek taraflı girişimini savaş nedeni *(casus belli)* sayacağını ifade etmiştir.

Savaş nedeni, ilk defa, 1970'li yılların ortasında, gerilen iki ülke ilişkileri sonucunda gündeme gelmiş ve dönemin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından, 15 Nisan 1976 tarihinde, ABD Dışişleri Bakanı meslektaşı Henry Kissinger'e gönderilen mektupta yer almıştır.[311]

İkinci olarak, 08 Haziran 1995 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi parti mensuplarının Meclis Başkanlığı'na verdikleri bir önerge ile yinelenmiştir.[312]

Yunanistan, özellikle 1982 yılı sonrasında, karasularını 12 mile çıkarma konusunu oldukça fazla gündeme getirerek, Türkiye'nin nabzını yoklamaya çalışmaktadır. Ancak Türkiye'nin kararlı tutumu karşısında, her defasında bu hakkını saklı tuttuğunu yinelemektedir.

---

[308] Güneş, "12 Mil Sorunu…", ss.80-81., ve Pazarcı, **Uluslararası…,** s.253.
[309] Kut, "Türk Dış Politikasında…,", s.517.
[310] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.76.
[311] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.62.
[312] Işıklar, **Ege'de Casus…,** ss.51-52.

Kardak Kayalıkları krizi sonrasında başlayan görüşmeleri sonuçlandıran 1997 Madrid Mutabakatı'nda yer alan "karşı tarafın menfaatlerine zarar verici tek yanlı girişimlerde bulunulmaması" hükmü, Yunanistan'ın 12 mil iddialarını engellemek üzere konulmuştur.[313]

Öte yandan, 1999 yılında başlayan iki ülke ilişkilerindeki yumuşamanın da etkisiyle, Türk siyasetçiler tarafından "casus belli" kararının kaldırılması talepleri gündeme gelmiştir. Ancak, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül tarafından, 07 Nisan 2005 tarihinde yapılan açıklamada, Türkiye'nin Ege Denizi'ne ilişkin siyasasında herhangi bir değişikliğin olmadığı vurgulanmıştır.[314]

Daha önce belirtilmiş olduğu üzere, iki ülke arasında mevcut Ege Denizi kaynaklı sorunlar genel itibariyle teknik meselelerdir. Bu çerçevede, iki tarafın akademisyenleri ve önde gelen dış politika uzmanları tarafından sorunun çözümü için değişik öneriler sunulmakta ve tartışılmaktadır. Bu bağlamda, Yunanlı akademisyen ve Yunan dış politika oluşturulma sürecinde oldukça hatırı sayılır etkisi olan, Theodoros A.Kouloumbis, 1996 yılında, "Amerikan Dış Politikası ve Türk-Yunan İlişkilerinin Geleceği" konulu konferansta sunmuş olduğu "Değişen Uluslararası Sistem Bazında Türk Yunan Uzlaşması Olasılıkları" başlıklı makalesinde 12 mil sorununu gündeme getirmiş, bunun Yunanistan'ın en doğal hakkı olduğunu vurgulamakla birlikte, çözüm önerisi olarak, Yunanistan ve Türkiye'nin sadece anakaralarında karasularını 12 mile genişletebileceğini, fakat Ege'deki Türk ve Yunan adalarının (Girit, Rodos ve Euboea adaları hariç) mevcut status-quo'yu devam ettirmeleri gerekliliği önerisini sunmuştur.[315]

[313] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** ss.91-92.
[314] Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.53.
[315] Kouloumbis, A.Theodore and Klaveras, J.Louis, "Prospects For Grek-Turkish Reconciliation in a Changing International Setting", paper presented at the Conference on **US Foreign Policy and the Future of Grek-Turkish Relations** sponsored by the US Institute of Peace, Washington DC, June 12, 1996, ss.18-19.

3.4. Hava Sahasına İlişkin Sorunlar

Hava sahası, ulusal hava sahası ve uluslararası hava sahası olmak üzere iki parçadan müteşekkildir. Ulusal hava sahası, bir devletin ülkesi üstündeki hava sahasını kapsamaktadır. Ulusal hava sahasının sınırları, ülkenin karasularının bitiği yere kadar uzanmaktadır. Başka bir deyişle ülkelerin hava sahası, karasuları sınırı ile limitlidir. Devletlerin, ulusal hava sahaları dışında kalan hava sahası ise uluslararası hava sahalarını oluşturmaktadır.[316]

Ege Denizi kaynaklı sorunlar çerçevesinde, Yunanistan'ın tek taraflı girişimleri hava sahası meselesini de gündeme getirmektedir. Ancak, Ege'deki hava sahası sorunları sadece Yunan Hava Sahası ve FIR Hattı meselesi ile sınırlı değildir. Bu meseleler yumağına, Erken İhbar Hattı ve Hava Savunma Sahaları, Uluslararası ve Mevsimlik Havayolları ve Tehlikeli Sahalarla ilgili sorunlar ve Komuta Kontrol Alanları'nı ilave etmek mümkündür.

Meselenin özüne ilişkin olarak, Yunan Hava Sahası iddiaları ile FIR Hattı sorunu ayrı başlıklar altında ele alınmış, belirtilen diğer konular ise Öteki Sorunlar başlığı altında incelenmiştir.

3.4.1. Yunan Hava Sahası

Yunanistan, Ege'deki altı millik karasuları genişliğine rağmen hava sahasının 10 mil olduğunu iddia etmektedir. Yukarıda değinilen, hava sahasının Uluslararası Hukuk'taki tanımı çerçevesinde, karasuları genişliği ile aynılığı esası temelinde Türkiye, Yunanistan'ın bu iddiasını tanımamaktadır. Keza, Yunanistan'ın öne sürdüğü 10 millik hava sahası hiçbir ülke tarafından da kabul görmemektedir.[317]

[316] Pazarcı, **Uluslararası…,** s.293.
[317] İrfan C. Acar, **Dış Politika,** Ankara, (Yayın evi belirtilmemiştir.), 1993, s.23.

Şikago Sivil Havacılık Sözleşmesi'nin bir ve ikinci maddelerinde bu kural belirtilmektedir. 1944 yılında imzalanan bu sözleşmenin birinci maddesi şöyledir:

"*Akit devletler, devletlerin ülkeleri üstündeki hava sahası üzerinde tam ve münhasır hakimiyete sahip olduklarını kabul ederler."*[318]

Görüldüğü üzere sözleşme, devletlere, hava sahası üzerinde karasuları gibi tam egemenlik yetkisi vermektedir.

Söz konusu sözleşmesinin ikinci maddesi ise:

"Bu konvansiyon anlamında bir devletin ülkesinden maksat, o devletin hakimiyeti, hükümranlığı, himayesi veya mandası altında bulunan arazi ile ona bitişik bulunan kara sularıdır."[319]

şeklindedir. Yunanistan, 3-13 Haziran 1931 tarihli ve 5017 sayılı sivil havacılık kanunu ile devletin ülkesi üzerindeki hava sahasında tam ve mutlak egemenlik ilkesini kabul etmiştir. 6-18 Eylül 1931 tarihinde kabul ettiği Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile de "sivil havacılık ve hava polis sorunlarına" karşılık, karasularını 10 mil olarak kullanacağını açıklamıştır.[320]

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde yer alan bu hüküm, 13 Ekim 1919 tarihli Paris Sivil Havacılık Sözleşmesi'ne dayandırılmaktadır.[321] Ancak Paris Sözleşmesi, hava sahasını, "karasuları üzerindeki hava tabakası" olarak tanımlamaktadır. Bu dönemde, Yunanistan'ın karasularının üç mil olduğu göz önüne alınırsa, bu tek yanlı davranışın, esasen dayandırıldığı anlaşmayı, ihlal ettiği görülmektedir.[322]

[318] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.143.
[319] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.143.
[320] Katsoufros, "Ege Denizi'yle İlgili…", ss.86-87.
[321] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.116.
[322] Bilge, **Büyük Düş…,** s.232.

Aslında Yunanistan, bu kararname ile sadece hava sahasını değil karasularının da 10 mil olduğunu üstü kapalı olarak duyurmuştur. Fakat, 17 Eylül 1936 tarihinde 230 sayılı yasa ile karasularını altı mile çıkarması, Yunanistan'ın bu iki konu arasında çelişkili karar aldığını göstermektedir. Çünkü, 230 sayılı yasa ile karasuları altı mile genişletilmiş, ancak hava sahasının 10 mil sınırları açıkta kalmıştır.[323]

Yunanistan hava sahası ile ilgili tezini belli başlı iki görüşe dayandırmaktadır:

i. Bu genişlikte bir hava sahası ilanı Uluslararası Hukuka uygundur.

ii. 10 millik hava sahası ilanından 1970'lere kadar geçen süre içinde Türkiye hiçbir itirazda bulunmamış ve durumun geçerliliğini zımni olarak kabul etmiştir.[324]

Türkiye, Yunanistan tarafından öne sürülen bu görüşlerden ilkini, Şikago Sivil Havacılık Sözleşmesi'nin bir ve ikinci maddeleri gereğince tanımamakta ve Uluslararası Hukuka uygunluğunu da kabul etmemektedir. Öyle ki, Yunanistan'ın, Hava Sahası'nın 10 mil olduğunu iddia etmesine karşılık, NATO manevralarında altı mil görüşünü esas kabul ederek uygulaması, Türkiye'nin bu konudaki haklı gerekçesini göstermektedir.[325]

İkinci Yunan görüşü çerçevesinde ise, Yunanistan söz konusu kararnameyi ancak 02 Haziran 1974 tarihinde Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü(ICAO)'ne bildirmiştir. Türkiye, Yunanistan'ın 10 millik hava sahası iddiasını, bu şekilde uluslararası olarak açıklaması sonrasında itiraz etmiş ve 1975 yılı Mayıs ayında Ege'de düzenleyeceği bir tatbikat dolayısıyla, 15 Nisan 1975 tarihinde ICAO'ya gönderdiği teleks mesajı ile Yunan kıyılarından altı deniz mili uzaklığa kadar olan bölgeyi tehlikeli bölge ilan ettiğini duyurmuştur. Bu davranış Türkiye'nin, Yunanistan'ın ilan ettiği 10 millik Hava Sahası'nı tanımadığını açıkça göstermektedir.

[323] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.334.
[324] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.94. ve Katsoufros, "Ege Denizi'yle İlgili…", s.87.
[325] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.333. ve Işıklar, **Ege'de Casus…,** ss.101-103.

Ayrıca Türkiye, 05 Mayıs 1975 tarihinde Yunanistan'a gönderdiği, ikinci bir teleks mesajında söz konusu görüşlerini tekrarlayarak bu ülkeye yalnızca altı millik bir hava sahası tanıdığını ilan etmiştir.[326]

1970'li yılların ortalarından bu yana Yunanistan, altı millik karasuları sınırı ile iddia ettiği 10 millik hava sahası arasındaki bölgede uçuş yapan Türk uçaklarını "hava sahasının ihlal edildiği" gerekçesiyle protesto etmektedir. (Bkz. Ek-VII)

Bu protestonun yanında, Yunan savaş uçakları, bu bölgede uçuş yapan Türk savaş uçaklarını, iddia edilen hava sahasının dışına çıkartmak üzere havalanmakta ve iki ülke uçakları arasında "it dalaşı" tabir edilen tehlikeli bir savaş oyunu yaşanmaktadır. Atina, 1996 yılında, Türk savaş uçakları tarafından hava sahasının 538 defa ihlal edildiğini ve iki ülke savaş uçakları arasında 456 it dalaşı yaşandığını duyurmuştur.[327] Türkiye, belirtilen haklı gerekçeleri doğrultusunda Atina'nın ileri sürdüğü bu ihlalleri tanımamaktadır.

3.4.2. FIR Hattı

II.Dünya Savaşı sonrasında, havacılık alanındaki ilerlemenin paralelinde gelişen sivil havacılığın, bir düzen içerisinde yürütülerek uçuş güvenliğinin sağlanması amacıyla 1944 yılında imzalanan Şikago Sözleşmesi ile ICAO kurulmuştur.[328] Ayrıca söz konusu sözleşme çerçevesinde, uluslararası hava taşımacılığını pratik hale getirmek üzere, dünya hava sahası çeşitli "Hava Seyir Bölgeleri"ne ayrılmış, bu bölgelerin her biri de "Uçuş Bildirim Bölgeleri"(Flight Information Regions - FIR) ne bölünmüştür.[329]

---

[326] Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.117.
[327] Sıtkı Egeli, **Greek Air Power, As a National Security Instrument,** Ankara, Bilkent Üniversitesi, Institute of Economics and Social Sciences, Department of International Relations, 1998, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ss.78-80.
[328] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.96.
[329] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.335.

Uçuş Bildirim Bölgesi teriminin kısaltması olan FIR alanı, sınırları ICAO tarafından belirlenerek onaylanan ve içerisinde uçuş bilgisi ve arama kurtarma ile ikaz sistemlerinin sağlandığı bir hava sahasıdır. FIR Hattı, bu sahanın sınırlarına verilen isimdir.[330]

Uçuş emniyeti açısından gerekli olan trafik durumu ve hava koşulları gibi hizmetlerin sunulduğu bu bölge, alan içinde sorumluluk yüklenen devlete hiçbir şekilde egemenlik yetkisi vermemektedir.[331]

Türkiye ve Yunanistan arasındaki FIR Hattı meselesi, Yunanistan'ın bu bölge üzerinde egemenlik hakkına sahipmişçesine mevcut davranışlarından ve İstanbul/Atina FIR Hattı'nı kendi ulusal hava sahasının sınırı olarak kabul ettirmek istemesinden kaynaklanmaktadır.[332]

Ege Denizi üzerindeki FIR yükümlülüğü, 1950 yılında ICAO tarafından İstanbul'da düzenlenen toplantı ile belirlenmiştir. 1952 yılında Paris'te yapılan toplantıda da, Ege Denizi üzerinde seyir halinde olan uçakların bilgileri Atina'ya vermeleri ve Türk karasularına girmelerini müteakip İstanbul'a bildirmeleri kararlaştırılmıştır.[333]

Yani Ege Denizi, 1952 yılından bu yana Atina FIR Hattı'na dahildir.[334] Buna, Türkiye'nin dönem içerisinde, konuya gerekli ilgiyi göstermemesinin sebep olduğunu söylemek mümkündür. ICAO, 1946 yılında Yunan hava sahasını da içine alacak Ankara merkezli bir FIR sahası önermiş, ancak Türkiye maliyetli olacağı düşüncesiyle[335] bu teklifin üzerinde yeterince durmamıştır. Akabinde, Kasım 1950 ve

[330] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.78.
[331] Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.92.
[332] Egeli, **Greek Air Power…,** s.78. ve Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.78.
[333] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.96.
[334] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.335.
[335] Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.760.

Mart 1958 aylarında yapılan ICAO toplantılarında Türkiye'nin FIR alanının sınırlarının, kara sınırları ve kara suları sınırlarından geçmesi kabul edilmiştir.[336]

ICAO Konseyi'nce onaylanmış FIR Hattı sınırı, yaklaşık olarak Türk-Yunan karasuları çizgileri üzerine tekabül etmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'den havalanan, Batı istikametine seyir halinde olan uçakların durumlarını Atina'ya ve Batı'dan gelen uçakların da İstanbul FIR Hattı'na girmeleri sonrasında Türkiye'ye bildirimde bulunmaları zorunludur.[337]

Atina FIR Hattı'nı, Türk uçaklarının Ege'ye çıkışını engellemek için kullanan Yunanistan, Türk askeri uçaklarının da uçuş planlarıyla ilgili bilgi vermelerini ve kendisinin saptadığı düzenlemelere uymalarını istemektedir.[338]

Ancak, Şikago Sözleşmesi'nin üçüncü maddesi, söz konusu sözleşmenin sadece sivil uçaklara uygulanabilirliğini ve askeri uçakların muaf tutulması gerektiğini belirtmektedir.[339]

Sözleşmenin üçüncü maddesinin (a), (b) ve (d) bendleri;

> *a) Bu konvansiyon yalnız sivil hava nakil vasıtalarına kabili tatbik olup Devlet hava nakil vasıtalarına tatbik olunmaz;*
> *b) Askeri, Gümrük ve Zabıta hizmetlerinde kullanılan hava nakil vasıtaları, Devlet hava nakil vasıtası sayılır;*
> *d) Akit Devletler, Devlet hava nakil vasıtaları için nizamlar vazederken sivil hava nakil vasıtalarının seyrüseferinin emniyetini göz önünde bulundurmayı taahhüt ederler.*[340]

[336] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.78.
[337] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.335.
[338] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.78.
[339] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.97.
[340] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.143.

şeklindedir. Belirtilen bu madde çerçevesinde Türkiye, Yunanistan'a yönelik itirazını haklı gerekçelere dayandırmaktadır.

Bunun yanında, FIR düzenlemesinin sadece sivil uçaklar için olduğu göz önüne alınması halinde dahi, Yunanistan'ın arzu ettiği uygulamanın kabul edilmesi sonucunda, Türkiye'nin açık denizler üzerinde eşit ve serbest kullanım hakkının kısıtlanacağı aşikardır. Yunanistan'ın talepleri doğrultusunda, bugün Ege Denizi'nin sivil ve askeri hava faaliyetleri açısından yaklaşık %91'i Yunanistan'ın denetimine girmiş olmaktadır. Bu da Ankara açısından kabul edilemez bir durumdur.

Ayrıca üçüncü maddenin (d) bendinde belirtildiği üzere, Devlet uçaklarıyla ilgili konuların ikili anlaşmalarla düzenlenmesi ifadeleri, Türkiye'nin tezleri açısından önem arz etmektedir. Türkiye, bu bende atıfta bulunarak, askeri uçaklarla ilgili konuların ikili anlaşmalarla düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.[341]

1974 yılı sonrasında iki ülke arasında yaşanan gerginlik FIR Hattı sorununun gündeme gelmesine vesile olmuştur. Türkiye, Kıbrıs Barış Harekatı'nın iki ülke arasında savaş riskini göz önüne getirmesi temelinde, Ege Denizi üzerinden gelebilecek bir sürpriz saldırıyı engellemek amacıyla 685 sayılı NOTAM ile Ege ve Akdeniz'i tehlikeli bölge olarak ilan etmiş ve harekat sonrasında bu NOTAM'ı kaldırmıştır. Ancak, ilk harekat sonrasında, 06 Ağustos 1974 tarihinde Ankara tarafından ilan edilen 714 sayılı NOTAM ile FIR Hattı sınırı Ege'nin ortasına tekabül edecek şekilde yeniden belirlenmiş ve bu düzenleme ile hattın doğusuna geçecek bütün uçaklardan İstanbul'a bilgi verilmesi talep edilmiştir.[342]

Buna karşılık Yunanistan, 13 Eylül 1974 tarihinde yayınladığı 1157 sayılı NOTAM ile bütün Ege hava sahasını tehlikeli bölge ilan ederek hava trafiğine kapatmıştır. Yapılan görüşmeler 1980 yılına kadar herhangi bir çözüm getirmemiştir. Türkiye 1980 yılı Mart ayında, 714 sayılı NOTAM'ı ekonomik gelişmeler ve büyük

[341] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** ss.78-80.
[342] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.97. ve Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.760.

ölçüde ABD'nin girişimleri sonucu kaldırmış ve Yunanistan'da NOTAM'larını geri çektiğini duyurmuştur.[343]

3.4.3. Öteki Sorunlar

Öteki Sorunlar başlığı altında nitelendirilen meseleler, aslında Yunanistan'ın belirli konularda, NATO askeri kanadından ayrılmadan önce ittifakın kendisine sağladığı imkan ve avantajları da kullanarak, Ege'nin uluslararası bölümlerini denetimi altına almak ve Türkiye'nin bu sahalardan yararlanmasını engellemek amacından kaynaklanmaktadır.

Türkiye ile Yunanistan 1952 yılında NATO'ya katılmış ve aynı kanatta yer almışlardır. Bölgenin, ittifak temelinde savunulması amaçları, askeri sorumluluklar bağlamında belirli dengelemelerin yapılmasını gerekli kılmış ve Ege'deki hava savunma sorumluluğu Ege Denizi'nin ortasından geçecek şekilde iki ülke arasında paylaştırılmıştır.[344] Ancak Yunanistan, 1964 yılı sonrasında Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeleri öne sürerek belirli girişimlerde bulunmuş ve Avrupa Müttefik Başkomutanı'nın, "NATO Erken İhbar Hattı'nın, İstanbul/Atina FIR Hattı sınırları ile örtüştüğü" açıklamasını yapmasını sağlamıştır.[345] Yunanistan bu açıklama sonucunda, bütün Ege üzerindeki hava savunma sorumluluğunu elde etmiştir.

Atina'nın, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında NATO'nun askeri kanadından çekilme kararı, ittifakın güneydoğu kanadındaki gerekli düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Bu çerçevede, İzmir'deki Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı ile Altıncı Müttefik Hava Kuvvetleri Komutanlığı Türk subayların komutası altına girmiş ve Türk-NATO Karargahları'na dönüşmüştür.[346]

---

[343] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.80.
[344] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.99.
[345] Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.762.
[346] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.100.

Yunanistan'ın 1980 yılında, Rogers Planı ile NATO'nun askeri kanadına dönmesiyle birlikte, Erken İhbar Hattı ve Hava Savunma Sorumluluk Bölgesi sorunu yeniden gündeme gelmiştir. Yunanistan, NATO askeri kanadından ayrılması sonrasında yapılan düzenlemeyi kabul etmemiş ve 1974 öncesine dönülmesini istemiştir. Ancak, Atina'nın bu talebi, 1974 yılı öncesi düzenlemenin geçerliliğini yitirdiği iddiasıyla Ankara tarafından reddedilmiştir.

Türkiye, Ege'deki uluslararası hava sahasından doğuya yönelecek uçuşlardan en az 10 dakika öncesinden kendisine malumat verilecek bir düzenleme ve ülkesinin güvenlik gereksinimlerini göz önünde bulunduracak yeni bir yapılanma talep etmektedir.[347]

Yunanistan, sorunlara ek olarak, Ege hava sahasında mevcut uluslararası hava yollarına yenilerini ilave ederek, çıkarları doğrultusunda mevsimlik havayolları açmakta ve tehlikeli sahalar ilan etmektedir. Ege'deki uluslararası hava sahasının büyük bir bölümünü içine alan, Sakız ve Andros Adaları arasındaki bölgeye tekabül eden LGD 68 ve Limni Adası ile Kesendire ve Kuzey Sporad Adaları bölgesini kapsayan LGD 65 kodlarıyla isimlendirilen alanlar, bu uygulamaya en güzel örneklerdir.[348] Yunanistan bu bölgeleri tehlikeli alan olarak ilan etmekle Ankara'nın Ege uluslararası hava sahasına çıkışını engellemeyi amaçlamaktadır.[349]

Bu tartışmalara paralel olarak gündeme gelen diğer bir husus ise, Atina'nın 1975 yılı Haziran ayında Limni Adası çevresinde oluşturduğu ve "Limni Terminal Sahası" olarak isimlendirdiği 300 mil karelik kontrol bölgesidir. Bu saha ile Yunanistan, Türkiye'nin Ege uluslararası hava sahasını kullanmasını engellemeyi hedeflemektedir. Öte yandan Türkiye, uçakların önceden izin almak koşuluyla uçabilecekleri bu bölgenin sivil terminal kontrol talepleri için gereğinden fazla büyük olduğunu ve ICAO kuralarını ihlal ettiğini ileri sürmektedir. Bölgenin "gereğinden

[347] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.80.
[348] Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.120.
[349] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.80.

fazla büyüklüğü" konusu, zaman zaman Yunanistan tarafından da kabul edilen bir görüştür.[350]

Ancak Yunanistan, bu bölgenin küçültülebileceğini kabul ederken, Türkiye'nin de Ege'de bu tür kısıtlamalarda bulunduğunu öne sürerek, tamamıyla kaldıracağını hiçbir zaman belirtmemektedir.

İki ülke uygulamalarının karşılaştırılması durumunda, Türkiye'nin Gökçeada, Bozcaada ve Çanakkale Boğazı'nın batı girişini kapsayan bölümde ilan ettiği uçuşa yasak bölgenin büyük bir parçasının Türk hava sahası içerisinde olduğu görülmektedir.[351] Yani Yunanistan'ın uygulamalarının hemen hemen tamamı uluslararası hava sahasını kapsarken, Türkiye'nin uygulamasının çok büyük bir bölümü kendi ulusal hava sahası içerisinde cereyan etmektedir.

Komuta Kontrol Sahası, Erken İhbar Hattı meselesi ile iç içe geçmiş bir konudur. Hava savunma sorumluluk sahasında, komuta kontrol görevinin kime ait olacağını düzenlemektedir. NATO Askeri Komite Toplantısı'nda görüşülen, Ege'deki askeri deniz araçlarının komuta ve kontrolü konusu, 17 Ocak 1957 tarihinde Yunanistan'a verilmiştir. Yunanistan'ın 1974 yılında NATO'nun askeri kanadından çekilmesiyle birlikte Türkiye, bu düzenlemeyi kabul etmediğini duyurmuştur.

Yunanistan, iki ülke arasındaki sorunları ilk etapta askıya alan ve daha sonra görüşmelerle çözümleneceğini öngören 1980 Rogers Planı ile NATO'nun askeri kanadına tekrar dönmüştür. Ancak, PASOK Hükümeti'nin 1981 yılında iktidar olması ve Türkiye ile görüşmelere yanaşmaması sonucunda, Rogers Planı'ndan yer alan taahhütler tek taraflı olarak teker teker unutulmuştur.[352]

[350] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.97. ve Pazarcı, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan…", s.119.
[351] Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.120.
[352] Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la…", s.763. ve Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.82.

Sorun, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına katılması sonrasında, 1974 öncesi uygulamaya dönme isteği ve haklı olarak Türkiye'nin bunu reddetmesinden kaynaklanmaktadır.

3.5. Gri Bölgeler (Kardak-Gavdos)

1996 yılında meydana gelen Kardak Kayalıkları krizi, iki ülke arasında mevcut Ege Denizi kaynaklı sorunlar çerçevesinde "Adalar" konusunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bir an için, Ege Denizi'nde hiçbir adanın olmadığını düşünecek olursak, yukarıda ele alınan Kıta Sahanlığı ve Karasuları meselesinin kendiliğinde çözülmüş olduğunu görürüz.

Adalar meselesi, ilk olarak, Yunanistan'ın uluslararası antlaşmalara aykırı bir şekilde belirli adaları silahlandırması sonrasında gündeme gelmiş ve 1996 yılında, Türk bandıralı kuru yük gemisinin Kardak Kayalıkları'nda karaya oturmasıyla iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmiştir.

Öte yandan, yine 1996 yılında meydana gelen ve Kardak kadar meşhur olmayan Gavdos krizi ise adalar ve statüleri sorununun sadece Kardak Kayalıkları ile sınırlı olmayacağını işaret etmektedir.

Figen Akat isimli Türk bandıralı kuru yük gemisi, 25-26 Aralık 1995 tarihinde gece geç bir saatte Bodrum Gümüşlük koyunun açıklarındaki Kardak Kayalıkları kıyısında karaya oturmuş[353] ve gemi personelinin sabaha kadar süren kurtarma çabaları sonuç vermemiştir. 26 Aralık 1995 günü, sabah saatlerinde Kelemez-Kilimli(Kalimnos) Limanı'na kayıtlı Yunan Sahil Güvenlik ekibi Figen Akat'ı fark etmiş ve yardım teklifinde bulunmuştur. Ancak gemi kaptanı, Türk Karasuları içinde

[353] Onur Öymen, **Silahsız Savaş, Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi,** İstanbul, Remzi Kitabevi, IV.Basım, Nisan, 2003, s.474.

bulunduğunu belirterek, Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan yardım istediklerini vurgulamıştır.[354]

Atina, Ankara'daki Büyükelçiliği'nin, konuyla ilgili olarak Türk Dışişleri Bakanlığı nezdinde girişimlere başlamasını ve olayın Yunanistan Karasuları içerisinde cereyan ettiğini bildirmesini talep etmiş, 26 Aralık 1995 tarihinde Dışişleri Bakanlığı ile Büyükelçilik arasında bir dizi nota teatisi yapılmıştır.[355] Yunan kaynakları, Atina'nın, söz konusu kayalıkların Türkiye'ye ait olduğu iddiası ile ilk defa bu nota teatisinde karşılaştığını belirtmektedirler.[356] Neticede Figen Akat, Ömür Kurtarma şirketi tarafından,[357] Atina Pire Limanı'ndan hareket eden ve eylem sırasında Türk bayrağı çeken Yunan bandıralı "Matsas Star" isimli gemi vasıtasıyla kurtarılarak, 27 Aralık 1995 günü, Güllük Limanı'na çekilmiştir.[358]

Ancak, geminin limana çekilmesi, kaza sonrasında gündeme gelen Kardak Kayalıkları'nın hangi ülkeye ait olduğu sorununu çözümlememiştir. Türkiye, meseleyi diplomatik yollardan halletmeyi amaçlamış ve karşılıklı görüşmelerle diplomasi kurallarının işletilmesini önermiştir.[359]

Türkiye sahillerine 3.8 deniz mili uzaklıkta olan Kardak Kayalıkları, Bodrum'un Karakaya Köyü'ne bağlıdır.[360] Türk denizcileri yıllar boyu bu kayalıklar etrafında avlanmışlar ve balıkçılar özgürce bu kayalıklara çıkmışlardır. Bu aktiviteler Yunanistan tarafından hiçbir zaman sorun edilmemiştir.

---

[354] Zaharias Mihas, Dimitris Adamopoulos, "İmia 1996: İ Alithia, To İmerologio Tou Dramatos", **Polomikes Monografies,** Atina, Ekdosis Defencenet, Yayın No:56, Şubat, 2006, s.12. (Makale Başlığı: Kardak 1996: Gerçekler, Dramın Kronolojisi)
[355] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", s.13.
[356] Mihas, Adamopoulos, "İmia 1996: İ Alithia…", s.13.
[357] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", s.13.
[358] Mihas, Adamopoulos, "İmia 1996: İ Alithia…", s.13. Kurtarma işleminin yapıldığı sırada yaşanan gelişmeler iki ülkede de farklı anlatım bulmaktadır. Konu hakkında bkz. Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** dipnot 154, s.97.
[359] Öymen, **Silahsız Savaş…,** s.474.
[360] Yüksel İnan, H.Sertaç Başeren, **Kardak Kayalıklarının Statüsü/Status of Kardak Rocks,** Ankara, Harp Akademileri Yayınları, 1997, s.2.

Yunanistan'ın Ankara Büyükelçiliği, 09 Ocak 1996 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı'na verdiği nota ile 1932 Türkiye-İtalya arasında yapılan sözleşme ve Teknisyenler Zaptı'na atıfta bulunarak, Ankara'nın daha önceki notasında yer alan hususları reddetmiş ve Kardak Kayalıkları'nın, 1947 Paris Barış Antlaşması çerçevesinde Yunanistan'a devredildiğini ileri sürmüştür.[361]

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 16 Ocak 1996 tarihinde, Yunanistan Savunma Bakanlığı'na gönderdiği yazı ile durumu kuşkuyla karşıladığını belirterek, Kardak Kayalıkları'nın diplomatik krizden askeri boyuta kayabileceğini vurgulamış, bölgede askeri güvenlik önlemlerinin arttırılmasının faydalı olacağını mütalaa etmiştir.[362]

Kayalıkların aidiyet krizi, diplomatik yazışmalarla devam ederken, konunun basında yer alması, her iki ülkede de milli dava olarak benimsenmesine neden olmuştur.[363] Kriz ile ilgili nota teatileri ilk olarak Yunan televizyonlarından, Türkiye'nin Yunanistan'dan resmi toprak talebi şeklinde kamuoyuna duyurulmuştur.[364]

Yunan basınının tutumu ve haberin yayımlanış şekli doğrultusunda, 24 Ocak 1996 tarihinde Kilimli Belediye Başkanı Dimitris Diakomihalis, bir din adamı, bir sivil ve Kilimli Karakol Amiri ile birlikte, Türkiye sahili tarafındaki (Doğu) büyük olan kayalığa çıkarak Yunan bayrağı dikmiştir.[365]

Yunanlıların bayram havası içerisindeki bu girişimleri, Türk kamuoyuna yansımış ve 27 Ocak 1996 günü Hürriyet gazetesi muhabirleri kayalığa giderek, Yunan bayrağını indirmişler ve yerine Türk bayrağı dikmişlerdir.[366]

---

[361] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", dipnot 42, s.13. ve Mihas, Adamopoulos, "İmia 1996: İ Alithia…", ss.13-14.
[362] Kostas Simitis, **Politiki Gia Mia Dimiourgiki Ellada 1996-2004,** Atina, Polis Yayınları, 8.Baskı, Kasım, 2005, 59. (Kitabın adı: Yaratıcı bir Yunanistan için Politika 1996-2004)
[363] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.111.
[364] Mihas, Adamopoulos, "İmia 1996: İ Alithia…", s.14.
[365] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** s.59.
[366] Nur Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm, Atina'da Bir Türk, Bir Gazeteci, Bir Kadın,** İstanbul, Doğan Kitap, I.Baskı, Ekim, 2004, ss.26-27. Nur Batur, Hürriyet gazetesi muhabirlerinin

Türk gazetecilerin bu girişimi Yunanistan'daki atmosferin daha da ısınmasına ve 22 Ocak 1996 tarihinde hükümeti kurarak yeni Başbakan olan Kostas Simitis'in ciddi bir sorunla yüzleşmesine sebep olmuştur.[367]

Yunan Sahil Güvenlik botu "Panagopoulos II P70", 28 Ocak 1996 günü, sabah devriyesinde Türk bayrağını fark etmiş ve konuyu üstlerine bildirmiştir. Yunanistan Savunma Bakanlığı, Türk bayrağının Yunan bayrağı ile değiştirilmesi talimatını vererek "Panagopoulos II P70" ve "Antoniou P286" güvenlik botlarının bölgede kalmalarını istemiş ve "Navarino F461" fırkateynini ilgili mahale göndermiştir.

Savunma Bakanı Gerasimos Arsenis, Deniz Kuvvetleri Komuta'nı ile yaptığı telefon görüşmesinde, sualtı komando birliğinden oluşan bir timin(takımın) kayalığa çıkartılarak sadece "Yunan bayrağının Türk bayrağı ile değiştirilmesini" emretmiştir.

Kuvvet Komutanları, Genelkurmay Başkanı Christos Limberis başkanlığında toplanarak Savunma Bakanı'nın verdiği talimatı değerlendirmişler, Kara Kuvvetleri Komutanı, Genelkurmay Başkanı tarafından kendisine verilen "asker çıkartılması" emrine karşın, sorumluluğun Adalar Yüksek Komutanlığı'nda olduğunu ifade etmiştir.

Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları, görüş ayrılıklarına rağmen Savunma Bakanı Gerasimos Arsenis'in, "sadece Türk bayrağının Yunan bayrağı ile değiştirilmesi" talimatının, kayalıkların aidiyeti sorununu çözmeyeceği düşüncesinde birleşmişlerdir.

Aynı gün düzenlenen Güvenlik Kurulu toplantısı sonrasında, saat 14.30 sıralarında Savunma Bakanı, Kuvvet Komutanları ve Adalar Yüksek Komutanlığı

---

kayalığa çıkması konusunda, Milliyet gazetesi muhabirlerinin daha erken davrandıklarını, ancak Kardak kayalıklarını bulamayarak başka bir kayalığa Türk bayrağı diktiklerini yazmaktadır.

[367] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", s.13.

Komutan Yardımcısı ile görüşmüş ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, İstanköy Adası'nda hazır bulundurulan sualtı komandolarından oluşan bir takımın Doğu'da bulunan ve büyük olan kayalığa çıkartılması emrini vermiştir.

14 kişiden oluşan sualtı komando timi Kilimli'ye gelmiş ve "Piropolitis P61" savaş gemisi ile kayalıklara hareket etmiştir. Yunan sualtı komandoları, 28 Ocak 2006 günü, havanın kararmasıyla birlikte kayalıkları çıkmış ve Türk bayrağını indirerek her iki kayalığa da Yunan bayrağı dikmişlerdir. 29 Ocak 1996 günü de sabah 05.30'da, kendilerini bölgeye getiren "Piropolitis P61" gemisine dönmüşlerdir. Ancak bu noktada, saat 10.00 sularında Genelkurmay Başkanı'nın emri doğrultusunda tekrar doğuda bulunan büyük kayalığa yönelmişlerdir.[368]

Yunan savaş gemilerinin bölgede bulunması ve Yunanistan'ın diplomatik görüşmeleri reddeder tavrı sonucunda, Türk Deniz Kuvvetleri'ne bağlı savaş gemileri de bölgeye intikal etmiştir. Yunanistan Hava Kuvvetleri'ne bağlı uçakların, bölgedeki uluslararası sularda seyir eden Türk gemilerini taciz uçuşları, iki ülke hava kuvvetleri arasında Kardak Kayalıkları bölgesinde it dalaşları yaşanmasına sebep olmuştur.

Aynı gün Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Dimitrios Nezeritis, Dışişleri Bakanlığı'na çağrılmış ve Yunanistan'ın görüşmelere yaklaşmayan tavrı kınanarak Atina'nın öne sürdüğü tezlerin geçersizliğini vurgulayan sert bir nota verilmiştir.[369]

Yunanistan konuyu, Türkiye'nin ülkesel bütünlüğü üzerindeki toprak talepleri gibi asılsız bir gerekçeyle NATO, ABD, BM ve Rusya Federasyonu'na duyurmuş ve destek arayışlarına başlamıştır.[370]

---

[368] Mihas, Adamopoulos, "İmia 1996: İ Alithia…", ss.17-19.
[369] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", s.14.
[370] Yunan Parlamentosu tarafından, Kardak Kayalıkları'nın Yunanistan'a ait olduğu ve krizin Türkiye'nin Yunanistan'dan toprak talebi doğrultusunda baş gösterdiği yönünde, propaganda amaçlı kataloglar hazırlanarak Avrupa Birliği ülkelerine dağıtılmıştır. Örnek olarak bkz. The Hellenic Parlament, **Memorandum on the Crisis of the Imia Rocky Islets and on Grek-Turkish Relations,** Atina, 1996.

Öte yandan Başbakan Simitis, Yunan iç kamuoyunu memnun etmek istercesine, Türkiye'nin diplomatik görüşme taleplerine karşılık Yunanistan'ın, Türkiye ile Ege Denizi'nde Kıta Sahanlığı'nın belirlenmesi dışında herhangi bir sorunu olmadığını ve Ege üzerindeki egemenliğinden ne pahasına olursa olsun vazgeçmeyecekleri yönünde sert açıklamalarda bulunarak, krizi doruk noktasına çıkarmıştır.[371] Kostas Simitis'in bu yöndeki beyanatına karşılık, Türk tarafından da çeşitli açıklamalar yapılmıştır.[372]

Yine aynı gün, ABD devreye girerek endişelerini dile getirmiş ve 30 Ocak 1996 tarihinde, ABD Başkanı Bill Clinton, Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis ile görüşmüştür.[373]

ABD, iki NATO müttefikinin savaşa girmesini, kendi ulusal menfaati açısından uygun görmemiş ve iki tarafı da caydırabilmek için "ilk kurşunu atan, karşısında beni bulur" gibi sert ifadelere başvurmuştur.[374]

Yunanistan'ın müzakerelere yanaşmayan olumsuz tutumu ve çeşitli uyarılara rağmen askerlerini bölgeden çekmemesi sebebiyle, 31 Ocak 2006 tarihinde sabahın erken saatlerinde, Türk Deniz Kuvvetleri'ne bağlı SAT birlikleri Yunan askerinin olmadığı Batı Kardak kayalıklarına çıkarak Yunan bayrağını indirmişler ve Türk bayrağı dikmişlerdir.[375]

Yunanistan, Türk SAT komandolarının diğer kayalığa çıktığı haberini, ilk olarak Türk Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklama sonrasında öğrenmiş ve Başbakan Simitis, iki kayalığın da Yunan kuvvetlerinin güvencesi altında olduğunu ısrarla savunan Genelkurmay Başkanı Limberis'ten bu haberin teyidini istemiştir.

---

[371] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** ss.60-61.
[372] Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** s.28.
[373] Mihas, Adamopoulos, "İmia 1996: İ Alithia…", s.22. Süleyman Demirel ve Bill Clinton telefon görüşmesinin zaptı için bkz. Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** s.30.
[374] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.112.
[375] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", s.16.

1996-2004 yılları arasında PASOK Hükümeti'nin Başbakanı olan Kostas Simitis, 2005 yılında kaleme aldığı, "Yaratıcı bir Yunanistan için Politika" başlıklı kitabında, "Yunan İstihbarat Teşkilatı'nın (EİP), bölgede bulunan Türk savaş gemisinin diğer kayalığın fotoğraflarını çektiğini ve Türk Deniz Kuvvetleri'nde bir hareketliliğin yaşandığını tespit ettiğini, bu bilgilerin Deniz Kuvvetleri ve kendisine ulaştırıldığını, bunun üzerine Türk askerlerinin diğer kayalığa çıkabileceği düşüncesiyle Genelkurmay Başkanı'na bölgedeki güvenlik önlemlerini sorduğunu, buna karşılık Christos Limberis'in de tüm önlemlerin alındığını ısrarla vurgulayarak Türk tarafında yaşanan hareketliliğin sadece taktik icabı olduğunu, üzerinde fazla durulmaması gerektiğini ifade ettiğini" yazmaktadır.[376]

Yunanistan, ulusal imkanlarıyla, Türk SAT komandolarının diğer kayalığa çıktığı haberinin teyidini almakta oldukça zorlanmış ve bu doğrulama, kriz boyunca Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos ile sürekli görüşen ABD Dışişleri Bakanı Warren Christopher'in Yardımcısı Richard Holbrooke'tan gelmiştir.[377]

Türk SAT komandolarının diğer kayalığa çıkmasıyla kriz sahasında iki ülke arasındaki durum eşitlenmiştir. Simitis, bunun üzerine Savunma ve Dışişleri Hükümet Konseyi'ni toplamış ve Atina tarafından yapılabilecek girişim hakkında Genelkurmay Başkanı'nın görüşlerini sormuştur. Genelkurmay Başkanı Christos Limberis, ilk olarak Türk komandolarının bulunduğu kayalığın hemen bombalanmasını, ikinci olarak günün ağarmasıyla birlikte kayalığın Yunan hava kuvvetleri tarafından vurulmasını teklif etmiş, ancak bu teklifler Başbakan tarafından, iki ülke arasında savaşa neden olacak düşüncesiyle kabul edilmemiştir. Genelkurmay Başkanı'nın son teklifi olan aynı kayalığa Yunan komandolarının çıkması konusu Simitis tarafından kabul görmüş, ancak Genelkurmay Başkanı'nın komandoların hazırlıkları için en az altı saatte ihtiyaç olduğu cevabı, Atina'nın herhangi bir girişimde bulunmasını olanaksız kılmıştır.[378]

[376] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** ss.62-66.
[377] Mihas, Adamopoulos, "İmia 1996: İ Alithia…", s.26.
[378] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** ss.69-70.

Yunan hükümeti bu çaresizlik karşısında, ABD'nin arabuluculuğuna razı olmuş, kayalıklardaki askerleriyle birlikte, bölgedeki tüm güçlerini geri çekerek "status-quo ante" yani, olay öncesi duruma dönmeyi kabul etmiştir.[379]

Aslında, status-quo ante formülünün salt ABD'nin fikri olduğunu söylemek yanlıştır. Türkiye'nin, SAT komandolarının kayalığa çıkışını duyurmak amacıyla yaptığı açıklamada yer alan, "Türk askerine saldırıda bulunulmadığı takdirde, karşı tarafa ateş açılmayacağı ve Atina'nın asker ve bayrağını çekmesi sonucunda Türkiye'nin de aynı yönde hareket edeceği" ibareleri bunu açıkça göstermektedir.[380]

Netice itibariyle, karşılıklı olarak askerlerin bölgeden çekilmesi, olayın askeri boyutunu sonuçlandırmış, ancak siyasi taraftaki söylemlerin devam etmesine engel olmamıştır.

Konu, özellikle Yunanistan'da iç politika malzemesi haline getirilmiş ve yeni kurulan Simitis Hükümeti'ne yönelik eleştirilere zemin hazırlamıştır. Genelkurmay Başkanı Christos Limberis istifa etmiş, Yunanistan Silahlı Kuvvetleri, başarısız olarak nitelendirilerek Yunan kamuoyu tarafından ciddi anlamda suçlanmıştır.

Yunanistan açısından bakıldığında, meselenin özünü teşkil etmemekle birlikte, krizin tırmandırılmasında, Başbakanlık yarışında Simitis'in rakibi konumunda olan Savunma Bakanı Gerasimos Arsenis'in payının büyük olduğunu söylemek mümkündür.[381]

Simitis, söz konusu kitabında, krizi iki ülke arasında çatışmaya dönüştürebilecek, Savunma Bakanı Gerasimos Arsenis'in "kayalığa asker çıkartılması" emrinden haberi olmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca, krizin tırmandırılmasının Yunanistan çıkarları açısından sakıncalı olduğunu, meselenin

[379] Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** s.32.
[380] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.112.
[381] Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** ss.33-38.

büyütülmesi halinde Türkiye'nin siyasası doğrultusunda Ankara ile masaya oturmak zorunda kalabileceklerini öngördüğünü ifade ederek, bu politikadan kaçınmaya çalıştığını belirtmektedir.[382]

Simitis'in, özellikle, Savunma Bakanı'nın verdiği "kayalığa asker çıkartılması" emrinden haberi olmadığı ifadeleri, yeni kurulan hükümet içerisindeki Simitis-Arsenis çekişmesini doğrular niteliktedir.

Konuyla ilgili, bir diğer ilginç gelişme ise, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye aleyhine aldıkları kararlardır. AB Komisyonu, 15 Şubat 1996 tarihinde, aldığı kararla "Türkiye'nin, Yunanistan egemenlik alanına müdahale ettiğini" açıklamış ve Kardak Krizi'nin sorumlusu olarak Türkiye'yi suçlamıştır.[383]

Kardak Krizi meselesinde Yunanistan, savını dört temel anlaşmaya dayandırmaktadır;

i. 1923 Lozan Barış Antlaşması
ii. 4 Ocak 1932 Türkiye-İtalya Belgeleri
iii. 28 Aralık 1932 Türkiye-İtalya Belgeleri
iv. 10 Şubat 1947 Paris Barış Antlaşması ile İtalya'dan elde ettiği 12 Adalara dahil etmesi.[384]

Diğer taraftan Türkiye, Yunanistan'ın bu tezlerini geçersiz saymaktadır. Yunanistan, ilk olarak Lozan Barış Antlaşması'nın 12. maddesine[385] atıfta bulunmakta ve dönemin karasuları sınırı itibariyle üç milin dışında kalan ada, adacık ve kayalıkların Türkiye egemenliğinde olamayacağını belirtmektedir.

Ancak bu Yunan yorumlayışı, söz konusu antlaşmanın ruhuna ve yapısına aykırıdır. Çünkü 12.maddede, üç milden az uzaklıkta bulunan adaların Türk

[382] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** ss.59-60.
[383] Mihas, Adamopoulos, "İmia 1996: İ Alithia…", s.29.
[384] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", Ek-21. (Sayfa numarası belirtilmemiştir)
[385] Lozan Barış Antlaşması'nın 12.Maddesi için bkz. Ek-IV.

egemenliğinde kalacağından bahsedilmektedir. Öte yandan, antlaşmanın hiçbir maddesinde, üç mil mesafenin ötesinde bulunan ve egemenliği antlaşmalarla devredilmiş adaların dışında kalan, toprak parçaları üzerindeki Türk egemenliğinin sona ereceğine ilişkin hüküm yoktur. Bu madde aslında, üç milin altındaki adaların Türklüğünü teyit etmektedir.[386]

Yunanistan ikinci olarak, iddialarında en tutarlı gördüğü, 04 Ocak 1932 tarihli Türkiye-İtalya Sözleşmesi ve 28 Aralık 1932 Türk-İtalyan Protokolü(Teknisyenler Zaptı)'ne başvurmaktadır.

Ancak, 04 Ocak 1932 tarihli Türkiye-İtalya Sözleşmesi, Akdeniz'deki Meis Adası ile Anadolu kıyıları arasındaki deniz sınırını çizerek, bu bölgedeki ada ve adacıkların aidiyetini belirlemektedir. Yani Kardak Kayalıkları'na ilişkin hiçbir husus bulunmamaktadır.[387]

Öte yandan, Kardak Kayalıkları'na atıfta bulunan 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı ise, yürürlüğe girebilmesi için gerekli olan hukuki süreci tamamlaması nedeniyle geçerli sayılmamaktadır.[388] Söz konusu protokol Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylanmamış ve Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmemiştir. Milletler Cemiyeti Misakı'nın 18.maddesine göre, kayıt ettirilmeyen anlaşmalar geçersizdir.[389]

Milletler Cemiyeti Misakı'nın 18.maddesi:

"Cemiyet üyelerinin bundan böyle yapacağı bütün antlaşmalar veya (gireceği) milletler arası angajmanlar derhal sekreterliğe tescil edilecektir ve

[386] Sertaç Hami Başeren, "Ege'de Ada Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuki Statüsü", (Yayına Hazırlayan) Ali Kurumahmut, **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar,** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Dizi-Sayı:182, 1998, s.93.
[387] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.514.
[388] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.113.
[389] Başeren, "Ege'de Ada Adacık ve Kayalıkların…", s.114.

mümkün olan en kısa sürece sekreterlikçe yayımlanacaktır, tescil edilinceye kadar, bu gibi hiçbir antlaşma veya angajman bağlayıcı olmayacaktır."[390]

şeklindedir. Ancak Yunanistan, Türkiye'nin bu görüşüne karşılık, 28 Aralık 1932 Teknisyenler Zaptı'nın, 04 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin eki olduğunu gündeme getirmiştir. Yunanistan'ın bu iddiası, 28 Aralık 1932 zaptının, 04 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin tabi tutulduğu işlemlerden geçmemiş olması çerçevesinde dayanaksızdır. Çünkü, 04 Ocak 1932 Sözleşmesi TBMM'de onaylanmasına rağmen, 28 Aralık 1932 belgeleri onaylanmamıştır.[391] Yani Türkiye, 28 Aralık 1932 zaptına bir antlaşma iradesi içinde yaklaşmamıştır. Oysa Uluslararası Hukuk zemininde, devletler, antlaşmayla bağlanma iradelerini, onay vererek ortaya koymaktadırlar. Sonuç olarak, 28 Aralık 1932 belgesinin ayrı bir anlaşma veya 04 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin eki olduğu görüşünü savunmak mesnetsizdir. Söz konusu zaptın sadece, ileride yapılması gündeme gelebilecek bir anlaşmanın hazırlık çalışması olabileceğini söylemek mümkündür.[392]

1947 Paris Barış Antlaşması'nın 14.maddesi, İtalya'nın Yunanistan'a bıraktığı 12 Adayı isim isim saymaktadır. Buna göre: *Stampalia(İstambulya), Rhodes(Rodos), Chalki(Herke), Skarpantos(Kerpe), Casos(Çoban), Piscopis(İlyaki), Misiros(İncirli), Calimnos(Kilimli), Leros(İleryoz), Patmos(Batnoz), Lipsos(Eşekler,Lipso), Simi(Sömbeki),Kos(İstanköy), Castellorizo(Meis)* ve bitişik adacıklar[393] İtalya tarafından Yunanistan'a bırakılmıştır.

Lozan Antlaşması'nın 15.maddesi, İtalya'ya devredilen adaları isim isim zikrederken, son noktasındaki adacıklarla ilgili bölümünde, Paris Barış Antlaşması'nın aksine "bitişik" yerine "bağlı" terimini kullanmaktadır. Ayrıca Lozan'da, Meis Adası'na bağlı adacık/adacıklar İtalya'ya verilmekten muaf

[390] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.12.
[391] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.514.
[392] Başeren, "Ege'de Ada Adacık ve Kayalıkların…", s.116.
[393] Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.133.

tutulmuştur. Söz konusu iki antlaşmadaki hususlar karşılaştırıldığında birbirleriyle çelişir bir tablo sergilemektedirler.

Öte yandan, yukarıda değinilen 04 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi Akdeniz'de Türkiye ile İtalya arasındaki deniz sınırını çizmiştir. Bu hususlar doğrultusunda, Paris Barış Antlaşması'nın Türk-İtalyan Sözleşmesi'ne herhangi bir atıfta bulunmadan Meis'e bitişik adacık/adacıkları dahil etmesi, söz konusu sözleşmedeki taksimin kale alınmadığını göstermektedir.[394]

Bununla birlikte Yunanistan, Paris Barış Antlaşması'nda Oniki Adalar'ın devredilmesi konusu tartışılırken, Türk-İtalyan Sözleşmesi'nin kendisi açısından da geçerli olmasını önermiş, fakat bu girişimleri sonuçsuz kalmıştır.

Atina, bu teklifinin sonuçsuz kalması sonrasında 1950 ve 1953 yıllarında Ankara ile temas kurarak, söz konusu dokümanların geçerliliğinin kabulünü talep etmiş, ancak bu arzusunda başarılı olamamıştır.[395]

Belirtilen hususlar, Yunanistan'ın savlarını öne sürerken atıfta bulunduğu Türk-İtalyan Sözleşmesi ile Teknisyenler Zaptı'nın kuvvetli dayanaklar olmadığının en güzel ispatıdır.

Paris Barış Antlaşması'nda, Kardak Kayalıkları ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Buradaki "bitişik" kavramı ise son derece muğlaktır. Konu, bitişik kelimesinin, mesafe kavramı bazında değerlendirildiğinde, Kardak Kayalıkları'nın en yakın Yunan adasına 5.5 mil olduğu, buna karşın Anadolu sahiline sadece 3.8 mil uzaklıkta bulunduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır.[396] Bu hususlar doğrultusunda, Yunanistan'ın mesafe temelinde "bitişik" ifadesine başvurusu kuvvetli bir sav değildir.

[394] Başeren, "Ege'de Ada Adacık ve Kayalıkların…", ss.100-102.
[395] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.342.
[396] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.113.

Bitişik ifadesini, ekonomik ve sosyal kıstaslar temelinde de ele almak mümkündür. Ekonomik yeterliliğe sahip bir adaya, ekonomik açıdan bağımlı bir coğrafi formasyonun (ada, adacık veya kayalık) bitişik olduğu söylenebilir. Ancak burada, bitişik olarak nitelendirilen coğrafi formasyonda ekonomik veya toplumsal bir aktivitenin olması şartı aranmaktadır.[397] Unutulmamalıdır ki, Kardak Kayalıkları'nda üç-beş keçinin dışında kimse yaşamamaktadır.

İşte bu noktada Yunanistan, bu iddiasını güçlendirmek ve egemenlik haklarını hukuken tanıtma amacıyla, üzerinde hiçbir insanın yaşamadığı adacık ve kayalıkları iskana açma politikası gütmektedir.[398]

Ayrıca, iskana açma politikası ile, adacık ve kayalıkların Karasuları, Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgeleri'nin mevcudiyetinin tescili hedeflenerek, Ege'deki siyasi ve ekonomik egemenliğinin artırılması gayesi güdülmektedir.[399]

Türkiye, Yunanistan'ın bu konudaki tezlerini haklı gerekçelerle kabul etmemekte ve sorunun, Yunanistan'ın adalar üzerinde antlaşmalarla belirlenmiş egemenlik sınırlarını genişletme iddiasından kaynaklandığını vurgulamaktadır. Türkiye'ye göre, Ege'de bazı adalar, adacıklar ve kayalıkların aidiyetine ilişkin yapılmış herhangi bir anlaşma bulunmamaktadır.

Kardak Krizi Türkiye açısından oldukça önemlidir. Türkiye bu vesileyle tüm Ege'de adasal status-quo'yu, Lozan'dan beri ilk kez sorgulamış ve Ege'de mülkiyeti belli olmayan "Gri Bölgeler" tezini geliştirmiştir. Bu bağlamda Türkiye tarafından yapılan çeşitli çalışmalar[400] temelinde, bugün Ege Denizi'nde yer alan 25 adet coğrafi formasyonun aidiyeti belli değildir.[401]

---

[397] Işıklar, **Ege'de Casus…,** ss.158-159.
[398] Savunma Dergisi, "Ege'deki Saklı Türk Adaları", İstanbul, CNR Uluslararası Fuarcılık Yayınları, Yıl:1, Sayı:3 Ekim-Kasım, 1998, s.22.
[399] Kurumahmut, "Ege'de Egemenliği Tartışmalı…", ss.10-12.
[400] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.106.
[401] Işıklar, **Ege'de Casus…,** ss.156-158.

1996 Mayıs ayında patlak veren ve Kardak Kayalıkları kadar meşhur olmayan bir diğer ada krizi ise Gavdos Adası'na ilişkindir. Yunanistan, Gavdos Adası'nın bölgede düzenlenecek NATO tatbikatına dahil edilmesini talep etmiş, fakat bu sıradan teklif, tatbikatın hazırlık toplantısı sırasında NATO'da görevli bir Türk Subay'ın itirazı ile karşılaşmıştır.[402]

Girit Adası'nın güneyinde yer alan Gavdos, bir Doğu Ege Adası değildir. Şüphesiz, Türkiye'nin bu ada üzerinde yayılmacı emelleri olduğunu söylemek en azından yanlıştır. Ancak mesele, Kardak Krizi sonrası Ankara'nın Ege'de mülkiyeti antlaşmalarla açıkça belli olan bazı adalar dışındaki tüm coğrafi formasyonların aidiyetini sorgulamaya girişmiş olmasıdır.[403]

4. Azınlıklar Sorunu

Azınlıklar meselesi, iki ülke arasında sürekli bir anlaşmazlık noktası olarak ilişkileri zedelemeyi başarmıştır. Bunda temel neden, iki ülkenin[404] de kendinden olmayan bu insan topluluğunu, karşı tarafın adamı ve yedek kuvveti olarak nitelendirerek ülkesel bütünlüğüne tehdit olarak algılamasıdır. Konu hemen hemen her dönemde gündeme gelmiş, Türk-Yunan ilişkilerinin gidişatı ile büyük paralellik arz etmiş[405] ve son dönemde, iki tarafça da "insan hakları" sorunu olarak algılanmaya başlanmıştır.[406]

Aslında bu sorun, Türk-Yunan ilişkilerinde, Kıbrıs'tan sonra "insan" öğesini içeren ikinci konudur. Yani, Ege'de yapılacak yeni bir düzenleme şüphesiz ilk etapta

[402] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.515.
[403] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", s.469.
[404] Baskın Oran, "Türk Dış Politikası ve Batı Trakya", (Der.) Faruk Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi,** İstanbul, Der Yayınları, Yayın No:137, Gözden Geçirilmiş İlaveli III.Basım, 2004, s.529. Yunanistan, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın coğrafi konumu (Türkiye sınırına bitişik) gereği Türkiye'ye nazaran bu konuya daha duyarlı ve hassastır.
[405] Azınlıklar, Türk-Yunan ilişkilerinin olumlu seyrettiği dönemlerde, içinde bulundukları ülke tarafından yapıcı muamele görürken, aksi durumlarda baskıcı politikalarla yüzleşmek zorunda kalmışlardır.
[406] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** ss.29-40.

sadece balıkları ve deniz atlarını ilgilendirirken, Batı Trakya ve Kıbrıs'ta yapılacak ve buralara yönlendirilecek politikalar insani değerleri etkileyecektir. Bu açıdan bakıldığında, azınlıklar meselesinin, iki devlet arasındaki sorunlar içerisinde hak ettiği yeri alamadığını söylemek yanlış olmasa gerektir.

Lozan Barış Antlaşması ile karşılıklı olarak Türkiye ve Yunanistan'a emanet edilen azınlıkları iki noktadan değerlendirmek mümkündür. İlk olarak azınlıklar, ilişkilere olumlu ve yapıcı yaklaşılması halinde, iki ülkeyi ve toplumu birleştiren barış köprüsü vazifesi görebilecektir. Öte yandan, diğer boyutta ise, konunun patlamanın eşiğinde bir yanardağ olduğu görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, ilk olarak Genel Karşılaştırma başlığı altında azınlıkların varoluşları ele alınacak ve Batı Trakya Türk Azınlığı ile İstanbul Rum Ortodoks Azınlığı'nın toplumsal yapıları ve ülke içindeki sosyal konumları karşılaştırılacaktır. Türk Azınlığa, Yunanistan'ı ilgilendiren ikili ve çok taraflı anlaşmalar ve uluslararası metinlerle tanınan haklara değinilecek ve Batı Trakya'nın konumu ile kısa tarihçesi ele alınacak ve Türk Azınlığı'na yönelik Yunanistan politikaları, Siyasi Alan, Eğitim Alanı ve Ekonomik Alan alt başlıklarında irdelenecektir. Son olarak 1999 yılında iki ülke arasında yaşanan yumuşamanın meseleye ne yönde ve nereye kadar etki ettiği analiz edilecektir. Çalışmada, konunun dağılması endişesiyle hareket edilerek, Batı Trakya Türk Azınlığı'na odaklanılmış ve İstanbul Rum Ortodoks Azınlığı'na değinilmemiştir.

4.1. Genel Karşılaştırma

Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumlarını gayri mübadil kılan ve toplumları azınlık olarak yaşamaya mecbur eden muahede, Lozan Barış Antlaşması ile sonuçlanacak görüşmelerin devam ettiği sırada, 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan "Türk Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" başlıklı akittir. Ancak bu antlaşmayla, mübadele ve gayri mübadillere ilişkin sorunlar çözülmemiş, hatta iki

ülkeyi yeniden savaşın eşiğine getirmiştir. Meselenin halli, 10 Haziran 1930 tarihli Ankara Sözleşmesi ile mümkün olmuştur.

Sözleşme gereği, yerleşim tarihi ve doğum yerine bakılmaksızın, mübadeleden istisna tutulan İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türkleri "etabli" sayılmışlardır. Ayrıca, yine sözleşmeyle, mübadil Müslümanların Yunanistan'da bıraktıkları mülkler, Yunan devletine ve mübadil Rumların mülkleri de Türk devletine bırakılarak, ahali değişimine ilişkin mülkiyet sorunu da çözüme kavuşturulmuştur.[407]

İstanbul Rumlarının gayri mübadil konumu, Lozan görüşmeleri sırasında gündeme gelen ve siyasi meselelerle meşgul olmamak kaydıyla, Türk iç hukukuna bağlı olarak İstanbul'da kalması kararlaştırılan Patrikhane'ye cemaat sağlayarak, kurumun aktif olarak işlemesini sağlamıştır.

Bu topluluğun gayri mübadil olarak bırakılmasında, bu hususun da kale alındığını söylemek yanlış olmayacaktır. İşte bu noktada, İstanbul Rumlarına karşılık, Batı Trakya Türkleri de kendi inisiyatifleri dışında Yunanistan içinde azınlık olarak kalmışlardır.

Söz konusu iki azınlığın da hakları, Lozan Barış Antlaşması'nın III.Kısmı'nda "Azınlıkların Korunması" başlığı altında yer alan 37-45.maddeler ile garanti altına alınmıştır.[408] (Bkz. Ek-VIII)

İki azınlık, her ne kadar haklar ve sorumluluklar karşısında birbirlerine eşit olsalar da sosyal ve kültürel açıdan birbirlerinin zıddı durumundadırlar. İstanbul Rumlarının, gerek ikamet konumları gerekse iştigal konuları itibariyle sosyal yaşam düzeyleri, Batı Trakya Türklerine nazaran bir hayli yüksektir. Türkiye'nin kültür merkezi İstanbul ve hatta bu merkezin de odağında sayılabilecek Beyoğlu Semti ve

[407] Gönlübol ve Sar, "1919-1938 Yılları Arasında Türk…", ss.63-69.
[408] Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile…,** Cilt-I, ss.95-98.

civarında mukimdirler. Rum Azınlığın yüksek yaşam standardı, ticaretle geçimini sağlamasından kaynaklanmakta ve temelleri Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar gitmektedir.

Bu çerçevede, belirtilen hususların varisleri olarak İstanbul Rumlarının, Batı Trakya Türklerine karşılık, eğitim seviyelerinin daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. İstanbul Rumlarının, ekonomik refahı ve yüksek eğitim seviyesi, toplumdan tecrit edilmelerini önlemiş ve Türklerle daha bir iç içe yaşamalarını sağlamıştır.[409]

Yunanistan bugün azınlıklar konusunda, Türkiye'ye karşı kullandığı kozlar arasında, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın nüfusuna karşılık İstanbul Rum Azınlığı'nın sayısını ileri sürmektedir ve bunu Türkiye'nin Rum Azınlığa yönelik uyguladığı baskıcı politikalara bağlamaktadır.

İki ülkenin de karşılıklı azınlıklarına, olumlu yönde hak ettiği değeri vermedikleri aşikardır. Ancak bugün, yaş ortalaması 60'ın üzerinde İstanbul Rum Azınlığı'nın sayısının 3000'lere düşmesini,[410] Atina'nın iddia ettiği şekilde salt Türkiye'nin azınlığa yönelik politikalarına bağlamak doğru değildir.

Mesleği ve sosyal konumu itibariyle Rum azınlığın göçü, Batı Trakya Türkü'ne nazaran her zaman daha kolay olmuştur. Yaşam koşullarının zorlaşması veya azınlığın hissettiği baskıcı bir politika karşısında, Rum azınlık insanı, sadece taşınmaz mallarını satmış, ancak zanaatı ve maddi birikimini yanına alarak gitmiştir. Bu çerçevede, zanaatı ve maddi durumu, gittiği yerde yeni bir hayat kurmasını daha kolay hale getirmiştir.

Türkiye 1964 yılında, Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler temelinde, 30 Ekim 1930 tarihinde iki ülke arasında imzalanan ve Yunan vatandaşı Yunanlı ticaret adamlarının

[409] Oran, "Türk Dış Politikası ve…", s.527.
[410] Oran, "Türk Dış Politikası ve…", s.529.

Türkiye'de ikamet ederek iş kurmalarına olanak veren "İkamet Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması"nı fesh etmiştir.[411]

Kuşkusuz, Türkiye'nin bu adımı, doğrudan İstanbul Rum Azınlığı'na yönelik bir uygulama değildir. Ancak, söz konusu karardan Rum Azınlık insanı da dolaylı olarak etkilenmiştir. Antlaşma çerçevesinde Türkiye'ye ticari maksatla gelen Yunan vatandaşları ile evlenen veya bu kişilerin yanında çalışan İstanbul Rumları da, anlaşmanın feshi ile göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu da, Rum Azınlığın nüfusunun azalmasına neden olmuştur.[412]

Şüphesiz, yine Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler çerçevesinde cereyan eden 6-7 Eylül 1955 olayları da Rum Azınlığın sayısının azalmasına vesile olan temel etkenler arasındadır. Ancak sanıldığının aksine, 6-7 Eylül olayları, azınlığı derinden etkilemekle birlikte, nüfusunu, İkamet Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması'nın feshi kadar azaltmamıştır. Burada, Patrikhane'nin göçe karşı başlattığı çalışmalar, Yunanistan'ın göçü önleyici politikaları ve Türkiye'nin de göçe karşı olan tutumunun payı büyüktür.[413]

Öte yandan, Yunanistan'daki Türkler, ülkenin kuzeyinde, başka bir deyiş ve anıldığı isimle Batı Trakya'da yaşamaktadırlar. Bu azınlık tarım toplumudur. Yani göç etmesi ticaret toplumlarına nazaran daha zordur. Batı Trakya Türk'ü tarlasını satıp göç etse bile başka bir yere yerleşmesinin, orada yaşam çizgisi oluşturmanın zor olacağını düşünmüş ve zorlaşan, zaman zaman dayanılmaz olan hayat koşullarına boyun eğmek zorunda kalmıştır.[414]

Bu nedenle, 29 Ocak 1990'da yaşanan 6-7 Eylül olaylarının benzeri vakalar sonrasında bile, Batı Trakya Türkleri göç etme düşüncesine kolaylıkla kapılmamışlar

[411] Demir ve Akar, **İstanbul'un Son Sürgünleri…,** ss.39-62.
[412] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.185.
[413] Dilek Güven, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, (Çev.) Bahar Şahin, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, I.Basım, Ağustos, 2005, ss.143-145.
[414] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.344.

ve olaylar akabinde devam eden Yunanistan politikalarını göğüslemeye mecbur olarak yaşamışlardır.

Diğer bir fark ise, Batı Trakya'daki azınlığın Yunanistan'ın sosyal hayatından tamamen tecrit edilmesidir.[415] Genellikle köylerde yaşayan Türk toplumu, Yunan siyasal ve sosyal hayatında İstanbullu Rumlar kadar aktif olamamıştır. Üniversitelerde öğretim üyesi olmak bir yana, yakın tarihe kadar Yunan üniversitelerinde okuyan Batı Trakya Türk Azınlığı'na mensup bir öğrenci dahi bulunmamaktadır.

Bugün Yunanistan politikasındaki bölgeyi ilgilendiren değişiklikler ve bu azınlığı geliştirerek Yunanlıların seviyesine getirmek için mevcut çalışmalar, Atina'nın asimile etme veya yıldırarak göçe zorlama amacıyla tecrit etmenin zararlarını görmüş olmasından kaynaklanmaktadır.

Ancak söz konusu gelişmelerin, sırf Yunanistan'ın kendi rızasından kaynaklandığını belirtmek yanlıştır. Bu değişimin, Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyeliği, 1990'lı yıllarda azınlık haklarının yoğun bir şekilde gündeme gelmesi ve milletlerarası ilişkilerde son derece aktif rol oynayan uluslararası örgütlerin girişimleri sonucu yaşandığını ve bir yerde Yunanistan'ın buna mecbur edildiğini söylemek daha doğru olacaktır. [416]

[415] Batı Trakya siyaset hayatından etkin roller almış Dr.İbram Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan mülakat. Dr.İbram Onsunoğlu, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın, Atina'nın sistematik politikaları ile Yunan toplumundan marjinalleştirilerek getolaştırıldığını, bu çerçevede iki toplum arasında kültürel ve ekonomik ciddi farklılıkların doğduğunu dile getirmiştir. Ayrıca İ.Onsunoğlu, Türkiye ve Yunanistan'ın, azınlıklara yönelik ayrımcı ve baskıcı uygulamalarının etkilerinin, karşılıklı iki azınlıkta da değişik sonuç bulmasını, uygulamanın farklılığından ziyade azınlıkların sınıfsal ayrılığından kaynaklandığını belirtmiştir.
[416] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", ss.445-449.

4.2. Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Haklarını Muhafaza Eden Antlaşmalar ve Uluslararası Metinler

Batı Trakya Türk Azınlığı, Yunanistan sınırları içerisinde, hakları Yunanistan'ın da taraf olduğu çeşitli antlaşmalarla garanti altına alınmış, statüsü dünyaca tanınan "yegane" azınlıktır.

Söz konusu azınlığın haklarının korunmasında, Yunanistan'ın da bizzat taraf olduğu pek çok antlaşma mevcuttur. Ancak, Yunanistan bugün, azınlığın haklarının garanti altına alınmasında sadece Lozan Barış Antlaşması'na atıfta bulunmakta ve öne sürdüğü çeşitli sebeplerle, uluslararası hukuk zemininde hala geçerli sayılabilecek diğer bağıtları atıl saymaktadır.[417]

4.2.1. Yunanistan'ın Taraf olduğu Antlaşmalar

4.2.1.1. 03 Şubat 1830 Londra Protokolü

İngiltere, Fransa ve Rusya arasında 03 Şubat 1830 tarihinde imzalanan ve Yunanistan'ı bağımsız bir devlet kılan Londra Protokolü'nün beşinci maddesi, Yunanistan'a verilen topraklarda yaşamını devam ettirmek arzusunda olan Müslümanların can ve mal güvenliklerini koruma altına almaktadır.[418]

Söz konusu protokolde yer alan haklar, Yunanistan'a bağımsızlığı ile verilen Mora ve Atik Yarımadaları ile Eğriboz Adası üzerinde yaşayan Müslümanları kapsamaktadır.[419] Bu tarihte Batı Trakya'nın Yunanistan'ın elinde olmayışı nedeniyle protokolde bölgeye yönelik herhangi bir atıf olmaması doğaldır. Yunanistan bugün, protokolün Batı Trakya'yı ilgilendirmemesi sebebiyle, Türk Azınlığın haklarının korunması bazında bir metin olarak algılamamaktadır.

---

[417] Oran, "Türk Dış Politikası ve…", s.531.
[418] Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları,** İstanbul, Beta Yayınları, Yayın No: 1054, Hukuk Dizisi: 417, I.Baskı, Kasım, 2000, s.212.
[419] Oran, "Türk Dış Politikası ve…", s.533.

4.2.1.2. 24 Mayıs 1881 İstanbul Sözleşmesi

Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan, İngiltere İtalya ve Rusya arasında imzalanan, 24 Mayıs 1881 tarihli İstanbul Sözleşmesi, Yunanistan'a bırakılan Teselya topraklarındaki Müslümanların haklarını güvence altına almaktadır. Ayrıca, sözleşmenin sekizinci maddesi, din ve ibadet özgürlüğünü gündeme getirerek, cemaatlerin dini önderleriyle mevcut ilişkilerine engel olunmayacağını vurgulamaktadır.[420]

Söz konusu iki antlaşma da, 19.yüzyıl Büyük Devletlerin azınlıkları kolektif koruması sisteminin birer örnekleridir.[421] Bunlar, Büyük devletler arasında imzalanan bağıtlar olup, Yunanistan'a imzalatılmış belgelerdir. Ancak iki belgede de, Yunanistan'a terk edilen topraklara gönderme yapılmaktadır. Yani Batı Trakya ile ilgili hiçbir hüküm yer almamaktadır. Burada yaşayan Müslümanlar, Nüfus Mübadelesi'ne tabi tutulduğundan, bugün bu hakların uygulanması söz konusu değildir.[422] Yunanistan bu noktada, İstanbul Sözleşmesi'nin de Batı Trakya Türk Azınlığı'nın haklarının korunmasında dayanak olamayacağını savunmaktadır.

4.2.1.3. 14 Kasım 1913 Atina Antlaşması

1913 Atina Antlaşması'nda, 1830 ve 1881 belgelerine gönderme yapılarak, söz konusu metinlerin geçerliliği bir kez daha kabul edilmiştir. 1913 Antlaşması, 1830 ve 1881 belgeleriyle karşılaştırıldığında, Müslümanlar açısından Yunanistan'a daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Yunanistan'ın, toprakları üzerinde bulunan Müslümanlara, yaşam, mülkiyet ve seyahat özgürlüğü gibi, bir ülkenin tüm

[420] Toluner, **Milletlerarası Hukuk Açısından…,** ss.212-213.
[421] 19.Yüzyıl Sistemi ve Büyük Devletlerin Kolektif Koruması Dönemi hakkında bkz. Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu,** Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, No:2, 1986, ss.30-35.
[422] Oran, "Türk Dış Politikası ve…", ss.532-533.

vatandaşlarının sahip olduğu negatif[423] hakların yanı sıra, müftü seçimi, vakıfların idaresi ve cemaat yönetimlerinin özerkliği gibi, farklı kültürel kimliğe sahip toplumların kullandığı pozitif haklar da tanınmıştır.[424]

Ayrıca, söz konusu antlaşmaya ilave üç numaralı protokolde, hükümlerin bütün Yunanistan sınırları içerisinde geçerli olacağı vurgusu yapılmaktadır. Yine aynı protokol çerçevesinde, baş müftü ve müftülerin halk tarafından seçimi öngörülmekte,[425] Türkçe eğitim yapacak okulların açılması karara bağlanmaktadır.[426]

Yunanistan, 1830 ve 1881 antlaşmalarında ileri sürdüğü, "dönem içerisinde Batı Trakya'nın kendisine ait olmadığı" ve "Balkan Harbi'nde kazandığı, bu topraklardaki Müslümanların, Nüfus Mübadelesi ile bölgeden göçtüğü" gibi gerekçelerle, 1913 Atina Antlaşması'nın da bugün geçersiz olduğunu vurgulamaktadır.

Ancak üç numaralı protokol, antlaşmanın ikinci maddesi hükmüne göre; Müslümanların hakları çerçevesinde "Yunanistan'a bırakılan topraklardan" değil, "Yunanistan'ın bütün topraklarından" bahsetmektedir.[427]

Öte yandan, Devletlerin Antlaşmalar Konusundaki Halefiyeti hakkında 1978 Viyana Sözleşmesi gereğince, bir devlete bağlı olan toprak parçasının, başka bir devletin ülkesine katılması sonrasında, önceki devletin yürürlükte olan antlaşmalarının bağlayıcılığı kalkmakta ve ardıl olma tarihinden başlayarak, antlaşmaların konu ve amaçlarına aykırı bir durumun ortaya çıkmaması ve

[423] Azınlık gruplarına tanınan "negatif" ve "pozitif" hak kavramları hakkında detaylı bilgi için bkz. Baskın Oran, **Türkiye'de Azınlıklar, Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama,** İstanbul, İletişim Yayınları, Genişletilmiş II.Baskı, 2005, ss.32-34.
[424] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** ss.36-37.
[425] Toluner, **Milletlerarası Hukuk Açısından…,** s.213.
[426] Sander, **Siyasi Tarih, İlkçağlardan…,** s.229.
[427] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** s.62.

uygulanma koşullarının temelden değişmemesi halinde, yeni bağlandığı devletin antlaşmaları ile sorumlu olmaktadır.[428]

Bu çerçevede, Batı Trakya'nın söz konusu tarihte Yunanistan'ın elinde olmayışı savı bir anlam ifade etmemektedir. Bölgenin, 1920 yılında Yunanistan'a bağlanması ile birlikte, Viyana Sözleşmesi'nin yukarda izahı yapılan 15.maddesinin Batı Trakya'da bulunan Müslümanları kapsadığı ve hatta Yunanistan'ın 1947'de elde ettiği 12 Adalar üzerinde yaşayan Müslümanları da bu kategoriye aldığı açıktır.[429]

Ayrıca, Lozan görüşmeleri sırasında, Patrikhane'nin konumuna ilişkin 29 Aralık 1922 tarihli yapılan oturumda, Fransız delegenin; Lozan'ın, Yunanistan ve Türkiye'nin daha önce gerçekleştirdikleri antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini değiştirmeyeceğini vurgulaması,[430] Yunanistan'ın, Lozan Barış Antlaşması'nın, 1913 Atina Antlaşması'nı geçersiz kıldığı yönündeki iddialarını çürütmektedir.

4.2.1.4. 10 Ağustos 1920 Yunan Sevr'i

Yunanistan, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya arasında, 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Yunan Sevr'i, azınlık hakları ile ilgili olarak Yunanistan'a, yukarıda belirtilen antlaşmalardan daha fazla mükellefiyet getirmektedir.

İlk olarak, azınlıklarla ilgili hükümlerin temel yasa niteliği vurgulanmakta, akabinde diğer yurttaşlarla eşitliği sağlanmakta, dil ve din gibi farklı olunan hususlarda özelliklerini sürdürebilmek amacıyla pozitif haklar tanınmaktadır. Ayrıca antlaşmada, Müslümanlara özel olarak değinilmekte ve İslam örf ve adetleri

[428] Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, III.Kitap,** Ankara, Turhan Kitabevi, I.Basım, Ocak, 1994, ss.36-37. ve
[429] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** s.62. ve Toluner, **Milletlerarası Hukuk Açısından…,** ss.214-215.
[430] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** s.63. (Seha L.Meray, **Lozan Barış Konferansı,** Takım I, Cilt 1, Kitap 2, 4 Sayılı Tutanak, ss.171-172 ve 11 Sayılı Tutanak, s.220.'den aktarma)

temelinde yaşamaları güvence altına alınarak, sosyal ve kültürel varlıklarını devam ettirebilmeleri için ayrıcalıklar verilmektedir.[431]

Yunan Sevr'i, azınlık hakları konusunda, tek taraflı yükümlülük getiren ve belirli bir bölgeye yönelik olmayan bir antlaşmadır. Yani, Yunanistan'ın ülkesinde bulunan, ancak başka bir ülke insanı ile ortak dil, din ve soya sahip bir topluma, bu antlaşma gereği sağlanan haklara karşılık, Yunanistan'ın karşı taraftan aynı davranışı beklemesi mümkün değildir.

Sevr Antlaşması, bütün Yunanistan sınırlarını kapsamakta ve hatta Yunanistan'ın bundan sonra alacağı topraklar için de geçerli olmaktadır. Bu çerçevede, 1947 Paris Barış Antlaşması ile elde edilen 12 Adalar üzerinde yaşayan Müslümanların da Sevr garantisi altında olduğunu söylemek mümkündür.

Müslümanların yanı sıra, toplumun çoğunluğundan, dil, din, soy ve kültürel açıdan farklı olan ve kendini "başka" hisseden gruplar için de uygulanacak olması açıktır.

Yunan Sevr'i, ülkede yaşayan herkese yaşam hakkı ve özgürlük, azınlık gruplarına medeni ve siyasal haklardan yararlanma ve kendi dilinde eğitim ile dini vecibelerinin yerine getirilmesi gibi üç tip sorumluluk vermektedir.[432]

Öte yandan Yunanistan, Sevr Antlaşması'yla, azınlıklar hakkında sorumlu olduğu diğer antlaşmaların hükümlerinden kurtulmak üzere, bu farklı toplumların özelliklerinin korunması mükellefiyetini Milletler Cemiyeti'ne karşı üstlenmiştir. Yunanistan'ın bu yöndeki arzusunun, 1830, 1881 ve 1913 antlaşmalarını geçersiz kılmak isteyişinden kaynaklandığı aşikardır. Ancak, Türkiye'nin Sevr'e imzacı

[431] Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, II.Kitap,** Ankara, Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş II.Basım, Mart, 1990, ss.188-189.
[432] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** ss.43-45.

olmadığı göz önüne alındığında, Yunanistan'ın bu hususu Türkiye'ye karşı ileri sürmesi mümkün gözükmemektedir.[433]

Yunanistan, 29 Eylül ve 30 Ekim 1923 tarihlerinde Sevr Antlaşması'nı tasdik belgeleriyle onaylamış olmasına rağmen, azınlıklar konusunda yer alan hükümlerin, Lozan Barış Antlaşması'nın azınlıkların korunmasına ilişkin 37-45.maddeleri ile aynılık gösterdiğini öne sürerek geçersiz olduğunu savunmakta ve hatta Lozan'ın Sevr'in yerini aldığını vurgulamaktadır.

Yunanistan'ın Sevr'i kabul etmemesinin belirli sebepleri olduğu açıktır. İlk olarak Sevr, Lozan'ın aksine bölgesel değil Yunanistan'ın geneline şamildir. Ayrıca belirli bir grubu değil, tüm farklı unsurları kapsamaktadır.[434]

Bu hususlar doğrultusunda Yunanistan, homojen ulus yapısını oluşturmak amacıyla, Batı Trakya Türk Azınlığı dışında, toprakları üzerinde başka bir ulusal azınlık olduğunu hem kabul etmemekte, hem de Sevr'i tanımayarak böyle bir azınlığın haklarını kullanmasını engellemektedir.

Öte yandan, Lozan'ın Sevr'in yerini aldığını söylemek mümkün değildir. Çünkü, Lozan Barış Antlaşması, karşılıklılık ilkesini baz almakta ve sadece Batı Trakya'ya atıfta bulunmaktadır. Bu çerçevede, Batı Trakya Türkleri dışında Yunanistan'da yaşayan azınlıkların Sevr temelinde kazanılmış haklarının koşullar değişmediği halde kendiliğinden ortadan kalkması mümkün değildir.

Bununla birlikte, Yunanistan'ın geçersiz saydığını belirtmesine rağmen, belirli iç hukuk davalarında bu antlaşmaya atıfta bulunması, ülkenin bu yöndeki tutarsızlığını göstermektedir.[435]

---

[433] Toluner, **Milletlerarası Hukuk Açısından…,** s.215.
[434] Oran, "Türk Dış Politikası ve…", ss.535-540.
[435] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** ss.65-68.

4.2.1.5. Lozan Barış Antlaşması

Lozan Barış Antlaşması'nın "Siyasal Hükümler" başlıklı I.Bölümü'nün III.Kesimi azınlıkların korunmasına ilişkindir.[436](Bkz. Ek-VIII)

III.Kesimde yer alan 37-44. maddeler, Türkiye'de yaşayan Gayri-Müslimleri koruma altına almaktadır.[437] Ancak, yine bu kesimde mevcut 45.madde, Türkiye'nin tanıyacağı bu hakların, Yunanistan tarafından da ülkesinde yaşayan Müslümanlara verilmesi şartını koşmaktadır.[438]

Söz konusu maddeler, Yunanistan'ın yükümlülükleri çerçevesinde, Batı Trakya Türk Azınlığı'na yönelik değerlendirildiğinde; Yunanistan, ırk, dil ve din ayırımı yapmadan herkesin yaşam ve özgürlüğünü koruma, dini vecibelerin serbestçe yapılmasını sağlama, dolaşım ve göç hürriyetine riayet etme, kamu hizmetine girme ve yükselmede adil olma ve hukuk önünde eşitlik ilkesini uygulamayı taahhüt etmektedir.

Ayrıca, yine bu maddeler temelinde, Batı Trakya Türk Azınlığı, giderlerini karşılamak koşuluyla dini ve sosyal hayır kurumları kurarak bunları yönetme ve denetleme, Türkçe ve Yunanca eğitimin verileceği ilkokullar açma, azınlığın dilinde yayın yapan gazeteler çıkarma(basın özgürlüğü), azınlık dilinin özel, ticari ve dini hayatta ve hatta mahkemelerde kullanılması haklarını elde etmektedir.[439]

Batı Trakya Türk Azınlığı'nın, Lozan Antlaşması gereği elde ettiği bu hakları, bugün nereye kadar ve hangi derecede kullanabildiği konusu "Azınlığı Yönelik Yunan Politikaları" başlığı altında ayrıca ele alınmaktadır.

---

[436] Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile…,** Cilt-I, s.95.
[437] Pazarcı, **Uluslararası Hukuk…,** II.Kitap, ss.185-186.
[438] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** s.48.
[439] Lois Whitman (Ed.), **Destroying Ethnic Identity: The Turks of Greece,** New York USA, A Helsinki Watch Report, The Helsinki Watch, August, 1990, ss.5-6.

4.2.1.6. 01 Aralık 1926 Atina İtilafnamesi

Yunanistan, Lozan Barış Antlaşması sonrasında, Batı Trakya Azınlığı'nın Türkiye sınırındaki varlığından rahatsız olmuş ve azınlık nüfusunu sayıca kırabilmek amacıyla Nüfus Mübadelesi kapsamında Anadolu topraklarından göç eden Rumları bu bölgeye iskan ettirerek, azınlık insanına ait toprakların ve mülklerin kullanılmasına ses çıkarmamış, hatta bunu desteklemiştir.[440]

Bu bağlamda Atina İtilafnamesi'nin 9, 10 ve 11.maddeleri,[441] Atina'nın yükümlülükleri temelinde, azınlığın daha çok mülkiyet haklarını korumaya ve iade edilmesini sağlamaya yöneliktir.[442]

4.2.1.7. 10 Haziran 1930 Ankara Sözleşmesi

Ankara Sözleşmesi'nin Altıncı Faslı'nda yer alan 14-17.maddeler, Batı Trakya Azınlığı'nın konumu ve mallarının durumunu içermektedir. Bu maddelerde bölgede bulunan bütün Müslüman Yunan vatandaşlarına doğum yeri ve bölgeye geliş tarihlerine bakılmaksızın yerleşik (etabli) sıfatı tanınmış ve bu sıfata haiz insanların mal mülk edinme ve satma haklarını kısıtlayan tüm engellerin kaldırılacağı belirtilmiştir.[443]

Öte yandan, bölgeden pasaportsuz olarak ayrılan kişilerin mülklerinin, tazminat karşılığı Yunan hükümetine devredilmesi kararlaştırılmıştır.[444]

Görüldüğü üzere, Ankara Sözleşmesi'nin belirtilen maddeleri, Batı Trakya Azınlığı'nın mal ve mülklerinin korunmasına yöneliktir.[445]

---

[440] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** s.49.
[441] Hulusi Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler,** Ankara, Dışişleri Bakanlığı Yunanistan Dairesi Başkanlığı, Ekim, 1992, ss.37-38.
[442] Pazarcı, **Uluslararası Hukuk…,** II.Kitap, s.189. (Resmi Gazete, 15.03.1927, Sayı 576'dan aktarma) ve Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la…", ss.343-344.
[443] Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** ss.48-50.
[444] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** s.50.

4.2.1.8. 09 Aralık 1933 Ankara Sözleşmesi

1933 Ankara Sözleşmesi'nin ikinci maddesi Batı Trakya Azınlığı'nın mallarının korunmasına ilişkindir.[446]

10 Haziran 1930 Ankara Sözleşmesi'nden önce Yunanistan tarafından işgal edilmemiş olan taşınmazların, değişime giren ya da dönüş hakkından yoksun olan kişilere ait olduğu belirlense dahi, bu mallara kati suretle sınırlayıcı işlem yapılmamasını ve bu konuda sınırlayıcı önlem alınmamasını hükme bağlamaktadır.[447]

4.2.1.9. 20 Aralık 1968 Kültür Protokolü

İki ülke arasında, 20 Nisan 1951 tarihinde imzalanan Kültür Anlaşması'nın 16.maddesince[448] oluşturulan karma komisyonların, 1968 yılı Ekim ve Aralık aylarında Ankara ve Atina olmak üzere iki başkentte buluşarak, 20 Aralık 1968 tarihinde, Atina'da imza altına aldıkları Kültür Protokolü ile Türkiye ve Yunanistan, ülke sınırları içerisinde mevcut, Türk ve Rum azınlıklara daha iyi ve modern bir eğitim vermeyi taahhüt etmişlerdir.

Bu çerçevede, Protokolün beşinci maddesi, "Din, Irk ve Millet Şuuruna Saygı Gösterilmesi" başlığını taşımakta ve azınlık okullarında, ırki ve dini mensubiyet sebebiyle küçük düşürücü imalardan kaçınılması ile din değiştirmeye sevk edici davranışlarda bulunulmaması hususlarını içermektedir.[449]

---

[445] Pazarcı, **Uluslararası Hukuk…,** II.Kitap, s.189.
[446] Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** s.76.
[447] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** s.51.
[448] Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** ss.197-198.
[449] Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** ss.238-243.

4.2.2. Uluslararası Metinler

Yunanistan'ın imzacı olduğu ve Batı Trakya Azınlığı'nın haklarının korunmasını sağlayacak pek çok uluslararası metin bulunmaktadır. Bunların kısaca;

- Din ve İnanca Dayalı Ayrım ve Hoşgörüsüzlüğün Bütün Biçimlerinin Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler (BM)Beyannamesi,
- BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,
- BM Irk Ayrımının Tüm Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Hakkında Uluslararası Sözleşme,
- BM Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme,
- 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,
- 1992 Bölge Yada Azınlık Dilleri Avrupa Sözleşmesi,
- 1995 Ulusal Azınlıkların Korunması çerçeve Sözleşmesi,
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) 1975 Helsinki Nihai Senedi,
- AGİK, 1980 Madrid İzleme Toplantısı Kapanış Belgesi,
- AGİK, 1989 Viyana İzleme Toplantısı Kapanış Belgesi,
- AGİK, Kopenhag 1990, Beşeri Boyut Konferansı Belgesi,
- 21 Kasım 1990 Yeni Avrupa İçin Paris Şart'ı,
- AGİK, 1991 Cenevre Milli Azınlıklar Uzmanlar Toplantısı Raporu,

olduğunu söylemek mümkündür.[450] Konunun özünden ayrılmamak amacıyla, çalışmada, yukarıda ifade edilen tüm belgeler ele alınmayacaktır. Ancak, Batı Trakya Azınlığı'nın haklarının uluslararası alanda korunmasına örnek teşkil edecek mahiyette olan metinler arasından sadece ve kısaca; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi, AGİK 1975 Helsinki Nihai Senedi, AGİK 1989 Viyana İzleme Toplantısı Kapanış Belgesi ve AGİK 1991 Cenevre Milli Azınlıklar Uzmanlar Toplantısı Raporu'na değinilecektir.

[450] Baskın Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar,** Ankara, İmaj Yayıncılık, Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 3. Basım, Ocak, 2000, ss.112-114., Oran, "Türk Dış Politikası ve…", s.531. ve Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** s.363.

4.2.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Tam adıyla "İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme" olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin Dışişleri Bakanları tarafından 04 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmış ve 03 Eylül 1953 günü yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmede kişi hakları ile siyasal haklara yer verilirken, sosyal ve ekonomik haklara değinilmemiştir.[451] Ayrıca, azınlık kelimesi geçmesine rağmen, azınlık haklarıyla ilgili doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır. Yani, bireyler bazında ayrımcılığın önlenmesi ele alınırken, azınlıkların korunmasına ilişkin hüküm mevcut değildir.[452]

Ancak sözleşme, insan hakları çerçevesinde bireye; yaşam, hürriyet ve güvenlik, insanlık dışı bir muameleye maruz bırakılmama, bağımsız ve tarafsız mahkemelerde adil yargılanma, din özgürlüğü, ifade ve örgütlenme serbestisi gibi haklar tanımaktadır.[453] Sözleşmenin en önemli özelliği, kapsadığı hak ve özgürlüklerin garanti altına alınmasını sağlamak amacıyla getirdiği denetim mekanizmasıdır.[454]

4.2.2.2. Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi

1995 yılında imzalanan ve 01 Şubat 1998 tarihinde yürürlüğe giren sözleşme ulusal azınlıklara mensup bireylerin kendi dillerini öğrenme, bu dilde bilgi alma,

---

[451] Münci Kapani, **İnsan Hakları'nın Uluslararası Boyutları,** Ankara, Bilgi Yayınevi, Yenilenmiş İkinci Basım, Nisan, 1991, s.44.
[452] Oran, **Küreselleşme ve…,** s.112.
[453] Alan Duben, **Human Rights and Democratization, The Role of Local Governments and NGO's,** İstanbul, Wald Academy, Human Rights Series, 1994, ss.48-54. İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme ve ilave edilmiş protokoller hakkında bkz. Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** ss.213-255.
[454] Kapani, **İnsan Hakları'nın Uluslararası…,** s.45.

yayın yapma, okullar açma, isim ve soy isim kullanma, ihtiyaç durumunda azınlık dilini yerel ve idari makamlarla irtibatta geçerli kılma hakları tanımaktadır.[455]

4.2.2.3. AGİK 1975 Helsinki Nihai Senedi

Nihai Sened'in hazırlık çalışmaları, 22 Kasım 1972 tarihinde, Arnavutluk dışında, ABD ve Kanada dahil 35 Avrupa ülkesinin büyükelçilerinin Helsinki'de toplanmaları ile başlamış ve beş aşamada tamamlanmıştır. Uzun görüşmeler sonucunda Konferans Eşgüdüm Komitesi, toplantının son döneminin 30 Temmuz - 01 Ağustos 1975 tarihlerinde yapılmasını kararlaştırmış ve Helsinki Belgesi, ABD, Kanada ve Arnavutluk dışındaki[456] ülke temsilcileri tarafından 01 Ağustos 1975 tarihinde Helsinki'de imzalanmıştır.

Helsinki Sonuç Belgesi, büyük bölümüyle Avrupa'da güvenlik ve işbirliğini sağlayacak esasları belirlemektedir. Öte yandan, insan haklarıyla ilgili hükümlerde doğrudan doğruya bireye tanınan haklardan değil, ancak bu konuda devletlere düşen ödevlerden bahsetmektedir.

Nihai Sened'in birinci bölümünde yer alan ve imzacı devletlerin karşılıklı ilişkilerinde yol gösterecek "ilkeler bildirisinin" yedinci maddesinde, düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlüklerine değinilerek, insan hakları ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmesi hükmü bulunmaktadır.[457]

4.2.2.4. AGİK 1989 Viyana İzleme Toplantısı Kapanış Belgesi

Yunanistan'ın da imzacılar arasında bulunduğu 35 ülke, Helsinki Nihai Senedi'nin ilkeleri doğrultusunda, Viyana İzleme Konferansı'na 04 Kasım 1986

[455] Oran, **Küreselleşme ve…,** ss.113-114.
[456] Mehmet Hasgüler - Mehmet B.Uludağ, **Devletlerarası ve Hükümetler – Dışı Uluslararası Örgütler, Tarihçe, Organlar Belgeler, Politikalar,** Ankara, Nobel Yayınları, I.Basım, Ekim, 2004, s.220.
[457] Kapani, **İnsan Hakları'nın Uluslararası…,** s.73. ve Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** ss.551-552

tarihinde başlamış ve 19 Ocak 1989 günü Viyana Kapanış Belgesi'nin kabul edilmesiyle sonlandırmıştır.

Kapanış Belgesi'nin, İlkeler Bölümü'nün 13.maddesinin yedinci bendi ülkelerin; Irk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi görüş, milli ve toplumsal köken, mülk ve doğum ayrımı yapmadan, sınırları içerisindeki vatandaşlarının insan hak ve temel özgürlüklerini sağlamasını hükme bağlamaktadır.

Belgenin, 18, 19, ve 20.maddeleri imzacı ülkelerde mevcut "milli azınlıklara" ilişkindir. Söz konusu maddeler, devletlerin toprakları üzerindeki azınlıklara mensup şahısların insan hakları ve temel özgürlüklerinin korunmasını sağlaması, bu kapsamda bağlı olunan antlaşmalara riayet edilmesi, etnik, kültürel, dil ve din kimliklerinin geliştirilmesi için gerekli şartların muhafaza edilmesi ve yaratılması, ülke içinde dolaşım ve oturma özgürlüğü, ülkeden ayrılma ve dönme hakkı gibi hususları içermektedir.[458]

4.2.2.5. AGİK 1991 Cenevre Milli Azınlıklar Uzmanlar Toplantısı Raporu

İmzacı devletler, 01-19 Temmuz 1991 tarihleri arasında yeni bir Avrupa için Paris Şart'nın ilgili hükümlerine uygun şekilde bir araya geldiklerini deklare ederek Milli Azınlıklar Uzmanlar Toplantısı Raporu'nu hazırlamışlardır.[459]

Katılan devletler, ulusal azınlıklara mensup kişilerin ülke içinde dernek, örgüt kurma, kendi eğitim ve din kurumlarını oluşturarak yürütme hakkını kabul etmişler,

[458] Conference on Security and Co-operation in Europe, Concluding Document of the Vienna Meeting 1986 of the Representatives of the Participating States of the Conference on Security and Co-operation in Europe, Held on the Basis of the Provisions of the Final Act relating to the Follow-Up to the Conference, Vienna, OSCE, 1989, ss.7-9. (Resmi İnternet Sitesi, Bakılan Tarih: 09 Haziran 2006) http://www.osce.org./documents/mcs/1986/11/4224_en.pdf.
[459] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** ss.589-595.

ayrıca azınlık mensuplarına kamu yaşamında ve ekonomik faaliyetlerde etkin yer alma şansına sahip olma koşullarını yaratacakları yükümlülüğünü üstlenmişlerdir.[460]

Söz konusu rapor ile azınlık kavramı uluslararası ilgi konusu haline gelerek, ülkelerin ülkesel yetki altında içişleri meselesi olmaktan çıkmıştır.[461]

4.3. Batı Trakya Bölgesi'nin Konumu ve Nüfus Yapısı

Trakya; Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan'ın sınırları içerisinde bölünmüş, coğrafi bir bölgenin ismidir. Söz konusu isim antik dönemde yaşamış Trak kabilelerinden gelmektedir. Bölge, Antik Yunan dönemi sonrası Makedonlar tarafından istila edilmiş, daha sonra Roma ve Bizans egemenliği altına girmiştir. Günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde kalan bölge genellikle "Batı Trakya" olarak anılmaktadır.[462]

Batı Trakya, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan Doğu Trakya'nın sona erdiği Meriç Nehri'nden başlamak üzere, Ege Denizi kıyısı boyunca dar bir şerit şeklinde Mesta Karasu Nehri'ne kadar uzanan, toplam 8578 km karelik bölgenin adıdır. Batısında Ege Makedonyası, kuzeyinde Bulgaristan, doğusunda Türkiye ve güneyinde de Ege Denizi bulunmaktadır. Evros (Merkezi Dedeağaç "Aleksandroupolis"), Rodop (Merkezi Gümülcine "Komotini"), ve Ksanthi (Merkezi İskeçe "Ksanthi") olmak üzere üç ilden oluşmaktadır.[463] (Bkz. Ek-IX)

Batı Trakya'nın, genel toplam ve azınlık nüfusu konusunda açık kaynaklara yansımış kesin veriler bulunmamaktadır. Bunun temel sebebi, iki ülkenin de azınlığın nüfus unsurunu birbirlerine karşı politik bir enstrüman olarak kullanma amaçlarıdır.

---

[460] Gökçen Alpkaya, **AGİK Sürecinden AGİT'e İnsan Hakları,** İstanbul, Kavram Yayınları, No:104, I.Basım, Mart, 1996, ss.149-153.
[461] Oran, **Küreselleşme ve…,** s.117.
[462] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.19.
[463] Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu,** Ankara, Bilgi Yayınevi, II.Baskı, Ekim, 1992, s.24.

Türkiye, Lozan Barış Antlaşması görüşmelerinde Batı Trakya Türk Azınlığı'nın nüfusunun 129.000 olarak sunulduğunu, tarihsel süreç içerisinde sabit olmayan nüfus artış oranına rağmen, ortalama artış miktarının %2.5 olarak hesaplanması durumunda, bugün azınlık nüfusunun 500.000 olması gerektiğini, ancak Yunanistan'ın sistematik baskıları sonucunda azınlık insanının göçe zorladığını, Lozan Antlaşması sonrasında bölgedeki çoğunluğu oluşturan Türk nüfusun günümüzde azınlıkta kaldığını vurgulamaktadır.[464]

Ayrıca, söz konusu dönem içerisinde, bölge topraklarının %84'ünün Türklere ait olduğunu[465], günümüzde bu rakamın Yunanlılar lehine bariz bir şekilde değiştiğini belirtmektedir.[466]

Batı Trakya'da, azınlık mensupları arasında, genel kanının, nüfusun yaklaşık olarak 100.000 - 120.000 arasında olduğu yönündedir.[467] Öte yandan Yunanistan'ın da, 1918'li yıllarda Müttefik Devletlere verdiği nüfus oranları Türkiye'nin verilerini destekler nitelikte ve Ankara'nın istatistiklerine oldukça yakındır.[468]

Yunanistan bugün, 1991 yılı nüfus sayımına göre, bölgenin toplam nüfusunun 338.000 olduğunu ve azınlığın, bu toplamın %31'ini (105.000) oluşturduğunu ifade etmektedir.[469]

Günümüzde azınlığın nüfusu hakkında kesin veriler bulunmamakla birlikte, Batı Trakya'nın 1920 yılında Yunanistan'ın yönetimine geçmesi sonrasında, azınlık

---

[464] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.27-40.
[465] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.15. (Seha L.Meray, **Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler,** Takım I, Cilt 1, Kitap 1, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1969, ss.41, 42 ve 54'ten aktarma)
[466] Bugünkü toprak dağılım oranları hakkında bkz. Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.58-61.
[467] Batı Trakya'da yayımlanan Gündem gazetesi sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Hülya Emin ile 15 Temmuz 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan mülakat.
[468] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.15. (Seha L.Meray, **Lozan Barış Konferansı…,** s.61'den aktarma)
[469] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.33.

nüfusunun artış göstermediğini, ancak çok ciddi oranda da azalmadığını söylemek mümkündür.

Bölgedeki Yunanlılara nazaran yüksek doğum oranına sahip azınlık nüfusunun artmamasında, diğer gelişmelerin[470] yanı sıra, Yunanistan'ın azınlığa yönelik uyguladığı ve zaman zaman sert ve baskıcı unsurlar içeren politikaların etkisi şüphesiz büyüktür.

Yunanistan bugün, azınlığın Türklüğünü inkar etme ve Türk nüfus unsurunun azlığına vurgu yapabilmek amacıyla azınlığın, Türkler, Pomaklar ve Çingeneler[471] olmak üzere toplam üç unsurdan oluştuğunu dile getirerek, yeknesaklığını bozmayı amaçlamaktadır.[472]

Aslında Türkiye'nin, azınlığın haklarının korunması çerçevesinde, nüfusunun ne kadar olduğuna atıfta bulunmasının pek bir önemi yoktur. Çünkü Türkiye, Lozan Barış Antlaşması'nın 37-45.maddeleri gereği azınlığın haklarının korunması temelinde "garantör" ülke statüsündedir.[473]

Bu çerçevede, Batı Trakya Azınlığı'nın nüfusunun, 120.000'lerden beş ila 10 kişiye düşmesi durumunda dahi Türkiye, bölgedeki Müslüman Türklerin haklarını korumakla mükelleftir.

---

[470] Türkiye, 1960 yılında bölgeye yönelik göçmen politikasını değiştirmiş ve Batı Trakyalıların, Yunanistan'da yaşaması siyasasını gütmüştür. Diğer taraftan azınlık mensupları arasında ekonomik sebeplerle yurtdışı ve özellikle Almanya'ya işçi olarak giden aileler veya şahıslar da mevcuttur.

[471] Efstratiou H.Zegini, **İ Mousloumani Athingani Tis Trakis,** Thessaloniki, Institute For Balkan Studies, No:255, 1994, ss.47-48. (Kitap başlığı tercümesi - Trakya'nın Müslüman Çingeneleri)

[472] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.34. Azınlığın demografik yapısı hakkında etraflı veri ve bilgi için ayrıca bkz. Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** II.Baskı, s.24. ve The Solidarity Association of Western Thrace Turks, **The Turks of Western Thrace in Greece,** İstanbul, Promat Yayınevi, 1991, s.3.

[473] Bu garantörlük, her ne kadar Kıbrıs'ta mevcut şekliyle olmasa da, Türkiye'nin, Batı Trakya Türk Müslüman Azınlığı'nı, kendi (Türkiye) iradesiyle ve antlaşmalar yaparak Yunanistan sınırları içerisinde bırakmayı kabul etmesinden ve Yunanistan'ın da bu durumu onaylamasından kaynaklanmaktadır. Oran, "Türk Dış Politikası ve…", s.527.

4.4. Bölgenin ve Azınlığın Tarihsel Geçmişi

Batı Trakya'daki Türk kimliğinin varlığı, Hunlar, Avarlar, Peçenekler ve Kuman Türkleri ile dördüncü yüzyıla kadar gitmektedir.[474] Osmanlı İmparatorluğu, Doğu Trakya'yı 1363 yılında, Batı Trakya'yı da 1364 yılında fethetmiştir. Bölge 1878 yılında, Ayastefanos Antlaşması ile Selanik ve Edirne dışarıda kalmak üzere Bulgaristan'a verilmiştir.[475]

Bölgenin Bulgaristan'a tesliminden yaklaşık bir ay sonra, Türkler tarafından Bulgar yönetimine karşı çeşitli ayaklanmalar baş göstermiş ve 16 Mayıs 1878 tarihinde "Muvakkat (Geçici) Rodop Hükümeti" kurulmuştur.[476]

Büyük güçlerin, Bulgaristan'ın Ayastefanos Antlaşması ile elde ettiği kazanımlara karşı olumsuz tutumları ve Geçici Rodop Hükümeti'nin de çabalarıyla 13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin Antlaşması imzalanmıştır.

Berlin Kongresi'nin 13.maddesiyle, Şarki Rumeli adı altında, İstanbul'dan atanacak Hıristiyan bir vali yönetiminde, fakat idare muhtariyeti şartları içinde doğrudan Osmanlı Hükümeti'ne bağlı bir vilayet kurulması öngörülmüş[477] ve bölge, imtiyazlı bir Osmanlı Vilayeti haline gelmiştir. Bu bağlamda, Berlin Kongresi ile bölgenin yeniden Osmanlı egemenliği altına sokulduğunu söylemek mümkündür. Şarki Rumeli Vilayeti, 1885 yılında Bulgaristan Prensliğine verilmiş ve Geçici Rodop Hükümeti 20 Nisan 1886'da sona ermiştir.

I.Balkan Harbi'nde en çetin savaşlar Bulgar güçleri ile Osmanlı ordusu arasında Trakya'da yaşanmıştır. Bulgar güçleri İstanbul'u kuşatmayı amaçlamış ve bu

---

[474] International Affairs Agency, **File on the Problems of Turkey, The Western Thrace Turks Issue in Turkish-Greek Relations,** İstanbul, Promat Basım Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş., Ocak, 1992, ss.10-11.
[475] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, ss.8-9.
[476] H.Bülent Demirbaş, **Batı Trakya Sorunu,** İstanbul, Arba Yayınları, I.Baskı, Ocak, 1996, ss.17-19.
[477] Berlin Kongresi'nin ilgili maddeleri (13-21) için bkz. Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Milli…,** Cilt-I, ss.36-38.

hedef doğrultusunda Sırbistan'dan destek alarak Edirne'ye işgal etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, I.Balkan Harbi'nde Avrupa'da bulunan dört önemli şehrini(Selanik, Yanya, İşkoder ve Edirne) kaybetmiştir.

I.Balkan Harbi'ni sonlandıran, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu'nun batı sınırı Midye-Enez hattına çekilmiş, İstanbul ve Trakya'da çok az bir toprak verilmiştir.[478]

II.Balkan Harbi, Bulgaristan'ın birinci savaş sonrası düzenlemesine karşı tutumu ve Makedonya üzerindeki ihtirasları çerçevesinde, 29 Haziran 1913 tarihinde eski ortaklarına(Yunanistan ve Sırbistan) saldırısı ile başlamıştır. Savaş sonunda Batı Trakya, Yunanistan güçleri tarafından işgal edilmesine rağmen, 10 Ağustos 1913 tarihinde imzalanan Bükreş Antlaşması ve Büyük Güçlerin baskıları sonucunda Bulgaristan yönetimine bırakılmıştır.[479]

Osmanlı İmparatorluğu, II.Balkan Harbi'nde, eski müttefiklerin savaşa tutuşmasını fırsat bilerek, 23 Temmuz 1913 tarihinde Edirne'yi geri almış, fakat Batılı Güçlere, 19 Temmuz 1913 tarihinde gönderilen nota gereği Meriç Nehri'nin batısına geçmemiştir.

Bulgarların, Doğu Trakya'yı kaybetmiş olmanın verdiği husumet içerisinde, Batı Trakya'da Türklere saldırıları sonucunda, Edirne'nin alınışında ciddi başarılar gösteren, Umum Çeteler Kumandanı Kuşçubaşı Eşref komutasındaki birlik Batı Trakya'ya sevk edilmiş ve kısa zamanda İstanbul'un itirazlarına rağmen bölgeyi işgal etmiştir.[480]

[478] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.9.
[479] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.20.
[480] Abdürrahim Dede, **Balkanlarda Türk İstiklal Hareketleri,** İstanbul, Türk Dünyası Yayınları, No:2, 1978, ss.35-36. ve Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.9.

Bölgenin merkezi konumundaki Gümülcine ve Dimetoka[481] 31 Ağustos 1913 tarihinde alınmıştır. Kuşçubaşı Eşref, bu harekatı sırasında, Bükreş Antlaşması'na riayet edilmesini isteyen Bab-ı Ali'yi hep karşısında bulmuş ve Bab-ı Ali baskısından kurtulmak maksadıyla, yerel halkın da talepleri doğrultusunda, Hafız Salih Efendi başkanlığında "Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi" kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun, söz konusu oluşumun feshi ve bölgenin boşaltılması emirlerine, Batı Trakya'nın tam bağımsızlığı anlamına gelecek "Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi" 25 Eylül 1913 tarihinde kurularak cevap verilmiştir.

Yunanistan, 02 Ekim 1913 tarihinde Dedeağaç kenti ve şehrin limanını, bu yeni kurulan Cumhuriyete bırakmıştır. Yunanistan'ın bu tavrı Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'ni tanıdığı anlamına gelebilir şeklinde yorumlamalara neden olmuştur.[482]

Dedeağaç'ın alınmasıyla devletin siyah, beyaz ve yeşil renklerinden oluşan ayyıldızlı bayrağı tüm hükümet binalarına çekilmiş,[483](Bkz.Ek-X) gümrüğü, mahkemeleri, posta pulu ve 61 bin kişilik ordusu oluşturulmuştur.[484] Batı Trakya Ajansı kurulmuş ve Türkçe ve Fransızca yayınlanacak "Independent" adlı bir gazete çıkarılması çalışmalarına başlanmıştır.[485]

Garbi Trakya Hükümeti İcraiyesi Reisi ve Erkanı Harbiye Umumiye Reisi Süleyman Askeri Bey, bu tarihten itibaren Garbi Trakya Kuvayı Milliye Kumandanı ile bütün Batı Trakya'nın savunmasından sorumlu olmuş, Kuşçubaşı Eşref ise, Kuvayı Milliye Müfettişi unvanı ile görevlendirilmiştir.[486]

---

[481] İsmet Bozdağ, **Osmanlı'nın Son Kahramanları, Batı Trakya Türkleri ve Medine Müdafaası,** İstanbul, Emre Yayınları, Ocak, 1996, ss.39-40.
[482] Demirbaş, **Batı Trakya…,** s.41.
[483] Bayraktaki siyah renk matemi, ayyıldız Türklüğü, yeşil İslam vahdetini, beyaz ise girişilen mücadeleden yüz akıyla çıkılmasını temsil etmektedir.
[484] Demirbaş, **Batı Trakya…,** s.42.
[485] Hakan Baş, **Unutulan Batı Trakya Türkleri,** Umay Yayınları, I.Basım, Kasım, 2005, s.32.
[486] Dede, **Balkanlarda Türk İstiklal,** ss.47-50.

Osmanlı İmparatorluğu-Bulgaristan görüşmeleri sonucunda imzalanan, 29 Eylül 1913 tarihli İstanbul Anlaşması, Batı Trakya'nın Bulgaristan'a bırakılmasını öngörmüş ve Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi, 25 Ekim 1913 tarihinde fesh edilmek durumunda bırakılmıştır. Söz konusu devletin tarih sahnesinden silinmesiyle birlikte Batı Trakya, bir daha Türk egemenliği altına girmemiştir.[487]

Bölgenin, 1913 Ekim ayı sonunda boşaltılması sonrasında, İstanbul Antlaşması gereği Batı Trakya'da, Türk yerel halkın haklarının ihlal edilip edilmediğini gözlemlemek, şehirlerin Bulgaristan'a teslimi sırasında yaşanabilecek sorunları gidermek ve en önemlisi buradaki Türkleri mobilize ederek gerekli hallerde isyana hazırlamak üzere beş Türk Subayı görevlendirilmiştir.[488]

Batı Trakya, 1913-1918 yılları arasında Bulgar egemenliğinde kalmış, ancak bölgede bırakılan Türk subayların görevleri çerçevesinde Türk direnişleri devam etmiştir. Bu bağlamda, 1915 yılı Temmuz ayında "Garbı Kurtuluş Komitesi" kurulmuş ve 27 Eylül 1917 tarihine dek devam etmiştir.[489]

Bulgaristan'ın I.Dünya Savaşı'nda yenilmesi sonrasında, 27 Kasım 1919 tarihinde imzalanan Neuilly Antlaşması çerçevesinde Batı Trakya, dağlık kuzey kısmı hariç Müttefik Kuvvetleri'nce işgal edilmiş ve 1919 yılı Ekim ayı ortasından, Yunanistan'a verildiği tarih olan 22 Mayıs 1920'ye kadar Fransız General Charpy başkanlığındaki "Müttefiklerarası Trakya Hükümeti"(Thrace Interalliee) tarafından yönetilmiştir.[490]

Batı Trakya Türkleri'nin haklarını korumak amacıyla, 10 Kasım 1918 tarihinde, İstanbul'da kurulan "Garbi Trakya Komitesi", Müttefiklerin yönetimi ele

[487] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.10.
[488] Metin Martı (Yayına Hazırlayan), **İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Anıları,** İstanbul, Arma Yayınları, No:26, Tarih-Anı No:10, I.Baskı, Kasım, 1998, ss.11-12.
[489] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.10.
[490] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.22-23.

alması sonrasında merkezini Gümülcine'ye taşımış ve bölgenin Yunanistan'a verilmesine dek Müttefiklerarası Trakya Hükümeti ile işbirliği yapmıştır.[491]

Dönem içerisinde, Bulgaristan ve Yunanistan'ın, Batı Trakya'nın kontrolüne yönelik çalışmaları aralıksız devam etmiş, Bulgaristan; bölgenin Yunanistan'a verilmesinden ziyade özerk bir yönetim altında kalmasını savunarak burada kurulan geçici Türk yönetimlerine destek verir gözükmüştür. Öte yandan, Batılı Güçlerin desteğiyle 15 Mayıs 1919'da Anadolu'ya çıkan Yunanistan ise, bu gelişmeden de cesaret alarak, henüz Neuilly imzalanmadan, Paris Barış Antlaşması'nda kararlaştırılan "Bulgaristan ile anlaşma yapılana kadar bölgenin müttefiklerin denetimi altında" olması hususuna rağmen[492], 04 Ekim 1919'da, İskeçe'yi işgal etmiş ve Kuruçay'a kadar ilerlemiştir.[493]

Batı Trakya'nın, özerk bir yapı şeklinde varlığını sürdürmesini amaçlayan Türkler, Müttefiklerarası Trakya Hükümeti ile işbirliği içerisinde, bölge yönetimindeki mevcudiyetlerini muhafaza etmeye çalışmışlar ve Yunanistan'ın amaçlarını engelleme peşinde olmuşlardır.

Yunanistan, 14 Mayıs 1920 tarihinde Gümülcine'yi almış ve bu işgale karşılık 25 Mayıs 1920 tarihinde Peştereli Tevfik Bey başkanlığında, bölgedeki Bulgarların da katılımıyla, Gümülcine'nin kuzeydoğusundaki Hemetli köyünde bir "hükümet" kurulmuştur.[494] Bazı kaynaklar, söz konusu oluşumu, Batı Trakya tarihinde kurulmuş dördüncü hükümet olarak isimlendirmektedir.[495]

---

[491] Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Milli…,** Cilt-I, ss.190-191., Oran, Garbi Trakya Komitesi'nin, 1915 yılı Temmuz ayında kurulan Garbı Kurtuluş Komitesi'nin devamı niteliğinde olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.11.

[492] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, ss.11-12.

[493] Celal Perin, **Nevrekoplu Celal Bey'in Hatıraları, Batı Tarkya'nın Bitmeyen Çilesi,** İstanbul, Arma Yayınları, No:33, Tarih-Anı No:14, I.Baskı, Şubat, 2000, s.268.

[494] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, ss.12-14. ve Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.24.

[495] Kemal Şevket Batıbey, **Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920),** İstanbul, Boğaziçi Yayınları No:50, 1979, ss.129-131. Batıbey'e göre, bölgede kurulan ilk Türk devleti, 13 Temmuz 1878 tarihli "Geçici Rodop Hükümeti", ikincisi "Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi", üçüncüsü "Müttefiklerarası Trakya Hükümeti" ve sonuncusu da 25 Mayıs 1920 tarihli Hemetli'de kurulan

Batı Trakya, 10 Ağustos 1920'de Sevr'de yapılan Trakya Antlaşması ile resmen Yunanistan'a bırakılmış ve son düzenlemeler Lozan Barış Antlaşması'nda yapılmıştır.[496]

Bölgenin, daha sonra kurulan tüm geçici hükümetlere rağmen, aslen 1913 yılında Osmanlı egemenliğinden çıktığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede, Batı Trakya Misak-ı Milli sınırları dışında bırakılmış, ancak geleceğinin tayini konusunda Lozan Barış Antlaşması görüşmeleri sırasında Türkiye tarafından bir halkoylamasının (plebisit) yapılması talep edilmiştir. Ancak bu talep müttefiklerce kabul görmemiştir.[497]

Batı Trakya Türkleri, İstanbul Rumlarına karşılık, Nüfusu Mübadelesi dışında tutulmuş ve Lozan Antlaşması'nca hakları güvence altına alınarak azınlık statüsünde bırakılmıştır.

Nüfusu Mübadelesi çerçevesinde Anadolu'dan göç eden Rumların bölgeye yerleştirilmesi sonucu Batı Trakya Azınlığı'nın mal ve mülküne olan etkileri[498] ancak 1933 Ankara Sözleşmesi ile son bulmuştur.

1930'lu yıllarda iki ülke arasında yaşanan yakınlaşma dönemi, 1933 Ankara Antlaşması ile mübadele sorunlarının çözüme kavuşmasına rağmen, Batı Trakya Azınlığı'na olumlu yönde yansımamıştır. 04 Ağustos 1936 yılında Metaksas diktatörlüğünün iktidara gelmesi sonrasında, ülke genelinde alınan baskıcı tedbirler

---

Hükümet'tir. Batıbey, Müttefiklerarası Trakya Hükümeti'ni Fransız himayesinde kurulan Batı Trakya Türk Hükümeti olarak değerlendirmektedir. Dönem içerisinde kurulan ve "Devlet", "Hükümet" gibi sözcüklerle ifade edilen oluşumları, söz konusu kelimelerin bugünkü anlamı ile analiz etmek bu çalışmanın amacının çok ötesindedir. Ancak anılan terimleri, dönem içerisindeki kuruluşların koşulları açısından değerlendirmenin daha uygun olacağı mütalaa edilmektedir. Bkz. Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.14.

[496] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.24.

[497] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, ss.15-16.

[498] Söz konusu sorunlara, çalışmanın Birinci Bölümü'nde değinildiği için bu bölümde yer verilmeyecektir. Meseleler hakkında detaylı bilgi için bkz. Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.63-66.

Batı Trakya'yı da etkilemiş, azınlık, Türkiye ile iyi ilişkilere rağmen siyaset ve eğitim alanında belirli kısıtlamalar ile karşılaşmıştır.

Bunların yanı sıra Metaksas, 25 Eylül 1936 yılında, Dışişleri Bakanlığı personelinden oluşacak ve azınlığın yönetim işlerini üstlenecek "Trakya'nın Genel Yönetimi için Siyasi İşler Dairesi"ni kurdurmuştur.[499] Söz konusu dairenin esas amacının azınlığa yönelik baskı politikalarını düzenlemek olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir.

Batı Trakya Türk Azınlığı'na yönelik Yunanistan politikalarının tarihsel sürecinde bu gibi siyasi dairelere rastlamak mümkündür. "Trakya Eşgüdüm Komitesi" de aynı amaçla, 1959 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Evangelos Averof tarafından gizli talimatla kurulmuştur.[500]

Batı Trakya, II.Dünya Savaşı'nda 1941-1944 yılları arasında tekrar Bulgar egemenliği altına girmiş, savaşın sona ermesiyle de 1945 yılında Yunanistan'a geçmiştir.[501] Söz konusu dönem içerisinde savaşın getirdiği kıtlık nedeniyle bölgeden Türkiye'ye ciddi oranda bir göç dalgası yaşanmıştır. Yunan İç Savaşı, Batı Trakya Türkleri üzerinde derin ve acı izler bırakmıştır. Azınlık insanı, Komünist gerillalar ile İngiltere destekli Atina Hükümeti arasında adeta ezilmiştir. Aarbakke, bu dönemi *"şeytan ile derin deniz arasında kalmak"* şeklinde nitelendirmektedir.[502]

1950'li yılların başında, Soğuk Savaşla birlikte iki ülkenin de Batı Bloğu içinde yerlerini alması ve bu temelde cereyan eden yakınlaşma, Batı Trakya Türk

[499] Anılan Dairenin Yunanca ismi "Yeniki Diikisi Thrakis, Tmima Politikon İpothesion" dur. Bkz. Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.69.
[500] Elçin Macar, "Çuvala Sığmayan Mızrak", **Radikal,** 11 Mart 2006, s.11.
[501] Duygu Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace: an EU Minority,** İstanbul, Marmara University, European Union Institute, Politics and International Relations Department, 2004, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.22.
[502] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.91.

Azınlığı'na olumlu yönde yansımış,[503] Türkiye ve Yunanistan 1951 yılında, karşılıklı azınlıkların eğitim sorunlarına değinecek bir kültür anlaşması imzalamıştır.[504]

1952 yılında, ilk defa Batı Trakya'ya Türkiye'den "kontenjan"[505] öğretmenleri atanmış, Batı Trakyalı öğretmenler Türkiye'de çeşitli kurslara katılmışlar ve bölgedeki okulların tamiratına izin verilmiştir. Yine aynı yıl, Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından Gümülcine'de açılan ve kendi ismiyle anılacak "Celal Bayar Lisesi" eğitime başlamıştır. 1954 yılında, azınlık okulları için ilk kez "Türk Okulları" tabiri kullanılmış ve yine bu dönemde, Batı Trakya'da Cemaat İdare Heyetleri seçimleri yapılmıştır.[506]

Öte yandan, tüm bu olumlu gelişmelere karşın, dönem içerisinde Batı Trakya Türkleri, ciddi oranda Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bunun temel nedenleri arasında Türkiye'nin uyguladığı serbest göçmen politikasının yanı sıra, bölge Türklerinin gelecekte ne yönde şekilleneceğini bilmedikleri ve endişe duydukları Yunanistan siyasasının gölgesinde yaşamamak arzusundan kaynaklandığını[507] söylemek mümkündür.

Bu bahar dönemi, Batı Trakya Türk Azınlığı için fazla uzun sürmemiştir. 1955 yılı ve devamında Kıbrıs konusunun gündeme gelmesiyle Yunanistan'ın azınlığa yönelik politikaları değişmiş ve baskıcı bir hal almıştır.[508]

6-7 Eylül 1955 olayları ve 1964 yılında Türkiye'nin "İkamet Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması"nı tek taraflı fesh etmesi Yunanistan'ın bu yöndeki tutumunu tetiklemiştir.

---

[503] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.24.
[504] Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan Krallığı Arasında Kültür Anlaşması için bkz. Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** ss.195-199.
[505] Kontenjan öğretmenlerine, Azınlığa Yönelik Yunan Politikaları başlığı altında yer alan Öğretmenler Sorunu kısmında değinilecektir.
[506] Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la…" ss.592-593.
[507] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.92-94.
[508] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.25.

1967 yılında iktidarı ele geçiren askeri yönetim, Yunanistan'ın, Batı Trakya Türk Azınlığı'na yönelik politikasını tamamıyla değiştirmiştir. İlk etapta Türkiye ile iyi ilişki kurmanın yolları aranırken,[509] 1972 yılında ilkokul tabelalarındaki Türk kelimesinin yerini "Müslüman" tabiri almış, göç ettirmek[510] amacıyla sonraki dönemde uygulanacak baskı politikalarının hukuksal zemini bu süreçte atılmıştır. Ayrıca, tamamıyla değişen bu politika çerçevesinde, daha evvel son derece iyi ilişkilere sahip Türklerle Yunanlıların arasının açılması hedeflenmiş ve Yunanlıların, azınlığı "düşman" olarak algılaması amaçlanmıştır.[511] Yine bu zaman zarfında, cemaat yönetim kurulu ve okul encümen seçimleri yerine atama usulüne geçilmiş, şehir ve köylerin Türkçe isimlerinin resmi olarak kullanılması yasaklanmıştır.[512]

İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç'ta, azınlığa yönelik ayrımcı ve baskıcı siyaseti planlayarak yürütülmesini sağlayacak "Kültürel İşler Daireleri" kurulmuştur. Söz konusu daireler, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı personeli tarafından yönetilmiştir. Azınlık insanı, hayatını idame ettirebilmesi için sosyal alanda ihtiyaç duyduğu, ehliyet/ruhsat ve pasaport alma, evini tamir ettirme, iş yeri açma gibi her türlü gereksinimi temelinde bu görevlilerle yüzleşmek zorunda kalmıştır.[513]

1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi, Yunanistan'ın çaresizlik içinde ve intikam duygularıyla Batı Trakya Türklerine yönelmesine hız vermiştir.[514] Bu çerçevede azınlık, ülke sınırları içerisinde, istenmeyen bir unsur olarak düşünülmüştür.

[509] Dönemin Başbakanı Demirel ile Yunanlı muadili Kollias'ın, 09-10 Eylül 1967 tarihlerinde Keşan ve Aleksandroupolis (Dedeağaç)'te bir araya gelmeleri, sonuç alınamamasına rağmen, bunun en güzel örneğidir.
[510] Dr.İbram Onsunoğlu, Yunanistan'ın baskı yoluyla göç ettirme politikasını "Büyük Kovma" olarak isimlendirmektedir. İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[511] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.184.
[512] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.186.
[513] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.179.
[514] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.187.

Yunanistan, İstanbul Rumlarının sayıca azalmasını da fırsat bilerek, Batı Trakya Türk Azınlığı'nı Ankara'ya karşı, adeta elinde bulundurduğu bir koz olarak görmeye başlamıştır.

Barış Harekatı sırasında ve hemen sonrasında, Türk Azınlığa, verilmeyen pozitif ve negatif haklar bir tarafa, devlet destekli oluşumlar tarafından çeşitli saldırılar düzenlenmiş, Türklerin mal ve mülkleri tahrip edilmiştir.[515]

Yunanistan bu dönem içerisinde, hem Kıbrıs'a yapılan müdahalenin intikamını almaya çalışmış, hem de Azınlık insanını korku politikası ile yıldırarak Türkiye'ye göç etmeye zorlamıştır.

1981 yılında iktidara gelen PASOK hükümeti, 1980'lerde azınlıklar konusunun uluslararası ilişkilerin merkezine yerleşmesi ve iktidara gelinen yıl Yunanistan'ın AT'ye üye olması temelinde,[516] Batı Trakya politikasını bir nebze yumuşatmasına rağmen, 1967-1974 Cunta Dönemi siyasasının temel özelliklerinden ayrılmamıştır.[517] Bu süreçte, bölgede "Türk" kelimesinin kullanılması yasaklanmış, Türklere ait topraklarının istimlakı ve vatandaşlığı kaybettirme vakaları artmış, ayrıca Türklerin mal mülk satın almasında veya Türk'ün, Türk'e mülk satışında çeşitli sorunlar yaşanmıştır.[518]

Dr.İbram Onsunoğlu, Yunanistan'ın AT üyeliğinin, Türk Azınlığı, Türk-Yunan ilişkileri ve misilleme mantığından kurtaracağı ve Azınlığın, Avrupa normlarında değerlendirileceği umudunu doğurduğunu, ancak bu üyeliğin hemen hemen ilk 10 yıl hiçbir etkisinin görülmediğini, hatta bu dönemde baskıların daha da arttığını ifade etmektedir.[519]

---

[515] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.203-204. (02/01/1992 tarih ve 405 sayılı Trakya'nın Sesi gazetesi ile, aynı gazetenin 16/01/1992 tarih ve 407 sayılı nüshasından aktarma)
[516] Fırat, "1980-1990 Yunanistan'la…" s.116.
[517] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.209-213.
[518] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** ss.286-287.
[519] İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.

1982 yılında yaşanan İlhanlı Köyü olayları, haksız toprak istimlakının en güzel kanıtıdır. Yunanistan, İskeçe yakınlarında, Türklere ait 2300 dönüm[520] araziyi istimlak etmiş ve bunun üzerine Türkler tarafından İskeçe şehir merkezinde çeşitli gösteriler düzenlenmiştir. Olayların, uluslararası kamuoyu ve özellikle Türkiye'de geniş yankı uyandırması, Yunanistan'ı bir nebze olsun geri adım atmaya yöneltirken, 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı, bu toprakların aleni bir şekilde Yunanlılara verilmesini sağlamıştır.[521]

Yine Dr.İbram Onsunoğlu, KKTC'nin ilanı sonrasında, misilleme olarak "Türk" kelimesi içeren derneklerin kapatılma girişimlerinin başlatıldığını vurgulamaktadır.[522]

Söz konusu dernekleri kapatma kararı, Yunan Yargıtayı'nca 1987 yılı Kasım ayında alınmıştır. Bu karar ile aynı zamanda, bölgede Türk olmadığı da onaylanmıştır. Kararların sonucu, azınlık mensuplarını rahatsız etmiş ve çeşitli protesto eylemlerinin yapılmasına zemin hazırlarken, bölgenin hareketlenmesini sağlamıştır.

29 Ocak 1988 tarihinde, Batı Trakya Türkleri yaptıkları yürüyüşle, İlhanlı olaylarından sonra ikinci defa bir araya gelerek seslerini uluslararası arenada duyurmayı başarmışlardır.[523]

Aslında, 1982 İlhanlı olaylarından sonra, Türk Azınlığın, haklarının savunulması konusunda daha bilinçli ve organize olmuş bir şekilde hareket ettiğini söylemek mümkündür. Almanya'ya işçi olarak giden Batı Trakyalı Türkler, 1983

[520] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.303.
[521] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.29.
[522] İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[523] Fırat, "1980-1990 Yunanistan'la…" s.117. Fırat, söz konusu protesto yürüyüşünün salt Atina'ya yönelik olmadığını, aslında Ankara'nın Batı Trakya Türklerine karşı ilgisizliğine dair bir tepki de içerdiğini vurgulamaktadır. İki ülke Başbakanı'nın, 30-31 Ocak 1988 tarihinde gerçekleştirdikleri Davos Zirvesi'nde, Batı Trakya Türklerinin tüm çabalarına rağmen, azınlığın sorunlarını gündeme getirmemeleri ve hatta Türk tarafının, ilişkileri germemek adına konudan hiç bahsetmemesi, bu görüşü doğrular niteliktedir.

Kasım ayında Yunanistan'ı Avrupa Konseyi'ne şikayet etmişler, 1985 yılında Düsseldorf'daki Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği imza toplama kampanyası başlatmış[524] ve bu yöndeki çalışmalar sonucu ABD parlamenterleri bölgeyi ziyaret ederek incelemelerde bulunmuşlardır.[525] Kuşkusuz bu yöndeki gelişmelerde, 1980'li yıllarda azınlık kavramının uluslararası ilişkilerin hatırı sayılır mevzuları arasına girmesinin de etkisi büyüktür.

1990'lı yılların başında Batı Trakya sorunu, Türk-Yunan ilişkilerinin bir parçası olmanın yanı sıra, aynı zamanda Avrupa meselesi haline gelmiştir. Bu çerçevede Yunanistan, bölgeye yönelik ayrımcı siyasası nedeniyle pek çok defa eleştirilmiş ve kınanmıştır. Öte yandan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla başlayan Yeni Dünya Düzeni söyleminin Balkanlara yansıması ve bu temelde hareketlenen ayrımcı düşüncelerin filizlenmesi, Atina'yı tedirginliğe sevk ederek, Batı Trakya'ya yönelik baskıcı politikasını yumuşatmasını engellemiştir.[526]

Sorunun, 1990'lı yılların başında Avrupa'nın ilgisini çekmesinin temel nedeni, 1990 yılındaki 29 Ocak olaylarıdır.[527] Dr.Sadık Ahmet aleyhine açılan davalar[528] ve söz konusu yargılamalardan özellikle 25-26 Ocak 1999'dakinin adil cereyan etmemesi[529] bölgedeki Türklerle Yunanlılar arasındaki tansiyonu yükseltmiştir. Türk Azınlık, 29 Ocak 1990 tarihinde, 1988 yürüyüşünün ikinci yıl

[524] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.359.
[525] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.30. (Börklü, M., Batı Trakya'nın Tarihi, 05/09/2003, http://www.kalkanca.com/batı%20trakyanin%20tarihi.htm 'den aktarma)
[526] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" s.445.
[527] İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[528] Dr.Sadık Ahmet aleyhine ilk olarak, bölgedeki Türklerin taşınmaz mal satın alma hakkının verilmemesi ve Yunanistan'ın Türklere yönelik baskıcı politikalarının uluslararası kamuoyuna duyurulması amacıyla 1986 yılında başlattığı imza kampanyası sonucu "yalan haber yaymak" ve "sahte evrak düzenlemek" suçlarından dava açılmış, daha sonra ise anılan, seçim kampanyası sırasında "Türk sözcüğünü kullanmak suretiyle halkı şiddete yönelterek bölmek ve barışı bozmak" fiillerinden Yunan Ceza Yasası'nın 192.maddesine istinaden yargılanmıştır. Bkz. International Affairs Agency, **File on the Problems of Turkey, The Western Thrace Turks…,** s.46 ve Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.364-369 ve ss.425-428.
[529] Davanın tarafsız cereyan etmemesi hakkında bkz. Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** ss.17-21. Dr.Sadık Ahmet, söz konusu davada kamu düzenini bozmak suçundan 18 ay hapis ve üç yıl siyasal haklardan men cezasına çarptırılmıştır. Bkz. Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" ss.446-447. Sadık Ahmet'in, dönem içerisinde yapılan genel seçimlerde bağımsız aday olması göz önüne alındığında, siyasal haklardan yoksun bırakılma cezasının anlamı daha da bir önem kazanmaktadır.

dönümü dolayısıyla bir mevlit düzenleme kararı almış, ancak bölgedeki "Trakya Barış Taraftarları"(Thrakes İrinistes) isimli sivil toplum örgütü de söz konusu etkinliği bloke etmek amacıyla aynı tarih ve mekanda toplanacaklarını duyurmuştur.[530]

Azınlık önde gelenleri ile Yunanlı yerel yöneticiler arasında, mevlit için izin alma girişimleri devam ederken, Gümülcine Devlet Hastanesi'nde yatmakta olan Angelos Solakidis isimli Yunanlı şahsın bir Türk tarafından öldürüldüğü haberi bölgedeki gerginliği iyice yükseltmiş ve 29 Ocak günü Yunanlı grupları, Gümülcine sokaklarında dolaşarak Türk dükkanlarını tahrip etmeye ve yağmalamaya yöneltmiştir.[531] Türk dükkanlarına yönelik bu saldırıların, 6-7 Eylül 1955 olayları ile nitelik açısından aynılık gösterdiğini söylemek yanlış olmasa gerektir.[532]

29 Ocak olayları sonrasında Gümülcine Başkonsolosu Kemal Gür, Rodop Valisi'ne yazdığı bir mektupta Batı Trakya Türkleri için "soydaş" kelimesini kullanması nedeniyle, 03 Şubat 1990 tarihinde istenmeyen kişi (persona non grata) ilan edilmiştir.[533]

Yine olaylar sonrasında 31 Ocak 1990 tarihinde Sinaspismos(Sol İttifak) Partisi Lideri Maria Damanaki bölgeyi ziyaret etmiş ve Yunanlılar tarafından ciddi anlamda protesto edilerek, Batı Trakya'yı Türkiye'ye vermekle suçlanmıştır.[534]

[530] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.431.
[531] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.34.
[532] Bugün, 6-7 Eylül olayları güncelliğini hala korurken, daha yakın bir tarihte cereyan eden 29 Ocak olaylarının adeta unutulmuş olması dikkat çekicidir.
[533] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" s.448.
[534] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.434.

4.5. Azınlığa Yönelik Yunan Politikaları

4.5.1. Siyasi Alan

4.5.1.1. Yurttaşlıktan Çıkarma

1955 tarihli, 3370 sayılı Yunan Yurttaşlık Yasası'nın B Bölümü'nün Altıncı Kısmı'nda yer alan 19.madde şöyledir:

"Helen olmayan etnik kökenden bir kişi geri dönme niyeti olmaksızın Yunanistan'dan ayrılırsa, bu kişinin yurttaşlığını yitirdiğini hükmedebilir. Bu hüküm, yurtdışında doğmuş ve oturmakta olan Helen olmayan etnik kökenli kişilere de uygulanır. Ana babasından ikisi birden veya hayatta olanı yurttaşlığını yitirmiş olan reşit olmayan çocuklardan yurt dışında yaşayanlar da yurttaşlığını yitirmiş olarak ilan edilebilir. Yurttaşlık Konseyi'nin aynı yönde alacağı karara dayanarak bu konularda İçişleri Bakanlığı karar verir."[535]

Yunan soyundan olan ve olmayan Yunan vatandaşları arasında ayırım yapan bu maddeye istinaden yüzlerce Batı Trakya Türkü, Yunan vatandaşlığını kaybetmiştir.[536]

Bu madde, 1975 tarihli Yunan Anayasası'nın *"Bütün Yunan vatandaşları yasa önünde eşittir"* diyen dördüncü maddenin birinci fıkrasıyla bağdaşmamaktadır. Yine, *"Kanunda belirtilen özelliklere sahip herkes Yunan vatandaşı olabilir. Yunan vatandaşlığından çıkarılma, ancak, gönüllü olarak başka bir ülke yurttaşlığını kabul etme sonucunda veya ilgili kanunda detaylı olarak belirtildiği üzere yabancı bir ülkede ulusal çıkarlara aykırı faaliyete bulunulması durumlarında mümkün olabilir."* hükmünü getiren anayasanın dördüncü madde üçüncü paragrafına da aykırıdır.[537]

[535] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.11.
[536] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.47.
[537] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.8.

Uluslararası alanda ise söz konusu madde, AGİK Helsinki Belgesi'nin, her bireyin bir vatandaşlığa hakkı olduğunu ve kimsenin keyfi olarak vatandaşlığından yoksun bırakılamayacağını vurgulayan 55.paragrafı ve imzacı devletlerin vatansızların sayısını arttırmamak için gerektiğinde, anayasal düzenlerine uygun önlemler alacaklarını bildiren 56.paragrafına aykırıdır.[538]

Ayrıca, 1989 tarihli Viyana Kapanış Belgesi'nin, herkesin kendi ülkeleri dahil herhangi bir ülkeden ayrılma ve kendi ülkelerine dönme hakkına tam olarak saygı göstereceğini belirten 20 numaralı ilkesiyle de bağdaşmamaktadır. Bunların yanı sıra konumuzu ilgilendirir boyutuyla seyahat özgürlüğünü yineleyen Kopenhag Belgesi'nin, herkesin kendi ülkesine dönme hakkına saygı duyulacağını ifade eden dokuzuncu paragrafın beşinci bendiyle örtüşmemektedir.[539]

Aslında söz konusu 19.madde, Yurttaşlık Yasası'nın yürürlüğe girdiği yıl (1955) itibariyle, Yunan İç Savaşı sonrasında ülkeyi terk etmek zorunda kalan ve Yunan soyundan olmayan Slav kökenli(Makedon-Bulgar) solcu gerillaları hedeflemiş[540] ve ilerleyen süreç içerisinde özellikle 1980'lerden sonra Batı Trakya Türklerine yöneltilmiştir.

19.maddeye istinaden vatandaşlığını kaybeden Batı Trakyalı Türk sayısı hakkında Dr.Sadık Ahmet, uluslararası örgütlere gönderdiği bir mektupta, 1991 yılı Şubat ayı içerisinde 544 azınlık mensubu Türk'ün rızaları olmadan Yunan vatandaşlığından çıkarıldığını yazmaktadır.[541]

Söz konusu maddenin uygulanmasında, ülkeden, eğitim, çalışma ve turizm gibi herhangi bir sebeple ayrılmış olan şahısların "geriye dönüş niyeti olmaması"

[538] Alpkaya, **AGİK Sürecinden AGİT'e…,** s.78.
[539] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.11., Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** II.Baskı, s.214. ve Alpkaya, **AGİK Sürecinden AGİT'e…,** s.81.
[540] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.578-579.
[541] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.584-585.

hususu aranmıştır. Ülkeye dönüş yapılmayacağı yönündeki bu niyet ise, genel olarak Yunan polisi tarafından şahısların komşularına sorularak öğrenilmiştir.

Bu çerçevede 19.maddenin son derece keyfi uygulandığını söylemek mümkündür. Kanunda, "*Yurttaşlık Konseyi'nin aynı yönde alacağı karara dayanarak bu konularda İçişleri Bakanlığı karar verir"* demesine rağmen, vatandaşlıktan çıkarma işlemleri İçişleri Bakanlığı'nca değil, azınlığa yönelik politikaları oluşturan ve yöneten Dışişleri Bakanlığı'nın Kavala, Gümülcine ve İskeçe'deki büroları tarafından gizli ibareli yazışmalarla yürütülmüştür.[542]

Yine 19.maddenin uygulanmasının keyfiliği hakkında bir örnek vermek gerekirse, Semahat Haliloğlu Yunanistan sınırları içerisinde askerlik görevini ifa ederken 21 Temmuz 1989 tarihinde 19.madde ile vatandaşlıktan atılmıştır.[543]

Söz konusu maddeden, doğal olarak en çok Almanya'da işçi statüsünde çalışan azınlık mensupları ile Türkiye'de eğitimlerini sürdüren Batı Trakyalı öğrenciler etkilenmiştir. Batı Trakyalı öğrencilere refakat etmek amacıyla yanlarında bulunan ebeveynleri de şüphesiz bu uygulamadan nasibini alanlar arasındadır.

Pek çok Batı Trakyalı Türk, vatandaşlıktan çıkartıldığını Yunanistan'a girişi sırasında sınır kapısında öğrenmiş ve bazıları ülkeye sokulmasına rağmen Yunanistan içerisinde vatansız olarak hayatlarını idame ettirmek zorunda kalmıştır.[544]

Ellerinde pasaportları olmasına rağmen, Batı Trakya Türklerinin genellikle kullandığı İpsala Sınır Kapısı'ndan ülkeye alınmayanlardan bazıları ise, uçakla Atina Hava Limanı'ndan hiçbir engelle karşılaşmadan ülkeye girebilmişlerdir. Bu

[542] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.48. (Georgou Apostolidi, **Greek Nationality Law: Catch 19,** Avgi Newspaper, 24/08/1995'ten aktarma)
[543] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.12.
[544] İskeçe Şahin Köyü'nden Ayşe Zeybek, İstanbul'da bulunan akrabalarını ziyareti sonrasında sınır kapısında vatandaşlığını kaybettiğini öğrenmiş ve 13 yıl Yunanistan'da vatansız olarak yaşamıştır. Bkz. Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.582. ve s.590.

uygulama, söz konusu politikanın aleni olarak Batı Trakya bölgesinde yoğunlaştığının göstergesidir.[545]

Türk milletvekilleri, vatandaşlıktan haksız çıkartılma konusunda parlamentoya çeşitli soru önergeleri vermişler, ancak Yunanistan haklı gerekçeler gösteremeyerek sadece konunun adli makamlara intikal ettirilmesini tavsiye etmiştir. Ancak bu kasıtlı öneri, sürecin uzunluğu ve maddi olanaklar nedeniyle Batı Trakyalı Türkler tarafından pek tercih edilen bir çözüm yolu olmamıştır.[546]

Gazeteci Salahaddin Galip dışında, vatandaşlıktan atılması sonucunda adli mercilere başvurarak tekrar kazanan başka bir Batı Trakyalı Türk henüz yoktur.[547] Ancak Salahaddin Galip, vatandaşlığını geri alması sonrasında, bu sefer Yurttaşlık Yasası'nın 20.maddesine istinaden, ülke dışında Yunanistan çıkarları aleyhine muhalefet etmekten tekrar vatandaşlığını kaybetmiştir.[548]

Öte yandan, Yunan yetkililerinin insan haklarına aykırı bir biçimde kendi yurttaşlarını Haymatlos (vatansız) durumuna düşürmelerinin yanı sıra Yunanistan'daki baskılardan bunalan azınlık mensuplarının da kendilerini bu duruma düşürerek Türk yurttaşı olmanın yollarını aramak tek çareleri olmuştur.

Yunanistan bu ayrım gözeten madde yüzünden diğer Avrupa ülkeleri tarafından birçok kez kınanmıştır. Nihayet söz konusu madde, 11 Haziran 1998 tarihinde Yunanistan Parlamentosu tarafından, ancak geriye dönüş etkisi(retroactive) olmamak koşuluyla iptal edilmiştir. Yani, daha önce vatandaşlıktan atılan Batı Trakyalıların tekrar alınmasını sağlamadan yürürlükten kaldırılmıştır.

---

[545] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** II.Baskı, s.217.
[546] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.583-585.
[547] Salahaddin Galip, **Batı Trakya'da Yazabildiklerimden…,** İstanbul, Kastaş Yayınevi, Birinci Baskı, Ekim, 1998, ss.20-23.
[548] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** ss.12-13.

Azınlık avukatlarından Adem Bekiroğlu, 19.maddenin kaldırılmasının yeterli olmadığını halen, yaklaşık 60.000 Batı Trakyalı Türk'ün vatansız konumunda olduğunu ifade etmektedir.[549]

4.5.1.2. Pasaport Sorunu

Pasaport sorunu, 1980'li yılların ortasında üç yönlü olarak ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisini, dönüşü olmayan pasaport şeklinde nitelendirmek mümkündür. Özellikle okuma yazma bilmeyen Batı Trakyalı Türklerin pasaportları, bütün pasaportlarda matbu olarak bulunan "dönüş dahil birden fazla seyahat için geçerlidir" ibaresindeki "dönüş dahil" sözcükleri karalanmış olarak verilmiştir. (Bkz. Ek-XI) Bu durumun farkında olmadan çıkış yapan kişi Yunanistan'a sokulmamış ve akabinde 19.madde ile vatandaşlıktan ıskat edilmiştir.[550]

Yunan makamlarınca yapılan ikinci uygulama ise, azınlık mensuplarının pasaportlarına süresiz el koyma şeklinde cereyan etmiştir. Batı Trakyalı Türk'ün evine giden polis memuru pasaportu talep etmekte ve hiçbir gerekçe göstermeden el koyma cihetine giderek bunun kendisine verilen bir emir olduğunu belirtmektedir.

1980'li yılların ortasında hemen hemen yer yıl 40 veya 50 Batı Trakyalı Türk'ün pasaportlarına süresiz olarak el konulmuştur.[551]

Avukat Adem Bekiroğlu, 1989 yılında bu uygulamaya maruz kalmış ve sebepsiz olarak pasaportuna üç ay el konulmuştur. 1989 seçimleri öncesinde bağımsız aday Mustafa Hafız'ın pasaportu 10 günlüğüne yetkililerce alınmış ve kendisine herhangi bir gerekçe sunulmamıştır. Yine, Ahmet Hacıosman'ın pasaportu 10 Ocak

[549] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** ss.51-52. Adem Bekiroğlu'nun dile getirdiği sayı bir hayli yüksek gözükmekle birlikte, daha önceden Türkiye ve Almanya'ya göç etmiş ve halen yaşadıkları ülkenin vatandaşlığını muhtemelen almış Batı Trakyalı Türkleri de kapsadığı mütalaa edilmektedir. Öte yandan İ.Onsunoğlu, resmi açıklamalara istinaden bu sayının 45 bin olduğunu söylemektedir. İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[550] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** II.Baskı, ss.217-218.
[551] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.53.

1999 tarihinde alınmış ve 04 Mayıs 1999 günü iade edilmiştir. Söz konusu pasaportların iade şekli kişilerin polis karakoluna çağrılması yoluyla yapılmıştır.[552]

Üçüncü uygulamanın da, pasaport vermeme şeklinde yaşandığını söylemek mümkündür. Batı Trakya Türkleri'nin, Türkiye ile irtibatını kesme amacı temelinde, Yunan makamları başvuruda bulunan Türklere çeşitli zorluklar çıkartarak uzun süre pasaport vermemişlerdir. Sebep göstermeksizin "bügün git, yarın gel" gibi bahanelerle süreci geciktirerek azınlık insanının kendiliğinden vazgeçmesini sağlamışlardır.

Yunanistan'da pasaportların geçerlilik süresi beş yıl olmasına rağmen, Türk Azınlık mensupları, tek çıkışlı, tek gidiş-dönüşlü ve bir yıllık pasaport verme uygulamasına da şahit olmuşlardır.[553]

Ancak baskıcı ve ayrımcı politikanın bu aleni uygulaması uluslararası örgütlerden gelen tepkiler nedeniyle fazla sürmemiştir.

Pasaport uygulamaları, "hiç kimse uyruğu bulunduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz" diyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 16 Eylül 1963 tarihinde Strazburg'da kabul edilen dört numaralı protokolünün üçüncü maddesinin ikinci paragrafına aykırıdır.[554]

4.5.1.3. Yasak Bölge

Yunanistan, Azınlığı bölme gayesi temelinde Batı Trakya Türklerini birbirinden koparmak amacıyla, 1953 yılından 1995 yılına kadar Yasak Bölge anlayışı uygulamıştır.[555] Batı Trakya boyunca, Bulgaristan sınırına paralel yaklaşık 15-20 kilometre genişliğindeki bu alan, 1936 yılında yürürlüğe giren "Yasak

[552] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.13.
[553] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.288-289.
[554] Kapani, **İnsan Hakları'nın Uluslararası…,** s.177.
[555] Demirbaş, **Batı Trakya…,** s.130.

Bölgeler" yasasına istinaden ilan edilmiştir.[556] Bölgede, Evros, Rodop ve İskeçe vilayetleri kapsamında, Türk Azınlığa mensup yaklaşık olarak 42.000 kişi yaşamaktadır.[557]

Atina, her ne kadar söz konusu bölgenin amacını "Soğuk Savaş yıllarında kuzeyden komünist sızmasını önlemek" şeklinde açıklamışsa da uygulamanın esas hedefi, Balkan Bölgesi'nde yaşayan Batı Trakya Türk Azınlığı'na mensup "Pomak" kökenli Yunan yurttaşlarını, diğer Türk kökenli Yunan vatandaşlarından ayırmak olmuştur.[558]

Bölge okullarında, genel olarak Yunanlı öğretmenler ve Türkçe'yi iyi bilmeyen Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunları ders vermiş[559], böylece öğrencilerin Azınlığa ve kökenine yabancılaşması hedeflenmiştir.

Bölgede yerleşik olmayan şahıslara giriş yasağı konmuş veya özel izne tabii tutulmuşlardır. Ayrıca yabancıların yanı sıra meskun Batı Trakyalıların dahi giriş çıkışı izne bağlanmıştır.[560]

Yunanistan, Avrupa Birliği üyelerinin baskısı sonucunda, 17 Kasım 1995 tarihinde Batı Trakya'daki yasak bölge uygulamasını kaldırdığını açıklamıştır.[561]

4.5.1.4. Kimliğin Tanınmaması

Yunanistan, Batı Trakya sorununun gündeme gelmesiyle başlayan süreçte, resmi olarak toprakları içerisinde bir Türk Azınlık olduğunu kabul etmemektedir. Yunanlı yetkililer, Lozan Antlaşması'nın 45.maddesinde yer alan "Müslüman

[556] International Affairs Agency, **File on the Problems of Turkey, The Western Thrace Turks…,** ss.27-28.
[557] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.14.
[558] Demirbaş, **Batı Trakya…,** s.130.
[559] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.87.
[560] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.55.
[561] Demirbaş, **Batı Trakya…,** s.130.

Azınlık" ifadesindeki "Müslüman" teriminden yola çıkarak Batı Trakya Azınlığı'nın Türk değil Müslüman olduğunu iddia etmektedirler.

Bu çerçevede, dönemin Başbakanı Konstantinos Mitsotakis, 18 Haziran 1990 tarihinde Washington'da bir gazetecinin sorusuna yönelik olarak verdiği cevapta "Batı Trakya'da Yunanlı Türklerin bulunmadığını, bölgede Yunanlı Müslümanların olduğunu" söylemiştir.[562]

Yunanistan, Türk Azınlığı; "Yunanlı Müslümanlar", "Hellen Müslümanlar" veya "Müzlüman Azınlık" olarak isimlendirmekte ve milli olmayan, sadece dinsel azınlık olarak kimliklendirmektedir.[563]

Aslında Lozan Antlaşması'nın 45.maddesinde Batı Trakya Azınlığı'nın "Müslüman" olarak nitelendirilmesinin dönemin koşulları gereği yanlış olmadığını söylemek mümkündür. Her iki ülkedeki azınlıkların, vatandaşları oldukları ülkenin çoğunluğundan ayırt edilebilmesi maksadıyla din öğesi zorunlu olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla, Batı Trakya Azınlığı için "Müslüman" teriminin kullanılmış olması çok doğal gözükmektedir.

Öte yandan, Lozan Barış Antlaşması'nın azınlıkları ilgilendirir maddelerinde "Müslüman" ve "Rum Ortodoks" terimleri kullanmasına karşılık, 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan Nüfus Mübadelesi'ne ilişkin sözleşmede "Türk" ve "Rum" deyimleri yer almaktadır.[564] Ayrıca, Türk-Yunan Karma Komisyonu tarafından Batı Trakya'da azınlık üyelerinin eline verilen ve onların gayri mübadil olduğunu kanıtlamaya yarayan etabli belgeleri de karşılıklı olarak "Türk" ve "Rum" lardan söz etmektedir.[565]

---

[562] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.14.(July 1, 1990, The Turkish Times'ten aktarma)
[563] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.56.
[564] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.85. Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi'ne İlişkin Sözleşme ve Protokol hakkında bkz. Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile…,** I.Cilt, s.177.
[565] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.85.

Bu çerçevede, Batı Trakya'da, Müslümanlık ile Türklüğün özdeşleşmiş olması kaçınılmaz bir gerçektir. Keza Yunanistan da, 1950'li yılların ortalarında Azınlık için Türk kelimesini kullanmış ve ilkokul tabelalarında "Türk Okulları" ibaresi yer almıştır. Bunların yanında, Yunanlılar arasında ve resmi söylemin dışında, Azınlık insanı kastedilirken hep "Türk" olarak nitelendirilmiş, ancak Azınlık insanının kendisini Türk olarak kimliklendirmesine soğuk bakılmıştır.[566]

Azınlığın Türk kökeninin inkar politikası, 1967 yılında iktidarı ele geçiren cunta yönetimi ile başlamış ve cunta sonrası dönemde devam ederek, 1981 yılı sonrasındaki PASOK hükümetlerince de uygulanmıştır.

Yunanistan Parlamento Başkanı tarafından, 10 Ekim 1985 tarihinde kaleme alınan bir yazıda Azınlık için "Yunanlı Müslümanlar" tabirinin kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Dr.Sadık Ahmet'in, 1989 yılında Yunanistan Cumhurbaşkanı'na hitaben kaleme aldığı bir yazıda, azınlıktan "Türk Müslüman" olarak bahsedilmesi nedeniyle yazı, muhatabı tarafından kabul edilmemiş ve "Müslüman Azınlık" olarak değiştirilmesi durumunda dikkate alınacağı belirtilmiştir.[567]

Devam eden süreçte, Türk kelimesinin resmi olarak kullanılması yasaklanmış, bu kelimeyi barındıran dernekler kapatılmış ve kelimenin kullanılmasının halkı şiddete yönelterek bölgedeki barışı bozacağı nedeniyle Dr.Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif hakkında dava açılmıştır.

Şüphesiz, Yunanistan'ın bu tutumundaki amacı; Azınlığı, Türk kimliğinden uzaklaştırarak, meseleye Türkiye'nin müdahil olmasını engellemektir. Ancak, Atina'nın bu siyasasında başarılı olduğunu söylemek ciddi anlamda zordur.

[566] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.342.
[567] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.16.

Bu çerçevede, Yunanistan tarafından değişik politikalar izlenmesi yoluna gidilerek Azınlığın birliği ve bütünlüğünün tahrip edilmesi hedeflenmiştir.[568] Dönemin Başbakanı Konstantinos Mitsotakis, 1991 yılında bölgeye düzenlediği bir gezide, Azınlığın üç farklı unsurdan müteşekkil olduğunu, Türk kökeninden gelen insanların yanı sıra bölgede Pomak ve Çingenelerin de yaşadığını belirtmiştir.[569]

Yunanistan bugün dahi, pek çok Avrupa devletleri ile insan hakları temelli uluslararası örgütlerden uyarılar almasına rağmen, içerisinde Türk kelimesi barındıran derneklerin kurulmasına izin vermemektedir. Bu bağlamda, 2001 yılında, Helsinki Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu'nca çeşitli eleştirilere maruz kalmış ve Federasyon, bölgede "Türk" kelimesinin kullanılmasında hala belirli zorluklarla karşılaşıldığını vurgulamıştır.[570]

4.5.1.5. Onur Kırıcı Muamele

Batı Trakya Türk Azınlığı son yıllara kadar sürekli olarak polis baskısı altında yaşamış ve mütemadiyen onur kırıcı muameleye tabii tutulmuştur. 1995 yılında trafik kazasında vefat eden Batı Trakya Türk Azınlığı Lideri Dr.Sadık Ahmet evinin sürekli izlendiğini emniyet birimlerine bildirmiş, fakat hiçbir müspet gelişme olmamıştır.

Yunan emniyet birimleri, Batı Trakya Türk Azınlığı hakkında bölgede incelemelerde bulunan yabancı araştırmacıları sürekli takip etmiş ve konu hakkında yabancı araştırmacılara yardım eden Batı Trakya Türk Azınlığı mensuplarını emniyete çağırarak sorgulamıştır.[571]

Norveçli tarihçi Wemund Aarbakke, saha çalışmalarını aktarırken, bölgede daha evvel araştırma yapmış bazı yabancı uzmanların kendisine, sivil polis tarafından

[568] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.340.
[569] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.61.
[570] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.62.(International Helsinki Federation For Human Rights, Report on Greece, 2002. 15/12/2002. www.ihf-hr.org/viewbinary/viewdocument.php?doc-id=687 'den aktarma)
[571] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** ss.22-23.

daha önce takip edildiklerini söylediklerini ve Batı Trakya'da bulunduğu sırada ise bölgedeki Yunanlılar tarafından ajan olarak nitelendirildiğini ifade etmektedir.[572]

Öte yandan, azınlık mensuplarına yönelik, hiçbir gerekçe gösterilmeden, kasıtlı olarak trafik cezaları kesilmiş, esnafın dükkanı sürekli bir şekilde maliye denetimine tabii tutulmuş, Türk-Yunan ilişkilerinin bozulmasına paralel olarak kişisel çapta veya mal-mülke saldırılar düzenlenmiş, azınlık insanı "haddini bildirmek" ve "dövülmek" şeklinde polis tehditlerine maruz kalmış, kahvelerde Türkçe kasetlerin dinlenmesi yasaklanmış ve KKTC'nin ilanı sonrasında da camilerden hoparlörle ezan okunması engellenmiştir.[573]

1999 yılında iki ülke arasında yaşanan olumlu gelişmeler ve Yunanistan'ın Avrupa Birliği'nden gördüğü baskı ile söz konusu uygulamaların eski hararetini yitirmiş olmasına rağmen, tamamen ortadan kalktığını söylemek zordur.[574]

4.5.1.6. İfade ve Haber Alma Özgürlüğü

04 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan ve 03 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe giren, Yunanistan'ın da imzacı devletler arasında yer aldığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10.maddesinin birinci fıkrası; *"Kamu otoritelerinin müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları engel teşkil etmeksizin, herkesin görüşlerini açıklama, haber alma ve verme ile anlatım özgürlüğüne sahip olduğunu"*[575] vurgulamaktadır.

Öte yandan Yunanistan Anayasası'nın 14.maddesinin birinci paragrafı da; *"herkesin, devletin kanunlarına aykırı olmamak kaydıyla düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak ve basın yoluyla ifade etme ve yayma hakkı olduğunu"*[576] belirtmektedir.

---

[572] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.15. ve ss.571-572.
[573] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, ss.113-118.
[574] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.64.
[575] Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve…,** s.219.
[576] The Constitution of Greece, Part 2: Individual and Social Rights, Article 14: The Freedom of Expression and of the Press, Athens, Hellenic Resouces Network, 1995-2006, Constitutions of Greece

Belirtilen tüm bu uluslararası ve ulusal korumalara rağmen, süreç içerisinde ve özellikle 1980'li yıllarda Batı Trakya Türk Azınlığı'nın ifade özgürlüğü sık sık kısıtlanmıştır.

Azınlığa mensup yerel gazeteciler, 1990 yılında Helsinki Watch'a, Yunan Hükümeti'ni ve Yunanistan'ın bölgeye yönelik politikalarını eleştiren yazılar yayımlayamadıklarını, aksi halde ciddi para ve hapis cezalarına çarptırıldıklarını ifade etmişlerdir.[577]

Gümülcine'de yayımlanan Gerçek Gazetesi sahibi ve genel yayın yönetmeni İsmail Molla (Rodoplu) hakkında, 1978 yılından bu yana üç defa dava açılmıştır. Söz konusu dava sebepleri, anılanın makalelerinde Bulgaristan sınırında yaşayan soydaşların kökeni konusunu işlemesine ve haksız toprak istimlaklarını gündeme getirmesine dayanmaktadır. Davalar sonucunda İsmail Molla suçsuz bulunurken Gerçek Gazetesi yaklaşık 28.000$ para cezasına çarptırılmıştır.

Dr.Sadık Ahmet, 1990 yılında çıkardığı Güven Gazetesi'nde, Dışişleri Bakanı'nı eleştirmesi ve pasaport kısıtlamalarından bahsetmesi nedeniyle iki defa hakim karşısına çıkmak durumunda kalmıştır.[578]

Batı Trakya Türk Azınlığı, kendi dilinde gazete ve dergi yayımlama hakkını Lozan Antlaşması'nın 39.maddesinin dördüncü paragrafından elde etmektedir.[579] Ancak, bölgede Türkçe yayın için Vali'den izin almak zorunludur. Batı Trakyalı Türkler, Helsinki Watch'a, Vali'nin bu konuda çeşitli zorluklar çıkartarak onay vermediğini söylemişler ve Ahmet Faikoğlu'nun ancak İskeçe'den Parlamentoya seçilmesi sonrasında milletvekili kimliği ile izin alabildiğini ifade etmişlerdir.[580]

---

and Neighboring Countries, (Bakılan Tarih: 10 Temmuz 2006) http://www.hri.org/MFA/syntagma/artcl25.htm#A14.

[577] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.25.
[578] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.25.
[579] Oran, "1919-1923 Lausanne Barış…" s.226.
[580] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.25.

Gündem Gazetesi sahibi ve genel yayın yönetmeni Hülya Emin de, tüm bunların yanında, azınlık gazeteleri ve gazetecilerine yönelik hissedilir bir polis baskısı yaşandığını, bunun da psikolojik olarak, yazılacak yazıların kontrolünü ve gazeteciyi sindirmeyi amaçladığını, bu tür uygulamaların 1980'li yıllarda hararetli bir şekilde cereyan ettiğini vurgulayarak, ayrıca azınlık gazetelerinin Gazeteciler Cemiyeti'ne kayıt ettirilmediğini ve devlet ihale duyuruları ile valilik ilanlarının, basım ve yayında gazetenin gerekli koşulları yerine getirmediği gerekçesiyle, azınlık gazetelerine verilmediğini dile getirmiştir.[581]

Konuyla ilgili diğer bir kısıtlama ise, Yunanistan'ın uzun bir süre, Türkiye'de yayınlanan gazete, dergi ve kitapları bölgeye sokmamasıdır. Bu uygulama 1980'li yıllarda ciddi anlamda kendini göstermiş, karayoluyla Yunanistan'a giriş yapan ve yanlarında Türkiye'den gazete götüren şahısların, bu yayınlarına sınır kapısında el konulmuştur. Ancak 1990'lı yılların ortalarından beri bu uygulamanın eski hararetini kaybettiğini söylemek mümkündür.[582]

Helsinki Watch'ın, 1990 yılında bölgedeki araştırmaları sırasında, Yunan kitapevlerinde pek çok yabancı kitaba rastlanılırken, İskeçe'de tetkik edilen dört kitapevinden sadece bir tanesinde bir adet Türkçe kitap bulunduğunu belirtmesi[583], Yunanistan'ın azınlığa yönelik politikaları temelinde oldukça düşündürücüdür.

Öte yandan, Türkiye'de yayınlanan günlük gazetelerin, bir gün gecikmeli de olsa Atina ve Selanik'te bayilerde satılması, söz konusu uygulamanın Azınlığın yaşadığı Batı Trakya'ya yönelik olduğunu gözler önüne sermektedir.

Yunanistan, 1970 ve 1980'li yıllarda, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın, Türk televizyonlarını seyretmesini ve Türk radyolarını dinlemesi engellemek üzere çeşitli girişimlerde bulunmaktan da geri durmamıştır. Bu çerçevede, Evros Bölgesi'ne,

[581] Hülya Emin ile 15 Temmuz 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[582] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.67.
[583] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.26.

Edirne vericisi ile aynı kanal üzerinden yayın yaparak Türk kanallarının seyredilmesini engelleyen bir Yunan vericisi yerleştirilmiştir.[584]

Yine 1980'li yılların sonunda Gümülcine Belediyesi tarafından yerleştirilen uydu vasıtasıyla bütün Avrupa kanallarının seyredilmesi imkanı doğmuş, ancak bu hizmette hiçbir Türk kanalı yer bulmamıştır.

Bu yöndeki kısıtlamalar, Batı Trakya Türkleri'ni, kişisel girişimleriyle soruna çözüm bulmaya yöneltmiştir. 1990'lı yılların ilk yarısında ve özellikle Türksat-II uydusunun devreye girmesiyle, Azınlık mensupları ikametgahlarına uydu anteni alarak Türk kanallarına ulaşmışlardır.[585]

1990'ların ikinci yarısında, ifade ve haber alma özgürlüğü çerçevesinde, Yunanistan'ın kısıtlayıcı uygulamalarının bir nebze olsun gevşediğini söylemek mümkündür.

Bugün, Batı Trakya'da, Türkçe yayın yapan radyo istasyonları kurulmuş, Türkiye'de Basın Yayın ve Gazatecilik eğitimi almış gençler sayesinde gazete ve dergi sayısı artmıştır.

4.5.1.7. Din Özgürlüğü

Batı Trakya Türkleri, daha önce belirtilen uluslararası güvenceler olmasına rağmen, Yunanistan'ın Azınlığa yönelik politikaları çerçevesinde, dini vecibelerin yerine getirilmesinde hala belirli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Yunanistan, uzun yıllar, eski camilerin onarılmasına veya yenilerinin inşa edilmesine izin vermemiştir. Azınlık hala dini lideri olan Müftüsünü seçememektedir. Vakıf yöneticilerinin Azınlığın iradesince belirlenememesi sorunu devam etmektedir.

[584] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.118.
[585] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.68.

Gümülcine Yassıköy(İasmos)'deki caminin onarım izni için 25 yıl beklenmiştir. İskeçe Zeynelli(Ziloti) Köyü Camii'nin genişletilmesi için 1985 yılında yetkili makamlara başvuruda bulunulmuş ve 1990 yılına kadar sadece tavanındaki deliğin kapatılmasına izin alınabilmiştir. İskeçe Hemetli (Diomilia) Köyü Camii onarım için 1975 yılından 1990 yılına kadar beklemek zorunda kalmıştır.[586]

Yunanlı yetkililer, 1990'ların ortalarına kadar sadece seçim dönemlerinde oy alma uğruna belirli camilerin küçük onarımları için izin vermişlerdir.[587]

Yunanistan, 1990'ların ortalarından sonra, Avrupa Birliği'nin baskıları sonucu, cami onarımlarına izin vermek zorunda kalmış, ancak Koyunköy(Kimeria) Köyü camii dışında yeni cami yapılmamıştır. Söz konusu cami, 1998 yılında tamamlanmasına rağmen, minaresi, bölgedeki Hıristiyanların hassasiyetleri[588] sebebiyle pek çok krize neden olmuştur.[589] Yunanistan'ın bu tutumu, 09-11 Aralık 1997 tarihlerinde Tahran'da yapılan İKÖ Zirvesi'nde de kınanmış ve azınlığın din özgürlüğünün kısıtlanması hususunda duyulan kaygı gündeme getirilmiştir.[590]

1913 Atina Antlaşması'nın 11.maddesinin dördüncü paragrafı;

"*Müftülerin her biri kendi yetki alanı içindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilecektir."*[591]

şeklindedir. Aynı maddenin, başmüftü ile alakalı beşinci paragrafı ise;

---

[586] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.27.
[587] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.70. ve Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.27.
[588] Minarenin, kilise çanından yüksek olup olmaması durumu, bölge Hıristiyanları için önem arz etmektedir.
[589] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.71.(International Helsinki Federation For Human Rights, Report on Greece, 2002. 15/12/2002. www.ihf-hr.org/viewbinary/viewdocument.php?doc-id=687 'den aktarma)
[590] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Ankara, Batı Trakya'daki Türk Azınlığın Durumuyla İlgili karar Tasarısının Kabul Edilmesinden Memnun", Ankara, 16 Aralık 1997. Saat:14.08, Sayı: AA1692.
[591] Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** s.14.

"Başmüftü, Yunanistan'daki tüm müftülerden oluşan bir seçim kurulu tarafından seçilecek ve belirlenen üç aday arasından Yunan Kralı'nca atanacaktır."[592]

demektedir. Söz konusu maddeler, 03 Temmuz 1920 tarihli 2345 sayılı yasa ile iç hukuka yansımıştır. Ancak bu yasaya rağmen Yunanistan, 1920'den bu yana müftüleri hep atamıştır ve konu sorun olarak ancak 1984 yılında, Gümülcine Müftüsü Hüseyin Mustafa Efendi'nin ölümüyle gündeme gelmiştir. Hüseyin Mustafa Efendi'nin yerine ilk olarak İmam Rüştü Ethem atanmış, ancak halkın tepkisi nedeniyle istifa etmek zorunda kalmıştır. Anılanın istifası sonrası tüm tepkilere rağmen Yunanistan, 16 Aralık 1985 tarihinde, Meço Cemali'yi vekaleten müftülük görevine getirmiştir.[593]

Tüm bu gelişmeler yaşanırken, 05 Şubat 1990 tarihinde İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi Efendi ölmüş ve yerine, oğlu Mehmet Emin Aga getirilmiştir. Yunanistan, Azınlığın kendisine yakın hissettiği Mehmet Emin Aga'yı müftü olarak atamasını fırsat bilerek, 30 Mart 1990 tarihinde Meço Cemali'nin asaleten göreve tayin edildiğini duyurmuştur. Atina'nın bu politik oyunu karşısında, Azınlık ikilemde kalmış ve 10 Mayıs 1990'tarihinde Mehmet Emin Aga istifa etmiştir.[594]

Yunan Hükümeti, daha önce meclise sunduğu, ancak 1989-1990 yıllarında hiç görüşülmeyen, müftülerin tayin usulü, aranacak vasıflar, hizmet durumları ve vekaletlerine ilişkin yasa tasarısı temelinde, 24 Aralık 1990 tarihinde 182 sayılı kanun hükmündeki kararnameyi çıkartarak, 1920 tarihli 2345 sayılı yasayı yürürlükten kaldırdığını açıklamıştır. Söz konusu karar, Azınlığın görüşü alınmamış olması nedeniyle tepkiyle karşılanmış ve 28 Aralık 1990 günü Gümülcine'deki camilerde seçimler yapılarak İbrahim Şerif Gümülcine Müftüsü seçilmiştir.[595]

---

[592] Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** s.14.
[593] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" s.445.
[594] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.506-507.
[595] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" ss.445-446.

Söz konusu kararname, gerekli vasıflara sahip herkesin müftülük için başvurabileceği, bölge genel sekreterinin, Azınlık içerisinde dini önde gelen 11 kişiden oluşacak ve adaylar hakkında görüşlerini söyleyecek bir komite kuracağı, komitenin başında bölge valisinin olacağı, ancak buna rağmen yetkililerin komitenin gösterdiği adayı atayamayabileceği, son kararın ise Eğitim ve Din İşleri Bakanı'nda olduğu, ayrıca Azınlığa din adamı yetiştirmek üzere, üniversitelerde İslam eğitimi verecek özel bir bölümün kurulacağı hususlarını içermektedir.[596]

22 Ocak 1991 tarihinde, Yunan Parlamentosu'nda onaylanan[597] 182 sayılı kararname ile Atina, konuya noktayı koymuş ve müftü atamasında tüm yetkileri ele almıştır.

Nihayet Yunan Hükümeti, 22 Ağustos 1991 tarihinde Mehmet Emin Şinikoğlu'nu İskeçe Müftüsü olarak atamıştır. Bunun üzerine, Türk Azınlık tarafından İskeçe Müftülüğü önünde gösteriler düzenlemiş ve bu sırada Yunanlı fanatik grupların saldırısına uğrayan 13 Türk yaralanmıştır.[598]

Azınlık tarafından seçilmiş müftüler İbrahim Şerif ve Mehmet Emin Aga hakkında makam gaspı suçundan dava açılmış,[599] İbrahim Şerif altı ay, Mehmet Emin Aga da 10 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.[600] Şahısların yargılanmaları 1998 Şubat ayına kadar devam etmiş ve davalar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşınmıştır. 14 Aralık 1999 tarihinde görülen İbrahim Şerif duruşmasında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Yunanistan'ı, din ve düşünce özgürlüğünü kısıtladığı gerekçesiyle suçlu bulmuş ve para cezasına çarptırmıştır.[601]

---

[596] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.510.
[597] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" s.446.
[598] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.514.
[599] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Atina, Seçilmiş Müftülerin Antlaşmalardan Doğan Haklarına saygı Göstermeli", Ankara, 16 Aralık 1997. Saat:13.40, Sayı: AA1653.
[600] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.530-535.
[601] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** ss.74-76. (European Court of Human Rights, Case of Serif vs.Greece, 14/12/1999, http://www.dheour.coe.fr Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin resmi sitesinden aktarma)

Yine Mehmet Emin Aga davasında da mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, düşünce, din ve vicdan hürriyetini garanti altına alan dokuzuncu maddesiyle, ifade özgürlüğünü düzenleyen 10.maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle Yunanistan'ı suçlu bularak para cezasına mahkum etmiştir.[602]

Bugün, Gümülcine ve İskeçe'de müftülük konusundaki çift başlılık devam etmektedir. Batı Trakya Türk Azınlığı, resmi işlemleri dışında, atanmış müftülerle görüşmekten ve irtibat kurmaktan özenle imtina etmektedir.

Azınlığın toplumsal ekonomik geçim kaynağı vakıflardır. Bu çerçevede vakıflar, azınlık için oldukça önemli bir konuma sahiptirler. Osmanlı İmparatorluğu'nun, toplumları din temelinde sınıflandırması, vakıflara dini bir boyut katmaktadır. Vakıflar, Batı Trakya'da ciddi oranda toprak ve mal mülk sahibidirler. Buradan edinilen kira gelirleri ile din adamlarının ve öğretmenlerin maaşları ödenmektedir.

1950'li yıllara kadar önem arz eden vakıflar, müftü tarafından seçilmiş ve Yunanlı yetkililer tarafından onaylanmış, toplumun önde gelen din adamlarından oluşan beş kişilik bir kurul tarafından yönetilmiştir. Köylerde bulunanlar ise, meskun köylüler arasından seçilmiş bir grup tarafından idare edilmiştir.

1967 yılında, askeri yönetim, vakıf yöneticilerini seçim yerine atamayla iş başına getirecek olan 65 sayılı kanunu çıkartmıştır. Söz konusu kanun, müftülük konusunda olduğu gibi, bu konuda da Yunanistan'ın tam yetkiyi ele almasını sağlamıştır.

[602] Güven Özalp, "Atina'ya Müftü Cezası", **Milliyet**, 14 Temmuz 2006, s.20.

1980 yılında çıkartılan ve Azınlığın büyük tepkisine sebep olan 1091 sayılı kanun ise, vakıfları Türk Azınlığın elinden alarak hepsini resmi birer Yunan devlet kurumu haline dönüştürmüştür.[603]

Söz konusu yasa, beş kişiden oluşacak vakıf yöneticilerinin vali tarafından belirlenmesi şartını getirmiş, siyasi sebeplerden dolayı takibata uğramış kişilerin, müftü ve meclis üyesi şahısların yönetici kurula seçilmesini yasaklamış, yıllık bütçelerinin belirlenmesini valinin yetkisine bırakmış, azınlık okullarına dağıtılan gelirin Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı'na gönderilmesini mecbur kılmıştır.[604]

Ancak bu yasa, çeşitli sebeplerle uygulanmamıştır.[605] Konuyla ilgili olarak belirsizlik devam ederken, 1996 yılında, üç yıl geçerli olacak, 91 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayınlanmıştır. Söz konusu Kararname, vakıf yönetim kurulu için seçimlerden bahsetmemekte ve yöneticilerin, bölge valisi tarafından seçilmesini şart koşmaktadır.[606]

Trakya Dimokritos Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr.Georgios Mavromatis, vakıflar konusunun, "Batı Trakya Azınlığı'ndan ziyade Türkiye ile Yunanistan arasında, karşılıklılık arz eden bir sorun olduğunu ve ancak, İstanbul Rum Azınlığı'nın vakıflar sorununun çözülmesiyle son bulacağını" ifade etmektedir.[607]

Şüphesiz, Dr.Mavromatis'in bu konudaki görüşleri önemlidir. Ancak çalışmanın konusu dışında olduğu için burada ele alınmayacaktır. Üzerinde durulması gereken nokta, Yunanistan'ın bu yöndeki politikaları ile Lozan Antlaşması'nın 40-42.maddelerini ihlal ettiği hususudur. Lozan Antlaşması, Türkiye'nin, haklı veya haksız İstanbul Rum Azınlığı'nın vakıflarına yönelik uygulamalarına, Yunanistan'ında aynı şekilde Batı Trakya'da karşılık vermesi için zemin

[603] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.85-88.
[604] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.79.
[605] Yasanın tam anlamıyla uygulanamaması hakkında bkz. Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, ss.142-144.
[606] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.471-472.
[607] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.80.

yaratmamaktadır. Lozan Antlaşması bugün hala geçerlidir ve geçerli olduğu müddetçe Yunanistan, İstanbul Rum Azınlığın sayısını ileri sürerek, Batı Trakya'da da 1000-2000 kişi kalsın, diğerleri göç etsin deme hakkına sahip değildir.

4.5.1.8. Seçim Sorunu

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı, eskiden beri ülkenin belli başlı partilerinden en az bir milletvekili çıkarmış, partiler de azınlığın oylarını alabilmek için Türk adayları listelerden eksik etmemişlerdir. Ancak, özellikle 1980'li yılların ortalarında bağımsız milletvekili uygulaması geliştirilmeye başlanınca Türk Azınlık, seçim zamanlarında ve uygulama aşamasında belirli kısıtlamalara maruz kalmıştır.[608]

Yunanistan, seçim öncesinde, oy kullanmak için Türkiye'den gelecek azınlık mensuplarına yönelik olarak sınır kapılarını kapatmış, Batı Trakya ile Atina arasındaki hava trafiğini, grev gibi çeşitli bahanelerle durdurmuş, bölgeye otobüs seferlerini geçici olarak kaldırmış, Türklerin şanslarını azaltmak amacıyla Yunanlı askerlerin bölgede oy kullanmasını sağlamış, seçim sandığı sayıları ile oynayarak belirli köy meskunlarının oy kullanmak için bir-iki saatlik yolculuk yapmalarını hedeflemiş, belirli seçimlerde saat kısıtlamaları uygulanmış, seçim zamanında polis baskısını arttırmış ve bağımsız milletvekili olamamaları için Dr.Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif'in adaylığını seçimden hemen önce, başvuruda teknik hatalar öne sürerek iptal etmiştir.[609]

18 Haziran 1989 seçimlerinde, Güven Listesi'nden bağımsız aday olan Dr.Sadık Ahmet'in seçilememesi için sınır kapısı, 15 Haziran'dan itibaren grev gerekçesiyle kapatılmıştır. Seçim zamanında TRT-2 izlenemez duruma getirilmiştir. Azınlığı sindirmek için trafik cezaları arttırılmış ve Rodop Bölgesi'ne seçim barajını yükseltecek biçimde askeri birlikler sevk edilmiştir. Ayrıca, Rodop nüfusuna kayıtlı olup da, il dışında görevli devlet memurlarının oylarını Rodop Bölgesi'nde

[608] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" s.448.
[609] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** ss.29-30.

kullanması sağlanmıştır.[610] Ancak tüm bu kısıtlamalara rağmen, Dr.Sadık Ahmet bağımsız milletvekili olmayı başarmıştır.

18 Haziran seçimlerinde hiçbir partinin hükümet kuramaması üzerine 05 Kasım 1989'da erken seçimler yapılmış, bu seçimlerde de Türklerin bağımsız milletvekilliğini engellemek amacıyla gerekli önlemler arttırılarak alınmıştır.[611] Seçimlere üç hafta kala, Türkiye-Yunanistan sınır kapıları yine grev gerekçesiyle kapatılmıştır. Atina-Batı Trakya arasındaki uçak seferleri seçimlere bir hafta kala, otobüs seferleri de bir gün kala durdurulmuştur. Türk bölgelerindeki seçim sandık sayıları azaltılarak, azınlığın oy vermesi zorlaştırılmıştır. İskeçe ve Gümülcine'deki 44 sandığın sayımı 05 Kasım 1989 saat 23.00 ile 06 Kasım 1989 saat 02.00 arasında durdurulmuş, oyların toplam sayısı açıklanmamıştır.

Türklerin oy vermesi, ancak devlet memuru ve işçilerin oylarını kullanmalarından sonra, geç vakit mümkün olmuştur. Bazı Türkler, sandık başında dövülmüş, Türk bölgelerinde yaklaşık 50 sandık, kuyruklarda insanlar bulunduğu halde, ilan edildiği vakitten erken kapatılmıştır. Bu seçimdeki en çarpıcı örnek, 23 Ekim 1989 günü, Bağımsız Güven Listesi üyelerinden Dr.Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif'in adaylıklarının, aday kayıt beyannamelerinde *"ülkenin bir başka seçim bölgesinden ve de herhangi bir partiden adaylık koymamış oldukları hususunun zikredilmediği"* gerekçesiyle, eksik doldurulduğu öne sürülerek red edilmesi olmuştur. İki adayın üst mahkemeye başvurarak itiraz etmeleri herhangi bir sonuç vermemiştir.[612]

Ancak, tüm bu kısıtlamalara rağmen Güven Listesi adayı İsmail Molla Rodoplu bağımsız milletvekili seçilmiştir. Seçimler sonrası kurulan koalisyon hükümeti, 08 Nisan 1990 tarihinde üçüncü bir seçime gidilmesi kararı almıştır.

---

[610] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** II.Baskı, s.205.
[611] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" s.448.
[612] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** II.Baskı, ss.206-207.

Batı Trakya Türkleri, 08 Nisan 1990 seçimlerinde, daha önceki iki seçime nazaran, uluslararası gözlemciler sayesinde daha az baskılara maruz kalmışlardır. Çeşitli ülkelerden gelen tarafsız gözlemciler, Yunan makamlarını ölçülü davranmaya sevk etmiş, Batı Trakya'da olağan kabul edilen askerlere oy kullandırmak suretiyle seçim barajının yükseltilmesi uygulaması hariç, seçimler normal koşullar altında cereyan etmiştir. Bunun sonucunda, Gümülcine'den Dr.Sadık Ahmet, İskeçe'den Ahmet Faikoğlu bağımsız milletvekili seçilmişlerdir. Ancak bu durum Atina'yı oldukça rahatsız etmiş ve bir daha tekrarı mümkün olmayacak şekilde önlemler almaya yöneltmiştir.[613]

14 Ekim 1990 tarihindeki yerel seçimlerden hemen sonra, 24 Ekim 1990 tarihinde, Yeni Demokrasi Partisi, meclise yeni bir seçim yasa tasarısı sunmuştur. 1990 Kasım ayında Yeni Demokrasi partisi'nin 151 oyuyla yasallaşan, 163 sayılı yeni seçim yasası, bağımsız adayların seçilebilmek için toplam oyların %3'ünü almasını zorunlu hale getirmiştir. Bu yasa, azınlığın, bundan böyle bağımsız milletvekili çıkarmasını sona erdirmiştir. Yunanistan çapında %3 barajı, yaklaşık olarak 200 bin oya tekabül etmektedir ki, azınlığın nüfusu daha evvel belirtildiği gibi bu sayının altındadır.[614]

12 Eylül 1996 tarihinde yapılan seçimlerde, Batı Trakya Türk Azınlığı'nı temsilen üç milletvekili parlamentoya girmiştir. Gümülcine'den PASOK Partisi'nden Galip Galip, Sol İttifak Partisi'nden Mustafa Mustafa ve İskeçe Bölgesi'nden Yeni Demokrasi Partisi adayı Dr.Birol Akifoğlu milletvekili seçilmişlerdir.

Bugün ise, Mart 2004 seçimlerinde Yeni Demokrasi Partisi Gümülcine adayı İlhan Ahmet, Yunan Parlamentosu'nda tek başına azınlığı temsil etmektedir.

[613] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" s.448.
[614] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** II.Baskı, s.209.

4.5.2. Eğitim Alanı

4.5.2.1. Okullar ve Okul Kitapları

Batı Trakya Türk Azınlık mensupları Helsinki Watch Heyeti'ne, bölgede yeni okul inşa edemediklerini, onarım izni verilmediğini, Türk öğretmen sıkıntısı çektiklerini ve öğrencilerin, eski ve geçerliliğini yitirmiş kitaplarla eğitim gördüklerini söylemişlerdir.[615]

1913 Atina Antlaşması'nın üç numaralı protokolünün 15.maddesiyle Müslüman özel okulları tanınmakta, bunların gelir kaynaklarına saygı gösterileceği belirtilmekte ve buralarda Yunan dil derslerinin zorunlu olmak koşuluyla, eğitim ve öğretimin Türkçe yapılacağı hükmü getirilmektedir.[616]

Lozan Antlaşması'nın 40 ve 41.maddelerine göre; Azınlıklar, kendi dilini serbestçe kullanabileceği okulları kurmak, yönetmek ve denetlemek hakkına sahiptirler, ayrıca karşılıklı devletler bu konuda gerekli kolaylıkları sağlamak ve azınlık eğitimi için genel ve yerel bütçelerden bir pay ayırmakla mükelleftirler[617]

Ayrıca, 20 Aralık 1968 tarihinde Atina'da düzenlenen Kültür Protokolü ile taraflar, azınlık eğitiminin iyileştirilmesi yönünde pek çok ortak görüş bildirmişler ve azınlık dilinde okutulan derslerin bundan sonra da devam etmesi tavsiyesinde bulunmuşlardır.[618]

Dr.Sadık Ahmet, 1990 yılında Helsinki Watch Heyeti'ne, 20 yıl önce ders kitaplarının %80'inin Türkçe olduğunu ve coğrafya ile tarih derslerini Türkçe okuduğunu, fakat devam eden süreçte durumun tamamıyla değiştiğini, kitapların

[615] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.39.
[616] Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** s.19.
[617] Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile…,** Cilt-I, s.96.
[618] Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** s.238.

sadece %20'sinin Türkçe olduğunu ve anılan derslerin de Yunanca okutulduğunu ifade etmiştir.[619]

Eğitim alanındaki ayrımcı ve baskıcı politikalar da, diğer hususlarda olduğu gibi, kendini 1967 cunta rejimi sırasında göstermiştir. Daha önce seçimle göreve gelen okul encümenleri, bu dönemde atanmaya başlanmış ve pek çok okul, öğretmen ve kitap yetersizliğinden faaliyet yürütemez hale gelmiştir.

1976 yılındaki Genel Eğitim Reformu çerçevesinde, 14 Eylül 1977 tarihinde çıkartılan ve azınlık okullarındaki eğitimi içeren 694 sayılı kanun, azınlık okullarını tamamıyla Atina'nın kontrolü ve yönlendirmesi altına sokmuştur.[620]

Helsinki Watch Heyeti, 1990 yılındaki bölgeyi ziyaretinde, Gümülcine, İskeçe ve köylerdeki ilkokulları gezmiş, ciddi anlamda onarıma ihtiyacı olduklarını, belirli köylerdeki okulların kullanılamaz hali nedeniyle, derslerin caminin bir odasında yapıldığını, yine mekan yokluğundan sınıfların birleştirildiğini belirlemiştir.[621]

Yunanistan'ın, azınlığın eğitimini ele almaya yönelik diğer bir politikası da SÖPA'nın kurulması olmuştur. SÖPA, 1968 yılında, azınlığa öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. İlk olarak genellikle Pomak kökenli ve medrese mezunu azınlık gençleri kabul edilmiş ve burada eğitim alan öğrenciler devlet memuru olarak azınlık okullarına atanmışlardır.[622] Ancak azınlık, buradan yetişen öğretmenlerin Türkçe'yi bilmemesi nedeniyle ilkokullara atanmasına karşı çıkmaktadır.

Yunanistan'ın, 2001-2002 eğitim yılı resmi rakamlarına göre, Batı Trakya'da 223 azınlık ilkokulu, Gümülcine ve İskeçe olmak üzere iki ortaokul ve iki lise

[619] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.39.
[620] International Affairs Agency, **File on the Problems of Turkey, The Western Thrace Turks…,** ss.80-81.
[621] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** ss.39-40.
[622] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.149-151.

bulunmaktadır. Ayrıca, Gümülcine ve İskeçe Şahin Köyün'de de birer adet dini eğitim veren medrese mevcuttur.[623]

Batı Trakya'da bugün ilk okul eğitimini alan bir öğrencinin önünde üç şans bulunmaktadır. Gümülcine ve İskeçe Türk Azınlık Ortaokul ve Liseleri'ne devam etmek, Yunan Liseleri'ne gitmek ve eğitimini Türkiye'de devam ettirmek.

Yaklaşık 10 sene öncesine kadar, Batı Trakya Azınlığı'na mensup hiçbir öğrenci, Yunan üniversitelerinde eğitim almamıştır. Bunun, Yunanca'ya tam anlamıyla hakim olamayan Batı Trakyalı için üniversite sınavının zorluğu gibi, çeşitli nedenleri arasında şüphesiz siyasi sebepler de bulunmaktadır.

Yunanistan, 1995 yılında çıkardığı 2341 sayılı kanunla, Batı Trakyalı öğrencilerin üniversitelere sınavsız kabul edilmesine yönelik binde beşlik bir kontenjan tanımıştır.[624] Bu çerçevede, azınlık mensuplarının Yunan üniversitelerindeki sayısı gün be gün artmaktadır.

Batı Trakya Türk Azınlık mensupları, okullarda okutulan Türkçe kitapların eski ve bilgi açısından yetersizliğinden yakınmaktadırlar. Batı Trakya'da, 1990 yılında okutulan kitaplarda hala "insanoğlunun bir gün aya çıkabileceğinden" bahsedilmektedir.[625]

20 Aralık 1968 tarihindeki, Kültür Protokolü'nün üç ve dördüncü başlıkları, okul ve ders kitapları konusunu içermektedir. 12.madde ve paragrafları, azınlık okullarında kullanılmak üzere, iki ülkenin de hazırlayacağı kitap listesini kontrol amacıyla karşı tarafa vermesini ve 1969 Mayıs ayı sonuna kadar gerekli kontrollerin

---

[623] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.88. (Yunanistan Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı'ndan alınan resmi sayılardır)
[624] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.90. (Dia Anagostou, "Breaking the Cycle of Nationalism: The EU, Regional Policy anf the Minority of Western Thrace, Greece" **South European Society and Politics,** Vol.6, No:1, Summer 2001, pp.99-124.'ten aktarma)
[625] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.41.

yapılmış olarak, 1968-1969 ders yılı sonuna kadar kitapların nihai halini almasını tavsiye etmektedir.[626]

Türkiye, kitapları 1978 yılında gönderdiğini, ancak Yunanistan'ın ilk başta kabul etmesine rağmen, daha sonra Türklüğü aşılayacak hususlar içerdiğini öne sürerek okullara dağıtmadığını belirtmektedir.[627]

Yunanistan, 1968 Kültür Protokolü hiç imzalanmamışçasına, 1991 yılında, tek taraflı bir girişimle, azınlık okulları için kitap bastırmıştır. Azınlık söz konusu kitapların okullara dağıtılmasına karşı çıkmış ve kitapları toplayarak iade etme kararı almıştır. Toplama girişimleri sırasında pek çok kişi çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır.[628]

4.5.2.2. Öğretmeler Sorunu

Azınlık okullarında dört kategoride öğretmen bulunmaktadır. Bunlar; Türkiye'deki öğretmen okullarında eğitim almış Batı Trakyalılar, 1951 Kültür Antlaşması ve 1968 Kültür Protokolü çerçevesinde Türkiye'den atanan kontenjan öğretmenleri, SÖPA mezunları ve hiçbir vasfı olmamasına rağmen öğretmenlik yapan eğitimcilerdir.[629]

Yunanistan, 1950'li yılların başında Türkiye'de öğretmenlik formasyonu alarak ülkeye dönen Batı Trakyalıların atanmasında, dönemin iki ülke ilişkileri açısından güçlük çıkartmamaya özen göstermiş, ancak ilerleyen süreçte, daha sonraki mezunlar için aynı siyasayı gütmeyerek, çeşitli engellemeler başlamıştır. Yunanistan'ın, Türkiye'de formasyon alan öğretmenlerden rahatsızlık duyduğu aşikardır. SÖPA'nın kuruluş amacı bu temele dayanmaktadır. Atamaların sistematik

[626] Kılıç, **Türkiye ile Yunanistan Arasında…,** ss.240-241.
[627] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.40.
[628] Yunanistan, çeşitli vesilelerle 1968 Protokolü'nün bağlayıcı olmadığını, sadece tavsiyelerde bulunduğunu ileri sürmüştür. Bkz. Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.540-546.
[629] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.144.

olarak yapılmaması, zaman içerisinde, azınlık okullarındaki Türkiye formasyonlu öğretmenlerin sayısını oldukça düşürmüştür. Formasyonlu öğretmenlerin maaşı sözleşmeli olarak çalıştıkları okul encümenince ödenmektedir.

Türkiye'den atanan kontenjan öğretmenlerine, özellikle 1967 cunta yönetimi sonrasında çeşitli zorluklar çıkartılmış, zaman zaman bazıları reddedilmiştir. Yunanistan'ın çıkarttığı zorluklar nedeniyle kontenjan öğretmenlerinin, eğitim yılı içerisinde derslere başlaması, ancak okulların yaz tatiline girmesine bir veya iki ay varken mümkün olmuştur.

Türkiye kökenli öğretmenlere bu tür zorluklar çıkartılırken, Yunan devlet memuru statüsündeki SÖPA öğretmenleri hemen hemen hiçbir zorlukla karşılaşmamışlar ve adeta talep ettikleri okullarda görevlerine başlamışlardır. Ancak, SÖPA öğretmenleri, Türkçelerinin yetersizliği nedeniyle azınlık tarafından tercih edilmemekte ve Yunanistan'ın sağladığı ayrıcalıklı konumları sebebiyle de azınlık içerisinde pek sevilmemektedirler.

Son öğretmen grubu ise, genellikle medrese mezunu, ancak öğretmenlik formasyonu olmayan kişilerden müteşekkildir. Bu grupta yer alan eğitimcilerin yaş ortalamaları bir hayli yüksek ve sayıları da oldukça azdır.[630]

4.5.2.3. DİKATSA Sorunu

DİKATSA(Diapanepistimiako Kendro Anagnorisis Titlon Spoudon Allodapis)'nın Türkçe açılımı "Üniversiteler Arası Yabancı Öğrenim Diplomalarını Tanıma Merkezi" dir. Yüksek öğrenimlerini Türkiye'de tamamladıktan sonra çalışmak üzere Batı Trakya'ya dönen gençlerin diplomalarının denkliğinin onaylanması, Yunan makamları tarafından gerekçe gösterilmeksizin reddedilmiş veya

[630] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.93.

geciktirilmiş ya da mezunlar sınavlarda başarısız kılınmıştır. Sorun 1980'li yıllarda adeta kronikleşmiştir.[631]

Azınlık, hükümet nezdinde her girişimde bulunduğunda, Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı, talepleri Dışişleri Bakanlığı'na yöneltmiş, Dışişleri Bakanlığı ise, ilgi alanı dışında olduğunu vurgulayarak konuyu tekrar Milli Eğitim'e havale etmiştir. Cumhurbaşkanı ve Başbakan gibi doğru adrese yapılan müracaatlarda ise, DİKATSA'nın bağımsız bir kurum olduğu cevabı alınmıştır.

Ancak diplomalarının onaylanmasını bekleyen gençler, Yunanistan'ın bu politikası karşısında örgütlü ve sistematik mücadeleye başlamış ve bir "mücadele komitesi" kurmuşlardır.[632] Komitenin düzenlediği eylemler Yunanistan'da geniş yankı uyandırmış ve belirli sol gruplardan da destek görmüştür.[633]

Sabık Milletvekili Galip Galip de, 1980'lerin başında İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki yüksek eğitimi sonrasında, diplomasının tanınması için sekiz yıl beklemek zorunda kalmıştır.[634]

4.5.3. Ekonomik Alan

4.5.3.1. Toprak Sorunu, İkametgah Onarım ve İnşaat İzni

Batı Trakya Türk Azınlık mensupları, 1990 yılında Helsinki Watch Heyeti'ne; toprak alıp satamadıklarını, evlerinin, okullarının ve camilerinin onarımı için izin verilmediğini, ayrıca maddi imkanları olmasına rağmen konut alımı ve satımında çeşitli engellerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir.[635]

---

[631] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.85. ve İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[632] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.315-316.
[633] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** II.Baskı, ss.152-153.
[634] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.85.
[635] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.31.

Azınlık avukatlarından Adem Bekiroğlu, 1938 yılında çıkan 1366 sayılı kanuna dikkat çekerek, *"tüm Yunan yurttaşlarının toprak almak ya da kiralamak için yetkili Yunan makamlarından izin belgesi almak zorunda olduklarını, bu uygulamanın ilk etapta, muhtemel bir komünist sızmasına karşı yapıldığını, ancak ilerleyen süreçte Batı Trakya Türk Azınlığı'na yönlendirildiğini"* söylemiştir. Bekiroğlu ayrıca, *"Türk toplumu arasında pek çok kişinin ev ve arazi alacak maddi imkanının olduğunu, fakat gerekli ruhsatın verilmediğini, öte yandan, söz konusu izinlerin Yunanlılar için bir günde hazırlandığını, Türklerin izin taleplerine ya cevap verilmediğini ya da bir ay bekletildiğini, bu süreç sonunda başvurunun geçersiz sayıldığını, bu nedenle valilik makamından dosya numarasının alınamadığını, dosya numarası olmadan da adli makamlara başvuruda bulunulamadığını, geriye kalan tek yolun Atina'daki Yüksek Mahkeme'ye gitmek olduğunu, ancak bu aşamadaki işlemlerin de alınacak toprak bedelini aştığını"* ifade etmiştir.[636]

Batı Trakya Türk halkının topraktan geçindiği düşünüldüğünde, bu konunun önemi artmaktadır. Yunanistan, bölgedeki Türk çiftçiyi topraksız bırakarak, Türkiye'ye göç etmesini hedeflemektedir. Türk'ün Türk'ten veya Yunanlı'dan toprak alımı neredeyse imkansızken, Yunanlı'nın Türk'ten alımı çok daha kolay olmuştur.[637] Bu konuda bankalar, Yunanlılar için faizi neredeyse yok denecek kadar az olan krediler sağlamışlar ve kredinin amacına uygun kullanılmadığının tespiti halinde de meblağı geri almışlardır.[638]

Yunanistan, çok uzun bir dönem ve özellikle 1970-1980'li yıllarda, Batı Trakya Türk Azınlığı'na, evlerini onarmaları için izin vermemiş, mahallelerin ve köylerin yollarını yapmayarak alt yapı hizmeti götürmemiştir. Azınlık, izinsiz onarımlar sonucunda ise ciddi para cezalarına çarptırılmıştır.

[636] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.32.
[637] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** II.Baskı, ss.237-240.
[638] International Affairs Agency, **File on the Problems of Turkey, The Western Thrace Turks…,** s.78. ve Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.39.

Gümülcine ve İskeçe'deki Türk evleri, genellikle bahçe içerisinde, Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalma, tek katlı evlerdir. Evlerin duvarları, verilmeyen onarım izinleri nedeniyle yıkılmaya yüz tutmuştur. Diğer taraftan Yunan mahalleleri ise, apartman ve küçük villalardan oluşmaktadır. Köyler arasındaki fark da hemen göze çarpmaktadır. Köyün içerisine girmeden, Türklere mi yoksa Yunanlılara mı ait olduğunu söylemek mümkündür.

Helsinki Watch Heyeti, 1990 yılında, iki mahalle veya iki köy arasındaki farkı "çarpıcı"(striking) olarak nitelemiştir.[639] Bölgedeki Yunanlı yetkililer, bu farkı; Türklerin Müslüman dinine mensup oluşlarına ve dinleri gereği modernleşmeyi kabul etmemelerine bağlamaktadırlar. Ev ve toprak alımı konusunda ise, Türklerin yatırımlarını Türkiye'ye yapmayı tercih ettiklerini savunmaktadırlar.[640]

Yunanistan, 1990'lı yılların ortalarında, Avrupa'nın da baskısıyla Batı Trakya politikasını değiştirmek zorunda kalmış ve azınlığa tüm negatif hakları tanımıştır. Bu çerçevede, belirtilen tarihten sonra Türkler de Batı Trakya'da yeni evler yaptırmakta ve eski yıkılmaya yüz tutmuş evlerini onarabilmektedirler. Bu husus, Yunanlı yetkililerin, Türklerin yatırımlarını Türkiye'ye yapmayı tercih ettikleri savını çürütmektedir.

4.5.3.2. Kamulaştırma ve Toprak Birleştirmesi (Anadazmos)

Azınlık, Lozan Atnlaşması'nın imzalandığı tarih olan 1923'ten beri sürekli toprak kaybetmiştir. Yunanistan, bu uygulamayı, "kamulaştırma" ve "toprak birleştirmesi"(anadazmos) metodları altında yapmıştır.

Toprak yitirilmesinde en büyük rolü şüphesiz kamulaştırmalar oynamıştır. Kamulaştırılma, ilk olarak, topraksız çiftçi ve havyan yetiştiricinin yerleştirilmesi

[639] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.33.
[640] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** ss.32-33.

amacıyla, 1952 yılında çıkarılan 2185 sayılı yasaya istinaden yapılmıştır.[641] Bu yasadan en çok etkilenen, şüphesiz büyük toprak sahibi Batı Trakyalı Türkler olmuştur.

İlerleyen süreçte ise, askeri tesis, sanayi sitesi ve okul gibi gereksinimler ileri sürülerek kamulaştırma yoluna gidilmiş ve bu yöndeki uygulamalar, küçük ve orta mülkiyet sahibi azınlığı ciddi anlamda etkilemiştir.

Gümülcine'nin kuzeybatısında, Türklere ait 3000-4000 dönüm arazi, üniversite yapımı gerekçesiyle 1978 yılında kamulaştırılmış, ancak 1990 yılına kadar, küçük bir bölümünün üzerine sadece 20 tane bina inşa edilebilmiştir.[642] Yine aynı yıl, Gümülcine'nin Yahyabeyli (Amaranda), Vakıf (Vakos), Kafkas (Triorion) ve Ambarköy (Pamforo) köyleri civarında 4000 dönüm ekim için elverişli arazi, sanayi sitesi kurmak için kamulaştırılmıştır.[643]

1982 yılında İskeçe'nin İlhanlı Köyü yakınında, 1300 dönümü ekilen ve 1000 dönümü otlak olarak kullanılan, 2300 dönüm Türklere ait arazi kamulaştırılmıştır.[644] 1984 yılında, açık hava hapishanesi yapılacağı gerekçesiyle, Gümülcine'nin sekiz kilometre doğusunda, genellikle Türk köylerinin bulunduğu bölgede 7000 dönümlük azınlığa ait arazi kamulaştırılmıştır.[645]

1990'larda, Batı Trakya'nın Türk nüfusunun kırılması amacıyla, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında bölgeden getirtilen[646] ve Yunan kökenli olduğu iddia edilen şahısların iskanı için 1500 dönüm Türk arazisi kamulaştırılmıştır.[647]

---

[641] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.122.
[642] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.35.
[643] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.122.
[644] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.303.
[645] International Affairs Agency, **File on the Problems of Turkey, The Western Thrace Turks…,** s.77.
[646] İ.Onsunoğlu, Yunanistan'a gelen bu şahısların, adeta dayatmayla Batı Trakya'ya yerleştirildiğini, bunun mümkün olmadığı durumlarda da en azından bölge belediyelerine kayıt ettirildiklerini, konuyla ilgili kurumun başkanlığını ise bugünkü GKRY Dışişleri Bakanı İakovu'nun yaptığını ifade etmiştir. İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.

Şahıslara ait tarlaların yanı sıra, azınlığa ait vakıf malları da bu kamulaştırmadan nasibini almıştır.[648] Türklerden alınan bu arazilerin, ekilebilir, birinci sınıf toprak niteliğinde olduğunu söylemeye, kuşkusuz gerek yoktur. Sonuç olarak şunu belirtmek mümkündür. Kamulaştırmalar, hiçbir zaman gerçek amacına uygun yapılmamış; ilk hedef, topraktan geçinen Türk Azınlığın elindeki toprakları almak olmuştur.

Azınlığın arazi kaybetmesinin bir diğer uygulaması ise toprak birleştirmesi/bütünleştirmesi "Anadazmos"tur. Uygulama, ilgili bölgedeki mülk sahiplerinin yarısından fazlasının dilekçe vermesi sonucu yapılmakta, dağıtım sırasında toprağı alınan kişiye eski toprağına eş değer yeni toprak verilmektedir.

Ancak, 1970 yılından sonra Anadazmos uygulaması yeni bir biçim almış, sel gibi doğal afetler karşısında valinin takdiriyle zorunlu hale gelmiştir. Batı Trakya Türk Azınlığı, bu konuda dört değişik şikayette bulunmaktadır. Bunlar;

a. Komisyonlarda tek bir Müslüman Türk'ün bulunmaması,
b. Komisyonun çoğu zaman tebligat yapmadan gelmesi ve karar vermesi,
c. Yeniden dağıtılan toprakların eskisine oranla daha kötü yerlerden verilmesi,
d. Eski toprağın sınıfının kayıtlara düşük geçilmesi nedeniyle yeni dağıtımda verilen toprağın miktarının önemli ölçüde daha düşük olmasıdır.[649]

4.5.3.3. İş Sahası ve Kamu Alanı

Batı Trakya Türk Azınlığı mensupları genellikle tarımla uğraşmaktadır. Azınlık nüfusu ile oranlandığında, şehir içinde dükkanı olan esnaf sayısı çok azdır. Yunanistan, Türklerin dükkan açması veya işyerlerini büyütmesi bir yana, mevcut dükkan sahiplerine onarım izni dahi vermemektedir.[650]

---

[647] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.35.
[648] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.122.
[649] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.123.
[650] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.36.

Özellikle 1970-1980'li yıllarda, esnaf, sürekli olarak maliye baskısı altında ve para cezaları ile yaşamak zorunda kalmıştır. Yunanistan bunu, Batı Trakya'yı "vergi kontrol pilot bölgesi" ilan etmek süretiyle gerçekleştirmiştir.[651]

Batı Trakya Türk Azınlığı mensupları, 1990 yılında Helsinki Watch Heyeti'ne, azınlık fertlerine kamu hizmetinde çalışma imkanının tanınmadığından yakınmışlardır.[652]

1990 yılında Gümülcine Valiliği'nde görevli hiçbir Türk yoktur. Vali bu konuda *"Türkler çoğunlukla tarım alanlarında çalıştıkları için başvurmuyorlar"* demiştir. Aynı tarihte İskeçe Valiliği'nde 1000 kamu görevlisinin hiçbiri Türk değildir. İskeçe Valisi de, dil bilmemeleri çerçevesinde, bu görevlere hiçbir Türk'ün başvurmadığını belirtmiştir.[653] Türkler, yerel hükümette yıllarca, sokak çöpçülüğünden daha yüksek seviyede bir iş bulamamışlardır.

4.5.3.4. Ehliyet Sorunu

Araba ve traktör ehliyeti alma, Batı Trakya Türk Azınlığa için, yıllar boyu sorun olmuştur. Azınlığın büyük bölümünün çiftçi olduğu düşünüldüğünde, özellikle traktör ehliyetinin önemi daha da artmaktadır.

Yunanistan ve genel olarak yerel yöneticiler, 1980'li yıllarda, ehliyetler konusunu seçim rüşveti olarak kullanmışlardır. Türkler, ehliyet sınavının yazılı aşamasını geçmelerine karşın, başarı ve başarısızlığın görecelilik arz ettiği uygulama aşamasında ehliyet almaya muvaffak olamamışlardır.

Azınlık ilk olarak, uygulamanın yerel yöneticiler tarafından kasten yapıldığını düşünmüş ve çare olarak Yunanistan'ın diğer, bölgeye uzak illerinde sınava girmiştir.

---

[651] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.113.
[652] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.37.
[653] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** ss.37-38.

Ancak buna rağmen, yine yazılı sınav sonrası, uygulamada başarılı olamamaları, bu siyasanın Atina tarafından güdüldüğünü göstermektedir.[654]

4.5.3.5. Krediler

Batı Trakya Türk Azınlık mensuplarına, Yunan vatandaşlarının bankalardan alabildikleri krediler çok uzun bir dönem verilmemiştir.[655] Öte yandan, Ortodoks Yunanlıların bankadan kredi çekmeleri ise, bir veya iki gün içerisinde mümkün olmaktadır.

Bununla birlikte, 1980'li yıllarda, Türk Azınlık mallarının satın alınması için bankalarca Yunanlılara dağıtılan krediler adeta kitlesel bir hal almıştır.[656]

4.6. 1999 Yumuşama Dönemi Sonrası Batı Trakya Türk Azınlığı

Yunanistan'ın azınlığa yönelik, sistematik olarak uyguladığı ayrımcı ve baskıcı politikanın, bir nebze olsun yumuşaması, 1990'lı yılların başına tekabül etmektedir. Bu yumuşamanın, bölgenin 1980'li yılların sonunda hararetlenmesi çerçevesinde, büyük oranda Avrupa Birliği'nin baskılarından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Ayrıca, değerlendirilmesi gereken kuşkusuz başka faktörlerde vardır. Soğuk Savaş sonrası insan hakları kavramının uluslararası arenada ön plana çıkması, Batı Trakya sorununun Yunanistan sınırlarını aşması[657] ve 1990'da kurulan Yeni Demokrasi Hükümeti'nin Türkiye ile yakınlaşma arayışları,[658] Yunanistan'ı bir nebze olsun bu uygulamalarından frenlemiştir.

---

[654] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.205-209.
[655] Whitman (ed.), **Destroying Ethnic Identity…,** s.39.
[656] İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[657] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.641.
[658] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" ss.443-444.

Yunanistan, 1991 yılına kadar, ayrımcı ve baskıcı politikaları ile bölgenin sosyo-ekonomik geri kalmışlığını daima inkar etmiştir.[659] Aslında bölgenin gelişmemişliğinin tarihini Yunan İç Savaşı'na götürmek mümkündür. Tabii bunun, "komünist sızma" bahanesinin yanında, asıl amacının, azınlığın bu bölgede yaşamasından kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca Yunanistan, uzun bir dönem Batı Trakya'nın, Kıbrıs örneğinde[660] olduğu gibi, bir gün Türkiye tarafından alınacağını düşünmüştür. Bu düşünce çerçevesinde, "belki bir gün kaybedebilirim" anlayışından hareketle bölgeye yatırım yapmaktan özenle kaçınmıştır.

Bu fikir, Türkiye'de yaşayan bir Türk için anlamsız görünse de bölgede yaşayan Türk ve Yunanlı için belirli bir döneme kadar etkin olmuştur. Satırların yazarı, Batı Trakya'da bulunduğu tarihlerde, çeşitli yaşlılar tarafından dile getirilen "bir gün anavatan alacak zaten, niçin Yunanca öğreneyim" ifadelerine pek çok defa şahit olmuştur.

Yunanistan'ın, bu düşünce çerçevesinde yürüttüğü politikasındaki değişikliği oluşturan temel nokta, dönemin Başbakanı Konstantinos Mitsotakis'in, 14-15 Mayıs 1991 tarihlerindeki bölge ziyareti olmuştur.[661]

Mitsotakis, geçmişte belirli hataların yapıldığını, bundan böyle bölgedeki Hıristiyan ile Müslümanların eşit muamele görmesi gerektiğini belirterek, bölge sakinlerinin de devlete karşı eşit yükümlülükleri olduğunu hatırlatmış[662] ve bölgenin kalkındırılmasının şart olduğunu ifade etmiştir.[663]

---

[659] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.209.
[660] Yunanistan, Kıbrıs'ın 1974 yılında Türkiye tarafından ilhak edildiğini düşünmektedir. Bugün, Yunanistan'da Kıbrıs konusunda başka bir anlayış yaşam şansı bulmamaktadır. Çalışmanın Kıbrıs Sorunu Bölümü'nde ele alındığı üzere Yunanlılar, Garantörlük Anlaşması'nı adeta "imzalanmamış" farz etmektedirler.
[661] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.547.
[662] Bu hatırlatma ile, üstü kapalı olarak, "Batı Trakya Türk Azınlığı'nın, Türkiye'den ziyade Yunanistan'a sadık olması gerektiği" uyarısının yapıldığı değerlendirilmektedir.
[663] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.548.

Kuşkusuz, Konstantinos Mitsotakis'in, bu hususları dile getirmesinde, kendi kişisel görüşlerinin yanı sıra, bölgenin kalkınmasıyla ilgili, Hükümet ve muhalefet partilerince Atina'da yapılan toplantıların da etkisi mevcuttur. Yani politikadaki bu değişim, sadece Hükümete ait olmayıp, tüm siyasi partileri ve ilgili devlet kurumlarını da kapsamaktadır.[664]

Bu politika değişikliği ile bölge ve azınlığın sosyo-ekonomik geri kalmışlığı kabul edilmiş, ancak bunun Yunanistan'ın iç politika meselesi olduğu ve Ankara ile görüşülecek herhangi bir konunun bulunmadığı ısrarla vurgulanmıştır.

Bu dönemde, Türk kökenlilerin azınlığın bir parçasını oluşturdukları dile getirilse bile azınlık, yine "dinsel unsurunu" kimliklendirmenin temel öğesi olarak korumuştur.

Dr.İbram Onsunoğlu, "yasa önünde eşitlik ve eşit yurttaşlık" olarak isimlendirilen bu siyasetin benimsenmesiyle, Atina'nın daha önceki baskıcı ve ayrımcı politikasını kabul etmiş olduğunu ifade etmektedir.[665]

Yasa önünde eşitlik ve eşit yurttaşlık anlayışı ile başlayan bu süreçte, azınlık mensuplarının ehliyet almada yaşadıkları sıkıntılar yavaş yavaş ortadan kalkarken, işyeri ve ikametgah onarım izni almak daha kolay hale gelmiştir.[666] Yani Yunanistan, bölgedeki Hıristiyan Yunanlıların yıllarca ve özgürce kullandığı "negatif haklar" olarak nitelendirilen sosyal hakların, en azından bir kısmını, azınlık için de yavaş yavaş vermeye razı olmuştur.[667]

Azınlık, bu gelişmeleri ihtiyatla karşılamış ve sosyal konumlarında herhangi bir gelişmenin yaşanmadığını belirttiği gibi, bölgedeki kötü muamelenin de devam ettiğini dile getirmiştir.

---

[664] Hülya Emin ile 15 Temmuz 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[665] İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[666] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.551.
[667] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.114.

Azınlığın bu konudaki haklılığını vurgulamak yanlış olamayacaktır. Çünkü, pek çok azınlık mensubu ehliyet almış olmasına karşın, 1990'ların ikinci yarısına kadar resmi devlet dairesinde çalışma imkanı bulamamıştır.

Konunun özüne inmek gerekirse, bu dönemde de tüm negatif hakların koşulsuz sağlandığını söylemek pek mümkün değildir. Bunun yanında, negatif hakların bir kısmının veya tamamının verilip verilmemesi bir yana, bölgede yaşayan Yunanlıların, Türklere olan bakış açılarının değiştiğini söylemek zordur.

Nitekim, 13 Ekim 1993 tarihinde Dedeağaç Selatin Camii'nde çıkan yangın, Maronya Metropoliti Damaskinos'un bölgedeki Türklerle mücadele etmek üzere kurduğu "Agonas"(Mücadele) isimli örgüt bunun en güzel örnekleridir.[668]

Ayrıca, Yunan Parlamentosu'nda 22 Ocak 1993 tarihinde, bölge hakkında yapılan bir oturumda, PASOK Milletvekili Anastasios Peponis, Batı Trakya'da Türklerin Yunanlılardan ev ve toprak satın almaya başladığını, bunun bölgenin Türklerin eline geçmesi demek olduğunu belirtmiştir.[669] Yine bu dönemde, dini günler ve bayramlarda, Türkiye'den gelen müftüler Batı Trakya'ya sokulmamışlardır.[670]

Dr.İbram Onsunoğlu, "Büyük Kovma"nın, eşitliğin ilan edilmesinden yedi yıl sonra ancak noktalandığını vurgulamakta ve olumlu gelişmelerin 1998 yılı Haziran ayında, Yunan Yurttaşlık Yasası'nın 19.maddesinin kaldırılmasıyla başladığını söylemektedir.[671]

Diğer taraftan bu dönemde, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınması yönünde atılan adımlara değinmemek eksiklik olacaktır. 1994 yılında yapılan reformlarla, yerel yönetimlerin, yetkileri ve özerklilikleri arttırılmıştır. Vali ve vali

[668] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.551.
[669] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.562.
[670] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.555.
[671] İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.

encümenlerinin seçimle iş başına gelmesi sağlanmış, Belediye Meclisleri'nin üye sayıları çoğaltılmıştır. Bu çerçevede Türkler, Belediye Meclisleri'nde ve Vilayet Konseyi'nde görev almaya başlamışlar, hatta küçük belediye ve nahiyelerin yönetimini kazanmışlardır.

Bu dönemde, Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi'nin kredileri bölgeye kanalize edilmiş[672] ve birliğin en geri kalmış bölgesi olan Batı Trakya da, yavaş yavaş gelişmeler gözlenmeye başlanmıştır.

Savunma Bakanı Yerasimos Arsenis, 17-18 Mayıs 1995 tarihindeki Batı Trakya ziyaretinde yasak bölgeye has kısıtlamaların kaldırılacağını söylemiş ve 16 Kasım 1995'te İskeçe'de yasak bölgenin iptal edildiğini duyurmuştur.[673]

1996 yılında, Kostas Simitis'in başbakan olması sonrasında açıkladığı, "Yunanistan'ın tam anlamıyla Avrupalılaşması" vizyonu, azınlığı negatif hakların kullanılmasında bir nebze olsun daha özgür kılmıştır.[674] Bu dönemde iş yeri açma izinlerinin verildiğine rastlanılmaktadır. 1997 yılında, Mustafçova(Miki) Köyü'nden bir Türk'e bakkal dükkanı açma izni verilmiştir.[675]

Ancak bu anlayış dahi, bölgedeki Yunanlıların ve devlet memurlarının, azınlığa bakışını değiştirmeye yetmemiştir. Şüphesiz bunca yıldan sonra bu değişimin bir gecede yaşanması beklenmemelidir. Fakat, bölgedeki uygulamalar ile Atina'nın jargonu ve demeçleri arasındaki farkı da ortaya koymakta yarar vardır.

---

[672] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** ss.110-112.
[673] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.564-565.
[674] Parmaksızoğlu, **The Turks of Western Thrace…,** s.113.
[675] Ancak izin alma işlemleri sırasında, şehir planlama konusunda çalışan bir memurun rüşvet talep etmesi, aksi takdirde iznin onaylanmayacağını söylemesi, bölgedeki Yunanlıların Türklere bakış açısını göstermektedir. Aarbakke, **The Muslim Minority…,** ss.564. Yunanlı devlet memurunun, bu yöndeki davranışının, izin talep edenin Türk olmasından ve yıllarca bu gibi uygulamalara maruz kalmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Vemund Aarbakke, 1996 yılı Eylül ayında, Yeni Demokrasi Partisi adayı Birol Akifoğlu'nun seçim konuşmasını izlemek üzere, daha evvel yasak bölgede bulunan Şahin Köyü'ne gitmek üzere İskeçe'deki yetkililerden izin almasına rağmen, köy girişinde "yasak bölge" denilerek polis tarafından sokulmadığını ifade etmektedir.[676]

İki ülke arasında, 1999 yılında yaşanan yumuşama, azınlığı, bir nebze olsun baskıcı politikalardan arınmış ve negatif hakları kullanabilen bir toplum olarak karşılamıştır. Yumuşamanın, azınlığın kazandığı hakları kesinleştirdiği ve sağlamlaştırdığını söylemek mümkündür.

Bunun garantisini, Georgios Papandreou'nun, Dışişleri Bakanı olması sonrasında insan hakları konusunun Yunanistan için birincil öncelik teşkil ettiği ifadelerinde bulmak mümkündür.[677]

Bu dönem içerisinde, Türkiye'den giden heyetlerin bölge ziyaretlerine izin verilmiş, Doğu ve Batı Trakya yerel yöneticileri arasında karşılıklı ziyaretler ve iş birliği başlamıştır. İki ülke arasındaki ticaretin artması bölgeye yansıyarak Türk malları Batı Trakya pazarında yer edinmiştir.

Türk gazeteleri, yumuşamanın da etkisiyle, artık Batı Trakya'da yasaklı konumda değildir. Kültürel etkinlikler anlamında ise, Türkiye'den çeşitli grupların konserler vermesine yetkililerce ses çıkartılmamıştır. Ayrıca, Türk ve Yunan sivil toplum örgütlerinin işbirliği çerçevesinde, 2004-2005 yıllarında Gümülcine'de, karşılıklı azınlıkların sorunlarının tartışıldığı bir konferans düzenlenmiştir.

Dr.İbram Onsunoğlu, yaşanan bu gelişmeleri aktarırken, geçmiş yıllarda düşünülmesinin dahi çok zor olduğunu ifade etmiştir.[678]

---

[676] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.565.
[677] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.201.
[678] İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.

2000'li yıllar, Türk Azınlık mensuplarının belediye ve valiliklerde işe alınmasına da şahit olmuştur.

Bu gelişmelerle birlikte, azınlığın çıkarttığı gazete sayısı artmış, gazeteciler polis baskısından rahatlamış, hatta Türkiye'den giden gazetecilere yönelik sıkı kontrol uygulaması hafiflemiş, belirli gazetelere valilik ilanları verilmeye başlanmıştır.[679]

Yunanistan, bu uygulamalar sonucunda, azınlık insanının hayatından memnun ve mutlu olduğunu ileri sürmekte ve bunu, bütün dünyaya duyurmaya çalışmaktadır.[680]

Ancak bölgede, yumuşamanın da etkisiyle tüm bu gelişmeler yaşanırken, azınlık okullarında okutulmak üzere Türkiye'de hazırlanan ders kitapları 2006 yılında Gümülcine'ye gönderilerek Yunan makamları tarafından kontrolü ve okullara dağıtımı bekler[681] halde olsa bile, eğitim sorununun çözülmediği, müftülerin ve vakıf yöneticilerinin hala Atina tarafından atandığı, Türk kelimesi içeren derneklerin kapalı tutulduğu, azınlığın her ne kadar Lozan Antlaşması'nda "Müslüman" tabiri kullanılsa da kendisiyle özdeşleşmiş Türk kimliğinin tanınmadığı, 19.madde mağdurlarının tekrar vatandaşlığa alınmadığı, bağımsız milletvekili seçilmesini engellemek üzere konulan %3 barajı uygulamasının devam ettiği karşımızda dimdik durmaktadır.

Hülya Emin, 1999 yumuşamasının, azınlık üzerinde psikolojik bir etki yarattığını, bölgedeki gergin ortamın sakinleştiğinin hissedilir olduğunu, onarım, ehliyet ve banka kredilerinin verilmeye başlandığını, ancak tüm bunların azınlığı ekonomik kaygılara yönelterek, kimlik sorunu, müftü ve vakıflar meselesi ile

[679] Hülya Emin, 2004 yılında Yeni Demokrasi Partisi'nin iktidar olması sonrasında, Türkiye'den giden gazetecilere yönelik kontrollerin biraz daha yoğunlaştırıldığını, daha önceki hükümet döneminde uygulanan uzak takipten, yakın markaj anlayışına dönüldüğünü belirtmektedir. Hülya Emin ile 15 Temmuz 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[680] Aarbakke, **The Muslim Minority…,** s.568.
[681] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye'den Türk Azınlık Okullarına Gönderilen Ders Kitapları Batı Trakya'da", Gümülcine, 26 Ocak 2006, Saat: 17.38, Sayı: AA0637.

eğitimin eksikliği gibi konularda duyarsız hale getirdiğini, yani azınlığı tam anlamıyla "günü kurtarma" hissiyatına soktuğunu belirtmektedir.[682]

Dr.İbram Onsunoğlu da, 1999 yumuşamasının, Türk Azınlığın sorunlarının çözümüne, umulduğu şekilde bir katkı yapmadığını ifade etmektedir.[683]

Sonuç olarak Yunanistan, "yasa önünde eşitlik ve eşit yurttaşlık" anlayışıyla başlattığı ve 1999 sonrası bir nebze olsun daha da ileri götürdüğü yeni siyasasının, bölgedeki Türkler ile Yunanlılar arasında eşitliği sağladığını düşünmekte ve azınlığın başka hakları da olduğunu göz ardı etmektedir.

Yunanistan bugün, Lozan Atlaşması'nın 37-45.maddelerinde yer alan ve dini özgürlük, eğitim konusu ile vakıfların statülerini ele alan, azınlıklara özgü pozitif hakların gündeme gelmesinden kaçınmaktadır.

1995 yılında çıkartılan ve azınlık öğrencilerinin Yunan üniversitelerine sınavsız girmesini sağlayan binde beşlik kontenjanı pozitif bir hak olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak bu hak, daha önceki bölümde ele alınan, Yunanistan için bağlayıcılık arz eden, çift veya çok taraflı imzalanmış bir uluslararası bağıt çerçevesinde sağlanmamıştır. Yunanistan, sırf üniversitelerinde azınlık öğrencisi olmaması nedeniyle "AB'ye göstermelik" olarak nitelendirilebilecek bu yasayı, 1995 yılında çıkarttığı gibi, istediği zaman yürürlükten kaldırabilecektir.

Batı Trakya Türk Azınlığı, bu tür tek taraflı olarak çıkartılan yasalardan çok, Yunanistan'ın uymakla yükümlü olduğu anlaşmalar gereği elde ettiği hakların verilmesini istemektedir. Azınlığın, yaşadığı tarihsel süreç içerisinde, bunun dışında Yunanistan'dan talep ettiği başka herhangi bir husus olmamıştır.

[682] Hülya Emin ile 15 Temmuz 2006 tarihinde yapılan mülakat.
[683] İ.Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde yapılan mülakat.

5. Diğer Sorunlar

Türkiye ile Yunanistan arasında sadece Kıbrıs, Ege ve Azınlıklar sorunu yoktur. Bugün Yunanistan, Türkiye ile ilişkilerinde sorun olarak kabul etmese de Türkiye açısında mesele teşkil eden başka problemler de vardır. Kıbrıs, Ege ve Azınlıklar kadar çetrefilli olmasa bile, Ankara açısından önemli ve çözüm bekleyen bu meselelerin, "Yunanistan'ın, Türkiye Aleyhine Faaliyet Gösteren Terör Örgütlerine Verdiği Destek", "Yunanistan'ın, İlişkileri Avrupa Birliği Platformuna Taşıması", "Etkin Yunan Lobisi ve Türkiye Aleyhtarı Faaliyetleri" ve "Yunanistan'ın Türkiye'ye Yönelik Kurmaya Çalıştığı İttifaklar ve Güttüğü Hasmane Tutum" olduğunu söylemek mümkündür.

5.1. Yunanistan'ın Türkiye Aleyhine Faaliyet Gösteren Terör Örgütlerine Verdiği Destek

Yunanistan, kurulduğu günden bu yana, Türkiye'yi, toprak bütünlüğüne en büyük tehdit ve bölgedeki etkinlik paylaşımı konusunda da en büyük rakip olarak görmektedir. Tehdit olarak görmesi kapsamında, kendinden coğrafi olarak büyük ve güçlü olan bu komşusunun, Megali İdea gibi tarihsel ihtiraslarının da etkisiyle, bölünerek veya başka yollarla küçülmesini ve gücünü yitirmesini arzulamaktadır.

Bölgedeki etkinlik ve lider devlet olma yolunda ise, Türkiye'nin, genellikle iç veya başka meselelerle uğraşarak, tüm gücünü ve dikkatini bu yöne kaydırmasını hedeflemektedir.

Yunanistan, bu iki husus doğrultusunda, Türkiye'nin aleyhine olabilecek, her türlü girişime, doğrudan veya dolaylı olarak ya katılmış ya da destek vermiştir. Bu çerçevede, Yunanistan'ın, Türkiye'nin bölünmesi maksadıyla kurulan terör

örgütlerine verdiği destek 1990'ların sonu değil, Ankara'nın uluslararası ilişkilerinde bu sorunla yüzleşmeye başladığı, 1980'li yılların[684] başına tekabül etmektedir.

Atina, ilk olarak, 1970'lerin başından itibaren Türkiye'ye karşı silahlı eylemlere girişen[685] Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu (ASALA) teröristlerine destek olmuş ve Yunanistan'da rahatça barınmalarını sağlamıştır.[686]

1983 yılı Temmuz ayında ikiye bölünen örgütün Agop Agopyan Grubu, Lübnan'ı terk etmek zorunda kalmış ve Yunanistan'a yerleşmiştir.[687] Örgütün lider kadrosunda yer alan ve en önemli isimleri arasında gösterilen Agop Agopyan'ın, 1986 yılında Atina'da öldürülmesi, Yunanistan'ın örgüte verdiği desteğin en güzel örneğidir.[688]

ASALA'nın yoğun faaliyet alanları arasında, ABD, Kanada, Suriye ve İran gibi ülkeler olmakla birlikte Yunanistan ve GKRY de bulunmaktadır. Örgüt, Yunanistan'daki faaliyetleri çerçevesinde, 31 Temmuz 1980 tarihinde, Atina Büyükelçiliği'nde görevli İdari Ataşe Galip Özmen'i, kızı Neslihan Özmen ile birlikte öldürmüştür.

Ermeni terör örgütünün, Yunanistan'ın Engina Adası'nda gizli bir üssünün olduğu, aynı zamanda burada PKK terör örgütü mensuplarının, Matafias soy isimli Yunanlı subay tarafından eğitildiği de mevcut iddialar arasındadır.[689] Ayrıca,

---

[684] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.125.
[685] Çağrı Erhan ve Ömer Kürkçüoğlu, "1980-1990 Orta Doğuyla İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-II, İstanbul, İletişim Yayınları, II.Baskı, 2002, s.150.
[686] Güler, **Sorun Olan Yunanlılar…,** s.214.
[687] Forsnet İnternet Sitesi, Ermeni Sorunu, İddialar-Gerçekler, ASALA(Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu), (Yayınlanma tarihi bulunmamaktadır) (Bakılan tarih: 10 Temmuz 2006) http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/teror/asala.html
[688] Tuncay Özkan, **Milli İstihbarat Teşkilatı, MİT'in Gizli Tarihi,** İstanbul, Alfa Yayınları, No:1318, 8.Baskı, Kasım, 2003. s.299.
[689] Forsnet İnternet Sitesi, Ermeni Sorunu, İddialar-Gerçekler, Şehit Diplomatlar, (Yayınlanma tarihi bulunmamaktadır) (Bakılan Tarih: 10 Temmuz 2006) http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/teror/asala.html

Türkiye'den toprak talebinde bulunan, pek çok Ermeni derneği de Yunanistan'da hala özgürce faaliyet yürütebilmektedir.[690]

Ankara açısından, Türk-Yunan ilişkilerinde, terör örgütlerine sağlanan kolaylıklar ve sunulan imkanlar önemlidir. Çünkü iki ülkenin hem deniz, hem de kara sınırı mevcuttur. Biraz daha açmak gerekirse, ülkeye yapılacak bir saldırı sonrasında destek çıkan diğer tarafa kaçmak rahat ve kolaydır.[691] 1997 yılında Türk istihbarat birimleri yaptıkları çalışmalar sonucunda, bölücü terör örgütü PKK'nın militanlarından, Yunanistan'a geçişlerde çok daha kolay oluşu nedeniyle Ege Bölgesi'ni kullanmalarının istediğini tespit etmişlerdir.[692] Bu çerçevede, Türkiye'nin turistik yerlerinde yaşanan patlamalar ve Ege kıyılarında zaman zaman meydana gelen orman yangınları dikkat çekicidir.

PKK terör örgütü elebaşısı Abdullah Öcalan'ın, Kenya'daki Yunanistan Büyükelçiliği'nde bir müddet saklandıktan sonra, 16 Şubat 1999 tarihindeki yakalanışı, Yunanistan'ın PKK'ya verdiği açık desteği gözler önüne sermektedir.[693]

Yunanistan, ASALA örneğinde olduğu gibi, PKK'ya da 1980'li yılların başında destek vermeye başlamıştır.[694] İlk etapta bu ilişki, sempati şeklinde cereyan etmişse de ilerleyen süreçte bire bir temas halini almıştır. Yunanistan'ın verdiği desteği, PKK'nın, bir dönem üssü ve okulu olarak nitelendirilen Beka Kampı'na, Yunanlı yetkililerin düzenledikleri ziyaretler, PKK'nın siyasi faaliyetlerine Yunanistan'ın zemin hazırlaması ve örgüte lojistik destek vermesi ile Lavrion gibi çeşitli kamplarda PKK'lı teröristlerin eğitilmesi şeklinde, üç yönlü olarak incelemek mümkündür.

---

[690] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.402. (Ek-6)
[691] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.127.
[692] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Bölücü Örgüt Güzergah Değiştirdi", Edirne, 07 Aralık 1997, Saat: 09.42, Sayı: AA4480.
[693] Tuncay Özkan, **Operasyon,** İstanbul, Doğan Kitap, I.Baskı, Şubat, 2000, s.192.
[694] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** ss.127-128.

Abdullah Öcalan, yakalandıktan sonra İmralı'daki ilk ifadelerinde, 1988 yılında, Yunanlı PASOK Milletvekili Kostas Badouvas'ın, gazetecilerden oluşan bir heyetle birlikte kendisini ziyaret ettiğini ve Yunanistan ile PKK arasındaki ilişkinin böylece başlamış olduğunu dile getirmiştir.[695]

PKK ile doğrudan ilişkinin, Andreas Papandreou Başbakanlığı'ndaki PASOK Hükümeti yıllarında başlamasını, Papandreou'nun, Türkiye'ye karşı yürüttüğü hasmane politikaya[696] bağlamak mümkündür.

Ancak söz konusu ilişki, 1990 yılında kurduğu kısa ömürlü hükümette, Türk-Yunan ilişkilerine yönelik ılımlı tavrı ile gündeme gelen, Yeni Demokrasi Partisi Lideri Konstantinos Mitsotakis döneminde de devam etmiştir. Konstantinos Mitsotakis'in iktidara gelmesiyle birlikte, Yunanistan'ın bu yöndeki politikasına son verileceği umulmuş, ancak ilerleyen süreçte değişen herhangi bir şeyin olmadığı görülmüştür.

1991 yılı Ekim ayında, Yeni Demokrasi Partisi milletvekili Mihalis Galenianos, Yunanlı parlamenterlerden Eleftherios Verivakis, Dimitris Vounatsos, Elizabeth Papazoi ve üç Yunanlı gazeteciyle birlikte Beka Kampı'na giderek Abdullah Öcalan ile görüşmüştür.

1993 yılı Şubat ayında, PASOK milletvekilleri ve Atina Başpiskoposu temsilcisi, Belçika'da kurulan sözde Sürgündeki Kürt Parlamentosu'nu ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaret sırasında, BM'ye Türkiye'nin Kürt insan haklarını ihlal ettiği yönünde bir dilekçe sunmuşlardır.[697]

Yunan Parlamentosu Birinci Başkan Yardımcısı Panagiotis Sgourides başkanlığında, milletvekilleri Hatzidimitriou, Dimitrios Vounatsos, Leonardo

[695] Özkan, **Operasyon,** s.234.
[696] Fırat, "1980-1990 Yunanistan'la…", ss.102-112.
[697] Cem Başar, **The Terrorism Dossier & Greece II,** Lefkoşa/KKTC, International Affairs Agency, 1996, ss.35-37.

Hatziandreou, İoannis Stathopoulos, Maria Mahera ve Kostas Badouvas'tan oluşan bir heyet, 14 Haziran 1995 tarihinde, Beka Kampı'na giderek Abdullah Öcalan'ın misafiri olmuşlardır.[698] Karma Parlamento heyeti, burada yaptığı açıklamada, Yunanistan Meclisi'ni temsil ettiklerini ve PKK'yı siyasi parti olarak tanıdıklarını ifade etmişlerdir.[699] 1997 yılında, yine Panagiotis Sgourides başkanlığında bir başka heyet de Abdullah Öcalan'ı aynı kampta ziyaret etmiştir.[700] Bu süreçteki Yunanlı parlamenterlerin ziyaretlerinin yanı sıra, Yunanlı generaller de Beka Vadisi'ne gitmişlerdir.[701]

Yunanistan, terör örgütünün faaliyetleri için Atina'da özgür bir zemin hazırlamaktan çekinmemiştir. PKK, bu çerçevede, "Kürt insanının ezildiği, işkence gördüğü" yalanına sarılarak çeşitli yardım kampanyaları düzenlemiştir. Abdullah Öcalan, yakalandıktan sonra İmralı'da verdiği ilk ifadelerinde, Yunanistan'da bulunan PKK temsilcisi Ayfer Kaya'nın, yardım kampanyası başlattığını, kilise ve Yunan halkından para toplandığını, söz konusu paralarla, daha sonra Türk Güvenlik Kuvvetleri'ne karşı kullanılacak Strella Füzeleri'nin alındığını söylemiştir.[702]

Yine bu süreçte PKK'lılar, Yunanistan'dan açık olarak maddi devlet desteği de almışlardır. 1992 yılı Ocak ayında, Dışişleri Bakanı Andonis Samaras, "Kürt Kültürü'nün Geliştirilmesine Yönelik Hükümet Programı" çerçevesinde, 33 Kürt öğrenciye burs verileceğini belirtmiştir.

PKK'nın siyasi kanadı ERNK, 30 Mart 1992 tarihinde, Yunan siyasi parti temsilcileri ile Atina'da bir toplantı yapmış ve katılan parti temsilcileri Yunanistan'ın PKK'ya her türlü yardımı sağlayacağını duyurmuşlardır.[703] ERNK, Yunanistan sınırları içerisinde, hiçbir engellemeyle karşılaşmadan özgürce faaliyetlerini

[698] Özkan, **Operasyon,** s.26.
[699] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.255. (Türk Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi'nden aktarma)
[700] Özkan, **Operasyon,** s.26.
[701] Başar, **The Terrorism Dossier…,** s.53.
[702] Özkan, **Operasyon,** s.234.
[703] Başar, **The Terrorism Dossier…,** s.37.

yürütebilmiştir. Türkiye'nin Urumiye Başkonsolosluğu'na, 1997 yılında teslim olan PKK'lı Şeref Kılıç, ifadelerinde; "Yunanistan'da ERNK kartı ile tüm zorlukların aşıldığını" dile getirmiştir.[704]

Atina'da, 01 Mayıs 1998 tarihinde, PKK bürosu açılmış ve Yunanlı parlamenterler de bu açılışa katılmışlardır.[705] Yine Abdullah Öcalan, ifadelerinde, 1994 yılında PKK'nın Yunanistan'daki kamplarının açıldığını, Lavrion kampında, gençlere yönelik ideolojik eğitim verildiğini, Dimitri Elen Kampı'nda ise bomba eğitimi yaptırıldığını belirtmektedir.[706]

Türkiye, Yunanistan'ın bu faaliyetlerini uluslararası kamuoyuna duyurmuş ve Atina'yı müteaddit defa protesto etmiştir.[707] PKK'nın uluslararası camiada taraftar kaybetmesiyle birlikte, Yunanistan ilk olarak bu desteği inkar etmiş, akabinde PKK militanlarını özgürlük savaşçısı olarak lanse etmeye çalışmıştır.[708]

Yunanistan, terör konusunda ABD ve AB ülkelerinin dikkatini çekmesi sonrasında bu faaliyetleri GKRY'ye kaydırmıştır.[709] Abdullah Öcalan'ın yakalanması sırasında üzerinde, Lazaros Mavros adına düzenlenmiş GKRY pasaportu bulunması şansa değildir.[710]

Yunanistan, ASALA ve PKK'nın yanı sıra, Türkiye'de faaliyet gösteren aşırı sol terör örgütlerine de yardım ve yataklık yaparak destek olmuştur.[711] Ayrıca, Yunanistan'da görev yapan Türk diplomatlar da Yunanistan kaynaklı terör tehdidiyle

[704] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "İran'da Teslim Olan PKK'lı", Ankara, 25 Aralık 1997, Saat:14.13, Sayı: AA8667.
[705] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** ss.128-129. (01 Mayıs 1998 tarihli Milliyet gazetesi sayfa 17'den aktarma)
[706] Özkan, **Operasyon,** s.234.
[707] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Dışişleri Bakanlığı, Yunanistan ile Terör Örgütü Arasındaki İlişkiyi 'Yunanistan ve PKK Terörü' Kitabıyla Gözler Önüne Serdi", Ankara, 03 Mart 1999, Saat: 13.00, Sayı: AA1355.
[708] Işıklar, **Ege'de Casus…,** ss.278-280.(03 Ekim 1997 tarihli Eleftherotipia ve Eksusia Gazeteleri'nden aktarma)
[709] Başar, **The Terrorism Dossier…,** s.13.
[710] Özkan, **Operasyon,** ss.86-87.
[711] Başar, **The Terrorism Dossier…,** ss.118-119.

karşı karşıya kalmışlar ve 1991 yılında Atina Büyükelçiliği Basın Ataşesi Çetin Görgü, 1994 yılında Büyükelçilik Müsteşarı Haluk Sipahioğlu, 17 Kasım terör örgütü tarafından öldürülmüştür.[712]

5.2. Yunanistan'ın İlişkileri Avrupa Birliği Platformuna Taşıması

Yunanistan, AB'ye üyelik arayışları içerisinde olan Türkiye'ye karşı, birlik mensubu olmanın sağladığı avantajları kullanma düşüncesinden hareketle, Ankara ile arasındaki sorunları AB platformuna taşımayı amaçlamaktadır. Yani Atina, iki ülke arasında mevcut sorunları, Türkiye ile AB meselesi gibi lanse etme ve bu temelde çözüm yoluna gitme peşindedir. Ayrıca, AB üyeliğini, birliğe adaylık sürecinde bulunan Türkiye'ye karşı bir koz olarak görmekte ve bunu zaman zaman kullanmaktan da çekinmemektedir.

Andreas Papandreou, 1981-1990 yılları arasındaki iktidarında, PASOK Hükümeti'nin dış politikasını "Türk Tehdidi" eksenine oturtmuştur.[713] Yunanistan, bu dönem içerisinde, 1983 Limni Meselesi[714] ve 1987 yılında yaşanan Kıta Sahanlığı gibi, Türkiye ile mevcut krizlerle bire bir yüzleşmiş, ancak NATO çerçevesinde ABD ve AB'nin varlığını hep arkasında hissetmek istemiştir.[715]

Yeni Demokrasi Partisi, 1990-1993 yılları arasındaki kısa hükümeti döneminde, Türkiye ile diyalog arayışları içerisine girmiş, ancak bu arayışlar, 1993 yılında Andreas Papandreou başkanlığındaki PASOK'un tekrar iktidar olmasıyla son bulmuştur. Andreas Papandreou, 1996 yılına kadar sürecek Başbakanlığı döneminde de, "Türk Tehdidi" söylemini yeniden benimsemiş ve böylelikle iki ülke arasındaki ilişkileri gergin tutmuştur.

---

[712] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.129.
[713] Fırat, "1980-1990 Yunanistan'la…", s.104 ve s.110.
[714] Limni Adası'nın, 1983 Eylül ayında yapılacak olan NATO tatbikatına dahil ettirilmek istenmesi. Bkz. Fırat, "1980-1990 Yunanistan'la…", s.109. ve Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.69.
[715] Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.245. Andreas Papandreou'nun, 1981 yılında iktidara gelirken NATO ve AT gibi ittifaklara karşı olduğunu defalarca yinelemesine rağmen, Yunanistan'ın 1980 yılında NATO'nun askeri kanadına dönüşüne ses çıkartmaması bu sebepledir.

1996 yılında Andreas Papandreou'nun ölümü sonrasında Başbakan olan Kostas Simitis, selefinin Türkiye'ye yönelik dış politika söyleminin Yunanistan'ı AB içinde sıkıntıya düşürdüğünü ve bu temelde silahlanmaya yapılan yatırımların ülke ekonomisine ağır darbe vurduğunu görmüş ve bu politikayı değiştirme kararı almıştır.

Kostas Simitis bu kararla, Yunanistan'ı AB içinde ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan güçlü bir konuma taşımayı hedeflemiştir.[716] Yani, birlik içerisinde Yunanistan'ın daha fazla söz sahibi ve karar verici olması amaçlanmıştır. Bu politikanın bir gereği olarak, ilk etapta Kardak Kayalıkları sorununa rağmen, Türkiye ile ilişkilerde tansiyonun düşürülmesi ön görülmüş ve ilerleyen süreçte Türk-Yunan ilişkilerinin AB platformuna taşınarak, bundan böyle Türkiye-AB meselesi gibi algılanması ve çözümün de bu platformda sağlanması yoluna gidilmiştir. Yunanistan'ın, benimsediği bu politikanın, Kostas Simitis'in yeni yaklaşımıyla başladığını söylemek mümkündür.

Kostas Simitis kitabında, Başbakanlıkta kaldığı sekiz yıllık dış politikasının temel ekseninin, Türk-Yunan ilişkilerinin Türkiye-AB ilişkileri çerçevesine yerleştirilmesi olduğunu vurgulamakta ve hatta 2004 yılında iktidara gelen Yeni Demokrasi Partisi'ni bu başarıyı ve anlayışı terk etmekle eleştirmektedir.[717]

Bu düşünce, Yunan basınında da geniş yer bulmuş ve yayımlanan pek çok makalede, Türk-Yunan sorununun Türkiye-AB meselesi olarak algılanması gerektiği vurgulanarak, Yunanistan'ın bu yönde diplomatik girişimlerine devam etmesi tavsiye edilmiştir.[718]

Yunanistan'ın bu anlayışı, ilk meyvelerini, Kardak Kayalıkları krizi sonrasında vermiştir. Mesele, iki ülke arasında cereyan etmiş, ancak AB Konseyi ve Parlamentosu "Türkiye'yi bunalımdan sorumlu taraf" olarak gösteren kararlar

[716] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", s.463.
[717] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** s.661.
[718] Işıklar, **Ege'de Casus…,** ss.291-292. (25/10/2004 tarihli Apoyevmatini ve 04/11/2004 tarihli Kathimerini gazetelerinden aktarma)

almışlardır. Alınan bu kararlar, AB'nin bundan böyle Türk-Yunan ilişkilerinde taraf olacağının da sinyallerini vermiştir.[719]

İlişkiler, AB Komisyonu'nun, 16 Temmuz 1997 tarihinde, üyelik öncesi stratejisine temel teşkil etmek üzere açıkladığı, bir grup öneriden oluşan Gündem 2000'de (Agenda 2000) de, Türkiye'nin sınır sorunlarını çözmesi yönünde yer almıştır.[720]

1997 Aralık ayı Lüksemburg Zirvesi'nde, GKRY'nin adaylığı yönündeki karar, Kıbrıs meselesini AB zeminine oturtmuştur. Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'ın, zirveye yönelik eleştirileri arasında bulunan *"Hükümetimiz, gerek Kıbrıs gerekse Yunanistan'la ilişkiler konusunu bundan sonra AB ile görüşmeyecektir"*[721] ifadeleri bunun en güzel göstergesidir.

Helsinki Belgesi'yle de, Ege Denizi kaynaklı sorunlar Türkiye'nin AB süreci ile bağlantılandırılmıştır.[722] AB'nin, Türk-Yunan uyuşmazlığına, doğrudan taraf olması, Yunanistan'ın, Türkiye'nin AB sürecinde ağırlığını koyduğunu göstermektedir. Kostas Simitis'in, yeni vizyon, çerçevesinde uygulamaya koyduğu bu politikanın başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak asıl nokta, Türkiye'nin hararetli bir şekilde AB'ye üye olma isteğidir. Bir anlık, Türkiye'nin AB sürecinden vazgeçtiği düşünülecek olursa, Yunanistan, bu kozu kullanmakta ciddi anlamda zorlanacağı açıktır. Yani, Yunanistan'ın bu başarısının büyük payının, Türkiye'nin adaylık arzusundan kaynaklandığını söylemek yanlış değildir. Ayrıca, AB'nin de bu sorunları benimsemiş tavırları göz ardı edilmemelidir.

Türkiye, genelde Yunanistan ve özelde AB'nin, Atina'yı kucaklayarak arkasına gizleyen bu tutumunu pek çok kez protesto etmiştir. Dönemin

[719] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.122. ve s.201.
[720] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.120.
[721] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Bakanlar Kurulunda AB Kararı Değerlendirildi", Ankara, 14 Aralık 1997, Saat: 17.05, Sayı: AA0287.
[722] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", ss.479-480.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Fransa gezisini değerlendirdiği basın açıklamasında;

> *"Yunanistan ipoteğine girmiş bir Avrupa kabul edilemez, eğer Avrupa Yunanistan'ın ipoteğine girmiş ise, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunları çözmek mümkün değildir. Çünkü Yunanistan bu sorunların çözümüne yanaşmıyor. Avrupa Yunanistan'ın arkasından çekilmelidir. Şayet, Yunanistan'ın arkasında bu şekilde görünmeye devam ederse, bu Türkiye ile Yunanistan arasında herkesin başını ağrıtacak ihtilaflara varır."*[723]

demiştir. Yunanistan, 1999 Helsinki örneğinde görüldüğü üzere, kısa bir süre içinde, kendisine hem hareket serbestisi sağlayan, hem de Ankara'yı yükümlülük altına sokan[724] bu politikanın hasılasını almış, bunun sonucunda ise insan hakları ile azınlık hakları gibi konularda, Türkiye'nin AB kriterlerini yerine getirmesi halinde adaylığa destek vereceğini açıklamıştır. Yunanistan, bu davranışıyla hem Ankara'yı karşısına almamış, hem de daha evvel arkasına gizlenen Almanya ve Fransa gibi ülkelerin siyasi oyunlarını bozmuştur.[725]

Yunanistan, bu anlayış öncesinde, Türkiye'nin AB adaylığını desteklemek bir yana, Türkiye'ye verilmesi gereken hemen hemen bütün kredi ve mali yardımları veto etmiştir.[726]

5.3. Etkin Yunan Lobisi ve Türkiye Aleyhtarı Faaliyetleri

Bugün, Yunanistan dışında, dünyanın çeşitli ülke ve şehirlerine yayılmış Yunanlıların varlığını, Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar götürmek mümkündür. İmparatorluk içerisinde, Rum tebanın denizcilik ve ticaretle

[723] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Demirel Uçakta Fransa Gezisini Değerlendirdi", Ankara, 20 Şubat 1998. Saat: 23.35. Sayı: AA7578.
[724] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.216.
[725] Işıklar, **Ege'de Casus…,** s.290.
[726] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" s.443.

uğraşması,[727] yeni yerler ve ülkelerle tanışmalarını sağlamış, bu çerçevede pek çoğu gittikleri yerlerde kalmışlardır.[728]

Yunanistan'ın 1829-1830'larda kurulması sonrasında, dönem dönem yaşadığı ekonomik sıkıntılar, ülkedeki göç kavramını, gençlerin önünde bir seçenek olarak hep canlı tutmuştur. 1890'larda baş gösteren, hatta dönemin Başbakanı Trikoupis'e ülkenin iflasını ilan ettirmenin kıyısına getiren mali buhran, pek çok Yunanlı gencin ABD'ye gitmesine neden olmuştur.

Clogg, 1890-1914 yılları arasında yaklaşık 350.000 Yunanlının göç ettiğini, çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu bu rakamın da dönemin nüfusunun altıda birini teşkil ettiğini ifade etmektedir.[729] Amerikan göç istatistikleri de, 1890-1920 yılları arasında 368.000 Yunanlının ABD'ye yerleştiğini belirtmektedir.[730]

Bugün, Yunan diasporasının kalabalık nüfusu ve etkin lobi faaliyetlerinin gücü işte bu temelden kaynaklanmaktadır. Yunanistan, ekonomik krizlerde diasporanın sağladığı yardımların yanı sıra, uluslararası ilişkilerinde de lobi faaliyetlerinden yararlanmayı bilmiştir. Özellikle, Türkiye ile mevcut meselelerinde, propaganda çalışmaları bağlamında diasporanın yürüttüğü lobi faaliyetinden ciddi anlamda istifade etmiştir.

Bu çerçevede, 1983 yılında Atina'da, bugün 70 memurun görev yaptığı, diasporadaki Yunanlılarla ilgili bir Genel Sekreterlik oluşturulmuştur.[731] Ayrıca, 1995 yılında, Cumhurbaşkanı'nın bir kararnamesiyle, diasporadaki Yunanlıların temsilcisi olma iddisında bulunan Dünya Hellenler Konseyi(Simvoulio Apodimou Ellenismou)

---

[727] Tayfur, "Akdeniz'de Bir Adanın…", s.16.
[728] Akalın, **Ede'de Bahar…,** s.191.
[729] Clogg, **Modern Yunanistan…,** s.93.
[730] Faruk Şen, "Amerika'da Türkler, Yunanlılar, Ermeniler", **Cumhuriyet,** 20 Ağustos 2006, s.9.
[731] General Secretairat for Greeks Abroad, About the General Secretariat for Greeks Abroad, Athens, (Site Yayınlanma Tarihi Bulunmamaktadır). (Resmi internet sitesi - Bakılan Tarih: 15 Temmuz 2006) http://www.ggae.gr/gabroad/default.en.asp

kurulmuştur. Bu oluşum, Yunanistan dışındaki tüm Yunan örgütlerini bir çatı altında toplamayı amaçlamaktadır.[732]

Yunan diasporasının etkin olarak ABD, Avustralya ve Almanya ile İngiltere gibi çeşitli Avrupa ülkelerinde yaşadığını söylemek mümkündür. Ancak, lobi faaliyetlerinin Avustralya'da da yapılmasına rağmen, Kanbera'nın konumunun Washington ile kıyaslanamayacağı temelinde, ABD'deki faaliyetlerin Yunanistan için daha fazla önem gösterdiği bir gerçektir.

ABD'deki, lobi faaliyetlerinde son derece etkin ve güçlü olan, ayrıca Türkiye karşıtı girişimlerde de bulunan iki cemiyetten bahsetmek mümkündür. Bunlar, American Hellenic Educational Progressive Association (AHEPA) ve American Hellenic Institute (AHI)'tur.[733]

AHI, ABD'deki diğer Yunan örgütleriyle birlikte hazırladığı, "2006 Greek American Policy Statements" isimli raporunu, 24 Mayıs 2006 tarihinde, ABD Başkanı George W.Bush'a sunmuştur. Söz konusu raporda özetle, Yunanistan-ABD ilişkilerinin yanı sıra, Kıbrıs'ın ABD için öneminden de bahsedilmekte ve Kıbrıs meselesi ile Ege, Akdeniz ve Kafkaslar'daki tüm problemlerin Türkiye'den kaynaklandığı, Türkiye'nin Müslüman ülkeler değil, hiç kimseye model oluşturamayacağı, ABD'ye Irak operasyonları sırasında sınırlarını açmaması nedeniyle güvenilmez bir ittifak olduğu gibi hususlar yer almaktadır.[734]

AHI'nin bu raporu şüphesiz ilk değildir. Fener Rum Ortodoks Patriği'nin dini özgürlüklerinin kısıtlandığı yönünde ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasına ilişkin çeşitli raporlar daha önce de hazırlamıştır.

---

[732] S.Gülden Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası: Güç Tehdit ve İttifaklar,** Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi(SAEMK), Araştırma Projeleri Dizisi 7/2001, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001, s.45.
[733] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.130.
[734] The Hellenic News of America, AHI Transmits 2006 Greek American Policy Statements to President George W.Bush, Havertown PA, 2006. (Bakılan Tarih: 15 Temmuz 2006) http://www.hellenicvews.com/readness.html?newsid=5254&lang=US

AHI ve AHEPA gibi lobiler, ABD yöneticilerinin, oy kaygısı nedeniyle, ABD'nin Türk-Yunan ilişkilerine bakış açısında önem verdikleri kuruluşlar olmuşlardır. Hatta özellikle seçim dönemlerinde bu önemleri daha da artmıştır.[735]

Öte yandan, 1988 yılındaki Demokrat Parti Başkan Adayı Michael Doukakis'in Yunan kökenli olduğu düşünülürse, Yunanlıların ABD toplumunda geldikleri kültür ve ekonomik seviyenin hayli yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Şüphesiz M.Doukakis, seçimleri kazanmış olması halinde ABD'nin çıkarlarına rağmen Yunanistan'ı kollayacak değildir. Ancak bu noktada, Yunan kökenlerinden vazgeçmemiş ve sürekli canlı tutmuş olması önemlidir.[736]

Lobilerin yanında, ABD'deki Ortodoks Kilisesi'nin de önemi ve etkisi büyüktür. Kilise, dernek üyesi Yunanlılara milliyetçi duyguları aşılamada katalizör rolü oynamaktadır.

1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekatı sonrası ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı ambargoda Yunan lobilerinin etkisini görmek mümkündür. Kuzey Amerika'daki Yunan Ortodoks Kilisesi, Kıbrıs konusunda duyduğu kaygıları, sürekli olarak lobilere enjekte etmiş ve lobiler de ABD yönetimi üzerindeki baskılarını arttırmışlardır. Yunan Ortodoksları Konseyi ve Kuzey ve Güney Amerika Ortodoksları Konseyi'nin, Yunan derneklerinin yetkilileri ile yaptığı 30 Temmuz 1974 tarihli toplantıda, ABD'nin Türkiye'ye ekonomik yardımı kesmesi yönünde faaliyet gösterecek bir halkla ilişkiler bürosunun kurulmasına karar verilmiştir. Ayrıca, dini ayinlerde, Türkiye'ye uygulanacak ambargoya karşı çıkan Kongre üyeleri lanetlenmiştir.

Dönem içerisinde, Ortodoks Kilisesi'nin baskısı o derece etkili olmuştur ki, 1974 Ekim ayında, Başkan Ford ve Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, Başpiskopos Iakovos'u Beyaz Saray'a davet etmek zorunda kalmışlardır.

[735] Akalın, **Ede'de Bahar…,** s.192.
[736] Akalın, **Ede'de Bahar…,** ss.194-195.

Kongre, ambargoyu yumuşatma kararı aldığında ise, Yunan dernek mensupları, kongre üyelerini telefonla arama kampanyası başlatarak, hangi yönde oy kullanacağını henüz belirlememiş üyeler üzerinde ciddi baskılar yaratmışlardır.[737]

ABD'deki Yunan lobileri, Türkiye karşıtlığı paydasında, zaman zaman Ermeni lobileri ile de ittifak kurmaktan çekinmemişlerdir.

Ancak, Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin, ABD çıkarlarında artan önemi ve Ankara'nın, Washington nezdindeki hatırı sayılır konumu, Yunan lobilerinin geçmişteki kadar etkin olmalarını engellemektedir. Diğer taraftan ABD'de yaşayan Türklerin de, lobicilik faaliyetlerini öğrendikleri ve etkin olarak kullanmaya başladıkları yadsınamaz bir gerçektir. Son yıllarda, ABD'deki Türk varlığı ve etkinliği, her geçen gün daha da büyüyerek kendini göstermektedir. Bu çerçevede, en az Yunanlılar kadar etkin, Musevi lobileri ile de stratejik ittifaklar kurulabilmektedir.[738]

5.4. Yunanistan'ın Türkiye'ye Yönelik Kurmaya Çalıştığı İttifaklar

Soğuk Savaş Dönemi sonrasında, beklenilenin aksine, Türkiye'nin mevcut jeostratejik konumunun artması,[739] Ankara'yı özellikle Balkanlar, Karadeniz, Kafkasya ve Orta Doğu'da çok yönlü ve aktif bir dış politika yürütmeye ve bu çerçevede de yeni işbirliği arayışlarına yöneltmiştir.[740]

---

[737] Uslu, **Türk Amerikan...,** ss.338-343.
[738] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.130.
[739] Gencer Özcan, "Doksanlı Yıllarda Türkiye'nin Değişen Güvenlik Ortamı", (Der.) Gencer Özcan-Şule Kut, **En Uzun On Yıl, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar,** İstanbul, Boyut Kitapları, Siyaset Yazıları Dizisi No:11, I.Basım, Kasım, 1998, s.17.
[740] Şule Kut, "Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası Dış Politikasının Anahatları" (Der.) Gencer Özcan-Şule Kut, **En Uzun On Yıl, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar,** İstanbul, Boyut Kitapları, Siyaset Yazıları Dizisi No:11, I.Basım, Kasım, 1998, s.48.

Ancak Yunanistan, Ankara'nın Balkanlardaki bu politikasının kendisine yönelik bir kuşatma harekatı olduğu duygusuna kapılarak,[741] ivedilikle bunu kırmaya ve Türkiye'nin diğer komşularıyla çeşitli anlaşmalar imzalayarak, bir yerde Ankara'nın gücünü frenlemeye çalışmıştır.[742]

Bu bağlamda, Yunanistan'ın, "Düşmanımın Düşmanı Benim Dostumdur" düşüncesinden hareketle, ilk olarak, Türkiye'nin tarihsel geçmişe dayan meseleleri bulunduğu komşularını seçerek işbirliği ve ittifak arayışlarına yöneldiğini görmekteyiz.

Atina, ilerleyen süreçte, bu anlayışla yetinmemiş ve Türkiye'nin iyi ilişkilere sahip olduğu Azerbaycan ve stratejik ortaklıkları bulunduğu İsrail gibi devletlere de eğilmiştir.

Yunanistan'ın bu politikasının, Simitis döneminde hareketlenerek ivme kazandığını söylemek mümkündür.[743] Öte yandan, Suriye gibi, Orta Doğu ülkeleriyle ise bu yöndeki ilişkiyi daha gerilere, 1980'li yılların başlarına taşımak olasıdır. Çift kutuplu dünyada Batı Bloku içerisinde yer alan Yunanistan, Kıbrıs ve Ege Denizi konularında, Türkiye karşısında çıkarlarının yeterince korunamadığı düşüncesine kapılmış ve bu doğrultuda arkasındaki desteği çeşitlendirerek kuvvetlendirmek amacıyla "Tritokosmikos" (üçüncü dünyacılık) politikası güderek Orta Doğu ülkelerine yakınlaşmıştır.[744]

Yunanistan'ın, Suriye ile dostane ilişkileri, 1981 yılında PASOK'un iktidara gelmesiyle başlamıştır. Söz konusu dönemde, Ankara ile mevcut sorunlar ve PKK'ya

[741] Thanos Ntokos, **O Geostratigikos Rolos Tis Tourkias,** Atina, Elliniko İdrima Evropaikis & Eksoterikis Politikis (ELİAMEP), Konstantinou Touriki Yayınları, Jeostratejik Çalışmalar Dizisi, 2001, s.82. (Kitabın adı: "Türkiye'nin Jeostratejik Rolü")
[742] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.244.
[743] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" s.463. ve Simitis, **Politiki Gia Mia…,** ss.158-163.
[744] Elif Bayar, **1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın Dış Politikası,** Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2003, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.112.

verilen destek, iki başkenti de Türkiye karşıtlığı ortak paydasında buluşturarak doğal müttefik kılmıştır.

Şam ile ilişkiler 1990'lı yılların ortalarında ivme kazanmış ve Suriye Dışişleri Bakanı, 02 Kasım 1995 tarihinde Yunanistan'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında askeri meseleler hariç, iki ülke arasında her türlü konuyu kapsayan bir çerçeve anlaşmasının imzalanacağı duyurulmuştur.[745]

Yunanistan Dışişleri Bakan Yardımcısı'nın, 19 Temmuz 1997 tarihindeki Suriye ziyaretinde, dostluk ve işbirliği anlaşmalarının imzalanması ön görülmüştür. Milli Savunma Bakanı Gerasimos Arsenis, 18 Haziran 1995 tarihinde Şam'ı ziyaret etmiş ve iki ülke arasında bağıt altına alınacak askeri anlaşmanın içeriğinin belirlendiği duyurulmuştur.[746]

Yunanistan, Türkiye ile İsrail arasında mevcut ittifakı, bölgeye yönelik bir tehdit olarak tanımlamış ve Arap ülkeleri nezdinde çeşitli girişimlerde bulunarak var olan tepkiyi güçlendirmeye çalışmıştır.[747]

Ancak, bu tutumuna rağmen, İsrail ile ilişki kurmaktan da geri kalmamıştır. Buna karşılık İsrail de, Türkiye ile mevcut stratejik ortaklığı temelinde Atina'yı karşısına almak istemeyerek, Yunanistan'ın açılımlarına olumlu yönde tepki vermiştir.[748] 23 Mart 1998 tarihinde iki ülke Dışişleri Bakanlıkları arasında siyasi diyalogu arttırma görüşmelerinin ikincisi tamamlanmış, 04 Kasım 1998 tarihinde, 1992 yılında yapılan kültürel işbirliği anlaşmasının devamı niteliğinde olan eğitim, kültür ve bilim protokolü imzalanmış ve 13 Ekim 1999 tarihinde de Savunma Bakanı

[745] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.255.
[746] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** ss.255-256. Ancak Köse; Yunanistan tarafından bu anlaşmanın daha sonra imzalandığının kabul edilmiş olmasına rağmen, Savunma Bakanlığı'nın hazırladığı "Beyaz Kitap" ta yer almadığını ve Suriyeli yetkililerin yaptığı açıklamalarda Yunanistan'ın bu anlaşmayı imzalamadığını belirttiklerini ifade etmektedir.
[747] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1998'i Geride Bırakırken", Atina, 24 Aralık 1998. Saat: 14.55. Sayı: AA2230.
[748] Bayar, **1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın…,** s.118.

Akis Tsohatzopoulos'un ziyareti sırasında, 1994 yılında imzalanan savunma ve işbirliği anlaşmasının kapsamı genişletilmiştir.[749]

Yunanistan, İran ile ciddi anlamda işbirliği arayışları içerisindedir. Ancak İran'ın bugünkü konumu, NATO güvenlik şemsiyesi altına yer alan Atina'yı frenlemektedir. Dönemin Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos'un, 1996 yılında gerçekleştirdiği İran seyahati ile Yunanistan, İran ve Ermenistan arasındaki üçlü işbirliğinin ilk temelleri atılmış,[750] 05 Aralık 1996 tarihinde, Yunanistan, İran ve Ermenistan arasında haberleşme, turizm, sanayi, teknoloji transferi, ticaret ve enerji konularında komiteler kurulması kararlaştırılmıştır. Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos, 21 Ağustos 1996 günü yaptığı açıklamada, Yunanistan, İran ve Ermenistan arasındaki işbirliğinin arttırılması için gayret gösterileceğini söylemiştir.[751] Bu çerçevede, İran Dışişleri Bakanı Kemal Harrazi, 1997 Aralık ayında Atina'yı ziyaret etmiş ve İran, Yunanistan ve Ermenistan Dışişleri Bakanları arasında ekonomik, ticari ve iletişim alanlarında işbirliğini öngören ilk üçlü toplantıya katılmıştır.[752] Ayrıca, Yunanistan Kalkınma Bakanı Vasso Papandreou da, 1998 yılı Kasım ayında Tahran'ı ziyaret etmiş[753] ve teknoloji alanında ortaklık, bilgi alışverişi, eğitim toplantıları ile bilim fuarlarının düzenlenmesi hususlarında işbirliği muhtıraları imzalanmıştır.

1999 yılında, iki ülke arasında, Cumhurbaşkanı ve bakanlar seviyesinde çeşitli ziyaretler gerçekleştirilmiş, Yunanistan, İran ile Avrupa arasında adeta bir köprü vazifesi rolüne soyunmuştur.[754]

Kafkasya, 1990'larla birlikte, bölgedeki petrol ve doğal kaynak rezervleri temelinde[755] güç mücadelesinin merkezi haline gelmiş,[756] Türkiye'nin bu bölgede söz sahibi olma arayışları da Yunanistan'ı kuşkusuz bu alana çekmiştir.

---

[749] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.254.
[750] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.131.
[751] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.256.
[752] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "İran Dışişleri Bakanı Yunanistan'a Gitti", Tahran, 22 Aralık 1997. Saat:10.19, Sayı: AA5923.
[753] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.59.
[754] Bayar, **1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın…,** s.117.

Türkiye'nin, tarihten kaynaklanan Ermeni söylemleri çerçevesindeki Erivan ile ilişkileri, Yunanistan'ı, Suriye ile olduğu gibi Ermenistan'la da doğal ittifak konumuna sokmaktadır. Yunanistan, Ermenistan'ın bağımsızlığını, 31 Aralık 1991 tarihinde kabul etmiş ve 1993 yılında Erivan'da temsilcilik açmıştır.[757] İki ülke arasında, 17 Haziran 1996 tarihinde dostluk ve işbirliği anlaşması imza altına alınmış ve savunma ve işbirliği anlaşması da, 18 Haziran 1996 tarihinde Atina'da imzalanmıştır.[758]

Yunanistan; Ermenistan ve Gürcistan'ı, Kafkasya'ya açılan kapı olarak nitelendirmiş, Ermenistan'ın yanı sıra Gürcistan ile de iyi ilişkiler tesis etmeyi hedeflemiştir. Bu çerçevede, 01 Ağustos 1995 tarihinde Tiflis'te temsilcilik açmış, dönemin Cumhurbaşkanı Edward Shervardnadze'nin 1997 yılı Eylül ayındaki Atina ziyareti sırasında dostluk ve işbirliği anlaşması imzalanmıştır.[759]

Yunanistan Savunma Bakanı Akis Tsohatzopoulos, 1998 yılında Tiflis'e resmi bir ziyarette bulunmuş ve yaptığı açıklamalarda, Gürcistan Silahlı Kuvvetleri'nin askeri ve teknik yönden gelişimi ile askeri eğitim konusunda yardım edileceğini, Atina'nın Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne üyeliğini destekleyeceğini, iki Ortodoks ülke arasındaki ilişkilerin daha da geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.[760]

Savunma Bakanı'nın açıklamaları çerçevesinde, Atina'nın, bölgede etkin rol alabilmesi amacıyla, demokrasiye henüz geçmiş ve yönlerini Batı'ya çevirmiş bu ülkelere karşı AB üyeliği kozunu kullanarak işbirliğine heveslendirme peşinde olduğu görülmektedir.

---

[755] Necdet Pamir, "Orta Asya ve Kafkasya'da Güvenlik Arayışları Sürecinde Bölgedeki Enerji Kaynaklarının Rolü", (Ed.) İdris Bal, **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası,** Ankara, Ankara Global Araştırmalar Merkezi Yayınları, Genişletilmiş III.Baskı, Nisan, 2006, ss.535-563.
[756] Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri,** (Çev.) Yelda Türedi, İstanbul, İnkilap Kitabevi, 2005, ss.51-87.
[757] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.57.
[758] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.252.
[759] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** ss.249-250.
[760] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Savunma Bakanı Tiflis'te", Tiflis, 06 Mart 1998, Saat: 16.20 Sayı: AA5657.

Yunanistan, Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini kırmak amacıyla, Ankara'nın son derece iyi ilişkiler içerisinde olduğu Azerbaycan'la da yakınlaşma içerisine girmiştir. 11 Nisan 1997 tarihinde, Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos'un Bakü ziyareti sırasında, konsolosluk ve kültürel işbirliği anlaşması imzalanmıştır.[761]

Savunma Bakanı Akis Tsohatzopoulos'un, 1997 Temmuz ayında bölge ülkelerini ziyareti sırasında Azerbaycan'a da uğraması sonrasında, Bakü Büyükelçisi Georgios Zoes, Yunanistan Savunma Bakanlığı'nın, Azerbaycan Savunma Bakanlığı'na, iki ülke arasında askeri işbirliğine ilişkin bir anlaşma tasarısı sunduğunu, tasarının Ermenistan ve Gürcistan'la imzalanan bağıtlarla aynı nitelikte olduğunu, askeri, sanayi ve eğitim kadrolarının hazırlanması ile NATO Barış İçin Ortaklık (BİO) çerçevesinde ortak tatbikatları öngördüğünü belirterek, Ermenistan ile yapılan anlaşmanın Azerbaycan'a yönelik unsurlar içermediğini vurgulamıştır.[762]

Yunanistan, bölge ülkeleriyle ilişkilerini daha ileri götürerek Özbekistan'ın da Atina için önem arz ettiğini duyurmuştur. Yunanistan Savunma Bakanı Akis Tzohatzopoulos, 1998 Kasım ayında Özbekistan'ı ziyaret etmiş ve iki ülke arasında savunma işbirliği ve subayların karşılıklı eğitimlerini ön gören anlaşma taslağı imzalanmıştır. Ayrıca, İslam Kerimov'un, 1997 yılındaki ziyaretine karşılık olarak, Yunanistan Cumhurbaşkanı'nın da 1999 yılı Mart ayında Özbekistan'a gideceği açıklanmıştır.[763]

Atina'nın, Kafkasya ülkeleriyle kurduğu bu ilişkilerde Rusya, şüphesiz mihenk noktasını oluşturmaktadır. Çünkü Yunanistan, Rusya'nın bölgede hala etkin olduğunu görmekte ve eski süper güç ile irtibatını bu temele dayandırarak bölgesel çıkarlarını Moskova ile paralel konuma getirmeye çalışmaktadır.[764] İki ülke arasında, 1993 yılı Haziran ayında "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması", 1995 yılı Aralık ayında

[761] Köse, **Yunanistan ve Bitmeyen…,** s.249.
[762] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan'ın Kafkasya Politikası, Yunanistan Azerbaycan'a Askeri İşbirliği Önerir", Bakü, 17 Ocak 1998, Saat: 16.36 Sayı: AA4379.
[763] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "İstikrarsız bir bölgede bulunan Özbekistan, Yunanistan için önemlidir." Taşkent, 20 Kasım 1998, Saat: 17.24 Sayı: AA4758.
[764] Bayar, **1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın…,** s.122.

"Yasal Çerçeve Protokolü" imzalanmış, Selanik, San Petersburg ve Novorossisk'te karşılıklı konsolosluklar açılmıştır.[765]

Yunanistan, bölgeye yönelik politikalarında çok hassas bir tutum izlemektedir. Bölgedeki ülkelerarası ilişkilere özenle dikkat etmekte ve bu hususları gözeterek rol almaya çalışmaktadır. Rusya ile ilişkilerinde, çıkarların aynı paralelde olduğu savunulmakta, Ermenistan'la iyi ilişkileri olmasına karşın, Azerbaycan ile temaslarında, Erivan'la mevcut irtibatının Bakü'ye yönelik olmadığı hararetle vurgulanmaktadır.

Ayrıca, belirtilen dış politika atağı ile Yunanistan'ın oluşturulmaya çalıştığı ittifaklar sadece, Orta Doğu ve Kafkasya ile sınırlı kalmamıştır. Bu dönem içerisinde, Güney Afrika, Kongo, Zimbabwe, Etiyopya, Kamerun ve Nijerya ile de ekonomi, teknik, turizm ve tarım alanlarında çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır.[766] Buradaki amacın, ilk olarak doğrudan Türkiye'ye yönelik olduğunu söylemek oldukça zordur. Ancak Atina'nın, ilerleyen süreçte, kurulan iyi ilişkiler zemininde, bu ülkeleri Türkiye'ye karşı elinde bir koz olarak bulundurma gayesiyle davranmış olabileceği hususunu akla getirmektedir.

Öte yandan Türkiye, Yunanistan'ın Simitis Hükümeti ile başlayan bu yöndeki aktif dış politika atağını yakından takip etmiştir. Bu çerçevede, dönemin Anavatan Partisi Genel Başkan Yardımcısı Oktay Agah Güner'in, Theodoros Pangalos'un İran seyahatiyle ilgili olarak, *"Türkiye'yi parçalama ve Türk milletini sırtından hançerleme projesi"* şeklindeki ifadeleri şansa olmasa gerektir.[767]

---

[765] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.56. (http://www.greekembassy.org/politics/relations/russia.html'den aktarma)
[766] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.49.
[767] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "ANAP Genel Başkan Yardımcısı Güner, Parti Genel Merkezi'nde Basın Toplantısı Düzenledi" Ankara, 10 Eylül 1998, Saat: 13.20 Sayı: AA85.19.

6. Sonuç

İki ülke arasında mevcut sorunların, Yunanistan'ın bölgedeki nüfuzunu arttırarak, ekonomik hasılayı Türkiye ile hakça paylaşmak istemediğinden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada Atina, Türkiye'nin gücünü zayıflatmak amacıyla çeşitli girişimlere başvurmakta ve bu girişimler de iki ülke arasında ana sorunların yanındaki diğer meseleleri oluşturmaktadır.

Kıbrıs, Yunanistan için her zaman sınırları dahilinde görmeyi arzuladığı bir Ada olmuştur. Bu çerçevede, enosis girişimleri 1920'li yılların ilk yarısında başlamış ve hemen hemen her vesileyle gündeme getirilmiştir. Enosis'e hizmet etmeyişi nedeniyle, Ada'daki iki toplumun barış içinde bir arada yaşaması yönünde sunulan tüm tasarılara, Atina destekli GKRY tarafından ihtiyatlı yaklaşılmış ve 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti ile oluşturulan dengeye bu nedenle olumlu bakılmamıştır.

Yunanistan, 1960 dengesini lehine çevirebilmek amacıyla, katliamlara ve darbelere kadar varabilecek çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Ancak, kendisinden güçlü bir Türkiye ile mücadeledeki düşük başarı şansı, Atina'yı alternatif arayışlara sevk etmiştir. GKRY'nin AB'ye adaylığı, bu arayışın bir sonucudur. Ancak, GKRY'nin AB üyeliği perspektifi, Yunanistan'ı, çeşitli atılımlarda bulunmaktan da alıkoymamıştır. Sınır delme girişimleri ile S-300 füzelerinin Ada'ya konuşlandırılması bunun birer örneğidir.

Yunanistan, bugün her ne kadar sorunun çözümünün BM temelinde olması gerektiği görüşünü dile getirse de, konunun AB platformuna taşınmasını daima arzular bir görüntü sergilemektedir. Öte yandan, Türkiye'nin AB adaylığı sürecindeki çeşitli taahhütlerine rağmen, Kıbrıs'ta elde etmeyi düşündüğü kazanımlar temelinde veto kozunu gündeme getirmekten de geri durmamaktadır. İki ülke ilişkilerinde, 1999 yılının ikinci yarısında başlayan yumuşama süreci, Kıbrıs meselesinin çözümüne doğrudan bir etkide bulunmamıştır. Yumuşama, uluslararası kamuoyunu, Kıbrıs müzakerelerinde umutlandırmış, AB'nin avantajları çerçevesinde kurulacak bir

birliktelik için, Kıbrıs Türk halkının adımlar atmasına vesile olmuş, ancak sorunun halli için yeterli olmamıştır. GKRY, AB üyeliği sonrasında, Türklere verilecek azınlık statüsü dışında, hiçbir temelde Türk halkı ile birleşmek istemediğini, Annan Planı çerçevesindeki halk oylamasıyla tüm dünyaya göstermiştir.

Ege Denizi kaynaklı meselelerde, Yunanistan'ın tezleri kendi içinde çeşitli ikilemler içermektedir. Bugün Karasuları'nın 12 mil olduğunu iddia eden Yunanistan, 1958 Cenevre Karasuları Konferansı'nda, deniz sınırı altı mil olmasına rağmen, üç mil görüşünü desteklemiş ve gerekli durumda, altı milden üç mile çekeceğini belirtmiştir. Öte yandan Atina, altı mil karasuları genişliğine karşılık, 10 millik ulusal hava sahası iddiasındadır. Fakat, Türkiye'nin bu iddiayı kabul etmeyişi bir yana, Yunanistan, bu savına uluslararası düzeyde de destek bulamamaktadır.[768]

Atina, Ege Denizi temelli iddialarında uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde hareket ettiğini sürekli olarak vurgularken, Türkiye'nin tehditkar tavırlarla uluslararası hukuktan kaçtığını ileri sürmektedir. Fakat, altı millik karasularına rağmen, 10 millik hava sahası iddiası, Yunanistan savlarının ne ölçüde uluslararası hukuka dayandırıldığını açıkça göstermektedir.

Yunanistan'ın, Ege Denizi'ne ilişkin sorunlar çerçevesinde, Türkiye'den tehdit algıladığını savunması, Atina'nın Ege'yi adeta bir Yunan gölü olarak nitelendirmesinden kaynaklanmaktadır. Yunanistan'ın bu konudaki politik enstrümanı ise, tek taraflı girişimleri ve "oldu bitti" şeklindeki faaliyetleridir. Türkiye açısından ise, iki ülke arasında Ege Denizi'nde bir sınır henüz çizilmemiştir. Bu nedenle tarafların bir araya gelerek ilk etapta görüşmeler yoluyla ve tüm sorunları ele almaları gerekmektedir. 1999 yumuşaması, Kıbrıs'ta olduğu gibi, Ege sorunlarının çözümü için de yeterli olmamıştır. İki ülke arasında istikşafi görüşmeler başlamış, fakat henüz bir sonuç elde edilememiştir. Yunanistan, hala Ege'de tek sorunun Kıta

[768] M.James Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan – Üç Kişi Kalabalıktır", (Ed.) Morton Abramowitz, **Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası,** (Çev.) Faruk Çakır – Nasuh Uslu, Ankara, Liberte Yayınları, I.Basım, Ekim, 2001, s.291.

Sahanlığı olduğunu, 12 mil karasuları genişliği hakkını saklı tuttuğunu ve Türk savaş uçaklarının hava sahasını ihlal ettiğini gündeme getirmekte ve Türkiye'nin tehditkar tavırlar sergilediğini iddia etmektedir.

Atina, Batı Trakya Türk Azınlığı'nı, ülkesel bütünlüğüne bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu çerçevede, baskıcı uygulamalarla azınlığı göçe zorlamakta ve sindirmeyi amaçlamaktadır. Bunu yaparken de sürekli olarak İstanbul Rum Azınlığı'nın sayısını gündeme getirmektedir. Ancak, Lozan Barış Antlaşması iki ülke için de halen geçerlidir. Bu doğrultuda, Yunanistan'ın İstanbul Rum Azınlığı'nın sayısını ileri sürerek, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın haklarını gasp etme hakkı olduğunu söylemek mümkün değildir. Ayrıca Türkiye, Lozan Antlaşması gereğince azınlıklar konusunda garantör ülkedir ve bu noktada, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın haklarının savunulmasında, azınlığın sayısı Ankara açısından önem arz etmemelidir. 1999 yumuşaması, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın negatif haklarının elde edilmesini pekiştirmiş, ancak pozitif hakların verilmesine imkan sağlamamıştır.

Yunanistan, dile getirilen mevcut ana sorunlarda, elini güçlendirerek kazançlarını maksimize etmek amacıyla, doğu komşusunun gücünü zayıflatmak üzere çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu çerçevede, Türkiye'ye yönelik faaliyet gösteren terör örgütlerine siyasi ve lojistik destek verilmiş, örgüt mensuplarının toprakları içerisinde barınmasına göz yumulmuştur. Terörist Abdullah Öcalan'ın yakalanması sırasında Atina tarafında verilen destek bunun bir kanıtıdır. Bunu yanı sıra, Kostas Simitis, iktidarı ile birlikte, iki ülke arasındaki sorunların AB platformuna taşınmasını hedeflemiş, bu noktada Türkiye'nin karşısına, kendisinden çok daha güçlü AB'nin çıkarılmasını amaçlamıştır. GKRY'nin AB'ye üyeliği ve 1999 Helsinki Zirvesi Kararları, Atina'nın bu yöndeki başarısını göstermektedir. Türkiye aleyhine faaliyet gösteren Yunan lobileri, Yunanistan'ın elinde Doğu komşusuna karşı her zaman kullanabildiği etkin bir silah olmuştur. Yunanistan, uluslararası platformda lobilerinin etkisini kullanarak diğer devletlerin kendisinden yana olmasını sağlamaktadır.

Ayrıca Atina tarafından, Türkiye'nin sorunları bulunduğu çevre ülkeleriyle öteden beri yakınlaşma amacı güdülmüş ve bu doğrultuda, Suriye, İran ve Ermenistan'la ilişkiler pekiştirilmiştir. 1996 yılındaki Simitis iktidarı, Yunanistan'ın bu açılımlarını değiştirmemiştir. Ancak, Türkiye'nin bölgedeki etkinliğinin kırılması amacıyla, uluslararası ortamın da etkisiyle, bu yönelimin muhteviyatı farklılaştırılmış ve ilişkilere kültürel, ekonomik boyut kazandırılmıştır.

Bunun yanı sıra, bu amaç doğrultusunda ve belirtilen muhteviyatla, sadece Türkiye'nin düşman komşularıyla işbirliğine gidilmemiş, Ankara'nın ekonomik olarak çevrelenmesi maksadıyla, stratejik ortaklıklar güttüğü ülkeler de değerlendirilmiştir.

GCRIS

BÖLÜM - III : TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE ALGILAMA, MEVCUT GÜÇ VE TEHDİT UNSURU

1. Giriş

Türkiye ve Yunanistan'ın, birbirlerini algılamasında tarihin payı oldukça önemlidir. Yunanistan bağımsızlığını, bugün Türkiye'nin kökeni olarak gördüğü,[1] Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kazanmıştır. Yunanistan için, bu bağımsızlık, dış güçlerin desteğiyle de olsa, 500 küsur yıllık boyunduruk altında yaşamanın bir sonucu olarak, "büyük efendiye" karşı verilmiş ve fakat kazanılmış bir savaştır.

Öte yandan, Yunanlılar için bağımsızlık savaşı olarak nitelendirilen bu hareket, Türkiye açısından, bir başkaldırı, bir isyandır. Osmanlı toprak bütünlüğünü bölen bir girişimdir.

Bugün, iki ülkenin birbirlerine karşı mevcut bakış açısı, çok büyük oranda, işte bu temelden hareket etmektedir.

Tabi bu temel noktanın yanında, bölgenin (Akdeniz, Ege ve Balkanlar) kaynaklarının kimin tarafından etkin olarak kullanılacağı, yani bir potansiyel rakip olma durumu da söz konusudur. Bu çerçevede, iki ülke arasındaki ilişkiler, adete Sıfır Toplamlı(Zero Sum game) bir oyun olarak algılanmaktadır. Yani, bir tarafın karı, diğer tarafın tam kaybı anlamına gelmektedir.[2]

Tarihsel unsurlar, ekonomik kaygılarla birlikte, sorunları duygusal hale dönüştürmekte ve iki ülke arasında ciddi bir güvensizliğe neden olmaktadır. Bu güvensizliğin birey bazından ziyade, kolektif bir algılama olduğunu söylemek

[1] Yunanistan'da, Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyeti arasında ayrım yapmayan bir görüş hakimdir. Bkz. Herkül Millas, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz, Tencere Dibin Kara,** İstanbul, Kavram Yayınları, I.Basım, Aralık, 1995, s.20.
[2] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.135.

mümkündür.[3] Aksi halde, 1990'lı yılların sonunda başlayan yumuşamayı ve kamuoyu insiyatiflerinin yakınlaşmasını açıklamak oldukça zordur.

Öte yandan, "tam bir güven" ortamının yaratılması, bütün sorunların bir günde çözüleceği anlamına da gelmemektedir. Bu aşamada karar vericilerin niyetleri ve sorunları çözme arzusu karşımıza çıkmaktadır.[4] Yani güven ortamının yanında, niyet ve istek de önemlidir. Bu nokta ise, Türk-Yunan uyuşmazlığının, iki ülkede de nerelerde ve nasıl kullanıldığı düşüncesini uyandırmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, tarihsel süreç temel noktasından hareketle, iki ülkenin birbirlerini hangi oranda tehdit olarak algıladıklarına değinilecek, bunun kaçınılmaz sonucu güce verdikleri önem ele alınarak, gücün maddi unsurlarınca iki ülkenin kıyaslaması yapılacak ve Yunanistan'ın bu tehdit algılayışını dengeleme çabaları incelenecektir. Ekonomik rekabet konusu da ayrı bir başlık olarak değil, mevcut altbaşlıklar içerisinde yer alacaktır.

2. Karşılıklı Tehdit Algılamaları

2.1. Yunanistan Açısından

Yunanistan'ın, ulus devlet olarak kurulduğu günden bu yana, Türkiye'ye yönelik algılayışının ve bakış açısının pek olumlu olduğu söylenemez. Bu çerçevede Türkiye, Atina'nın dış ve güvenlik politikalarında önemli bir yer bulmaktadır.[5]

---

[3] K.Mehmet Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yunanistan'ın Savunma Politikaları, Güvenlik Stratejileri, Askeri Doktrini ve Silahlı Kuvvetleri", (Der.) Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel, **Türkiye'nin Komşuları,** Ankara, İmge Kitabevi, I.Baskı, Şubat, 2002, s.83. (Heinz Kramer, "Turkey's Relations with Greece: Motives and Interests", (Der.) Dimitri Constans, **The Grek-Turkish Conflict in the 1990s: Domestic and External Influences,** London, MacMillan, 1991, s.59'dan aktarma)

[4] Kut, "Türk Dış Politikasında…", ss.521-525.

[5] Şaban Çalış-Birol Akgün, "Çatışmadan Uzlaşmaya: 21.Yüzyıla Girerken Balkanlarda Türk Yunan Rekabeti", (Ed.) İdris Bal, **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası,** Ankara, Nobel Yayınları, II.Baskı, Ocak, 2004, s.265.

Yunanistan'ın, Türkiye'ye bakışını şekillendiren tarihsel birkaç dönüm noktasından bahsetmek mümkündür. İlk olarak, Yunan halkı, çok uzun bir süre, Bizans'ın sonunu getiren[6] Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında yaşamıştır. Ancak, çalışmanın ilk bölümünde ele alındığı üzere, Arnold Toynbee, Malcolm E.Yapp ve hatta Yunanlı Dimitris Kitsikis ve Alexis Alexandris gibi tarihçilerin, Rum tebaanın ayrıcalıklı statüsünü ifade etmelerine rağmen Yunanlılar, Osmanlı egemenliğini, tarihlerinde kara bir sayfa olarak algılamakta ve barış içinde birlikte yaşandığı düşüncesini asla kabul etmemektedirler.[7]

İkinci nokta, Yunanistan'ın, bugüne kadar Türklere karşı hiçbir savaşı tek başına kazanamamış olmasıdır.[8] Yunanistan'ın bağımsızlığı ve kuruluşu büyük güçlerin desteğiyle gerçekleşmiştir. 1897 Theselya Savaşı'nı kaybetmişlerdir. 1922 yılında Anadolu'da yenilmişlerdir.[9] Tarihten gelen, "büyük efendiye" sürekli yenilgi psikolojisi, Yunan halkının bilinç altına yerleşmiş ve son 20 yılda yaşanan krizlerde, talep edilen sonuç elde edilemeyince, "Türkiye'ye karşı yine yenildik", "Türkler kazandı" gibi söylemlerle hep kendini göstermiştir. Bunu, Kardak Kayalıkları krizinde, Türk komandolarının diğer kayalığa çıkması çerçevesinde, S-300'lerin Kıbrıs yerine Girit Adası'na konuşlandırılmasında ve Abdullah Öcalan'ın yakalanması olaylarında görebiliriz.[10]

Üçüncü unsur, Yunanlıların tabiriyle "Küçük Asya Felaketi"dir. Kurtuluş Savaşı'nda, Yunan ordusunun yenilmesi ve Anadolu'da yaşayan pek çok Rumun Yunanistan'a kaçmak zorunda kalması, Yunan halkında *"Türkler tarafından*

[6] Osmanlı İmparatorluğu'nun, Bizans'ı bitirmesi başlı başına negatif bir yaklaşım getirmektedir.
[7] Burada belirtilmesi gereken nokta şudur. Her toplumda farklı görüş ve düşünceler olabileceği gibi muhakkak Yunan toplumunda da bu yönde düşünmeyen insanlar vardır. Şüphesiz bunların sayısı değil, var oluşları önemlidir. Ancak, Yunan devletinin bakış açısını oluşturan görüş, bahsedilen azınlığın düşüncesi olmayıp, çoğunluğun savunduğu çizgidedir. Bugüne kadar, Yunan devletinin, Osmanlı İmparatorluğu egemenliğindeki Rumların mesut yaşadıklarına ilişkin resmi bir açıklaması duyulmuş değildir.
[8] Thanos Veremis ve Theodoros Kouloumbis, **Elliniki Eksoteriki Politiki, Dilimmata Mias Neas Epohis,** Atina, ELİAMEP I.Sideris Yayınları, II.Basım, 1997, s.44. (Kitabın adı: Yunanistan'ın Dış Politikası, Yeni Bir Dönemin Açmazları)
[9] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.3.
[10] Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** ss.398-402.

yurdumuzdan kovulduk" söyleminin yer etmesine sebep olmuştur.[11] Ayrıca bu mağlubiyet, Yunanistan açısından, uluslararası alanda da ciddi bir prestij kaybı sayılmıştır.[12] Bu da, Türkiye'ye karşı zaten mevcut olan düşmanca görüşleri bir kat daha arttırmıştır.

1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması, sınırlara dair bir denge oluşturmuş ve iki ülke de kurulan status-quo'yu kabul etmişlerdir.[13] Bu denge, iki tarafın da birbirlerinin topraklarında gözü olmadığı anlamını taşımaktadır.[14]

Dördüncü noktanın, "1974 Kıbrıs Barış Harekatı" olduğunu söylemek mümkündür. Yunanistan, 1974 yılında Kıbrıs'ı kaybettiğini düşünmektedir. Çünkü, Kıbrıs'ı daima kendi adası olarak algılamış, bu savında Kıbrıslı Rumlardan da destek bulmuştur.[15] 1974 yılı, Kıbrıs temelinde, Yunanistan'a Türkiye karşısında bir yenilgi daha getirmiştir.

Öte yandan, Barış Harekatı, Yunanlılarda, Türkiye'nin Kıbrıs'ta olduğu gibi ilerleyen dönemde başka topraklar da alabileceği düşüncesini uyandırmıştır. Bu çerçevede Atina, Ege Adaları'nın silahtan arınmış statüsünü bozmuş[16] ve uluslararası

[11] Millas, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir…,** s.99. Yunanlıların hislerine bir örnek vermek gerekirse; yazar Dido Sotiriou tarafından kaleme alınan ve bu konuyu anlatan ayrıca, 1982 yılında Abdi İpekçi Türk-Yunan Barış Ödülü'ne layık görülen "Benden Selam Söyle Anadolu'ya isimli romanın Yunanca asıl adı "Matomena Homata" yani "Kanlı Topraklar"dır. Ancak Türkçe'ye çevrilirken, muhtemelen tepkiyle karşılanmaması için sansüre uğramış ve bu şekilde rahatsız edici olmayan bir başlık kullanılmıştır. Bkz. Dido Sotiriou, **Benden Selam Söyle Anadolu'ya,** (Çev.) Atilla Tokatlı, İstanbul, Can Yayınları, IV.Baskı, 2005, (Kitap Künyesi)

[12] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.146.

[13] Gönlübol ve Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin…,** s.63.

[14] Lozan dengesinin, 1947 yılında Oniki Adaların İtalya tarafından Yunanistan'a bırakılması ve 1960 yılında İngiltere'nin Kıbrıs'tan çekilmesiyle kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti ile bozulduğunu söylemek mümkündür. Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.155.

[15] En basit örneğiyle, bu düşünce kendisini Evrovizyon Şarkı Yarışması'nda göstermektedir. İki tarafın da, her sene sistematik olarak birbirlerine en yüksek puanları vermeleri şansa olmasa gerektir.

[16] Yunanistan'ın Ege Adaları'nı silahlandırması, 1960'lı yılların başına gitmektedir. Ancak, bu silahlandırma, yine Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler temelinde yapılmıştır. Çalışmanın İkinci Bölümü'nde, ele alındığı üzere, Atina ilk olarak silahlandırmayı inkar etmiş, daha sonra bu davranışına hukuksal zemin aramanın yollarını seçmiştir.

alanda "Türk tehdidi", "Ankara'nın yayılmacı emelleri" ve "Türkiye'nin toprak talebi olduğu"[17] yönündeki söylemine sarılmıştır.

Algılamada, tarihin etkisine değinilirken, Yunanistan açısından, negatif yargının ana teorisi konumunda olan "Megali İdea"dan bahsetmemek eksiklik olacaktır. Temelde, *"İstanbul, Yunanistan'ın ikinci başkentidir"* söylemini taşıyan bu ideoloji, bugün Yunanistan'da hala destekçi bulmaktadır.[18]

Yunanistan, Soğuk Savaşın başında, gerek Yunan İç Savaşı'ndaki komünistlerin etkin mücadelesi,[19] gerekse Sovyetler Birliği'nin Balkanlar'daki politikaları karşısında, Doğu Bloku ülkeleri arasına girmemek için tehdidin Kuzey'den geldiğine inanmış ve bunu NATO'ya üye olarak karşılamaya çalışmıştır. Ancak, 1974 yılında, Barış Harekatı ile birlikte tehdidin yönü değişmiş ve Doğu'ya kaymıştır. Yunan askeri birlikleri her an Türkiye ile savaşılabilir düşüncesiyle bu doktrine göre yeniden konuşlandırılmıştır.[20]

Öte yandan, bu iki tehdit algılayışı ve buna yönelik uygulamalar arasında bir fark olduğunu söylemek mümkündür. Kuzey'den algılanan tehdit, güvenlik tehdidi olarak nitelendirilmiş ve sosyo-kültürel söylem bulmamıştır. Ancak Doğu tehdidi, yine güvenlik sorununu içermekle birlikte, sosyal bir anlam kazanmış veya kazandırılmış ve uygarlıkla-barbarlığın, aydınlıkla-karanlığın mücadelesi olarak nitelendirilmiştir.[21] Tarihin, bu düşüncenin yerleşmesine ve destek bulmasına zemin hazırladığı aşikardır.

---

[17] Aleksis Heraklides, **Yunanistan ve "Doğudan Gelen Tehlike" Türkiye, Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları,** (Çev.) Mihalis Vasilyadis-Herkül Milas, İstanbul, İletişim Yayınları, II.Baskı, 2003, ss.38-40.
[18] Şüphesiz, yine sayı değil, mevcudiyet önemlidir. Millas, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir…,** ss.71-72.
[19] Komünistler, 24 Aralık 1947 tarihinde, Makedonya Bölgesi'ndeki dağlarda "Yunan Geçici Demokratik Hükümeti"ni dahi kurmuşlardır. Komünistlerin mücadelesi hakkında Bkz. Dominique Eudes, **Kapetanios, Yunan İç Savaşı, 1943-1949,** (Çev.)Yavuz Alogan, İstanbul, Belge Yayınları, II.Baskı, Nisan, 1995, ss.352-353.
[20] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.290.
[21] Heraklides, **Yunanistan ve "Doğudan Gelen Tehlike" Türkiye…,** s.38.

Heraklides, Yunanistan'daki "Türk tehdidi" anlayışını dört bölüme ayırmaktadır. İlk bölümde, "katıksız milliyetçilik" görüşünün yer aldığını, bu düşüncenin en geleneksel eğilim olduğunu, Türkiye ve Osmanlı İmparatorluğu'nun aşırı derecede olumsuz yansıtıldığını ve genellikle ilk ve orta okul kitaplarındaki tarih yazımında işlendiğini,[22] ikinci bölümde, "dinsel-kültürel milliyetçilik" anlayışının bulunduğunu, akımın 1974 yılında cuntanın yıkılması sonrasında kendini gösterdiğini, Yunan kültürü ile, hem Batı hem de Türk kültürü arasındaki uçurumdan bahsedildiğini ve bu iki uçurum çerçevesinde Türkiye'nin Katolik ve Protestan Batı tarafından korunduğuna inanıldığını, üçüncü bölümde yer alan "savaş jeopolitiği" teorisiyle, Yunanistan'ın her geçen gün Türkiye tarafından uydulaştırıldığına inanıldığını ve bu bağlamda dengesiz jeopolotiğe karşı Türkiye ile savaşılmasının çözüm için şart olduğunun savunulduğunu, dördüncü bölümde ise, "güç strateji" görüşünün bulunduğunu ve Türk tehdidine karşı güç ve aktif diplomasiden bahsedildiğini ifade etmekte ve bu dört eğilimin de temelde "milli çıkarlara" hizmet anlayışıyla hareket ettiğini belirtmektedir.[23]

Ayrıca Heraklides, savaş jeopolitiği çerçevesinde hareket eden Siyaset Bilimci Panagiotis Kondilis'in, yazılarında, Türkiye'deki nüfus artışının ve ekonomik gelişmelerin bu ülkeyi yayılmacı olmaya zorlayacağından bahsedildiğini ve bu çerçevede Yunanistan'ın önlem olarak ilk vuruşu yapmasının şart olduğunun vurgulandığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, Atina Pantion Üniversitesi Siyaset Bilimi öğrencilerine sınavlarda, Panagiotis Kondilis'in bu teorisinin şartlarının oluşup oluşmadığının sorulduğunu ifade etmektedir.[24]

[22] Yunanistan'daki ilk ve orta okul kitaplarında yer alan Türk imajı hakkında Bkz. Millas, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir…,** ss.32-48. Millas, Türk imajının, 1987 yılına nazaran, 1995 Eğitim Öğretim döneminde okutulan kitaplarda, bir nebze de olsa, olumlu yönde düzeltildiğini belirtmektedir.
[23] Heraklides, **Yunanistan ve "Doğudan Gelen Tehlike" Türkiye…,** ss.39-40.
[24] Heraklides, **Yunanistan ve "Doğudan Gelen Tehlike" Türkiye…,** ss.129-133. ve s.160.(Dipnot 104)

Heraklides'in ifadeleri kapsamında, Türkiye'ye yönelik ilk vuruş için şartların oluşup oluşmadığı gibi bir sorunun öğrencilere yöneltilmesi, Yunanistan'daki tehdit algılamasının boyutuna güzel bir örnektir.[25]

Yunanistan'daki bu bakış açısının, halk tarafından mı karar vericilere dayatıldığı, yoksa karar vericilerin mi kitleleri bu yönde düşünmeye sevk ettiği hususu ise "yumurta - tavuk" hikayesini anımsatmaktadır. Ancak iktidar, büyük oranda halkı yönlendirmekte ve hareket tarzını belirlemektedir. Çalışmanın dördüncü bölümünde analiz edileceği üzere, 1999 yılının ikinci yarısında zirve noktasına çıkan yumuşama döneminde Atina'nın olumlu yaklaşımı, Yunan halkının karşı tarafa daha fazla adım atmasına neden olmuştur.

Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında, iktidarı ele alan Konstantin Karamanlis, iç politikada, Türk-Yunan savaşı olasılığını sürekli gündemde tutarak ulusal dayanışmayı kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Bunun sonucu olarak da Türkiye, Yunan iç politikasında daha çok telaffuz edilmeye başlanmıştır.

Konstantin Karamanlis, dış politikada, Türkiye'ye karşı diplomatik baskı kullanmayı amaçlamış, ancak muhalefette olan PASOK tarafından, bu eğilimle Türkiye'ye taviz verildiği ve milli çıkarlardan sapıldığı yönünde şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir.[26]

Türk-Yunan ilişkileri alanında, bu görüşlerle seçimlere hazırlanan PASOK, 1981 seçimlerini kazanmıştır. Tabi, PASOK'un bu başarısının sırf Türkiye karşıtlığı ile sağlandığını söylemek mümkün değildir. Ancak, Türk-Yunan ilişkilerindeki bu tutumun partiye oy kazandırdığı kesindir.

---

[25] Sınavlarda sorulan bu sorunun, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler öğrencilerinin, düşünce yapısını zenginleştirmek ve iddialarını tutarlı savunmak için iyi bir soru olduğunu söylemek elbette mümkündür. Ancak, iki ülke barışına ve karşılıklı olumsuz algılamaların yok edilmesine hizmet eder bir soru olmadığı muhakkaktır.

[26] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** ss.283-286.

Andreas Papandreou, iktidarı ele alması sonrasında, eski hükümete nazaran Türk tehdidini daha çok kullanmıştır. ABD bağımlılığı karşıtı politika ile de, Türk tehdidine karşı, Yunanistan'ın hareket serbestisini genişletmeyi amaçlamıştır.[27] Bu çerçevede, 1984[28] ve 1987 olaylarında kamuoyunda ani dalgalanmalara neden olabilecek bir tutum sergilemiş, Türk tehdidini, söyleminden hiç eksik etmeyerek, Ankara ile görüşülmesi gerektiğini vurgulayan muhalefete karşı, Türkiye düşmanlığı ile prim yapmaya çalışmıştır.

Andreas Papandreou, 1985 genel seçimleri öncesinde de söylemini değiştirmemiş ve kamuoyunda, kendisi olmadan ülkenin Türkiye'nin eline geçeceği duygusunu uyandırmayı hedeflemiştir.[29]

Öte yandan PASOK, Yeni Demokrasi Partisi tarafından, 1988 yılındaki Davos Zirvesi'nde, Türkiye ile masaya oturulması çerçevesinde, Ankara'ya ödün vermekle tenkit edilmiştir.

1990'da iktidara gelen Yeni Demokrasi Partisi, daha önce hükümeti suçladığı eleştirilerle, bu sefer kendisi yüzleşmek zorunda kalmıştır. PASOK, Yeni Demokrasi Partisi'nin, uluslararası arenada etkinlik kazanmak amacıyla Körfez Savaşı sırasında, Ege'deki bir geminin bölgeye gönderilmesi fikrine, dengenin Türkiye lehine bozulacağı gerekçesiyle şiddetle karşı çıkmıştır.[30] Andreas Papandreou, 1993 yılında

[27] Semih Vaner, "Türkiye, Yunanistan ve Süper Güçler: Biri Diğerine, Üçü Birine mi Karşı, Yoksa Herkes Kendisi için mi?" (Derleyen) Semih Vaner, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı,** İstanbul, Metis Yayınları, I.Basım, Ocak, 1990, ss.177-181.
[28] 1984 yılı Mart ayı başlarında iki ülke donanması Ege Denizi'nde tatbikat yaparken, Atina, Semadirek Adası yakınlarında Türk tatbikatını izleyen Yunan gemisine Türk kuvvetlerince ateş açıldığını ileri sürmüş ve iki ülke arasında kısa süreli bir kriz yaşanmıştır. Bkz. Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri…,** s.247. ve Yavuzalp, **Liderlerimiz ve Dış…,** s.257. Ercüment Yavuzalp söz konusu olayın, havada patladıktan sonra parçalara ayrılan uçaksavar mermisinin, tatbikatı çok yakından izleyen Yunan gemisine düşmesi ile başladığını ve Atina tarafından Yunan gemisine ateş açıldığı yönünde yorumlanarak Ankara Büyükelçisini kısa bir süre için geri çekildiğini belirtmektedir.
[29] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** ss.288-291.
[30] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** ss.292-298.

iktidarı alması sonrasında, tehdidin doğudan geldiği söylemini yeniden hararetlendirmiştir.[31]

1990'ların ikinci yarısında, Kostas Simitis'in iktidara gelmesiyle Türk karşıtlığı bir nebze olsun yumuşamıştır. Ancak Simitis de, Yunanistan'ın tüm dikkatini Doğu'ya yöneltmesinin şart olduğunu vurgulamaktan geri durmamıştır.[32]

Simitis'in bu ifadesi, Türkiye faktörünü, tam anlamıyla iç politikada kullanma arzusundan kaynaklandığı söylenemez. Ancak, Yunanlı politikacıların, Türkiye ile iyi ilişkiler taraftarı olsalar bile, konuya bakış açılarını yansıtmakta ve kamuoyunu bir nebze de olsa etkileme peşinde olduklarını göstermektedir.

Özetle, Yunan kamuoyunun, iki ülke ilişkilerine gösterdiği yüksek duyarlılık, iktidarlar için amaçlarını gerçekleştirmede kullandıkları bir araç olmuştur. Hükümetler, iktidarın güçlendirilmesi ve oy potansiyelinin arttırılması uğruna, sürekli olarak Türk tehdidine karşı izledikleri politikanın milli çıkarlara uygunluğunu göstermeye çalışmışlar ve diğer partileri ödün vermekle suçlamışlardır.

Yunanistan, Ege, Adriyatik, Akdeniz ve Balkanlar'daki konumu açısından önemli bir ekonomik coğrafyada bulunmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında, Adriyatik hariç, deniz bölgelerindeki en güçlü rakibi şüphesiz Türkiye'dir.

Türkiye'nin, bağımsızlığını ilan etmesiyle Batı'nın siyasi, ekonomik ve sosyal modelini benimsemesi, Yunanistan'ın, I.Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni ekonomik ve siyasi sistemde "alternatifsiz" olma özelliğini kaybetmesini sağlamıştır.

Bu çerçevede Yunanistan, kendisinden daha büyük bir coğrafyaya ve ekonomik potansiyele sahip Türkiye'nin varlığıyla bölgedeki kaynakları sınırsız kullanamayacağını anlamış ve bunu engellemenin yollarını aramıştır.

[31] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" ss.458-460.
[32] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** s.164.

İşte Türk tehdidi, bu engelleme çabaları temelinde kendini göstermektedir. Bölgedeki pay savaşlarında "aslan payını" alamayarak bölüşmek durumunda kalınması Atina'yı son derece rahatsız etmektedir. Bu çerçevede, Doğu'dan gelen tehdit söylemi, bölgedeki dengelerin değişmesini pek arzulamayan Batı ülkelerinin, dikkatini buraya yöneltme amacından başka bir şey değildir.[33]

2.2. Türkiye Açısından

Yunanistan'ın, Türkiye'ye bakış açısında ele alındığı gibi, Türkiye'nin de Yunanistan'ı, olumsuz yönde algılamasına neden olacak tarihsel birkaç noktadan bahsetmek mümkündür.

İlk olarak, Yunanistan, bağımsızlığını ilan etmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü bozmuş ve imparatorluğun sonunu getirecek süreci hızlandırmıştır. Bu husus, Yunan halkının isyancı ve ayrılıkçı olarak algılanmasına sebep olmaktadır. İkinci nokta, Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi sonrasında sınırlarını, 1832, 1881, 1913 ve 1920 yılları olmak üzere toplam dört defa Osmanlı İmparatorluğu aleyhine genişletmesidir.(Bkz.Ek-I) Yani Yunanistan, kurulduğu günden beri hep Türkiye'ye yönelik olarak büyümüştür.

Üçüncü noktanın, Kurtuluş Savaşı olduğunu söylemek mümkündür. Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, Yunanlılara karşı verilen savaşla gerçekleşmiştir. Ancak, bu kurtuluş savaşı, Yunanlıların Osmanlı İmparatorluğu'na karşı verdikleri bağımsızlık mücadelesinden oldukça farklı unsurlar taşımaktadır. Her şeyden önce, Türkler hiçbir zaman Yunanistan'ın egemenliği altında yaşamamışlar ve hiçbir zaman Yunanistan'a bağımlı olmamışlardır. Fakat, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu için verilen bu savaşta, aslında dolaylı olarak İngiltere ve Fransa gibi Batılı ülkeler yer alsalar da, zaferin Yunanlıların bire bir yenilmesi sonrasında kazanılması, Türk gözündeki Yunan imajının "düşman" olarak belirmesini kuvvetlendirmektedir.

[33] Tayfur, "Akdeniz'de Bir Adanın…", ss.26-48.

Ayrıca Yunanistan'ın, Megali İdea'yı gerçekleştirme arzusu temelinde, Batılı güçlerin desteğiyle Anadolu'yu işgali ve bu sırada bölgedeki Türklere yapılan zulüm,[34] Yunanistan ve Yunanlı'nın olumsuz yönde algılanması için diğer bir sebeptir.

Öte yandan, Yunanistan'ın, Türkiye'ye olan bakış açısındaki, tehdit algılamaya kadar varacak olumsuz yargının, Türkiye'den de aynı ölçüde karşılık gördüğünü söylemek zordur. Kuşkusuz, belirtilen tarihsel sebeplerle, hiç yok değildir. Fakat, bu düşmanlığın Yunanistan'daki boyutlarda olmadığı açıktır.

İlk olarak, Kurtuluş Savaşı sonrasında başlayan, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşılması hedefi, ekonomik ve sosyal gelişmeye öncelik verilmesini gerektirmiştir.[35] Türkiye, bu amaçla, kaynak ve manevi gücünü bu yöne kanalize etmiş, dış politikada da tarihe dayanan düşmanlıklardan ziyade, ülkenin varlığını pekiştirecek ve ekonomik sosyal gücünü arttıracak işbirliği arayışlarına yönelmiştir.[36] Mustafa Kemal Atatürk'ün, Yunanistan'a uzattığı barış eli ve gösterdiği dostluk bunun en güzel örneğidir.

İkincisi, Türk kamuoyunda ve devletinde, Yunanistan'da olduğu üzere Megali İdea gibi irridentist (eski toprakların alınması) bir anlayış yoktur. Soğuk Savaş sonrasında yaşanan gelişmeler, Türkiye'yi bölgede aktif dış politika izlemeye yöneltmiş ve bu eğilim "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Dünyası" şeklindeki

[34] İşgal sırasında Türklere yapılan zulüm hakkında Bkz. Mustafa Turan, Süleyman Özbek ve Zahit Yıldırım (Yayına Hazırlayanlar), **Türkiye'de Yunan Fecayii,** Ankara, Berikan Yayınları, Ağustos, 2003, ss.III-XVII. ve Necdet Ekinci (Fransızca'dan Çeviren), **Türkiye'de Yunan Vahşeti, İngiliz, Fransız, İtalyan İşgal Güçleri ve Kızılhaç Tarafından Kurulan Soruşturma Komisyonları İncelemelerine ve Bab-ı Ali Raporlarına, Resmi Belgelere Göre Yunanlıların Anadolu'da Yaptıkları Soykırım,** Çetin Yetkin (Genel Yayın Yönetmeni), Antalya, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, I.Basım, Haziran, 2006. ss.5-20.
[35] Volkan ve Itzkowitz, **Türkler ve Yunanlılar…,** s.239.
[36] Gönlübol ve Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin…,** ss.141-148.

söylem ve yorumlara neden olmuştur. Ancak bu ifadeyle, belirtilen "bölgenin" Türkiye hegemonyasına girmesinin amaçlandığı söylenemez.[37]

İşte bu noktada Yunanistan, bu yöndeki ifadeler ve söylemleri kullanarak, Türk devlet yetkililerinin zaman zaman sarf ettikleri cümlelerin altında başka amaçlar aramakta[38] ve tehdit algılayışını "karşı tarafın itirafı" şeklinde meşrulaştırma cihetine gitmektedir.[39]

Üçüncü olarak, Türkiye, Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte ciddi bir güvenlik bunalımı yaşamıştır.[40] Bu bunalım, Türkiye'nin ve halkın dikkatini Yunanistan'dan ziyade başka yöne çekmiştir. Bu sebepledir ki, Yunanistan Kıbrıs için girişimlere başlarken, Türkiye *"Kıbrıs diye bir sorun yoktur"* demiştir. Ayrıca, Türkiye'nin, en az Yunanistan kadar önemli, Orta Doğulu komşularıyla da sorunları mevcuttur.[41]

Dördüncü olarak, Türkiye, coğrafi büyüklüğü, nüfusu ve askeri gücü çerçevesinde Yunanistan'dan tedirginlik duymamakta ve enerjisini bu yöne kanalize etmemektedir.[42] Bunun yanında, ülkede mevcut ve yaklaşık 50 yıldır devam eden ekonomik krizler ve iç meseleler, halkın dış politikadan ziyade günlük geçim sıkıntısına yönelmesini sağlamaktadır.[43]

---

[37] Kut, "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Dünyası" söyleminin ilk defa Henry Kissinger tarafından dile getirildiğini belirtmektedir. Bkz.Kut, "Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası…" ss.55-57. ve s.63, dipnot 15.

[38] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.273.

[39] Mesela adalara, "Yunan Adası" denmeyerek "Ege Adası" denmesi gibi. Atina, adaların bölge ismiyle kullanılmasını, Türkiye'nin yayılmacı emellerine bağlamaktadır ki, bu doğru değildir. Türkiye, Ege Adası demekle ne uluslararası anlaşmalarla Yunanistan'a geçmiş adaların egemenliğini tartışmakta, ne de bu adalarda gözü olduğunu vurgulamaktadır. Yani anlaşmalarla Yunanistan'a verilmiş adaların "Ege Adası" olarak isimlendirilmesinin, aidiyeti sorgulamak veya gözü olmak şeklinde yorumlanması son derece yanlıştır.

[40] Mehmet Gönlübol ve Haluk Ülman, "İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türk Dış Politikası, 1945 - 1965", Mehmet Gönlübol ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası,** Ankara, Siyasal Kitabevi, 8.Baskı, 1993, ss.191-199.

[41] Türkiye'nin Orta Doğu komşularıyla meseleleri hakkında bkz. Ayşegül Sever, **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu, 1945-1958,** İstanbul, Boyut Kitapları, Araştırma Dizisi No:8, I.Baskı, Ekim, 1997, ss.181-205.

[42] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.43.

[43] Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde…,** I.Baskı, s.1.

Fırat, 1974 Barış Harekatı sonrasında iktidara gelen Konstantinos Karamanlis'in, Ankara ile diyalog kurulması temelinde yakınlaşma yolları aradığını, ancak Türkiye'nin ekonomik sıkıntıları ile iç koşullarının buna olanak vermediğini belirtmektedir.[44]

Belirtilen bu hususlar, Yunanistan'ın, Türkiye'de sürekli konuşulmasını ve hep gündemde olmasını bir nebze de olsa frenlemektedir. Kuşkusuz Yunanistan, Türk dış politikası için önemlidir, ancak odağında değildir.[45]

Bununla birlikte, Yunanistan'ın, Türkiye'nin AB üyeliği çerçevesinde, vetolar nedeniyle son 10 yılda daha çok gündeme geldiği kesindir. Bu da Türk halkının AB üyeliğine daha çok ekonomik refah açısından baktığından kaynaklanmaktadır.

İkili ilişkilerin iç politika malzemesi olarak kullanılması temelinde, meselelerin, Yunanistan kadar olmasa da Türk siyasetinde yer bulduğu görülmektedir.

İki ülke ilişkileri, Atatürk - Venizelos ile başlayan dostluk dönemi sonrasında, ilk defa 1955-1960 yılları arasında Kıbrıs meselesiyle Türk iç politikasına yansımıştır. Demokrat Parti, söz konusu dönemde yaşanan ekonomik krizlerde, kamuoyunun dikkatini Kıbrıs'a çekmeyi hedeflemiş ve bunda da başarılı olmuştur. 1960 yılında yaşanan 27 Mayıs ihtilali, kamuoyunun dikkatini tekrar iç politikaya yönlendirmiştir.

İsmet İnönü, 1963-1964 yıllarında yaşanan Kıbrıs gelişmelerinin iç politika malzemesi haline getirilmesinden özenle kaçınırken, muhalefet, iktidarı zayıflatmak amacıyla bu kozu kullanmıştır.[46]

---

[44] Melek Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan İlişkilerinde Değişim", (Der.) Mustafa Aydın - Çağrı Erhan, **Beş Deniz Havzasında Türkiye,** Ankara, Siyasal Kitabevi, Ocak, 2006, s.259.
[45] Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi…", s.82.
[46] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** ss.256-258.

1965 yılında Adalet Partisi Hükümeti döneminde, kamuoyunun dikkatinin Kıbrıs'tan ziyade iç politikadaki istikrarsızlığa yönelik olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer taraftan, 1974 Barış Harekatı'nın, Bülent Ecevit'e iç politikada büyük saygınlık kazandırdığı kesindir. Bülent Ecevit, bu düşünceyle erken seçim talep etmiş, fakat muhalefet tarafından aynı kaygılarla kabul edilmemiştir.

1976 yılında yaşanan, Kıta Sahanlığı sorunu, siyasi istikrarsızlıklar temelinde iç politikaya kaydırılmaya çalışılmış, ancak ekonomik sıkıntılar nedeniyle kamuoyunun dikkatini pek fazla çekmemiştir.

1980 yılındaki 12 Eylül ihtilali, tüm dikkatleri terör sorunu ve iç meselelere odaklamıştır. Yunanistan ile ilişkilerin gündeme gelmesi bir yana, dış politika adeta tek elden yürütülmüştür.[47]

PASOK'un 1981 yılında uygulamaya koyduğu hasmane politika, Türkiye'de, Yunanistan'ın gerginliği arttırmak isteyen taraf olduğu kanaatini uyandırmış ve Andreas Papandreou kişisel sorumlu olarak görülmüştür.

Turgut Özal, Türk-Yunan ilişkilerine ılımlı yaklaşmış, sorunların görüşmeler yoluyla ve ekonomik girişimler çerçevesinde çözülmesini desteklemiştir. Türkiye bu dönemde ilk adımı atmış ve tek taraflı olarak vize uygulamasını kaldırmıştır.

Dönemin Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Ercüment Yavuzalp, vizenin kaldırıldığı konusundaki haberi, Dışişleri Bakanlığı'nın dahi gazetelerden öğrendiğini ifade etmektedir.[48]

[47] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** ss.274-275.
[48] Yavuzalp, **Liderlerimiz ve Dış…,** s.264.

Konunun ilk olarak gazetelere yansıması, Turgut Özal'ın Türk-Yunan ilişkilerini iç kamuoyunda, ancak bu sefer olumlu yönde kullanma peşinde olduğunu göstermektedir.

Kardak Kayalıkları krizinin, politikacıların söylemleri çerçevesinde iç politikaya dönük hedefler açısından kullanıldığını aşikardır. Dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in *"O bayrak inecek, o asker gidecek"* gibi ifadelerinin, kamuoyunun dikkatlerini iç politikadan uzaklaştırma amacına yönelik olduğunu belirtmek yanlış olmasa gerektir.[49]

1999 yılında iki ülke ilişkilerinde yaşanan yumuşamayla birlikte, meselelerin iç politikada, karşı söylem olarak daha az kullanıldığı görülmektedir. 09 Eylül 1999 tarihinde, İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşu kutlamalarında Yunanistan'dan *"komşumuz ve dostumuz"* olarak bahsedilmesi bunun en güzel örneğidir.[50]

Sonuç olarak Türkiye'nin, Yunanistan'ı bir tehdit olarak görmese de bir sorun olarak algıladığı kesindir.[51] Özellikle son dönemde, Atina'nın, Türkiye'nin AB üyeliği yolunda, Ankara'nın karşısında aşılması gereken bir engel, bir pürüz olarak durduğu barizdir.

3. İki Ülkenin Gücün Maddi Unsurları Arasında Yer Alan Özelliklerine Göre Analizi

Güç, Uluslararası İlişkiler disiplininde oldukça yoğun kullanılan ve geniş yer bulan bir kavramdır.[52] Bu çerçevede, uluslararası ilişkiler teorisyenleri tarafından pek çok tanımı yapılmış[53] olmasına karşın, basit bir ifadeyle gücün "bir devletin kendi

[49] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…" ss.465.
[50] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.238.
[51] Millas, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir…,** s.60.
[52] James E.Dougherty ve Robert L.Pfaltzgraft Jr., **Contending Theories of International Relations,** New York, Harper & Row Publishers, 1990, ss.66-67.
[53] Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi,** İstanbul, Filiz Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş III.Baskı, 2000, ss.157-159.

çıkarları doğrultusunda, başka bir devlete, bir şeyi yaptırmayı ya da herhangi bir davranıştan vazgeçirmeyi sağlayan maddi ve manevi araç"[54] olduğunu söylemek mümkündür.

Bu basit tanım çerçevesinde gücün, ölçülebilir(maddi) ve ölçülemez(manevi) unsurları olduğu görülmektedir. Bir ülkenin nüfusu, askeri kapasitesi, coğrafi konumu ve doğal kaynakları ile ekonomisi, gücün maddi unsurları arasında yer alırken, gücü bu unsurlar kadar etkileyen ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin niteliği ve hükümetlerin niteliği gibi hususlar da ölçülemeyen faktörler arasında bulunmaktadır.[55] Bu bağlamda, Türkiye ile Yunanistan kıyaslanırken, ölçülebilir olması temelinde gücün maddi unsurları kapsamında, demografik ve askeri yapı ile ekonomik alan ele alınacaktır.

Yunanistan'ın nüfusuyla ilgili ciddi sıkıntıları mevcuttur. 2005 yılında ülke nüfusunun tahmini olarak 11.244.118 olduğunu gösteren veriler bulunmakla birlikte[56] Yunanistan Milli İstatistik Kurumu Genel Sekreterliği, 2001 yılında yapılan genel sayım çerçevesinde nüfusun 10.964.020 olduğunu açıklamıştır. Yine İstatistik Kurumu verilerine göre, nüfusun %50.50'sini kadınlar, % 49.50'sini de erkekler oluşturmaktadır. 2000 yılında yapılan sayımda ise ülke nüfusunun 10.939.605 olduğu, bu rakamın 5.424.89'unu erkeklerin ve 5.515.516'sını ise kadınların oluşturduğu belirtilmiştir.[57] 2001 verilerine göre genel nüfus içerisinde, 0-14 yaş arası çocuk sayısı oranı %15.18, 15-64 yaş arası ergin, yetişkin ve orta yaşlı oranı %68.12 ve 65 yaş üstü oranı da %16.70'dir.

---

[54] Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği,** İstanbul, Alfa Yayınları, Gözden Geçirilmiş II.Baskı, Kasım, 2002, s.216. ve Dağ, **Uluslararası İlişkiler ve…,** s.353.
[55] Vefa Toklu, **Uluslararası İlişkiler,** Ankara, İmaj Yayınevi, Genişletilmiş II.Baskı, 2004, ss.44-52.
[56] Wikipedia, Free Encyclopedia, Greece, A Wikimedia Project, (Bakılan Tarih: 28 Temmuz 2006) http://en.wikipedia.org/wiki/Greece
[57] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan'ın Nüfusu Son 10 Yılda 6.7 Arttı", Atina, 12 Aralık 2001, Saat:17.13, Sayı: AA4323.

1971 yılı genel sayımında ise, Yunanistan'ın nüfusunun 8.768.372 olduğu beyan edilmiştir. Bu nüfus sayımına göre, 0-14 yaş arası oran %25.36, 15-64 yaş arası %63.72 ve 65 yaş üstü ise %10.92 olarak açıklanmıştır.[58]

1971 ve 2001 yıllarında yapılan sayımları ve nüfusun yaş oranlarını karşılaştıracak olursak, genel nüfusun artış gösterdiğini, ancak 0-14 yaş arasının %10.18 oranında azaldığını ve 65 yaş üstünün ise %5.78 oranında arttığını görmekteyiz. 15-64 yaş arası da, %4.40 oranında yükselmiş, ancak 65 yaş üstü oranını yakalayamamıştır.

Bu veriler çerçevesinde, Yunanistan'ın 30 yıl içerisinde hızlı bir şekilde yaşlandığını söylemek mümkündür. Azalan doğum ve yaşam süresinin uzaması dikkate alındığında, 15-20 yıl içerisinde Yunanistan'ın nüfusunun çoğunluğunu yaşlıların oluşturacağı açıktır. Dünya Sağlık Örgütü, yaptığı tahminler doğrultusunda, 2020 yılında Yunanistan'ın dünyanın en çok yaşlıya sahip üçüncü ülkesi olacağını ön görmektedir.[59]

Yunanistan Gerontoloji Kurumu da, 2002 yılı Ocak ayında yaptığı açıklamada, araştırmalar çerçevesinde ortalama ömür süresinin erkeklerde 76.5'e, kadınlarda ise 81 ulaştığını, ancak 2020 yılında her dört Yunanlı'dan birinin 65 yaşın üzerinde olacağını belirtmiştir.[60]

Yunanistan'ın bu konudaki temel sıkıntısı, nüfusunun az oluşu değildir. Çünkü, toprak yüz ölçümüne göre kilometre kareye düşen kişi sayısı 84'tür. İnternet üzerinden ulaşılabilen Wikipedia Free Encyclopedia'nın, 2005 yılı verileri temel

---

[58] Yunanistan'ın nüfusu ile ilgili veriler için Bkz.Ethniki Statistiki İpiresia Tis Ellados, İ Ellada me Arithmous, Atina, 2005, s.5. (Yunanistan Milli Statistik Kurumu Resmi İnternet Sayfası - Sayılarla Yunanistan - Bakılan Tarih: 28 Temmuz 2006)
http://www.statistics.gr/gr_tables/hellas_in_numbers.pdf

[59] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.29. ("Greece to have World's Third Oldest Population by 2020", *mpa-digest,* 09 Mart 1999, Cilt 1, Sayı 997'den aktarma)

[60] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Ülke Nüfusu Yaşlanıyor", Atina, 23 Ocak 2002, Saat:16.35, Sayı:AA0525.

alınarak, 230 ülke arasından yaptığı sıralamada, Yunanistan 108nci sıradadır.[61] Bu bağlamda Yunanistan'ın temel sorunu doğumların artmaması ve 60 yaş üstü oranının hayli yüksek oluşudur.

BM Nüfus Bölümü'nün(UN Population Division) 2004 yılı verileriyle yapılmış araştırmalarına göre, 2005 yılında Yunanistan'ın 60 yaş üstü oranının nüfusun %23'ünü oluştururken, 0-4 yaş arası, nüfusun sadece %4.6'sını oluşturmaktadır.[62]

Öte yandan, 2005 yılında Türkiye'nin nüfusunun 73.193.000 olduğuna ilişkin veriler bulunmakla birlikte,[63] 2000 yılında yapılan genel sayımda nüfusun 67.803.927 olduğu açıklanmıştır. Genel toplam içersinde, 0-14 yaş arası oranı %46.27, 15-64 yaş arası oranı %44.90 ve 65 yaş üstü oranı da %8.83'tür.[64]

Bu bilgiler çerçevesinde yapılan karşılaştırmada, Türkiye'nin nüfusunun, Yunanistan'a oranla daha genç olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'nin, Yunanistan'ın aksine yaşlanmak gibi bir sorunu yoktur. Ayrıca, Türkiye'nin 1923 yılında sadece 10 milyon, 1927 nüfus sayımına göre 13.6 milyon olduğu düşünülürse, bugüne gelindiğinde yaklaşık beş kat arttığı görülmektedir.[65] Türkiye'nin nüfusunun gençliği, ülkeye dinamizm getirmekte ve ileriye dönük umut vadetmektedir.

---

[61] Wikipedia, Free Encyclopedia, List of Countries by Population Density, A Wikimedia Project (Bakılan Tarih: 26 Temmuz 2006).
http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_population_density#fn_Mon
[62] United Nations Population Division, World Population Prospects: The 2004 Revision, Population Database, Greece Demographic Profile, (Bakılan Tarih: 28 Temmuz 2006)
http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp
[63] Wikipedia, Free Encyclopedia, Turkey, A Wikimedia Project, (Bakılan Tarih: 26 Temmuz 2006)
http://en.wikipedia.org/wiki/Turkey
[64] T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Yaş Grubuna Göre Nüfus ve Yaş Bağımlılık Oranı 1935-2000, Ankara, (Bakılan Tarih: 29 Temmuz 2006)
http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=196
[65] Onur Öymen, **Türkiye'nin Gücü, 21.Yüzyılda Türkiye, Avrupa ve Dünya,** İstanbul, Remzi Kitabevi, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş IV.Basım, Ekim, 2003, s.65.

İşte bu dinamizm ve geleceğe dönük umutlar, demografik yapı çerçevesinde Yunanistan'ı endişeye sevk etmektedir.[66]

Askeri alanı incelediğimizde, Soğuk Savaş sonrası döneminin ihtiyaçları çerçevesinde yeniden yapılandırılan Yunanistan Silahlı Kuvvetleri'nin, Kara, Deniz ve Hava olmak üzere toplam üç kuvvetten oluştuğunu görmekteyiz. Yunan Ordusu'nda barış zamanında 165.670 kişi silah altında tutulmakta[67] ve savaş zamanında bu sayı 357.000'e kadar çıkmaktadır.[68] Hava Kuvvetleri'nde 23.000 ve Deniz Kuvvetleri'nde de 19.000 muvazzaf subay, astsubay, erbaş ve er görev yapmaktadır.[69]

116.000 kişiden oluşan[70] Kara Kuvvetleri, bir ordu, dört kolordu, Adalar Yüksek Askeri Komutanlığı (ASDEN) ve Atina Askeri Komutanlığı'ndan(ASDİS) müteşekkildir. Resmi veriler ve açıklamalardan tam sayıya ulaşılamamakla birlikte, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı 12 ila 14 tümen ve 17 ila 19 tugay olduğu mütalaa edilmektedir.[71]

Salamis, Patra ve Soudha Körfezleri'nde üç büyük deniz üssü ve Larisa, Elefsis ve Dekelia'da başlıca hava birlikleri konuşlandırılmıştır.[72]

Bir ülkenin ordusunun sayısı, temelde nüfus ile orantılı olduğu gerçeğinden hareketle, Yunanistan'ın asker sayısını arttırmada ciddi sıkıntılar yaşadığı

---

[66] Heraklides, **Yunanistan ve "Doğudan Gelen Tehlike" Türkiye…,** s.156.
[67] Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi…", s.102.
[68] Hellenic Army General Staff, Army Organization Elements, Athens, (Yunanistan Genelkurmay Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi – Bakılan Tarih: 29 Temmuz 2006) http://www.army.gr/n/e/index.html
[69] Hellenic Nationalist Page, Hellenic Armed Forces, (Bakılan Tarih: 29 Temmuz 2006) http://www.hellas.org/military/index.htm.
[70] Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi…", ss.102-103.
[71] Geniko Epiteliou Strato, Emvlimata Oplon Somaton Shimatismon, Atina, (Bakılan Tarih: 29 Temmuz 2006). Tümen ve Tugayların sayılarına ilişkin mütalaa, Yunanistan Genelkurmay Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi'nde yer alan ve tüm birliklerin amblem ve flamaları ile birlik rumuzlarını içerir listeye istinaden yapılmıştır. http://www.army.gr/n/g/archives/signs/
[72] Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi…", ss.104-106.

görülmektedir. Sorunun çözümü amacıyla, profesyonel askerliğe geçiş ve vuruş kabiliyeti daha yüksek modern silah alımı gibi çarelere başvurulmaktadır.

Simitis, Kardak Kayalıkları krizinde, Yunan Ordusu'nun zaaflarını gördüğünü, bu çerçevede 2002 yılında, modern silahlarla donatılmış, vuruş kabiliyeti daha yüksek bir düzenlemeye gidildiğini, bu yapılanmayla 2005 yılında asker sayısının 142.000 olmasının hedeflendiğini ve ordunun her kuvvetine modern silahlar alınarak, Türkiye ile mevcut farkın giderildiğini ifade etmektedir.[73]

Ancak Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yapısı çerçevesinde, sadece Kara Kuvvetleri'ne bağlı ordu, tümen ve tugay sayıları ile silah altında tutulan asker mevcudunu incelediğimizde Simitis'in pek de haklı olmadığını görmekteyiz. Türk Silahlı Kuvvetleri; Kara, Deniz ve Hava olmak üzere üç kuvvetten oluşmaktadır. Barış döneminde İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı savaş döneminde Kara ve Deniz Kuvvetleri bünyelerine katılmaktadır.[74] Genelkurmay Başkanlığı'nın resmi veri ve açıklamalarından ulaşılamamakla birlikte, Wikipedia Free Encyclopedia, 2005 Economist Intelligence Unit'e referans vererek Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tüm personel sayısının 1.043.550 olduğunu belirtmektedir.[75] İngiltere'de yayınlanan Independent gazetesi ise, 514.850 asker sayısı ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, Avrupa'nın en büyük ve Dünya'nın da sekizinci büyük ordusu durumunda bulunduğunu açıklamıştır.[76] Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı, dört ordu, 10 kolordu, altı tümen(İki tümen sadece tümen karargahlarından ibarettir) ve 50 tugay bulunmaktadır.[77]

---

[73] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** ss.164-167.
[74] Genelkurmay Başkanlığı, Genel Konular, Kuvvet Yapısı, Son güncellenme tarihi 23 Eylül 2004, Ankara, (Bakılan Tarih: 29 Temmuz 2006) http://www.tsk.mil.tr/genel_konular/kuvvetyapısı.htm
[75] Wikipedia, Free Encyclopedia, Turkish Armed Forces, A Wikimedia Project, (Bakılan Tarih: 26 Temmuz 2006 - Economist Intelligence Unit: Turkey, 2005, s.23'ten aktarma) http://en.wikipedia.org/wiki/Turkish_Armed_Forces
[76] Milliyet Gazetesi, "TSK, Avrupa'nın En Büyük Ordusu", Washington, 22 Aralık 2006, s.17.
[77] Genelkurmay Başkanlığı, Genel Konular, Kuvvet Yapısı, Son güncellenme tarihi 23 Eylül 2004, Ankara, (Bakılan Tarih: 29 Temmuz 2006 - Resmi İnternet Sitesi) http://www.tsk.mil.tr/genel_konular/kuvvetyapısı.htm

Asker, tümen ve tugay sayıları ile bunların kullandıkları savaş teçhizatları göz önüne alındığında konvansiyonel silah kuvvetleri açısından Türkiye'nin Yunanistan karşısında açık bir farkla üstün olduğu görülmektedir.[78] Bu üstünlük de Yunanistan'da tedirginlik ve endişeyle karşılanan diğer bir hususu oluşturmaktadır.

Yunanistan, toplam milli gelirde AB ülkeleri içinde Portekiz'den sonra en düşük gelir değerine sahip ülkedir. 1970'lerden beri devam eden düşük seviyedeki büyümenin nedeni geniş kamu sektörüne bağlanmaktadır. Kamu sektörü, 1990'ların başına kadar savunma sanayinin ve hava ile demiryolları gibi hizmetlerin yaklaşık %70'inde etkin rol oynamıştır. Ancak, teknolojideki hızlı ilerlemeler, süratle devam eden küreselleşme ve AB'ye verilen taahhütler çerçevesinde 1996 yılından başlamak üzere kamu sektörü reformları öncellikli hedef olarak belirlenmiş ve 1998 yılında Avrupa Para Birliği'ne (EMU) katılım çerçevesinde kapsamlı bir özelleştirme programına başlanmıştır.

Yunanistan'ın ekonomik performansı, 1980'li yıllar boyunca, ortalama %1.7'lik yıllık reel GSYİH artış oranı göstermiştir. 1990'ların ilk beş yılında, 1993'te Avrupa genelinde yaşanan gerileme temelinde %1.3'e düşmüş ve 1996-2000 yılları arasında da yıllık %3.3'e çıkarak Avrupa ortalamasının üstünde bir iyileşme sergilemiştir. Söz konusu artışta, Yunanistan'ın gerçekleştirdiği ekonomik iyileştirme programlarının yanı sıra AB yatırım fonlarının etkisi oldukça büyüktür.[79]

AB tarafından, 1996-1999 yılları arasında Yunanistan'a sağlanan gelirler Tablo 1'de sunulmaktadır.

[78] Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi…", ss.110-111.
[79] Tuğrul Somuncuoğlu (Yayına Hazırlayan), **Balkan Ülkeleri Raporları Serisi, Yunanistan,** (Basım Yeri Belirtilmemiştir), İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ekim, 2002, ss.2-5.

Tablo 1 : Yunanistan'a AB'den Sağlanan Gelirler

Yıllar	Trilyon (Drahmi)
1996	1.41
1997	1.48
1998	1.58
1999	1.87

Kaynak: S.Gülden Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası: Güç Tehdit ve İttifaklar,** Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi(SAEMK), Araştırma Projeleri Dizisi 7/2001, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001, s.29. (Country Profile: Greece, *The Economist Intelligence Unit,* London, 1998'den aktarma)

Tablo 1'deki değerler çerçevesinde, Yunanistan'a belirtilen yıllarda, ciddi oranda yabancı sermayenin girdiği görülmektedir. Ayman'ın vurguladığı gibi, Yunanistan'ın, ekonomi ve sanayileşmesini kendi imkanları ile karşılamasından ziyade bu yöndeki dış sermayeye dayandırdığı açıktır.[80] Yunanistan'ın, 1995-2005 yılları arasındaki ekonomik verileri Tablo 2'de yer almaktadır.

Yunanistan Ekonomi ve Maliye Bakanlığı, ülke ekonomisinin 2005 yılında yapılan reformlardan olumlu yönde etkilendiğini, 2005 yılının ilk üç ayında büyüme oranı %3.4 iken, 2006 yılının ilk üç ayında %4'lük bir büyümeye şahit olunduğunu belirtmektedir.[81]

[80] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** ss.28-29.
[81] Ministry of Economy and Finance, Fact Sheet on the Prospects of the Grek Economy, Athens, May, 2006, s.3. (Yunanistan Ekonomi ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi) 30 Temmuz 2006. http://www.mnec.gr/FactSheet_12May06_Eng.pdf

Tablo 2 : Yunanistan'ın 1995-2005 Yılları Arasındaki Ekonomik Profili

YIL	GSYİH (Milyar Dolar)	Kişi Başına Gelir (Dolar)	Büyüme Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat (Milyar Dolar)	İthalat (Milyar Dolar)
1995	116.0	11.048	2.1	8.9	11.6	26.5
1996	123.4	11.752	2.4	8.2	12.4	27.8
1997	119.9	11.419	3.2	5.5	11.7	26.4
1998	118.5	11.571	3.4	4.8	11.7	27.0
1999	120.4	11.943	3.6	2.6	11.6	26.1
2000	112.4	10.724	4.2	3.1	10.6	26.2
2001	117.3	11.106	4.1	3.4	9.9	27.8
2002	132.8	12.528	4.0	3.6	8.3	29.5
2003	171.4	16.119	4.5	3.6	10.0	36.1
2004	205.5	18.618	4.2	2.9	15.7	47.4
2005	217.5	19.773	3.4	3.8	19.8	45.6

Kaynak: Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Yunanistan, Temel Ekonomik Göstergeler,** Ankara, 2005, s.2.

Diğer taraftan Türkiye ekonomisi kriz dönemlerinde belirli düşüşler yaşamakla birlikte, uzun vadeli değerlendirmelere göre son yıllarda hızlı bir büyüme göstermiştir. Toplam Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) bazında değerlendirildiğinde Avrupa'nın ilk altı ülkesi arasında yer almaktadır.[82] Türkiye'nin, 1995-2005 yılları arasındaki ekonomik verileri Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablolara bakıldığında Türkiye'nin fert başına düşen GSMH'sı Yunanistan'a nazaran düşük gözükmektedir. Ancak, yıllar içerisindeki toplam GSMH, Yunanistan'dan oldukça yüksektir. Diğer taraftan, 2003 yılından başlamak üzere fert başına düşen GSMH'da da bir artış olduğunu söylemek mümkündür. Yine veriler çerçevesinde, Türkiye'nin büyüme oranı Yunanistan'dan açık bir farkla ilerdedir.

[82] Öymen, **Türkiye'nin Gücü…,** s.158.

Tablo 3 : Türkiye'nin 1995-2005 Yılları Arasındaki Ekonomik Profili

YIL	GSMH (Milyar Dolar)	Kişi Başına Gelir GSMH Cari Fiyatlar (Dolar)	Büyüme Oranı (%)	Deflasyon Oranı (%)	İhracat (Milyar Dolar)	İthalat (Milyar Dolar)
1995	170.1	2.759	8.1	87.2	21.6	35.7
1996	182.8	2.916	7.9	78.1	32.0	43.6
1997	192.4	3.080	8.0	81.2	32.1	48.6
1998	206.5	3.255	3.8	75.3	30.7	44.9
1999	185.2	2.879	-6.4	55.8	28.8	39.3
2000	201.4	2.965	6.1	50.9	30.7	53.1
2001	148.2	2.123	-9.4	55.3	34.4	38.5
2002	180.8	2.598	7.9	44.4	40.1	48.4
2003	239.2	3.383	5.9	22.5	47.2	69.3
2004	299.4	4.172	9.9	9.5	63.1	97.5
2005	360.8	5.008	7.6	7.7	73.1	116

Kaynak: Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türkiye'nin Ekonomik Göstergeleri, Ankara, Son Güncelleme Tarihi: 25 Temmuz 2006. (Dış Ticaret Müsteşarlığı Resmi İnternet Sitesi – Bakılan Tarih: 30 Temmuz 2006) http://www.dtm.gov.tr/ead/gosterge/ekogosterge.xls ve Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü, Ekonomik Göstergeler, Temel Ekonomik Büyüklükler (1990-2008), Ankara, 2005. (Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi – Bakılan Tarih: 30 Temmuz 2006) Söz konusu dönem içerisindeki veriler GSYİH'nın temin edilememesi nedeniyle GSMH bazında ele alınmıştır. http://www.muhasebat.gov.tr/ekogosterge/index.php

Bu bağlamda Türkiye'nin, genç ve dinamik nüfusu temelinde, doğal kaynaklarının da etkin kullanılarak ekonomiye yansıtılmasını sağlayacak iktisadi reformlarla, performansını kısa bir süre içerisinde çok daha yüksek seviyeye çıkarabileceği açıktır.

Gücün maddi unsurları açısından, belirtilen hususlar doğrultusunda Türkiye'nin Yunanistan'a kıyasla üstünlüğü görülmektedir. Yunanlı akademisyen Heraklides, güç temelinde Yunanistan'ın üstünlüğünü, gücün manevi unsurlarına dayandırmakta ve Yunanistan'ın, demokratik istikrar, iç barış ve sosyal huzur

açısından Türkiye'den ileri olduğunu belirtmektedir. Türkiye'nin zayıflıklarını ise, sınırlı bir demokrasi, insan hakları ihlalleri, sosyal adaletsizlik, huzursuzluk ve iç savaş olarak vurgulamaktadır.[83]

Ancak Heraklides'in, savında ileri sürdüğü noktaların, göreceli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü, insan hakları ihlalleri konusunda Yunanistan'ın karnesi pek de parlak değildir. Çalışmanın ikinci bölümünde detaylarıyla ele alındığı üzere, Yunanistan'ın Batı Trakya Türk Azınlığı'na yönelik politikaları bunu ortaya koymaktadır. Türkiye'deki demokrasinin sınırlı olup olmadığı konusu da Yunanistan ile kıyaslandığında tartışmaya açıktır. Ülkenin, milli kaynakları ve iş gücüne dayanmayarak temelde AB fonlarından elde edilen bir ekonomik refah sonrası sağlanan iç huzurun süresinin ne kadar uzun olabileceği düşündürücüdür.

4. Yunanistan'ın Gücü Dengeleme Çabaları

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin öneminin ve gücünün giderek artması, Yunanistan'ı engelleme yollarını aramaya teşvik etmiştir. Bu çerçevede, güvenlik politikalarına ilişkin, Atina tarafından içte ve dışta atılan her adım, doğrudan ya da dolaylı olarak Türkiye ile mevcut güç dengesini lehine çevirme amacı taşımaktadır.[84] Yunanistan'ın bu çabalarını iç çabalar ve dış çabalar olarak ikiye ayırmak mümkündür.

İç çabalar temelinde Yunanistan, nüfusunun Türkiye'ye kıyasla azlığını gidermeye çalışmış ve askeri asimetriyi dengelemek amacıyla silahlanma yoluna başvurmuştur.

Demografik soruna, Yunan devletinin yanı sıra kilisenin de önem vererek hassasiyetle eğildiği, ailelere üçüncü çocuk için yaptığı maddi yardımda kendini göstermektedir. Atina, yine bu bağlamda, Komünist Blok'un çökmesiyle pek çok

[83] Heraklides, **Yunanistan ve "Doğudan Gelen Tehlike" Türkiye…,** s.157.
[84] Çalış ve Akgün, "Çatışmadan Uzlaşmaya…", s.265.

kişiye kapılarını açmış ve aralarında "Yunan kökenli" olduğunu dile getirenlere de vatandaşlık vermekten geri durmamıştır.[85]

Ayman, Yunanistan askeri stratejisinin "savunmacı yeterlilik"(defensive sufficiency) "esnek mukabele" (flexible response) ve "Yunan-Kıbrıs ortak savunma alanını etkin bir şekilde kapsama kabiliyeti" olarak üç ana unsur etrafında tanımlandığını belirtmektedir.[86]

Bu doğrultuda, Yunanistan'ın bu üç ana unsur etrafında odaklanan askeri stratejisinin ilk olarak "savunmayı" öngördüğünü söylemek mümkündür. Ancak Simitis'in silah alımları konusunda verdiği bilgiler, alım sırasında savunma veya saldırı konularında herhangi bir ayırıma gidilmediğini gözler önüne sermektedir. Simitis, ordunun etkinliği ve vuruş kabiliyetinin artırılması maksadıyla, Başbakanlığı döneminde, 60 adet F-16 (Block 52+ model), 15 adet Mirage 2000-5, dört adet denizaltı, çok sayıda nakliye ve saldırı helikopterleri, üç adet torpidobot'un alındığını ve 1996-2003 yılları arasında 14 adet savaş gemisinin Yunan tersanelerinde yapımının tamamlanarak, 15 adet geminin de modernize edildiğini ifade etmektedir.[87]

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, Yunanistan'ın askeri harcamalarına ayrılan payı azaltmamıştır. 1996 yılında savunma harcamaları 1.3 Trilyon Drahmi (5.6 Milyar Dolar) iken, 1997 yılında 1.5 Trilyon Drahmi'ye (5.5 Milyar Dolar), 1998 yılında da 1.7 Trilyon Drahmi'ye (5.8 Milyar Dolar) yükselmiştir. Söz konusu yıllarda savunma bütçesinin GSYİH içindeki payı da artmıştır.[88]

Wikipedia Free Encyclopedia'nın verilerine göre Yunanistan'ın 2004 yılı savunma harcaması yaklaşık 6.12 milyar Dolar'dır. Bu rakam ülke Gayri Safi Yurtiçi

[85] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** ss.35-36.
[86] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.37.
[87] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** ss.166-167.
[88] Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi…", s.108. (The Military Balance 1999-2000, International Institute for Strategic Studies, London, Oxford University Press, 1999, s.58'den aktarma)

Hasılası'nın(GSYİH) yine yaklaşık %4.91'ini oluşturmaktadır.[89] Büyükçolak da, Yunanistan'ın son 20 yıldaki savunma harcamalarının GSYİH'nın %6'sını oluşturduğunu belirtmekte ve bu rakamın NATO ülkeleri ortalamasının üzerinde olduğunu ifade etmektedir.[90]

Yunanistan, 1997 ve 1998 yıllarında, ABD'den 31 Milyon Dolar değerinde 30 adet taktik füze sistemi, altı adet Sikorsky, sekiz adet deniz keşif uçağı, yine 60 Milyon Dolar değerinde taktik füze sistemi, 42 Milyon Dolar değerinde 60 adet orta ileri menzilli havadan havaya füze, 20 adet Harpoon Füzesi, iki adet M-60A1 model tank, iki adet gemisavar füze fırlatma sistemi, Almanya'dan da 270 Milyon Dolar değerinde 39 adet F-4 savaş uçağı siparişleri vermiştir. Aynı yıllar arasında, ABD'den 40 adet F-16 savaş uçağı, dokuz adet MLRS füze fırlatma rampası ve yedi adet ulaştırma helikopteri satın almıştır.[91]

Türkiye'nin gücünün dengelenmesinde, iç çabalar kadar dış çabalar da önemli bir yer tutmaktadır. İç çabalarda imkanların kısıtlılığı, kaynaklarının sınırlı oluşu ve mevcut askeri gücü ile tek başına güvenliğini sağlamada yetersiz kalabileceği endişeleri,[92] Atina'yı dış çabalara ağırlık vermeye yönlendirmiştir. Yunanistan, bu amaçla politikasını oluşturturken, ihtiyacı olduğu zaman, her an devreye sokabilecek bir diplomatik rezerv saklamayı ihmal etmemiştir.

Büyük güçlerle ilişkileri üzerine hassasiyetle eğilmiş ve büyük devletleri yanına çekmek amacıyla hem ABD, hem de Rusya Federasyonu'na yakınlaşarak diğer tarafın kendisini önemli görmesini sağlamaya çalışmıştır.[93]

Türkiye'nin gücünün dengelenmesinde ABD ile ilişkilerin özel bir yeri bulunmaktadır. 1974 Barış Harekatı sonrasında her ne kadar bu ilişkiler olumsuz

[89] Wikipedia, Free Encyclopedia, Military of Greece, A Wikimedia Project, (Bakılan Tarih: 26 Temmuz 2006) http://en.wikipedia.org/wiki/Military_of_Greece
[90] Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi…", s.108.
[91] Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi…", ss.111-112.
[92] Bayar, **1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın…,** s.130.
[93] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** ss.42-52.

yönde etkilenmişse de, ABD karşıtlığını kullanarak 1981 yılında iktidara gelen Andreas Papandreou, NATO'nun askeri kanadına dönmekten geri durmamıştır. NATO'nun askeri kanadına dönüş, Atina'nın, Türkiye endişesi karşısında Washington'a verdiği önemi açıkça göstermektedir.

Öte yandan, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin, Rusya'ya komşu oluşu ve Soğuk Savaş dönemi sonrasında da Orta Doğu'da ve Kafkasya'da yaşanan gelişmelere yakın konumu, ABD açısından Türkiye'nin Yunanistan'a nazaran daha önemli bir müttefik olmasını gerektirmiştir. Yunanistan, bu durumun verdiği rahatsızlık çerçevesinde ABD ile yakınlaşmanın yollarını aramıştır.

Bu çerçevede, Konstantinos Mitsotakis Başbakanlığı'nda 08 Temmuz 1990 tarihinde ABD ile Savunma ve İşbirliği Anlaşması imzalanarak, hem ABD'ye yakın duruş politikasının değişmediği gösterilmeye çalışılmış, hem de Ege Denizi üzerinde Türkiye ile gücün eşitlenmesi amaçlamıştır.[94]

Soğuk Savaş dönemi sonrasında özellikle Balkanlarda yaşanan gelişmeler Yunanistan ile ABD'nin politikalarını ortak paydadan uzaklaştırmıştır. Ancak, 1993 yılında Atina Ekonomi Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler dersleri veren Giannas, Balkanlara yönelik bakış açısında ortak anlayıştan uzaklaşılmasının iki ülke arasındaki ilişkilere bariz bir şekilde yansımadığını, Yunanistan Başbakanı Konstantinos Mitsotakis ile ABD Başkanı'nın, 1991-1992 yıllarında çeşitli vesilelerle dört defa bir araya geldiklerini belirtmektedir.[95]

Kostas Simitis döneminde ABD ile ilişkiler, daha dengeli bir hal almış ve sorunlar, ekonomik ilişkilerin geliştirilmesiyle soğutulmaya çalışılmıştır. 1998 yılı

[94] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.296.
[95] Prodromos M.Giannas, "Ellada Kai İnomenes Polities Tis Amerikis, 1991-1992", (Der.) Giannis Valinakis ve diğerleri, **Epetirida'93 Amintikis & Eksoterikis Politikis, H Ellada Kai O Kosmos,** Atina, Elliniko İdrima Evropaikis & Eksoterikis Politikis (ELİAMEP) Yayınları, 1993, s.143. (Makale adı:Yunanistan ve Amerika Birleşik Devletleri, 1991-1992, Kitap adı: Savunma ve Dış Politika Yıllığı'93, Yunanistan ve Dünya)

Ocak ayında Ortak Ticari ve Ekonomik Komite kurulmuş, Balkanlarda işbirliği konularında çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır.[96]

Rusya ile Yunanistan arasındaki ilişkileri, temelde Ortodoks zemine dayanması nedeniyle çok eski tarihlere kadar götürmek mümkündür.[97] Yunanistan, Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında NATO'nun güvenlik endişelerini karşılamadığını görmüş ve NATO ile ABD bağımlılığını bir nebze de olsa kırmak amacıyla, Batı Bloku'nda yer almasına rağmen, Soğuk Savaş döneminde SSCB'yle dengeli olarak yakın ilişkiye girmekten çekinmemiştir. Fırat, Yunanistan'ın bu politikasındaki amacının da Türkiye'ye karşı ekonomik ve diplomatik gücünü artırma çabasının bir sonucu olarak değerlendirilebileceğini vurgulamaktadır.[98] Soğuk Savaş sonrası dönemde, Türkiye'nin Rusya ile ilişkilerinin artması çerçevesinde Yunanistan, Moskova'ya hala önemli olduğunu vurgulamak amacıyla, yakın bir politika izleme yolunu tercih etmiştir. Bunda, Türk-Rus ilişkilerinin yanı sıra, ABD'nin Türkiye'yi tercih etme korkusu da etkin olmuştur. 1997 yılında GKRY'ye konuşlandırılmak üzere alınmasına karar verilen S-300 füzeleri bunun en güzel örneğidir. Rusya ile iyi ilişkiler kurulmasının en önemli nedeni şüphesiz Yunanistan'ın, Soğuk Savaş dönemi ertesinde Türkiye'nin Kafkasya'daki gücünü dengeleme çabasıdır.[99]

ABD'nin, 1967 yılında iktidarı ele alan askeri rejimi desteklemesi ve Washington'un, Yunan toplumunda mevcut, 1974 yılındaki Barış Harekatı'na sessiz kaldığı inancı, Atina'yı Avrupa ile ilişkileri artırmaya yöneltmiştir.[100]

Bu bağlamda Yunanistan, 1974 yılı sonrasında Avrupa Topluluğu'na üyelik sürecine hız vererek, Türkiye'nin gücüne karşılık, ABD'den umduğu ancak bulamadığı desteği siyasi anlamda AB'den sağlamayı hedeflemiştir.[101]

---

[96] Bayar, **1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın…,** ss.144-145.
[97] Bayar, **1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın…,** s.146.
[98] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, s.260.
[99] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** ss.50-51.
[100] Bayar, **1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın…,** s.140.
[101] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.124.

Bu çerçevede, 1981 yılında iktidara gelen Andreas Papandreou, NATO askeri kanadına dönüşte olduğu gibi, dönemin Avrupa Topluluğu üyeliğine de karşı çıkmış, ancak topluluğa katılmaktan yine çekinmemiştir.[102] Şüphesiz Yunanistan'ın üyeliğinde, Avrupa Topluluğu'nun ülke ekonomisine yapacağı katkılar ve tarım sektörüne sağlayacağı yararlar da göz önünde bulundurulmuştur. Ancak, algılanan Türk tehdidinin bu üyeliğe olan etkisi de yadsınamaz bir gerçektir.

Yunanistan, 1990'ların başında Türkiye'nin kazandığı prestiji ve avantajı, AB üyeliği ile dengeleme çalışmalarına hız vermiştir.[103] Batı Avrupa Birliği'ne, 1991 Aralık ayında katılmış ve Türkiye'nin gözlemci statüsünde kalmasını da tehdidi ortadan kaldıran bir zafer olarak nitelendirmiştir.[104] Atina'nın AB üyeliğinin Ankara'ya yönelik amacı, Birliği, Kıbrıs ve Ege Denizi sorunlarında kendi lehinde tutum sergilemeye yöneltmektir.[105] Kostas Simitis'in, AB üyelerini rahatsız etmeden, uzun çalışmalar sonucu ve özellikle Türkiye'nin Birliğe ısrarla üye olma arzusu bağlamında, bu hedefinde başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

Atina'nın, Ankara'yı dengeleme çabalarının bir diğer boyutunu ittifaklar stratejisi oluşturmaktadır. Bu strateji 1990'lı yılların ortalarından başlamak üzere benimsenen ekonomik diplomasi ile gerçekleştirilmiştir.

Heraklides, Yunanistan'ın Türkiye'yi tehdit olarak algılamasında mevcut dört eğilimi aktarırken, bunların ortak paydasının, silahlanmanın yanında ittifaklar kurarak güç dengelemesi olduğunu belirtmektedir.[106]

Türkiye'nin gücü karşısında Yunanistan, çalışmanın İkinci Bölümü'nde "Yunanistan'ın, Türkiye'ye Yönelik Kurmaya Çalıştığı İttifaklar" başlığı altında ele alındığı üzere Soğuk Savaş döneminden beri antantlar kurmayı ihmal etmemiştir. Söz

[102] Bayar, **1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın…,** s.132.
[103] Tayfur, "Akdeniz'de Bir Adanın…", s.42.
[104] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.101.
[105] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.52.
[106] Heraklides, **Yunanistan ve "Doğudan Gelen Tehlike" Türkiye…,** s.40.

konusu ittifakların, kronolojisi ve içeriği daha önce ele alınmış olması sebebiyle, burada üzerinde durulmayacak, ancak bu politika sonucunda gerçekleştirilen atılımın yapısal özüne değinilecektir.

Yunanistan'ın, Soğuk Savaş dönemi sonrasında, Ankara'nın gücünün dengelenmesi amacıyla kurduğu ittifaklar, geniş kapsamlı, çok yönlü ve esnektir. Temelde, ekonomik diplomasi kapsamında atılmış adımlar olmasından hareketle büyük ölçüde ekonomik zemine dayanmaktadır. Soğuk Savaş dönemi sonrasının uluslararası ortamının da buna dayanak sağladığı aşikardır. Yunanistan'ın kurduğu bu ittifaklar, Soğuk Savaş döneminde kurulmuş ittifaklardan farklı olarak, vazgeçilmesi mümkün işbirliğini içermektedir. Savunma alanından, kültürel boyuta varabilen çok yönlü girişimlerdir. Ayrıca, belirli noktalarda ABD karşıtı bir görünüm sergilerken, bazen de ABD yanlısı olabilen, çift boyutluluk göstermektedirler.[107] Yunanistan'ın kurduğu ittifakların, Türkiye'nin gücüne yönelik olmasının yanı sıra, bu özelliklerinin de Atina'nın büyük güçlere önemini hatırlatmak amacını güttüğünü söylemek mümkündür.

Atina'nın, Türkiye'nin gücünü dengeleme konusundaki önemli bir başka girişimi de Türkiye'yi bölmeye yönelik faaliyet gösteren terör örgütlerine verdiği destektir. Burada, Türkiye'nin iç meselelerle uğraşarak gücünü bu yöne kanalize etmesi ve bu süre zarfında da zaman kazanılarak, güç asimetrisinin azaltılması hedeflenmektedir. Bu çerçevede, Yunanistan'ın uzun bir dönem PKK'ya verdiği destek ve sağladığı lojistik yardım, Türkiye'nin gücünü dengeleme çabalarından başka birşey değildir.[108]

[107] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** ss.43-44.
[108] Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi…", s.87.

5. Sonuç

İki halkın birbirine yaklaşımı, birinci bölümde ele alınan tarihsel kronoloji içerisinde cereyan eden gelişmeler nedeniyle pek olumlu değildir. Türkiye ve Türk kavramı, Yunan ulusal bilincinin oluşmasında en kuvvetli "öteki" etmenidir. Bu etmen, Yunanlı politikacıların genelde oy kaygısı söylemleriyle daha da kuvvetlenmekte ve bir an önce yok edilmesi gereken "düşman" seviyesine yükseltilmektedir.

Oysa Türkiye için durum farklıdır. Türkiye, coğrafi büyüklüğü, gücü ve özellikle AB adaylığı nedeniyle Yunanistan'ı önemli bir komşusu olarak görmekte, ancak yok edilmesi elzem bir ülke olarak tanımlamamaktadır.

Gücün maddi unsurları çerçevesinde, Türkiye'nin Yunanistan karşısındaki üstünlüğü açıktır. Yunanistan'ın, son dönemdeki başarılı ekonomik performansı temelde AB fonlarına dayanmaktadır. Bu çerçevede, milli kaynaklardan beslenmeyen bir ekonominin devamlılığı ise tartışmalıdır.

Yunanistan, tarihten kaynaklanan algılama ve doğu komşusunun bu gücü karşısında, üstünlüğü dengeleme çabalarına yönelmiş ve 1996 Simitis hükümetiyle birlikte bu yöndeki atılımlarına hız vermiştir. İç girişimler temelinde silah alımları arttırılmış ve Yunan kökenli olduğunu dile getirenlere, vatandaşlık vermeye varacak etkin nüfus politikaları güdülmüştür. Dış girişimler bağlamında ise, bölge ülkeleriyle ekonomik temelli esnek antantlar kurulmuş ve ABD, AB ve Rusya Federasyonu gibi söz sahibi aktörlerle mevcut münasebetlere ivme kazandırılmıştır.

BÖLÜM - IV : 1999 İLİŞKİLERDEKİ YUMUŞAMA DÖNEMİ

1. Giriş

1999 yılının ikinci yarısı, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin yumuşamasına şahit olmuştur. Bu yumuşamanın temelde, Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik politika değişikliğinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Çünkü Türkiye, her durumda ve pek çok vesileyle Yunanistan'a görüşme, dostluk ve işbirliği çağrısını yinelerken Atina, sürekli olarak bu teklifleri cevapsız bırakmış veya olumsuz yanıt vermiştir.[1]

Öte yandan, Yunanistan politikasındaki bu değişikliği 1995-1996 yıllarına taşımak da olasıdır. Atina, ulusal çıkar analizleri ve hesaplamaları sonucunda 1995 yılı sonlarından itibaren ekonominin yanı sıra, iç ve dış politikada yeniden yapılanma içerisine girmiş ve Türkiye'ye yönelik uzlaşmaz politikasının küçük de olsa yavaş yavaş değişmeye başladığı yönünde sinyaller vermiştir.[2] Buna karşılık Türkiye de, Atina'nın göz kırpmasına duyarsız kalmamış ve işbirliğini öneren tekliflerle Yunanistan'a cevap göndermiştir. Ancak, iki ülke ilişkileri, 1999 yılına kadar inişli çıkışlı seyrini muhafaza etmiştir.[3]

Kostas Simitis hükümetiyle, 1995-1996 yıllarında başlatılan Ankara'ya yönelik politika değişikliği, 1999 yılının ikinci yarısında doruk noktasına ulaşmış ve meyvelerini vermeye başlamıştır. Bu nedenle, iki ülke arasındaki yumuşama

[1] Türk Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı, Ulusal Gün dolayısıyla, 25 Mart 1997 tarihinde, Yunanistan'ın Ankara Büyükelçiliği tarafından düzenlenen resepsiyona katılmış ve dostluk mesajları vermiştir. Ancak, bu mesajlar Yunanistan tarafından kale alınmamıştır. Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1997'de Türk Dış Politikası (4), Türkiye-Yunanistan İlişkileri İnişli Çıkışlı", Ankara, 26 Aralık 1997, Saat: 11.59, Sayı: AA9253.

[2] Erol Kurubaş, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo Detant Dönemi ve İlişkilerin Geleceği", (Der.) Birgül Demirtaş Coşkun, **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002, s.16.

[3] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye İle İlişkilerimiz Gergin", Atina, 31 Aralık 1997, Saat: 20.29, Sayı: AA2805.

konusunda mevcut genel kanı, olumlu ve yapıcı ilişkilerin 1999 yılı ikinci yarısında başladığı yönündedir.

Yunanistan'ın, Ankara politikasındaki değişikliğin ve iki ülke arasında 1999 yılı ikinci yarısında cereyan eden yumuşamanın anlaşılabilmesi maksadıyla, çalışmanın dördüncü bölümünde ilk olarak, Yunanistan'ın Soğuk Savaş Dönemi sonrasını karşılayışı ele alınmış, iki ülke arasında Balkanlar'da yaşanan rekabete ve bu rekabetin yumuşamaya etkisine değinilmiş, yumuşama dönemine yönelik atılan adımlar irdelenerek, yeni döneme yol açan faktörlerin analizleri yapılmış ve dönemin niteliği ile varılan noktaya ışık tutulmaya çalışılmıştır.

2. Yunanistan'ın Soğuk Savaş Dönemi Sonrasını Karşılayışı

Prof. Theodoros Kouloumbis ve Prof. Thanos Veremis, 1974 yılından, Soğuk Savaş döneminin sona erdiği 1990 yılına kadar yaşanan süreçte, Yunanistan'ın ittifaklar (NATO) harici, dış politika önceliklerinin belirlenmesi konusunun iktidarların elinde olduğunu, bu zaman diliminde Dışişleri Bakanlığı'nın etkinliğinden söz edilemeyeceğini, bunun sonucunda ise dış politikanın, iç meseleler ve partiler arası çekişmelerden büyük oranda etkilendiğini, tek bir dış politika hedefi gütmekten yoksun bu yapının, ülkenin Avrupa ile bütünleşme sürecini yavaşlattığını ve hatta geri götürdüğünü belirtmektedirler.[4]

Atina, Soğuk Savaş dönemi sonrasını, Yunanlı akademisyenlerin ifade ettiği bu yapıyla karşılamış ve yaşanan hızlı gelişmelere hazırlıksız yakalanmıştır. Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle birlikte başlayan bu süreç, 1981 yılında AB'ye üye olmuş, ancak ekonomik ve siyasi açılardan Birliğe uyum sağlayamamış Yunanistan için, dış ve güvenlik politikalarında değişikliğe gitme zorunluluğu doğurmuştur.[5]

[4] Veremis ve Kouloumbis, **Elliniki Eksoteriki Politiki…,** s.13.
[5] Tayfur, "Akdeniz'de Bir Adanın…", s.43.

Öte yandan, Andreas Papandreou döneminde AB'den alınan kredilerin popülist politikalar çerçevesinde kullanılması nedeniyle ortaya çıkan ekonomik sorunlar ve 1980'lerin sonlarında baş gösteren Koskotas Skandalı gibi siyasi yolsuzluklar, kamuoyunu yeni hükümet arayışlarına itmiştir. Bu çerçevede, Avrupa ile bütünleşme söylemini ön plana çıkaran ve iç politikada her alanda reform vadeden Yeni Demokrasi Partisi lideri Konstantinos Mitsotakis, 1990 Nisan ayındaki genel seçimlerde iktidara gelmiştir. PASOK hükümetinden farklı bir vizyon ve jargonla iktidara gelen Konstantinos Mitsotakis, ilk iş olarak ekonomik reformları hayata geçirmeye başlamış ve kemer sıkma politikası ile devletin ekonomi üzerindeki ağır yükünü hafifletmek amacıyla özelleştirme programını yürürlüğe koymuştur. Konstantinos Mitsotakis, "Türk tehdidi" temelindeki savunma harcamalarının ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini görmüş ve bu bağlamda Türkiye ile yakınlaşmanın yollarını aramıştır.[6]

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte, tüm dünya ülkeleri gibi Yunanistan da hareketli bir döneme girmiştir. Aslında, SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte, Atina için tehdit algılama merkezi değişmemiş, Türk tehdidi hala etkili geçerliliğini korumuştur.[7] Ancak, uluslararası ortamda yaşanan değişiklikler ve Yunanistan'ın yanı başındaki Yugoslavya'nın dağılması, Atina'nın dikkatini Doğu'dan ziyade Kuzey komşusuna yöneltmesine sebep olmuştur. Kuzey komşunun parçalanması, Yunanistan'da, Doğu tehdidinin yanı sıra, Kuzey'den de tehdit gelmeye başladığı yönünde bir algılamaya olanak vermiştir. Bu bağlamda, Konstantinos Mitsotakis'i, Türkiye ile diyalog arayışına sevk eden ekonomik faktörlerin yanında, Kuzey'den kendini göstermeye başlayan tehdidin de etkin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Konstantinos Mitsotakis, dış politikada Türkiye'ye yönelik ilk adım olarak Ankara ile görüşme taleplerini dile getirmiş ve iki ülke Başbakanı, 06 Temmuz 1990

[6] Melek Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış Politikasının Yeniden Biçimleniş Süreci", (Der.) Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel, **Türkiye'nin Komşuları,** Ankara, İmge Kitabevi, I.Baskı, Şubat, 2002, ss.24-25.
[7] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…", s.260.

tarihindeki NATO zirvesinde bir araya gelerek, Kıbrıs, Ege Denizi ve Azınlıklar gibi temel meselelere değinmeden diyalogun sürdürülmesi yönünde bir karar almışlardır.[8]

Ancak, Balkanlarda yaşanan gelişmeler karşısında Konstantinos Mitsotakis'in ılımlı tutumu, Yunan milliyetçilerinin ve muhalefetteki PASOK'un sesini yükseltmesine sebep olmuş[9] ve yeni seçilmiş Başbakan, dikkatini Türkiye'den, Kuzey'e kaydırmak zorunda kalmıştır.

Öte yandan, Yunanistan-ABD arasında imzalanan Savunma ve İşbirliği Antlaşması'nın, Yunan milliyetçilerinin *"Türk tehdidinin engellenmesine yönelik olduğu"* doğrultusundaki hararetli söylemleri ile 1990 yılı Eylül ayında AB'den gelecek 700 Milyon Dolarlık kredinin Yunanistan tarafından veto edilmesi, Ankara'da, Yunan Başbakan'ın diyalog arayışına rağmen, Atina'nın politikasının değişmediği kanaatini uyandırmıştır.[10]

Bu gelişmelere, Yunanistan'ın Kıbrıs'ın AB üyeliğini gündeme getirmesi, ABD ile yapılan anlaşmayı dayanak göstererek karasularını 12 mile çıkarma girişimleri[11] ve iki ülke arasında Balkanlar'da başlayan rekabet[12] de eklenince, diyalog arayışları çıkmaza girmiş ve ilişkilerde tekrar soğuk rüzgarlar dönemine dönülmüştür.

Diğer taraftan, Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrasında başlayan Körfez Savaşı ile Türkiye'nin uluslararası arenada artan önemi ve Yunanistan'ın bu gelişmeyi hazmedememesi, Atina'yı Türkiye'ye yönelik daha dikkatli bir politika izlemeye mecbur bırakmıştır.[13]

---

[8] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.98.
[9] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", s.26.
[10] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.99.
[11] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.296.
[12] İlhan Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği ve Rekabet Alanı Olarak Balkanlar", (Der.) Gencer Özcan-Şule Kut, **En Uzun On Yıl, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar,** İstanbul, Boyut Kitapları, Siyaset Yazıları Dizisi No:11, I.Basım, Kasım, 1998, ss.426-427.
[13] Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri…,** s.297.

Başbakan Mesut Yılmaz, 1991 yılında Yunanlı meslektaşına bir mektup göndererek diyalog çağrısında bulunmuş ve iki ülke arasında saldırmazlık anlaşmasının imzalanması gündeme gelmiştir. Türkiye'nin başlattığı bu girişimin, Soğuk Savaş sonrası döneminin ikinci diyalog çağrısı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Türkiye'nin bu çağrısı, Atina'nın Türk savaş uçaklarının Yunanistan Hava Sahası'nı ihlal ettiği gerekçesiyle cevap bulmamıştır.

Mesut Yılmaz ve Konstantinos Mitsotakis'in, 11 Eylül 1991 tarihinde Paris'te yaptıkları görüşme, Batı Trakya'da yaşanan sorunlar çerçevesinde netice getirmemiştir.[14]

Süleyman Demirel, Yunanlı meslektaşı ile 01 Şubat 1992 tarihinde Davos'ta bir araya gelmiş, ancak II.Davos Zirvesi de iki ülke arasındaki ilişkilerin yumuşamasında, ilk zirve gibi etkisiz kalmıştır. II.Davos Zirvesi'nde, ortak bir bildiri yayımlanmış, Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanması için iki ülke Başbakanı'nın yakın bir tarihte bir araya gelmesi, Yunanistan'ın Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne(KEİ) üyeliği ve BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'a yönelik iyi niyet çabalarının desteklenmesi üzerinde durulmuştur.[15] Fakat, Yunanistan'ın ilgisini New York'ta devam eden toplumlararası görüşmelere çevirmesi, diyalogun sonunu getiren nokta olmuştur. Yunanistan, II.Davos Zirvesi'nden, 1992 yılı Haziran ayında KEİ'ye üye olarak avantajlı çıkmıştır.

Yeni Demokrasi Hükümeti, iktidarda bulunduğu 1990-1993 yılları arasında, özellikle Yugoslavya'nın dağılmasıyla başlayan, Balkanlarda yaşanan gelişmelerle ciddi anlamda yüzleşmek zorunda kalmıştır. Arnavutluktan gelen göçmenlerin yarattığı toplumsal sorunlar ve bu ülkede mevcut Yunan Azınlığın durumu nedeniyle Tiran ile ilişkiler gerilmiş ve iki ülkede de milliyetçilik duygularının yarattığı etkiyle

[14] Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde…,** s.100.
[15] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", ss.27-28.

zaman zaman sınır çatışmalarına kadar varmıştır.[16] Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesine, Yunanistan tarafından isim, anayasa ve bayrak sorunu çerçevesinde tepki gösterilmiştir. Yunanistan, kendi toprakları içerisinde bulunan bir bölgenin de Makedonya ismiyle anıldığını,[17] bu çerçevede bağımsızlığını ilan eden Makedonya devletinin kendisinden toprak talebi olabileceğini dile getirmiştir. Aslında burada Yunanistan'ın endişesi, yeni kurulmuş bir devletin, 1952 yılından beri NATO güvenlik şemsiyesi altında bulunan Atina'ya askeri bir tehdit oluşu değildir. Amaç, Yunanistan sınırları içerisinde yaşayan ve Atina tarafından Makedon kökenleri kabul edilmeyerek "Slavofon Greeks" şeklinde isimlendirilen Makedon halkın hareketlenmesini önlemektir.[18]

Konstantinos Mitsotakis iktidarında, Ortodoksluğun ve tarihsel bağların yanı sıra, Türkiye'ye karşı stratejik ortaklığın da etkisiyle Sırbistan'la iyi ilişkiler sürdürülmüş, AB, AGİK ve BM yapısı içinde Belgrad'ın yararına olacak her türlü girişime destek verilmiştir. Bu destek, Bosna'daki tutumu çerçevesinde AB tarafından Sırbistan'a uygulanan ambargonun, ağır silahlar, gıda yardımı ve lojistik malzeme teminiyle, ihlaline kadar gitmiştir. Ancak Atina'nın bu tavrı, AB içerisinde kendisini

[16] Ali Şevket Ovalı, **Greek Foreign Policy in the 90's,** Ankara, Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of International Relations, Nisan, 2000, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss.24-30.

[17] Atina, Makedonya'nın coğrafi bölge ismi olduğunu ileri sürmektedir. Bölge ismi olarak Makedonya, 1912-1913 Balkan Savaşları sonunda imzalanan Bükreş Antlaşması ile Pirin, Ege ve Vardar olmak üzere üçe bölünmüştür. Selanik ve civarındaki bölge "Ege Makedonyası", Bulgaristan'ın Güney-Batısı'nda kalan kısım "Pirin Makedonyası" ve 1944 yılında Tito'nun çabalarıyla kurulan ve 29 Kasım 1945 tarihinde Makedonya Halk Cumhuriyeti adını alan bölüm ise "Vardar Makedonyası" dır. Yunanistan kendi sınırları içerisinde kalan bölgeyi (Ege Makedonyası) 1988 yılına kadar "Kuzey Yunanistan" olarak isimlendirmiş ve 1988 Ağustos ayında yayımlanan Başbakanlık kararnamesiyle "Makedonya" adı kabul edilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Bkz. Şule Kut, **Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No:117, Siyaset Bilimi No:15, I.Baskı, Kasım, 2005, ss.2-18.

[18] Hatipoğlu söz konusu halkın nüfusunun 350.000 ile 400.000 olduğunu, bazı Makedon insan hakları savunucularına göre ise 1.000.000'a kadar vardığını vurgulamaktadır. Bkz. M.Murat Hatipoğlu, "Yunanistan'ın Dış Politikası ve Balkanlar (1990-2000)", (Der.) Ömer E.Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun, **Balkan Diplomasisi,** Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:3, 2001, ss.38-39.

yalnızlaştırmış ve üye ülkelerin çeşitli defa kınamaları ile sert tavır almalarına neden olmuştur.[19]

Konstantinos Mitsotakis'in, Balkanlar politikası, özellikle Makedonya sorunu karşısındaki tutumu, Yunanlı milliyetçi çevreler tarafından etkisiz görülerek sürekli eleştirilmiştir. Söz konusu eleştiriler ve Dışişleri Bakanı Andonis Samaras'ın dahi kendisine destek vermeyerek, adeta karşı tavır alması, Başbakan'ın iktidara gelirken dile getirdiği Avrupa'ya dönük reformlar ile ekonomik atılımları yapmasına olanak vermemiş ve uygulanan kemer sıkma politikaları da halk üzerinde olumsuz etki bırakmıştır.

Bu gelişmeler altında yapılan 1993 Ekim seçimlerini PASOK kazanmış ve Andreas Papandreou tekrar Başbakan olmuştur. Andreas Papandreou, iktidara geldikten sonra Konstantinos Mitsotakis dönemi politikalarının Türkiye'ye ödünler vererek Yunanistan'a prestij kaybettirdiğini ileri sürmüş ve gerek Türkiye, gerekse Balkan politikasını sertleştirmiştir.[20] Soğuk Savaş Dönemi'nin retoriği olan "milli meseleler" Atina'nın dış politikasında yeniden ön plana çıkmıştır.[21]

Öte yandan, 1993 yılında Samuel P.Huntington'un, Soğuk Savaş Dönemi sonrasında Avrupa'daki ideolojik ayrılığın yerini kültürel bölünmenin aldığı ve bundan sonraki çatışmaların uygarlıklar arasında yaşanacağını ileri sürdüğü medeniyetler çatışması tezi, Yunanistan'ı ciddi anlamda endişeye sevk etmiştir.[22] Huntington tezinde, Yunanistan'ı Batı kültürünün dışında, Ortodoks kültür içinde ve Batı medeniyetinin Doğu sınırı konumunda değerlendirmiştir.[23] Yunanistan'ın, 1995 yılı sonlarında başlayan dış politika çizgisindeki değişimde, bir nebze de olsa Huntington'un görüşlerinin etkisi olduğu açıktır.

---

[19] Nesrin Kenar, **Bir Dönemin Perde Arkası Yugoslavya, Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslar arası Boyutu,** Ankara, Palme Yayınları, No:357, 2005, ss.466-468.
[20] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", s.41.
[21] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, s.264.
[22] Veremis ve Kouloumbis, **Elliniki Eksoteriki Politiki…,** ss.96-116.
[23] Samuel P.Huntington, **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order,** New York, Simon&Schuster Inc., 1996, ss.157-168.

Andreas Papandreou, 1993-1995 yılları arasındaki iktidarında, GKRY'nin Yunanistan'ın savunma alanına dahil edileceği Ortak Savunma Doktrini'ni imzalamış ve GKRY'nin AB'ye adaylığını garantilemek üzere çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Yunanistan, bu dönem içerisinde Türkiye'ye karşı sert söylemini değiştirmemiş, ancak GKRY'nin birliğe adaylığı temelinde, AB üyelerini rahatsız etmemek amacıyla Ankara ile meselelerini çatışma noktasına getirmekten özenle kaçınmıştır.[24]

Balkanlara yönelik politikasında, Andreas Papandreou, Makedonya karşısında tutumunu sertleştirmiş, 16 Şubat 1994 tarihinde Kuzey komşusuna ekonomik ambargo uygulamaya başlamış ve Üsküp için hayati önemi bulunan Selanik limanını kapatmıştır.[25] Öte yandan, Sırbistan'a olan desteğini artırmayı da ihmal etmemiştir.

Ancak Yunanistan'ın bu tutumu, kendisini AB içinde uyumsuz ülke konumuna sokarken, AB üyeliğinin sorgulanmasını dahi gündeme getirmiştir. Öte yandan ABD de, Atina'nın bu tutumunu anlamsız bularak tepki göstermekten geri durmamıştır. Yunanistan, bu uygulamaları nedeniyle, birlik politikalarına muhalefetin yarattığı zarar temelinde AB Komisyonu'nca Avrupa Adalet Divanı'na dava edilmiştir.[26]

Veremis ve Kouloumbis, Makedonya'ya uygulanan ambargonun, Yunanistan için büyük bir hata olduğunu kabul ederek, bunun da Yunanistan'ın dönem içerisindeki dış politikasının tam anlamıyla "Üsküpleştirilmesinden" kaynaklandığını vurgulamaktadırlar.[27]

Yunanistan, 1993-1995 yılları arasında Makedonya sorununda, uzlaşma ve çözüm arayışından daima kaçan taraf olmuştur. Makedonya, sürekli olarak sınır anlaşması ve saldırmazlık paktı teklif ederken Atina, BM Genel Sekreteri'nin görevlendirdiği arabulucuların çabalarına dahi, AB üyeliği ve birliğin baskıları

[24] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", ss.42-45.
[25] Kut, **Balkanlar'da Kimlik…,** s.123.
[26] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", ss.48-49.
[27] Veremis ve Kouloumbis, **Elliniki Eksoteriki Politiki…,** ss.37-45.

temelinde kerhen cevap vermek zorunda kalmıştır. Ancak 1995 yılında ABD'nin de devreye girmesiyle iki ülke arasındaki ilişkilerin yönü değişmiş ve çözüm sürecine girmiştir. Dönemin Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Holbrooke'un Balkanlar'daki çabaları sonucunda iki ülke Dışişleri Bakanları, 13 Eylül 1995 tarihinde New York'ta Geçici Uzlaşı (Interim Accord) belgesini imzalamışlardır. Bu belge, iki ülke arasında mevcut tarihsel sorunları çözmese de ilişkileri normalleşme yoluna sokmuştur.[28]

Makedonya sorununun geçici çözümü, Yunanlı milliyetçi çevrelerce eleştirilse de Yunanistan, meseledeki ilk tutumunun, Makedonya'nın yanı sıra kendisine de zarar verdiğini görmüş ve kendi çabalarıyla Huntington'un çizdiği çizgide hareket ettiğini fark ederek, AB'den uzaklaştığını idrak etmiştir. Atina, Makedonya ile imzaladığı Interim Accord sonrasında, kendisini AB'den izole eden dış politika çizgisinde revizyona gitme ihtiyacı duymuştur.[29]

Theodoros Kouloumbis ve Sotiris Dalis, Yunanistan'ın dış politika çizgisindeki bu vizyon değişimini "duygusal milliyetçilikten realizme geçiş" olarak değerlendirmektedirler.[30]

Yunanistan'ın bu politika değişikliğinin 1995 yılı sonlarında cereyan etmesi, şüphesiz tesadüfi olmamıştır. Andreas Papandreou'nun 1995 yılı sonlarında ciddi anlamda rahatsızlanması ve tam anlamıyla görevine devam edememesinin etkisi büyüktür. Andreas Papandreou'nun Başbakanlıktan çekilmek durumunda kalması sonrasında, 1989 ve 1995 yıllarında PASOK Hükümeti'nin Ekonomi Bakanlığı'nı üstlenen, ancak selefinin "Yunanistan Yunanlılarındır" söyleminden "Yunanistan Avrupalıdır" düşüncesiyle farklılık gösteren Kostas Simitis, tüm parti içi çekişmelere ve Gerasimos Arsenis, Akis Tsohatzopoulos ile Theodoros Pangalos gibi Andreas

[28] Kut, **Balkanlar'da Kimlik…,** ss.124-125.
[29] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", ss.51-52.
[30] Theodoros Kouloumbis ve Sotiris Dalis, **İ Elliniki Eksoteriki Politiki Sto Katofli Tou 21ou Aiona, Ethnokentrismos i Eurokentrismos,** Atina, Papazisi Yayınları, 1997, ss.56-60. (Kitabın Adı: 21.Yüzyıl Eşiğinde Yunanistan'ın Dış Politikası, Ulusal Merkeziyetçilik veya Avrupa Merkeziyetçiliği)

Papandreou'nun yakın arkadaşlarının muhalefetine rağmen, 20 Ocak 1996 tarihinde başbakan olmayı başarmıştır.[31]

Kostas Simitis, Başbakan olması sonrasında, iç politik hedeflerini "kalkınma ve çağdaşlaşma" olarak belirlemiş ve dış politika konusunda da Yunanistan'ın milli strateji tanımını yeniden yapması gerektiğini gündeme getirmiştir.

Yeni bir milli strateji tanımı çerçevesinde Kostas Simitis, daha önceki hükümetlerin aksine, Soğuk Savaş Dönemi sonrasında ekonominin dış politikadaki aktif rolünü ve ağırlığını görmüş, AB'nin yeni kurulan dünyada söz sahibi, etkin bir aktör gücüne inanmış ve bu çerçevede, Yunanistan'ın bölgede ve AB bünyesinde aktif olabilmesi amacıyla, ilk etapta Avrupa ile Para Birliği temelinde bütünleşme, daha sonra da tam anlamıyla siyasi ve kültürel bir entegrasyonun şart olduğunu savunmuştur.[32]

Yunan milliyetçiliğinin ve yurtseverliğinin, popülist söylemlerden ziyade, daha güçlü bir Yunanistan demek olduğu fikrini benimsemiş olan ve bu düşünce yapısı içerisinde hareket eden yeni Başbakan,[33] silahlanmanın ekonomini üzerindeki ağır yükünü kaldırmak amacıyla komşularla iktisadi temelli iyi ilişkiler kurmayı hedeflemiştir. Fakat Simitis, sorunlu komşularla kurulacak bu iyi ilişkilerin, meselelerin ancak Yunanistan'ın çıkarları doğrultusunda AB bünyesine taşınmasıyla mümkün olabileceği tezini de göz ardı etmemiştir.

Kostas Simitis'in, dış politikadaki değişikliği yansıtacak ilk icraatı, Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi taraftarı olan Prof.Hristos Rozakis'i Dışişleri Bakanlığı Türkiye ve Kıbrıs Meselelerinden Sorumlu Bakan Yardımcılığı'na ataması olmuştur.[34] Hristos Rozakis, Kostas Simitis'in, 27 Haziran 1996 tarihinde PASOK liderliğine seçilmesi sonrasında, 25 Eylül 1996 tarihinde göreve getirilmiş ve

[31] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, s.264.
[32] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** ss.38-43.
[33] Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** s.284.
[34] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", ss.54-55.

Türkiye'ye yönelik görüşleri çerçevesinde de Yunan milliyetçilerinin şiddetli eleştirileri nedeniyle ancak, 03 Şubat 1997 tarihine kadar görevi başında kalabilmiştir.[35]

Kouloumbis ve Veremis, 1997 yılında, Yunanistan'ın, itfaye örgütü görevini gören, yangın olduktan sonra sadece söndürmeye çalışan bir Dışişleri Bakanlığı'ndan ziyade, geleceğe yönelik stratejik planlar yapma kabiliyetine sahip ve tutarlı kararlar alabilen bir dışişleri örgütüne ihtiyacı olduğunu dile getirmektedirler.[36]

Kostas Simitis, bu çerçevede, AB üyesi olarak dış siyaseti giderek artan biçimde birliğinkiyle içiçe geçmiş Yunanistan'ın gereksinimlerini karşılamak ve yetersizliklerini gidermek amacıyla, 1998 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda yeniden yapılanmaya gitmiştir. Bu revizyonla, bugüne kadar düşük düzeyli olarak nitelendirilen ekonomi ve ticaretin Yunanistan'ın dış politikasında merkezi bir konuma taşınması, dış politikanın yürütülmesinde yeni araç ve tekniklerin kullanılarak Bakanlığın politika üreten bir merkez haline getirilmesi ve Bakanlık yapısının coğrafi ve tematik açılımlarda daha işlevsel kılınması ile AB üyeliğinin getirdiği yükümlülüklerle daha kolay baş edebilir bir şekle dönüştürülmesi hedeflenmiştir.[37]

Kostas Simitis, Başbakanlığı süresince Türkiye'ye karşı iki yönlü bir politika izlemiştir. İlk olarak, Ankara ile temasın adım adım geliştirilmesini ve bu süreçte sorunların AB bünyesine taşınmasını planlamış, ikinci boyutta ise, Soğuk Savaş sonrasında bölgede etkin bir rol üstlenen Türkiye'nin, komşularıyla ve özellikle Balkanlarda iyi ilişkiler kurarak Yunanistan'ın Ankara karşısındaki rekabet gücünü arttırmayı amaçlamıştır.[38]

[35] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** s.651.
[36] Veremis ve Kouloumbis, **Elliniki Eksoteriki Politiki…,** s.21.
[37] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…", s.267.
[38] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", s.55.

Ancak Simitis'in, bu hedefine ulaşması kolay olmamıştır. İktidara geldiği dönemde, kabine kurma çalışmaları sırasında, iki ülkeyi savaşın eşiğine getiren Kardak Kayalıkları Krizi patlamış, 1996 yaz aylarında Kıbrıs'ta yaşanan sınır delme girişimleri ile 1997 Ocak ayında başlayan S-300 bunalımı ilişkileri tekrar alevlendirmiştir.

12 Aralık 1997 tarihli Lüksemburg Zirvesi'nde, Türkiye aleyhine alınan kararlar, Atina'da Yunanistan ve Simitis'in diplomatik zaferi olarak algılanmış ve Yunanistan'ın zirvede Türkiye aleyhine sergilediği tutum iki ülke münasebetlerini olumsuz etkilemiştir.[39]

Lüksemburg Zirvesi'nden hemen sonra iki ülke ilişkilerinde "İstenmeyen Adam" krizi baş göstermiştir. Türkiye, 1997 Aralık ayı sonunda Yunanistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu'nda görevli bir idari ataşeyi "konumuyla uygun faaliyetler içinde bulunmadığı" gerekçesiyle persona non grata ilan ederek, yedi gün içerisinde ülkeyi terk etmesini talep etmiştir.[40] Ancak Yunanistan'ın, Ankara'nın bu girişimine, Türkiye'nin Selanik Başkonsolosluğu'nda çalışan bir idari ataşeyi sınır dışı ederek karşılık vermesi, iki ülke ilişkilerini daha da hararetlendirmiştir.[41]

Ayrıca, Yunanistan'ın Schengen Vizesi uygulaması çerçevesinde AB üyesi ülkelerden Türkiye'deki temsilciliklerine vize başvurusunda bulunacak Türk vatandaşlarını kendisine bildirmesi talebi, Türk Dışişleri Bakanlığı'nı harekete geçirmiş ve Atina'nın bu arzusu Ankara'da gayri dostane bir tutum olarak yorumlanmıştır.[42]

---

[39] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan'da Sevinç Çığlıkları", Atina, 13 Aralık 1997. Saat:14.27, Sayı: AA9576.
[40] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye-Yunanistan Casusluk İddiaları, Dışişleri Bakanlığı: Yunanistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu'ndaki İdari Ataşeden Türkiye'yi Terk Etmesi İstendi", Ankara, 22 Aralık 1997, Saat:13.41, Sayı: AA6210.
[41] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Bir Türk Diplomatını Sınır Dışı Ediyor", Atina, 23 Aralık 1997, Saat:16.26, Sayı: AA7246.
[42] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Dışişleri Bakanlığı: Konuyla İlgili Ülkelerle Görüşmelerimiz Sürüyor", Ankara, 22 Aralık 1997, Saat:15.49, Sayı: AA6380.

Tüm bu gelişmelerin yanı sıra, 1997 yılında iki ülkeyi yakınlaştıran gelişmeler de yaşanmıştır. ABD'nin etki ve baskılarıyla, iki ülkeyi savaşın eşiğine getiren Kardak misali krizlerin önlenmesi amacıyla, 09 Temmuz 1997 günü NATO Madrid Zirvesi'nde "Madrid Mutabakatı" adıyla anılacak deklarasyon imzalanmıştır.[43]

Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos'un Türkiye aleyhine sarf ettiği sözler,[44] PKK'ye verilen destek[45] ve Atina'nın Hava Sahası'nın Türk uçaklarınca ihlal edildiği iddiaları, iki ülke arasındaki tansiyonu sürekli yüksek tutmaya yetmiştir.[46]

Bu gelişmeler ışığında, Kostas Simitis, iktidarının ilk üç yılında, ana muhalefetin ve parti içi karşıtlarının etkisiyle, Ankara ile ilişkileri arzu ettiği seviyeye getirememiş, bunun için 1999 yılının ikinci yarısını beklemek zorunda kalmıştır. Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz, Yunanlı meslektaşıyla ilgili düşüncelerini açıklarken *"Girit Zirvesi sonrasında Simitis hakkındaki olumlu izlenimlerinin değişmediğini, ancak Simitis'in tek başına Yunanistan politikasını yönlendirecek güce sahip olmadığını, etrafında Türkiye'yi hedef alan güçlü bir grubun varlığını"* ifade etmiştir.[47]

3. Soğuk Savaş Sonrası Balkanlarda Türk-Yunan Rekabeti

1990 yılında başlayan ve "Yugoslavya Bunalımı" olarak isimlendirilen Balkanlardaki gelişmeler, başta Bosna-Hersek savaşı, daha sonra Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesi ve Arnavutluk ile Kosova'da meydana gelen olaylar olmak

[43] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…", s.272.
[44] Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi, **Yunanistan'a Yakın Tarihte Ne Olmuşsa, Gene Aynısı Olur,** Ankara, 10 Ocak 1998.
[45] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Dışişleri Bakanlığı: Yunanistan Makamlarının, PKK Terörünü İsmen ve Açıkça Kınamaları Çağrısını Yineliyoruz", Ankara, 24 Aralık 1997, Saat:15.16, Sayı: AA7987. ve Tayfur, "Akdeniz'de Bir Adanın…", s.38.
[46] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunan Silahlı Kuvvetleri Her Olasılığa Karşı Her Zaman Hazır", Atina, 23 Aralık 1997, Saat:19.18, Sayı: AA7397.
[47] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Başbakan Yılmaz 32.Gün'de", Ankara, 24 Aralık 1997, Saat:00.07, Sayı: AA7471.

üzere, Ankara'nın Soğuk Savaş Dönemi sonrasında diplomatik ilgisini yoğunlaştırdığı en önemli dış siyaset konularından biri olmuştur.[48]

Öte yandan, bu bölge, komşu olması temelinde, Yunanistan için de birincil derecede önem göstermiştir.[49] Ancak Yunanistan, Türkiye'nin aksine Balkanlar'da yaşanan gelişmeleri ve özellikle Makedonya'nın bağımsızlığının ilanını, Soğuk Savaş Dönemi ertesinde kendisine yönelik bir tehdit olarak algılamış ve siyasetini bu yönde belirlemiştir. Yunanistan'ın bölgeyi doğal bir nüfuz alanı olarak değerlendirerek, stratejik dış politika konusunun en hayati noktası olarak tanımlaması 1995'li yılların sonuna, Kostas Simitis ile başlayan sürece tekabül etmektedir.

Balkanlarda yaşanan değişim ve iki ülkenin de bölgeye yönelik ilgisi, Yunanistan ile Türkiye arasında mevcut sorunların yanında yeni bir çekişme ve rekabet alanı daha doğurmuştur.[50] Bu rekabetin temel amacının, iki ülkenin de bölgedeki diğer ülkeler karşısında daha etkin bir politika izleme arzusu ile bölgesel güç olma isteğinden kaynaklandığını söylemek mümkündür.[51]

Türkiye, 1990 ve 1991 yıllarında Yugoslavya bunalımı ile başlayan çalkantılı gelişmeleri ihtiyatla izlemiş ve itidalli davranarak Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden yana olduğunu defaetle vurgulamıştır. Bu çerçevede Ankara, Yugoslavya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan cumhuriyetlerin hepsini, ancak Avrupa Topluluğu'nun 15 Ocak 1992 tarihinde Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını tanıdığını açıklaması sonrasında kabul ettiğini duyurmuştur. Öte yandan, yeni doğan bu cumhuriyetlerle ilişkilerde din ve milliyet gibi herhangi bir ayrım gözetilmemiş,

[48] Şule Kut, "Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası", (Der) Faruk Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi,** İstanbul, Der Yayınları, Gözden Geçirilmiş İlaveli Üçüncü Basım, Yayın No:137, 2004, s.585.
[49] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.89.
[50] Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği…", s.427.
[51] Kamil Mehmet Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Balkanlar", (Der.) Birgül Demirtaş Coşkun, **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002, ss.114-120. Büyükçolak, söz konusu rekabetin, belirtilen sebeplerin yanında tarihten kaynaklanan husumetin devamı olduğunu da vurgulamaktadır.

ancak stratejik konumları gereği ve tarihi bağlar çerçevesinde Makedonya ve Bosna-Hersek, Ankara'nın gündeminde özel bir önem arz etmiştir.[52]

Türkiye ilk olarak, Bosna'daki iç savaşın ve katliamların durdurulması, ayrıca Sırplara karşı etkin uluslararası yaptırımların uygulanabilmesi için yoğun bir diplomatik faaliyet içerisine girmiştir.[53] Konu, AT, BM, İKÖ ve AGİK nezdinde gündeme taşınmış, 17 Haziran 1992 tarihinde Hükümet tarafından yapılan açıklamayla, uluslararası toplumun askeri müdahaleye karar vermesi durumunda, kurulacak ortak askeri güce Ankara'nın da katkıda bulunacağı deklare edilmiştir. Türkiye, Boşnaklara yönelik Sırp katliamlarının durdurulması maksadıyla, salt bu girişimlerle yetinmemiş "Bosna-Hersek İçin Eylem Planı" adı altında bir uzlaşı metni hazırlayarak uluslararası camiaya sunmuştur. Ayrıca, Bosna-Hersek konusunda diğer Balkan ülkeleriyle diyalog kurmaktan da geri durmamış ve 1993 yılında, NATO'nun müdahale etmesi gerektiği görüşünü savunmuştur.[54]

Türkiye'nin, Bosna-Hersek'e gösterdiği ilgi ve duyarlılık ile Sırp katliamlarına karşı sergilediği yüksek hassasiyetin, ülkesinde bulunan Balkan kökenli vatandaşlarının mevcudiyetinden kaynaklandığını söylemek olasıdır. Ancak bu alakayı tek başına belirtilen sebebe bağlamak yanlıştır. Türkiye, Balkanlar'da mevcut bir istikrarsızlığın er ya da geç kendisini de etkileyeceğini görmüş, bu temelde ilk olarak bölgenin istikrara kavuşmasını amaçlamıştır. Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan cumhuriyetlerin tanınmasında, Avrupa ülkeleriyle birlikte hareket edilmesinin[55] ve tanınan ülkelere eşit mesafede yaklaşılarak, hepsi ile iyi ilişkiler kurulması arzusunun temel nedeni bundan ibarettir.

Türkiye, Bosna-Hersek'e 1992-1993 yıllarında toplam 22 milyon Dolar değerinde insani yardım göndermiş[56] ve Dayton Anlaşması sonrasında iki ülke

[52] Kut, "Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek…", ss.590-592.
[53] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", s.136.
[54] Kut, "Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek…", ss.593-599.
[55] Çalış ve Akgün, "Çatışmadan Uzlaşmaya…", s.273.
[56] Kut, "Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek…", s.507.

arasındaki ticari ilişkiler çarpıcı şekilde artmıştır. 1994 yılında 1.5 milyon Dolar civarında olan ticaret hacmi, 1995 yılında yaklaşık 8 milyon Dolara, 1998 yılı sonunda ise 43.3 milyon Dolara kadar yükselmiştir.[57] Bosna-Hersek'in savaş sonrasında yapılanması amacıyla, 1996 yılında 80 milyon Dolarlık Eximbank kredisi açılmış ve bunun 26 milyon Doları hibe edilmiştir.[58] İki ülke arasında, 07 Kasım 1995 tarihinde, Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.[59]

Öte yandan, ekonomik ilişkilerin yanında iki ülke arasında askeri ve siyasi işbirliği de başlatılmıştır. Bu çerçevede, Boşnak ve Hırvat subaylar, 20 Mayıs 1996 tarihi itibariyle Ankara'da Türk Silahlı Kuvvetleri nezdinde eğitim görmeye başlamışlardır.[60]

Makedonya'nın bağımsızlığının, 06 Şubat 1992 tarihinde, Ankara tarafından tanınması sonrasında Türkiye, Üsküp'te büyükelçilik seviyesinde temsilcilik açan ilk ülke olmuştur. Ayrıca Üsküp'ün konumu nedeniyle Makedonya ile iyi ilişkiler kurulmuş, taraflar arasında eğitimden kültüre, ekonomiden askeri işbirliğine kadar pek çok anlaşma imzalanmıştır.[61]

Başbakan Süleyman Demirel, 1992 yılında ilk yurtdışı gezisi olan Davos'ta Makedonyalı yetkililerle görüşmüş ve 18 Mayıs 1992 tarihinde iki ülke arasında Güvenlik Protokolü imzalanmıştır.[62]

Türkiye ile Makedonya arasındaki ilişkiler sadece siyasi alanda kalmamıştır. 17 Mart 1994 tarihinde Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması, 14 Temmuz 1995

[57] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", s.151.
[58] Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği…", s.413.
[59] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", s.150.
[60] Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği…", s.412.
[61] M.Murat Hatipoğlu, "Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyeti'nin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri (1991-2000)", (Der.) Ömer E.Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun, **Balkan Diplomasisi,** Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:3, 2001, s.179.
[62] Kut, "Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek…", s.601.

tarihinde Yatırımların Korunması ve Teşviki Anlaşması ve 16 Haziran 1995 tarihinde de Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması imzalanmıştır.[63]

Türkiye, Makedonya'ya 15 bin Dolarlık ticaret kredisi açmış, ayrıca Üsküp'ün Dünya Bankası'na mevcut borçlarının ödenmesinde kullanılmak üzere ek krediler de sağlamıştır. Bunların yanında, Türkiye, Bulgaristan, Makedonya ve Arnavutluk arasında bir telekomünikasyon sisteminin kurulması ve Adriyatik ile Karadeniz'i birleştirecek olan Doğu-Batı Otoyolu projesinin yapımı tasarlanmıştır.[64]

Makedonya ile mevcut ticaret hacmi zaman içinde ciddi oranda artış göstermiştir. 1992 yılında 17.9 milyon Dolar olan bu rakam, 1997 yılında 107 milyon Dolar'a ulaşmıştır.[65]

Şüphesiz, iki ülke arasındaki ilişkilerin olumlu başlayarak bu denli artmasında, tarihsel geçmiş bir tarafa bırakılırsa, Ankara'nın payının yanı sıra Üsküp'ün de etkisi mevcuttur. Makedonya, Yunanistan'ın tavrı nedeniyle Ankara'ya yaklaşmış ve Türkiye'den destek arayarak ümitlerini bu ülkeye bağlamıştır. 1995 yılında ABD'nin etkisiyle yapılan geçici uzlaşma sonrasında, Yunanistan'ın Üsküp'e yönelik değişen politikası ile birlikte Ankara-Üsküp arasındaki ilişkiler durağanlık kazanmış, ancak son bulmamıştır.[66]

Dönemin TBMM Başkanı Hikmet Çetin'in, 1997 Aralık ayında Makedonya Dostluk Grubu üyelerini kabul ederek iki ülke arasında ekonomik ilişkilerin yanı sıra siyasi ilişkilerin de geliştirilmesi temennilerinde bulunması[67] ve Makedonya İktisat Odası Başkanı Duşan Petrevski'nin 2000 yılı Ekim ayında, 2001 yılının ikili

[63] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", s.150.
[64] Kut, "Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek…", s.602.
[65] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", s.150.
[66] Hatipoğlu, "Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyeti'nin Dış Politikası…", ss.179-180.
[67] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "TBMM Başkanı Çetin, Makedonya Dostluk Grubu Üyelerini Kabul Etti", Ankara, 15 Aralık 1997, Saat:17.22, Sayı: AA1037.

ilişkilerin yeniden hareketleneceği bir dönem olması dileğini vurgulaması bunun en belirgin örneğidir.[68]

Türkiye, Bosna-Hersek ve Makedonya'nın yanı sıra, Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya ile de iyi ilişkiler kurmuştur. Arnavutluk, Soğuk Savaş Dönemi sonrasında Yunanistan, Makedonya ve Yugoslavya ile Kosova kaynaklı sorunlar nedeniyle Türkiye'yi kendisine yakın görmüş ve siyasi ve askeri ilişkilerini ilerletme yoluna gitmiştir. Tiran'ın bu talebi, Ankara'dan karşılık görmekte gecikmemiştir. Dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş, 1991 Kasım ayında bu ülkeyi ziyaret etmiş,[69] bir yıl sonra 1992 Haziran ayında Başbakan Süleyman Demirel Tiran'a gitmiştir.[70] 29 Temmuz 1992 tarihinde, iki ülke arasında, Türkiye'nin Arnavut subayları eğitmesini de içeren askeri işbirliği anlaşması imzalanmış ve bu işbirliği anlaşması çerçevesinde ortak deniz tatbikatları icra edilmiştir.[71]

Türkiye, askeri işbirliğinin yanı sıra, siyasi ve ekonomik ilişkilere de önem vermiş, 01 Haziran 1992 tarihinde, Yatırımların Korunması ve Teşviki Anlaşması, 04 Nisan 1994 tarihinde de Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması imzalanmıştır.[72]

Ancak, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler, devlet desteğinin yanı sıra, Arnavutluğun Türk girişimciler nezdinde önemli bir ekonomik pazar olarak görülmemesi çerçevesinde askeri ve siyasi ilişkiler düzeyine erişememiştir.[73]

Sali Berisha döneminde başlatılan ve hızla devam eden bu olumlu gelişmeler, 1997 yılında Arnavutluk'ta Sosyalist Parti'nin iktidara gelmesiyle de kesilmemiş,

[68] Hatipoğlu, "Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyeti'nin Dış Politikası…", s.180.
[69] Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği…", s.416.
[70] Birgül Demirtaş Coşkun, "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlar'da Arnavut Sorunu", (Der) Ömer E.Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun, **Balkan Diplomasisi,** Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:3, 2001, s.87.
[71] Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği…", s.417.
[72] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", s.150.
[73] Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği…", s.418.

ancak durgunluk dönemine girmiştir. Bunda, Sosyalist Fatos Nano'nun Yunanistan ile temasa önem vermesinin de etkisi büyüktür.[74]

Bulgaristan, Çift Kutuplu Dünya Düzeni sonrasında, Türkiye ile ilişkilerinde köklü değişiklikler yaşayan bir ülke olmuştur. Sofya, Soğuk Savaş Dönemi'nde, gerek Varşova Paktı'nda yer alması, gerekse Türk azınlığa yönelik baskıcı politikaları nedeniyle, her alanda Ankara'nın ilgisini ve yoğun tepkisini çekmeyi başarmıştır.

Ancak, Varşova Paktı'nın yıkılması sonrasında Bulgaristan'ın NATO ve AB gibi örgütlere üyelik amacı doğrultusunda[75] Batı dünyasına açılma girişimleri iki ülkeyi işbirliği temelinde buluşturmuştur. 1990 yılından sonra iki ülke yetkilileri arasında karşılıklı ziyaret ve görüşmeler başlamış, 1992 Mart ayında ortak faaliyetleri genişletmek için bir protokol imzalanmıştır. 06 Mayıs 1992 tarihinde de Dostluk, İyi Komşuluk, İşbirliği ve Güvenlik Anlaşması imza altına alınmıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın 1993 Şubat ayındaki ziyaretini, Başbakan Berov'un aynı yıl Nisan ayındaki Ankara ziyareti takip etmiş, iki ülke işbirliğini genişletmek üzere hazırlanan protokolü 1994 Mayıs ayında onaylamışlardır. Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 1995 Haziran ayında Sofya'ya resmi ziyarette bulunmuş ve 1997 yılında da Stoyanov ile Ivan Kostov Türkiye'ye gelmişlerdir. 1998 yılında imzalanan Üçlü Antalya Protokolü de ilişkilere yeni ve ilerletici boyut kazandıran bir çaba olmuştur.

Öte yandan, Soğuk Savaş döneminde iki ülke ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen Türk Azınlık, 1990 sonrasında Ankara ve Sofya'yı yakınlaştıran adeta bir köprü rolü üstlenmiştir.[76]

---

[74] Demirtaş Coşkun, "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlar'da…", s.89.
[75] Birgül Demirtaş Coşkun, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan'ın Dış Politikası", (Der.) Ömer E.Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun, **Balkan Diplomasisi,** Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:3, 2001, s.235.
[76] Nurcan Özgür, "1989 Sonrası Türkiye-Bulgaristan İlişkileri", (Der.) Faruk Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi,** İstanbul, Der Yayınları, Gözden Geçirilmiş İlaveli Üçüncü Basım, Yayın No:137, 2004, ss.614-624.

Siyasi gelişmelerin paralelinde iki ülke arasındaki askeri ilişkiler de olumlu bir seyir izlemiştir. Dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş, 1991 Aralık ayında Bulgaristan'ı ziyaret etmiş ve askeri eğitim konusunda işbirliğini öngören Sofya Belgesi'ni imzalamıştır. Bu ziyareti, 1992 Mart ayındaki Bulgaristan Savunma Bakanı'nın Ankara temasları izlemiştir.[77]

1990 sonrası iki ülke arasındaki ekonomik gelişmelerde ciddi anlamda hız kazanmıştır. 1994 yılı Temmuz ayında, Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması, Yatırımların Korunması ve Teşviki Anlaşması ile Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşmaları imzalanmış, iki ülke birbirlerine "en çok gözetilen ülke" statüsü tanımışlardır.[78] Ankara ve Sofya'nın ekonomik işbirliği içerisinde olduğu diğer bir alan ise "enerji" olmuştur. Türk girişimciler, Bulgaristan'da enerji santralleri alt yapı sektörlerinde çeşitli girimlerde bulunmuşlardır.[79]

Türkiye, 2002 yılında, Bulgaristan'daki yabancı yatırımcılar sıralamasında 12.sırada bulunmaktadır.[80] Bu sıralamanın, Türkiye açısından arzu edilen seviyenin gerisinde olmasını, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin kötüye gitmesinden ziyade, Türk ekonomisinin kırılgan yapısı ve yaşadığı sıkıntılara bağlamak daha doğru olacaktır.

Türkiye, 1990 sonrasını NATO ve AB'ye üye olma hedefleriyle belirleyen diğer Balkan ülkesi Romanya ile de iyi ilişkiler kurmaktan geri durmamıştır. İki ülke arasında, 24 Ocak 1991 tarihinde, Yatırımları Korunması ve Teşviki Anlaşması,[81] 29 Nisan 1997 tarihinde, Serbest Ticaret Alanı Anlaşması ve 25 Kasım 2005 tarihinde de Bükreş'te Türk-Romen Karma Ekonomik Komisyonu 22.Dönem Toplantısı

[77] Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği…", s.420.
[78] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", s.150.
[79] Demirtaş Coşkun, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan'ın…", s.239.
[80] Özgür, "1989 Sonrası Türkiye-Bulgaristan…", s.680.
[81] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", s.150.

Protokolü imzalanmıştır.[82] İki ülke karşılıklı ilişkilerin yanı sıra, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü üyeliği çerçevesinde de işbirliği içerisinde olmuşlardır.

Türkiye, Soğuk Savaş Dönemi sonrasında, tüm Balkan ülkeleriyle olumlu ve yapıcı ilişkiler içerisine girmiştir. Askeri ve siyasi boyutun yanında ekonomik alan da önemle kale alınmış ve hiçbir zaman göz ardı edilmemiştir. Çift Kutuplu Dünya'da sosyalist ekonomiye sahip Balkan ülkelerine serbest piyasa ekonomisine geçişte yardımcı olma gayreti içerisinde bulunan Türkiye'nin, 1992-1996 yılları arasında yaptığı yardımların toplamı 59.8 Milyon Dolar'dır.[83]

Ankara'nın, 1990'lı yılların sonuna kadar süregelen ihtiyatlı Balkan politikasında, ekonomik açıdan kısıtlı da olsa, siyasi ve askeri boyut itibariyle başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye, bölgeye yönelik politikasını belirlerken Balkanların istikrarını hiçbir zaman gözardı etmemiştir. Bunun yanında AB ülkelerinin adımlarını dikkatle izlemiş ve ABD ile de aynı paralelde bulunmaya özen göstermiştir.[84]

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Atina, Kuzey komşusunda yaşanan gelişmelere karşılık, büyük ölçüde bağnaz milliyetçi anlayışın etkisiyle, bölgesel nitelikli etkin bir dış politika çizgisi belirleyememiştir. Yunanlı akademisyenler bu durumu eleştirmekte ve Soğuk Savaş döneminden kalan dış politika hedefiyle ülkenin Balkanlar'daki fırsatları kullanamadığını belirtmektedirler.[85]

Aslında Yunanistan, AB ülkesi olması temelinde Balkanlarda güçlü bir uluslararası pozisyona sahiptir. Bu konum, 1996 yılı itibariyle dış politika enstrümanı olarak kullanılmaya başlanmış ve Atina'ya göz ardı edilemeyecek kazanımlar sağlamıştır. Yunanistan, Kostas Simitis hükümetiyle birlikte Balkanları tehdit olarak

[82] Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Romanya, Türkiye-Romanya Ticari ve Ekonomik İlişkileri,** Ankara, 2005, s.3.
[83] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", s.148.
[84] Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği…", s.438.
[85] Veremis ve Kouloumbis, **Elliniki Eksoteriki Politiki…,** s.14.

algılama düşüncesinden vazgeçmiş ve işbirliği taraftarı olduğu yönünde tutum sergilemeye başlamıştır.[86]

Soğuk Savaş Dönemi'nin hemen ertesinde, din ekseni ve tarihsel dostluk temelinde, uluslararası camia tarafından dışlanmış Sırbistan ile olumlu ilişkilere sahip Atina, Türkiye'nin aktif politikası ve özellikle Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan ile tesis ettiği ilişkiler tarafından Kuzey'den çevrelendiğini düşünmüş ve Ankara'nın bu hareketini kendisine yönelik "Osmanlıcılık ve İslam Çemberi" olarak yorumlamıştır.[87]

Atina, ilk etapta Arnavutlukla azınlıklar, Makedonya ile isim ve tarihsel semboller konusunda ve Ortodoks Bulgaristan ile de Sofya'nın Makedonya'yı tanıması çerçevesinde ilişkilerini çatışmacı eksene taşımıştır. Ancak, Yunanistan'ın bu tavrı söz konusu ülkeleri Ankara'ya yaklaştırmış ve Atina'yı AB içinde geçimsiz addederek yalnızlaştırmıştır.

Aslında, uluslararası camia tarafından, Bosna Savaşı'na çözüm yolları aranırken Atina'nın Sırbistan ile mevcut iyi ilişkilerinden yararlanılması cihetine gidilmiş; Yunanistan, Sırplarla iletişim kurmada etkili olmasa da adeta bir köprü vazifesi görmüştür.[88] Fakat bu rol bile Yunanistan'ı, saldırganın yanında olması kapsamında AB içinde soyutlanmaktan kurtaramamıştır.

Kostas Simitis, iktidara geldiğinde Atina'nın Balkanlar politikasının revize edilmesi ihtiyacını görmüş ve bölge ülkeleriyle mevcut sorunları sürekli gündeme getirmekten ziyade, ekonomik alanda işbirliğinin geliştirilebilmesi maksadıyla meselelerin dondurulması temelinde uzlaşmacı bir tutum belirlemiştir. Bu değişiklikte, Yunanistan'ın AB içinde yalnız kalması kadar, Türkiye'nin bölgedeki politikaları ile çevrelendikleri düşüncesinin de etkisi büyüktür. Ayrıca, Yunanlı iş

[86] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.68.
[87] Çalış ve Akgün, "Çatışmadan Uzlaşmaya…", s.278.
[88] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", s.34.

adamları bölgeyi ekonomik kazanç için bir fırsat olarak değerlendirmişler, ancak hükümetlerinin politikası karşısında etkisiz kalmışlardır. Bu bağlamda, Atina'nın uzlaşmacı bir tutum belirlemesinde, Yunanlı işadamlarının iktidara yönelik eleştirileri ve baskıları da etkin olmuştur.[89]

Yunanistan, sorunları bulunduğu Arnavutluk ve Makedonya gibi Balkan ülkeleriyle, 1996 sonrasında ilk etapta, siyasal işbirliğinin kurulmasının yollarını aramış, Komünizm ertesinde demokratik toplum yaratmak isteyen bu ülkelere kamu yönetimi ve kamu görevlilerinin eğitilmesi konularında yardımcı olmuş, ekonomik işbirliğine öncelik vererek, Türkiye'ye bağımlılıklarını kesmeye çalışmıştır. Bu anlayış çerçevesinde, AB üyeliğini de etkin bir koz olarak kullanmaktan geri durmamıştır.

Ekonomik alanda ise politikasını, bölgede alt yapı yatırımları oluşturmak, teşvikler yaratmak, ülkesinde bölge insanına iş imkanı sağlayarak istikrarlı bir ekonomik çevre sağlamak yönünde belirlemiştir.[90]

Cumhurbaşkanı Konstantinos Stefanopoulos'un, 1996 yılında Arnavutluğu ziyareti sonrasında, iki ülke arasındaki azınlıklar meselesi dondurulmuş, ilişkiler olumlu yönde gelişme göstermiştir. Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması imzalanmış ve 1997 yılında Sosyalist Parti'nin Arnavutlukta iktidarı ele almasıyla Yunanistan Arnavutluk'un en büyük ikinci ticari ortağı haline gelmiştir. Atina halen, Tiran'ın ekonomisinde önemli bir aktör konumda bulunmaktadır. İki ülke arasındaki askeri ve siyasi ilişkiler de gelişme göstermiş ve Atina Arnavut subayların eğitimini üstlenmiştir.[91]

Makedonya ile imzaladığı Geçici Uzlaşma sonrasında ilk etapta ekonomik ilişkilere önem vermiş ve 1995 yılında 43 milyon Dolar olan ihracatını 1999 yılında

[89] Çalış ve Akgün, "Çatışmadan Uzlaşmaya…", s.278.
[90] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", ss.123-133.
[91] Demirtaş Coşkun, "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlar'da…", ss.89-94.

yaklaşık 10 kat artırarak Üsküp'ün en büyük ikinci ticaret ortağı haline gelmiştir.[92] 2000 yılı Ocak ve Şubat aylarında askeri malzeme yardımına başlamış ve AB ile NATO üyeliği temelinde de Makedonya'nın ilişkilere sıcak bakmasını sağlamıştır.[93]

Atina, Sofya'nın Makedonya'yı tanıması nedeniyle, Soğuk Savaş Dönemi'nde dahi olumlu seyreden ilişkilerine kısa bir müddet ara vermek zorunda kalmış, ancak 1993 yılında Bulgaristan'da Berov hükümetinin kurulmasıyla işbirliği tekrar hareketlenmiştir.[94] İki ülkenin iyi ilişkilerinde Ortodoksluğun etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Yunanistan, 2002 yılında Bulgaristan'daki yabancı yatırımcılar arasında ikinci sırayı almaktadır.[95]

Yunanlı akademisyenler, Bulgaristan'ın Yunanistan'a bu denli yaklaşmasında, ülkesinde mevcut Türk azınlığın da etkisi olduğuna inanmaktadırlar.[96] Tarihsel süreç içerisinde, pek de olumlu seyretmeyen Türk-Bulgar ilişkileri göz önüne alındığında bu düşüncenin belirli bir noktaya kadar olasılığından bahsetmek mümkündür. Ancak, Soğuk Savaş Dönemi ertesinde Bulgaristan'daki Türk Azınlığın oynadığı rol ve konumu değerlendirildiğinde[97] Yunanlı akademisyenlerin bu düşüncelerinde tamamıyla haklı olmadıkları görülmektedir.

Soğuk Savaş ertesinde Balkanlar'da başlayan bu rekabet, 1996 yılında Yunanistan'ın siyasasını rasyonelleştirmesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Ekonomik yarış ve etki alanı paylaşımı sona ermemiş, ancak iki taraf da kendi ülkelerinin ekonomik gücü ve güvenlikleri için Balkanların istikrarının şart olduğuna inanmışlardır.[98] Örneğin, Balkan Barış Gücü'nün 1998 yılında oluşturulması gündeme geldiğinde, ilk etapta Yunanistan, Türkiye'nin katılmasını istememiş ve

[92] Çalış ve Akgün, "Çatışmadan Uzlaşmaya…", s.281.
[93] Hatipoğlu, "Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyeti'nin Dış Politikası…", s.176.
[94] Demirtaş Coşkun, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan'ın…", ss.240-242.
[95] Özgür, "1989 Sonrası Türkiye-Bulgaristan…", s.680.
[96] Veremis ve Kouloumbis, **Elliniki Eksoteriki Politiki…,** s.20.
[97] Soğuk Savaş Dönemi sonrasında Bulgaristan'daki Türklerin durumu ve HÖH'ün siyasi sahnede oynadığı rol hakkında Bkz. Özgür, "1989 Sonrası Türkiye-Bulgaristan…", ss.614-666.
[98] Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde…", ss.156-158.

daha sonra kurulacak bu gücün merkezi konusunda da iki başkent arasında sorun yaşanmıştır.[99] Ancak, Kosova Krizi'nde de iki ülke, insani yardım sağlanmasında ortak hareket etmesini bilmiştir.[100]

Balkanlardaki barışın sağlanmasında, iki başkentin de bölge istikrarı temelinde hareket etmeleri, iki ülke arasındaki rekabet tansiyonunu düşürerek yumuşamaya giden yolda önemli bir etken haline gelmiştir.

4. Yumuşamaya Yönelik Atılan Adımlar ve Yaşanan Gelişmeler

4.1. Ege Barış Süreci

Ege Barış Süreci, Türkiye tarafından başlatılan bir girişimdir. Kardak Kayalıkları Krizi sonrasında AB'nin yanlı tutumu ve AB Komisyonu'nun Yunanistan lehine açıklamaları, Türkiye'yi rahatsız etmiş ve Ankara, Yunanistan'a karşı barış yanlısı olduğunu göstermek amacıyla, Atina karşısında yeni insiyatifler başlatmıştır.

Bu çerçevede, dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz, 23 Mart 1996 tarihinde yaptığı basın toplantısında, Türkiye'nin Atina ile ilişkilerinde hedeflerini belirtmiş ve bu amaçlara ulaşılması yolunda, üçüncü taraflı çözüm ihtimalini dışlamadan masaya oturulabileceğini vurgulamıştır.[101] Dış politikasında radikal bir adım sayılabilir bu görüşle Türkiye, Yunanistan'a, birlikte yürütülecek görüşmelerde uzlaşmaya varılması durumunda sorunun özelliklerine göre arabuluculuk, hakemlik ve Uluslararası Adalet Divanı'na gidilebileceğini önermiştir.

[99] Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği…", s.425.
[100] Tozun Bahçeli, "Turning a New Page in Turkey's Relations With Greece? The Challenge of Reconciling Vital Interests", (Ed.) Mustafa Aydın – Kostas Ifantis, **Turkish-Greek Relations, The Security Dilemma in the Aegean,** London, Routledge Taylor&Francis Group, 2004, s.95. ve Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.137.
[101] Kut, "Türk Dış Politikasında…", ss.515-516.

Ancak Türkiye'nin bu atılımı, Yunanistan'da geniş yankı uyandırmamıştır. Atina, iyi niyet demeçlerinin yeterli olmadığını dile getirmiş ve Ankara'nın somut adım atması gerektiğini belirtmiştir.[102]

4.2. Akil Adamlar Komisyonu

Dönemin Dışişleri Bakanı Tansu Çiller, 21 Şubat 1997 tarihinde, AB Dönem Başkanlığı görevini yürüten Hollandalı meslektaşı Hans Van Mierlo'ya bir mektup göndererek, Türkiye'nin iki ülke arasında mevcut Ege Denizi kaynaklı sorunların çözümü ve güven arttırıcı tedbirler konusunda karşılıklı anlaşmaya dayalı yöntemin bulunmasını arzuladığını vurgulamıştır.

Türkiye'nin bu girişimi, AB tarafından benimsenmiş ve 29 Nisan 1997 tarihinde Lüksemburg'da yapılan Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısında Ankara-Atina arasındaki sorunların çözümlenmeleri maksadıyla "Akil Adamlar" komisyonu kurulmuştur. Türkiye söz konusu komisyona Prof.Dr.Suat Bilge ve Emekli Büyükelçi Dr.Şükrü Elekdağ'ı atamıştır. Söz konusu komisyonun amacı da, karşılıklı Akil Adamların toplantılarda hükümetlerin görüş ve önerilerini inceleyerek bağlayıcı olmayan yöntemler önermek şeklinde belirlenmiştir.[103]

Ancak Türkiye, Akil Adamların doğrudan ve birebir görüşmelerini talep ederken, Yunanistan toplantıların AB bünyesinde ve insiyatifinde olmasını vurgulamış ve bu görüş ayrılığı temelinde girişim daha ilk toplantısını yapmadan sona ermiştir. Yunanistan'ın tutumu çerçevesinde Ankara Atina'ya, Akil Adamların AB vasıtasıyla görüşmelerine sıcak bakmadığını belirten bir mektup göndermiştir.[104]

[102] Fırat, "1990-2001 Yunanistan'la…", ss.466-468.
[103] Bilge, **Büyük Düş…,** s.269.
[104] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Uzmanlar Komitesinin Türk Üyelerinden Atina'ya Mektup, Avrupa Birliği Aracılığıyla Görüşmeyiz", Atina, 30 Aralık 1997, Saat: 15.43, Sayı: AA1960.

4.3. Madrid Zirvesi

Madrid Mutabakat Metni, 08-09 Temmuz 1997 tarihinde, NATO Madrid Zirvesi'nde, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis ve ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright tarafından imzalanmıştır.[105]

İki ülke arasında, öncelikle Ege Denizi temelinde, Kardak Kayalıkları Krizi gibi, Türkiye ve Yunanistan'ı savaşın eşiğine getiren meselelerin önlenmesini amaçlayan bu girişim, ABD tarafından başlatılmıştır. ABD, 1997 yılı yaz aylarında bir öneri geliştirmiş ve iki başkente sunmuştur. Söz konusu öneri, iki ülkenin Ege'de çatışma ihtimalinin giderilmesi amacıyla Türk ve Yunan taraflarınca bir metnin oluşturulmasını ve Madrid NATO Zirvesi'nde ABD'nin de katkılarıyla müzakere edilerek, mümkün olması halinde taraflarca imzalanmasını öngörmüştür.[106]

Öneri çerçevesinde; Ankara ve Atina'da yapılan hazırlıklar, Madrid'te iki ülke heyetleri, Dışişleri Bakanları başkanlığında yoğun bir müzakere süreci ile devam etmiş ve altı ortak noktada buluşularak metin hazırlanmıştır. Müzakere sürecindeki bu temaslar, iki ülke ilişkilerinin gerginliği nedeniyle ABD'li diplomatlar aracılığıyla yapılmıştır.[107]

Metnin imzalanması sonrasında ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright mutabakatı kamuoyuna açıklamıştır. Altı maddeden oluşan metin şu hususları içermektedir.

a. Barış, güvenlik ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesinin devamı hususunda karşılıklı taahhüt,
b. Birbirlerinin egemenliğine saygı,
c. Uluslararası Hukuk ilkelerine ve uluslararası anlaşmalara saygı,

[105] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, s.272.
[106] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.82.
[107] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.96.

d. Birbirlerinin güvenlikleri ve milli egemenlikleri açısından büyük öneme sahip Ege'deki meşru, hayati çıkarlarına ve endişelerine karşılıklı saygı,
e. Yanlış anlamalardan kaynaklanan ihtilaflardan kaçınılması arzusu ve karşılıklı saygı temelinde tek taraflı eylemlerden sakınılması taahhüdü,
f. Uyuşmazlıkların karşılıklı rızaya dayanarak ve kuvvet kullanımı veya kuvvet tehdidi olmadan barışçı yollar ile çözümlenmesi taahhüdü.[108]

Aslında Madrid Mutabakatı, iki ülke arasındaki meselelere çözüm getirmemektedir. Sadece sorunların halli için gerekli güven ortamının sağlanmasına katkı yapıcı bir metinden ibarettir.[109]

Mutabakat, Türkiye'de olumlu yankı bulmuş, özellikle "tek taraflı eylemlerden kaçınılması" maddesinin, son madde olan "kuvvet kullanımı" tehdidinin önünde olması Dışişleri Bakanlığı'nın başarısı olarak yorumlanmıştır.[110] Türkiye, mutabakata olumlu yaklaşmış ve bu anlayışla hareket ederek metni güçlendirme teklifinde bulunmuştur. Ancak bu öneri, Yunanistan tarafından kabul edilmemiştir.

Öte yandan, Yunanistan'da ise, metni imzalayan Kostas Simitis muhalefet ve basın tarafından, Ege'yi Türkiye'ye teslim etmek ve 12 mil karasuları hakkından vazgeçmekle eleştirilmiştir. Muhalefetin yoğun baskıları çerçevesinde Hükümet Sözcüsü İoannis Kranidiotis, bu görüş yakınlığının bir anlaşma olmadığını, bağlayıcı bir niteliği bulunmadığını ve Türkiye ile diyaloga başlanmadığını açıklamak zorunda kalmıştır.[111]

Madrid Mutabakatı, uzun süreden beri, iki ülkenin bir metin üzerinde, ilişkilerde uygulanacak ilkelere varabilmeleri temelinde önemli bir metindir. Türkiye,

[108] Bilge, **Büyük Düş…,** s.270.
[109] Birgül Demirtaş Coşkun, "Küreselleşmenin İkili Sorunlara Yansıması: Türk-Yunan İlişkileri Örneği", (Der.) Birgül Demirtaş Coşkun, **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002, s.199.
[110] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.91-92.
[111] Bilge, **Büyük Düş…,** ss.270-271.

bu metin ile Dünya kamuoyunda, Yunanistan'la ilişkilerinde yapıcı ve barışçı bir tutum taraftarı olduğunu yönünde olumlu bir intiba bırakmıştır.[112] Dışişleri Bakanı İsmail Cem, söz konusu mutabakatı, Türkiye'nin güvenliğinin yanı sıra, uluslararası imaj açısından da önemli olduğunu değerlendirmektedir.[113]

Madrid Mutabakatı, Yunanistan'ın bu metne bakış açısı çerçevesinde etkili olamamış ve Yunan Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos'un Türkiye aleyhine sarf ettiği sözler ile S-300 füze bunalımı nedeniyle adeta yok sayılmıştır.[114]

4.4. 1997 Eylül New York Birleşmiş Milletler Toplantısı – Pangalos&Cem Görüşmesi ve 1997 Kasım Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci Toplantısı – Yılmaz & Simitis Görüşmesi

Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Madrid Zirvesi sonrasında, 1997 Eylül ayında, Yunanlı meslektaşı Theodoros Pangalos ile Birleşmiş Milletler toplantısı vesilesiyle New York'ta ikili resmi bir görüşme yapmış, ancak Yunanistan'ın tutumunu değiştirmemesi nedeniyle herhangi bir sonuca ulaşmak mümkün olmamıştır.

Görüşmede Yunan tarafı, Türkiye'nin Yunanistan'la arasında egemenlik sorunu bulunduğunu ve Atina'nın egemenliğinin tartışılmaz olduğu hususlarını yinelemiş ve herhangi bir uzlaşma sağlanamamıştır.[115]

İsmail Cem, aynı ziyarette ABD Dış İşleri Bakanı Madeleine Albright ile de bir araya gelmiş ve ABD, Kardak Kayalıkları sorununun Uluslararası Adalet

[112] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, ss.272-273.
[113] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.82.
[114] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1997'de Türk Dış Politikası (4)", Ankara, 26 Aralık 1997, Saat: 11.59, Sayı: AA9253.
[115] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** ss.96-97.

Divanı'na götürülmesini önermiştir. Ancak İsmail Cem'in, ayrım yapılmadan tüm sorunların Divana götürülmesi teklifi üzerine, ABD tarafsız kalmayı yeğlemiştir.[116]

Başbakan Mesut Yılmaz, Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci Toplantısı çerçevesinde Yunanlı meslektaşı Kostas Simitis ile 03 Kasım 1997 tarihinde Girit Adası'nda bir araya gelmiştir. İki Başbakan, Ege Denizi ve Kıbrıs konusunda yaşanan gerilimi düşürüp diyalogun başlatılması kararına varmışlar, ancak Simitis, mutabık kalınan hususların ortak bir bildiri ile basına açıklanmasını kabul etmemiştir. Ayrıca Türkiye tarafından sunulan, güven artırıcı tedbirler gibi öneriler ile Başbakanların doğrudan temasa geçebilmesi maksadıyla özel temsilci atanması teklifleri, Kostas Simitis tarafından ilk etapta reddedilmemiş, fakat cevap verilmeyerek sürüncemede bırakılmıştır.

Girit toplantısından sonra iki ülke arasındaki hava bir nebze olsun yumuşamış ve iyimser açıklamalar yapılmıştır. Fakat Girit buluşması da, Madrid Mutabakatı gibi herhangi bir sonuç vermemiştir.[117]

4.5. Türkiye'nin, Ege Sorunları Hakkında Üst Düzey Temaslara Başlanması Yönündeki 12 Şubat 1998 Tarihli Teklifi

Ankara, 1998 yılında Yunanistan siyasetinde yeni açılımlar başlatmıştır. Dışişleri Bakanı İsmail Cem, 12 Şubat 1998 tarihinde, Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Dimitrios Nezeretis'e, bizzat resmi bir nota vererek, iki ülke arasındaki tüm Ege Denizi kaynaklı sorunların barışçı yöntemlerle çözümlenmesini, bu amaçla iki Dışişleri Bakanlığı arasında üst düzeyli bir toplantının 1998 yılı Mart ayında gerçekleştirilmesini teklif etmiştir.[118]

---

[116] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1997'de Türk Dış Politikası (4)", Ankara, 26 Aralık 1997, Saat: 11.59, Sayı: AA9253.
[117] Bilge, **Büyük Düş…,** ss.273-274.
[118] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Dışişleri Bakanlığı: Türkiye, Tüm Ege Sorunlarının Niteliklerine Uygun ve Müştereken Kararlaştırılacak Barışçı Çözüm Yolları Seçilmek Suretiyle Hiçbir Yöntemin Dışlanmadığı Bir Yaklaşımla Sonuçlandırılmasını Arzu Etmektedir", Ankara, 13 Mart 1998, Saat: 14.50, Sayı: AA3730.

Söz konusu notada yer alan öneriler şunlardır:

a. İki ülkenin, aralarındaki Ege sorunlarını birlikte tanımlaması,
b. ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'in girişimiyle 08 Temmuz 1997'de Türkiye ve Yunanistan'ın gerçekleştirdiği "Madrid Uzlaşması"nın resmi bir anlaşmaya dönüştürülmesi,
c. NATO Genel Sekreteri'nin önermekte olduğu "Ege'de Güven Arttırıcı Önlemlerin", NATO Genel Sekreteriyle işbirliği yapılarak iki ülke tarafından geliştirilip hayata geçirilmesi,
d. İki hükümetin, aralarındaki sorunlara çözüm üretecek olan ve her iki ülkenin belirlediği temsilcilerden oluşan "Akil Adamlar Grubu"nu birlikte göreve çağırması,
e. Bu önerilerin tartışılması amacıyla, iki Dışişleri Bakanlığı arasında üst düzeydeki bir toplantının, Türk Hükümeti'nin bu çağrısı ve Yunan Hükümeti'nin çağrıyı benimsemesiyle, Mart 1998 bitiminden önce Ankara yahut Atina'da gerçekleştirilmesi.[119]

Türkiye'nin bu girişimi uluslararası alanda geniş yankı bulurken, Yunanistan'da karışıklığa neden olmuştur. İlk açıklama, Hükümet Sözcüsü Reppas'tan gelmiş ve önerilerin, zaten tartışılan hususları içerdiği, önemsenmelerine gerek duyulmadığı, bu çerçevede reddedildiği vurgulanmıştır.[120]

Ancak Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Bakan Yardımcısı İoannis Kranidiotis, ANA Haber Ajansı'na yaptığı açıklamada, Türkiye'nin önerilerinin tümüyle reddedilmediğini, iki ülke Dışişleri Bakanları'nın görüşmesini öngören beşinci maddeye sıcak bakıldığını, Bakanların uluslararası kurumlar çerçevesinde bir araya gelerek bölgeyle ilgili konularda işbirliği yapabileceklerini ve bu yöndeki temasların karşılıklı Büyükelçilikler aracılığıyla sağlanabileceğini ifade etmiştir. Öte yandan,

[119] Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi, **Türkiye'den Yunanistan'a Barış Çağrısı,** Ankara, 12 Şubat 1998.
[120] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.104.

öneri paketinde yeni bir husus bulunmadığını da sözlerine eklemekten geri durmamıştır.[121]

Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos'un yurtdışında olması nedeniyle, konuyla ilgili açıklama yapan Dışişleri Bakan Yardımcısı Georgios Papandreou da meslektaşı Kranidiotis'in demecine benzer, yumuşak tonda bir açıklamada bulunmuş ve önerilerin Başbakan Kostas Simitis ile Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos arasında görüşüleceğini, akabinde cevabi bir notanın yazılacağını söylemiştir.[122]

Yunanistan, söz konusu önerilere, 24 Şubat 1998 günü cevap vermiştir. Ankara Büyükelçisi Dimitrios Nezeretis'in, İsmail Cem'e teslim ettiği Yunan teklifleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

a. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili sorunlara ilişkin olarak, Türkiye Lahey Adalet Divanı'nın zorunlu yargı yetkisini tanımalıdır,
b. Yunanistan, iki ülke arasındaki sorunların adım adım çözülmesine ilişkin önerisini yinelemektedir,
c. Yunanistan, Kıta Sahanlığı sorununun Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesi ve bir anlaşmaya dökülmesine ilişkin olarak Türkiye ile doğrudan görüşmeler yapmaya hazırdır,
d. Yunanistan, iki ülke Dışişleri Bakanları'nın daha önceden belirlenmiş bir çerçeve dahilinde bir araya gelmesine hazırdır.[123]

Türk Dışişleri Bakanlığı, Yunanistan'ın cevabi notası hakkında 25 Şubat 1998 tarihinde bir açıklama yapmış ve Yunanistan'ın, Türkiye'nin iyi niyetine ayak uyduramadığını, bu çerçevede uzlaşmazlık ve çözümsüzlük rolünü tek başına

[121] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Ankara'nın Önerilerini Reddetmedik ", Atina, 14 Şubat 1998, Saat: 14.36, Sayı: AA2387.
[122] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.104.
[123] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye'nin Barış Girişimine Yunanistan'dan Cevap Geldi", Ankara, 24 Şubat 1998, Saat: 15.43, Sayı: AA0165.

üstlendiğini, Ege'de gerilimin sürekliliği yönünde tercih yaparak oluşabilecek istenmeyen bir kazanın yol açabileceği sorumluluğu da üstlendiği belirtilmiştir.[124]

Karşılıklı nota teatilerinde herhangi bir sonuca gitmek mümkün olmamıştır. Ancak Türkiye, barış girişimleri ile uluslararası arenada prim kazanırken, Yunanistan uzlaşma ve barıştan kaçan taraf konumuna düşmüştür.

4.6. Terörist Abdullah Öcalan'ın Yakalanması

Suriye, Türkiye'nin baskıları karşısında, terörist Abdullah Öcalan'ı ülkesinde barındıramayacağını anlamış ve 09 Ekim 1998 tarihinde sınır dışı etmiştir. Öcalan, ilk olarak Atina'ya gitmiş, ancak kendisine burada kalamayacağının söylenmesi üzerine Rusya'ya geçmiştir.

Moskova yakınlarındaki Odintsovo kasabasında yaklaşık bir ay konaklayan Öcalan, Rusya'dan sığınma statüsü alamayıp, ülkeyi terk etmesi istenince Milletvekili Montovani tarafından İtalya'ya davet edilmiştir. Öcalan, 12 Kasım 1998 günü sahte pasaport kullanmak suçundan Roma'da tutuklanmıştır. Türkiye'nin, İtalya'ya yönelik baskıları etkili olmuş ve Roma, Öcalan'ı uzun süre ülkesinde tutamayacağını anlamıştır.

Öcalan, 16 Ocak 1999 tarihinde tekrar Moskova'ya gitmiştir. Ancak Rusya, Ankara'yı karşısına alamamış ve Öcalan'a ülkeyi terk etmesi için 10 günlük bir süre tanımıştır. Bu çerçevede Öcalan, 29 Ocak 1999 tarihinde Yunanlı donanma subayı Andonis Naksakis tarafından Yunanistan'a getirilmiştir. Yunanlı yetkililer, Öcalan'a yakın ilgi göstermekle birlikte, Ankara'nın baskıları ve durumun hassasiyeti nedeniyle ilk olarak Öcalan'ın ülkelerinde olduğunu kabul etmemişler, daha sonra Yunanistan'dan çıkarmak zorunda kalmışlardır. Andonis Naksakis, 16 Şubat 1999 günü yaptığı açıklamada, Öcalan'ı Yunanistan'a getirdiğini onaylamış ve yazar Voula

[124] Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi, **Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün, Yunanistan'ın Cevabi Notası Hakkında Yaptığı Açıklama,** Ankara, 25 Şubat 1998.

Damianakou'nun ikametgahına götürdüğünü, daha sonra Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos ile sığınma hakkı verilmesi konusunda görüşme ayarladığını, ancak Theodoros Pangalos'un yerine görüşmeye Yunan Gizli Servisi Başkanı Haralambos Stavrakakis'in geldiğini ve kendisinin bu aşamadan sonra Öcalan'ın izini kaybettiğini söylemiştir.[125]

Öcalan, Belarus'un başkenti Minsk üzerinden Hollanda'ya gitmek amacıyla Yunanistan'dan ayrılmış, ancak Belarus'un uçağa iniş izni vermemesi nedeniyle tekrar Atina'ya dönmüş ve Korfu Adası'nda misafir edilmiştir. Öcalan, Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos'un, "Afrika ülkesine iltica talebinde bulunması" formülü çerçevesinde, 02 Şubat 1999 tarihinde Kenya'ya gönderilmiş ve Yunanistan Büyükelçiliği konutunda saklanmıştır.

Öcalan'ın yerinin tespit edilmesi sonrasında, ABD'nin Kenya Hükümeti'ne yaptığı baskılar olumlu sonuç vermiş ve Öcalan, 15 Şubat 1999 tarihinde Türk güvenlik yetkililerince düzenlenen bir operasyonla yakalanarak Türkiye'ye getirilmiştir.[126]

Öcalan'ın, Yunanistan Büyükelçiliği konutunda konaklayışı ve yakalanışı sırasında üzerinden Kıbrıs'lı Rum bir gazeteciye ait sahte pasaportun çıkması,[127] Yunanistan'ı Türkiye karşısında ciddi anlamda zor duruma sokmuştur. Yunanistan, adeta yıllardır dile getirdiği teröre destek vermediği söylemi karşısında suçüstü yakalanmıştır.

Atina, Öcalan'ın yakalanmasıyla birlikte sadece Türkiye ve uluslar arası camia nezdinde zor durumda kalmamış, Hükümet, aynı zamanda muhalefet ve kamuoyunun da sert eleştirileriyle yüzleşmiştir. Yunan kamuoyu bu konuda ikiye bölünmüştür. Bir yandan, Öcalan'a sahip çıkılması eleştirilirken, diğer taraftan

[125] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Terör Örgütü Elebaşının Yunanistan Bağlantısı (3)", Ankara, 19 Şubat 1999, Saat: 20.56, Sayı: AA2465.
[126] Özkan, **Operasyon,** ss.185-193.
[127] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", s.64. (Dipnot 55)

Öcalan'ın Türkiye'ye teslim edildiği görüşleri dile getirilmiş ve her iki taraf da Kostas Simitis'in istifasını istemiştir. Simitis, bu eleştiriler karşısında akılcı bir politika izleyerek, tüm taleplere ve bu yöndeki düşüncelere rağmen istifa etmemiş, Öcalan olayına karışın tüm yetkililer hakkında soruşturma açmış, Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos, İçişleri Bakanı Alekos Papadopoulos ve Kamu Düzeni Bakanı Filipos Petsalnikos'u görevlerinden almıştır. Simitis, bu davranışıyla uluslararası alanda bir nebze olsun prestij kazanmış,[128] ancak büyük başarıya, yıllardır amaçladığı fakat muvaffak olamadığı parti içerisindeki Andreas Papandreou çizgisini devam ettiren muhalif isimleri tasfiye etmekle ulaşmıştır. Bunun sonucunda Simitis için 1996 yılından beri alt yapısını hazırladığı politikasını uygulama fırsatı doğmuştur.[129]

Yunanistan'ın suçunun ispatlanmasıyla birlikte, iki ülke ilişkileri ciddi anlamda gerilmiştir. Türkiye, Yunanistan'ın "terörist ülkeler listesi"ne alınması yönünde diplomatik atak başlatmış, bu çerçevede, Ankara'daki tüm Büyükelçiliklere Atina'nın PKK'nın faaliyetlerini desteklediğini gösterir bir dosya gönderilmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, gerçekleştirdiği Filipinler ziyareti sırasında Ankara'nın bu talebini yineleyerek Türkiye'nin başlattığı diplomatik girişime katkıda bulunmuştur.[130]

Yunanistan, Türkiye'nin bu çabaları karşısında adeta köşeye sıkışmıştır. Dönemin Yunan Cumhurbaşkanı Kostis Stefanopoulos, 02 Mart 1999 tarihinde Taşkent'te düzenlediği basın toplantısında; Türkiye'nin, Yunanistan'ı terörü destekleyen ülkeler listesine aldırmak istediğini, ancak dünya topluluğundan gereken cevabı alacağını umduğunu dile getirmiştir.[131] Yunanistan'ın bu yöndeki cılız

[128] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Her Türlü Terörizmi Kınıyor", Atina, 05 Mart 1999, Saat: 16.10, Sayı: AA3445.
[129] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, s.275.
[130] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye,Yunanistan'a Karşı Taarruz Politikası İzleyecek", Ankara, 23 Şubat 1998, Saat: 17.15, Sayı: AA5256.
[131] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye, Yunanistan'ı Terörü Destekleyen Ülkeler Listesine Aldırmak İstiyor, Ama Umarım Dünya Topluluğundan Gerekli Cevabı Alacaktır", Taşkent, 02 Mart 1999, Saat: 14.47, Sayı: AA0599.

savunmaları da etkisiz kalınca, Atina'nın, Türkiye'ye yönelik politikasını yumuşatmaktan başka çaresi kalmamıştır.[132]

Bu çerçevede Nur Batur, Türk-Yunan ilişkilerindeki değişimin başlangıcını Öcalan'ın yakalanışına bağlamaktadır.[133] Bu görüşün büyük oranda doğru olduğunu söylemek mümkündür. Zira, Öcalan'ın yakalanması Theodoros Pangalos'un Dışişleri Bakanlığı'ndan alınmasına ve yerine Ankara'ya ve Türk-Yunan ilişkilerine daha ılımlı yaklaşan Georgios Papandreou'nun atanmasına olanak vermiş, Kostas Simitis'in Türkiye politikasındaki değişimi gösteren bu atama da iki ülke ilişkilerinin yumuşamasını kolaylaştırmıştır.

4.7. İsmail Cem'in 24 Mayıs 1999 Tarihli Mektubu ve Yunanlı Meslektaşı Georgios Papandreou'nun 25 Haziran 1999 Tarihindeki Cevabı

Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos'un, terörist Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonrasında görevden alınarak yerine Georgios Papandreou'nun getirilmesi, iki ülke ilişkilerinde önemli bir gelişme olmuştur.

Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Yunanlı meslektaşı ile çeşitli toplantılardan bir araya geldiğini, muhatabının Türkiye'ye yönelik düşüncelerini bildiğini ve eğilimlerini de bir süre tarttıktan sonra bir barış girişimi başlatmaya karar verdiğini belirtmektedir.[134] Kuşkusuz, İsmail Cem'in ifadeleri, Georgios Papandrou'nun Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesinin iki ülke ilişkilerinin yumuşamasına yaptığı katkıyı açıklıkla göstermektedir.

Türkiye, Öcalan'ın yakalanması sonrasında, aktif bir politika izleyerek, Yunanistan'ı terörizme verdiği destek temelinde uluslararası platformda müteaddit

[132] Kurubaş, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo Detant Dönemi…", s.17.
[133] Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** s.284.
[134] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.120.

defa suçlamış ve bu bağlamda Atina'yı köşeye sıkıştırarak terörizmle mücadele konusunda öngördüğü bir anlaşmayı imzalamaya adeta mecbur kılmıştır.[135]

Bu çerçevede, Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Georgios Papandreou'nun Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesini de fırsat olarak nitelendirerek, 24 Mayıs 1999 tarihinde meslektaşına bir mektup göndermiş[136] ve Türkiye ile Yunanistan'ın terörle mücadele anlaşması yapmasını önermiştir. Ayrıca, bu yönde bir anlaşmanın imzalanması ve uygulamaya girmesine koşut olarak da, bir Uzlaşma Planı başlatılabileceğini ifade etmiştir.[137]

Yunanistan, İsmail Cem'in mektubuna hemen karşılık verememiştir. Şüphesiz bunda, İsmail Cem'in teklifindeki hususların, Yunanistan'ın terörü alenen desteklediği anlamını taşımasının etkisi büyüktür. Ancak, eski Başbakan Konstantinos Mitsotakis, Georgios Papandreou'nun cevabi mektubundan önce, Türkiye'nin teklifi hakkında yaptığı yorumlarda, Yunanistan'ın Türkiye ile terör konusunda işbirliği yapmayı reddetmesi için hiçbir nedenin bulunmadığını söylemiş ve Atina'nın bu yöndeki işbirliğini kabul etmemesinin Türkiye'nin temelsiz inançlara kapılmasına sebep olduğunu açıklamıştır.[138]

Georgios Papandreou, bir ay sonra, 25 Haziran 1999 tarihinde, Türk meslektaşına gönderdiği cevabi mektubunda, anlaşmayı terörle mücadeleyle sınırlı tutmayıp, ekonomi, ticaret, çevre, turizm alanlarında işbirliği ve örgütlü suç, uyuşturucu kaçakçılığı ile yasa dışı göç konusunda da birlikte mücadele önerisinde bulunmuştur.[139]

---

[135] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.119.
[136] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, s.275.
[137] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** ss.120-121.
[138] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan'ın Eski Başbakanı Mitsotakis: Türkiye ile Terör Konusunda İşbirliğini Reddetmemiz için Hiçbir Neden Yok" Atina, 22 Haziran 1999, Saat: 22.25, Sayı: AA6258.
[139] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, s.276.

Georgios Papandreou, Türk meslektaşına verdiği cevapta, daha geniş ilişkiler kurulmasını gündeme getirmiş, ancak terörizm konusunda ihtiyatlı davranmaya özen göstermiştir. Gazetecilere yaptığı açıklamada, Türkiye'nin teklifine olumlu cevap verdiğini vurgulamış, ancak ikili bir anlaşma konusunda henüz erken olduğunu dile getirmekten geri durmamıştır.[140] Terör konusunu diğer konularla birlikte ele alarak adeta sıradanlaştıran bu mektubun amacının; Atina'yı uluslararası arenada sıkıntıya düşürmemek ve Georgios Papandreou'nun Ankara ile ilişkileri normalleştirme arzusu olduğunu söylemek mümkündür.

Heraklides, İsmail Cem'in teklifi karşısında, Georgios Papandreou gibi, Türkiye ile ilişkilere önem veren ve serinkanlı düşünebilen bir muhatabın olmaması halinde önerinin ölü doğmuş olabileceğini belirtmekte ve Georgios Papandrou'nun mektubunu ise ustalıkla kaleme alınmış ve iki ülke ilişkilerinin bundan sonraki gidişatını da belirleyecek nitelikte bir metin olduğunu ifade etmektedir.[141]

İki ülke Dışişleri Bakanları, 03 Temmuz 1999 tarihinde New York'ta bir araya gelerek, karşılıklı mektuplarla filizlenen anlayışın hayata geçirilmesi konusunda fikir birliğine varmışlardır. İki Bakan arasında yapılan mektup teatisi, ilişkilerin yumuşamasında önemli bir adımı oluşturmaktadır. İsmail Cem bu konuda, iki ülkede yaşanan depremlerin ilişkilere olumlu yönde ivme kazandırdığının yadsınamaz bir gerçek olduğunu, ancak mektuplarla başlayan ve 03 Temmuz 1999'da fikir birliğine varan görüşmenin yumuşama döneminin temel basamağını oluşturduğunu belirtmektedir.[142]

4.8. Ağustos ve Eylül Depremleri – Sismik Diplomasi

Türkiye'de, 17 Ağustos 1999 tarihinde yaşanan yıkıcı deprem felaketi, Yunanistan üzerinde hiç beklenmedik bir etki yaratmıştır. Atina, Türkiye'nin yardım

[140] Associated Press Basın Bülteni, "Yunanistan, Türkiye ile Terör Anlaşması İmzalamaya Hazır Değil", Atina, 28 Haziran 1999, Saat: 21.50.
[141] Heraklides, "Yunan-Türk Yumuşaması (1999-…)…, ss.40-41.
[142] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** ss.126-127.

çağrısına koşan ilk devletler arasında yer almış ve Yunan halkı da bu doğrultuda hareket ederek Türkiye için düzenlenen yardım kampanyalarına etkin katılım göstermiştir.[143]

Depremin yol açtığı yaralar, Yunan televizyonlarında sürekli olarak yayınlanmış ve basında geniş yer bulmuştur. Dışişleri Bakanı Georgios Papandreou, muadili İsmail Cem'i aramış, Yunan hükümetinin ve halkının üzüntüleri belirterek, Atina'nın, Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılamaya hazır olduğunu dile getirmiştir.[144] Bu çerçevede, Yunanistan'dan kurtarma ekipleri gönderilmiş, ülkenin çeşitli kentlerinde yardım kampanyaları tertiplenerek, Yunanlı sanatçılarca geliri Türkiye'deki deprem mağdurlarına gönderilmek üzere konserler düzenlenmiştir.[145] Yine bu amaçla düzenlenen, Galatasaray-PAOK futbol karşılamasına da yüksek bilet fiyatlarına rağmen Yunan halkı tarafından ilgi büyük olmuştur.

Yunanistan'ın, daha önce AB tarafından Türkiye'ye verilmesi kararlaştırılan, ancak her seferinde Atina tarafından veto edilerek ertelenen, 150 Milyon Euro tutarındaki mali yardımın yapılmasına yeşil ışık yakmasında depremin etkisi şüphesiz büyüktür.[146] Ayrıca, Dışişleri Bakanı Georgios Papandreou'nun, 04-05 Eylül 1999 tarihlerinde Helsinki'de düzenlenen AB Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı öncesinde, belirli şartlar dahilinde Ankara'nın AB adaylığına itirazı olmadığını dile getirmesinde de kuşkusuz doğal afetin payı vardır.

Dönemin Ankara Büyükelçisi İoannis Korantis de yaptığı açıklamada, Türkiye'de yaşanan depremin, Yunanistan'da meydana gelmişçesine algılandığını,

---

[143] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1999 Yılına Bakış, Türk-Yunan İlişkilerinde Gerginlik ve Yakınlaşma Yılı", Atina, 20 Aralık 1999, Saat: 12.15, Sayı: AA9017.
[144] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.128.
[145] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Depremzedelere Yardım Konseri", Atina, 26 Eylül 2000, Saat:16.59, Sayı: AA3019.
[146] Amikam Nachmani, "Komşu Batı'ya Ne Diyor? Türk-Yunan İlişkileri", (Der.) Barry Rubin-Kemal Kirişçi, **Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası,** İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, I.Basım, 2002, s.142.

ancak iki ülke halkı arasında mevcut tabuları yıktığını, bundan sonra barış ve işbirliği yolunun takip edileceğini vurgulamıştır.[147]

Yunanistan Hükümeti, Türkiye'de yaşanan deprem sonrasında, Georgios Papandreou'nun da etkisiyle Türkiye'ye yönelik politikasında bir adım daha atarken, eski Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos yandaşları ve muhalefet, Atina'nın yaklaşımının tavizkar olduğu yönünde eleştirilerde bulunmuşlardır. Ancak bu sırada, 07 Eylül 1999 tarihinde beklenmedik bir olay yaşanmış ve deprem tanrısı Engalados, 5.9 rihter şiddetinde bir sarsıntıyla bu sefer kendisini Yunanistan'da göstermiştir.

Türkiye, Yunanistan'ın kendisine karşı gösterdiği duyarlılığa karşılıksız kalmamış ve ilk yardıma koşan ülke olmuştur. Türk Arama Kurtarma Ekibi AKUT, başarılı çalışmaları nedeniyle Yunanistan'da halk ve yönetim tarafından büyük övgü almış ve Yunan Cumhurbaşkanı Kostis Stephanopoulos tarafından kabul edilmiştir. Türk yetkililer de çeşitli vesilelerle Yunanistan'a geçmiş olsun dileklerinde bulunmuşlar ve yardıma hazır olduklarını defalarca yinelemişlerdir.[148]

Bu gelişmeler ışığında, iki ülkede yaşanan depremin ve sonrasında tarafların sergilediği dostane davranışların, karşılıklı yumuşamayı hızlandıran bir etken olduğunu söylemek mümkündür.[149] Türkiye ve Yunanistan'ın, depremin de etkisiyle birbirlerine karşı gösterdikleri yapıcı ve olumlu adımlar ile oluşturulan diyalog ortamı ve kurulan ilişkiler, uluslararası literatüre "Sismik Diplomasi" olarak yerleşmiştir.[150]

[147] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Büyükelçiliği'ne Teşekkür Ziyareti…", Ankara, 07 Eylül 1999, Saat: 12.14, Sayı: AA8750.
[148] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1999 Yılına Bakış, Türk-Yunan İlişkilerinde Gerginlik ve Yakınlaşma Yılı", Atina, 20 Aralık 1999, Saat: 12.15, Sayı: AA9017.
[149] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.128.
[150] Demirtaş Coşkun, "Küreselleşmenin İkili Sorunlara Yansıması: Türk-Yunan…", s.203.

5. Yumuşamaya Yol Açan Faktörler ve Analizleri

5.1. Siyasi Faktörler

İki ülke ilişkilerinin yumuşamasına yol açarak katkıda bulunan, adeta iki Başkenti de bu yönde karar almaya kanalize eden siyasi faktörleri; Uluslararası Sistem Etkeni ve Bölgesel Konjonktür, ABD ve Avrupa Birliği'nin Etkisi, Siyasi Kişiliklerin Etkileri, Yerel Yönetimlerin Etkisi ve Diğer Unsurlar olarak sıralamak mümkündür.

5.1.1. Uluslararası Sistem Etkeni ve Bölgesel Konjonktür

Uluslararası sistemin yapısı, Türk-Yunan ilişkilerinin gidişatının belirlenmesinde her zaman önemli bir rol oynamıştır. İki ülke Çift Kutuplu Dünya sisteminde, mevcut sorunlar temelinde pek çok defa karşı karşıya gelseler de dönemin dinamikleri olası bir sıcak çatışmayı daima engellemiştir. Ancak, böyle bir alt yapıya sahip Soğuk Savaş Dönemi dahi, aynı kutup içinde yer alan Atina ve Ankara arasındaki meselelerin çözümüne yardımcı olamamıştır.[151]

Soğuk Savaş Dönemi sonrası ortaya çıkan ve Yeni Dünya Düzeni olarak adlandırılan yapı, ilk etapta bir belirsizlik göstermiş ve Körfez Savaşı gibi yaşanan gelişmeler akabinde de ABD'yi hegemon güç kılmıştır.[152] Ancak bunun yanı sıra, Yeni Dünya Düzeni, alt sistemleri ön plana çıkartmış, bölgesel güçlerin karakterini canlandırmış[153] ve ülkelerin geçmişe kıyasla dış politikalarında bir nebze olsun daha bağımsız hareket etmelerini sağlamıştır.[154]

---

[151] Kurubaş, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo Detant Dönemi…", s.12.
[152] Baskın Oran, "1990-2001 Küreselleşme Ekseninde Türkiye, Dönemin Bilançosu", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-II, İstanbul, İletişim Yayınları, II.Baskı, 2002, ss.204-211.
[153] Serkan Kekevi, **Batı'nın Çöküşü ve Türk Dış Politikası,** İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İnceleme-Araştırma Dizisi No:74, I.Baskı, Aralık, 2004, s.163.
[154] Özcan, "Doksanlı Yıllarda Türkiye'nin…", s.13.

Bu yeni oluşum içerisinde, Türkiye ve Yunanistan'ın, tarihsel sürece dayanan meseleleri çerçevesinde, daha uzlaşmaz ve çatışmacı bir tutum içerisine girmesi beklenmiştir.[155] Bu doğrultuda, iki ülke ilişkileri 1990'lı yılların ortalarına kadar herhangi bir sürpriz yaratmamış, adeta Soğuk Savaş Dönemi'ndeki şekliyle, 12 mil meselesi ve siyasilerin hasmane söylemleri sonrasındaki atmosfer gibi zaman zaman gerginlikler göstererek devam etmiştir. Ancak, 1990'lı yılların sonunda, Soğuk Savaş Dönemi ertesindeki düşüncenin aksine, Ankara-Atina arasındaki ilişkiler yumuşamış ve işbirliği ciddi anlamda ivme kazanmıştır.

1990'lı yılların sonuna tekabül eden bu gelişmede; Soğuk Savaş Dönemi'nin sona ermesiyle hız kazanan küreselleşme[156] sürecinin, dönemin temel dinamiklerinin yavaş yavaş şekillenmesinin, bu dönemde iki ülkenin de uluslararası sistem etkeni temelinde duydukları güvenlik bunalımının ve hangi bölgede yer alacakları kaygısının[157] etkisi büyüktür.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle, ivme kazanan küreselleşme sürecinde, birey ön plana çıkmış, mal ve hizmetlerin akışı hızlanırken siyasi ve ekonomik liberalleşme tüm dünyada etkisini göstermeye başlamıştır. İnternet gibi erişim araçlarının kullanılmasının yaygınlaşmasıyla birlikte de bilgi ve teknolojiye ulaşma imkanı artmış, dünya çapındaki bireylerin birbirleriyle, farklı kültür ve geleneklerle tanışması daha kolay hale gelmiştir. Demirtaş Coşkun, günümüze dek uzanan bu küreselleşme dalgasının "bilgi çağı küreselleşmesi" şeklinde adlandırılabileceğini belirtmektedir.[158]

Ancak yaşanan bu süreçte, daha önce devletlerin egemenlik alanı kapsamında bulunan pek çok konu, uluslararası bir boyut ve ilgi kazanmış, adeta ulus-devletin

---

[155] Demirtaş Coşkun, "Küreselleşmenin İkili Sorunlara Yansıması: Türk-Yunan…", s.185.
[156] Küreselleşme hakkında etraflı bilgi için bkz. Ramazan Gözen, **Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül,** İstanbul, Alfa Yayınları, Siyaset-Sosyoloji Dizisi No:65, I.Basım, Temmuz, 2004, ss.70-115.
[157] Kostas Ifantis, "Yunan-Türk Yakınlaşmasının Yansımaları: Yunanistan'ın İlişkilendirme Stratejisinin Sistemsel Gereklilikleri", (Der.) Birgül Demirtaş Coşkun, **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002, s.103.
[158] Demirtaş Coşkun, "Küreselleşmenin İkili Sorunlara Yansıması: Türk-Yunan…", s.176.

mevcudiyeti sorgulanır hale gelmiştir.[159] Öte yandan, ulus ötesi şirketlerin kuruluşu ve aralarında oluşturdukları ticari ilişkiler ile bireylerin çeşitli amaçlarla meydana getirdiği birlikler de, siyaset ve devlet adamlarının belirli görevlerini paylaşır konuma ulaşmışlardır.[160]

Bu gelişmeler temelinde, 1990'lı yıllarda başlayarak günümüze dek gelinen süreçte, küreselleşmenin etkisi yadsınamaz bir gerçek olmakla birlikte, devletlerin uluslararası ilişkiler alanında hala temel aktör olarak mevcudiyetlerini muhafaza ettiklerini söylemek mümkündür.[161]

Küreselleşme dalgası, belirtilen açılarıyla, tüm devletlerde, fakat farklı boyutlarda varlığını gösterdiği gibi, Türkiye ve Yunanistan'ı da etkilemiştir. Küreselleşme, iletişim teknolojisiyle iki ülke toplumunu tüm yönleriyle birbirlerini daha iyi anlamaya sevk ederken, iş adamlarını ortak kar temelinde bir araya getirmiş ve yerel yönetimlerin iyi ilişkiler kurmasına zemin hazırlamıştır. Ankara ve Atina, bu süreçte, diğer tarafın karlı çıkmasının kendi kazançlarını yok edeceği anlamına gelmediğini idrak etmişler ve olası bir çatışma maliyetlerinin bundan böyle hayli yüksek olacağının farkına varmışlardır.

İki komşu devletin egemenlik yapı ve anlayışları ile bunu ifade ettikleri söylem her ne kadar devam etse de, küreselleşme süreci, dünya gelişmelerine ayak uydurabilmeleri kapsamında, aynı blok içerisinde yer alan Türkiye ve Yunanistan'ın işbirliğini adeta mecbur kılmıştır.[162]

Çift kutuplu dünyanın sona ermesiyle birlikte, yeni sistem ilk etapta, bundan sonraki düşmanın belirsizliği ve bu düşmana karşı nasıl bir tutum izleneceği konularında bir belirsizlik göstermiş[163] ve çok kutuplu bir dünyaya doğru gidildiği

[159] Gözen, **Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk…,** s.113.
[160] Demirtaş Coşkun, "Küreselleşmenin İkili Sorunlara Yansıması: Türk-Yunan…", s.178.
[161] Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış…,** ss.21-31.
[162] Demirtaş Coşkun, "Küreselleşmenin İkili Sorunlara Yansıması: Türk-Yunan…", ss.205-211.
[163] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.8.

yönünde söylemlerin doğmasına neden olmuştur. Ancak Körfez Krizi ile birlikte başlayan dönem, ABD'yi hegemon güç olarak uluslararası sahneye çıkarmış ve ABD önderliğinde tek kutuplu dünyaya girişin ilk safhasını belli etmiştir.[164]

ABD, ilerleyen süreçte, hegemon güç olmanın gerekliliklerini yerine getirerek yayılmacı strateji izlemiş, karşıt güçlerin ittifaklar kurarak bir araya gelmesini engellemeye çalışmış, bu doğrultuda adeta Dünya jandarması rolünü üstlenmiştir.[165]

Brzezinski, ABD'nin küresel hegemonyasının rakipsiz olduğunu vurgulamaktadır.[166] Ancak, ABD bugün, büyük bir ağırlığı olmakla beraber uluslararası arenada tam anlamıyla hareket serbestisine sahip değildir. Kısacası, 1990'lı yıllarda başlayarak bugüne dek şekillenmeye devam eden uluslararası sistemi, ABD önderliğinde, Çin, Avrupa Birliği ve Rusya arasında cereyan eden bir mücadele olarak tanımlamak mümkündür.[167]

Soğuk Savaşın sona ermesiyle oynayan taşlar, ilerleyen süreçte şekillenmeye başlamış, ancak henüz yerli yerine oturmamıştır.[168] Türkiye ve Yunanistan, bu yapı kapsamında kendilerini yeni bir stratejik konumda bulmuşlar ve bunun gerektirdiği güvenlik endişelerini bu koşullarda değerlendirme yoluna gitmişlerdir.[169]

Türkiye, değişen jeopolitik çevresi temelinde pek çok tehditle karşı karşıya kalmış, bunun ötesinde eski stratejik önemini yitirdiği şeklindeki söylemlerle muhatap olmuştur. Ancak, Yeni Dünya Düzeni'nin gereklilikleri ve baş aktörü olan ABD açısından Türkiye'nin bulunduğu bölgenin hayati önemi, Ankara'nın konumunu

[164] Kekevi, **Batı'nın Çöküşü ve Türk…,** s.174.
[165] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** ss.13-15.
[166] Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Küresel…,** s.50.
[167] Kekevi, **Batı'nın Çöküşü ve Türk…,** s.163.
[168] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.9.
[169] Kostas Ifantis, "Perception and Rapprochement: Debating a Greek Strategy Towards Turkey", (Ed.) Mustafa Aydın – Kostas Ifantis, **Turkish-Greek Relations, The Security Dilemma in the Aegean,** London, Routledge Taylor&Francis Group, 2004, s.247.

zayıflatmamış bilakis güçlendirmiştir.[170] Soğuk Savaş Dönemini'nin, Güney Doğu kanat ülkesi Türkiye, bundan böyle Avrasya coğrafyasının merkezi ülkesi durumuna gelmiştir.[171] Bu koşullar altında Ankara, bölgesel güç olma yolunda, barış yanlısı, çok yönlü aktif bir dış politika izlemiş ve güvenlik endişelerinin de üstesinden gelmesi bakımından, komşularıyla ilk etapta ekonomik temelli iyi ilişkiler kurma seçeneğini kullanmıştır. 1990'lı yılların başında, yeni sistemin etkisiyle filizlenen bu politika, bölgesel güç olabilmenin gerektirdiği, komşularla işbirliği temelinde şekillenerek 1990'lı yılların ortalarında yerli yerine oturmuştur.

Diğer taraftan Yunanistan da, özellikle 1995 sonrasında izlemeye başladığı çok yönlü dış siyasayla, mevcut yeni sistemde Türkiye ile ilişkilerinin yumuşamasının gerekliliklerini görmüş, Akdeniz, Karadeniz ve Orta Doğu'da etkinliği için ilk etapta Ankara ile iyi komşu olması gerektiği şartını idrak etmiştir.[172]

Bu bağlamda, her iki ülkenin, değişen dünya ile birlikte jeopolitik gereklilikleri ve güvenlik endişeleri birbirlerine karşı olan tutumlarının yumuşamasını sağlamıştır. Fakat bu noktaya ulaşmak, ancak uluslararası sistemin temel dinamiklerinin şekillenmesi neticesinde, 1990'lı yılların sonunda mümkün olmuştur. Buna rağmen iki Başkent arasındaki ilişkilerin kötüleşmesi potansiyeli hala mevcut olsa da çatışma riskinin hayli azaldığını söylemek mümkündür.

Uluslararası sistem temelinde, iki ülkenin 1990'lı yılların sonunda karşılıklı ilişkilerini yumuşatmasına diğer bir sebep ise tarafların bu yeni yapıda hangi bölgede yer alacaklarına ilişkin düşünceleridir. 1990'lı yıllar, yeni yapıyla birlikte dünyayı, zengin kuzey - fakir güney, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler gibi tanımlamalarla bir bölünmeye götürmüş ve Türkiye ile Yunanistan gibi eski kanat, yeni merkez ülkelerini Batılı refah toplumları içerisinde yer alma mücadelesine sevk etmiştir.

[170] Graham E.Fuller, "Sonuçlar: Dünya'da Türkiye'nin Artan Rolü", (Derleyen) Ian O.Lesser - Graham E.Fuller, **Balkanlar'dan Batı Çin'e, Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu,** (Çev.) Yaşar Bülbül, İstanbul, Alfa Yayınları, I.Baskı, Temmuz, 2000, ss.209-216.
[171] Kut, "Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası…" s.51.
[172] Ifantis, "Yunan-Türk Yakınlaşmasının Yansımaları…", s.99.

Türkiye, 1990'lı yılların ilk yarısında, PKK terörüne karşı verdiği mücadele sırasında, insan hakları ihlalleri suçlamalarıyla Avrupa'nın şiddetli eleştirilerine ve baskılarına maruz kalmış, bu çerçevede adeta AB üyelik sürecinden dışlanmıştır. AB tarafından yapılan bu tenkitler Ankara'yı, ABD merkezli bir politika izlemeye sevk etmiştir. Ancak, ABD'nin terör tanımlamasında, İslami terörü ilk sıraya yerleştirmesi ve bu kapsamda Müslüman, demokratik ve laik Türkiye'yi şeriat kanunlarıyla yönetilen devletlere "Ilımlı İslam" modeli olarak örnek göstermesi, ülkeyi kuruluşundan bu yana takip ettiği Batı çizgisinden koparmış, adeta Orta Doğu bölgesine dahil etmiştir.

Bu sınıflandırmanın, geleneksel dış politika çizgisine aykırı olması kapsamında Ankara, ülkesel bütünlüğüne en önemli tehdit olarak gördüğü PKK terörünü sonlandıracak adımı atmış ve Suriye'ye verdiği ültimatomla başlayan süreç terörist Öcalan'ın yakalanmasıyla son bulmuştur. PKK teröründe, gelinen bu noktadan sonra iç reformlar hayata geçirilerek dış politikada Avrupalılaşma sürecine yeniden dönülmüştür.[173] Bu süreçte, komşularla sorunların çözümüne verilen önem ise Türkiye'nin, Yunanistan'ın değişen siyasasına olumlu yaklaşmasını sağlamıştır.

Öte yandan, özellikle Yugoslavya Savaşı'nda AB politikalarına ters düşen Atina, Birlikten daha fazla dışlanmanın siyasi maliyetini göze alamamış ve Samuel Huntington'un, Atina'nın Batı medeniyetinin dışında değerlendirilmesi gerektiği görüşü endişesiyle, refah seviyesi yüksek Batı ülkeleri içerisinde yer alabilmek ve buradaki konumunu sağlamlaştırmak amacıyla, bunun gereklilikleri doğrultusunda Türkiye'ye yönelik adımlarını ılımlılaştırmıştır.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte 1990'lı yıllarda, küreselleşmenin yanı sıra bölgeselleşme eğilimi de artmıştır.[174] Ancak bu eğilim, bölgesel sorunlara

[173] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, ss.270-271.
[174] Demirtaş Coşkun, "Küreselleşmenin İkili Sorunlara Yansıması: Türk-Yunan…", s.175.

dönüşmüş[175] ve Türkiye ile Yunanistan'ın çevresine çatışma ve savaşlar şeklinde yansımıştır.

Yugoslavya'nın dağılma süreciyle başlayan savaşta Yunanistan, ülkesel bütünlüğünü ve sosyal, siyasi düzenini tehdit altında bulmuş,[176] Türkiye odaklı dış politikasını Kuzey'e kaydırmak zorunda kalmıştır. Arnavutluk ve özellikle Makedonya ile yaşanan sorunlar, Atina'nın Balkanlardaki rekabet temelinde Ankara'ya yönelik hasmane tutumunu devam ettirmesine imkan vermiş ve herhangi bir politika değişikliğini zorunlu kılmamıştır. Atina, 1995 yılında imzalanan Dayton Anlaşması ve Makedonya ile sağlanan geçici uzlaşma sonrasında Ankara ilişkilerine yoğunlaşabilmiştir.

Öte yandan Türkiye, Varşova Paktı'nın yıkılmasıyla bölgesinde meydana gelen değişikliklerden en çok etkilenen ülke olmuştur. Komşu sayısı iki yıl gibi kısa bir sürede yarı yarıya artmış, kendini güvenlik bunalımı içerisinde istikrarsız bir çevrede bulmuştur. Bu koşullar altında, dış politika Yunanistan ile ilişkiler gibi klasik bir anlayıştan çıkmış ve bölgesinde çok yönlü, girişimci ve yönlendirici aktif hale gelmiştir.[177]

Ancak bu yönlü bir dış politikanın, getirilerinin yanı sıra, dış ilişkiler ve diplomasi alanında daha fazla efor gerektirdiği, pek çok noktaya kanalize edilmiş olması temelinde ülke diplomasisinin gündemini genişleterek belirli bir noktaya olan ilgi ve etkinliği azalttığı, ayrıca ekonomik maliyeti de arttırdığı açıktır. Türkiye bu kapsamda, Kafkaslar ve Orta Doğu'da yaşanan gelişmelere paralel olarak Atina ile de sürtüşme içerisine girmenin kendisi açısından kazançlı olmayacağını görmüş, bunun zaten sorunlu olan bölgesindeki istikrarsızlığı arttıracağı kanaatine vararak, 1990'lı yılların ikinci yarısında Batı yönlü dış siyasasının da etkisiyle, Yunanistan'ın ılımlı adımlarına cevap vermekte gecikmemiştir.

[175] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, s.268.
[176] Ifantis, "Perception and Rapprochement…", ss.248-249.
[177] Kut, "Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası…" ss.47-48.

5.1.2. ABD ve Avrupa Birliği'nin Etkisi

Türkiye ve Yunanistan'ın, ABD ile bugüne dek varan mevcut ilişkilerinin temelini Soğuk Savaş Dönemi'nin başlarına götürmek mümkündür. Soğuk Savaş Dönemi'nde, ABD'nin SSCB'yle yaşadığı güç mücadelesi temelinde Ankara ile Atina'nın coğrafi konumları, bu ülkelerin Washington nezdinde önemli bir yere sahip olmalarını sağlamıştır. İki ülkenin ABD açısında dönem içerisindeki önemi, kendini açıklıkla Truman Doktrini'nde ortaya koymaktadır.[178] Bu çerçevede, iki ülke de eş zamanlı olarak ve büyük oranda ABD'nin desteğiyle NATO üyeliğine kabul edilmişlerdir.

ABD, NATO güvenlik şemsiyesi altında bulunan ve örgütün Güney Doğu kanadını oluşturan iki müttefikinin savaşmasını, ittifakın gücüne ters etki yapacağından ve bölgede güvenlik boşluğu yaratarak istikrarı zayıflatacağından dolayı hiçbir zaman arzu etmemiştir.

Washington kendisini ilk olarak, Kıbrıs meselesiyle iki ülke sorunları içerisinde bulmuştur. Meselenin, çatışmaya dönüştürülmeden çözülmesi taraftarı olmuş ve bu yaklaşımında da Türkiye ile Yunanistan'ı karşısına almamaya özen göstermiştir.[179]

ABD'nin soğuk savaş döneminde Türk-Yunan ilişkilerine mevcut yaklaşımının, Kıbrıs meselesine olan bakış açısıyla paralellik gösterdiğini söylemek yanlış olmasa gerektir. Bu doğrultuda iki ülkenin çatışması hiçbir zaman istenmemiş, ancak sorunların çözümü için ciddi bir gayret de sarf edilmemiştir. İfantis, ABD'nin Soğuk Savaş Dönemi'nde iki ülke meselelerine bakışını ve özellikle Ege'ye yaklaşımını, "Ege Denizi kaynaklı sorunların, Güney Doğu kanadının güvenliğine bir

[178] Hüseyin Bağcı, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politkası,** Ankara, İmge Kitabevi, I.Baskı, Kasım, 1990, ss.9-13.
[179] Uslu, **Türk Amerikan...,** s.359.

tehdit oluştursa da, acil çözüm gerektirmediği kanaati nedeniyle daima Washington'un gündeminde alt sıralarda yer aldığı" şeklinde özetlemektedir.[180]

Öte yandan Ayman ise, Türkiye ile Yunanistan arasındaki rekabetin, ABD'nin dönem içerisindeki çıkarları açısından son derece cazip olduğunu, ancak olası bir çatışmanın getireceği tehlike ve risklerin de Washington tarafından göze alınamayacak kadar büyük olduğunu vurgulamaktadır.[181]

ABD'nin bu yaklaşımı çerçevesinde, Soğuk Savaş Dönemi'nde iki müttefiki arasında bulunan sorunların çözümü mümkün olmamıştır. Ancak bu anlayış, ABD'nin meselelere duyarsız kaldığı anlamına da gelmemektedir. Çift Kutuplu Dünya Düzeni'nde Washington'un politikası, daha çok Türk-Yunan rekabetini kontrol etmek ve ittifakın faaliyetini sürdürebilmesi için sorunun etkilerini yönetmek olarak tanımlanabilmektedir.[182]

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte değişen sistem, Türkiye ve Yunanistan'ın konumunu daha da önemli kılarken, ABD politikasında iki ülke ilişkilerine karşı köklü bir değişiklik yaratmamıştır. Fakat, bakış açısını bir nebze olsun farklılaştırmıştır.

Soğuk Savaş Dönemi'nin sona ermesiyle Süper Güç olan ABD açısından Türk-Yunan ilişkilerindeki yumuşama iki açıdan önem arz etmektedir. İlk olarak ABD, sürtüşmenin devam etmesi ve şiddetlenmesi halinde çevreye yayılabileceği yönünde kaygı duymakta ve bu temelde iki ülkeyle de sorunlar yaşayarak bölgeye ulaşmakta sıkıntı çekebileceğini görmektedir. Bu nedenle problemleri mevcut sınırları içinde tutmaya ve etrafa olabilecek zararlarını kontrol altına almaya özen göstermektedir.[183]

[180] Ifantis, "Perception and Rapprochement…", s.258.
[181] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.21.
[182] Ifantis, "Yunan-Türk Yakınlaşmasının Yansımaları…", s.95.
[183] Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan…", s.274.

İkinci husus, Soğuk Savaş sonrasında etkin olan esnek ilişkiler zemininde gerek Atina'nın, gerekse Ankara'nın, ABD'nin stratejik çıkarlarıyla çelişebilecek dış politika davranışlarına girme ihtimalidir. Bu görüş, aynı zamanda, ABD egemenliğine karşı çıkan diğer güçlerin, Türk-Yunan mücadelesini Washington'un çıkarlarına ters olarak kullanma ihtimali şeklinde de ifade edilebilmektedir. Bu nedenlerle ABD, Soğuk Savaş Dönemi'nin aksine, 1990'lı yılların ikinci yarısında, iki ülkenin arasını düzeltmek için belirli girişimlere başvurma ihtiyacı hissetmiştir.[184]

ABD, Kardak Kayalıkları sonrasında, hegemonyasını kaybetmemek amacıyla iki ülkeyi yan yana getirmeye çalışmış,[185] krizin savaşa dönüşmemesi için ciddi bir gayret sarf etmiştir. İki ülke arasında, problem çözümü eksersizlerinden, ortak tatbikatlar ve güven arttırıcı önlemlere kadar bir dizi insiyatif başlatmıştır.[186] Madrid Mutabakatı bu yöndeki girişimlerin en güzel örneğidir.[187]

ABD, GKRY tarafından Rusya'dan alınması planlanan S-300 füzeleri konusunda da devreye girmiş, hem GKRY'yi bu alım için, hem de Türkiye'yi, tepkisi olan askeri müdahale tehdidinde bulunmasından dolayı kınamıştır.[188]

1997 yılında, BM Genel Kurul toplantısı sırasında, ABD'li diplomatlar tarafından, Türkiye'ye verilecek AB fonlarının bloke edilmemesine karşılık, Kardak Kayalıkları meselesinin Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesini öngören bir paket hazırlanmış, ancak girişim başarısız olmuştur.[189]

ABD Başkanı Bill Clinton'un, 1999 yılı sonbaharında iki ülkeye gerçekleştirdiği ziyaretler, yumuşamanın Washington tarafından desteklendiğinin en güzel kanıtıdır. Bill Clinton, Kasım ayındaki Atina ziyareti sırasında, Türkiye

[184] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.22.
[185] Demirtaş Coşkun, "Küreselleşmenin İkili Sorunlara Yansıması: Türk-Yunan…", s.193.
[186] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** s.22.
[187] Ifantis, "Perception and Rapprochement…", s.259.
[188] Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan…", s.296.
[189] Söz konusu girişim, ABD'nin, iki ülke münasebetlerine olumlu yönde müdahalesine diğer bir örneği teşkil etmektedir. Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan…", ss.303-304.

seyahatinden bahsederek, Ankara'yı Yunanistan ile dostluk ve sorunların çözümü konusunda teşvik ettiğini açıklamış, Kıbrıs konusunda dolaylı görüşmelerin başlamasının cesaretlendirici olduğunu dile getirmiş ve bu sorunun çözümü için kişisel çaba göstereceğini ifade etmiştir.[190]

Ancak Bill Clinton'un Ege konusundaki, sorunun Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesi tavsiyesi, ABD'nin Yunanistan'ın tezlerine daha yakın durduğu görüntüsü sergilemiştir.[191] Öte yandan, tüm sorunların karşılık görüşülmesi sonrasında, çözüme varılamaması halinde bu yola başvurulabileceği yönündeki Ankara'nın tavrı, Bill Clinton'un bu yaklaşımını geçersiz kılmıştır.[192]

Açıkça görülmektedir ki, ABD, Soğuk Savaş ertesinde Ankara'yı bölgedeki çıkarları açısında kendisi için daha kritik görmekle birlikte, Atina'yı göz ardı edememektedir. ABD, Türk-Yunan gerginliğinde kendisini temel arabulucu olarak nitelendirmekte ve uygulama alanında da özel temsilciler atanması yöntemini kullanmaktadır. Kıbrıs meselesinin çözümü için başarılı diplomat Richard Holbrooke'un özel temsilci olarak atanması bunu en güzel örneğidir.

Wilkinson, iki ülke ilişkilerinin yumuşamasında AB'nin etkisinin, ABD'den daha fazla olduğunu ifade etmektedir.[193] İlk olarak Yunanistan, AB üyeliği çerçevesinde, Birliğin baskılarına açıktır ve Türkiye ile rekabetinde AB'nin desteğini kaybetmeyi göze alamamaktadır. Öte yandan Türkiye ise, AB üyeliği beklentisi temelinde hareket etmektedir. İki ülke politikasının karşılıklı yumuşaması, bu veriler ışığında değerlendirildiğinde, AB'nin söz konusu döneme etkisi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

[190] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Clinton Yunanistan Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda", Atina, 19 Kasım 1999, Saat: 22.51, Sayı: AA6159.
[191] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1999 Yılına Bakış, Türk-Yunan İlişkilerinde Gerginlik ve Yakınlaşma Yılı", Atina, 20 Aralık 1999, Saat: 12.15, Sayı: AA9017.
[192] Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan…", s.316.
[193] Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan…", s.312.

Atina'nın, AB faktörü temelinde Türkiye'ye yönelik politikasını yumuşatmasında bir kaç nedenden bahsetmek mümkündür. İlk olarak, Çift Kutuplu Sistemin yıkılması sonrasında AB'ye üye olma gayretleri içerisinde bulunan eski Doğu Bloku ülkelerinin aday konumu, AB içerisinde "merkez" ve "çevre ülkeler" olmak üzere ikili bir anlayış yaratmıştır.[194] Üye olduğu günden beri çevre ülkesi olarak değerlendirilen Atina, anılan düşünce çerçevesinde, bu konumundan kurtularak söz sahibi merkez ülkeler sınıfında yerini almak amacıyla[195] AB'nin "komşu ülkelerle iyi ilişkiler" prensibi temelinde Ankara'ya yönelik siyasasında bir değişiklik başlatmıştır. Ayrıca, AB içerisinde sınıf atlamak üzere, ülkesindeki insan haklarının iyileştirilmesi ve kötü ekonomik yönetimin üstesinden gelinmesi arayışına yönelmiştir.[196]

Yumuşama insiyatifinin ikinci nedeni, Euro'ya dahil olma gayreti içerisinde bulunan Atina'nın, AB norm ve standartlarında, uygar bir ülke görüntüsü sergileyerek Birlik fonlarının kesilmesini engelleme amacıdır.[197]

Diğer bir husus ise, Yunanistan'ın AB'yi arkasına aldığı inancıdır. AB, Kardak Kayalıkları Krizi'nde Yunanistan'ı haklı bulmuş ve Kıbrıs sorununda da Atina'nın görüşlerine yakın olmuştur. AB'nin bu davranışları, Yunanistan'da Türkiye'ye karşı bir güven yaratmış ve en önemlisi Atina, bundan böyle Doğu komşusu ile ilişkilerini AB çizgisine aktarmayı başardığını anlamıştır.[198]

Dördüncü nedenin Kıbrıs ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür.[199] Atina, GKRY'nin AB üyeliği temelinde, Türkiye'nin adaylığına destek verdiğini

[194] Kurubaş, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo Detant Dönemi…", ss.18-19. ve Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", s.53.
[195] Veremis ve Kouloumbis, **Elliniki Eksoteriki Politiki…,** ss.14-15.
[196] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", s.54.
[197] Kurubaş, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo Detant Dönemi…", s.19.
[198] Kurubaş, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo Detant Dönemi…", s.20.
[199] Bilge, **Büyük Düş…,** s.284.

açıklayarak Ankara'nın gönlünü kazanmış[200] ve bu doğrultuda en büyük amacına ulaşmıştır.[201]

Ayrıca Atina, Türkiye'nin üyeliğini desteklediğini açıklayarak, Fransa ve Almanya gibi ülkelerin kendisinin arkasına saklanmalarına daha fazla izin vermemiş ve Türkiye'nin bu konuda kendisine karşı olan tepkisini bertaraf etmiştir.[202]

AB etkeni temelinde Yunanistan, Birliği arkasına alması sonrasında ekonomik atılımlarını gerçekleştirebilmek amacıyla savunma harcamalarında kısıtlamaya gitmeyi hedeflemiş ve bu doğrultuda Ankara'ya yönelik politikasını yumuşatmada herhangi bir sakınca görmemiştir.

Öte yandan Türkiye'nin, AB faktörü açısından, Atina'nın adımlarına karşılık vermesi ise, Birliğe olan adaylık hedefinden kaynaklanmaktadır. Ankara, 1995 yılında Gümrük Birliği çerçevesinde, AB ile daha yakın ilişkiler kurmayı gerektirecek farklı bir temas boyutuna girmiştir. Gümrük Birliği bu bağlamda, ekonomik ilişkileri düzenlemenin yanı sıra, Ankara ile Batı ve özel olarak AB arasında 1980'li yıllarda kesilmiş olan diyalogun bir devamı niteliğinde olarak da algılanmıştır.[203] Diğer taraftan, Gümrük Birliği'nin Türkiye'yi, AB'nin baskılarına daha açık bir hale getirdiği aşikardır. Ancak Ankara'nın Birlik nezdindeki önemini bir nebze de olsun arttırdığı hususu da bir gerçektir.

Kirişçi ve Çarkoğlu, yumuşama sürecinde, AB'nin ABD'ye nazaran daha genel nitelikli ve karmaşık roller üstlendiğini, Birliğe aday ülkelerden kendi

[200] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye Birgün AB'ye Tam Üye Olacak", Brüksel, 09 Aralık 1997, Saat: 12.06, Sayı: AA6033.
[201] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** ss.106-117.
[202] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Bazı Ülkeler Yunanistan'ı Türkiye'ye Karşı Kullanıyor", Lüksemburg, 12 Aralık 1997, Saat: 21.37, Sayı: AA9299.
[203] Şaban H.Çalış, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Kimlik Arayışı Politik Aktörler ve Değişim",** Ankara, Nobel Yayınları, yayın No: 320, II.Baskı, Ocak, 2004, s.280.

aralarındaki veya mevcut üyelerle olan sorunların çözülmesi şartının diyalog sürecine hizmet ederek yumuşamayı daha sağlam temellere oturtabileceğini belirtmektedir.[204]

Türkiye, tarihsel geçmiş, jeostratejik konumu ve ekonomik hacmi bakımından, AB açısından hiçbir zaman göz ardı edilemeyecek bir ülkedir. Soğuk Savaş sonrası yeni şekillenen dünyada, özellikle stratejik konum faktörü[205] ve Ankara'nın askeri gücü AB açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede AB, Türkiye'yi tam üye olarak bünyesine dahil etmeyeceğini resmi olarak açıklayamamaktadır.

İlişkilerin tekrar donma noktasına geldiği, Lüksemburg Zirvesi'nde dahi AB'nin, Yunanistan'ın tüm engellemelerine rağmen, Türkiye'yi 1998 Mart ayında yapılacak Avrupa Konferansı'na davet etmesi bu sebebe dayanmaktadır.[206]

5.1.3. Siyasi Kişiliklerin Etkileri

Ülkelerin karşılıklı dış politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında bireylerin rolü oldukça önemlidir. Bu çerçevede, başta lider olmak üzere, karar alma süreci içerisinde yer alan şahıslar, dış politika yapımını sadece etkilemekle kalmamakta, bazı değişikliklerin yapılmasına olanak vermekte ve hatta dış politikayı yönlendirebilmektedirler.[207]

Bu yönlendirmelerde, liderlerin ve karar alıcıların kişisel özellikleri, inançları, deneyimleri, rolleri, liderlik özellikleri ve siyasal kültürleri önem göstermektedir.[208] Çünkü söz konusu hususlar, bir nevi dış siyasanın yönünü belirlemektedir.

---

[204] Kemal Kirişçi - Ali Çarkoğlu, "Sivil Toplum, Kamuoyu ve Dış Politika: Türk-Yunan İlişkileri", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge, **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004, s.37.
[205] Sami Kohen, "AB'de Türkiye'nin Önemi Tartışması", **Milliyet,** İstanbul, 24 Ekim 2006, s.16.
[206] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye Avrupa Konferansına Davet Edildi", Lüksemburg, 13 Aralık 1997, Saat:14.11, Sayı: AA9563.
[207] Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış…,** s.208.
[208] Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika,** İstanbul, Alfa Yayınları, Yayın No:405, Dizi No:047, III.Baskı, Ekim, 1999, ss.121-127.

Ancak Sönmezoğlu, günümüzün gelişmiş ülkelerinde, dış politikaya ilişkin kararların geniş ve karmaşık bürokrasilerin örgütsel sınırları içerisinde alındığını, bu bağlamda karar alıcıların kişisel özelliklerinin sürece yansımasındaki imkan ve ihtimalin azaldığını belirtmektedir.[209]

Türkiye ile ılımlı ilişkilerden yana olan Kostas Simitis'in, 1996 yılında iktidara gelmiş olmasına rağmen, bu yöndeki düşüncelerini hemen hayata geçirememesi ve ilk etapta Dışişleri Bakanlığı içersinde yeniden yapılanmaya gitmesi Sönmezoğlu'nun ifadelerine güzel bir örnektir.

İki ülke arasında 1999 yılının ikinci yarısında başlayan yumuşama dönemine, siyasi kişiliklerin mevcut katkılarını, belirtilen hususlar doğrultusunda incelemek, konunun anlamı açısından yerinde olacaktır.

Yumuşama dönemi hakkında, Türkiye ve Yunanistan'ın yanı sıra uluslararası ortamdaki yaygın kanı; yapıcı adımların ABD ve AB'nin etkisiyle atıldığı yönündedir. Bu anlayışta, daha önce dile getirilen hususlar çerçevesinde doğruluk payının bulunduğunu söylemek mümkündür. Ancak yumuşamanın sebepleri arasında, dönemin Başbakanları ile Dışişleri Bakanları'nın çabalarının etkisi de yadsınamaz bir gerçektir.[210]

Tarihsel geçmişten kaynaklanan algılamalar ve mevcut çetrefilli problemler, Türk-Yunan sorunsalını, bireylerin tek tek çözmesine imkan tanımamaktadır. Ancak, bireylerin kararlı tutumlarının, gelişmeleri hızlandırıcı bir etkiye sahip olduğu da aşikardır.[211]

1996 yılında Başbakan olan Kostas Simitis, siyasi sahnede selefi Andreas Papandreou'dan farklı bir çizgi takip edince, Yunanistan ve AB alışılmadık bir

[209] Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış…,** s.209.
[210] Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan…", s.311.
[211] Millas, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir…,** s.22.

Yunanlı siyasetçi profili ile tanışmıştır. Simitis'in, yüksek eğitimini Almanya'da tamamlamasının, siyasi sahnedeki disiplinine ve soğuk kanlılığına etkisi büyüktür.[212] Simitis, 1990'lı yılların ortalarında, Yunan toplumundaki değişim arzusunu yakalamış ve bu desteği "AB ile bütünleşmiş Yunanistan" söylemiyle sağlamlaştırmıştır. Türkiye'ye yönelik rasyonel bir politika gütme taraftarı olmuş, kendisinden büyük bir ülkeyle başa çıkamayacağını anlayınca AB desteğini arkasına almanın imkanlarını araştırmıştır. Öte yandan, Türkiye'ye karşı söyleminde daima işbirliği ve barış isteğini dile getirmiş,[213] ancak Ankara'nın AB adaylığını, Yunanistan'a verilecek ödünlerle ilişkilendirmekten geri durmamıştır.

Simitis, Yunan halkının hafızasından Türkiye korkusunu silmeyi büyük oranda başarmış, iki ülke arasında ekonomik ve ticari köprülerin kurulmasını sağlayarak da sorunların çözümüne imkan verecek siyasi atmosferin temelini atmıştır.[214] Simitis'in bu başarısı, ancak Öcalan'ın yakalanmasıyla hükümette yaptığı değişiklikler sonrasında mümkün olmuştur.

Simitis, Ankara'ya ılımlı yaklaşan Georgios Papandreou'yu Dışişleri Bakanlığı'na getirerek Türkiye ile işbirliğini başlatma arzusunu göstermiştir. Simitis'in siyasi çizgisine benzer özelliklere sahip Georgios Papandreou da kararlı ve serinkanlı tutumu ile Yunanlılara, halkı ateşleyici ve heyecanlı söylemlerin dışında da siyaset yapılabileceğini ispat etmiştir.[215]

Georgios Papandreou'nun, Kostas Simitis'in, Yunan siyaset dünyasına getirdiği farklı üslubu devam ettirdiğini söylemek mümkündür. Henüz Dışişleri Bakan Yardımcılığı görevini yürüttüğü sırada, İsmail Cem'in 12 Şubat 1998 tarihli barış girişimi mektubuna, Yunanlı meslektaşlarının aksine, önerilerin değerlendirileceği şeklinde farklı bir cevap vererek Ankara'ya bakış açısını bir nebze

[212] Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** s.192.
[213] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Başbakan Kostas Simitis: Türkiye ile Barış ve İşbirliği İstiyoruz", Gümülcine, 16 Mayıs 1999, Saat:10.46, Sayı: AA6873.
[214] Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** ss.194-197.
[215] Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** s.176.

olsun belli etmiş, Öcalan'ın Kenya'daki Yunan Büyükelçiliği'nde saklı tutulmasının hata olduğunu kabullenmiş,[216] ve Öcalan nedeniyle ilişkilerin gergin olduğu sırada Ta Nea gazetesine verdiği bir demeçte, Yunanistan'ın Türkiye ile sürekli temas halinde olması gerektiğini, bu çerçevede en çılgın önerilere bile açık olduğunu vurgulamıştır.[217]

Georgios Papandreou, 1999 Temuz ayında Batı Trakya'daki Türk varlığını açıklıkla dile getirmekten çekinmemiş,[218] Katimerini gazetesine verdiği demecinde de, Türkiye ile diyalogdan Yunanistan'ın karlı çıkacağını belirterek, iki ülke arasında olası bir diyalogun suç gibi gösterilmekten vazgeçilmesi gerektiğini söylemiştir.[219]

Simitis ve Papandreou'nun, Ankara'ya yönelik bu yaklaşımı, 17 Ağustos depremi sonrasında Yunan halkının Türkiye'ye yardımı için uygun bir zemin hazırlamıştır. Başka bir ifadeyle, Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın ılımlı tutumları, Yunan halkını depremzedelere yardıma teşvik ederek halkları yakınlaştırmıştır.

Simitis ve Papandreou'nun söylemleri, zaten iyi ilişkiler tesis etme amacında olan Ankara'dan cevap bulmakta gecikmemiştir. Başbakan Bülent Ecevit, siyasi hayatı boyunca Yunanistan'a karşı daima iyi ilişkiler gütme taraftarı olmuştur. Ecevit'in, Yunanistan ve halkına bakış açısını, öğrencilik yıllarında, Londra yazdığı bir şiirin "Sıla derdine düşünce anlarsın Yunanlıyla kardeş olduğunu"[220] şeklindeki mısralarında bulmak mümkündür.

---

[216] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Dışişleri Bakanı Papandreou'nun Der Spiegel Dergisi'ne Demeci", Bonn, 29 Mart 1999, Saat:16.01, Sayı: AA3025.
[217] Irini Karanasopoulou, "Prepi Na Epikinonoume Diarkis Me Tin Tourkia", **Ta Nea,** Atina, 08 Mart 1999, ss.10-11. (Makale Başlığı: Türkiye ile Sürekli Temas Halinde Olmalıyız - G.Papandreou ile yapılan röportaj)
[218] Batur, **Yürekten Gülerekten Yürüdüm…,** s.71.
[219] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye İle Diyalogdan Yunanistan Kazançlı Çıkar", Atina, 04 Temmuz 1999, Saat:17.16, Sayı: AA4427.
[220] Nachmani, "Komşu Batı'ya Ne Diyor?...", s.119. (19 Şubat 1999 tarihli Turkish Daily News gazetesinden aktarma)

Ecevit söylemlerinde, iki halkın ortak coğrafya ve tarih nedeniyle adeta kader birliği ettiğini ön plana çıkartırken, Atina'ya yönelik politikasında rasyonel davranmayı elden bırakmamış, dış politikayı duyguların yönetmesine izin vermemiştir.[221] 1999 Haziran ayında, Yunan özel televizyon kanalı Mega'ya verdiği demecinde, iki ülke ilişkilerinin önündeki en büyük engelin Yunanistan'ın teröre verdiği destek olduğunu ifade etmiş ve Ege Denizi kaynaklı meselelerin de Türk-Yunan ilişkilerinin temel sorununu oluşturduğunu dile getirmiştir.[222] 1999 Eylül ayı Brüksel aktarmalı Washington yolculuğu sırasında gazetecilerin sorusuna ise, Türk-Yunan diyalogunun umut verici olduğunu, ancak iki ülkenin Ege meselesini kendi aralarında görüşebilecek aşamaya gelmeleri gerektiğini belirtmiştir.[223]

İlişkilerin yumuşamasında, dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in de etkisi büyüktür. İsmail Cem, Dışişleri Bakanı olduğu dönemde, Türk-Yunan diyalogunun başlamasına azami önem göstermiştir. İki ülke insanının, Ege'ye özgü davranış biçimlerine sahip olması temelinde, zor da olsa ortak noktalarda buluşabileceklerine inanmıştır. Cem, Türk-Yunan yumuşamasının başlamasında, kendisinin Yunan halkına ilişkin genel düşüncesinin de payının olduğunu ifade ederek, Georgios Papandreou ile yakınlığında, benzer dünya görüşleri ile ortak siyaset çizgisinin etkisinin büyük olduğunu vurgulamaktadır.[224]

İki Dışişleri Bakanı mevcut ortak görüşleri temelinde, iki ülke arasında başlattıkları diyalogun kalıcı olması ve hatta bölgeye yayılması amacıyla, Orta Doğu ziyareti, Balkanlar'a yönelik Üç Komşular Forumu ve Romanya ve Bulgaristan'ın NATO adaylığı için Türkiye ile Yunanistan'ın girişimi gibi pek çok insiyatifi

[221] Yavuzalp, **Liderlerimiz ve Dış…,** ss.191-195.
[222] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Başbakan Ecevit, Yunan Televizyonu'nda", Atina, 17 Haziran 1999, Saat:13.41, Sayı: AA1007.
[223] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Başbakan Ecevit Brüksel'de…", Brüksel, 26 Eylül 1999, Saat:13.41, Sayı: AA1007.
[224] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** ss.130-131.

başlatmışlardır.[225] Bu çerçevede, East-West Institute tarafından "2000 Yılının Devlet Adamı" ödüllerini almaya layık görülmüşlerdir.[226]

Siyasi kişiliklerin, yumuşama dönemine katkısındaki başarı, iç politika kaygıları ve iki taraftan da, özellikle Yunanistan'dan,[227] çeşitli muhalif görüşlere rağmen kararlı adımları ısrarla atmalarında yatmaktadır. Öte yandan yumuşama dönemine siyasilerin etkisini, belirtilen devlet adamlarıyla kısıtlamak mümkün değildir. Bu döneme, iki ülkede mevcut diğer siyasilerin olumlu yaklaşımlarının da göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamak şarttır. Çünkü bu yöndeki eğilimler, yumuşamanın kuvvetlenmesini sağlamakta ve geleceğini güçlendirmektedir.[228] 2002 ve 2004 yıllarında, iki ülkede de hükümetlerin değişmesiyle, Türk-Yunan ilişkilerinin eski gerginlik ortamına dönmemesi bunun güzel bir kanıtıdır.

5.1.4. Yerel Yönetimlerin Etkisi

Soğuk Savaş sonrasındaki yapı, küreselleşme sürecinin de etkisiyle yerel yönetimlerin, diğer ülkelerdeki muadilleriyle, ortak bölgesel sorunlar temelinde buluşmalarına imkan vermiş ve kültürel alandaki işbirliğini arttırmıştır. Ancak bu ilişkiler, ülkelerin temel dış politikalarını yönlendirici bir konumda bulunmaktan henüz çok uzaktır. Hatta tam aksini söylemek olasıdır. Yani yerel yönetimler düzeyindeki ilişkinin seviyesi ve yoğunluğu, hükümetin karşı tarafa bakış açısı ve yaklaşımı ile doğru orantılıdır.[229]

---

[225] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** ss.135-139.
[226] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.157.
[227] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Savunma Bakanı Tsohatzopoulos'tan Yakınlaşma Ruhuna Aykırı Sözler", Washington, 24 Eylül 1999, Saat:10.05, Sayı: AA1398.
[228] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Eski Başbakanı Mitsotakis: Yunanistan ile Türkiye Arasında Diyalog Tüm Partiler Tarafından Benimseniyor", Atina, 03 Ekim 1999, Saat:15.31, Sayı: AA8199.
[229] Fikret Toksöz, "Türk-Yunan Belediyeleri Arası İlişkiler", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge, **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004, s.101.

Bu çerçevede, Türkiye ve Yunanistan'daki yerel yönetimler arasındaki diyalog ve işbirliği, 1999 yılında yaşanan yumuşama dönemiyle birlikte ciddi oranda bir artış göstermiştir. Ancak, iki ülke yerel yönetimleri arasındaki ilişkilerin, 1999 yılı öncesine gittiğini söylemek mümkündür. Yumuşamadan henüz bir yıl önce, Rodop Valisi Stergios Stavropoulos'un daveti üzerine, Trakya yöresinde görevli Türk-Yunan yerel yöneticileri Gümülcine'de bir araya gelmişler, dönemin Edirne Belediye Başkanı Hamdi Sedefçi, söz konusu ziyaretin, 1997 yılında Stergios Stavropoulos'un Edirne'ye gerçekleştirdiği gezinin karşılığı olduğunu belirtmiştir.[230]

Bu ilişkilerin niteliği incelendiğinde ise, genelde ekonomik ilişkiler, ortak çevresel sorunlar ve kültürel etkinlikler olduğu görülmektedir. Ekonomik işbirliği ağırlıklı olarak kendini iki ülke arasındaki sınır bölgesi yerel yönetimlerinde göstermektedir. Ege Adaları'nın Yunanistan anakarasına uzak ve Türkiye'ye yakın oluşu, bölge halkını karşı tarafa yönlendirmektedir. Keza, Türkiye'deki fiyatların oransal cazibesi de Trakya Bölgesi'nde aynı etkiyi yaratmaktadır.

Türkiye'nin, Yunanistan ile komşu olduğu bölgelerdeki ekonomik yapıyı canlandırmak üzere vize uygulamasını kaldırması,[231] Yunan vatandaşlarının bölgeye rağbet etmesine olanak vermiş, bu da doğal olarak iki ülke insanını birbiriyle daha yakından tanıştırmıştır.

Küreselleşme sürecinde teknolojik gelişmelerin yarattığı çevre kirliliği, Ege Denizi temelinde, yerel yönetimleri çevresel sorunlar karşısında işbirliğine teşvik etmiştir. Bu çerçevede, Dikili Belediye Başkanı Osman Özgüven ile Midilli Anakent Belediye Başkanı Stratis Pallis, çevre hareketinde oluşturdukları girişimlerle 1989 yılında Abdi İpekçi Barış Ödülü'ne layık görülmüşlerdir.[232]

---

[230] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan İşbirliği, Edirne Belediye Başkanı Sedefçi: Yunanistan Ziyaretimiz Türk Azınlığa Moral Takviyesi Oldu", Edirne, 04 Ağustos 1998, Saat:14.44, Sayı: AA2712.

[231] Yavuzalp, **Liderlerimiz ve Dış…,** ss.263-265.

[232] Akın Atauz, "Yunan ve Türk Çevreci Hareketlerinin Beraberliklerine Dair", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge, **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004, s.110.

Kültürel etkinliklere yönelik ilgi ise, iki ülke insanının yaşadığı ortak tarih ve göçten kaynaklanmaktadır. Türkiye, 1980'li yıllarda bölge turizminin canlandırılması amacıyla Ege kıyısı yörelerinde çeşitli kültürel etkinlikler düzenlemeye başlamış ve festivallerin renklendirilmesi amacıyla da pek çok Yunanlı folklor ekipleri davet edilmiştir. Söz konusu davetler, sadece halkları yakınlaştırmada etkin rol oynamakla kalmamış, yerel yöneticilerin karşılıklı ziyaretlerini arttırmalarına da sebep olmuştur.

Bu temaslar her geçen gün bir artış gösterirken, Yunanistan ile ilişkileri daha örgütlü bir seviyeye getirmek amacıyla, Türkiye'nin Ege kıyılarındaki belediyeleri tarafından 1996 yılında "Ege Kıyı Belediyeler Birliği" kurulmuştur.[233] Söz konusu Birliğin kurulmasıyla karşılıklı belediyeler arasındaki ilişki kurumsal seviyeye gelmiştir.

Ayrıca, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü bünyesinde oluşturulan, üye ülkelerin yerel yönetimlerinin temasını amaçlayan Karadeniz Kulübü gibi örgütlerle, AB Akdeniz projeleri de iki kıyı belediyelerini bir araya getiren uluslararası girişimler olmuşlardır.[234]

1999 yılının ikinci yarısında karşılıklı hükümetlerin yaklaşımlarıyla adeta ivme kazanan yumuşama, sadece yerel yönetimler arasındaki ilişkileri arttırmakla kalmamış, Yunanistan'ın Türkiye'deki temsilcilik yetkililerinin yerel yönetimlerle temaslarını da sıklaştırmıştır. Dönemin Ankara Büyükelçisi İoannis Korantis, 1999 yılında İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Priştina'yı ziyaret etmiş,[235] 2000 yılı Eylül ayındaki Trabzon seyahatinde Belediye Başkan Vekili Niyazi Sürmen'e; yerel yönetimleri tanımak ve haklarında bilgi almak istediğini belirterek, yerel yönetimlerin iki ülke arasında oynayacağı rolün çok önemli olduğunu, Türkiye'deki

[233] Toksöz, "Türk-Yunan Belediyeleri…", ss.102-103.
[234] Toksöz, "Türk-Yunan Belediyeleri…", ss.103-104.
[235] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunan Büyükelçi'nin Piriştine'yi Ziyareti…", İzmir, 17 Haziran 1999, Saat:12.50, Sayı: AA0950.

yerel yönetimlerin Yunanistan'daki meslektaşlarıyla sürekli işbirliği içinde olmalarını arzu ettiğini belirtmiştir.[236]

Uluslararası İzmir Festivali'nde Yunan ulusal tiyatrosunun gösterisine katılmak üzere İzmir'e gelen dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Türk-Yunan Masası Başkanı Büyükelçi Kiriakos Rodousakis de Belediye Başkanı Ahmet Piriştine'yi ziyaret etmeyi ihmal etmemiştir.[237]

Öte yandan, Atina Belediye Başkanı Dimitrios Avramopoulos, Ege Bölgesi Sanayi Odası heyetini kabulünde, iki ülke arasında dostluğun geliştirilmesinde yerel yöneticilerin de büyük katkıları olacağını kaydetmiştir.[238]

Sanatçı Mikis Theodorakis tarafından, geliri Türk-Yunan depremzedelere bağışlanmak üzere verilen ve "Türkiye-Yunanistan Dostluk Köprüsü" ismini taşıyan konsere, Marmara bölgesindeki yerleşim merkezlerinin belediyelerinden çok sayıda temsilci davet edilmiştir.[239]

Edirne Valisi Fahri Yücel, Trakya Üniversitesi Rektörü Osman İnce'nin yanı sıra, gazeteci ve işadamlarının yer aldığı 63 kişilik bir heyetle, 24 Mayıs 2002 tarihinde, Rodop Valisi Stergios Stavropoulos'un davetlisi olarak Yunanistan'a gitmiş ve iki ülke arasında ekonomik, kültürel ve sportif alanlarda işbirliği ile ikili ilişkileri geliştirmek amacıyla çeşitli toplantılara katılmıştır.[240]

---

[236] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye ile Yunanistan Arasında Hem Ticari Hem de Turizm Alanlarında İlişkiler Üst Düzeylere Çıkabilir", Trabzon, 13 Eylül 2000, Saat:12.01, Sayı: AA6244.
[237] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Türk-Yunan Masası Başkanı Büyükelçi Rodousakis: Yunanistan, Başından Beri Türkiye'nin AB'ye Aday Olmasını Destekliyor", İzmir, 04 Temmuz 2001, Saat:17.45, Sayı: AA1079.
[238] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "EBSO'nun Yunanistan Gezisi…", Atina, 22 Mart 2000, Saat:10.52, Sayı: AA6364.
[239] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Depremzedelere Yardım Konseri", Atina, 26 Eylül 2000, Saat:16.59, Sayı: AA3019.
[240] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Edirne'den Yunanistan'a Heyet…", Edirne, 24 Mayıs 2002, Saat:12.13, Sayı: AA0202.

Yumuşamayla birlikte, yerel yönetimler arasında, AB fonlarıyla desteklenen kardeş kentler oluşturulmuştur. Bu çerçevede, Biga ile İskeçe,[241] Kocaeli ile Kavala,[242] Antalya ile Atina,[243] Yalova ile Gümülcine ve Düzce ile Grevena arasında kardeş kent anlaşmaları imzalanmıştır. Ayrıca belediye örgütleri arasında da işbirliği başlatılmıştır. Attika Bölgesi Belediyeler Birliği'nden bir heyet, Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği'nin davetlisi olarak 2000 yılı Ağustos ayında Türkiye'ye gelerek deprem bölgesini ziyaret etmiştir.[244]

Yerel yönetimler, Türklerle Yunanlıların, birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlarken, hafızalardaki karşılıklı düşmanlığın bir nebze olsun yok edilmesinde büyük rol üstlenmişlerdir. Bu rol, iki ülke arasındaki yumuşamaya derin bir etki bırakmıştır. Ayrıca, aralarında kurulan, ekonomik temelli işbirliği ise, iki ülke arasında yaşanması muhtemel bir krizde, küçük fakat etkisi her geçen gün kuvvetlenen bir engel oluşturmaktadır. Öte yandan, iki ülkedeki sivil toplum örgütlerinin (STK) gelişerek güçlenmesi, özellikle kültürel aktiviteler temelinde, belediyeleri yavaş yavaş devreden çıkarmakta ve bu konulardaki insiyatifi STK'lara bırakmaktadır.[245]

5.1.5 Diğer Unsurlar

Türkiye ile Yunanistan'ı 1999 yılında diyalog sürecine iten bir diğer unsur da Yeni Dünya Düzeni'nin beraberinde getirdiği yasa dışı göç, organize suçlar ve uyuşturucuyla mücadele gibi tehditler konularındaki ortak çıkarlardır. Yunanistan, AB'nin Doğu sınırı olması çerçevesinde, ülkesindeki istikrar ve güvenliğin

[241] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Biga'nın Kardeş Şehri Yunanistan'ın İskeçe Belediyesi, Depremzedeler İçin 2 Kamyon Gıda ve Giyecek Gönderdi", Biga, 31 Ağustos 1999, Saat:15.04, Sayı:AA4355.
[242] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Kocaeli Belediye Başkanı Sirmen, Kavala'yı Kardeş Şehir İlan Etti", Kocaeli, 30 Ağustos 1999, Saat:17.55, Sayı:AA3867.
[243] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Antalya ve Atina Kardeş Şehir Oluyor", Antalya, 15 Eylül 1999, Saat:16.50, Sayı:AA5103.
[244] Toksöz, "Türk-Yunan Belediyeleri…", ss.104-105.
[245] Atauz, "Yunan ve Türk Çevreci Hareketlerinin…", s.111.

Türkiye'nin elinde olduğunu görmüş ve bu konularda komşusuyla anlaşma yoluna gitmenin gerekliliğini idrak etmiştir.[246]

Dönemin Ankara Büyükelçisi İoannis Korantis, Atina'nın Yunanistan'a yasa dışı yollardan insan sokulması ticaretine karşı olduğunu, bu konularda bazı tedbirler aldığını, Türkiye ile Yunanistan arasında bu sorunu önlemek için işbirliğinin gerekliliğini belirtmiştir.[247]

İoannis Korantis'in ifadeleri, yasadışı göç ve insan ticareti konusunda Yunanistan'ın duyduğu rahatsızlığı ve bu konuda Atina'nın, Türkiye'ye olan ihtiyacını açıkça göstermektedir.

Yunanistan, AB'ye yasadışı yollardan girme arayışında olan göçmenler için önemli bir konumdadır. Her yıl binlerce göçmen yasa dışı yollardan, Ege Denizi üzerinden ve Meriç Nehri ile belirlenen kara sınırından Yunanistan'a kaçak olarak giriş yapmaktadır. Yunanistan Hükümet Sözcüsü Hristos Protopapas, 27 Haziran 2002 tarihindeki açıklamasında, son aylarda Meriç Nehri üzerinden giriş yapmak isteyen yaklaşık üç bin kaçak göçmenin yakalandığını, Atina'nın kaçak göçmenler konusunu AB gündemine getireceğini ve mücadele için de ekonomik destek isteyeceğini belirtmiştir.[248]

Yunanistan, halkının refah ve güvenliğini tehdit eden bu sorunla baş edemeyeceğini anlamış ve bu doğrultuda karşılıklı Dışişleri Bakanlıkları arasında, 21 Ekim 2002 tarihinde yürürlüğe giren, yasadışı göçle ortak mücadeleyi öngören bir anlaşma yapılmıştır.[249]

---

[246] Kurubaş, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo Detant Dönemi…", ss.20-22.
[247] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunan Büyükelçi'nin Piriştine'yi Ziyareti…", İzmir, 17 Haziran 1999, Saat:12.50, Sayı: AA0950.
[248] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Hükümet Sözcüsü Protopapas: Yunanistan ve Yunan Halkı Doyma Noktasına Geldi", Atina, 27 Haziran 2002, Saat:18.12, Sayı: AA0547.
[249] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan, Kaçakları İpsala'dan Gönderecek…", Edirne, 06 Kasım 2002, Saat:13.23, Sayı: AA0259.

Dönemin Dışişleri Bakanı Georgios Papandreou, kaçak göçmenler konusunun Türk-Yunan sorunu olmadığını belirterek, Türkiye'nin de aynı meseleyle yüzleştiğini, konunun tüm Avrupa'yı ilgilendiren bir sorun olduğunu, konu hakkında Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Şükrü Sina Gürel ile New York'ta görüştüğünü dile getirmiştir.[250]

Kaçak göçmenlerin yanı sıra Yunanistan, uluslararası uyuşturucu trafiğinin işlediği rotanın da ortasında bulunmakta ve bu konuda da Türkiye ile işbirliğine ihtiyaç duymaktadır. Nitekim, iki ülke polisinin 2000 yılında yaptığı ortak bir operasyonla, merkezi Atina'da bulunan ve Nijeryalı şahıslardan oluşan bir şebeke çökertilmiştir.[251]

Yunanistan'ın, uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadelede Türkiye'nin iş birliğine olan ihtiyacı aşikardır. Dönemin Emniyet Genel Müdürü Turan Genç, Yunanistan ile ortaklaşa yapılan son operasyonda 513 kilogram eroinin ele geçirildiğini, ileriki dönemde Yunanistan İçişleri Bakanı ile Emniyet Genel Müdürü'nün Türkiye'ye resmi ziyarette bulunacaklarını ifade etmiş ve Yunanistan ile yapılan çalışmaların artan bir ivmeyle daha etkin bir şekilde devam edeceğini belirtmiştir.[252]

Soğuk Savaş sonrası Kuzey komşularında yaşanan savaş ve istikrarsızlıklar nedeniyle, organize suç konuları da Yunanistan'ın yumuşak karnını oluşturmaktadır. Nitekim, 02 Aralık 2002 tarihinde, Bulgaristan ile mevcut Novo Selo Sınır Kapısı'ndan Yunanistan'a giriş yapan Bulgar plakalı bir otomobilde çok sayıda otomatik tabanca, tüfek ve bunlara ait mermi ile 10 adet roketatar yakalanmıştır.[253]

---

[250] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou: Kaçak Sorunu Türk-Yunan Sorunu Değil", Dedeağaç, 18 Eylül 2002, Saat:00.38, Sayı: AA0007.
[251] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk ve Yunan Polisi'nden Ortak Operasyon", İstanbul, 06 Şubat 2000, Saat:16.16, Sayı: AA2927.
[252] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Emniyet Genel Müdürü Genç, Yunanistan'dan Döndü", İstanbul, 03 Şubat 2001, Saat:13.40, Sayı: AA9495.
[253] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Bulgaristan-Yunanistan Sınırında Çok Miktarda Silah ve Mermi Ele Geçirildi", Sofya, 02 Aralık 2002, Saat:16.08, Sayı: AA0417.

5.2. Ekonomik Faktörler

Türkiye ve Yunanistan'ın komşu olması ve ortak bir deniz etrafındaki coğrafi konumları, iki ülkeyi ticari ve ekonomik ilişkiler kurarak geliştirmeye adeta zorlamaktadır. Ancak, coğrafi konumun getirdiği bu gereklilik, iki ülke arasında mevcut siyasi sorunlar nedeniyle kolay kolay gerçekleşmemiştir.[254] Soğuk Savaş dönemi dinamikleri ile birlikte, Ankara ile Atina arasında esen soğuk rüzgarlar, karşılıklı özel sektörün aralarında bağlantı kurmalarını ve işbirliğine gitmelerini daima engellemiştir.[255] Bu nedenle, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler 1990'lara kadar ümit edilen düzeyde olmamıştır.

Soğuk Savaş Dönemi ertesindeki yapı, devletleri güvenlik nedenlerinin yanı sıra, daha baskın olarak ekonomik sebeplerle gönüllü olarak iş birliği yapmaya zorlamaktadır.[256]

Bu çerçevede, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler 1990'lı yıllardan sonra artmaya başlamış ve bu artış en çok 1995 yılında olmuştur.[257] Söz konusu artışın 1995 yılına tekabül etmesini, aynı yıl iktidara gelen Kostas Simitis'in ekonomik ve siyasi alandaki rasyonel politikalarına bağlamak mümkündür.

Simitis iktidarı, Euro para birimine dahil olma hedefinin yanı sıra, Yunanistan'ın 2004 Olimpiyat Oyunları'na aday ülke olduğunu açıklamış, bu amaç doğrultusunda, savunma harcamalarında kısıtlamayı öngören bir dizi ekonomik istikrar programını uygulamaya sokmuştur.[258] Savunma harcamalarının kısıtlanmasıyla ekonomik istikrarın sağlanacağı düşünülmüş ve Türk tehdidinin ortadan kaldırılması için ekonomik alanda da işbirliğine gidilmesi ön görülmüştür.

---

[254] Panagiotis Liargovas, "The Economic Imperative: Prospects for Trade Integration and Business Cooperation", (Ed.) Mustafa Aydın – Kostas Ifantis, **Turkish-Greek Relations, The Security Dilemma in the Aegean,** London, Routledge Taylor&Francis Group, 2004, s.145.
[255] Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan…", s.288.
[256] Kurubaş, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo Detant Dönemi…", ss.28-29.
[257] Somuncuoğlu, **Balkan Ülkeleri Raporları Serisi…,** s.18.
[258] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** ss.185-188.

Tablo 4 iki ülkenin, 1992-2005 yılları arasındaki dış ticaret değerlerini göstermektedir. Verilerinden, Türkiye ile Yunanistan arasındaki dış ticaret hacminin 1994 yılı ile 1995 yılı arasında %49'luk bir artış gösterdiği, 1995-1996 yıllarında ise bu artışın Gümrük Birliği'nin de etkisiyle[259] %13 oranında olduğu görülmektedir.

Tablo 4 : Türkiye-Yunanistan Dış Ticaret Değerleri

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1992	145.7	88.1	57.5	233.8
1993	118.2	120.5	-2.3	238.7
1994	168.7	105.1	63.6	273.8
1995	209.9	200.7	9.2	410.6
1996	236.5	285.0	-48.5	521.5
1997	298.2	430.8	-132.6	729.0
1998	370.0	319.8	50.2	689.8
1999	406.8	287.6	119.2	694.4
2000	437.7	430.8	27.4	868.5
2001	476.1	266.3	209.8	742.4
2002	590.4	312.5	277.9	902.9
2003	920.4	427.7	492.7	1.348.1
2004	1.171.2	594.3	576.8	1.765.5
2005	1.124.1	724.3	399.7	1.848.4

Kaynak: Tuğrul Somuncuoğlu (Yayına Hazırlayan), **Balkan Ülkeleri Raporları Serisi, Yunanistan,** (Basım Yeri Belirtilmemiştir), İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ekim, 2002, s.18. ve Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Yunanistan, Temel Ekonomik Göstergeler,** Ankara, 2005, s.4.

1999 yılında Öcalan'ın yakalanmasıyla, iki ülke arasındaki tansiyonun yükselmesi sonucu, Türk halkının Yunan mallarını boykot etmesi, Yunanistan'ın

[259] Somuncuoğlu, **Balkan Ülkeleri Raporları Serisi…,** s.18.

Türkiye'ye yönelik ihracatını düşürmüştür.[260] 2000 yılında Türkiye'nin Yunanistan'dan ithalatındaki artış ise, 1999 yılı sonunda etkisini gösteren yumuşama döneminden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin 2001 yılında yaşadığı ekonomik kriz, Yunanistan'dan ithalatını düşürürken, yine bu ülkeye olan ihracatını arttırmıştır. İki ülke arasındaki, ekonomik ve ticari ilişkilerin 1990'lı yılların ortasındaki artışında karşılıklı işadamlarının etkisi ve payı büyüktür.[261]

Yunanistan'ın dağlık coğrafi arazisi ve yarımada konumu, ülke ekonomisinin, yer altı kaynakları, hayvancılık ve balıkçılık sektörü üzerine şekillenmesine neden olmuştur. 19.yüzyıl sonunda başlatılan pek çok sanayileşme hamlesine rağmen Yunanistan, 20.yüzyılın sonlarına kadar tarım ülkesi olmaktan kurtulamamıştır. 1950 ve 1960'lı yıllarda, ABD'den gelen yardımlar ekonomik kalkınma için umut doğurmuş ve yabancı girişimcilerin denizcilik, ilaç sanayi ve mekanik ürün sektörüne yatırım yapmalarını sağlamıştır. Belirtilen yıllar arasında Yunanistan'ın sanayisi, ekonominin önemli bir parçası haline gelirken, GSYİH'sı Avrupa ülkeleri arasında kayda değer bir artış sergilemiştir.

Ancak bu iyimser tablo uzun süre devam etmemiş ve dünyadaki ekonomik krizle birlikte son bulmuştur. 1970'li yıllar yüksek enflasyon, aşırı iç borçlanma, bütçe açıklarının yaşandığı bir dönem olmuştur. Yunanistan'ın, 1981 yılında dönemin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye oluşu, ekonomik değişiminin temel taşını teşkil etmektedir. Bu çerçevede, korumacı ekonomik politikalar yumuşatılmış, iş gücü ve sermayenin hareketliliği serbest bırakılmıştır. Serbest para piyasası ve hizmet sektörünün bir bölümünün özelleştirilmesi, rekabet ortamını yaratarak üretimi arttırmıştır. Yunanistan, AB tarafından, kişi başı GSYİH'sı, Birlik ortalamasının %75'nin altında bulunan ülkelere verilen İkinci Birlik Yapısal Yardım Programı fonlarından yararlandırılmış ve 1994-1999 yılları arasında, alt yapı yatırımları, eğitim programları ve tarımsal destek için 30 milyar ABD doları almıştır. Söz konusu

[260] Maria Ververidou, **Trends in Greek-Turkish Relations at the Turn of the 20th Century: Prospects for Economic Cooperation**, Ankara, Bilkent University Institute Of Economics and Social Sciences, 2000, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.71.
[261] Millas, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir…,** s.29.

yardım paketiyle Yunanistan'da yatırımlar artmış, işsizlik %10'un altına çekilmiş ve belirtilen yıllar arasında yıllık enflasyon oranı %10'un altına düşürülmüştür.[262]

AB'nin Yunanistan'a mali desteği bu kadarla sınırlı kalmamıştır. 2001 yılında AB Komisyonu, istihdam ve mesleki eğitime destek amacıyla 1.5 milyar Euro'luk yardımı onaylamıştır. Ayrıca, 2000-2006 yılları için 26 milyar Euro'luk yapısal yardım kararı alınmış ve bir başka proje çerçevesinde de aynı amaçlarla 139 milyar Euro'nun daha aktarılacağı duyurulmuştur.[263]

AB'den alınan yardımlar Yunanistan'ın ekonomisini kalkındırmış, Avrupa Para Birliği'ne katılma kriterlerini sağlamada etkin bir rol oynamış ve iş adamlarını ülke içinde ve dışında yatırımlar yapmaya teşvik etmiştir. Bu çerçevede, büyük potansiyele sahip ve dinamik Türkiye pazarı, Yunanlı işadamları için, mücadele edemeyecekleri AB pazarının yanında kaçırılmaması gereken bir fırsat haline gelmiştir.[264]

1990-1995 yılları arasındaki Yunan hükümetlerinin Balkan buhranına yönelmeleri ve 1993 Andreas Papandreou Hükümeti'nin Türkiye'ye karşı sert ve uzlaşmaz yaklaşımı, iş adamlarının bu fırsattan yararlanmalarını engellemiştir. Kostas Simitis'in Ankara'ya yönelik politikasının, iş adamlarından destek görmesinde, "Bu sefer fırsatı kaçırmamaları gerektiği" düşüncesinin etkisi oldukça büyüktür.

Bu çerçevede, 1995 yılı itibariyle Yunan şirketlerinin Türkiye'ye yatırımlarında artış yaşanmış ve 1999 yılının ikinci yarsındaki yumuşamayla birlikte de hızını katlayarak sürdürmüştür. Türkiye pazarında, doğrudan yatırımlarla veya mümessillikle faaliyet yürüten Yunan şirketlerinin sayısı hakkında yeterince sağlıklı bilgiler elde edilememektedir. Ververidou, Türkiye Yabancı Yatırımcılar Birliği verilerine dayandırdığı sayının, 1999 yılında 32 olduğunu belirterek, söz konusu

[262] Ververidou, **Trends in Greek-Turkish Relations at the…",** ss.39-41.
[263] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "AB'nin Yunanistan'a Yardımları Devam Ediyor", Brüksel, 15 Mart 2001, Saat:15.57, Sayı: AA0147.
[264] Liargovas, "The Economic Imperative…", s.147.

şirketlerin, Türkiye toplam sermayesi içindeki payının binde 0.8'i bulduğunu ve bu şirketlerden 26 tanesinin hizmet alanında, altı tanesinin de tarım, madencilik ve sanayi sektöründe faaliyet gösterdiğini ifade etmektedir.[265]

Liargovas, Türk-Yunan İş Konseyi'nin, 2004 yılındaki son verilerine göre 32 Yunan şirketinin Türkiye'de yatırımlar yaptığını, altı şirketin sanayi sektöründe olduğunu, diğerlerinin de hizmet ve ticaret alanlarında faaliyet gösterdiklerini belirtmektedir.[266]

Yunanistan Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, bu sayıyı 46 olarak açıklamış, Türk-Yunan İşbirliği Konseyi Başkanı Panagiotis Koutsikos ise, 05 Mart 2002 tarihinde, 60 Yunan şirketinin yatırım için işbirliği içerisinde olduğunu söylemiştir.[267] Koutsikos, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nun, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası işbirliğiyle, 2002 yılı Nisan ayında düzenlediği "Yunanistan ile İşbirliği İmkanları" konulu toplantıda da bu sayının 50 olduğunu açıklamıştır.[268]

İGEME Etüd Merkezi Araştırma Dairesi Uzman Yardımcısı Somuncuoğlu ise, 2001 yılı Aralık ayı itibariyle Yunan şirket sayısının 58 olduğunu ve ülke toplam sermaye içindeki paylarının da binde 16'yı bulduğunu söylemektedir. Somuncuoğlu ayrıca, iki ülkenin birbirlerine yaptıkları yatırımlara üçüncü ülkeler üzerinden gitmeleri nedeniyle bu konuda sağlıklı sayıya ulaşmanın zor olduğunu vurgulamaktadır.[269]

Yunanistan ekonomisi bugün, sınırlı devlet kısıtlamalarının belirli sektörlerde ve hizmetlerde hala mevcut olduğu, serbest piyasa merkezli ve dış ilişkilerde özgür

---

[265] Ververidou, **Trends in Greek-Turkish Relations at the…",** s.75.
[266] Liargovas, "The Economic Imperative…", s.158.
[267] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunan-Türk İşbirliği Konseyi Başkanı Koutsikos: 60 Yunan Şirketi Yatırım İçin İşbirliği İçinde, Bu Sayı Hergün Artıyor", İzmir, 06 Mart 2002, Saat:10.49, Sayı:AA0126.
[268] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye'deki 5840 Yabancı Şirketin Sadece 50'si Yunan Şirketidir", Diyarbakır, 15 Nisan 2002, Saat:18.01, Sayı:AA0581.
[269] Somuncuoğlu, **Balkan Ülkeleri Raporları Serisi…,** s.21.

bir yapı olarak tanımlanabilmektedir.[270] Yunanistan'ın 2005 yılı itibariyle toplam dış borcu 75.2 milyar Dolardır. Yine aynı yıl itibariyle işsizlik oranı %4.1'dir. GSYİH'nın sektörel dağılımı; %20 ticaret, %13-14 tarım ve madencilik ile %8-9 inşaat şeklindedir.[271] Ticaret sektörü Yunanistan ekonomisinde önemli bir paya sahiptir. Diğer sektörler arasındaki istihdam oranı %13 civarındadır. Diğer bir önemli sektörün de tarım olduğunu söylemek mümkündür. Toplam istihdam oranı içerisinde %22'lik bir paya sahiptir ve balıkçılıkla birlikte GSYİH'nın %11.7'sine tekabül etmektedir. Özellikle adalarda balıkçılığın önemi büyüktür. Halkın %30 ila %40'ına istihdam yaratan nadir sektörlerdendir.

Öte yandan imalatın ekonomi içerisindeki payı önemlidir. Sektör yapısı 20'den az kişi çalıştıran küçük ölçekli girişimlerden oluşmaktadır. Endüstri sektörünün toplam istihdamının %58'ini sağlamaktadır. Madencilikle birlikte GSYİH'nın %18.3'üne tekabül etmektedir.

Temelde turizm, denizcilik, bankacılık ve ticaretten oluşan hizmet sektörü ekonominin adeta temel taşıdır. 1988 yılında %56.38 olan GSYİH içindeki payı, 1998'de %61'e çıkmıştır.

Bunların yanında, Yunan ekonominin büyük bir bölümü dış ticarete dayanmaktadır.[272] AB, Yunanistan en önemli dış ticaret partnerleri arasındadır. 2005 yılı itibariyle ihracatta %35'lik, ithalata %36'lık payı oluşturmaktadır.[273]

Yunanistan 1995 yılı itibariyle Balkanlara yönelmiş ve bölgede, Makedonya, Bulgaristan, Romanya ve Arnavutluk gibi ülkelerde, dış ticaret ve yatırımlar alanında öncü ülke konumuna gelmiştir.[274]

---

[270] Ververidou, **Trends in Greek-Turkish Relations at the…",** ss.41-42.
[271] Söz konusu veriler 2005 yılını kapsamaktadır. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Yunanistan…,** s.2.
[272] Ververidou, **Trends in Greek-Turkish Relations at the…",** ss.43-46.
[273] Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Yunanistan…,** s.3.
[274] Çalış ve Akgün, "Çatışmadan Uzlaşmaya…", ss.279-282.

Türkiye, Balkan ülkeleri arasında Yunanistan'la en fazla dış ticarette sahip olan ülkedir.[275] Bu husus da, iki ülkenin ekonomik işbirliğini kamçılayan diğer bir önemli unsurdur.

Yunanistan'ın ihracatındaki başlıca madde grupları; gıda, mineral yakıtlar, kimyasallar, tekstil ve metallerdir. İthalatındaki maddeleri ise; makine, ulaşım araçları, kimyasallar, mineral yakıtlar ve demir-çelik oluşturmaktadır.[276]

Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik ihracatında en önemli mamullerin pamuk ve tütün olduğunu söylemek mümkündür. Diğer başlıca ürünler ise, demir-çelik, deniz ürünleri, ham deri ve kürk, petrol ve ürünleri, kimyasal ürünler, ham ve yarı mamul plastikler ve kağıt karton ürünleridir. Türkiye'nin Yunanistan'a ihracatında ise başlıca, kimyasal maddeler, pamuk, meyve ve sebzeler, deniz ürünleri, kauçuk ürünleri, tekstil iplikleri, haberleşme ve ses cihazları, oto yan sanayi mamulleri, giyim ve eşya aksesuarı ile ayakkabı bulunmaktadır.[277]

5.3. Toplumsal Gelişmeler

Türkiye ile Yunanistan'ı, 1990'lı yılların ikinci yarısında ve özellikle 1999 yılı sonunda birbirlerine karşı yumuşamaya iten diğer bir neden ise, 1990'larda değişen dünya ile birlikte iki ülkede yaşanan toplumsal gelişmelerdir. Karşılıklı sivil toplum gruplarının bu yumuşamada önemli bir rol üstlendiklerini söylemek mümkündür.

Gözen, sivil toplumun; toplumsal dinamiklerin, hukukun üstünlüğü kaydıyla, devleti yönlendirebildiği şartların bulunduğu ve toplumdaki çeşitli çıkar gruplarının örgütlenebilme özgürlüğünün olduğu bir ortamda faaliyet gösteren bir güç olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir.[278]

---

[275] Liargovas, "The Economic Imperative…", s.149.
[276] Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Yunanistan…,** s.3.
[277] Somuncuoğlu, **Balkan Ülkeleri Raporları Serisi…,** ss.19-20.
[278] Gözen, **Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk…,** s.58.

Soğuk Savaş Dönemi, sivil toplumların, genellikle ulusal sınırlar içerisinde, ulusal hükümet veya devlete dönük etkide bulunabildikleri bir yapı sergilemiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, hızlanan küreselleşmenin de etkisiyle sivil toplum grupları, ulusal sınırların dışına çıkmaya başlamış ve çeşitli ülkelerdeki muadilleriyle, siyasi, ekonomik, bilimsel ve çevresel konularda ortak amaçlar doğrultusunda işbirliği içerisine girmişlerdir. Bu işbirliği de, küresel sivil toplum olgusunun doğmasına neden olmuştur. Bu çerçevede, 1990'lı yıllarda, devlet yetkililerinin yürüttükleri devletlerarası ilişkiler ağının yanında, sivil toplum gruplarının kurdukları toplumlararası ilişkiler ağı da ortaya çıkmıştır.[279]

Sivil toplum ilişkilerinin artarak gelişmesinin başlıca sebeplerinden bir tanesi, sorunların etki alanının genişlemesi ve çokluğu karşısında devletlerin bu problemleri çözmede yetersiz kalmasıdır. Buna çevre kirliliği, uyuşturucu kullanımın yaygınlaşması ve AIDS gibi belirli hastalıkların sınır tanımaması örnek olarak gösterilebilmektedir.[280] İkinci sebep ise, ekonomik gelişmelerle birlikte devletlerin belirli konularla ilgilenmekten vazgeçerek, bu alanları özel kesime bırakmalarıdır. Üçüncü husus da, iletişim, ulaşım ve basın yayın teknolojisindeki ilerlemenin neredeyse ulusal sınırları yok olma noktasına getirmesidir.

Ekonomik refah seviyesinin yükselmesi ve siyasi özgürlüklerin artması, toplumları teknolojiden daha fazla yararlanmaya yöneltirken, toplumlararası ilişkilerin sıklaşmasıyla sonuçlanmıştır.

Ancak devletin, askeri ve siyasi organizasyon büyüklüğünün yanı sıra, kanun koyma ve yaptırım gücü temelinde, toplumlararası ilişkilerin belirlenmesinde hala etkin bir erk olduğu yadsınamaz bir gerçektir.[281] Bu bağlamda devletler, istedikleri zaman bu ilişkileri başlatabilmekte, istedikleri zaman da belirli sınırlayıcı

[279] Gözen, **Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk…,** ss.59-62.
[280] John T.Rourke, **International Politics on the World Stage,** Connecticut - USA, The DushkinPublishing Group Inc., Third Edition, 1991, s.551.
[281] Gözen, **Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk…,** s.63.

uygulamalarla kısıtlayabilmektedir.[282] Türk-Yunan ilişkileri örneğinde görüldüğü üzere, 1990'lı yılların ortasında Yunan toplumunun, ekonomik ilişkiler ve toplumsal ortak amaçlar doğrultusunda Türk toplumuyla daha fazla bir araya gelerek ilişki kurmasında, Simitis iktidarının Ankara yaklaşımının payı büyüktür.

Öte yandan, askeri ve savunma konuları dışında, özellikle ekonomik ve sosyal alanda sivil toplum gruplarının gücünün her geçen gün arttığı ve giderek hükümetleri politika yapım sürecinde daha fazla etkiler hale geldiği de aşikardır. Bu etkilemenin, son dönemde, özellikle dış politika alanında da kendini göstermeye başladığını söylemek mümkündür.[283]

Sivil toplum grupları, küresel faaliyetlerini Hükümet Dışı Toplum Örgütleri (Non-Governmental Organizations) ve çokuluslu şirketler şeklinde gerçekleştirmektedirler. Çokuluslu şirketler, genellikle ekonomik alanda kar temelinde buluşurken ve zaman zaman kar maksimalizasyonu kapsamında siyasi alana kayabilme özelliği gösterirken, Hükümet Dışı Toplum Örgütleri, siyasi, kültürel, bilim ve çevresel konularda bir araya gelmektedirler.[284]

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sivil toplum diyalogunun, tamamıyla Soğuk Savaş Dönemi ertesinde başladığını söylemek eksik olacaktır. Çünkü, tarihsel faktör ve siyasilerin sert yaklaşımına karşın, iki toplumda da, kısıtlı da olsa diyalog taraftarı kesimin varlığı, ikili sorunların başladığı 1950'li yılların ortalarına kadar gitmektedir. Sanatçı Zülfü Livaneli, Yunanistan'daki bazı aydın, sanatçı ve kültür adamlarıyla, 1979 yılında, düşmanlık atmosferini yumuşatmak ve iki ülke arasında bir kültür diyalogu oluşturmak amacıyla bir girişim başlattıklarını, bu çerçevede Mikis Theodorakis ve Maria Farandouri gibi sanatçılarla çeşitli konserler düzenlediklerini, Mikis Theodorakis, kişisel girişimleri ve Türk-Yunan aydınlarının geniş katılımıyla

[282] Herkül Millas, "Türk-Yunan Muhabetinin Esrarı", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge, **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004, s.23.
[283] Kirişçi - Çarkoğlu, "Sivil Toplum, Kamuoyu ve Dış Politika…", s.31.
[284] Gözen, **Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk…,** ss.64-69.

1986 yılında "Türkiye-Yunanistan Dostluk Derneği"nin kurulduğunu, dernek bünyesinden oluşturulan bir heyetle Türkiye ve Yunanistan Başbakanları ile Dışişleri Bakanlarını ziyaret ederek diyalogu mümkün kılacak daha toleranslı bir siyasi ortamın yaratılması içi gayret gösterdiklerini, karşılıklı ülkelerde bulunan ve diğer tarafın kültürüne ait yapıtların korunması ve restorasyonu için çaba sarf edildiğini, 1998 yılında, Gazeteci Kostas Gavras ile UNESCO Genel Merkezi'nde Türk-Yunan Medya Konferansı düzenlediklerini belirtmektedir.[285]

Abdi İpekçi Barış Ödülü girişimi[286] ve 1990'da kurulan Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin çeşitli faaliyetleri[287] de bu insiyatiflere birer örnek olarak gösterilebilmektedir.

İki ülkeden belirli bir aydın ve sanatçı kesimin bu yöndeki girişimleri, Tür-Yunan halkını yakınlaştırmada ciddi bir rol oynamıştır. Fakat bu girişimler, iki tarafta da çoğunluğa ulaşmamış ve bir azınlık içerisinde kalmaktan öte gidememiştir. Bu çerçevede de, dönemin koşullarının da gerekliliği temelinde siyasilerin yaklaşımlarını değiştirmede etkin olamamıştır.

1990'lı yılların ortasında, Yunanistan'ın Ankara'ya yönelik politikasının değişmesiyle birlikte halklar arasındaki diyalogun arttığı göze çarpmaktadır. Yunan toplumundaki değişiklik, Simitis Hükümeti'nin politikasından kaynaklanmaktadır ve aydın ve iş adamı kesiminden ciddi anlamda destek görmüştür. İş adamları, temelde Türkiye pazarını kaçırmamayı amaçlarken, aydın kesim Türkiye karşıtlığının Yunan siyasetini yıllardır bir kısır döngü içerisinde tuttuğunu, politikacılar için ucuz bir çıkış

[285] Zülfü Livaneli, "Türk-Yunan Sivil Diyaloğu Üzerine Düşünceler", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge, **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004, ss.13-14.
[286] Millas, "Türk-Yunan Muhabetinin…", s.23.
[287] Murat Belge, Türk-Yunan sorunlarını ve ilişkilerini ele alan çok sayıda toplantıya katılmasının Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin kuruluşundan sonra olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Murat Belge, "Sivil Toplum İlişkileri Üzerine Gözlemler", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge, **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004, s.25.

yolu oluşturduğunu görmüş[288] ve bu yapının değişmesi için Simitis'in yeni anlayışını desteklemiştir.

Ayrıca bu noktada, iki halkın ve temelde Yunan toplumu üzerindeki, karşı tarafla mücadelenin getirdiği yorgunluk ve kriz bıkkınlığından bahsetmek mümkündür. Çalışmanın üçüncü bölümünde ele alındığı üzere, Yunan toplumu, ülkenin kurulduğu günden beri, ister politikacıların etkisiyle olsun, ister tarihsel faktörlere bağlansın, sürekli Türkiye ve Türklerle uğraşmış ve bunu adeta kendisine görev addetmiştir. Öte yandan Türk halkı ise, Yunanlıları sorun olarak tanımlarken, diğer meselelerinin arasında bu soruna, karşı taraf kadar odaklanamamıştır.

Bu anlayış etrafında filizlenen meseleler ve yaşanan krizler, iki tarafın yeni açılımlar yaparak ekonomik refaha ulaşmalarını engellemiş ve tarihsel süreç içerisindeki bu didişme iki tarafta da bir bıkkınlık yaratmıştır.

Kardak Kayalıkları krizi, her iki ülke insanına, maceraların ne denli tehlikeli olduğunu ve değişen dünya dinamiklerinde hala birbirleriyle uğraşmanın yarattığı zaman kaybını göstermesi açısından önemlidir. Kardak Kayalıkları krizi sonrasında, belki de bu krizi tırmandırmada etkin rol oynayan gazeteciler bir ayara gelmişler ve "Ege ve Trakya'da Barış için Gazeteciler Platformu" adı altında ortak bir girişim başlatmışlardır. İlk toplantı 1996 yılı Şubat ayında Sakız Adası'nda düzenlenmiş, ikincisi de 06-08 Şubat 1998 tarihleri arasında İzmir'de yapılmıştır. Söz konusu toplantılarda iki ülke sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışması kararları alınmıştır.[289]

[288] Leyla Emeç Tavşanoğlu, **Türk-Yunan Sorunları, Akiller Tartışıyor,** İstanbul, Çağdaş Yayınları, Şubat, 1998, ss.187-188.
[289] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Medya ve Milliyetçilik Konulu Toplantı", İzmir, 03 Şubat 1998, Saat:15.43, Sayı:AA5982.

Aynı yıl, Atina ve Dokuz Eylül Üniversiteleri arasında bilimsel işbirliği ve öğrenci değişim programları başlatılmış ve Ege Genç İşadamları Derneği, Yunanlı bir grup iş adamını İzmir'e davet etmiştir.[290]

Yine 1998 yılında, iki ülkeden çeşitli kadın kuruluşlarının yanı sıra, diğer sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin de girişimleriyle Türk-Yunan kadın diyalogu çerçevesinde, 30 Nisan – 03 Mayıs 1998 tarihleri arasında İstanköy Adası ve Bodrum'da toplantılar yapılmış, "Türkiye-Yunanistan Kadın Barış Girişimi" WINPEACE'in[291] kurulması kararlaştırılmıştır.[292]

Georgios Papandreou, henüz İsmail Cem ile yumuşama sürecini başlatmadan önce Dışişleri Bakan Yardımcılığı görevi sırasında, Sol İttifak Partisi'nin Selanik'te düzenlediği Türk-Yunan ilişkileri panelinde, iki ülke arasında irtibat kanalı oluşturması kapsamında sivil toplum kuruluşlarının önemine değinmiştir.[293]

Avrupa gençlik Formu AEGEE, 1996, 1997 ve 1998 yıllarında üniversite öğrencileri arasında karşılıklı değişim programları başlatmış,[294] uluslararası öğrenci kuruluşu AIESEC de, 1998 yılı Eylül ayında İzmir'de "Türkiye ile Yunanistan Arasında Kültürel Anlayış" konulu, iki ülke halkın yakınlaşması için ortak zemini araştıran bir panel düzenlemiştir.[295]

---

[290] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Ege'nin İki Yakasında Barış İsteyenler", İzmir, 15 Şubat 1998, Saat:11.44, Sayı:AA2810.
[291] Zeynep Oral, "Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Kadın Örgütleri ve Bir Uygulama: WINPEACE", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge, **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004, ss.127-135.
[292] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan Kadın Diyalogu", Bodrum, 03 Mayıs 1998, Saat:17.00, Sayı:AA1670.
[293] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou: Türk-Yunan İlişkilerinin Düzelmesi İçin Güçlü Bir Siyasi İrade Gerekir", Atina, 12 Şubat 1998, Saat:12.29, Sayı:AA0674.
[294] Maria Demesticha – Yiğit Aksakoğlu, "Barış Platformu Olarak Gençlik: Avrupa Gençlik Forumu: Türkiye-Yunanistan Değişim Programı", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge, **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004, ss.79-88.
[295] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye ile Yunanistan Arasında Kültürel Anlayış, İzmir, 27 Ekim 1998, Saat:15.44, Sayı:AA6431.

1999 yılı Ağustos ve Eylül aylarında iki ülkede yaşanan deprem felaketi, toplumların birbirlerini anlama ve işbirliği sürecindeki dönüm noktasını oluşturmaktadır. İki taraf da, doğal afetler karşısında çaresiz olduklarını görmüş ve birbirlerinin yardımına koşma ihtiyacı hissetmişlerdir. Karşılıklı yardımlar, mevcut önyargıları tam olarak silmese bile, geri plana atılmasına neden olmuştur.

Livaneli, 1999 yılı sonrasında sivil toplum düzeyinde gösterilen yoğun çabaların, geçmişle kıyaslanamayacak bir seviyede olduğunu, bunun da karşılıklı toplumların birbirlerini daha iyi tanımalarına olanak verdiğini ifade etmektedir.[296]

Ayrıca toplumların biraraya gelmesinin bir diğer sebebi ise AB etmenidir.[297] AB Komisyonu Ankara Temsilciliği'nin başlattığı "Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu Programı" bunun güzel bir örneğini oluşturmaktadır. AB, diyalogu teşvik ederek karşılıklı işbirliğine fonlar ayırmakta, ayrıca okullar arası çeşitli burslar ve değişim programları düzenlemektedir. Bu noktada, iki ülke haklı da, bu olanakları değerlendirme amacındadır.

2003 yılında Boğaziçi Üniversitesi ve Atina Üniversitesi öğrencilerinin birlikte çalışmasını sağlayacak "Yunanistan ve Türkiye'de Ege İnsiyatifi: Ege'de Barış Arayışı" isimli bir fulbright projesi başlatılmış,[298] Kings College ve Londra Üniversitesi'ne bağlı SOAS (School of Oriental and African Studies)'da Modern Türk-Yunan İncelemeleri Programı açılmıştır.[299]

---

[296] Livaneli, "Türk-Yunan Sivil Diyaloğu Üzerine…", s.15.
[297] Millas, "Türk-Yunan Muhabetinin…", s.23. ve Kirişçi - Çarkoğlu, "Sivil Toplum, Kamuoyu ve Dış Politika…", s.34.
[298] Irene Banias, "Barışı İnşa Etmek", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge, **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004, s.74.
[299] Taciser Ulaş Belge, "Giriş", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge, **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004, s.6.

Toplumsal işbirliği sadece eğitim alanı ve gençlikle sınırlı kalmamış, karşılıklı ticaret odaları ve meslek gruplarını da temasa geçirmiştir.[300] Türk-Yunan Medya Konferansları devam etmiş,[301] Türkiye tatil için Yunan haklının gözde ülkesi haline gelmiştir.[302]

Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem, La Stampa gazetesinde yayınlanmak üzere kaleme aldığı makalesinde, iki ülke halkının sadece siyasilerin önüne geçmekle kalmadığını, muhtemel olumsuz davranışlara karşı da ortak bir set oluşturduğunu, halklar arasındaki yakınlaşmamın bazı politikacıların hala meylettiği geçmişin çatışmacı tutumlarına geri dönülmesine karşı en büyük garanti olduğunu belirtmektedir.[303]

Kısaca, iki ülkede yaşanan depremin, toplumların diyalog ve işbirliğinde tetikleyici unsur olduğu, AB'nin de bu ortamda itici ve devam ettirici rolü üstlendiği, bu noktada toplumların diyalog ve işbirliğinin ise Cem ile Papandreou'nun başlattığı yumuşamayı güçlendirdiğini söylemek yanlış olmasa gerektir.

6. Yumuşama Dönemi, Niteliği ve Gelinen Nokta

İki ülke arasında yaşanan yumuşama dönemi, Yunanistan açısından her ne kadar Kostas Simitis politikalarının temeline dayansa da, doruk noktasına Georgios Papandreou'nun Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesiyle başlayan süreçte çıkmıştır. Bu doruk noktasının, İsmail Cem'in muhatabına gönderdiği mektup akabinde New York'ta yapılan görüşmeler ve açıklamalar ile başladığını ve eski hızını kaybetse de yumuşamanın günümüzde de halen devam ettiğini söylemek mümkündür.

---

[300] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk ve Yunan Muhasebeciler Sakız'da Buluştu", İzmir, 06 Ekim 2001, Saat:17.13, Sayı:AA6081.
[301] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "II.Türk-Yunan medya Konferansı", İstanbul, 07 Ekim 2000, Saat:15.18, Sayı:AA8938.
[302] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Vatandaşları Tatil için Türkiye'de", İpsala, 15 Mart 2002, Saat:18.14, Sayı:AA0591.
[303] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.146.

6.1. Yumuşama Dönemi

6.1.1. Doruk Noktası – Anlaşmalar Dönemi (1999- 2002)

New York'ta, 1999 yılı Temmuz ayı başında BM Genel Sekreteri Başkanlığı'nda düzenlenen Kosova Dostları toplantısı sonrasında, 03 Temmuz 1999 tarihinde iki Dışişleri Bakanı bir araya gelmiş ve karşılıklı mektuplarla başlayan insiyatifin nasıl hayata geçirilebileceği konusunda görüşmüşlerdir. Görüşme sonrasında iki Bakan ayrı ayrı basın toplantısı yaparak alınan kararları açıklamışlardır.[304]

Alınan kararlar, iki ülke Dışişleri Bakanı'nın dört noktada mutabakata vardıklarını göstermektedir. Aşağıda yer alan, bu dört nokta;

a. Organize suç, uyuşturucu ticareti, yasadışı göç ve terör, turizm, çevre, kültür ve ticaret konularında, her biri için ayrı komiteler oluşturarak, iki Bakanlık arasında toplantılar düzenlemek,
b. İki ülke Dışişleri Bakanlıkları'nın üst düzey yetkilileri bir araya gelerek, bu konuların her birinde, ikili hatta çok taraflı anlaşmaların gerçekleştirilmesi imkanını görmek için işbirliği sürecinin ışığında çalışmalara başlamak,
c. Toplantıların, 1999 Temmuz ayı gibi, mümkün olan en yakın zamanda başlaması için Dışişleri Bakanlıklarına talimat verilmesi,
d. Balkanlar ve Karadeniz'e ilişkin çok taraflı konularda işbirliğini geliştirme ve Balkan İstikrar Paktı çerçevesinde Balkanların yeniden yapılandırılmasında işbirliğinin ilerletilmesi ile Türk-Yunan iş çevrelerinin birlikte katkı yapmalarını hedeflemek[305]

[304] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.126.
[305] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** ss.126-127.

şeklindedir. Açıklamanın ardından, varılan mutabakatta yer aldığı üzere iki ülke Dışişleri Bakanlıkları arasında terör konusu dahil altı çalışma grubu oluşturulmuş ve yoğun temaslar başlamıştır.[306]

Çalışma grupları arasındaki ilk görüşme, 24-27 Temmuz 1999 tarihleri arasında Ankara'da başlamış ve 29-30 Temmuz 1999 tarihlerinde Atina'da devam etmiştir. Son derece ılımlı bir havada cereyan eden görüşmelere, Türk tarafından Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcıları Büyükelçi Mithat Balkan ve Büyükelçi Faruk Loğoğlu katılırken, Yunanistan tarafından Bakanlık Siyasi Direktörü Anastasios Skopelitis iştirak etmiştir. Görüşmeler, iki ülke kamuoyu ve medyasında geniş yankı uyandırmıştır. Ancak Yunanistan'daki genel kanı, 1999 Eylül ayında yapılacak terörizm görüşmesinin, Türkiye'nin talepleri doğrultusunda temasları çıkmaza sokacağı yönünde olmuştur.[307]

Ağustos ayında meydana gelen depremler, başlayan diyalog ortamının ılımlı söylemiyle halkların birbirlerinin yardımına koşmasını hızlandırmış ve dostane atmosfer içinde görüşmelerin ikinci turunun Atina ayağı, 09-10 Eylül 1999 tarihlerinde, Ankara ayağı da 12-13 Eylül 1999 tarihlerinde yapılmıştır.[308] Atina'daki görüşmelerde mesafe alındığı söylemleri, Yunan basının terörizm konusunda "Türkiye'nin temasları çıkmaza sokacağı" değerlendirmesini geçersiz kılmıştır.

İlişkilerde yumuşamanın başlaması tüm dikkatleri, 1999 yılı Aralık ayında yapılacak Helsinki Zirvesi'ne çevirmiştir. Yunanistan'ın bu zirvede, Türkiye'nin AB adaylığına karşı sergileyeceği tutum merak konusu olmuş ve diyalogla başlayan sürecin geleceği olarak algılanmıştır.

[306] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…", s.276.
[307] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1999 Yılına Bakış, Türk-Yunan İlişkilerinde Gerginlik ve Yakınlaşma Yılı", Atina, 20 Aralık 1999, Saat: 12.15, Sayı:AA9017.
[308] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan Diyalogu", Atina, 30 Temmuz 1999, Saat:18.45, Sayı:AA4090.

Georgios Papandreou, 1999 Ekim ayında İstanbul'da katıldığı Taksim Toplantıları'nda, Yunanistan'ın, Türkiye'den diyalogun devamı için jestler beklemesinin doğru olmayacağını, bu süreçte dostluk ruhu içinde güçlü bir iradeyle hareket edilerek orta yol bulunması amacıyla herkesin çaba göstermesinin şart olduğunu belirtmiş ve Türkiye'nin AB'ye tam adaylığının da Yunanistan için gerekliliğinden bahsederek, Atina'nın Türkiye'yi AB yolunda desteklediği yönünde yeşil ışık yakmıştır.[309]

Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının desteklenmesi politikası, Yunan kamuoyunu ikiye bölmüştür. Aşırı milliyetçi çevreler, Türkiye'nin desteklenmesi halinde Yunanistan'ın veto kartını kaybedeceğini gündeme getirmiş, ılımlı taraf ise, belirli koşulara bağlanarak taviz elde edilmesi amacını gütmüştür.

Atina Üniversitesi'nden Prof.Panos Kazakos, Kathimerini gazetesinde yayımlanan makalesinde, Atina'nın aşırı taleplerinin Helsinki'de Türkiye'nin adaylığına karşı veto kullanmayla sonuçlanabileceğini, bunun Ege'de doğabilecek yeni gerginlikler ve Yunanistan'ın AB içindeki itibarı temelinde, telafisi zor bir hata olduğunu, bu çerçevede Atina'nın ikili ilişkiler bazında ve Kıbrıs konusunda AB nezdinde makul isteklerde bulunması gerektiğini, Türkiye'nin üyeliği için AB adaylığı yol haritasını uygulaması şartını ve bunun yanı sıra, Ankara'nın ikili sorunların barışçı bir şekilde şiddete başvurulmadan çözümlenmesini kabul ettiğini açıklayarak, Atina'ya büyük bir jest yapabileceğini, Kıbrıs'ın (GKRY) üyeliğinin de Ada'daki sorundan ayrı tutulması gerektiğini belirtmiştir.[310]

Georgios Papandreou da, Ta Nea gazetesine verdiği demecinde, Helsinki Zirvesi'nde belirlenecek tutum için AB ile ciddi pazarlıkların devam ettiğini, Kıbrıs'ın AB nezdinde görüşülmeye başlanmasının Yunanistan açısından başarı sayılabileceğini, Ege pazarlıklarından olumlu sonuç alınamaması halinde ise

[309] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou Taksim Toplantılarında Konuştu", İstanbul, 04 Ekim 1999, Saat:00.38, Sayı:AA8422.
[310] Panos Kazakos, "Ellinika Dillimata Stis Shesis Evropaikis Enosi kai Tourkias", **Kathimerini,** Atina, 25 Kasım 1999, s.8. (Makale Başlığı: Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinde Yunan İkilemleri)

Atina'nın büyük adımlar atmaya yanaşmayacağını, sorunları bundan böyle AB-Türkiye arasında değerlendirmek gerektiğini, ancak öte taraftan AB'ye üye olmuş Türkiye'nin Yunanistan'ın çıkarına olduğunu ifade etmiştir.[311]

İlişkilerin yumuşaması ve Helsinki Zirvesi'nde Yunanistan'ın sergileyeceği tutum Türkiye'ye açısından da önem arz etmiştir. Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Boğaziçi Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada, Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinde ciddi mesafe alındığını ve iki ülke arasındaki gerginliğin ortadan kalkmaya başladığını, ancak Helsinki Zirvesi'nde dostluğa aykırı bir davranış yaşanması halinde Türkiye'nin vicdanının rahat olacağını vurgulamış ve AB ile yapılacak ortak çalışmalarla bölgesel konuları görüşmek üzere Georgios Papandreou'yu Ankara'ya davet etmeyi düşündüğünü ifade etmiştir.[312]

Karşılıklı demeçlerle, 10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'ne gidilirken, Türk-Yunan görüşmelerinin üçüncü turu, 1999 Kasım ayında başlamış ve terörizm bağlantılı konular dahil sekiz adet anlaşmanın taslak metinlerinin hazırlandığı, kurulacak çalışma gruplarının teknik detayları gözden geçirmesi sonrasında da Dışişleri Bakanları'na sunulacağı açıklanmıştır.[313]

Helsinki Zirvesi'nde Yunanistan'ın, Türkiye'nin adaylık statüsünü veto etmemesinde kuşkusuz ilişkilerin yumuşamasının payı büyüktür. Ancak Georgios Papandreou'nun ifade ettiği, AB ile pazarlık da Atina açısından sonuç vermiş ve AB Konseyi Zirve Bildirisi'nin dördüncü ve dokuzuncu paragraflarında iki ülke ilişkilerini ilgilendiren hususlar yer almıştır.

---

[311] Notis Papadopoulos, "I Tourkia Me Tis Antiparohes Ta Borei Na Epilekthi Gia Tin Lista İpopsifion?", **Ta Nea,** Atina, 27 Eylül 1999, s.8. (Makale Başlığı: Türkiye, Bedelleri Karşılığında Aday Ülkeler Listesine Seçilebilecek mi?)

[312] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Dışişleri Bakanı Cem: Eğer Helsinki'de Dostluğa Aykırı Bir Davranış Olursa, Türkiye Olarak Bizim Vicdanımız Müsterihtir ", İstanbul, 03 Aralık 1999, Saat:14.05, Sayı:AA6771.

[313] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1999 Yılına Bakış, Türk-Yunan İlişkilerinde Gerginlik ve Yakınlaşma Yılı", Atina, 20 Aralık 1999, Saat: 12.15, Sayı: AA9017.

Temelde bütün adaylara yönelik olan dördüncü paragraf, aday ülkelerin sınır anlaşmazlıklarını çözmek üzere her gayreti göstermeleri ve başarılı olunamaması halinde de en geç 2004 yılı sonuna kadar Uluslararası Adalet Divanı'na götürmeleri konusunda Avrupa Birliği Konseyi'nin durumu gözden geçireceğini vurgulamaktadır. Dokuzuncu madde ise GKRY'nin, AB ile üyelik müzakerelerine yeşil ışık yakmaktadır.[314]

Helsinki Zirvesi Yunanistan'da, diplomatik başarı olarak algılanırken Başbakan Kostas Simitis, 13 Aralık 1999 tarihinde yaptığı basın açıklamasında, zafer ve mağlubiyet gibi yakıştırmaların yerinde olmadığını, ancak Türkiye ile yeni bir dönemin başladığını, bu çerçevede Yunan vatandaşlarının kendilerini daha fazla güven içinde hissedebileceğini belirtmiştir.[315]

Helsinki Zirvesi'nde alınan karar, Türk-Yunan yumuşamasını daha da kuvvetlendirmiştir. İsmail Cem, Türkiye ve Yunanistan'ın bundan böyle stratejik bir fay hattının iki yanında yer alan ülkeler olmadığını, bu çerçevede siyasi alanda potansiyel rakip görülme düşüncesinin de sona erdiğini, iki ülkenin, her devlette olduğu gibi sadece mevcut sınırlar ile ayrıldığını ifade etmiştir.[316]

Helsinki sonrasında olumlu ilişkiler devam etmiş ve Georgios Papandreou, 20 Ocak 2000 tarihinde Türkiye'ye resmi bir ziyaret düzenlemiştir. Ziyaret sırasında, Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması, Çevrenin Korunmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası, Terörizm, Örgütlü Suçlar, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Yasadışı Göç ile Mücadele İşbirliği Anlaşmaları imzalanmıştır.[317]

---

[314] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…", s.277.
[315] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "1999 Yılına Bakış, Türk-Yunan İlişkilerinde Gerginlik ve Yakınlaşma Yılı", Atina, 20 Aralık 1999, Saat: 12.15, Sayı: AA9017.
[316] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.146.
[317] Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Yunanistan…,** s.3.

Georgios Papandreou'nun ziyareti sırasında Türkiye, Yunan tarafına iki yeni öneri getirmiştir. İlk öneri askeri konularda olmuştur. Karşılıklı askeri iyi niyet önlemlerinin Ege'de uygulanması amacıyla, diplomatlar ve askeri uzmanların yer alacağı bir çalışma grubu oluşturulması teklif edilmiş, Papandreou da bu teklifi, hassas alanlarda işbirliği çabası olarak değerlendirerek iyi niyet göstergesi olarak algıladığını ifade etmiş ve konuyu Yunanistan Savunma Bakanlığı'na götüreceğini belirtmiştir. Türkiye'nin ikinci önerisi diplomatik ilişkiler alanında olmuştur. Ankara, karşılıklı yeni konsolosluklar açılabilmesi maksadıyla diplomatik ilişkiler konusunu ele alacak bir çalışma grubu oluşturulması görüşünü sunmuş ve bu öneri Papandreou tarafından sıcak karşılanmıştır.

Öte yandan Yunanistan ise, spor alanında üç teklifte bulunmuştur. Papandreou, 2008 yılında düzenlenecek Avrupa Futbol Şampiyonası'nın iki ülke tarafından yapılmasını, Uluslararası Olimpiyat Komitesi çerçevesinde barış oyunları düzenlenmesini ve 2004 yılında Atina'da yapılacak Olimpiyatlara Türkiye'nin de tiyatro, müzik, folklor gibi kültürel etkinliklerle katılmasını önermiştir.[318]

İsmail Cem, Georgios Papandrou'nun 25 yıldan sonra Türkiye'ye resmi ziyarette bulunan ilk Yunan Dışişleri Bakanı olması nedeniyle bu ziyarettin özel bir önem taşıdığını belirtmektedir.[319] Georgios Papandreou da, 21 Ocak 1999 günü gazetecilerle yaptığı toplantıda, uzun yıllar sonra ilk ziyarette bulunan Yunan Dışişleri Bakanı olması çerçevesinde, onur duyduğunu ve tarihin ağırlığını hissettiğini vurgulamıştır.[320]

Georgios Papandrou'nun ziyaretinden sonra İsmail Cem, 03-05 Şubat 2000 tarihlerinde Atina'ya gitmiştir. Bu ziyaret sırasında, 04 Şubat 2000 tarihinde, Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Anlaşması, Gümrük Suçları'nın Men'i, Takibi ve Gümrük

[318] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Cem ve Papandreou'nun Ortak Basın Toplantısı", Ankara, 20 Ocak 2000, Saat:14.16, Sayı: AA0504.
[319] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.132.
[320] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou'dan Gazetecilere Kahvaltılı Toplantı", Ankara, 21 Ocak 2000, Saat:13.45, Sayı: AA1322.

Suçlarıyla Mücadele Hakkında Karşılıklı İdari Yardım ve İşbirliği Anlaşması, Kültürel İşbirliği Anlaşması, Ekonomik İşbirliği Anlaşması ve Deniz Taşımacılığı Anlaşması imzalanmıştır.[321]

İlişkilerdeki yumuşama 2000 yılında da kendisini göstermiştir. Ancak ekonomik ve turizm alanlarındaki işbirliği artarak devam ederken, siyasi konularda zaman zaman ve genellikle Ege Denizi temelli gerginlikler yaşanmıştır. Makedonya ve Trakya Bakanı İoannis Magriotis, iki ülke arasında ekonomik sorunların işbirliğiyle kısa vadede, diğer sorun ve ihtilafların ise daha uzun bir zaman diliminde çözülebileceğini söylerken,[322] Savunma Bakan Yardımcısı Dimitris Apostolakis, Türkiye'nin Yunanistan'a yönelik saldırgan politikasını değiştirmesi gerektiğini savunmuştur.[323]

İşbirliği temelinde, Drama Valisi Konstantinos İridis, bir heyetle birlikte Edirne Ticaret ve Sanayi Odası'nı ziyaret etmiş, Drama ile Edirne arasında ticari işbirliği yapmaya hazır olduklarını belirtmiştir.[324] İstanbul Belediye Başkanı Ali Müfit Gürtuna ve Atina Belediye Başkanı Dimitris Avramopoulos, İstanbul Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda düzenledikleri ortak basın toplantısında, iki tarafın da ilişkilerdeki yumuşamadan duyduğu memnuniyeti dile getirmişlerdir.[325]

Türk-Yunan İşbirliği Konseyi'nin beşinci toplantısı Antalya'da düzenlenmiş, İstanbul Ticaret Odası, "Yunanistan'daki İş Olanakları" konulu semir çerçevesinde

[321] Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Yunanistan…,** ss.3-4.
[322] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Magriotis: İki Ülke Arasındaki Ekonomik Sorunlar İşbirliğiyle Kısa Vadede, Diğer Sorunlar ise Daha Uzun Vadede Çözülebilecektir", Selanik, 25 Mart 2000, Saat:14.23, Sayı: AA9188.
[323] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Apostolakis: Türkiye, Yunanistan'a Yönelik Saldırgan Politikasını Değiştirmelidir", Atina, 09 Şubat 2000, Saat:14.53, Sayı:AA5151.
[324] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan'ın Drama Valisi İridis ve Beraberindeki Bir Heyet Edirne Ticaret ve Sanayi Odası'nı Ziyaret etti", Edirne, 22 Kasım 2000, Saat:15.19, Sayı:AA3873.
[325] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Gürtuna ve Avramopoulos'tan Ortak Basın Toplantısı", İstanbul, 18 Kasım 2000, Saat:15.35, Sayı:AA1787.

iki ülke iş adamlarını bir çatı altında toplamıştır.[326] 20 Nisan 2000 tarihinde Atina'da açılan Türk-Yunan Dostluk ve İşbirliği Fuarı da iş adamlarının ortak girişim arayışlarının en somut adımını oluşturmuştur.[327]

Türk şirketleri, 65.Selanik Fuarı'na, 12 yıl aradan sonra tekrar katılmaya başlamış ve Atina Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri Erdoğan Hürbaş, 2000 yılının ilk altı ayında, iki ülke arasındaki ticaret hacminin, geçen yılın aynı dönemine oranla %38.9'luk bir artış göstererek, 491.6 milyon Dolara ulaştığını belirtmiştir.[328]

İki ülke arasında turizm ve tarım konularındaki işbirliği de artmıştır. Turizm'de işbirliği seviyesini yükseltmek amacıyla, Yunanistan Turist Rehberleri Birliği'nden 60 kişilik bir heyet Ayvalık'a gelmiş ve Türkiye Turizm Rehberleri Birliği ile çeşitli görüşmelerde bulunmuştur.[329]

Yunanistan Tarım Bakanı Georgios Anomeritis, Türk meslektaşının daveti üzerine, gazetecilerin de yer aldığı 60 kişilik bir heyetle Haziran ayında Türkiye'ye resmi bir ziyaret düzenlemiş[330] ve iki ülke arasında, 22 Haziran 2000 tarihinde, tarım alanında teknik ve bilimsel doküman teatisinin yapılmasının da öngörüldüğü, Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolü[331] imzalanmıştır.

Yumuşama süreci, 2000 yılında, iki ülke yetkilileri ile çeşitli meslek örgütlerinin karşılıklı ziyaretlerinde de bir artış yaratmıştır. Denizcilikten Sorumlu Devlet Bakanı Ramazan Mirzaoğlu, Posedonia 2000 Fuarı'na katılmak üzere, 06

[326] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan'dan İş Adamları Geliyor", İstanbul, 13 Kasım 2000, Saat:17.02, Sayı:AA8872.
[327] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Dış Ticarette Yeni Rota Yunanistan", Atina, 21 Nisan 2000, Saat:10.13, Sayı:AA4643.
[328] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye ile Yunanistan Arasındaki Ticaret Hacmi Artıyor", Selanik, 09 Eylül 2000, Saat:15.26, Sayı:AA1904.
[329] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Turizm'de Türk-Yunan Yakınlaşması", Ayvalık, 04 Aralık 2000, Saat:14.36, Sayı:AA9788.
[330] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Tarım Bakanı Anomeritis: Yeni Milenyumu Türkiye ve Yunanistan İyi Karşıladı", 24 Haziran 2000, Saat:15.52, Sayı:AA8899.
[331] Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Yunanistan…,** s.4.

Haziran 2000 tarihinde Atina'ya gitmiş ve ziyareti sırasında denizcilik alanında iş birliği çağrısında bulunmuştur.[332]

Savunma Bakanı Sabahattin Çakmakoğlu, Yunanlı meslektaşı Akis Tzohatzopoulos'un davetlisi olarak, 02 Kasım 2000 tarihinde Yunanistan'ı ziyaret etmiş ve Yunanlı muhatabını Savunma Fuarı IDEF-2001'e davet edeceğini açıklamıştır.[333]

İzmir Ticaret Odası Heyeti, 21 Nisan 2000 tarihinde Yunanistan'ı ziyaret etmiş[334] ve Selanik Ticaret ve Sanayi Odası yetkilileri de 15 Kasım 2000 tarihinde İstanbul'a gelmişlerdir.[335]

Türk-Yunan Medya Konferansı'nın ikincisi, Ekim ayında, İstanbul'da yapılmış ve yumuşamanın etkisiyle sıcak bir ortamda cereyan etmiştir.[336] Karşılıklı Bakanlıklarca oluşturulan çalışma grupları çerçevesinde, Türk-Yunan Kültür Çalışma Grubu, üçüncü toplantısını Kasım ayında Ankara'da tamamlamış ve iki ülke arasında film ve müzik festivallerinin düzenlenmesinin yanı sıra sanatçı değişimi, kardeş okul ve kardeş kent gibi projeler üzerinde görüş birliğine varmışlardır.[337]

2000 yılı askeri alanda işbirliği ile başlarken, Destined Glory 2000 tatbikatı ilişkileri bir anda germeyi başarmıştır. 20 Mayıs 2000 tarihinde başlayan Dynamic Mix 2000 tatbikatında, Türk askerinin Yunanistan'ı hayali düşmandan kurtarması

[332] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Devlet Bakanı Mirzaoğlu Yunanistan'da", Atina, 06 Haziran 2000, Saat:14.15, Sayı:AA9249.
[333] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "savunma Bakanı Çakmakoğlu Yunanistan'a Gitti", Ankara, 02 Kasım 2000, Saat:15.08, Sayı:AA5993.
[334] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "İZTO Heyeti Atina'da", Atina, 21 Nisan 2000, Saat:15.10, Sayı:AA4902.
[335] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Heyeti İTO'da", İstanbul, 15 Kasım 2000, Saat:16.03, Sayı:AA0074.
[336] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan II.Medya Konferansı", İstanbul, 08 Ekim 2000, Saat:23.20, Sayı:AA9390.
[337] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan Kültür Çalışma Grubu Üyeleri Kapadokya'da" Nevşehir, 23 Kasım 2000, Saat:11.16, Sayı:AA4276.

senaryosu, sıcak atmosferi olumlu yönde etkilerken,[338] NATO tatbikatı olan Destined Glory 2000'de Yunanistan'ın Lozan Antlaşması gereğince silahsızlandırılmış statüde olan Limni Adası üzerindeki hava koridorlarını kullanma ısrarı, Atina'nın tatbikattan ayrılmasına neden olmuştur.[339]

Yaşanan bu gelişmeyle iki ülke arasındaki ilişkiler beklenmedik bir anda gerilmiş ve Dışişleri Bakanları Cem ile Papandreou'nun Marmaris'te yapmayı planladıkları görüşme belirsiz bir tarihe ertelenmiştir. İki Bakan, ilk olarak, NATO toplantısı sırasında, 31 Ekim 2000 tarihinde Budapeşte'de bir araya gelmişler ve daha sonra Kasım ayında AGİT Bakanlar Konseyi Toplantısı'nda görüşmüşlerdir. İki toplantıda da Ege'de Güven Artırıcı Önlemler hakkında görüş alışverişinde bulunarak ortamı yumuşatmaya çalışmışlardır.[340]

Georgios Papandreou, Yunan Parlamentosu'na yaptığı açıklamada, Ege'de Güven Arttırıcı Önlemler konusunu, 1988 yılında dönemin Dışişleri Bakanları Mesut Yılmaz ve Karolos Papulyas tarafından imzalanan mutabakat temelinde ele aldığını, önlemlerin NATO çerçevesinde görüşülmesinin yeni bir konu olmadığını, son birbuçuk yıldır da başarılı görüşmelerin yapıldığını belirtmiştir.[341]

Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Panagiotis Beglitis de yaptığı açıklamada, iki ülke NATO Daimi Temsilcileri'nin, Genel Sekreter George Robertson'ın da katılımıyla Güven Artırıcı Önlemleri konu alan bir görüşme yaptıklarını ve bir sonraki toplantının ise 14 Aralık 2000 tarihinde yapılacağını ifade etmiştir.[342]

---

[338] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan İlişkilerinde 2000 yılı", Atina, 20 Aralık 2000, Saat:20.17, Sayı:AA8447.
[339] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Dışişleri Bakanlığı: Yunanistan'ın Tatbikattan Çekilmesi Tamamen NATO ile Yunanistan Arasındaki Anlaşmazlığın Sonucudur", Ankara, 23 Kasım 2000, Saat:19.04, Sayı:AA7334.
[340] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "AGİT Bakanlar Konseyi Toplantısı - Cem, Papandreou ile Biraraya Geldi", Atina, 27 Kasım 2000, Saat:13.09, Sayı:AA6336.
[341] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou'dan Ege'de Güven Arttırıcı Önlemler Konusunda Parlamentoya Bilgi", Atina, 08 Kasım 2000, Saat:16.55, Sayı:AA6394.
[342] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Ege'de Güven Arttırıcı Önlemler", Atina, 09 Kasım 2000, Saat:14.16, Sayı:AA6771.

AB Komisyonu'nun 08 Kasım 2000 tarihinde açıkladığı ve AB Konseyi'nin 20 Kasım ile 05 Aralık toplantılarında onayladığı, Türkiye'ye ilişkin Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB),[343] Türk-Yunan ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Yunanistan, Türk-Yunan ilişkileri ve Kıbrıs konusunun, Helsinki Zirvesi kararları temelinde KOB'ta da yer alması yönünde girişimlerde bulunmuş ve Kıbrıs'ın KOB'un kısa vadeli hedefleri arasına dahil edilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede Atina, Helsinki kararlarının yanı sıra, Kıbrıs konusunu KOB kurallarına da dayandırma yoluna gitmiştir.[344]

Diyalog süreci ile başlatılan toplantılar çerçevesinde, Ticari ve Ekonomik İşbirliği Çalışma Grubu'nun dördüncü toplantısı ile Turizm Alanında İşbirliği Çalışma Grubu'nun üçüncü toplantısı 12-14 Aralık 2000 tarihlerinde Ankara'da düzenlenmiş[345] ve Müsteşar Yardımcısı Yiğit Alpogan, karşılıklı Dışişleri Bakanlıkları üst düzey yetkililerinin katıldığı siyasi istişare toplantılarının üçüncüsüne iştirak etmek üzere, 20 Aralık 2000 tarihinde Atina'ya gitmiştir. Yapılan açıklamada, görüşmelerde ikili ve uluslararası konulara değinildiği, Ege'de Güven Artırıcı Önlemlerin Dışişleri Bakanlıkları siyasi direktörleri tarafından ele alınması uygun görülenler üzerinde çalışıldığı belirtilmiştir.[346]

2001 yılı, Türk-Yunan ilişkilerinde, bir önceki yılın, çeşitli anlaşmaların imzalanmasıyla hazırladığı altyapıyı pekiştiren bir dönem olmuştur. İki ülke yetkililerinin karşılıklı iyi niyet demeçleri, ziyaretleri ve çeşitli vesilelerle bir araya gelerek görüşmeleri devam etmiş, ekonomik ve turizm konularındaki işbirliği spor alanına da yansımıştır. İkili meseleler temelinde uzlaşma sağlanamazken, Hava

[343] Katılım Ortaklığı Belgesi hakkında detaylı bilgi için bkz. İsmail Cem, **Avrupa'nın "Birliği" ve Türkiye,** İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 110, İkinci Cilt, I.Baskı, Eylül, 2005, ss.265-287.
[344] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou: Tarihi Bir Gün, Tarihi Bir Karar" Brüksel, 04 Aralık 2000, Saat:19.56, Sayı:AA0010.
[345] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye-Yunanistan Çalışma Gruplarının Toplantıları 12-14 Aralık'ta Ankara'da Yapılacak", Ankara, 06 Aralık 2000, Saat:17.13, Sayı:AA1121.
[346] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan Siyasi İstişareleri – Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Yiğit Alpogan Atina'da", Atina, 20 Aralık 2000, Saat:12.12, Sayı:AA8063.

Sahası ihlalleri iddiası ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, ilişkileri yeniden germeyi başarmıştır.

Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Mesut Yılmaz, Ocak ayında katıldığı Dünya Ekonomik Forumu çerçevesinde Georgios Papandrou ile görüşmüş ve Türkiye'nin AB adaylığı konusunda, belirli beklentilerle birlikte, Yunanistan'ın yapıcı bir tutum izleyeceği intibaını edindiğini ifade etmiştir.[347]

Georgios Papandreou, Türk-Yunan Belediyeler arasındaki işbirliği protokolünün imza törenine katılmak üzere, 17 Mart 2001 tarihinde Batı Trakya'ya gitmiş ve iki ülke arasında, bazı sorunların hala devam etmesine rağmen, yumuşamanın her iki tarafa da elle tutulur olumlu sonuçlar getirdiğini söylemiştir.[348]

Türk-Yunan İş Konseyi toplantısı, 2001 Nisan ayında, sıcak bir atmosferde İstanbul'da yapılmış ve konuşmacı olarak katılan dönemin Dış Ticaret Müsteşarı Kürşad Tüzmen, iki ülke arasındaki ticaret hacminin 2000 yılında %19 oranında artarak 2001 yılında bir milyar Dolara yaklaştığını belirtmiştir.[349]

Georgios Papandreou, yine Nisan ayında, Yunan ordusundaki asker sayısının azaltılacağını söylemiş ve Türk-Yunan sınırındaki mayınların temizlenmesi ile silah alımında karşılıklı indirime gidilmesi teklifinde bulunmuştur.[350]

Söz konusu teklif, Ankara tarafından, Georgios Papandreou'nun olumlu yönde yapılmış açıklaması olarak karşılanmış, ancak Türkiye'nin savunma harcamalarının

[347] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yılmaz Davos'tan Ayrılmadan Önce Yunanistan Dışişleri Bakanı Georgios Papandreou ile Görüştü", Davos, 28 Ocak 2001, Saat:15.29, Sayı:AA6197.
[348] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou: Türkiye ile Yunanistan Arasındaki Yakınlaşma Her İki Tarafa da Yarar Sağladı", İskeçe, 17 Mart 2001, Saat:10.57, Sayı:AA2824.
[349] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan İş Konseyi Toplantısı", İstanbul, 27 Nisan 2001, Saat:18.28, Sayı:AA4799.
[350] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış…", s.68.

temel nedeninin Yunanistan olmadığı, harcamaların ülkenin bölgesel konumu gereği yapıldığı vurgulanmıştır.[351]

Savunma Bakanı Akis Tsohatzopoulos, Yunanistan'ın Ottawa Anlaşması çerçevesinde, Meriç Bölgesi'nde bulunan personel mayınlarının imha edilebileceğini dile getirmiş ve mayın tarlalarının karşılıklı imhasının da iki ülke arasındaki yumuşamaya katkı sağlayacağını söylemiştir.[352]

İki ülke halkları tarafından oluşturulan çeşitli sivil toplum kuruluşları da Türkiye ve Yunanistan'ın savunma harcamalarında ertelemeye gitmesini memnuniyetle karşılamış ve bu indirimlerin kalıcı olması yönünde çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Kadın Barış Girişimi WINPEACE'in İstanbul'da yaptığı basın açıklamasının bunun bir örneğini oluşturduğunu söylemek mümkündür.[353]

III.Türk - Yunan Turizm Formu, 18-20 Mayıs 2001 tarihlerinde Marmaris'te düzenlenmiş[354] ve Yunanistan'ın Ankara Büyükelçiliği, Mayıs ayında, Yunanistan'ı her alanda tanıtıcı bir gazete yayınlamaya başlamıştır.[355] Ayrıca, Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi İoannis Korantis, AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı, 29 Eylül 2001 günü ziyaret ederek, partiyi ziyaret eden ilk diplomat olma unvanını kazanmıştır.[356]

---

[351] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Diriöz: Türkiye'nin Savunma Harcamalarının Temel Nedeni Yunanistan Değil, Bölgesel Konumudur", Ankara, 04 Nisan 2001, Saat:14.28, Sayı:AA1695.

[352] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Savunma Bakanı Tsohatzopoulos: Türkiye ile Yunanistan'daki Mayın Tarlalarının Karşılıklı Olarak İmha Edilmesi, İki Ülke Arasında Güven Önlemleri Oluşturulmasına Katkı Sağlayacaktır", Atina, 11 Mayıs 2001, Saat:19.37, Sayı:AA2605.

[353] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "WINPEACE'in Silahsızlanma Girişimi", İstanbul, 23 Nisan 2001, Saat:14.13, Sayı:AA2084.

[354] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan Dostluğu", Ankara, 17 Mayıs 2001, Saat:12.04, Sayı:AA5492.

[355] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Gazetesi Yayınlandı", Ankara, 03 Mayıs 2001, Saat:12.07, Sayı:AA7549.

[356] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Büyükelçisi'nden AK Parti'ye Ziyaret", Ankara, 29 Eylül 2001, Saat:15.14, Sayı:AA6003.

Dışişleri Bakanları Cem ve Papandreou, Haziran ayında, sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları toplantı çerçevesinde Kuşadası ve Sisam'da buluşmuşlar, iki ülke Dışişleri Bakanları arasında doğrudan telefon hattı kurulması fikrine kadar, çeşitli konularda işbirliği olanaklarını ele almışlardır.[357]

Georgios Papandreou, 10 Ekim 2001 tarihinde İstanbul'a gelerek Fener Rum Ortodoks Patriği Arhondonis Bartholomeos ile terörizme karşı dini liderlerin dünya barışına yapabileceği katkıları görüşmüş ve terörizm konusunda Türkiye ile işbirliği içerisinde olduklarını belirtmiştir.[358]

Tarım ve Köyişleri Bakanı Hüsnü Yusuf Gökalp ile eski Tarım ve daha sonra Deniz Ticaret Bakanı olan Georgios Anomeritis, Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü'ne layık görülmüşlerdir.[359]

İki ülke Milli Savunma Bakanları, Aralık ayında, Güneydoğu Avrupa Savunma Bakanları Toplantısı çerçevesinde Antalya'da bir araya gelmişler[360] ve iki ülke sahil Güvenlik Komutanlıkları Ege'de kaçakların yakalanmasında işbirliği yapmışlardır.[361]

Türkiye ile Yunanistan Halter Federasyonları temasa geçmiş[362] ve çeşitli toplum kuruluşları her vesileyle bir araya gelmişlerdir.[363]

---

[357] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Cem ve Papandreou Kuşadası'nda", Kuşadası, 24 Haziran 2006, Saat:15.35, Sayı:AA5639.
[358] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou'nun Basın Toplantısı", İstanbul, 10 Ekim 2001, Saat:16.03, Sayı:AA8490.
[359] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Tarım ve Köyişleri Bakanı Gökalp Yurda Döndü", İstanbul, 05 Kasım 2001, Saat:17.55, Sayı:AA3345.
[360] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Güneydoğu Avrupa Savunma Bakanları Toplantısı", Antalya, 20 Aralık 2001, Saat:14.53, Sayı:AA8380.
[361] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Ege'de Türk ve Yunan Sahil Güvenlik İşbirliği", Atina, 15 Aralık 2001, Saat:18.35, Sayı:AA6087.
[362] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Halterde Türk-Yunan İşbirliği", Antalya, 09 Kasım 2001, Saat:14.08, Sayı:AA5910.
[363] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan Rotary Kulüplerinin Dostluk Gecesi", İstanbul, 24 Kasım 2001, Saat:22.49, Sayı:AA4251.

Ancak, mevcut bu atmosferin ilişkilerin her irtibat noktasında kendini gösterdiğini söylemek zordur. Yunanistan, 2001 yılı içerisinde pek çok defa Türk savaş uçaklarının Hava Sahası ihlalinde bulunduğunu iddia etmiş ve bunun gerginlik dönemine dönüş anlamı taşıdığını açıklamıştır.[364] Öte yandan Türk yetkililer de Ekim ayında yaptıkları açıklamada, son üç ay içerisinde Yunan savaş uçaklarının Türk Hava Sahası'nı 10 kez ihlal ettiğini dile getirmişlerdir.[365]

Ayrıca, Türk Savunma Bakanlığı'nın Nisan ayında yayınladığı ve Türkiye'nin Kıbrıs ve Ege gibi konularda görüşlerinin yer aldığı Beyaz Kitap-2000, Yunanistan tarafından tepkiyle karşılanmış, Atina, söz konusu kitabın ilişkilerin düzeldiğini iddia edenlere en güzel cevap olduğu yönünde yorumda bulunmuştur.[366]

Öte yandan, Yunan basını tarafından kamuoyuna açıklanan ve Yunanistan'ın Ankara Büyükelçiliği tarafından kaleme alındığı iddia edilen bir rapor, diyalog ortamında beklenen olumsuz etkiyi yaratmasa da, Atina'nın yumuşamaya yaklaşımını yansıtması açısından soru işaretlerine neden olmuştur. Yunan basını, söz konusu raporda, Türkiye'nin Batı Trakya ve Adalarda yaşayan Türkler üzerinde çeşitli girişimleri olduğu ve Ankara'nın, Ege Adaları'nın silahtan arındırılmasını ısrarla talep ederek, ikili sorunların çözümünde Atina'nın isteklerine yanaşmayacağı şeklinde yorumların bulunduğunu yazmıştır.[367]

[364] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Savunma Bakanı Papandoniou: İhlaller, Türkiye ile Yeniden Gerginlik Dönemine Girdiğimize İşaret Ediyor", Atina, 24 Aralık 2001, Saat:12.49, Sayı:AA0303.
[365] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan'ın Son Üç Ayda 10 Kez Türk Hava Sahasını İhlal Ettiği Bildirildi", Ankara, 04 Ekim 2001, Saat:12.49, Sayı:AA4791.
[366] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan'da Beyaz Kitap Tartışması, Atina, 25 Nisan 2001, Saat:15.56, Sayı:AA3358.
[367] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Hükümet Sözcüsü Reppas: Azınlıklarla İlgili Politikamız Lozan Anlaşması Çerçevesinde" Atina, 04 Nisan 2001, Saat:14.37, Sayı:AA1703.

Mayıs ayında, Türk araştırma gemisi Piri Reis'in Haziran'da Ege'ye çıkıp çıkmayacağı konusu iki ülke arasında gerginlik yaratmış, ancak iki ülke Dışişleri Bakanları'nın girişimleri sonucu olay krize dönüştürülmeden atlatılmıştır.[368]

AGSP, 2001 yılında, iki ülke ilişkilerinde gerginliği en üst noktaya getiren konu olmuştur. Yunanistan, Türkiye'yi Avrupa Ordusu'nun kuruluşu önünde tek engel olarak tanımlarken, Ankara, AGSP çerçevesinde kurulacak Avrupa Acil Müdahale Gücü konusunda ABD ve İngiltere ile görüşmüş ve anlaşmaya varmıştır. Yunanistan söz konusu anlaşmanın, Ege ve Kıbrıs'ın Ankara'nın girişimleriyle Avrupa Acil Müdahale Gücü yetki alanından çıkartıldığını ve bunun da milli menfaatlerini zedelediğini savunarak veto kullanabileceği yönünde açıklamalar yapmıştır.[369]

Türk-Yunan ilişkileri, 1999 yılında başlayan yumuşama sürecinin etkisiyle 2002 yılında da ılımlı ve bir o kadar da olumlu atmosferde cereyan ederken, Türkiye-AB ilişkileri ve Kıbrıs konusu iki ülke gündeminin ilk sıralarında yer almış, Ege önemini kaybetmemiş, ancak belirli girişimlere rağmen de çözüme kavuşmamıştır.

Yunanistan, Kıbrıs konusunda, Helsinki Zirvesi'nde alınan karar doğrultusunda hareket ederek, "sorun çözüme kavuşmasa da GKRY'nin AB adaylığı" hususunu sürekli gündemde tutmuştur.[370]

İki ülke arasında, Ege konusunda inceleme amaçlı görüşmeler, 12 Mart 2002 tarihinde Ankara'da başlamıştır. Görüşmelere, Türk tarafından Bakanlık Müsteşarı Büyükelçi Uğur Ziyal ve Büyükelçi Deniz Bölükbaşı katılırken, Yunan tarafını Bakanlık Siyasi Direktörü Anastasios Skopelitis ile Atina Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof.Argiris Fatouros temsil etmiştir.

---

[368] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Piri Reis'in Ege'ye Gönderileceği İddiası", Atina, 30 Mayıs 2001, Saat:16.02, Sayı:AA2488.
[369] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "AGSP Müzakereleri, Yunanistan Veto kartını Masaya Koydu", Atina, 13 Aralık 2001, Saat:14.38, Sayı:AA4855.
[370] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "2002'de Türk-Yunan İlişkileri", Atina, 27 Aralık 2002, Saat:12.13, Sayı:AA0197.

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Panagiotis Beglitis, yaptığı açıklamada, Ege konulu görüşmelerin, İsmail Cem ve Georgios Papandreou'nun, 02 Şubat 2002 tarihinde Dünya Ekonomik Forumu ve 12 Şubat 2002 tarihinde İstanbul'da düzenlenen İKÖ - AB Zirvesi'nde yaptıkları toplantılar çerçevesinde başlandığını açıklamıştır.[371]

İki ülke yetkililerinin karşılıklı ziyaretleri, ekonomik işbirliği ve sivil toplum kuruluşlarının diyalogu, 2002 yılında da aralıksız devam etmiştir. Başbakan Simitis'in, 24 Ekim 2001 tarihinde yaptığı kabine değişikliğiyle[372] Kalkınma Bakanlığı görevine getirilen Akis Tsohatzopoulos, Hazar ve Avrasya doğalgazını Türkiye ve Yunanistan üzerinden Avrupa'ya nakledecek olan Ankara-Dedeağaç Doğalgaz Boru Hattı Projesi kapsamında Mart ayında Türkiye'ye gelmiştir.[373]

Ekonomi Bakanı Nikos Christodoulakis, Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) ve Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi (DEİK) tarafından, 10 Mayıs 2002 tarihinde, İstanbul'da onuruna verilen yemeğe katılmış[374] ve Devlet Bakanı Reşat Doğru, Balkan ülkelerini kapsayan seyahati çerçevesinde, 27 Temmuz 2002 tarihinde Yunanistan'a gitmiştir.[375] Türk-Yunan Karma Ekonomik Komisyon (KEK) I.Dönem Mutabakat Zaptı Yunanistan'da imzalanmış,[376] Türk-Yunan İş Konseyi, 01-02 Aralık 2002 tarihlerinde Atina'da toplanmıştır.[377] Bu vesileyle Atina'da bulunan

[371] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye-Yunanistan Arasında Ege Diyalogu Başladı", Ankara, 12 Mart 2002, Saat:11.29, Sayı:AA0139.
[372] Simitis, **Politiki Gia Mia…,** s.656.
[373] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Kalkınma Bakanı Türkiye'ye Geldi", İstanbul, 28 Mart 2002, Saat:11.00, Sayı:AA0123.
[374] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Ekonomi Bakanı İstanbul'da", İstanbul, 10 Mayıs 2002, Saat:15.52, Sayı:AA0437.
[375] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Devlet Bakanı Doğru Yunanistan'a Gitti", İpsala, 24 Temmuz 2002, Saat:15.15, Sayı:AA0355.
[376] Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Yunanistan…,** s.4.
[377] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan İş Konseyi Atina'da Toplanıyor", İstanbul, 08 Kasım 2002, Saat:14.34, Sayı:AA0360.

Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen, Dışişleri Bakanı Georgios Papandreou ve Ulaştırma Bakanı Christos Verelis ile görüşmüştür.[378]

Kültür alanında Türkiye ile Yunanistan Devlet Tiyatroları arasında işbirliği protokolü imzalanmıştır.[379] Öte yandan spor alanında ise, UEFA kapsamında oynanan Fenerbahçe-Panathinaikos futbol karşılaşmasında yaşanan olaylar tansiyonu yükseltirken, iki ülke Bisiklet Federasyonları "Türk-Yunan Sevgi ve Dostluk için Barış Turu" toplantısı yapmışlardır.[380]

Yunanistan açısından, iki ülke ilişkilerinin 2002 yılındaki gidişatını etkileme potansiyeline sahip diğer bir gelişme ise, Türkiye'de 03 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimler olmuştur. Seçimleri kazanan AK Parti, Yunanistan'a karşı izlediği politikayla 1999 yılında oluşturulan yumuşama sürecinin devamını arzuladığını göstermiş ve Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, 18 Kasım 2002 tarihinde Atina'yı ziyaret ederek Başbakan Kostas Simitis ile bir araya gelmiştir.[381]

Simitis yaptığı açıklamada, iki saat süren görüşmenin son derece olumlu bir atmosferde geçtiğini, Türkiye'nin yeni yönetimiyle iyi bir anlaşma ve işbirliği içinde olacaklarına inandığını, diyalogun bölge barışı için gerekli olduğunu ve barışın da iki ülkenin kalkınmasına hizmet edeceğini vurgulamıştır.[382]

---

[378] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Devlet Bakanı Tüzmen Atina'da", Atina, 02 Aralık 2002, Saat:18.54, Sayı:AA0567.
[379] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye-Yunanistan Devlet Tiyatroları Arasında İşbirliği", Atina, 25 Kasım 2002, Saat:14.53, Sayı:AA0327.
[380] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan Sevgi ve Dostluk için Barış Turu Toplantısı İstanbul'da Yapıldı", Ankara, 25 Kasım 2002, Saat:14.59, Sayı:AA0332.
[381] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "AK Parti Gene Başkanı Erdoğan Atina'ya Geldi", Atina, 18 Kasım 2002, Saat:10.07, Sayı:AA0065.
[382] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Başbakanı Simitis: Sayın Erdoğan ile Son Derece Yapıcı bir Görüşme Yaptık", Atina, 18 Kasım 2002, Saat:14.08, Sayı:AA0304.

Görüşmenin içeriği hakkında bilgi verilmezken, Türkiye'nin AB adaylığı, Kıbrıs, AGSP ve Kıta Sahanlığı konusunda tarafların karşılıklı olarak tezlerini dile getirdikleri bilgileri basında geniş yer bulmuştur.[383]

Georgios Papandreou ise, görüşmeyi tarihi öneme sahip olarak nitelendirirken, üç yıl önce güçlüklerle başlayan işbirliğinin daha iyiye doğru gittiğini düşündüğünü belirtmiştir.[384] Recep Tayyip Erdoğan da açıklamasında, AB adaylığı kapsamında Yunanistan'ı en yakın komşu ve geleceğin stratejik ortağı olarak gördüklerini ifade etmiştir.[385]

AK Parti Genel Başkanı Erdoğan, Atina ziyareti sırasında, Yeni Demokrasi Partisi Genel Başkanı Konstantinos Karamanlis, Atina Belediye Başkanı Dimitris Avramopoulos ve sivil toplum kuruluşlarıyla da bir araya gelmiştir.[386]

Recep Tayyip Erdoğan'ın Atina seyahati, iki ülke arasındaki yumuşamanın Türkiye'deki hükümet değişikliğinden etkilenmeyeceği yönünde bir kanaat uyandırırken, Dışişleri Bakanı Georgios Papandreou'nun, 03 Aralık 2002 tarihindeki Ankara ziyareti bu düşünceyi adeta pekiştirmiştir.[387]

Georgios Papandreou, Ankara ziyaretinde, AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, Başbakan Abdullah Gül ve Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış ile görüşmüş ve yaptığı basın toplantısında; Yunanistan'ın, Türkiye'nin AB ilişkilerini desteklemeyi sürdüreceğini, ziyaretinin, AK Parti Hükümeti ile işbirliğinin devamının teyidi niteliğinde olduğunu, Ankara'ya Kopenhag Zirvesi'nde tarih verilmesi için

[383] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Erdoğan – Simitis Görüşmesi", Atina, 18 Kasım 2002, Saat:21.26, Sayı:AA0628.
[384] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Dışişleri Bakanı Papandreou: Simitis - Erdoğan Görüşmesi tarihi Önemde", Atina, 18 Kasım 2002, Saat:15.21, Sayı:AA0386.
[385] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Erdoğan – Simitis Ortak Basın Toplantısı ", Atina, 18 Kasım 2002, Saat:14.09, Sayı:AA0305.
[386] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Erdoğan'ın Atina Temasları", Atina, 18 Kasım 2002, Saat:14.33, Sayı:AA0332.
[387] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou Ankara'da", Ankara, 03 Aralık 2002, Saat:20.35, Sayı:AA0584.

çaba göstereceklerini ve Kıbrıs konusunda kapıların kapatılmaması halinde Kopenhag Zirvesi'ne kadar bir sonucun çıkmasının mümkün olduğunu belirtmiştir.[388]

Georgios Papandreou'nun Ankara ziyareti sonrasında, iki ülke Başbakanı Abdullah Gül ve Kostas Simitis, 12 Aralık 2002 tarihinde Kopenhag Zirvesi çerçevesinde bir araya gelmişler ve Simitis, Türkiye-AB müzakerelerinin 2004 yılında başlayabileceğini belirtmiştir.[389]

Yunanistan Sol İttifak Partisi Genel Başkanı Nikos Konstantopoulos'un, 16 Aralık 2002 tarihinde AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı ziyaret etmesi, AK Parti'nin iktidara gelmesi sonrasında, iki ülke arasındaki işbirliğinin Yunanistan'daki diğer partiler tarafından da desteklendiğinin göstergesi olmuştur.[390]

Ege Denizi'nin ele alındığı inceleme amaçlı (istikşafi) görüşmelerin sekizinci turu, 19 Aralık 2002 tarihinde Atina'da gerçekleştirilmiş,[391] ancak görüşmelerin içeriği basından gizli tutulmuştur.

2002 yılında iki ülke arasında mevcut, olumlu atmosfer devam ederken, Atina Türk savaş uçaklarının Yunan Hava Sahası'nı müteaddit defa ihlal ettiği yönündeki iddiasından vazgeçmemiştir.[392]

---

[388] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou: Yunanistan, Türkiye'nin AB ilişkileri Desteklemeye Devam Edecek", Ankara, 03 Aralık 2002, Saat:21.03, Sayı:AA0590.
[389] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Gül – Simitis Görüşmesi", Kopenhag, 12 Aralık 2002, Saat:13.55, Sayı:AA0342.
[390] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "AK Parti Genel Başkanı Erdoğan'a Ziyaret", Ankara, 16 Aralık 2002, Saat:14.01, Sayı:AA0306.
[391] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "İstikşafi Görüşmelerin Sekizinci Turu Atina'da Yapılıyor", Atina, 19 Aralık 2002, Saat:17.16, Sayı:AA0605.
[392] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan'dan İhlal İddiası", Atina, 11 Aralık 2002, Saat:21.30, Sayı:AA0650.

6.1.2. İhtiyatlı Devam Eden Yumuşama (2003 – 2005)

Yumuşama, 2003-2005 yılları arasında da devam etmiş, ancak kanıtsanmış olmanın da etkisiyle eski hararetini yitirmiştir. Bu nedenle, bu süreci yumuşamanın ihtiyatlı dönemi olarak nitelendirmek mümkündür.

2003 yılı, Türk-Yunan yumuşama sürecinde, GKRY'nin AB üyeliği, ikili ilişkilerde görüşmelere devam edilerek sorunlara çözüm bulunması ve ekonomik işbirliği temellerinde şekillenmiştir. Yunanistan'ın, 01 Ocak 2003 tarihinde AB Dönem Başkanlığı'nı Danimarka'dan devralması, Atina'nın, Ankara'ya karşı elindeki kozları arttırdığı yönünde düşüncelere sebep olurken, 2002 yılı Kopenhag Zirvesi'nde 10 ülke arasında üyeliği kesinleşen GKRY'nin, 16 Nisan 2003 günü Atina'da imzalanacak bir törenle birliğe duhulü diplomatik bir başarı olarak algılanmıştır.[393]

Ankara ve Atina, 2003 yılında Türkiye'nin AB adaylığını da göz önüne alarak, sorunları krize dönüştürecek bir girişimden özenle kaçınmışlardır. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün, GKRY'nin AB'ye üyeliğini öngören 16-17 Nisan 2003 tarihlerindeki Atina Zirvesi'ne imza töreninden sonra da olsa katılması bunun bir göstergesidir.[394]

Ege Denizi temelli gerçekleştirilen istikşafi görüşmeler ise, özellikle 2003 yılının ikinci yarısında hız kazanmış ve Aralık ayı itibariyle 20nci tura ulaşmıştır. İstikşafi görüşmelerin, Helsinki Zirvesi kararları çerçevesinde hızlandırıldığını söylemek yanlış olmasa gerektir. Ancak yoğun görüşmelere rağmen, 2003 yılında da Ege sorunlarında herhangi bir çözüme ulaşılamamış, bunun da ötesinde Atina, Hava Sahası ihlalleri iddialarını sürdürmüştür. Dışişleri Bakanı Georgios Papandreou, ihlal

[393] Sami Kohen, "Yunan Başkan", **Milliyet,** İstanbul, 02 Ocak 2003, s.16.
[394] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "2003 Yılında Türk-Yunan İlişkileri", Atina, 26 Aralık 2003, Saat:10.33, Sayı:AA0092.

iddialarını AB Komisyonu gündemine taşımış ve adeta Türkiye'yi bu konuda AB'ye şikayet etmiştir.[395]

Yunanistan Savunma Bakanı İoannis Papandoniou da, tüm iyi ilişkilere karşın, yaptığı açıklamada, Türkiye'yi kastederek, Yunanistan'ın toprak bütünlüğü tehdit edilen tek AB ülkesi olduğunu belirtmiştir.[396]

Bu noktaya gelen siyasi ilişkilere rağmen, iki ülke arasındaki ekonomik diyalog olumlu yönde ilerlemeye devam etmiştir. İki ülke arasında, 23 Şubat 2003 tarihinde, Türkiye'den Yunanistan'a doğalgaz nakledilmesini öngören anlaşma, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler ile Yunanistan Kalkınma Bakanı Akis Tsohatzopoulos tarafından imzalanmış[397] ve 13 Mart 2003 tarihinde KEK II.Dönem Mutabakat Zaptı imza altına alınmıştır.[398] Ayrıca iki ülke arasında, 02 Aralık 2003 tarihinde Türkiye-Yunanistan Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması yapılmıştır.[399]

Yeni Demokrasi Partisi, 2004 yılı Mart ayındaki genel seçimleri kazanarak iktidara gelmiştir. Başbakan Konstantinos Karamanlis Türkiye'ye yönelik dış politikasında, bir önceki hükümetten farklı bir yaklaşım sergilememiştir. Daha ihtiyatlı adımlarla da olsa, 1999 yılında başlayan yumuşama sürecine önem vermiş ve ilişkilerin devamını sağlayacak ılımlı bir politika gütmüştür. Karamanlis, Yunanistan'ın Türkiye'nin AB adaylığını desteklendiğini her vesileyle dile getirmiş, ancak bunun Helsinki Zirvesi kararları çerçevesinde uluslararası hukuk ve AB

[395] Güven Özalp, "Atina Tırmandırıyor", **Milliyet,** İstanbul, 12 Haziran 2006, s.15.
[396] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Toprak Bütünlüğü Tehdit Edilen Tek AB Ülkesiyiz", Atina, 06 Haziran 2003, Saat:16.37, Sayı:AA0476.
[397] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye ile Yunanistan Arasında Doğalgaz Hattı Anlaşması İmzalandı", Selanik, 23 Şubat 2003, Saat:15.02, Sayı:AA0190.
[398] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye-Yunanistan KEK Mutabakat Zaptı İmzalandı", Ankara, 13 Mart 2004, Saat:11.27, Sayı:AA0157.
[399] Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Yunanistan…,** s.4.

müktesebatına saygı temelinde gerçekleşebileceğini vurgulamaktan da geri durmamıştır.[400]

Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da 15 Aralık 2004 tarihinde Yunan Mega televizyonuna yaptığı açıklamada, Karamanlis ile dostluğunun iki tarafın da göreve gelmeden önceki döneme tekabül ettiğini vurgulaması, ilişkilerin olumlu tonda devam edeceğinin göstergesi olarak algılanmıştır.[401]

İki ülke Dışişleri Bakanlıkları arasında oluşturulan çalışma gruplarının toplantıları yıl boyunca devam etmiş, Siyasi Direktörler Toplantısı Büyükelçi Baki İlkin ile Büyükelçi İlias Klis arasında, 11 Kasım 2004 tarihinde Atina'da yapılmıştır.[402]

İki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler 2004 yılı boyunca da olumlu bir seyir izlemiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler, Atina'da yapılan Enerji Topluluğu Bakanlar Toplantısı'na katılmış ve Yunanistan ile Türkiye'nin yoğun bir enerji diplomasisi içinde olduğunu söyleyerek, Türk-Yunan ilişkilerinin çok iyi bir çizgide devam ettiğini açıklamıştır.[403]

BOTAŞ ve Yunan muadili DEPA tarafından doğalgaz alım satım anlaşması imzalanmış ve iki ülke bu yönde de işbirliği içerisine girmiştir.[404]

Türk-Yunan İş Konseyi Başkanı Selim Egeli, Konseyin yıllık ortak toplantısında, Yunanistan ile Türkiye arasındaki dış ticaret hacminin 2004 yılında iki

[400] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye'nin Avrupa Perspektifini Destekliyoruz", Atina, 14 Aralık 2004, Saat:20.10, Sayı:AA0636.
[401] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Başbakan Erdoğan Yunan Mega Televizyonu'nda", Atina, 15 Aralık 2004, Saat:00.58, Sayı:AA0006.
[402] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan Siyasi Direktörler Toplantısı Atina'da Yapıldı", Atina, 11 Kasım 2004, Saat:16.38, Sayı:AA0580.
[403] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Güler Atina'da", Atina, 13 Aralık 2004, Saat:16.57, Sayı:AA0417.
[404] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye-Yunanistan Doğalgaz Boru Hattı YapımıYarın İhale Edilecek", Ankara, 24 Kasım 2004, Saat:13.49, Sayı:AA0312.

milyar Dolara ulaştığını belirtmiş ve Yunan-Türk İş Konseyi Başkanı Panagiotis Koutsikos da, iki ülke arasındaki ticaret hacminin 1999-2003 yılları arasında yedi kat arttığını, Türk-Yunan ilişkilerinin geliştirilmesinde ekonominin vazgeçilmez bir unsur olduğunu ifade etmiştir.[405]

Eski Atina Belediye Başkanı, Karamanlis hükümetinde Turizm Bakanı olarak göreve getirilen Dimtiris Avramopoulos, İstanbul Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ı ziyaret etmiş[406] ve kültür alanında, Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristanlı sanatçılardan oluşan karma orkestra Bulgaristan'ın Kırcaali kentinde bir konser düzenleyerek ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.[407]

Yunanistan ilk defa, Deniz Harp Okulu tarafından, 22 Kasım 2004 tarihinde düzenlenen 8.Uluslararası Denizcilik Yarışmaları'na katılmış ve bu iştirak Türkiye tarafından büyük ilgi görürken övgüyle karşılanmıştır.[408]

Türk-Yunan ilişkileri, 2004 yılında, 17 Aralık AB Zirvesi'nde de gündeme gelmiştir. Karamanlis, zirve sonrasında yaptığı açıklamada, iki ülke ilişkilerinin gelişmesi sürecinin bundan böyle Avrupa'nın kontrolünde olacağını, Ankara'nın kaydettiği gelişmelerin AB'nin yanı sıra Yunanistan tarafından da takip edileceğini, dini özgürlükler ve insan haklarına saygı çerçevesinde Patrikhane'nin ekümeniklik statüsünün tanınması ile Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması ve İstanbul Rum Azınlığı'nın haklarının Atina açısından önem arz ettiğini ifade etmiştir.[409]

---

[405] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan İş Konseyi Toplantısı", İstanbul, 05 Kasım 2004, Saat:20.17, Sayı:AA0566.
[406] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Avramopoulos'tan Başkan Topbaş'a Ziyaret", İstanbul, 01 Aralık 2004, Saat:18.32, Sayı:AA0623.
[407] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Üç Komşu Ülkeden Ortak Konser", Edirne, 06 Aralık 2004, Saat:11.28, Sayı:AA0125.
[408] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Denizcilik Yarışmaları Başladı", İstanbul, 22 Kasım 2004, Saat:18.16, Sayı:AA0543.
[409] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Başbakanı Karamanlis: Tüm Hedeflerimize Ulaştık, Türkiye için Yeni bir Yol Açılıyor", Brüksel, 17 Aralık 2004, Saat:20.52, Sayı:AA0577.

Atina, 17 Aralık Zirvesi sonrasında, Türk-Yunan ilişkilerinde Patrikhane meselesi ile Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması konularına eğilmiş ve bu gelişmelerin de Türkiye tarafından, ikili sorunlardan ziyade, AB adaylığı temelinde çözüme kavuşturulması taleplerine yönelmiştir.

Yunanistan 2004 yılında da Hava Sahası ihlalleri politikasını değiştirmemiş ve bu konuda Türkiye'ye müteaddit defa nota vermiştir.[410]

İki ülke ilişkileri, 2005 yılında da ılımlı bir havada cereyan etmiştir. Ancak zaman zaman Kardak Kayalıkları civarında yaşanan küçük çaplı krizler, bu olumlu havayı menfi yönde etkilemişse de, devlet adamlarının girişimleriyle diyalog ortamının yıkılması engellenmiştir.

Karamanlis Hükümeti'nin, Türkiye'nin AB adaylığını destekleme politikası, üyelik müzakerelerinin başlaması kararının alınması sırasında da kendini göstermiş ve Atina bazı üyelerin aksine Türkiye'nin tüm kriterleri yerine getirmesi halinde tam üyelikten başka bir seçenek olamayacağını belirtmiştir.[411]

Türk-Yunan Gazetecileri III.Konferansı'nın, 07-09 Ocak 2005 tarihleri arasında Atina'da düzenlenmesi ve bu çerçevede iki ülke Dışişleri Bakanları'nın birer konuşmayla konferansa katılmaları kararlaştırılmıştır.[412]

Yunanistan Dışişleri Bakanı Petros Molivyatis'in, Nisan ayında düzenlediği Ankara ziyareti sırasında, Kardak Kayalıkları çevresinde, iki ülke Sahil Güvenlik Komutanlıkları'na ait tekneler arasında kısa süreli bir gerginlik yaşanmış ve Yunanistan basını tarafından Molivyatis'in temaslarını yarıda keserek dönmesi

[410] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Atina'dan Yine İhlal İddiası", Atina, 09 Kasım 2004, Saat:00.13, Sayı:AA0002.
[411] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "2005 Yılında Türkiye – Yunanistan İlişkileri", Atina, 22 Aralık 2005, Saat:11.00, Sayı:AA0122.
[412] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türk-Yunan gazetecileri Konferansı", İstanbul, 07 Aralık 2004, Saat:11.51, Sayı:AA0154.

çağrılarının yankılanmasına neden olmuştur. Ancak Molivyatis temaslarını kesmemiş ve yaptığı açıklamada, dönmesi halinde krizin doğabileceğini söylemiştir.[413]

İki ülke arasında Ege kapsamında başlatılan istikşafi görüşmelerin 32. turu, 30 Kasım 2005 tarihinde Atina'da düzenlenmiş ve görüşmeler sonrasında gizlilik prensibi temelinde kamuoyuna herhangi bir açıklama yapılmamıştır.[414]

Başbakan Karamanlis'in Türkiye'ye resmi ziyarette bulunacağının açıklanmasına rağmen, bu konuda herhangi bir gelişmenin yaşanmaması, ilişkilerin tekrar gerginliğe dönüştüğü yönünde bir kanaat uyandırmış, ancak iki ülke Başbakanı'nın doğalgaz boru hattı inşası temel atma töreninde Türk-Yunan sınırında bir araya gelmesi, bu yöndeki düşüncelerin zayıflamasına neden olmuştur.[415]

2005 yılı iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin ilerleyerek bankacılık sektörüne kaydığı bir dönem olmuştur.[416] Türkiye Ege Sahilleri – Yunanistan Ege Adaları Kıyıları 6ncı Ekonomik Zirvesi, 30 Haziran – 01 Temmuz 2005 tarihleri arasında, 8nci Türk-Yunan İş Konseyi çerçevesinde Atina'da toplamış ve ilişkilerin geliştirilmesi yönünde kararlar alınmıştır.

Yunanistan, 2005 yılında da Hava Sahası ihlallerini gündeme getirerek, Ankara'ya yönelik bu konudaki eleştirilerini canlı tutmuştur.[417]

1990'lı yılların ortalarında temelleri atılan ve 1999 yılında doruk noktasına çıkan iki ülke ilişkilerindeki yumuşamanın, bu dönem içerisinde, basın, siyasiler ve

[413] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "2005 Yılında Türkiye – Yunanistan İlişkileri", Atina, 22 Aralık 2005, Saat:11.00, Sayı:AA0122.
[414] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "İstikşafi Görüşmelerin 32.Turu Atina2da Yapıldı", Atina, 30 Kasım 2005, Saat:15.22, Sayı:AA0450.
[415] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "2005 Yılında Türkiye – Yunanistan İlişkileri", Atina, 22 Aralık 2005, Saat:11.00, Sayı:AA0122.
[416] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Türkiye-Yunanistan Bankalar Birliği Ortak Toplantısı", İstanbul, 07 Kasım 2005, Saat:13.21, Sayı:AA0269.
[417] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Atina'dan İhlal İddiası", Atina, 15 Kasım 2005, Saat:22.19, Sayı:AA0768.

kamuoyu tarafından kanıtsandığı ve bu çerçevede, 1999-2002 dönemindeki kadar ses getirmediği görülmektedir. İki toplumun kültür, sanat, spor ve ekonomik ilişkiler ile ticari alandaki diyalog ortamı, yumuşamayı her yıl arttırarak devam ettirmiştir. Buna karşın, siyasi alanda çeşitli girişimlerin yaşanmasına rağmen, yumuşama döneminde atılan adımların niteliği gereği ciddi anlamda bir ilerleme ve başarı sağlanamamıştır. Bunun temel sebebi, 1999 yılındaki atılımların niteliği ve amacında yatmaktadır.

6.2. Yumuşama Döneminin Niteliği

Dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Georgios Papandreou, 1999 yılı Kasım ayında katıldığı Taksim toplantılarında, Türk-Yunan diyalog sürecinde ele alınan konular hakkında;

> *"Küçük sorunlar, ikincil konular diyoruz ama, kendimiz için öyle parlak bir gelecek yaratabiliriz ki, o zaman şu kayalık, bu kayalık gibi şeyler çok önemsiz kalır."*[418]

demiştir. Papandreou'nun sarfettiği ifadeler, henüz yumuşama döneminin başında dile getirilmiş olmasına rağmen, yumuşama sürecini ve günümüze kadar devam eden diyalog ortamını tanımlaması açısından önemlidir.

İki ülke Dışişleri Bakanları arasında mektup teatisiyle başlayan yumuşama sürecinde, taraflar, Kıbrıs ve Ege Denizi gibi, mevcut atmosfer içerisinde çözümü zor konuları ilk etapta gündeme getirmenin, ilişkilere olumlu bir yön kazandırmayacağını görmüşler ve hatta yeni filizlenmeye başlayan diyalog ortamını da sonlandıracağını idrak etmişlerdir.

Bu anlayış temelinde İsmail Cem ve Georgios Papandreou'nun, 1999 yılının ikinci yarısında başlattıkları yumuşama sürecinin mantığını, "ilk etapta ikincil derece öneme sahip konuların ele alınarak, bu alanda ilerleme kaydedilmesi ve ekonomik, kültürel alandaki işbirliğinin teşviki ile halkların birbirlerini daha iyi tanıması

[418] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Papandreou Taksim Toplantılarında Konuştu", İstanbul, 04 Ekim 1999, Saat:00.38, Sayı:AA8422.

sonucunda uzun vadede oluşacak daha olumlu bir ortamda iki ülke meselelerinin mevcut dinamiklerle (AB) ele alınması" şeklinde özetlemek mümkündür.

Bu çerçevede, tarafların 2000 yılında imzaladıkları anlaşmalara bakıldığında, önceliğin siyasi konulardan ziyade, ekonomik işbirliğine, turizm, kültür, sanat ve spor alanına verildiği görülmektedir. Ayrıca bu bağıtların yanı sıra, iki ülke resmi kurumlarını da yakınlaştıracak[419] Dışişleri Bakanlıkları Diplomatik Akademiler Arası İşbirliği Mutabakat Zaptı, meslek örgütlerinin temasını sağlayacak Bitki Koruma Alanında ve Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşmaları da imzalanmıştır.[420]

Bu yaklaşım temelinde, yumuşama dönemi ile birlikte iki ülke arasındaki ticari işbirliği artmış, bu çerçevede karşılıklı ziyaretler sıklaşmış ve sivil toplum kuruluşlarının da girişimleriyle halkların birbirlerini daha iyi tanımaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Öte yandan, ihtiyatlı adımlarla da olsa hala devam ettiği görüntüsü sergileyen bu diyalog ortamında, Kıbrıs ve Ege gibi siyasi sorunlarda, üslup bir nebze yumuşasa da, henüz bir anlaşma sağlanamamıştır. Tarafların, ikincil meselelerde olumlu ve yapıcı yaklaşımları, birincil nitelikteki (yüksek politika - high politics) konulara pek yansımamış, zaman zaman gerginlikler yaşanmış ve sert demeçler verilmiştir. Bunun da, taraflarca amaçlanan "uzun vadede oluşacak daha olumlu bir ortamın" henüz yakalanamadığından kaynaklandığını söylemek yanlış olmasa gerektir.

Yumuşama sürecinde, Kıbrıs'ın doğrudan iki ülke arasında mevcut bir sorun olmadığı anlayışı benimsenmiş,[421] ancak söylemlerdeki sertlik yerini belirli noktalarda sessiz kalmaya ve belirli noktalarda da ılımlı demeçlere bırakmıştır. Ege konusunda istikşafi görüşmelerin başlaması için 2002 yılı beklenmiş, ancak kamuoyundan gizli yapılan görüşmelerde gelinen nokta hakkında henüz bilgi

[419] Heraklides, "Yunan-Türk Yumuşaması (1999-…)…, ss.44-49.
[420] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, s.278.
[421] Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya…,** s.155.

verilmemiştir. Bu çerçevede, Ege'nin iki ülke arasında sorun olarak mevcudiyetini koruduğunu söylemek mümkündür. Görüldüğü üzere yumuşama, siyasi soruların çözümüne yol açmamış, ama kronik siyasi krizlerin ortamına son vermiştir.

Dönemin Atina Büyükelçisi Ali Tuygan, 18 Kasım 2001 tarihinde, To Vima gazetesine verdiği demeçte, yumuşama sürecini değerlendirirken Ege'ye ilişkin olarak, iki ülke arasında, yumuşama dönemi ile birlikte başlayan süreçte, meydana gelen Ege kaynaklı krizlerin yapıcı ve üretici yöntemlerle ortadan kaldırılması yolunda çeşitli deneyimlerin kazanıldığını belirtmiştir. Ayrıca Tuygan, yumuşama süreci hakkında da, sorunların çözümünün zaman alacağını, iki tarafın da meselelerin bir - iki yıl içinde halline dair söz vermediklerini hatırlatarak, Türk-Yunan ilişkilerinde önceki yıllara nazaran bir sükunetin hakim olduğunu ifade etmiştir.[422]

İki ülke ilişkilerinde yaşanan yumuşama dönemini, Uluslararası İlişkiler teorileri çerçevesinde değerlendirecek olursak; yumuşama sonucunda artan ekonomik işbirliğinin, mevcut tüm eksiklikleriyle birlikte Neofonksiyonalist[423] teoriye uyduğunu söylemek mümkündür.

Bu yaklaşım, AB süreci örneğinde olduğu gibi, karşılıklı işbirliğinin fayda temelinde genişleyerek sektörler arasında yayılmasının (spill over) iki ülke ekonomisini daha bağımlı hale getireceği ve bu bağımlılığın da zaman içerisinde siyasi anlayış üzerinde baskı kurabilecek noktaya geleceği fikrini ön görmektedir.[424]

[422] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Atina Büyükelçisi Tuygan: Türk-Yunan İlişkilerinde Çok Yol Aldık", Atina, 18 Kasım 2001, Saat:15.19, Sayı:AA0829.
[423] Neofonksiyonalizm hakkında bkz. Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri…,** ss.461-471.
[424] Emir Han Göral, **Improving Turkish-Greek Relations, A Neo-Functionalist Approach,** İstanbul, Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2002, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss.122-132.

Öte yandan, iki tarafın da, mevcut davranışları çerçevesinde, Kıbrıs, Ege ve güvenlik gibi birincil derecede öneme sahip yüksek politika konularında realist(gerçekçi)[425] bir yaklaşım sergiledikleri açıktır.

6.3. Gelinen Nokta – İki Ülkenin Yaklaşımları

Türkiye ve Yunanistan, 1999 yılının ikinci yarısında başlayan yumuşama sürecine, konumları gereği farklı açılardan yaklaşmışlardır. Atina, 1999 yılı sonrasında Ankara'ya yönelik politikasını Helsinki Zirvesi temeline oturtmuş ve Türkiye'nin AB yönelimini de kullanarak, meseleleri Avrupa sorunu olarak nitelendirmeye başlamıştır. Bu çerçevede çözümü de Avrupa'daki kurumlardan bekleme arayışlarına yönelmiştir.[426]

Kıbrıs konusunda, sorunun çözüme kavuşturulmadan da olsa GKRY'nin AB'ye üyeliği Atina'nın öncelikli dış politika amacını oluşturmuştur. Başbakan Simitis'in, 2002 yılında yaptığı açıklamada, GKRY'nin AB üyeliğinin Yunanistan'ın en önemli milli hedefi olduğunu açıklayarak bu gayeyi aleni dile getirmesi, bunun bariz bir göstergesidir.[427]

Ege Denizi temelli sorunlar çerçevesinde, devam eden istikşafi görüşmelere rağmen Yunanistan, eski söylemini korumuş ve Ege'de kendi açısından mevcut tek meselenin Kıta Sahanlığı'nın sınırlandırılması olduğunu ve bunun da Lahey Adalet Divanı'nda çözüme kavuşturulması gerektiğini savunmaya devam etmiştir. Hava Sahası ihlal iddialarını sürdürmüş ve sürekli olarak Türkiye'yi suçlamıştır.

Helsinki Zirve bildirgesi, aday ülkelerin sorunları 2004 yılı sonuna kadar Uluslararası Adalet Divanı'na götürmeleri konusunda Avrupa Birliği Konseyi'nin

[425] Realizm, Gerçekçi Teori hakkında bkz. Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", **Uluslararası İlişkiler,** Ankara, Stradigma Yayını, Cilt:1, Sayı:1, Bahar Dönemi, 2004, ss.33-60.
[426] Nachmani, "Komşu Batı'ya Ne Diyor?...", s.149.
[427] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Başbakanı Simitis: Kıbrıs'ın AB Üyeliği En Önemli Milli Hedefimizdir ", Atina, 18 Eylül 2002, Saat:17.48, Sayı:AA0519.

durumu gözden geçireceğini vurgulamasına rağmen, iki ülke, devam eden istikşafi görüşmeler nedeniyle henüz bu yola başvurmama konusunda fikir birliğine varmışlar ve bu anlayış da AB tarafından onay görmüştür.

Yunanistan yumuşama sürecinde, AB nezdinde, Türkiye ile iyi ilişkiler kurmayı amaçladığını göstererek, komşularıyla uyumlu ve işbirliği taraftarı olan devlet imajını güçlendirmeye çalışmış, aynı zamanda Ankara'nın AB üyeliği hedefini, Türkiye üzerinde bir baskı aracı olarak kullanma cihetine gitmiştir. Bu doğrultuda, Ankara'nın AB üyeliğinin desteklendiğini sürekli olarak vurgulamış, ancak bunu AB müktesebatı temelinde reformlara bağlayarak, ikili ilişkilerde taviz koparma amacıyla yapmıştır. Patrikhane'nin ekümeniklik iddialarının son dönemde gündemin ilk sıralarına taşınması ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar açılması gibi talepleri, bu tavizler çerçevesinde açıklamak mümkündür.

Simitis, 2003 yılında PASOK Yürütme Kurulu Merkez Komitesi toplantısında yaptığı konuşmada, Atina'nın yumuşama dönemindeki amacını;

> *"Türkiye'nin askeri yönetimi ve Ankara'nın kurulu düzenindeki saldırgan tavra karşı yeni bir tavır ileri sürmeyi başardık, Ankara'nın uluslararası kuralları görmezden geldiğini gösterdik, Türkiye'yi başka bir yola yönlendirerek aşamalı olarak uyum sağlaması ve işbirliğinde bulunmasından başka çıkar bir yol olmadığını da gözler önüne serdik"*[428]

şeklinde açıklamaktadır. Simitis'in ifadelerinden, açıkça görülmektedir ki, Yunanistan yumuşama döneminde, Türkiye politikasını, Ankara'nın AB üyeliğine endekslemiştir.

Ancak, 2006 yılında Dora Bakoyianni'nin Dışişleri Bakanlığı görevine getirilmesiyle, Türkiye'nin Birlik üyeliğinden sapması halinde nasıl bir çizgi takip edileceği yönünde alternatif politika arayışlarının başladığı da göze çarpan hususlar

[428] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Başbakanı Simitis", Atina, 27 Mayıs 2003, Saat:14.52, Sayı:AA0349.

arasındadır. Dora Bakoyianni, 2006 Temmuz ayında yaptığı açıklamada, Türkiye'nin AB sürecinin desteklendiğini, fakat bu konuda Ankara'ya açık çek verilmediğini belirterek, Türkiye'nin AB üyeliği konusunda ilerleme kaydedememesi durumunda izlenecek alternatif tutumun gözden geçirildiğini ifade etmiştir.[429]

İki ülke arasındaki diyalog süreci büyük bir ihtiyatla bugün hala devam etmekte ve olası krizlerin önlenmesi maksadıyla düşük profilli söylemler kullanılmaktadır. 2006 Mayıs ayında Ege'de sismik araştırma yapacak Alman bandıralı Poseidon gemisine verilen izinler konusunda yaşanan gerginlik kapsamında tarafların tutumu bunun güzel bir göstergesidir.[430] Ayrıca, 22 Mayıs 2006 tarihinde, Ege'de uluslararası hava sahasında yaşanan it dalaşı sonucunda Türk uçağına çarpan ve Yunanlı pilotun ölümüyle sonuçlanan kazada Türkiye'nin tazminat talebinde bulunmaması bu uygulamaya ikinci örneği teşkil etmektedir.[431]

Yumuşama süreciyle başlayan diyalog, Dışişleri Bakanlarının yılda bir kez gerçekleştirdikleri karşılıklı ziyaretler, Dışişleri Bakanlıkları Müsteşarları arasında Ege sorunlarıyla ilgili olarak sürdürülen istikşafi temaslar, Dışişleri Bakanlıkları Siyasi Direktörleri arasında düzenli ikili siyasi istişareler, Dışişleri Bakanlıkları Siyasi Direktörlerinin eşbaşkanlığında toplanan Yönlendirme Komitesi'nin himayesinde faaliyet yürüten Çalışma Grupları, Dışişleri Bakanlıkları Siyasi Direktörleri arasında Güven Artırıcı Önlemler görüşmeleri olmak üzere toplam beş koldan yürütülmektedir.[432]

Diğer taraftan Türkiye ile Yunanistan arasındaki ekonomik işbirliği de artarak devam etmektedir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi, 2006 yılının ilk sekiz ayı

[429] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Dışişleri Bakanı Bakoyianni: Türkiye'nin AB Sürecini Destekliyoruz, Ancak Açık Çek Vermiyoruz", Atina, 31 Temmuz 2006, Saat:15.20, Sayı:AA0317.
[430] Bahadır Selim Dilek, "AKP'den Ege'de Geri Adım", **Cumhuriyet,** Ankara, 12 Mayıs 2006, s.10.
[431] Ali Güler-İsmail Akkaya, "Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Cömert: Yunan Uçağı Çarptı, Delillerimiz Var", **Milliyet,** Konya, 22 Haziran 2006, s.18.
[432] Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan…, s.279.

itibariyle 1.7 milyar Dolar'a ulaşmış, Türkiye'nin Yunanistan'a yaptığı ihracat %38 artışla 985 milyar Dolara çıkmıştır.[433]

Ancak tüm bu gelişmelere ve mevcut diyalog ortamına rağmen, Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik hasmane politikasından henüz vazgeçmediğini gösteren gelişmeler de mevcuttur. Selanik'te 19 Mayıs 2006 tarihinde açılan sözde Pontus Rum soykırım anıtı[434] ve Yunanistan Cumhurbaşkanlığı'nın Anadolu Yunanlılarının Türk devleti tarafından soykırıma uğratıldığı iddialarıyla anma günü tertip etmek üzere başladığı faaliyetler[435] bunun birer göstergesidir.

Bunların yanında, Yunan basının Türkiye aleyhtarı yazıları da süreklilik arz etmese de devam etmektedir. Örnek olarak Ege'de sismik araştırma gemisi Poseidon'un çalışmaları Türk basınında geniş yankı bulmazken, Yunan basını konuyu Türkiye'nin tahrikleri olarak değerlendirmiştir.[436]

Yunanistan, Türkiye ile işbirliğinden ekonomik ve siyasi olarak kazançlı çıkacağının farkındadır.[437] Bu nedenle, özellikle siyasi alandaki diyalogu ihtiyatlı adımlarla kontrollü olarak ve temelde AB üyeliğine dayanan bir anlayışla devam ettirmeyi yeğler bir tutum içerisinde gözükmektedir.

Öte yandan Türkiye ise, yumuşama sürecini AB üyeliği perspektifinde değerlendirmiştir. Ayrıca bölgesindeki problemlere ilave olarak Batı komşusuyla mevcut sorunlu ilişkilerinin devamını arzulamamış ve yumuşama sürecini fırsat bilerek meseleleri çözme yolunda girişimlerde bulunmuştur. Georgios

---

[433] Necdet Çalışkan, "Ege'nin İki Yakası Teknolojiyle Buluşacak", **Cumhuriyet,** Atina, 16 Ekim 2006, s.12.
[434] Yeniçağ, "Küstahlık Anıtı", 08 Mayıs 2006, s.9.
[435] Anadolu Ajansı Basın Bülteni, "Yunanistan Cumhurbaşkanlığı'nın Anadolu Yunanlılarının Türk Devleti Tarafından Soykırıma Uğratıldığı İddiasıyla Anma Günü Tertip Edilmesini Öngören Kararnamenin Danıştay Tarafından Onaylanması, Türk Tarihçileri Tarafından Tepkiyle Karşılandı", Antalya, 27 Eylül 1999, Saat:16.49, Sayı:AA2456.
[436] Anggeliki Spanou, "To Poseidon Efere Trikimia", **Elefteros Tipos,** Atina, 15 Mayıs 2006, s.4. (Makale Başlığı: Posidon Fırtına Getirdi)
[437] Tayfur, "Akdeniz'de Bir Adanın…", s.45.

Papandreou'nun, 2000 yılındaki Ankara ziyareti sırasında, spor ve kültür alanına eğilmesine karşılık İsmail Cem'in birincil konuları oluşturan askeri alanda işbirliği teklifi bunun güzel bir ispatıdır.

7. Sonuç

1999 yumuşaması, Yunanistan açısından, büyük oranda, 1990'lı yılların ortasında iktidara gelen Kostas Simitis'in, belirli hedefleri doğrultusunda, Türkiye'ye yönelik bakış açısını değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Atina tarafından yumuşamanın ilk sinyallerinin, 1990'lı yılların ortalarında verildiğini söylemek mümkündür. Öte yandan Kostas Simitis, bu düşüncesine rağmen, parti için muhalefet ve şahin görüşlerin varlığı çerçevesinde, Türkiye ile diyalogu hemen başlatmayı göze alamamış ve 1999 yılının ikinci yarısını beklemek zorunda kalmıştır.

Kostas Simitis, Soğuk Savaş yıllarının başına tekabül eden ve 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ile biçimlenen Yunanistan dış politikasındaki geleneği değiştirmiş, mevcut uluslararası dinamiklerin de etkisiyle Yunanistan'ın vizyonunu, AB içerisinde etkin bir konum alarak, ülkenin ekonomik alanda gelişmesine çevirmiştir. Bu doğrultuda, AB üyeliği yolunda bir Türkiye'nin Yunanistan için tehdit algılamasını azaltacağına inanılmış ve ekonomik gelişmenin de ancak, bu tehdidin getirdiği harcamaların Yunanistan ekonomisine kazandırılarak başarılabileceği öngörülmüştür.

Soğuk Savaş dönemi ertesinde Balkanlarda yaşanan gelişmeler iki ülkenin bu bölgede rekabetini arttırmış, ancak bölge istikrarının iki ülke için de şart oluşu Türkiye ve Yunanistan'ı bölgede belirli konularda ortak hareket etmeye yöneltmiştir.

Yunanistan'ın Simitis ile değişen politikasına karşılık, Türkiye bu dönemde Batı komşusuna yönelik herhangi bir siyasa değişikliğine gitme ihtiyacı hissetmemiştir. Çünkü Ankara'nın, Yunanistan'a yönelik politikası uzun bir dönemden beri hep iyi ilişkiler kurulması taraftarı olarak cereyan etmiştir. Yumuşama dönemi öncesinde, Türkiye tarafından atılan adımlar bunun birer göstergesidir.

Yumuşama döneminde ilk olarak, iki ülke arasında temel sorunları oluşturan meselelerden ziyade, ikincil derecede önem arz eden meselelere odaklanılmış ve bu doğrultuda ticari işbirliği, turizm ve çevre konularında çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır.

Yumuşama sürecinde, Yunanistan'ın temel amacı, ikili sorunların AB platformuna taşınması ve Birliğe aday bir Türkiye'den taviz koparma imkanlarının mümkün kılınmasıdır. Ayrıca Atina, AB'ye yönelmiş Ankara'nın, kendi üzerindeki tehdit oranını azaltacağına ve bu kapsamda dış politika ile ekonomik alanda hareket serbestisi kazanacağına inanmıştır.

GCRIS

SONUÇ

Yunanistan, ülke ismini "Ellada" ve halkını da "Ellines" olarak isimlendirmektedir. Tarihsel kökenlerinin ise, Kadim Yunan ve Bizans İmparatorluğu'na kadar geri gittiğini öne sürmektedir. Ege havzasının mevcut coğrafi yapısı ve tarihsel süreçte bölgeye yaşanan göçler göz önüne alındığında, Atina'nın bu savının kesinlikle doğru olduğunu söylemek zordur. Ancak çağdaş Yunan devleti, temel ideolojisi, ulusunun ve onu oluşturan temel öğelerinin bu geçmişten kaynaklandığına inanmakta ve bu doğrultuda hareket etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye tarafından komşu ülkenin "Yunanistan" olarak isimlendirilmesi ve Yunanlıların tarihsel geçmişlerinin Eski Yunan ile Bizans İmparatorluğu'na dayandırılmasına ilişkin kuşkulu düşünceler, Atina için, ülkesinin bölünmez bütünlüğüne ve ulusunun tarihsel sürecine yönelik tehditkar ve hasmane savlardan ibarettir.

Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde yaşanan 500 küsur yıllık süreç, Yunanistan'ın tarihindeki, bir daha yaşanması asla arzulanmayan, kara dönemi oluşturmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun hoşgörüsü ve iki toplumun barış içinde bir arada yaşaması, her ne kadar bazı Yunanlı tarihçilerce kabul edilse de, Yunanistan tarafından kesinlikle destek görmemektedir.

Ancak iki ülke, 1923 Lozan Barış Antlaşması'ndan kalan sorunları çözmelerini müteakip, liderlerinin vizyonu, ülkelerinin kalkınma ihtiyaçları ve dış tehditler çerçevesinde bir yakınlaşma dönemi içerisine girmişlerdir. Söz konusu dönem, II.Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'ın işgal edilmesi temelinde kesintiye uğrasa da, savaş sonrasında, bu sefer farklı dış dinamiklerin etkisiyle yeniden başlayarak, 1950'li yılların ortalarına kadar devam etmiştir. Burada şüphesiz belirtilmesi gereken en önemli nokta, Atatürk – Venizelos döneminin sorunların çözümü akabinde gerçekleştiği ve II.Dünya savaşı sonrasındaki dönemde de, iki ülke arasında Kıbrıs ve Ege gibi belirgin bir sorunun olmayışıdır. Bu çerçevede, iki yakınlaşma dönemi de sorunsuz ilişkiler zemininde cereyan etmiştir.

Tarihsel zemin, iki toplumu, birbirlerinin "öteki" etmeni haline getirmesini kolaylaştırmaktadır. Tarihe yönelik bu iki farklı yaklaşım ise, Kıbrıs'la başlayan mevcut meselelerin çözümüne menfi etkide bulunmaktadır.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki temel meseleler çerçevesinde, Kıbrıs Ada'sının özel bir önem arz ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Kıbrıs, coğrafi konumu gereği, hakim olan devleti Akdeniz'de güçlü kılmakta ve Orta Doğu üzerindeki etkisini arttırmaktadır. İngiltere'nin Kıbrıs ısrarı buna dayanmaktadır. Yunanistan, Ada'ya olan uzaklığına rağmen, Kıbrıs'ın Türk egemenliği altına girmesini hiçbir zaman hazmedemeyecek bir görüntü sergilemektedir. Öte yandan Ada'nın Yunanistan'ın eline geçmesi de Türkiye açısından kabul edilemez bir durumdur.

Atina, Ada üzerinde yaşayan Rumların sayıca çokluğunu da kullanarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı yönünde çeşitli girişimlerde bulunmuştur. İlk olarak haklılığına meşruiyet arama çerçevesinde sorunu uluslararasılaştırmış, ancak bu girişimlerinde başarılı olamamıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs ihtirası, darbelere ve hatta Ada'daki Türkleri öldürerek katliamlara götürecek bir noktadadır. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nın, Yunanistan'ın enosis çabasını engellemesi açısında büyük önem arz ettiğini söylemek mümkündür. Barış Harekatı ile birlikte Atina, Türkiye'nin konu üzerindeki ciddiyetini anlamış ve kendisinden oldukça büyük bu ülkeyle mücadele edemeyeceğini idrak ederek, destek arama çabalarına yönelmiştir. GKRY'nin AB üyeliği bu destek arayışlarının son noktasıdır.

Yunanistan, garantörlük statüsü temelinde Türkiye'nin haklı müdahalesini kabul etmemekte ve Ada'nın bir parçasının Türkiye tarafından işgal edildiğini ileri sürerek, bu savını kabul ettirme çabaları içerisindedir. Atina, GKRY'nin AB adaylığı sonrasında da sorunun bundan böyle Türk-Yunan meselesi olmaktan ziyade, Türk-AB meselesi olduğunu onaylatma amacındadır.

Yunanistan, Ege Denizi'ni kendi denizi olarak nitelendirmekte ve Türkiye'nin bu deniz üzerindeki tüm haklarını, ülkesinin toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak algılamaktadır. Ege'de, Yunanistan açısından tek sorun kıta sahanlığının sınırlandırılmasıdır ve bu meselenin çözüm yeri de Uluslararası Adalet Divanı'dır. Ancak, Türkiye için sorunlar, kıta sahanlığı ile bitmemektedir. Bunun sebebi ise, Ege'de, iki ülke arasında çizilmiş henüz bir deniz sınırının olmayışıdır. Bu nedenle, Ankara açısından, karasuları, hava sahası, çeşitli antlaşmalar gereği silahsızlandırılması öngörülmüş adaların Yunanistan tarafından yeniden silahlandırılması ve aidiyeti belli olmayan gri bölgeler Ege'deki sorunlar yumağını oluşturmaktadır.

Yunanistan, Ege'deki tüm savlarını uluslararası hukuka dayandırdığını, ancak Türkiye'nin bu yöntemi dışlayarak, gücü temelinde Atina'yı savaşla tehdit ettiğini ileri sürmektedir. Yunanistan'ın, Ege iddialarını belirli uluslararası anlaşmaların bire bir maddelerine dayandırdığı tezi bir yere kadar doğrudur. Ancak Yunanistan, imzacısı olduğu uluslararası anlaşmaların, kendi lehine olan maddelerini kale almakta, antlaşma içerisinde yer alan ve çıkarlarına hizmet etmeyen maddeleri ise adeta görmezden gelmektedir. 1982 BMDHS'nin, karasuları genişliğini 12 mil olarak nitelendiren üçüncü maddesine sürekli atıfta bulunularak, bu uygulamanın iyi niyet çerçevesinde yapılması gerektiğini içeren 300.maddesinin gündeme getirilmemesi bunun güzel bir örneğidir. Öte yandan, Ege Denizi çerçevesinde, Türkiye'nin uluslararası hukuku dışladığını söylemek ise en azından yanlıştır. Çünkü genel içtihat kurallarına atıfta bulunmak da en az antlaşma maddelerinin birebir ileri sürülmesi kadar uluslararası hukuk temellidir.

Bununla beraber, sorunların karşılıklı görüşmeler yoluyla çözüme götürülmesi de, Uluslararası Adalet Divanı'na gitmek kadar uluslararası hukuka uygundur. Ayrıca Türkiye, 1996 yılında dile getirdiği Ege Barış girişimiyle, görüşmeler sonucunda ilerleme sağlanamaması halinde üçüncü taraflı çözüm yollarını da dışlamadığını açıklayarak Yunanistan'ın tezlerini mesnetsiz kılmıştır.

Yunanistan, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın varlığını ülkesel bütünlüğüne bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu çerçevede, uyguladığı baskıcı politikalarla azınlığı göçe zorlamakta ve bunu yaparken de İstanbul Rum Azınlığı'nın sayısını gündeme getirmektedir.

Ancak, Batı Trakya Türk Azınlığı genel itibariyle tarım toplumudur. Ticaret toplumunun aksine, göç etme imkanı daha kısıtlıdır. Batı Trakya Türk Azınlığı, bu sosyal yapı temelinde, İstanbul Rumlarından ayrılmaktadır. İstanbul Rumlarının sayıca azalmasında, kuşkusuz birçok faktörün yanında, bu hususun da etkin olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Bunun yanı sıra Türkiye, Lozan Barış Antlaşması gereğince Batı Trakya Türk Azınlığı'nın garantör ülkesidir. Bu çerçevede, Azınlığın haklarının korunmasında Türkiye için sayının önemi söz konusu olmamalıdır. Batı Trakya'da tek Türk kalmış olsa bile, Ankara bu kişinin haklarını korumakla mükelleftir ve Yunanistan'ın da bu temelde, "Türkiye'nin içişlerine karıştığını iddia etme hakkı" yoktur. İnsan hakları kavramının, 1990'lı yılların ilk yarısından başlamak üzere uluslararası arenada etkin bir konuma yükselmesi, Yunanistan'ın Batı Trakya Türk Azınlığı'na yönelik baskıcı politikalarını bir nebze olsun frenlemiş ve bu doğrultuda Azınlık negatif haklarının kullanım özgürlüğünü günlük hayatında hissetmeye başlamıştır. Ancak pozitif hakların kullanılmasında 1999 yumuşaması bile etkin olamamıştır. Batı Trakya Türk Azınlığı'nın kimliği, Yunanistan tarafından halen daha inkar edilmekte, müftü ve vakıf yöneticilerinin seçimi engellenmektedir. Kuşkusuz bu da temellerini, demokrasinin beşiği sayılan, Eski Yunan'a dayandıran Atina'nın insan hakları ve demokrasi anlayışını gözler önüne sermektedir.

Türkiye; nüfus, askeri kabiliyet, ekonomi, coğrafi konum ve hacimsel büyüklük gibi gücün maddi unsurları çerçevesinde, Yunanistan'dan üstündür. Bu bağlamda Yunanistan, Türkiye'yi ülkesinin bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak algılamakta ve komşusunun bu gücünü zayıflatmak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Yunanistan uzun bir dönem, Türkiye'ye yönelik faaliyet yürüten terör

örgütlerine destek vermiş ve Ankara'nın bu meselelerle uğraşarak, gücünü bu alana sevk etmesini amaçlamıştır. Öte yandan, diasporadaki Yunanlıların konumlarını Türkiye aleyhine kullanarak, iki ülke meselelerinde uluslararası camiayı arkasına almayı planlamıştır.

Türkiye ile birebir mücadelede etkin olamayacağını idrak etmesi sonucunda da, AB üyeliği temelinde, sorunları Birlik platformuna çekerek, Türkiye'nin AB ile yüzleşmesini arzulamıştır. Ayrıca, Türkiye'ye yönelik politikasında "düşmanımın düşmanı benim dostumdur" ilkesi paralelinde hareket etmiş ve Ankara'nın sorunlar yaşadığı komşularla stratejik işbirliği içerisine girmiştir. Kostas Simitis hükümeti sonrasında bu anlayış, daha da derinleştirilmiş ve Türkiye'nin etkinliğinin kırılması maksadıyla, tüm bölge devletleriyle ekonomik temelli, gevşek ittifaklara yönelinilmiştir.

Belirtilen tüm sorunlara rağmen iki ülke arasında yumuşama ve hatta yakınlaşma, işbirliği dönemleri de yaşanmıştır. 1930, 1950'li yılların ilk dönemi ve 1990'ların sonundaki ilişkileri, bu periyotlara örnek olarak göstermek mümkündür. Ancak, 1999 yılının ikinci yarısında başlayan diyalog ortamı seleflerinden farklılıklar arz etmektedir. Daha önce belirtildiği üzere, ilk dönemdeki yakınlaşma, sorunların çözümü akabinde gerçekleşmiş, ikinci dönemde ise, iki ülke arasında Kıbrıs ve Ege gibi birebir sorun bulunmadığı bir ortamda yaşanmıştır. Bu çerçevede, son işbirliği döneminin, seleflerinin aksine yakınlaşmadan ziyade yumuşama yönünde cereyan ettiğini vurgulamak olasıdır.

Yunanistan, 1990'lı yılların ilk yarısında, AB içindeki uzlaşmaz tutumu, Birlik fonlarına dayanan güçsüz ekonomik yapısı, komşularıyla mevcut problemleri ve Balkanlardaki "saldırganı destekleyen" politikaları nedeniyle çeşitli eleştirilere maruz kalmış ve bölgesinde hiçbir etkinlik gösterememiştir. 1996 yılının başında Başbakan olan Kostas Simitis, "Yunanistan Avrupalıdır" söyleminin gereklilikleri doğrultusunda ülkenin milli çıkar tanımlamasını yeniden yapmış ve bu yönde Türkiye ile ilişkilerin normalleştirilmesini öngörmüştür. Fakat, Kostas Simitis'in bu amacının

gerçekleşmesi, mevcut eski yapı ve bu yapı temelindeki muhalefet nedeniyle, ancak 1999 yılının ikinci yarısında mümkün olmuştur. Yunanistan himayesindeki terörist Abdullah Öcalan'ın yakalanması, Simitis'in siyasi görüşü kapsamındaki politikalarının tam anlamıyla uygulanabilmesinde bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Öcalan'ın yakalanması sonrasında Simitis, kabine değişikliğine giderek adeta suçluları cezalandırdığı imajını vermiş ve Yunanistan'ı aklama yoluna gitmiştir. Öte yandan, bu değişiklikle parti içi muhalifleri de temizleyerek görüşlerinin hayat bulmasını sağlamıştır.

Dışişleri Bakanlığı görevine Theodoros Pangalos'un yerine Georgios Papandreou getirilmiş ve ilişkilerde yeni dönemin başlanması amaçlanmıştır.

Öte yandan Türkiye, Yunanistan ile iyi ilişkiler kurulması taraftarı olduğunu çok daha önceden gündeme getirmiştir. 1980'li yılların ikinci yarısında vizenin tek taraflı olarak kaldırılması, 1990'lı yılların başında Mesut Yılmaz'ın çağrıları bunu açıkça göstermektedir.

Ayrıca Türkiye, PKK'ya verilen destek çerçevesinde suçüstü yakalanması sonrasında, Atina'nın terörü destekleyen ülkeler listesine alınması yönünde her ne kadar girişimlerde bulunsa da, bu tavrında ısrarcı olmamış ve Georgios Papandreou'nun Dışişleri Bakanlığı görevine getirilmesini, iyi ilişkiler kurulabilmesi için bir fırsat olarak görmüştür.

1999 yılının ikinci yarısında, iki ülke Dışişleri Bakanlarının girişimleri sonucunda büyük bir hararetle başlayan yumuşama, karşılıklı depremlerle hız kazanmış ve ekonomik, kültürel anlaşmalarla pekiştirilmiştir. Bu dönemde iki ülke yöneticilerinin ziyaretleri diyalogu arttırmış ve iş çevreleri ile sivil toplum kuruluşlarının işbirliği de iki ülke halkını yakınlaştırmıştır. Ancak, söz konusu dönemde Kıbrıs ve Ege gibi temel meselelerin çözüme kavuşturulamaması, yumuşamanın yakınlaşmaya dönüşmesini engellemiştir. Bunun temel sebebinin ise, iki tarafın da bu döneme bakış açısında yattığını söylemek mümkündür. Yunanistan,

yumuşama sürecinde, sorunları AB platformuna yerleştirerek çıkarları doğrultusunda çözülmesini amaçlamış, yönünü AB üyeliğine çevirmiş bir Türkiye'nin kendisine hareket serbestisi sağlayacağını düşünmüştür.

Türkiye ile Yunanistan arasında, güvenlik anlayışı çerçevesinde "yüksek politika" olarak tanımlanan sorunlar, hala mevcut önemleriyle devam etmektedir. 1999 yılının ikinci yarısında başlayan yumuşama, iki ülkenin diyalog kurmasını sağlamış, ancak 1930'lar ve 1950'li yılların başındaki ortamı yakalayamamıştır.

Bu çerçevede, yumuşamanın yakınlaşmaya dönüşmesi için, yüksek politika çerçevesinde tanımlanan ve iki ülke açısından da birincil öncelik arz eden sorunların ilk olarak çözümünün gerekli olduğu kanaati doğmaktadır. Ancak bunun için de, ilk etapta tarafların meselelere olumlu yaklaşmaları ve ödün verme ihtimali de dahil, ortak çıkar temelinde doğru değerlendirmeler yapmaları gerekmektedir.[1]

Bu noktada, iki ülkedeki siyasilerin yeterli irade gösterebilme gücü önem arz etmektedir.[2] Siyasilerin, ülke içi muhalefeti bir noktaya kadar göz ardı edip, sorunları iç politika malzemesi yapmadan, doğru tanımlayarak ve iki ülke arasındaki ilişkileri sıfır toplamlı bir oyun olarak değerlendirmeden bir araya gelebilmeleri, yumuşamanın yakınlaşmaya dönüşme ihtimalini arttırmaktadır.

Yumuşamanın, kalıcı yakınlaşmaya dönüşebilecek ikinci olasılığı, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği ile mümkündür. Türkiye'nin, AB'ye tam üyeliği sonrasında iki ülke sorunları, ortak anlam dünyasında buluşabilecek ve zaman içinde ortak çıkar temelinde çözüme kavuşabilecektir. Bu noktada, Türkiye'nin AB sürecinde hatırı sayılır yol alması durumunda dahi, Türk-Yunan sorunlarının çözüme kavuşması ve yumuşamanın yakınlaşmaya dönüşmesi mümkün gözükmemektedir.[3]

[1] Millas, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir…,** s.17.
[2] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.521.
[3] Ayman, **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası…,** ss.83-84.

ABD, Türk-Yunan yumuşamasını desteklemektedir. Ancak, global güç olmasına rağmen, iki ülke sorunlarının çözümü için gösterdiği kuvvetli bir irade henüz mevcut değildir. Washington, Madrid Mutabakatı'nın imzalanmasında etkin rol oynamış, ancak sürecin devamını getirecek girişimlerde bulunamamıştır. Bunun temel nedeni ise; ABD'nin, Kongre, Temsilciler Meclisi ve Beyaz Saray arasındaki ilişkiler gibi, iç siyasi dinamikleri çerçevesinde, Türkiye ve Yunanistan ile mevcut ayrı ayrı münasebetleridir.[4] ABD'nin, etkin bir tutumu olmaksızın, mevcut bakış açısı ve yaklaşımıyla, Türk-Yunan sorunlarının çözümü ve yumuşamanın yakınlaşmaya dönüşme ihtimali oldukça zayıftır. Ancak ABD, NATO çerçevesindeki askeri konularda, iki ülke arasındaki silahlanma rekabetinin hızını kesme yeteneğine sahiptir. Buradan hareket ederek, diğer alanlarda uygulayacağı etkili bir politikayla yumuşamayı yakınlaştırmaya dönüştürebilecek güçlü olasılıklar arasındadır.

İki ülke münasebetlerinde, 1930'larda yaşanan ve yumuşamanın da ilerisinde olan yakınlaşma dönemi, Mustafa Kemal Atatürk ve Eleftherios Venizelos gibi liderlerin güçlü irade ve vizyonlarının etkisiyle, ekonomik kalkınma ihtiyacının yanı sıra, büyük oranda dış tehdide karşı ortak hareket etme amacından kaynaklanmıştır. Bu dönemde, iki ülkeyi işbirliğine iten temel etken, İtalya ve Bulgaristan'ın yayılmacı emelleri olmuştur.[5] 1950'lerin ilk yıllarında başlayan ve 1955'e kadar devam eden yakınlaşma sürecinde de, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş gibi dış dinamiklerin etkilerini görmek mümkündür.[6]

1999 yılının ikinci yarısındaki yumuşama dönemi çerçevesinde, günümüzde iki ülkeyi yakınlaştıracak ortak bir dış tehdit gerçekçi değildir.[7] Öte yandan, bu amaca hizmet edecek uluslararası bir yapıdan ise henüz söz etmek zordur. Ancak bahse konu hususlar da, yumuşamayı yakınlaştırmaya dönüştürebilecek etmenlerdendir.

[4] Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan…", s.319.
[5] Demirtaş Coşkun, "Değişen Dünya…", s.246.
[6] Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la…" s.576.
[7] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.523.

Yakınlaşmanın sağlanması ihtimalinin bir diğer unsuru ise, iki ülkenin de tarihin ipoteğinden kurtulmalarıdır. Wilkinson, yumuşamanın önüne çıkabilecek ilk engelin, iç politika kapsamında, Yunan halkının Türkiye'ye bakış açısından kaynaklanabileceğini ifade etmektedir.[8] Yumuşamayla beraber, özellikle Yunanistan'da olmakla birlikte, iki ülkede de mevcut, birbirlerine karşı aşırı sert vurgular yapan zümreler tonlarını düşürmüşlerdir. Ancak, tarihten kaynaklanan ve geçmiş olgulara dayanan bu yaklaşımın bir çırpıda silinmesi zordur, hatta mümkün değildir. İki ülke tarafından da, ilk etapta ilkokul ders kitapları olmak üzere yapılacak çalışmalar, zaman içerisinde sonuç verici girişimler olacaktır.

Öte yandan, yumuşamanın yakınlaşmaya dönüşebilmesi ihtimali, mevcut sorunlar bağlamında ele alındığında Kıbrıs konusunun önceliği oluşturduğu görülmektedir. Türk-Yunan ilişkilerinin birbiri ile bağlantılı olduğu düşünülürse, Kıbrıs meselesi adil, iki tarafın da çıkarını gözeten kalıcı bir çözüme kavuşturulmadan, Ege Denizi kaynaklı sorunların halli zordur.[9] İstikşafi görüşmelerin dört yıldır henüz bir sonuca varmadan devam etmesi bunun bir göstergesidir.

Yumuşama döneminin, iki ülkenin birbirlerine karşı sert tonlarını düşürdüğünü ve halklar arasında belirli kesimleri yaklaştırarak, ekonomik ve ticari bağları güçlendirdiğini söylemek mümkündür. Söz konusu dönem, belki temel sorunları henüz çözememiş, ancak diğer sorunlar olarak nitelendirilen meselelerin eskisi kadar gündeme gelerek gerginlik yaratmasını da engellemiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı internet sitesinde, daha evvel yer almasına rağmen, Yunanistan'ın, Türkiye aleyhine faaliyet gösteren terör örgütlerine verdiği destek konusunun bugün bulunmaması bunun güzel bir örneğidir. 1999 yılının ikinci yarısında başlayan Türk-Yunan yumuşamasının henüz bir sonuca varmadığı görülmektedir. Kuşkusuz, ilişkilerin devamını ve derinliğini, bundan sonra izlenecek politikalar belirleyecektir. Ancak Yunanistan'ın, Türkiye'nin AB adaylığına mevcut desteğinin koşulsuz olmadığı söylemlerinin son günlerde doruğa çıkması ve bu doğrultuda alternatif

[8] Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan…", s.313.
[9] Kut, "Türk Dış Politikasında…", s.523.

politika arayışları, münasebetlerin yakın gelecekte tekrar gerginlik ortamına dönebileceğinin ilk sinyalleridir.

GCRIS

EKLER:

Ek-I : Tarihsel Süreç İçerisinde Yunanistan'ın Sınırlarını Genişletmesi

Ek-II : Kıbrıs Adası'nın Konumu

Ek-III : Ege Denizi

Ek-IV : Lozan Barış Antlaşması'nda Yeralan Ege Denizi'ne İlişkin Maddeler

Ek-V : Altı Millik Karasuları

Ek-VI : 12 Millik Karasuları – Ortaya Çıkacak Durum

Ek-VII : 10 Millik Yunan Hava Sahası İddiası

Ek-VIII : Lozan Barış Antlaşması – Kesim III: Azınlıkların Korunması

Ek-IX : Batı Trakya Haritası

Ek-X : 1913 Yılında Kurulan Batı Trakya Türk Cumhuriyeti Bayrağı

Ek-XI : Dönüşü Olmayan Pasaport

EK-I: Tarihsel Süreç İçerisinde Yunanistan'ın Sınırlarını Genişletmesi

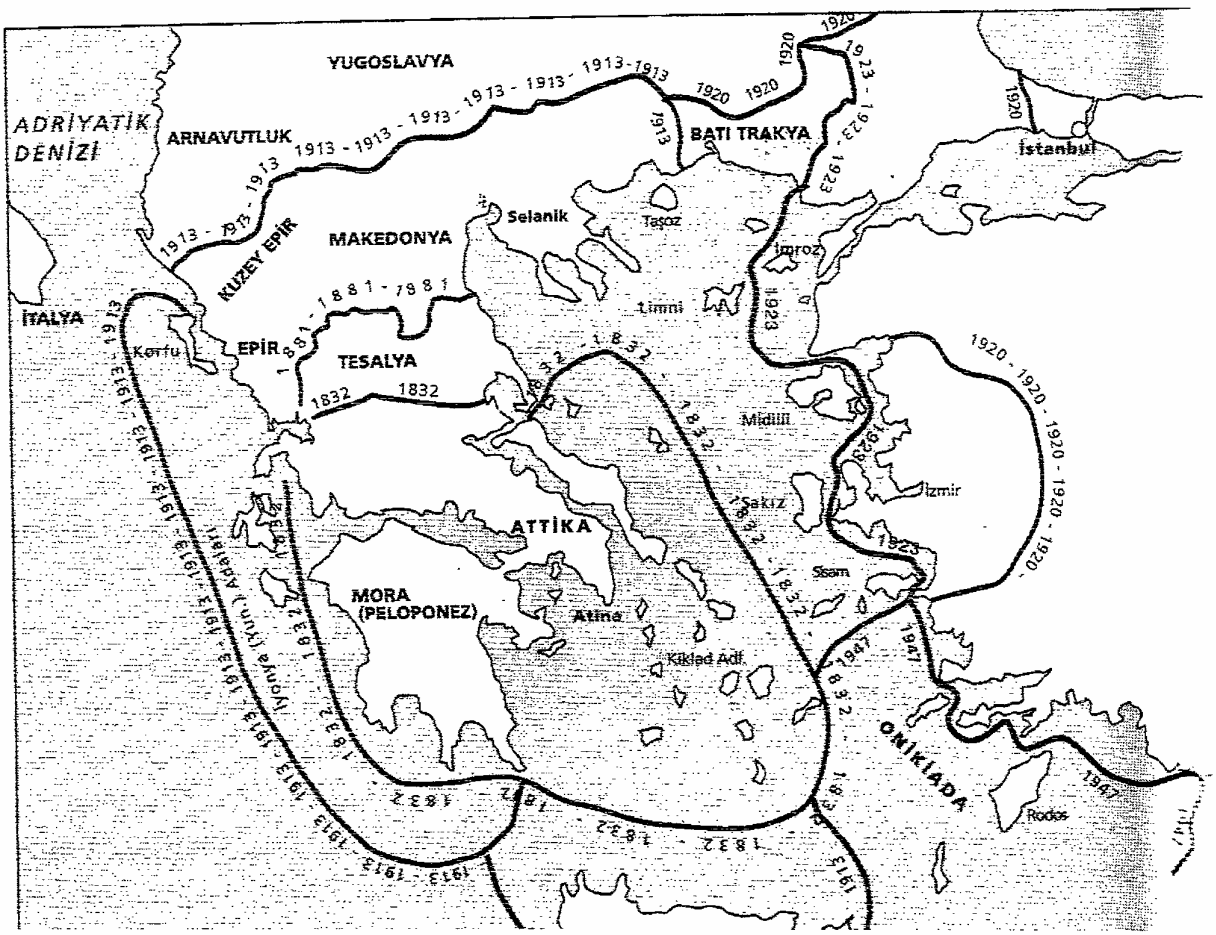

(Kaynak: Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** Cilt-I, İstanbul, İletişim Yayınları, I.Baskı, 2001, s.182)

EK-II: Kıbrıs Adası'nın Konumu

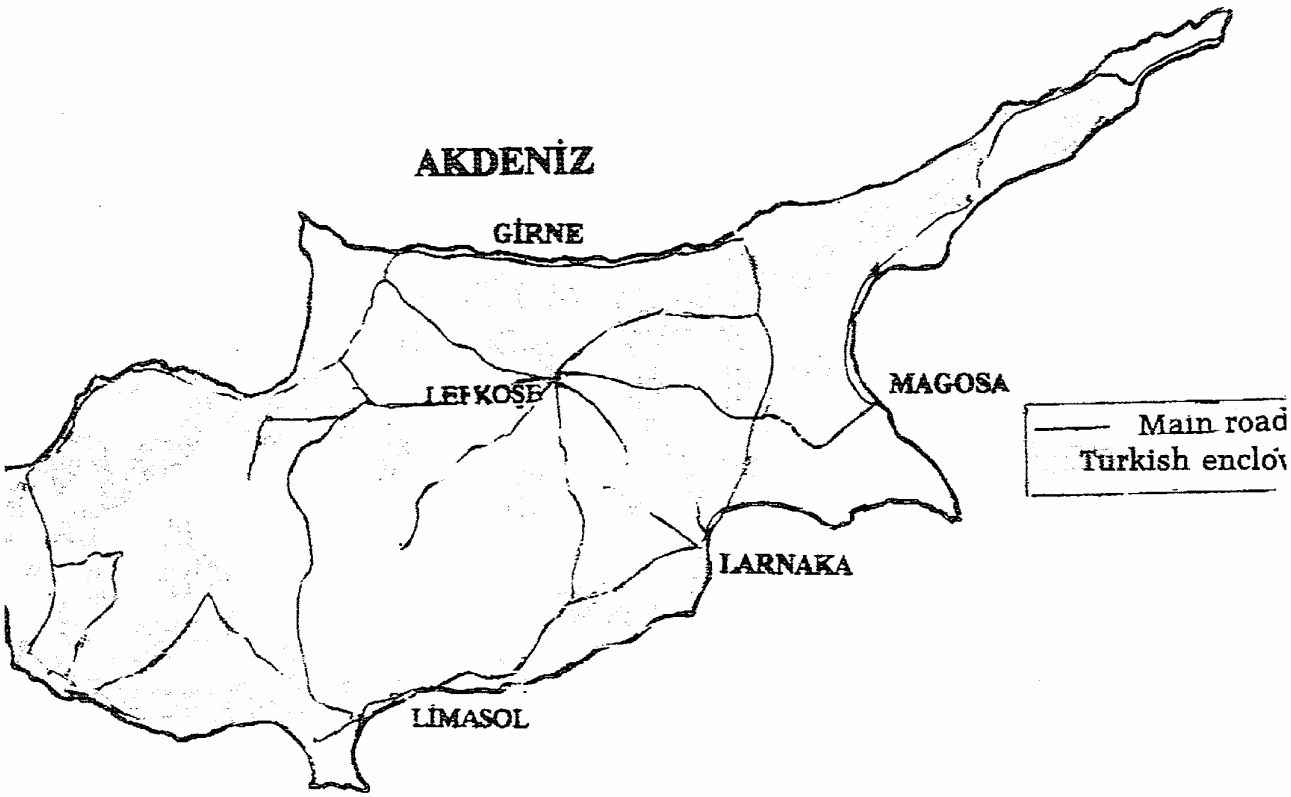

(Kaynak: Sabahattin İsmail, **20 July Peace Operation Reasons-Development and Consequences,** İstanbul, Kastaş Yayınları, First English Edition, 1989.)

EK-III: Ege Denizi

Kaynak: Türk-Yunan İlişkileri Sayfası,
http://www.turk-yunan.gen.tr/

EK-IV: Lozan Barış Antlaşması'nda Yeralan Ege Denizi'ne İlişkin Maddeler

6.Madde – Bir ırmak ya da akarsuyun, kıyılarıyla değil de, yatağı ile belirlenen sınırlara gelince, işbu Antlaşmanın tanımlarda kullanılan yatak veya kanal terimleri, bir yandan ulaşıma uygun olmayan ırmaklarda su yatağının ya da başlıca kolunun, öte yandan gidiş gelişe uygun olan ırmaklarda başlıca ulaşım kanalının orta çizgisi anlamına gelir.

Bununla birlikte, yatak ya da kanalın olası değişmelerinde, sınır çizgisinin yukarıda belirtilen biçimdeki çizgiyi mi izleyeceğine, yoksa anılan yatak ya da kanalın işbu Antlaşmanın yürürlüğe konulduğu andaki durumuna göre kesinlikle mi belirleneceğine karar vermeğe Sınır Çizim Komisyonu yetkili olacaktır.

İşbu Antlaşmada tersine bir hüküm olmadıkça, deniz sınırlarının kıyıdan üç milden aşağı uzaklıktaki ada ve adacıkları kapsar.

12.Madde – Gökçeada ve Bozcaadaları ile Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semendirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya, Adaları üzerinde Yunan egemenliğine ilişkin 17/30 Mayıs 1913 günlü Londra Antlaşması'nın beşinci ve 1/14 Kasım 1913 günlü Atina Antlaşması'nın on beşinci maddeleri hükümleri uyarınca 13 Şubat 1914 günlü Londra Konferansı'nda alınıp 13 Şubat 1914 günü Yunan Hükümetine bildirilen karar, işbu Antlaşmanın İtalya'nın egemenliği altına konulan ve on beşinci maddede yazılı olan Adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak koşulu ile, doğrulanmıştır. Asya kıyısından üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar, işbu Antlaşmada tersine hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır.

13.Madde – Barışın Korunmasını sağlamak amacı ile, Yunan Hükümeti, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları'nda aşağıdaki önlemlere saygı göstermeyi yükümlenirler:

I. Bu Adalarda hiçbir deniz üssü ve hiçbir istihkam kurulmayacaktır.

II. Yunan savaş uçakları ve öteki hava araçlarının Anadolu kıyısındaki topraklar üzerinde uçması yasaklanacaktır. Buna karşılık, Türkiye Hükümeti de savaş

uçaklarının ve öteki hava araçlarının sözü geçen Adalar üzerinde uçmasını yasaklayacaktır.

III. Söz konusu Adalarda Yunan Silahlı Kuvvetleri, silah altına alınıp yerinde eğitilebilecek olan normal askersel birlikle ve, tüm Yunanistan topraklarındaki jandarma ve polis sayısı ile orantılı olacak, bir jandarma ve polis örgütü ile sınırlı kalacaktır.

14.Madde – Türkiye egemenliği altında kalan Gökçeada ve Bozcaadaları, yerel yönetim ve kişi ve malların korunması konusunda, yerli elemanlardan oluşan ve Müslüman olmayan yerli halka her bakımdan güven verici özel bir yerel yönetimden yararlanacaktır. Bu Adalarda güvenlik ve düzen yukarıda sözü geçen yerel yönetim eliyle yerli halk arasından toplanan ve yerel yönetimin emrinde bulunan bir polis tarafından sağlanacaktır.

Rum ve Türk mübadelesine ilişkin olarak Yunanistan ile Türkiye arasında yapılmış ya da yapılacak bağıtlar Gökçeada ve Bozcaadaları halkına uygulanmayacaktır.

15.Madde – Türkiye aşağıda sayılan Adalar üzerindeki tüm hak ve senetlerinden İtalya yararına vazgeçer: Bugün İtalya'nın işgali altında bulunan Astampalya (Astropalia), Rodos (Rhodes), Kalki (Chalki), Skarpanto, Kazos (Casso), Piskopis (Tilos), Misiros (Misyros), Kalimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Sombeki (Simi) ve İstanköy (Kos) Adaları ile bunlara bağlı olan adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası.

16.Madde – Türkiye işbu Antlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup gene bu Antlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda – ki bu toprak ve Adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır- her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar.

İşbu maddenin hükümleri komşuluk nedeniyle Türkiye ile ortak sınırı bulunan ülkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz.

GCRIS

(Kaynak: İsmail Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları,** I.Cilt (1920-1945), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, II.Baskı, 1989, ss.88-91)

EK-V: Altı Millik Karasuları

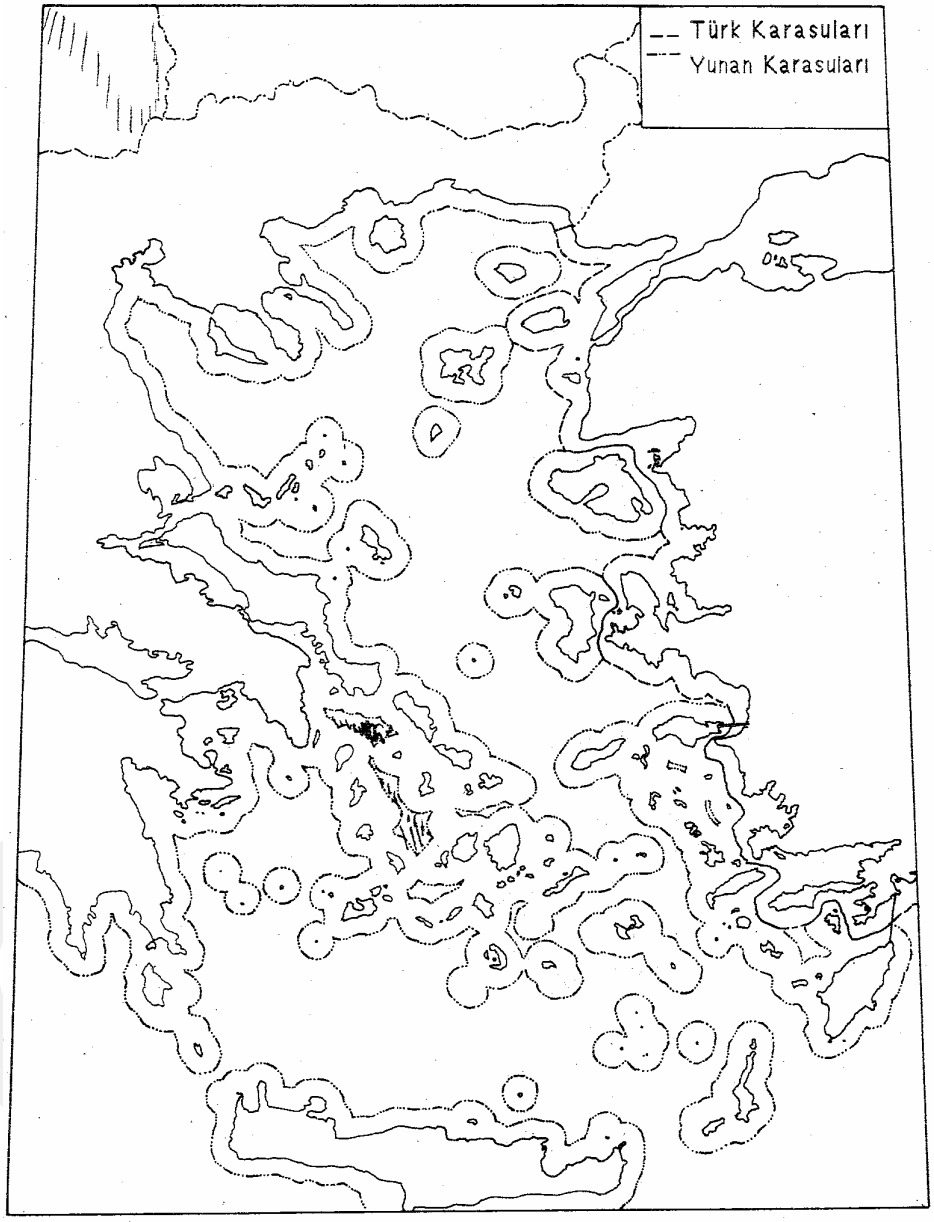

(Kaynak: Şükrü Sina Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821 – 1993),** Ankara, Ümit Yayıncılık, Eylül, 1993, s.73.)

EK-VI: 12 Millik Karasuları – Ortaya Çıkacak Durum

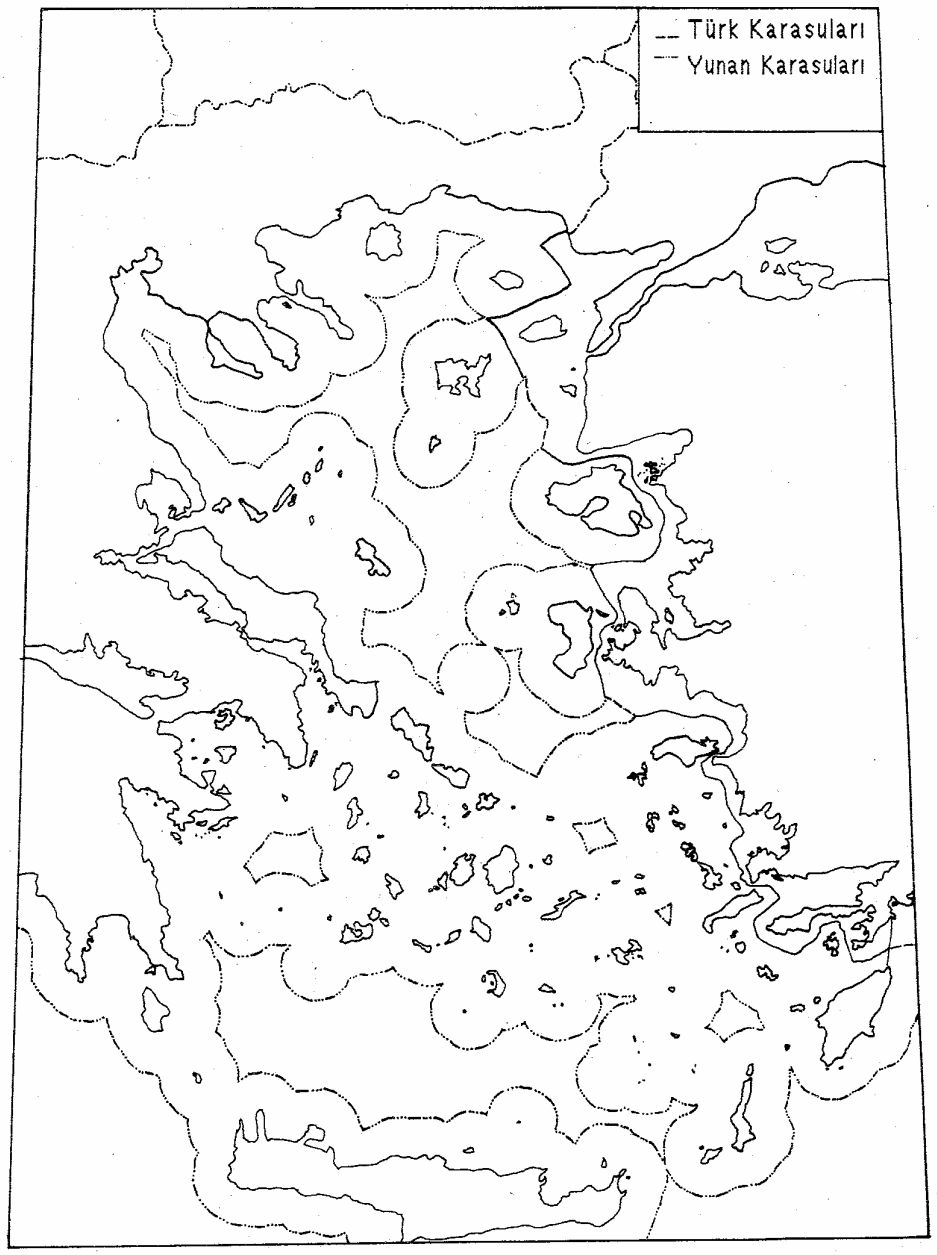

(Kaynak: Şükrü Sina Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821 – 1993),** Ankara, Ümit Yayıncılık, Eylül, 1993, s.74.)

6 MİLLİK KARASULARIYLA
EGE' NİN BÖLÜŞÜMÜ
% 7.47
TÜRK KARASULARI
% 43.68
YUNAN KARASULARI
% 48.85
ULUSLARARASI SULAR
12 MİLLİK KARASULARIYLA
EGE' NİN BÖLÜŞÜMÜ
% 8.76
TÜRK KARASULARI
% 73
YUNAN KARASULARI
% 15
ULUSLARARASI SULAR

EK-VII: 10 Millik Yunan Hava Sahası İddiası

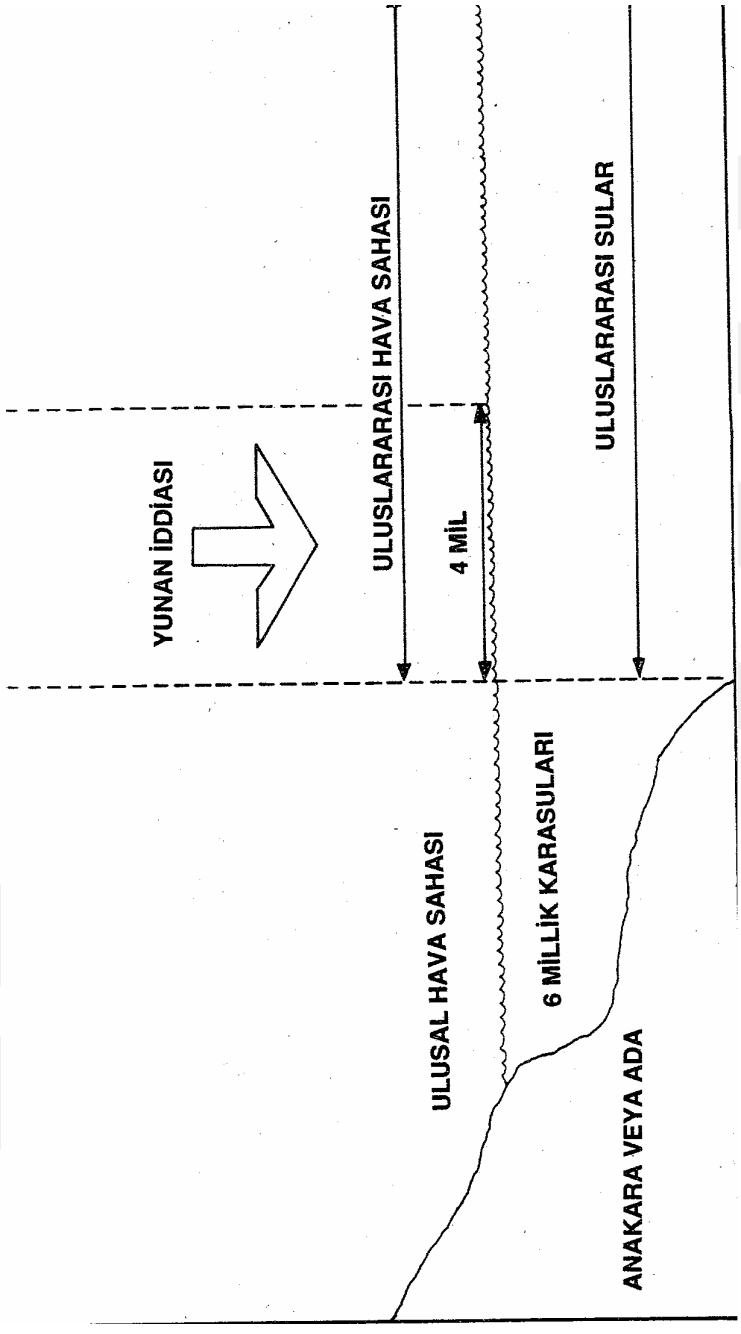

(Kaynak: Şükrü Sina Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821 – 1993),** Ankara, Ümit Yayıncılık, Eylül, 1993, s.77.)

EK-VIII: Lozan Barış Antlaşması – Kesim III Azınlıkların Korunması

Madde 37 - Türkiye, 38'den 44'e dek maddelerde belirtilen hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiçbir yasa, hiçbir yönetmelik ve hiçbir resmi işlemin bu hükümlerle çelişkili ya da onlara aykırı olmamasını ve hiçbir yasanın, hiçbir yönetmeliğin ve hiçbir resmi işlemin sözkonusu hükümlere üstün sayılmamasını yükümlenir.

Madde 38 - Türkiye Hükümeti, doğum, milliyet, dil, soy yada din ayırtetmeksizin, Türk halkının tümünün yaşam ve özgürlüklerini, en geniş biçinde, korumayı yükümlenir.

Türkiye'nin tüm halkı, kamu düzeni ve genel ahlak ile bağdaşmazlık göstermeyen her din, meshep ya da inanınışın gerek genel, gerek özel biçimde özgürce kullanılması hakkına sahip olacaktır. Müslüman olmayan azınlıklar, Türkiye Hükümeti'nce ulusal savunma ya da kamu düzeninin korunması için ülkenin her yerinde ya da bir bölümünde alınan ve tüm Türk yurttaşlarına uygulanan önlemler saklı kalmak koşuluyla, dolaşım ve göç özgürlüğünden bütünüyle yararlanacaklardır.

Madde 39 – Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları Müslümanlara özdeş medeni ve siyasal haklardan yararlanacaklardır.

Türkiye'nin tüm halkı, din ayırt edilmeksizin, yasa önünde eşit olacaktır.

Din, inanç ya da meshep farkı hiçbir Türk yurttaşın medeni ve siyasal haklardan yararlanmasına ve özellikle genel hizmetlere kabulüne, memurluğa ve yukarı derecelere ulaşmasına, ya da çeşitli meslekleri ve sanatları yapmasına bir engel sayılmayacaktır.

Herhangi bir Türk yurttaşının gerek özel ya da ticaret ilişkilerinde, gerek din, basın ya da her türlü yayın konusunda ve gerek toplantılarda herhangi bir dili serbestçe kullanmasına karşı hiçbir sınır konulmayacaktır.

Resmi dilin varlığı kuşkusuz olmakla birlikte, Türkçe'den başka dil ile konuşan Türk yurttaşlarına yargıçlar önünde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri için gerekli kolaylıklar gösterilecektir.

Madde 40 – Müslüman olmayan azınlıklara ilintili olan Türk yurttaşları hukuk bakımından ve fiilen öteki Türk yurttaşlarına uygulanan işlemlerin ve sağlanan güvencelerin tıpkısından yararlanacaklar ve özellikle, harcamaları kendilerince yapılmak üzere her türlü yardım, eğitim kurumları kurma, yönetme ve denetleme ve buralarda kendi dillerini özgürce kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapma bakımından eşit bir hakka sahip bulunacaklardır.

Madde 41 – Genel öğretim konusunda Türk Hükümeti, Müslüman olmayan yurttaşların önemli bir oranda yerleşmiş oldukları kentler ve kasabalarda, bu Türk yurttaşlarının çocuklarının ilkokullarda kendi dilleriyle öğretim görmelerini sağlamak üzere, gerekli kolaylığı gösterecektir. Bu hüküm Türk Hükümeti'nin söz konusu okullarda Türk dilinin öğretilmesini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Müslüman olmayan azınlıklara ilintili Türk Yurttaşlarının önemli oranda bulundıkları kentlerde ya da kasabalarda, bu azınlıklar Devlet bütçesi Belediye ya da benzeri bütçelerde eğitim, din, ya da yardım amacıyla genel gelirlerden verilecek paralardan yararlanma ve ödenek ayrılması konusunda hakça bir pay alacaklardır. Söz konusu paralar ilgili kurumların yetkili temsilcilerine ödenecektir.

Madde 42 – Türkiye Hükümeti Müslüman olmayan azınlıkların aile ya da kişi statüleri konusunda, bu sorunların sözügeçen azınlıkların törelerine göre çözümlenmesine uygun her türlü hükümleri koymayı kabul eder.

İşbu hükümler Türkiye Hükümeti ile ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden oluşan özel Komisyonlarda düzenlenecektir. Anlaşmazlık olursa, Türkiye Hükümeti ile Milletler Cemiyeti Meclisi, birlikte, Avrupalı hukukçular arasından bir üst hakem atayacaktır.

Türkiye Hükümeti söz konusu azınlıkların Kiliseleri, Havraları, mezarlıkları ve öteki dinsel kurumlarına her türlü koruyuculuğu göstermeyi yükümlenir. Bu azınlıkların bugün Türkiye'de bulunan Vakıflarına ve dinsel ve yardım kurumlarına her türlü kolaylığı gösterecek ve izinleri verecek ve yeni dinsel ve yardım kurumları

kurulması için, benzeri öteki özel kurumlara sağlanmış olan gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir.

Madde 43 – Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları, inançlarına aykırı ya da dinsel ayinlerini bozucu herhangi bir işlem yapmaya zorlanmayacakları gibi, hafta tatilleri gününde Mahkemelerde hazır bulunmaktan ya da herhangi bir yasal işlemin yapılmasından kaçınmaları nedeniyle, onların hiçbir hakkı ortadan kalkmayacaktır.

Bununla birlikte, bu hüküm söz konusu Türk yurttaşlarının, kamu düzeninin korunması bakımından, öteki tüm Türk yurttaşlarının bağlı olduğu yükümlerden bağışık kılmayacaktır.

Madde 44 – Türkiye, işbu Kesimin yukarıdaki Maddelerinin Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına ilişkin bulunduğu ölçüde; uluslararası toplumu ilgilendirici nitelikte yükümler getirdiğini ve onların Milletler Cemiyeti'nin güvencesi altına konulmasını kabul eder. İşbu hükümler Milletler Cemiyeti Meclisi'nde çoğunlukla alınan bir karar olmaksızın değiştirilemeyecektir. Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya Milletler Cemiyeti Meclisi'nde işbu Maddeler konusunda, yönetime uygun biçimde, çoğunlukla kabul edilecek olan herhangi bir değişikliği reddetmemeyi bu Antlaşma ile yükümlenirler.

Türkiye, Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin bu yükümlülüklerden herhangi birine aykırılık olması ya da olma tehlikesi üzerine, buna Meclisin dikkatini çekmeye yetkili olacağını ve Meclisin, duruma göre, uygun ve etkin sayılacak bir davranışta bulunabileceğini ve yönerge verebileceğini kabul eder.

Bundan başka, Türkiye, işbu Maddelere ilişkin hukuksal ya da edimsel sorunlarda, Türkiye Hükümeti ile bağıtlı öteki devletlerden herhangi biri ya da Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden herhangi bir devlet arasında görüş ayrılığı ortaya çıkınca bu anlaşmazlığı, Milletler Cemiyeti Antlaşması'nın 14.Maddesi uyarınca, uluslararası nitelikte bir anlaşmazlık gibi sayılmasını kabul eder.

Türkiye Hükümeti bu türden olan herhangi bir anlaşmazlığın, öteki Taraf istemde bulunursa, uluslararası Daimi Adalet Divanı'na götürülmesini kabul eder.

Daimi Divan kararı istinaf edilmeyip Milletler Cemiyeti Antlaşması'nın 13.Maddesi uyarınca verilmiş bir kararın güç ve hükmünün tıpkısına sahip olacaktır.

Madde 45 – İşbu Kesim hükümleriyle Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıkları için tanınan haklar, Yunanistan tarafından da, kendi topraklarında bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır.

GCRIS

(Kaynak: İsmail Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları,** I.Cilt (1920-1945), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, II.Baskı, 1989, ss.95-98.)

EK-IX: Batı Trakya Haritası

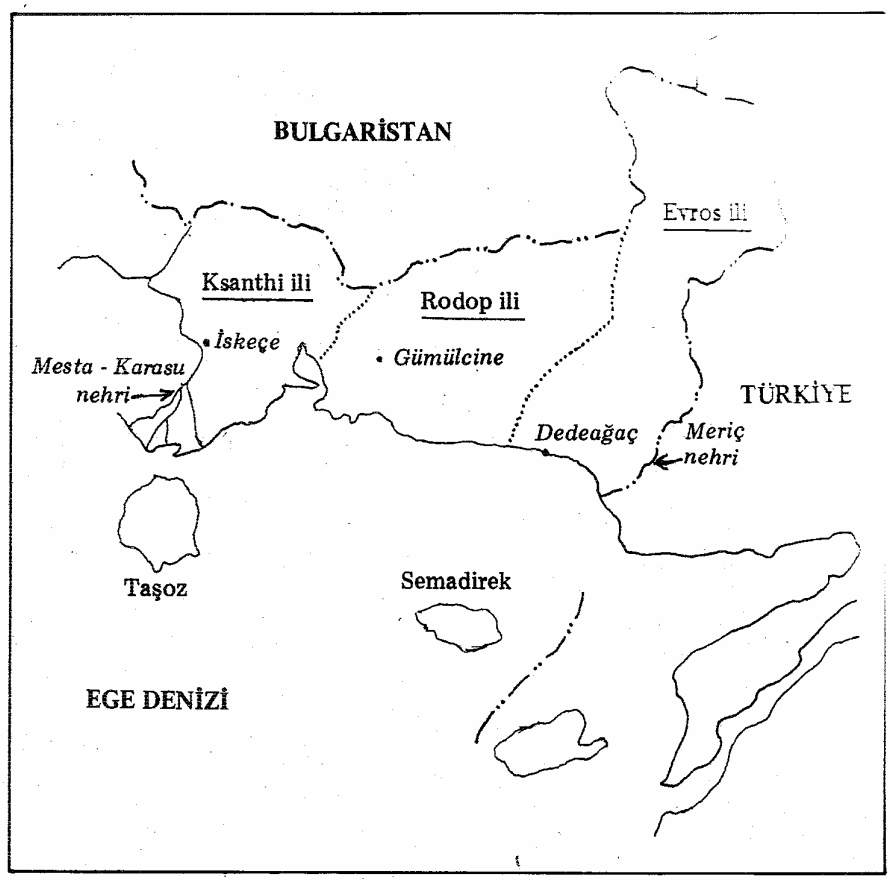

(Kaynak: Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu,** Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, No:2, 1986.)

EK-X: 1913 Yılında Kurulan Batı Trakya Türk Cumhuriyeti Bayrağı

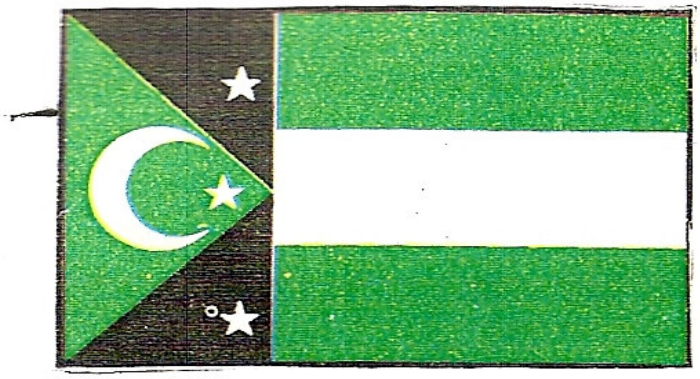

(Kaynak: Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu,** Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, No:2, 1986.)

EK-XI: Dönüşü Olmayan Pasaport

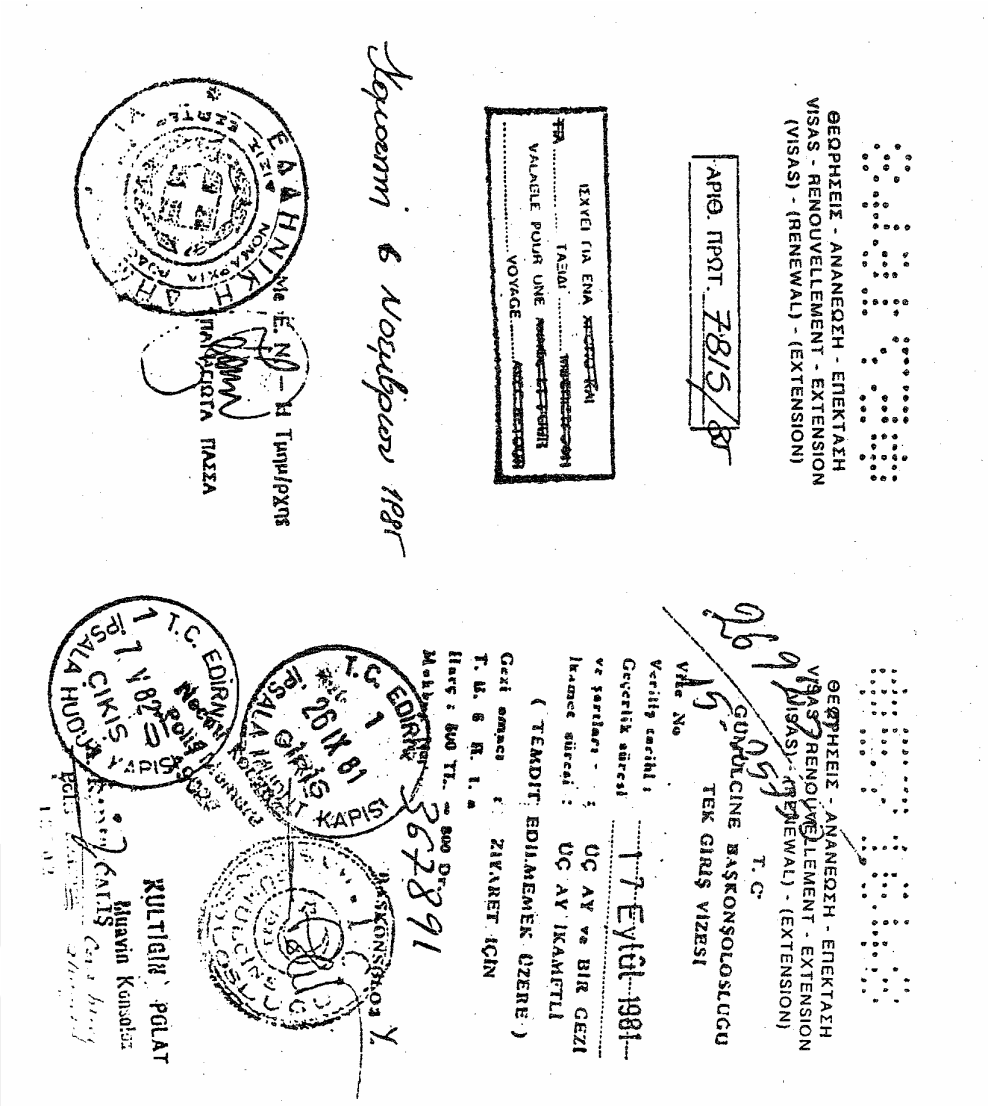

(Kaynak: Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu,** Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, No:2, 1986.)

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Acar, C.İrfan; **Dış Politika**, Ankara: (Yayın evi belirtilmemiştir.), 1993.

Ağaoğulları, Mehmet Ali; **Kent Devletinden İmparatorluğa,** Ankara: İmge Kitabevi, I.Baskı, Ekim, 1994.

Akalın, Hakkı; **Ede'de Bahar, Gül Mü Dikeni Mi !!!,** Ankara: Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Ocak, 2000.

Akarslan, Mediha; **Milli Mücadele Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk,** İstanbul: Arion Yayınevi, Tarih Dizisi No:01, Genişletilmiş II.Basım, Temmuz, 1995.

Aksu, Fuat; **Türk-Yunan İlişkileri, İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme,** Ankara: Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi(SAEMK), Araştırma Projeleri Dizisi 2/2001, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001.

Akşin, Aptülahat; **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI.Dizi, Sayı 56, 1991.

Alaysa, Fikret Halil; **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri**, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Seri-III, Sayı:I-B, 1964.

Alexandris, Alexis; **The Greek Minority of İstanbul and Greek-Turkish Relations 1918-1974,** Atina: Center for Asia Minor Studies, 1983.

Alpkaya, Gökçen; **AGİK Sürecinden AGİT'e İnsan Hakları,** İstanbul: Kavram Yayınları, No:104, I.Basım, Mart, 1996.

Anderson, M.S.; **The Eastern Question 1774-1923, A Study in International Relations,** London: Macmillan Pres Ltd., 1968.

Arı, Kemal; **Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925),** İstanbul: Türkiye Araştırmaları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Eylül, 1995.

Arı, Tayyar; **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği,** İstanbul: Alfa Yayınları, Gözden Geçirilmiş II.Baskı, Kasım, 2002.

------- ; **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika,** İstanbul: Alfa Yayınları, Yayın No:405, Dizi No:047, III.Baskı, Ekim, 1999.

Armaoğlu, Fahir; **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914),** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Dizi, 1997.

-------- ; **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980,** Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Cilt-I, Yayın No:252, 9.Baskı,1993.

Ateş, Toktamış; **Siyasal Tarih,** İstanbul: Der Yayınları, III.Baskı, 1994.

Atun, Ata; **Kıbrıs'ın 2500 Yıllık Geçmişinde Tarihin Derinliklerinde Kaybolmuş Yer İsimleri,** KKTC: SAMTAY Vakfı Yayınları, No:11, I.Basım, Ekim, 2004.

Aydoğdu, Ahmet; **Kıbrıs Sorunu-Çözüm Arayışları "Annan Planı ve Referandum Süreci",** Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti., I.Baskı, 2005.

Ayman, S.Gülden; **Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası: Güç Tehdit ve İttifaklar,** Ankara: Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi(SAEMK), Araştırma Projeleri Dizisi 7/2001, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001.

Bağcı, Hüseyin; **Demokrat Parti Dönemi Dış Politkası,** Ankara: İmge Kitabevi, I.Baskı, Kasım, 1990.

Banoğlu, Niyazi Ahmet; **Tarihte Girit ve Osmanlılar Dönemi,** İstanbul: Kastaş Yayınları, Tarihsel Araştırmalar Dizisi, I.Baskı, Temmuz, 1991.

Baş, Hakan; **Unutulan Batı Trakya Türkleri,** Umay Yayınları, I.Basım, Kasım, 2005.

Başar, Cem; **The Terrorism Dossier & Greece II,** Lefkoşa/KKTC, International Affairs Agency, 1996.

Batıbey, Kemal Şevket; **Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920),** İstanbul: Boğaziçi Yayınları No:50, 1979.

Batur, Nur; **Yürekten Gülerekten Yürüdüm, Atina'da Bir Türk, Bir Gazeteci, Bir Kadın,** İstanbul: Doğan Kitap, I.Baskı, Ekim, 2004.

Bayur, Yusuf Hikmet; **Türkiye Devleti'nin Dış Siyasası,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI.Dizi, II.Baskı, 1995.

Berkes, Niyazi; **Türkiye'de Çağdaşlaşma,** (Yayına Hazırlayan) Ahmet Kuyaş, İstanbu: Yapı Kredi Yayınları, 6.Baskı, Mart, 2004.

Bıyıklıoğlu, Tevfik; **Trakya'da Milli Mücadele,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt-I, VII.Dizi, Sayı 25, II.Baskı, 1987.

Bilge, A.Suat; **Büyük Düş, Türk Yunan Siyasi İlişkileri,** Ankara: 21.Yüzyıl Yayınları, Bilim Araştırma Serisi No:2, I.Baskı, Ekim, 2000.

Bosworth, A.B., **Büyük İskender'in Yaşamı ve Fetihleri, Fetih ve İmparatorluk,** (Çev.)Hamit Çalışkan, (Yay.Haz.) Suat Kemal Angı, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, I.Baskı, Kasım, 2005.

Bozdağ, İsmet; **Osmanlı'nın Son Kahramanları, Batı Trakya Türkleri ve Medine Müdafaası,** İstanbul: Emre Yayınları, Ocak, 1996.

Bölükbaşı, Suha; "The Turco-Greek Dispute, Issues, Policies and Prospects, (Ed.) Clement H.Dodd; **Turkish Foreign Policy,** Great Britain: SOAS Modern Turkish Studies Programme, Occasional Papers-II, The Eothen Press, 1992.

Brzezinski, Zbigniew; **Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri,** (Çev.) Yelda Türedi, İstanbul: İnkilap Kitabevi, 2005.

Castellan, Georges; **Balkanların Tarihi,** (Çev.) Ayşegül Yaraman Başbuğu, İstanbul: Milliyet Yayınları, I.Baskı, Mayıs, 1993.

Cem, İsmail; **Türkiye Avrupa Avrasya, Strateji Yunanistan Kıbrıs,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları No: 68, Birinci Cilt, I.Baskı, Haziran, 2004.

-------- ; **Avrupa'nın "Birliği" ve Türkiye,** İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 110, İkinci Cilt, I.Baskı, Eylül, 2005.

Childe, Gordon; **Tarihte Neler Oldu,** (Çev.) Mete Tunçay-Alaeddin Şenel, İstanbul: Alan Yayınları, II.Baskı, 1983.

Clogg, Richard; **Modern Yunanistan Tarihi,** (Çev.) Dilek Şendil, İstanbul: İletişim Yayınları, I.Baskı, 1997.

Çalış, H.Şaban; **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Kimlik Arayışı Politik Aktörler ve Değişim",** Ankara: Nobel Yayınları, yayın No: 320, II.Baskı, Ocak, 2004.

Çancı, Haldun; **Kıbrıs'ta Son Perde - ABD, AB ve AKP Üçgeninde Küreselleşen Kıbrıs,** İstanbul: Otopsi Yayınları, I.Basım, Nisan, 2004.

Çeçen, Anıl; **Kıbrıs Çıkmazı,** İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları No:312, Araştırma ve İnceleme No:119, I.Baskı, Eylül, 2005.

Dağ, Ahmet Emin; **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü,** İstanbul: Anka Yayınları No:62, I.Basım, Mayıs, 2004.

Dakin, Douglas; **The Greek Struggle in Macedonia 1897-1913,** Thessaloniki, Institute for the Balkan Studies, 1993.

Davutoğlu, Ahmet; **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu,** İstanbul: Küre Yayınları, 14. Baskı, Kasım 2003.

Dede, Abdürrahim; **Balkanlarda Türk İstiklal Hareketleri,** İstanbul: Türk Dünyası Yayınları, No:2, 1978.

Demir Hülya ve Akar Rıdvan; **İstanbul'un Son Sürgünleri, 1964'te Rumların Sınırdışı Edilmesi,** İstanbul: İletişim Yayınları, III.Baskı, Ekim, 1994.

Demirbaş, H.Bülent; **Batı Trakya Sorunu,** İstanbul: Arba Yayınları, I.Baskı, Ocak, 1996.

Denktaş, Rauf; **The Cyprus Triangle**, New York USA: The Office of the Turkish Republic of Northern Cyprus, 1988.

------ ; **Kıbrıs Girit Olmasın,** İstanbul: Remzi Kitabevi, I.Basım, Kasım 2004.

Doğru, Sami; **Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı,** Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003.

Dougherty, E. James ve Pfaltzgraft Jr, L. Robert; **Contending Theories of International Relations,** New York: Harper & Row Publishers, 1990.

Duben, Alan; **Human Rights and Democratization, The Role of Local Governments and NGO's,** İstanbul: Wald Academy, Human Rights Series, 1994.

Egeli, Sabahattin; **How the 1960 Republic of Cyprus was Destroyed,** İstanbul: Kastaş Yayınları, First English Edition, June, 1991.

Ekinci, Necdet (Çev.); **Türkiye'de Yunan Vahşeti, İngiliz, Fransız, İtalyan İşgal Güçleri ve Kızılhaç Tarafından Kurulan Soruşturma Komisyonları İncelemelerine ve Bab-ı Ali Raporlarına, Resmi Belgelere Göre Yunanlıların Anadolu'da Yaptıkları Soykırım,** (Genel Yayın Yönetmeni) Çetin Yetkin, Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, I.Basım, Haziran, 2006.

Ertekün, Necati Münir; **The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus,** Great Britain: K.Rüstem and Brother, Oxford University Press, Second Edition, 1984.

Ertop Kıvanç, Yetkin Çetin; **Sosyo Ekonomik Temelleriyle Siyasal Düşünceler Tarihi,** İstanbul: Say Yayınları, I.Baskı, Aralık, 1985.

Eudes, Dominique; **Kapetanios, Yunan İç Savaşı, 1943-1949,** (Çev.) Yavuz Alogan, İstanbul: Belge Yayınları, II.Baskı, Nisan, 1995.

Fırat, M.Melek; **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu,** Ankara: Siyasal Kitabevi, I.Baskı, Şubat, 1997.

Galip, Salahaddin; **Batı Trakya'da Yazabildiklerimden…,** İstanbul; Kastaş Yayınevi, Birinci Baskı, Ekim, 1998.

Girgin, Kemal; **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol),** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Dizi-Sa.136, 1994.

Gökaçtı, Mehmet Ali; **Nüfus Mübadelesi, Kayıp Bir Kuşağın Hikayesi,** İstanbul: İletişim Yayınları, III.Baskı, 2004.

Gönlübol, Mehmet ve Sar, Cem; **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938),** Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1997.

Gözen, Ramazan; **Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül,** İstanbul: Alfa Yayınları, Siyaset-Sosyoloji Dizisi No:65, I.Basım, Temmuz, 2004.

Güler, Ali; **Sorun Olan Yunanlılar ve Rumlar,** Ankara: Berikan Yayınları, 2005.

Gündüz, Aslan; **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler,** İstanbul: Beta Yayınları, Hukuk Dizisi No:208, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, Ekim, 1994.

-------- ; **The Concept of the Continental Shelf in its Historical Evolution (With Special Emphasis on Entitlement),** İstanbul: Marmara Üniversitesi (Yayın No490), Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayını, Yayın No:1, 1990.

Gürel, Şükrü Sina; **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821 – 1993),** Ankara: Ümit Yayıncılık, Eylül, 1993.

Güven, Dilek; **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, (Çev.) Bahar Şahin, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, I.Basım, Ağustos, 2005.

Güvenç, Nazım; **Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ve Türkiye,** İstanbul: Çağdaş Politika Yayınları, I.Baskı, Şubat, 1984.

Hale, William; **Türk Dış Politikası 1774-2000,** (Çev.) Petek Demir, İstanbul: Mozaik Yayınevi, 2000.

Hasgüler, Mehmet – Uludağ, B.Mehmet; **Devletlerarası ve Hükümetler – Dışı Uluslararası Örgütler, Tarihçe, Organlar Belgeler, Politikalar,** Ankara: Nobel Yayınları, I.Basım, Ekim, 2004.

Hatipoğlu, M.Murat; **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101.Yılı, 1821-1922,** Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, No:85, 1985.

-------- ; **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954,** Ankara: Siyasal Kitabevi, Haziran, 1997.

Heraklides, Aleksis; **Yunanistan ve "Doğudan Gelen Tehlike" Türkiye, Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları,** (Çev.) Mihalis Vasilyadis-Herkül Millas, İstanbul: İletişim Yayınları, II.Baskı, 2003.

Hobsbawm, Eric; **Devrim Çağı 1789-1848,** (Çev.) Bahadır Sina Şener, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, III.Baskı, Haziran, 2003.

Huntington, P. Samuel; **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order,** New York: Simon&Schuster Inc., 1996.

International Affairs Agency, **File on the Problems of Turkey, The Western Thrace Turks Issue in Turkish-Greek Relations,** İstanbul: Promat Basım Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş., Ocak, 1992.

Işıklar, Hakan Cem; **Ege'de Casus Belli,** Ankara: Ümit Yayıncılık, Mayıs, 2005.

İnan, Yüksel – Başeren, H.Sertaç; **Kardak Kayalıklarının Statüsü/Status of Kardak Rocks,** Ankara: Harp Akademileri Yayınları, 1997.

İsmail, Sabahattin; **20 July Peace Operation Reasons-Development and Consequences,** İstanbul: Kastaş Yayınları, First English Edition, 1989.

İşçi Metin; **Siyasi Düşünceler Tarihi,** İstanbul: Der Yayınları, 2004.

Jelavich, Charles and Barbara; **The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920,** Seattle USA: University of Washington Press, Second Edition, 1993.

Jelavich, Barbara; **History of the Balkans-Twentieth Century,** New York USA: Volume-II, Cambridge University Pres, 1983.

Kalpakçıoğlu, Özdemir; **Yunan'dan Dost Olmaz,** İstanbul: Form Matbaacılık Limited Şirketi, 1994.

Kantemir, Dimitri; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi,** (Çev.) Özdemir Çobanoğlu, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, Cilt-I, Haziran, 1998.

Kapani, Münci; **İnsan Hakları'nın Uluslararası Boyutları,** Ankara: Bilgi Yayınevi, Yenilenmiş İkinci Basım, Nisan, 1991.

Karal, Enver Ziya; **Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856),** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt-V, 7.Baskı, Ankara, 1995.

Kekevi, Serkan; **Batı'nın Çöküşü ve Türk Dış Politikası,** İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İnceleme-Araştırma Dizisi No:74, I.Baskı, Aralık, 2004.

Kenar, Nesrin; **Bir Dönemin Perde Arkası Yugoslavya, Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslar arası Boyutu,** Ankara: Palme Yayınları, No:357, 2005.

Kılıç, Hulusi; **Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler,** Ankara: Dışişleri Bakanlığı Yunanistan Dairesi Başkanlığı, Ekim, 1992.

Kitsikis, Dimitiris; **Türk-Yunan İmparatorluğu,** İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.

Koç, Süleyman; **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar,** İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İnceleme Araştırma Dizisi No:93, I.Baskı, Mayıs, 2005.

Kodaman, Bayram; (Yayına Hazırlayan), **1897 Türk-Yunan Savaşı (Tesalya Tarihi),** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIV. Dizi, Sayı 15, 1993.

Kongar, Emre; **21.Yüzyılda Türkiye – 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı,** İstanbul: Remzi Kitabevi, I.Baskı, 1998.

Kouloumbis, A.Theodoros; **Kipriako, Lathi, Didagmata kai Prooptikes,** Atina: ELİAMEP I.Sideris Yayınları, 1996.

Kouloumbis, Theodoros ve Dalis, Sotiris; **İ Elliniki Eksoteriki Politiki Sto Katofli Tou 21ou Aiona, Ethnokentrismos i Eurokentrismos,** Atina: Papazisi Yayınları, 1997.

Kozanoğlu, M.Tahsin; **Yunan Mitolojisi,** (Basım Yeri Verilmemiştir), Düşünen Adam Yayınları, II.Baskı, Ocak, 1994.

Köse, Ertan; **Yunanistan ve Bitmeyen Kin,** İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, I.Baskı, Ekim, 2005.

Kut, Şule; **Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No:117, Siyaset Bilimi No:15, I.Baskı, Kasım, 2005.

Lewis, Bernard; **Modern Türkiye'nin Doğuşu,** (Çev.) Metin Kıratlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6.Baskı, 1996.

Mansel, Arif Müfid; **Ege ve Yunan Tarihi,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, VI.Baskı, 1995.

Martı, Metin (Yayına Hazırlayan); **İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Anıları,** İstanbul: Arma Yayınları, No:26, Tarih-Anı No:10, I.Baskı, Kasım, 1998.

Millas, Herkül; **Geçmişten Bugüne Yunanlılar, Dil, Din ve Kimlikleri,** İstanbul: İletişim Yayınları, I.Baskı, 2003.

-------- ; **Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz, Tencere Dibin Kara,** İstanbul: Kavram Yayınları, I.Basım, Aralık, 1995.

-------- ; **Yunan Ulusunun Doğuşu,** İstanbul: İletişim Yayınları, I.Baskı, Ekim 1994.

------- ; Daha İyi Türk-Yunan İlişkileri İçin Yap-Yapma Kılavuzu, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, I.Baskı, Haziran, 2002.

Milli Eğitim Bakanlığı; **Örnekleriyle Türkçe Sözlük,** İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No:929, Sözlük Dizisi No:5, Cilt-4 (S-Z), 2000.

Mütercimler, Erol; **Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekatı,** İstanbul: Arba Yayınları, İkinci Baskı, Temmuz, 1998.

Necatigil, M.Zaim; **The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law,** New York USA: Oxford University Press, Revised Second Edition, 1996.

Ntokos, Thanos; **O Geostratigikos Rolos Tis Tourkias,** Atina: Elliniko İdrima Evropaikis & Eksoterikis Politikis (ELİAMEP), Konstantinou Touriki Yayınları, Jeostratejik Çalışmalar Dizisi, 2001.

Oran, Baskın; **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu,** Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, No:2, 1986.

---------- ; **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu,** Ankara: Bilgi Yayınevi, II.Baskı, Ekim, 1992.

--------- ; **Türkiye'de Azınlıklar, Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama,** İstanbul: İletişim Yayınları, Genişletilmiş II.Baskı, 2005.

---------- ; **Küreselleşme ve Azınlıklar,** Ankara: İmaj Yayıncılık, Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 3. Basım, Ocak, 2000.

Ortaylı, İlber; **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı,** İstanbul: İletişim Yayınları, V.Baskı, 2000.

Öymen, Onur; **Silahsız Savaş, Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi,** İstanbul: Remzi Kitabevi, IV.Basım, Nisan, 2003.

------ ; **Türkiye'nin Gücü, 21.Yüzyılda Türkiye, Avrupa ve Dünya,** İstanbul: Remzi Kitabevi, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş IV.Basım, Ekim, 2003.

Özakman, Turgut; **Şu Çılgın Türkler,** Ankara: Bilgi Yayınevi, 55.Basım, Eylül, 2005.

Özcan, Murat; **Tarihin Işığında Yunan Mezalimi,** İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, I.Baskı, Nisan, 2003.

Özkan, İ.Reşat; **Dış Politika, Dış Kapının Dış Mandalı,** İstanbul: Çınar Yayınları, I.Baskı,Ekim, 1996.

Özkan, Tuncay; **Milli İstihbarat Teşkilatı, MİT'in Gizli Tarihi,** İstanbul: Alfa Yayınları, No:1318, 8.Baskı, Kasım, 2003.

------- ; **Operasyon,** İstanbul: Doğan Kitap, I.Baskı, Şubat, 2000.

Öztuna, Yılmaz; **Büyük Osmanlı Tarihi,** İstanbul: Ötüken Yayınları, Cilt-I, No:287, Kültür Serisi No:88, 1994.

Pallis, Alexander Anastasius; **Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922),** (Çev.) Orhan Azizoğlu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, I.Baskı, Mart, 1995.

Palmer, Alan; **Osmanlı İmparatorluğu, Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi,** (Çev.) Belkıs Çorakçı Dişbudak, İstanbul: Sabah Kitapları, Gençlik Yayınları, Dördüncü Baskı, Ekim 1994.

Papandreou, G.Andreas; **Namlunun Ucundaki Demokrasi,** Ankara: Bilgi Yayınevi, I.Basım, 1977.

Pazarcı, Hüseyin; **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü,** Ankara: Turhan Kitabevi, II.Baskı, 1992.

------- ; **Uluslararası Hukuk,** Ankara: Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş II.Baskı, Haziran, 2004.

------- ; **Uluslararası Hukuk Dersleri, II.Kitap,** Ankara: Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş II.Basım, Mart, 1990.

------- ; **Uluslararası Hukuk Dersleri, III.Kitap,** Ankara: Turhan Kitabevi, I.Basım, Ocak, 1994.

Perin, Celal; **Nevrekoplu Celal Bey'in Hatıraları, Batı Tarkya'nın Bitmeyen Çilesi,** İstanbul: Arma Yayınları, No:33, Tarih-Anı No:14, I.Baskı, Şubat, 2000.

Poole, Stanley Lane; **Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları, Tanzimat'ın 150.Yılı,** (Çev.) Can Yücel, Ankara: Yurt yayınları No:17, Türkiye Araştırmaları No:16, II.Basım, Mart, 1988.

Potyemkin, Vladimir ve diğerleri; **Uluslararası İlişkiler Tarihi-Başlangıçtan Bugüne Diplomasi Tarihi,** (Çev.) Atilla Tokatlı, İstanbul: May Yayınları, Cilt-I, I.Basım, Eylül, 1977.

Rourke, T. John; **International Politics on the World Stage,** Connecticut – USA: The DushkinPublishing Group Inc., Third Edition, 1991.

Rüstem, Kemal (Chief Editor); **North Cyprus Almanack,** London: Published by K.Rustem & Brother, Printed by Context Typesetting Systems Ltd. Marlow-Bucks, 1987.

Sander, Oral; **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü, Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir İnceleme,** Ankara: İmge Kitabevi, Nisan, 1993.

-------- ; **Siyasi Tarih, İlkçağlardan-1918'e,** Ankara: İmge Kitabevi, I.Baskı, Ekim, 1989.

-------- ; **Siyasi Tarih 1918-1990,** Ankara: İmge Kitabevi, Genişletilmiş III.Baskı, Ekim, 1993.

Saybaşılı, Kemali; **Political Theory-Historical Foundations,** Volume I, İstanbul: Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Yayın No:385, 1989.

Sever, Ayşegül; **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu, 1945-1958,** İstanbul: Boyut Kitapları, Araştırma Dizisi No:8, I.Baskı, Ekim, 1997.

Simitis, Kostas; **Politiki Gia Mia Dimiourgiki Ellada 1996-2004,** Atina: Polis Yayınları, 8.Baskı, Kasım, 2005.

Smith, Michael Llewellyn; **Yunan Düşü,** (Çev.) Halim İnal, Ankara: Ayraç Yayınevi, I.Baskı, 2002.

Sonyel, R.Salahi; **Minorities and the Destruction of the Ottoman Empire**, Ankara: Turkish Historical Society Printing House, 1993.

-------- ; **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt-I, XVI.Dizi, III.Baskı, 1995.

-------- ; **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt – II, İkinci Baskı, 1991.

Sotiriou, Dido; **Benden Selam Söyle Anadolu'ya**, (Çev.) Atilla Tokatlı, İstanbul: Can Yayınları, IV.Baskı, 2005.

Soysal, İsmail; **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları,** I.Cilt (1920-1945), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, I I.Baskı, 1989.

-------- ; **Türk Dış Politikası İncelemeleri için Kılavuz (1919-1993),** İstanbul: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayıncılık, 1993.

Sönmezoğlu, Faruk; **Türkiye-Yunanistan İlişkileri & BüyükGüçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar,** İstanbul: Der Yayınları, No:269, 2000.

-------- ; **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi,** İstanbul: Filiz Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş III.Baskı, 2000.

Sugar, F.Peter; **Southeastern Europe Under Ottoman Rule 1354-1804,** USA: University of Washington Press, Second Printing, 1993.

Şenel Alaeddin; **Siyasal Düşünceler Tarihi – Tarih Öncesinde, İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş,** Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, Kısaltılmış 5.Basım, 1996.

Tavşanoğlu, Leyla Emeç; **Türk-Yunan Sorunları, Akiller Tartışıyor,** İstanbul: Çağdaş Yayınları, Şubat, 1998.

The Hellenic Parlament; **Memorandum on the Crisis of the Imia Rocky Islets and on Greek-Turkish Relations,** Atina, 1996.

The Solidarity Association of Western Thrace Turks, **The Turks of Western Thrace in Greece,** İstanbul: Promat Yayınevi, 1991.

Toklu, Vefa; **Uluslararası İlişkiler,** Ankara: İmaj Yayınevi, Genişletilmiş II.Baskı, 2004.

Toluner, Sevin; **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları,** İstanbul: Beta Yayınları, Yayın No: 1054, Hukuk Dizisi: 417, I.Baskı, Kasım, 2000.

Toynbee, Arnold; **Türkiye, Bir Devletin Yeniden Doğuşu,** (Çev.) Kasım Yargıcı, İstanbul: Milliyet Yayınları, I.Baskı, Ağustos, 1971.

Tuncer, Hüner; **Kıbrıs Sarmalı-Nasıl Bir Çözüm?,** Ankara: Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Şubat, 2005.

-------- **; Metternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848),** Ankara: Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Ocak, 1996.

Tunçay Mete (Der.); **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi, Seçilmiş Yazılar, Eski ve Orta Çağlar,** İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, I.Baskı, Mart, 2006.

Turan, Mustafa ve diğerleri (Yayına Hazırlayan); **Türkiye'de Yunan Fecayii,** Ankara: Berikan Yayınları, Ağustos, 2003.

Turan, Osman; **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti,** Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No:7, Seri-III, Sayı:A1, 1965.

Uçarol, Rifat; **Siyasi Tarih (1789-1999),** İstanbul: Filiz Kitabevi, V.Baskı, 2000.

Umar, Bilge; **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri,** Ankara: Bilgi Yayınevi, 1982.

Uslu, Nasuh; **Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs,** Ankara: 21.Yüzyıl Yayınları, No:12, I.Baskı, Mayıs, 2000.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, I.Cilt, 6.Baskı, 1994.

-------- ; **Osmanlı Tarihi,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, II.Cilt, 7.Baskı, 1995.

Volkan D.Vamık, Itzkowitz Norman; **Türkler ve Yunanlılar - Çatışan Komşular,** (Çev.) Banu Büyükkal, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, I.Baskı, Mart, 2002.

Veremis, Thanos – Kouloumbis, Theodoros; **Elliniki Eksoteriki Politiki, Dilimmata Mias Neas Epohis,** Atina: ELİAMEP I.Sideris Yayınları, II.Basım, 1997.

Whitman, Lois (Ed.); **Destroying Ethnic Identity: The Turks of Greece,** New York USA, A Helsinki Watch Report, The Helsinki Watch, August, 1990.

Yapp, E.Malcolm; **The Making of Modern Near East, 1792-1923,** New York: Longman, 1987.

Yavuzalp, Ercüment; **Liderlerimiz ve Dış Politika,** Ankara: Bilgi Yayınevi, I.Basım, Eylül, 1996.

Zegini, H.Efstratiou; **İ Mousloumani Athingani Tis Trakis,** Thessaloniki: Institute For Balkan Studies, No:255, 1994.

Makaleler:

Akın, Veysi; "Kıbrıs Sorunu'nun Ortaya Çıkış ve Gelişmeler, (Der.) Şenol Kantarcı; **Kıbrıs Laboratuarı,** İstanbul: Aktüel Yayınları, I.Baskı, Nisan, 2005.

Akşin, Sina; "Siyasal Tarih (1789-1908)", Sina Akşin, (Yayın Yönetmeni) **Türkiye Tarihi III, Osmanlı Devleti 1600-1908,** İstanbul: Cem Yayınevi, IV.Basım, Ekim, 1995.

Aktar, Ayhan; "Toplumsal Dokunun Dönüşümü: Türkiye ve Yunanistan'da Etnik ve Dini Homojenlik Arayışları", (Der.)Renee Hirschon, **Ege'yi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi,** (Çev.) Müfide Pekin - Ertuğ Altınay, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No:95, I.Baskı, Mart, 2005.

Alaçam, H.Fahir; "Kıbrıs Sorunu, Acheson Planı ve İsmet İnönü", (Ed.) Turhan Fırat; **Dış Politikamızın Perde Arkası, 23 Büyükelçinin Olaylara Bakışı,** Ankara: Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Kasım, 2005.

Alkan, Haluk; "Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Yunanistan: Gerilimli Bir Dönüşüm Hikayesi", (Der.)Birgül Demirtaş Coşkun, **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002.

Arı, Kemal; "Bir Tarih Araştırma Konusu Olarak Mübadele", (Der.) Müfide Pekin, **Yeniden Kurulan Yaşamlar, 1923 Türk - Yunan Zorunlu Nüfusu Mübadelesi,** İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, No:112, I.Baskı, Ekim, 2005.

Arslan, Esat; "17 Aralık Sonrası Kıbrıs Gözden Çıkarıldı Mı?", (Der.) Şenol Kantarcı; **Kıbrıs Laboratuarı,** İstanbul: Aktüel Yayınları, I.Baskı, Nisan, 2005.

Atauz, Akın; "Yunan ve Türk Çevreci Hareketlerinin Beraberliklerine Dair", (Der.) Taciser Ulaş Belge; **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004.

Bahçeli, Tozun; "Turning a New Page in Turkey's Relations With Greece? The Challenge of Reconciling Vital Interests", (Ed.) Mustafa Aydın – Kostas Ifantis; **Turkish-Greek Relations, The Security Dilemma in the Aegean,** London: Routledge Taylor&Francis Group, 2004.

Banias, Irene; "Barışı İnşa Etmek", (Der.) Taciser Ulaş Belge; **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004.

Başeren, H.Sertaç; "Ege'de Ada Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuki Statüsü", (Yay.Haz.) Ali Kurumahmut; **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Dizi-Sayı:182, 1998.

Belge, Murat; "Sivil Toplum İlişkileri Üzerine Gözlemler", (Der.) Taciser Ulaş Belge; **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004.

Belge, Taciser Ulaş; "Giriş", (Der.) Taciser Ulaş Belge; **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004.

Bilge, Suat; "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Türkiye-Sovyetler Birliği Münasebetleri", Mehmet Gönlübol ve diğerleri; **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990),** Ankara: Siyasal Kitabevi, 8.Baskı, 1993.

----- ; "Kıbrıs Sorunu", (Ed.) Turhan Fırat; **Dış Politikamızın Perde Arkası, 23 Büyükelçinin Olaylara Bakışı,** Ankara: Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Kasım, 2005.

Büyükçolak, K.Mehmet; "Yunanistan'ın Stratejik Analizi Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yunanistan'ın Savunma Politikaları, Güvenlik Stratejileri, Askeri Doktrini ve Silahlı Kuvvetleri", (Der.) Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel; **Türkiye'nin Komşuları,** Ankara: İmge Kitabevi, I.Baskı, Şubat, 2002.

------ ; "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Balkanlar", (Der.) Birgül Demirtaş Coşkun; **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002.

Çalış, Şaban – Akgün, Birol; "Çatışmadan Uzlaşmaya: 21.Yüzyıla Girerken Balkanlarda Türk Yunan Rekabeti", (Ed.) İdris Bal; **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası,** Ankara: Nobel Yayınları, II.Baskı, Ocak, 2004.

Clogg, Richard; "Aspects of the Movement for Greek Independence", Richard Clogg (Ed.), **The Struggle For Greek Independence,** London: The Macmillan Pres Ltd., 1973.

Coşkun, Demirtaş, Birgül; "Değişen Dünya Dengelerinde Türk-Yunan İlişkileri", (Der.) İdris Bal, **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası,** Ankara: Nobel Yayınları, Ocak, 2004.

------- ; "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlar'da Arnavut Sorunu", (Der.) Ömer E.Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun; **Balkan Diplomasisi,** Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:3, 2001.

------- ; "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan'ın Dış Politikası", (Der.) Ömer E.Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun; **Balkan Diplomasisi,** Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:3, 2001.

------- ;"Küreselleşmenin İkili Sorunlara Yansıması: Türk-Yunan İlişkileri Örneği", (Der.) Birgül Demirtaş Coşkun; **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002.

Dakin, Douglas; "The Formation of the Greek State 1821-1833" (Ed.)Richard Clogg **The Struggle For Greek Independence,** London: The Macmillan Pres Ltd., 1973.

Demesticha, Maria – Aksakoğlu, Yiğit; "Barış Platformu Olarak Gençlik: Avrupa Gençlik Forumu: Türkiye-Yunanistan Değişim Programı", (Der.) Taciser Ulaş Belge; **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004.

Doğan, Hasan Hüseyin; "Kıbrıs'ın Kiraya Verilmesi: Tarihsel Süreci ve Türk Dış Politikası Gündemine Yeniden Taşınması", (Ed.) İrfan Kalaycı; **Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,** Ankara: Nobel Yayınları, I.Baskı, Aralık, 2004.

Durusoy, Serap; "Kıbrıs Sorununu Çözme(me)ye Yönelik Annan Planı'nın Ekonomik Yansımaları", (Ed.) İrfan Kalaycı; **Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,** Ankara: Nobel Yayınları, I.Baskı, Aralık, 2004.

Erhan Çağrı ve Kürkçüoğlu; "1980-1990 Orta Doğuyla İlişkiler", (Ed.)Baskın Oran; **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt-II, II.Baskı, 2002.

Eslen, Nejat; "Kıbrıs'ın Küresel, Bölgesel ve Türkiye'nin Güvenliği Açısından Jeostratejik Önemi", (Ed.) İrfan Kalaycı; **Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,** Ankara: Nobel Yayınları, I.Baskı, Aralık, 2004.

Fırat, Melek; "1919-1923 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt-I, I.Baskı, 2001.

------- ; "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt-I, I.Baskı, 2001.

------- ; "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt-I, I.Baskı, 2001.

------- ; "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran; **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt- I, I.Baskı, 2001.

------- ; "1980-1990 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran; **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt-II, II.Baskı, 2002.

------- ; "1990-2001 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran; **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt-II, II.Baskı, 2002.

------- ; "AB-Kıbrıs İlişkileri ve Türkiye'nin Politikaları", (Der.) Gencer Özcan-Şule Kut; **En Uzun On Yıl, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar,** İstanbul; Boyut Kitapları, Siyaset Yazıları Dizisi No:11, I.Basım, Kasım, 1998.

------- ; "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan İlişkilerinde Değişim", (Der.) Mustafa Aydın - Çağrı Erhan; **Beş Deniz Havzasında Türkiye,** Ankara: Siyasal Kitabevi, Ocak, 2006.

------- ; "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış Politikasının Yeniden Biçimleniş Süreci", (Der.) Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel; **Türkiye'nin Komşuları,** Ankara: İmge Kitabevi, I.Baskı, Şubat, 2002.

Frangos, D.George; "The Philiki Etairia: A Premature National Coalition", (Ed.) Richard Clogg, **The Struggle For Greek Independence,** London: The Macmillan Pres Ltd., 1973.

Fuller, E.Graham; "Sonuçlar: Dünya'da Türkiye'nin Artan Rolü", (Der.) Ian O.Lesser - Graham E.Fuller; **Balkanlar'dan Batı Çin'e, Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu,** (Çev.) Yaşar Bülbül, İstanbul: Alfa Yayınları, I.Baskı, Temmuz, 2000.

Giannas, M.Prodromos; "Ellada Kai İnomenes Polities Tis Amerikis, 1991-1992", (Der.) Giannis Valinakis ve diğerleri; **Epetirida'93 Amintikis & Eksoterikis Politikis, H Ellada Kai O Kosmos,** Atina: Elliniko İdrima Evropaikis & Eksoterikis Politikis (ELİAMEP) Yayınları, 1993.

Gönlübol Mehmet ve Sar Cem; "1919-1938 Yılları Arasında Türk Dış Politikası", Mehmet Gönlübol ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası,** Ankara: Siyasal Kitabevi, 8.Baskı, 1993.

Gönlübol, Mehmet ve Ülman, Haluk; "İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türk Dış Politikası, 1945 -1965", Mehmet Gönlübol ve diğerleri; **Olaylarla Türk Dış Politikası,** Ankara: Siyasal Kitabevi, 8.Baskı, 1993.

Gülcan, Sibel; "Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de Egemenlik Mücadelesi", Kemal İnat ve diğerleri, **Dünya Çatışma Bölgeleri,** Ankara: Nobel Yayınları, I.Baskı, Nisan, 2004.

Hasgüler, Mehmet; "Annan Planı Öncesi ve Sonrası Kıbrıs", (Ed.) İrfan Kalaycı; **Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,** Ankara: Nobel Yayınları, I.Baskı, Aralık, 2004.

Hatipoğlu, M.Murat; "Yunanistan'ın Dış Politikası ve Balkanlar (1990-2000)", (Der.) Ömer E.Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun ; **Balkan Diplomasisi,** Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:3, 2001.

------- ; "Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyeti'nin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri (1991-2000)", (Der.) Ömer E.Lütem ve Birgül Demirtaş Çoşkun; **Balkan Diplomasisi,** Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:3, 2001.

Heraklides, Aleksis; "Yunan-Türk Yumuşaması (1999-…): Bir İlk İnceleme", (Der.) Birgül Demirtaş Coşkun; **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002.

Ifantis, Kostas; "Yunan-Türk Yakınlaşmasının Yansımaları: Yunanistan'ın İlişkilendirme Stratejisinin Sistemsel Gereklilikleri", (Der.) Birgül Demirtaş Coşkun; **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002.

------- ; "Perception and Rapprochement: Debating a Greek Strategy Towards Turkey", (Ed.) Mustafa Aydın – Kostas Ifantis; **Turkish-Greek Relations, The Security Dilemma in the Aegean,** London: Routledge Taylor&Francis Group, 2004.

Işıksal, Hüseyin; "Kıbrıs Sorunu ve Annan Planı Ekseninde Çözüm Önerileri", (Ed.) İrfan Kalaycı; **Kıbrıs ve Geleceği, Ekonomi-Politik Bir Tartışma,** Ankara: Nobel Yayınları, I.Baskı, Aralık, 2004.

Katsoufros, Theodoros; "Ege Denizi'yle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları", (Der.) Semih Vaner, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı,** İstanbul: Metis Yayınları, I.Basım, Ocak, 1990.

Kirişçi, Kemal - Çarkoğlu, Ali; "Sivil Toplum, Kamuoyu ve Dış Politika: Türk-Yunan İlişkileri", (Der.) Taciser Ulaş Belge; **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004.

Kuneralp, Sinan; "İstanbulinli Rumlar: Rum Asıllı Osmanlı Diplomatları", (Der.) Semih Vaner, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı,** İstanbul, Metis Yayınları, I.Basım, Ocak, 1990.

Kunt, Metin; "Siyasal Tarih (1300-1600)", Sina Akşin, (Yayın Yönetmeni) **Türkiye Tarihi II, Osmanlı Devleti 1300-1600,** İstanbul: Cem Yayınevi, IV.Basım, Ekim, 1995.

Kurubaş, Erol; "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo Detant Dönemi ve İlişkilerin Geleceği", (Der.) Birgül Demirtaş Coşkun; **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar,** Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayımları, Balkan Araştırmaları Dizisi No:7, 2002.

Kurumahmut, Ali; "Ege'de Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı", (Yay.Haz.) Ali Kurumahmut; **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII.Dizi-Sayı:182, 1998.

Kut, Şule; "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", (Der.) Faruk Sönmezoğlu; **Türk Dış Politikasının Analizi,** İstanbul: Der Yayınları, Gözden Geçirilmiş İlaveli Üçüncü Basım, Yayın No:137, 2004.

------ ;"Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası", (Der.) Faruk Sönmezoğlu; **Türk Dış Politikasının Analizi,** İstanbul: Der Yayınları, Gözden Geçirilmiş İlaveli Üçüncü Basım, Yayın No:137, 2004.

------ ; "Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası Dış Politikasının Anahatları" (Der.) Gencer Özcan-Şule Kut; **En Uzun On Yıl, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar,** İstanbul: Boyut Kitapları, Siyaset Yazıları Dizisi No:11, I.Basım, Kasım, 1998.

Liargovas, Panagiotis; "The Economic Imperative: Prospects for Trade Integration and Business Cooperation", (Ed.) Mustafa Aydın – Kostas Ifantis; **Turkish-Greek Relations, The Security Dilemma in the Aegean,** London: Routledge Taylor&Francis Group, 2004.

Livaneli, Zülfü; "Türk-Yunan Sivil Diyaloğu Üzerine Düşünceler", (Der.) Taciser Ulaş Belge; **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004.

Millas, Herkül; "Türk-Yunan Muhabetinin Esrarı", (Der.) Taciser Ulaş Belge; **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004.

Nachmani, Amikam; "Komşu Batı'ya Ne Diyor? Türk-Yunan İlişkileri", (Der.) Barry Rubin-Kemal Kirişçi; **Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası,** İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, I.Basım, 2002.

Oral, Zeynep; "Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Kadın Örgütleri ve Bir Uygulama: WINPEACE", (Der.) Taciser Ulaş Belge; **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004.

Oran, Baskın; "1919-1923 Lausanne Barış Antlaşması", (Ed.) Baskın Oran; **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt-I, I.Baskı, 2001.

-------- ; "1990-2001 Küreselleşme Ekseninde Türkiye, Dönemin Bilançosu", (Ed.) Baskın Oran; **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul. İletişim Yayınları, Cilt-II, II.Baskı, 2002.

-------- ; "Türk Dış Politikası ve Batı Trakya", (Der.) Faruk Sönmezoğlu; **Türk Dış Politikasının Analizi,** İstanbul: Der Yayınları, Yayın No:137, Gözden Geçirilmiş İlaveli III.Basım, 2004.

Önhon, Candemir; "Kıbrıs'ta Boğaziçi ve Geçitkale Köylerine Rum Saldırısı (15 Kasım 1967)", (Ed.) Turhan Fırat, **Dış Politikamızın Perde Arkası, 23 Büyükelçinin Olaylara Bakışı,** Ankara: Ümit Yayıncılık, I.Baskı, Kasım, 2005.

Özcan, Gencer; "Doksanlı Yıllarda Türkiye'nin Değişen Güvenlik Ortamı", (Der.) Gencer Özcan-Şule Kut; **En Uzun On Yıl, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar,** İstanbul: Boyut Kitapları, Siyaset Yazıları Dizisi No:11, I.Basım, Kasım, 1998.

Özgür, Nurcan; "1989 Sonrası Türkiye-Bulgaristan İlişkileri", (Der.) Faruk Sönmezoğlu; **Türk Dış Politikasının Analizi,** İstanbul: Der Yayınları, Gözden Geçirilmiş İlaveli Üçüncü Basım, Yayın No:137, 2004.

Pamir, Necdet; "Orta Asya ve Kafkasya'da Güvenlik Arayışları Sürecinde Bölgedeki Enerji Kaynaklarının Rolü", (Ed.) İdris Bal; **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası,** Ankara: Ankara Global Araştırmalar Merkezi Yayınları, Genişletilmiş III.Baskı, Nisan, 2006.

Pazarcı, Hüseyin; "Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü", (Der.) Semih Vaner; **Türk-Yunan Uyuşmazlığı,** İstanbul: Metis Yayınları, I.Basım, Ocak, 1990.

Sherrard, Philip; "Church, State and the Greek War of Independence", (Ed.) Richard Clogg, **The Struggle For Greek Independence,** London: The Macmillan Pres Ltd., 1973.

Sönmezoğlu, Faruk; "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Kıbrıs", (Der.) Faruk Sönmezoğlu; **Türk Dış Politikasının Analizi,** İstanbul: Der Yayınları, Yayın No:137, Gözden Geçirilmiş İlaveli III.Basım, 2004.

Taşkıran, Cemalettin; "Kıbrıs Meselesinde Son Durum ve Muhtemel Gelişmeler", (Der.) Şenol Kantarcı; **Kıbrıs Laboratuarı,** İstanbul: Aktüel Yayınları, I.Baskı, Nisan, 2005.

Tayfur, M.Fatih; "Akdeniz'de Bir Adanın Kalın Uçlu Bir Kalemle Yazılmış Hikayesi: Kıbrıs", (Der.) Oktar Türel; **Akdeniz'de Bir Ada, KKTC'nin Varoluş Hikayesi,** Ankara: İmge Kitabevi, I.Baskı, Şubat, 2002.

Toksöz, Fikret; "Türk-Yunan Belediyeleri Arası İlişkiler", (Derleyen) Taciser Ulaş Belge; **Geleceğin Sesi, Türk-Yunan Yurttaş Diyalogu,** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:61, I.Baskı, Nisan, 2004.

Uslu, Nasuh; "Kıbrıs Sorunu", (Ed.) İdris Bal; **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası**, Ankara: Nobel Yayınları, II.Baskı, Ocak, 2004.

Uzgel, İlhan; "1980-1990 ABD ve NATO'yla İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran; **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt-II, II.Baskı, 2002.

-------- ; "1990-2001 ABD ve NATO'yla İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,** İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt-II, II.Baskı, 2002.

-------- ; "Doksanlarda Türkiye İçin Bir İşbirliği ve Rekabet Alanı Olarak Balkanlar", (Der.) Gencer Özcan-Şule Kut; **En Uzun On Yıl, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar,** İstanbul: Boyut Kitapları, Siyaset Yazıları Dizisi No:11, I.Basım, Kasım, 1998.

Vaner, Semih; "Türkiye, Yunanistan ve Süper Güçler: Biri Diğerine, Üçü Birine mi Karşı, Yoksa Herkes Kendisi için mi?" (Der.) Semih Vaner; **Türk-Yunan Uyuşmazlığı,** İstanbul: Metis Yayınları, I.Basım, Ocak, 1990.

Wilkinson, M.James; "Amerika, Türkiye ve Yunanistan – Üç Kişi Kalabalıktır", (Ed.) Morton Abramowitz; **Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası,** (Çev.) Faruk Çakır – Nasuh Uslu, Ankara: Liberte Yayınları, I.Basım, Ekim, 2001.

Woodhouse, C.M.; "Kapodistrias and the Philiki Etairia, 1814-21", (Ed.) Richard Clogg; **The Struggle For Greek Independence,** London: The Macmillan Press Ltd., 1973.

Süreli Yayınlar:

Aydın, Mustafa; "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", **Uluslararası İlişkiler,** Ankara: Stradigma Yayını, Cilt:1, Sayı:1, Bahar Dönemi, 2004.

Başeren, H.Sertaç; "Kıta Sahanlığı Doğal Uzantı ve Mesafe İlkesi İlişkileri", **Dış Politika,** Ankara: Dış Politika Enstitüsü ile Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayını, Cilt 6, Sayı 1, Nisan, 1995.

Güneş, Şule; "12 Mil Sorunu ve Ege'nin Yarı-Kapalı Statüsü", **Dış Politika**, Ankara: Dış Politika Enstitüsü ile Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayını, Cilt 6, Sayı 1, Nisan, 1995.

İnan, Yüksel – Başeren, H.Sertaç; "Ege Karasuları Sorunu", **Dış Politika,** Ankara: Dış Politika Enstitüsü ile Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayını, Cilt 7, Sayı 3-4, No:3-4/96, Mart, 1997.

Kut, Şule; "The Aegean Continental Shelf Dispute Between Turkey and Greece", **Balkan Forum,** Üsküp/Makedonya: Published by NIP Nova Makedonija, Vol.3, No:1(10), March, 1995.

Mihas, Zaharias – Adamopoulos, Dimitris; "İmia 1996: İ Alithia, To İmerologio Tou Dramatos", **Polomikes Monografies,** Atina: Ekdosis Defencenet, Yayın No:56, Şubat, 2006.

Savunma Dergisi; "Ege'deki Saklı Türk Adaları", İstanbul: CNR Uluslararası Fuarcılık Yayınları, Yıl:1, Sayı:3 Ekim-Kasım, 1998.

Yayınlanmamış Tezler:

Aarbakke, Vemund; **The Muslim Minority Of Greek Thrace,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Norway; University of Bergen, 2000.

Aksu, Fuat; **Ege Denizi Kıta Sahanlığı Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Bölümü, 1986.

Bayar, Elif; **1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın Dış Politikası,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2003.

Egeli, Sıtkı; **Greek Air Power, As a National Security Instrument,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi, Institute of Economics and Social Sciences, Department of International Relations, 1998.

Göral, Emir Han; **Improving Turkish-Greek Relations, A Neo-Functionalist Approach,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2002.

Ovalı, Ali Şevket; **Greek Foreign Policy in the 90's,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of International Relations, Nisan, 2000.

Parmaksızoğlu, Duygu; **The Turks of Western Thrace: an EU Minority,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara University, European Union Institute, Politics and International Relations Department, 2004.

Ververidou, Maria; **Trends in Greek-Turkish Relations at the Turn of the 20th Century: Prospects for Economic Cooperation**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent University Institute Of Economics and Social Sciences, 2000.

Raporlar:

Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, **Ülke Profili: Romanya, Türkiye-Romanya Ticari ve Ekonomik İlişkileri,** Ankara, 2005.

Somuncuoğlu, Tuğrul (Yayına Hazırlayan); **Balkan Ülkeleri Raporları Serisi, Yunanistan,** (Basım Yeri Belirtilmemiştir), İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ekim, 2002.

Sunumlar / Tebliğler:

Kouloumbis, A.Theodore and Klaveras, J.Louis; "Prospects For Grek-Turkish Reconciliation in a Changing International Setting", Washington DC, paper presented at the Conference on **US Foreign Policy and the Future of Grek-Turkish Relations** sponsored by the US Institute of Peace, June 12, 1996.

Gazeteler:

Cumhuriyet; 12 Mayıs 2006, 20 Ağustos 2006, 16 Ekim 2006.

Elefteros Tipos; 15 Mayıs 2006.

Hürriyet; 30 Aralık 2005.

Kathimerini; 02 Ağustos 1998, 25 Kasım 1999, 01 Ocak 2005.

Milliyet; 02 Ocak 2003, 12, Haziran 2006, 22 Haziran 2006, 14 Temmuz 2006, 24 Ekim 2006, 22 Aralık 2006.

Radikal; 11 Mart 2006.

Simerini; 17 Ağustos 1998, 13 Aralık 1998.

Ta Nea; 08 Mart 1999, 27 Eylül 1999.

To Vima; 14 Haziran 1998.

Yeni Çağ; 08 Mayıs 2006.

Basın Ajansları ve Basın Bültenleri:

Anadolu Ajansı Basın Bülteni

Associated Press Basın Bülteni

Basın Açıklamaları:

T.C.Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi, **Yunanistan'a Yakın Tarihte Ne Olmuşsa, Gene Aynısı Olur,** Ankara, 10 Ocak 1998.

T.C.Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi, **Türkiye'den Yunanistan'a Barış Çağrısı,** Ankara, 12 Şubat 1998.

T.C.Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi, **Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün, Yunanistan'ın Cevabi Notası Hakkında Yaptığı Açıklama,** Ankara, 25 Şubat 1998.

Görüşme ve Mülakatlar:

Gündem gazetesi sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Hülya Emin ile 15 Temmuz 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

Dr.İbram Onsunoğlu ile 22 Ocak 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

İnternet:

Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı,
http://www.dtm.gov.tr/ead/gosterge/ekogosterge.xls

Conference on Security and Co-operation in Europe,
http://www.osce.org./documents/mcs/1986/11/4224_en.pdf.

Ethniki Statistiki İpiresia Tis Ellados, (Milli Statistik Kurumu)
http://www.statistics.gr/gr_tables/hellas_in_numbers.pdf

Forsnet İnternet Sitesi,
http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/teror/asala.html

General Secretairat for Greeks Abroad,
http://www.ggae.gr/gabroad/default.en.asp

Geniko Epiteliou Strato, (Genelkurmay Başkanlığı)
http://www.army.gr/n/g/archives/signs/

Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi,
http://www.saemk.org/yazdir.asp?id=3&dba=009

Hellenic Army General Staff,
http://www.army.gr/n/e/index.html

Hellenic Nationalist Page,
http://www.hellas.org/military/index.htm.

Kıbrıs Cumhuriyeti (GKRY), (Resmi İnternet Sitesi)
http://www.cyprus.gov.cy

Kyriacou Charles, Filetron,
http://www.filetron.com/grkmanual/iofa91.html.

Maliye Bakanlığı, (Resmi İnternet Sitesi)
http://www.muhasebat.gov.tr/ekogosterge/index.php

Ministry of Economy and Finance, (Resmi İnternet Sitesi)
http://www.mnec.gr/FactSheet_12May06_Eng.pdf

T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (Resmi İnternet Sitesi)
http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=196

T.C. Genelkurmay Başkanlığı, (Resmi İnternet Sitesi)
http://www.tsk.mil.tr/genel_konular/kuvvetyapısı.htm

The Constitution of Greece, Hellenic Resouces Network,
http://www.hri.org/MFA/syntagma/artcl25.htm#A14.

The Hellenic News of America,
http://www.hellenicvews.com/readness.html?newsid=5254&lang=US

Türk Dışişleri Bakanlığı, (Resmi İnternet Sitesi)
http://www.mfa.gov.tr

Türk-Yunan İlişkileri Sayfası,
http://www.turk-yunan.gen.tr/turkce/iliskiler/grek_adinin_kaynagi.html

United Nations Population Division,
http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp

Wikipedia, Free Encyclopedia,
http://en.wikipedia.org/